

МІНІСТЕРСТВО АГРАРНОЇ ПОЛІТИКИ ТА ПРОДОВОЛЬСТВА УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Навчально-науковий інститут економіки та управління

ФАКУЛЬТЕТ МЕНЕДЖМЕНТУ

*Видається з 2009 р.
Виходить 2 рази на рік*

СТУДЕНТСЬКИЙ НАУКОВИЙ ВІСНИК

ВИПУСК 2(9). Частина 2.

Економічні науки

Миколаїв
2013

Студентський науковий вісник : науково-теоретичний журнал /
В. С. Шебанін (гол. ред.) та ін. — Миколаїв, 2013. — Вип. 2(9). Частина 2. —
832 с.

У збірнику висвітлено результати наукових досліджень з питань економіки, проблем світового господарства та зовнішньоекономічної діяльності, організації виробництва та агробізнесу, бухгалтерського обліку, аналізу та фінансів, досліджуваних аспірантами, магістрами та студентами Миколаївського національного аграрного університету.

Рекомендовано до друку вченою радою факультету менеджменту МНАУ.
Протокол № 4 від 19.12.2013 р.

Точка зору редколегії не завжди збігається з позицією авторів.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР: д.т.н., проф., чл. - кор. НААН України В.С. ШЕБАНИН

ЗАСТУПНИКИ ГОЛОВНОГО РЕДАКТОРА:

д.е.н., професор Шебаніна О.В.

д.е.н., професор Вишневська О.М.

ЧЛЕНИ РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ:

Економічні науки:

д.е.н., професор Сіренко Н.М.,

к.е.н., доцент Бурковська А.В.,

к.е.н., доцент Дубініна М.В.,

к.е.н., доцент Іваненко Т.Я.,

к.е.н., доцент Калюжна О.В.,

к.е.н., доцент Колесник В.М.,

к.е.н., доцент Крилова І.Г.,

к.е.н., доцент Мельник І.О.

Адреса редколегії:

54020, Миколаїв, вул. Паризької комуни, 9,

Миколаївський національний аграрний університет,

тел. 58-05-94; www.mnau.edu.ua

© Миколаївський національний
аграрний університет, 2013

НАПРЯМКИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ПІДПРИЄМСТВІ

В.І. Бакалова, студентка

Науковий керівник: д.е.н., професор Банєва І.О.

Миколаївський національний аграрний університет

У статті розглядаються та аналізуються основні напрямки підвищення ефективності здійснення інноваційної діяльності на підприємствах.

Ключові слова: інновації, інноваційна діяльність, інноваційний процес, оцінка ефективності інноваційних проектів.

Постановка проблеми. Ні для кого не секрет, що на сьогоднішньому етапі функціонування багатьох підприємств, здійснення успішної підприємницької діяльності чи окремих проектів залежить від розробки і впровадження новацій в таких процесах як виробництво, управління, планування господарської діяльності тощо.

Інноваційна діяльність передбачає інвестування наукових досліджень і розробок, спрямованих на здійснення якісних змін у складі продуктивних сил, прогресивних міжгалузевих структурних зрушень, розробки і впровадження нових видів продукції і технологій [1].

Ефективне впровадження нововведень у технічні, організаційні, управлінські та економічні процеси на підприємстві неодмінно ведуть до позитивних змін та підвищення ефективності всіх напрямків діяльності на підприємстві. Отже, дуже важливим для підприємства є виявлення основних напрямків підвищення ефективності інноваційної діяльності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питанням ефективного, економічно вигідного здійснення інноваційної діяльності на підприємствах вивчають багато зарубіжних та вітчизняних вчених та науковців: О. О. Гетьман, Ф.В. Горбонос, В.І. Гринчуцький, П. Дракер, П. Т. Саблук, Б. Санто, Б. Твісс, В. Трегобчук, В. Г. Чабан та ін. В своїх працях ними було розглянуто та вирішено багато теоретичних та практичних проблем підвищення інноваційного розвитку підприємств. Разом з тим динамічний розвиток сучасної економіки та шалені темпи науково-технічного прогресу формують нові пріоритети та залишають невирішеними питання, що пов'язані з особливостями управління інноваційними процесами на підприємствах.

Постановка завдання. Визначити основні напрямки підвищення ефективності здійснення інноваційної діяльності на підприємстві та розкрити їх зміст.

Виклад основного матеріалу дослідження. Рівень економічної ефективності діяльності підприємства залежить від багатьох чинників і умов. Ці чинники в реальності діють не ізольовано, в чистому вигляді, а здебільшого перетинаються і взаємозумовлюють один одного. Частина з них залежить від діяльності підприємства загалом, інші пов'язані з технологією й організацією виробництва, а ще деякі зумовлені рівнем використання виробничих ресурсів і впровадженням науково-технічного прогресу [2].

Для того щоб забезпечити належну конкурентоспроможність продукції та забезпечити підвищення ефективного виробництва підприємству потрібно будувати свою діяльність на основі нових рішень у сфері техніки та технологій, а також застосовувати нові організаційні форми та методи управління, які використовуються на різних етапах виробничого циклу. Реалізація таких рішень і є змістом інноваційного процесу.

Під інноваційними процесами розуміють сукупність безперервно здійснюваних у просторі та часі якісно нових, прогресивних змін. Ці зміни мають назву процесів впровадження "нової техніки". Тут під поняттям "нова техніка" розуміють вперше реалізовані результати наукових досліджень і прикладних розробок, які містять винаходи та інші науково-технічні досягнення, нові або вдосконалені технологічні процеси виробництва, знаряддя й предмети праці, які забезпечують при їх використанні на всіх рівнях управління підвищення техніко-економічних показників виробництва або вирішення соціальних та інших завдань його розвитку. За своїм характером інноваційні процеси (нововведення) поділяються на технічні, організаційні та соціально-економічні [3].

Щоб забезпечити успішну інноваційну діяльність на підприємстві потрібно враховувати безліч факторів. Недостатньо буде прийняти рішення про впровадження певної нової технології виробництва чи техніки, дуже важливим є оцінка економічної ефективності впровадження нововведень. Тобто потрібно оцінити всі результати проекту і встановити, чи перевищують вигоди затрати на його здійснення. В практиці господарювання багатьох підприємств відомі випадки коли витрачалися великі кошти на придбання нової техніки, яка в остаточному результаті не давала підприємству нічого окрім збитків, а отже купівля такої техніки є марною.

Звісно, оцінка ефективності інноваційних проектів ще не є запорукою успішної його реалізації на конкретному підприємстві. Будь-який інноваційний проект може назавжди залишитись лише вдалою альтернативою чинному перебігу бізнес-процесів

[1]. Але для того щоб збільшити науковий потенціал підприємства будь-якої форми власності і галузевої приналежності, слід вживати певні заходи:

1. Розширення кола конструкторів і дослідників. Перед підприємствами постає завдання удосконалення техніки та організації виробництва, що безпосередньо пов'язане з потребами споживачів, конкурентів та ринку, тобто визначають продукцію яку потрібно проектувати. Вирішенням цих питань займаються інженери, маркетологи та економісти, що займаються розробкою технологічної політики. На основі цієї політики визначають напрям технічного розвитку виробництва і сектор ринку, на якому збирається закріпитися підприємство.

2. Підвищувати серед дослідників і конструкторів частку висококваліфікованих працівників. Якісні зміни в матеріально-технічній базі виробництва, що відбуваються під впливом науково-технічного прогресу, все більш широке застосування новітньої, високопродуктивної техніки і передової технології потребує підвищення кваліфікаційного рівня персоналу підприємства. Зростання загальноосвітнього і професійного рівня працівників, оволодіння новими науково-технічними знаннями, придбання різнобічної технічної підготовки та вдосконалення професійної майстерності, збільшення частки кваліфікованих і висококваліфікованих працівників у складі робочої сили, - всі ці зміни, що відбуваються у зв'язку з науково-технічною революцією і під її безпосереднім впливом, позитивно впливають на діяльність підприємства.

3. Забезпечення підтримки розвитку інновацій за рахунок бюджетного фінансування науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт (НДДКР) за вказаними пріоритетними напрямками, які мають стратегічне значення для держави. Суттєва лінія державної політики нарощування інноваційного потенціалу і стимулювання фундаментальних досліджень - організація і підтримка кооперативних НДДКР. У їх фінансуванні спільно беруть участь урядові органи, університети і приватні фірми. З моменту, коли з'являється реальна перспектива створення комерційних товарів і впровадження їх у масове виробництво, отримані результати фундаментальних досліджень передаються фірмам, які беруть участь у здійсненні проекту. Тому основна увага приділяється не традиційним формам кооперації (таким, як консультаційні і експертні послуги), а укладенню договорів на проведення спільних досліджень.

4. Забезпечувати високоякісне стажування за кордоном наукового потенціалу країни (студентів, аспірантів, докторантів, дослідників, конструкторів тощо). Багато провідних світових компаній у різноманітних сферах виробництва разом з наявними

вакансіями штатних посад пропонують і можливості стажування для студентів на своїх підприємствах по всьому світу. Досвід роботи за кордоном дає студентам цілий ряд незаперечних переваг, таких як вдосконалення мовної практики, вивчення іншого стилю життя та культури, та найголовніше – можливість отримати досвід та знання закордонних професіоналів.

5. Пропорційно й одночасно стимулювати розвиток фундаментальних і прикладних досліджень. Фундаментальні дослідження — це розроблення гіпотез, концепцій, теорій у конкретних сферах наукової діяльності, які є основою для створених нововведень. Результати фундаментальних досліджень можуть бути використані в різних галузях матеріального виробництва для найрізноманітніших видів нової продукції протягом тривалого часу. Прикладні дослідження спрямовані на пошук шляхів практичного використання вже відкритих явищ і процесів. Науково-дослідна робота прикладного характеру ставить за мету вирішення технічних та технологічних проблем стосовно конкретної галузі виробництва [4]. Пропорційне та одночасне стимулювання розвитку фундаментальних і прикладних досліджень дасть можливість підприємствам швидко розвиватися та вдосконалювати свою діяльність.

6. Скорочувати за можливістю науково-виробничий цикл "інноваційна ідея - дослідний зразок - виробництво". Скорочення тривалості науково-виробничого циклу проводиться з метою економії обігових коштів, прискорення їх обігу. Це досягається шляхом зменшення робочого періоду і переривів у виробничому процесі. На практиці підприємства скорочують тривалість науково-виробничого циклу за трьома напрямками: зменшення часу трудових процесів, скорочення часу трудових процесів, а також мінімальні перерви або ж їх усунення зовсім.

7. Прискорення оновлення асортименту продукції на підприємстві. В умовах ринкової боротьби за споживачів підприємствам для привернення уваги саме до своєї продукції потрібно передусім поліпшувати якість товарі та послуг, а також швидко оновлювати асортимент своєї продукції.

8. Поліпшувати умови лабораторних досліджень на підприємстві. Поліпшення умов лабораторних досліджень на підприємстві, використання більш прогресивних технологій сприяє розвитку підприємства в цілому та дає можливість випереджати конкурентів.

9. Інтенсифікувати процеси оформлення патентів, заявок, ліцензій тощо.

10. Забезпечувати надання державної фінансової підтримки, відповідних гарантій та проведення високоякісної експертизи результатів інноваційної діяльності. Державне регулювання інноваційного процесу на сучасному етапі є однією з головних

умов розвитку економіки. Держава створює сприятливі умови для інноваційної діяльності, формуючи єдині цивілізовані правила й механізми, що сприяють розвитку всіх суб'єктів інноваційної сфери. Інноваційні проекти, що інвестуються за рахунок Державного бюджету України або місцевих бюджетів, а також проекти, замовниками яких є органи державної влади чи органи місцевого самоврядування, підлягають обов'язковій державній експертизі відповідно до законодавства. Інноваційні проекти, що інвестуються за рахунок інших джерел, підлягають обов'язковій державній експертизі з питань додержання екологічних, містобудівних та санітарно-гігієнічних вимог.

Висновки. Отже, для підвищення ефективності здійснення інноваційної діяльності на підприємстві слід вживати такі заходи: - розширяти коло конструкторів і дослідників; - підвищувати серед дослідників і конструкторів частку висококваліфікованих працівників; - забезпечувати підтримку розвитку інновацій за рахунок бюджетного фінансування НДДКР за вказаними пріоритетними напрямками, які мають стратегічне значення для держави; - забезпечувати високоякісне стажування за кордоном наукового потенціалу країни (студентів, аспірантів, докторантів, дослідників, конструкторів тощо); - пропорційно й одночасно стимулювати розвиток фундаментальних і прикладних досліджень; - скорочувати за можливістю науково-виробничий цикл "інноваційна ідея - дослідний зразок - виробництво"; - прискорювати оновлення асортименту продукції на підприємстві; - поліпшувати умови лабораторних досліджень на підприємстві; - інтенсифікувати процеси оформлення патентів, заявок, ліцензій тощо; - забезпечувати надання державної фінансової підтримки, відповідних гарантій та проведення високоякісної експертизи результатів інноваційної діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гетьман О.О. Інноваційні процеси на підприємстві / О.О. Гетьман // Економіка підприємства. – 2010. – №4. – С.95.
2. Горбонос Ф.В. Чинники та шляхи зростання ефективності виробництва / Ф.В. Горбонос // Економіка підприємств. – 2010. - №4. – С. 58.
3. Гринчуцький В.І. Інноваційна діяльність / В.І. Гринчуцький // Економіка підприємства. – 2010. – № 6. – С65.
4. Захарченко В.І. Система державного фінансування і стимулювання НДДКР у провідних країнах світу / В.І. Захарченко // Інноваційний менеджмент. – 2012. № 2. – С.98.

ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ ПДВ В УКРАЇНІ

Т.Ю. Баранова, студентка

Науковий керівник: к.е.н., доцент Рябенко Г.М.

Миколаївський національний аграрний університет

Розглянуто загальну характеристику ПДВ, наведено переваги та недоліки ПДВ для України. Встановлено, що ПДВ має важливе значення в державному бюджеті України та запропоновано шляхи вдосконалення.

Ключові слова: податок на додану вартість, додана вартість, податки, фіскальні потреби.

Постановка проблеми. Провідна роль у забезпеченні виконання державою функцій щодо регулювання економічних процесів належить податкам. Податки є невід’ємною частиною господарства держави, як історичної форми задоволення колективних потреб. Це найважливіше джерело формування доходів держави, які, в свою чергу, використовуються на вирішення економічних, соціальних, оборонних завдань, на розвиток освіти, науки, культури. Держава повинна мати бюджет із стабільним джерелом надходжень, роль яких виконують, в першу чергу, податки.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Важливість податку на додану вартість та його значення для державного бюджету України розглядали такі науковці, як Б. Кушнірук, О. Молдован та інші.

Постановка завдання. Метою статті є розглянути загальну характеристику ПДВ, навести переваги та недоліки ПДВ для України. Розглянути роль ПДВ в державному бюджеті України та запропонувати шляхи вдосконалення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Податок на додану вартість знайшов своє застосування майже у 80 країнах світу, серед яких країни Західної Європи, Азії, Африки та Латинської Америки. Наприкінці 80-х – на початку 90-х рр. ПДВ запровадили Болгарія, Польща, Румунія, Угорщина, Словаччина, Чехія. В Україні цей вид податку з’явився у 1992 році. Проте Швейцарія, Австрія, США ПДВ для поповнення державного бюджету не використовують.

На сучасному етапі податок на додану вартість є однією з найважливіших складових податкових систем 42 держав, з яких 17 європейських країн – члени Організації економічного співробітництва і розвитку. На долю цього податку припадає приблизно 13,8% податкових надходжень бюджетів країн і 5,5% валового внутрішнього продукту. Перевага, що надається податку на додану вартість в цих країнах, зумовлена тим, що цей податок забезпечує державі значні надходження, з його

допомогою набагато краще оподатковувати послуги і звільняти засоби виробництва. Крім цього, його податковий механізм не дозволяє вільно ухилятися від оподаткування.

ПДВ – це непрямий податок, який є часткою новоствореної вартості, входить до ціни реалізації товарів і сплачується споживачем до державного бюджету на кожному етапі виробництва товарів.

Додана вартість – це різниця між вартістю реалізованої продукції (робіт, послуг) та вартістю матеріальних витрат, віднесених на витрати виробництва та обігу. Податок на додану вартість (ПДВ) – це порівняно новий вид податку. Вперше його ввів у Франції в 1954 р. економіст М. Лоре. Потім ПДВ набув широкого поширення: спочатку в країнах Європи (кінець 60-х - початок 70-х рр.) і дещо пізніше в країнах Азії, Африки і Латинської Америки.

Податок на додану вартість був введений в Україні в 1992 році Декретом Кабінету Міністрів України “Про податок на добавлену вартість” і разом з акцизним збором замінив податки з обороту і з продажу. ПДВ – один з найсуперечливіших податків в податковій системі нашої країни. Стосовно нього на протязі останніх п’ятнадцяти років було видано безліч нормативних актів, що змінювали та доповнювали його. За цей час ПДВ в нашій країні пройшов значну еволюцію. Нині податок на додану вартість в Україні регулює Податковий кодекс України.

Сучасний етап податкової системи України можна охарактеризувати як закладання підвалин. Зроблено за короткий час досить багато. Здійснено перехід до системи формування доходів бюджету на податковій основі, реформована сама податкова система шляхом впровадження податків, характерних для країн з розвинутою ринковою економікою. Розроблено і відображено (хоча й далеко не досконало) законодавство з питань оподаткування, його інструктивне та методичне забезпечення, створена сучасна податкова адміністрація із сучасною організаційною структурою.

О. Молдован зазначає, що ПДВ є складним податком з економічної точки зору. Він сплачується на всіх етапах руху товарів, робіт та послуг. У той же час, ПДВ є одним із непрямим податків, тому фактичним суб’єктом оподаткування є кінцевий споживач, а не підприємство, що його сплачує [2].

Кожне підприємство у виробничому ланцюжку при сплаті ПДВ до бюджету виступає лише податковим агентом кінцевого споживача і не сплачує власних коштів, за винятком випадків, коли воно є кінцевим споживачем. Отже, підприємства лише перераховують до бюджету суму ПДВ, сплачену їм кінцевими споживачами. Створена додана вартість не є об’єктом оподаткування, вона є лише критерієм розподілу

повноважень податкового агента. Чим більша створена додана вартість, тим більша частина ПДВ, сплаченого кінцевим споживачем за готову продукцію, акумулюється на рахунках підприємства, який воно має сплати до бюджету.

ПДВ має кілька важливих переваг. По-перше, як і багатостадійний податок, ПДВ має широку базу оподаткування, так як охоплює товари широкого споживання і всі стадії руху продукції. По-друге, як і у випадку з одностадійним податком, податкове навантаження з ПДВ на кінцевий товар не залежить від числа оборотів і стадій створення вартості. Вертикальна інтеграція означає, що вартість на кількох стадіях стягується лише на останній стадії інтеграції, проте базою оподаткування буде вартість усіх стадій. По-третє, для ПДВ характерна нейтральність щодо підприємств різних стадій виробництва. Виняток – сировинні підприємства, що експлуатують природні ресурси. За вузького податкового кредиту зобов'язання з ПДВ у них досить високі, що робить менш привабливими інвестиції у галузь. Це ще одна позитивна сторона ПДВ. По-четверте, ПДВ позитивно впливає на процеси нагромадження, оскільки менше впливає на прибуток, який є одним з головних джерел акумуляції капіталу. Фонди останнього використовуються для інвестицій у виробництво.

Таким чином, ПДВ поєднав ключові позитивні риси перших двох податків з обігу і при цьому залишив осторонь їх головні деструктивні аспекти. Недоліком цього податку є складність адміністрування - значні втрати бюджету від його мінімізації та проблеми з відшкодуванням, що особливо актуально для України.

Крім того, він соціально несправедливий, оскільки характеризується регресивністю щодо доходів споживачів: чим нижчі доходи, тим більші витрати на сплату ПДВ. Ця проблема теж болюча для України, де більшість населення має низькі доходи.

Незважаючи на очевидні плюси, ПДВ має суттєві недоліки. По-перше, враховуючи величезну кількість нюансів, які змушений враховувати платник ПДВ, його облік доволі складний, він ведеться окремо від обліку фінансових результатів діяльності підприємства, що збільшує витрати підприємства.

По-друге, чим дрібніше підприємство та чим менша у нього загальна сума оборотів, які підлягають обкладанню ПДВ, тим більші витрати і підприємства, і податківців. Надходження ж до бюджету від такого підприємства мізерні. По-третє, відсутність наскрізного контролю податківців за фактичною сплатою ПДВ породило нечувані зловживання, корупцію та розкрадання бюджетних коштів.

Діючим податковим законодавством України передбачено широку систему пільг з податку на додану вартість. Вірогідно, що перелік пільг продиктовано намірами

соціальної справедливості. Звільнення того чи іншого товару, роботи, послуги від податку на додану вартість передбачає автоматичне зменшення його ціни на суму нарахованого податку. Зацікавлені в цьому і платники податку на додану вартість і його носії, оскільки у перших з'являється можливість завдяки зниженню цін збільшити обсяг реалізації продукції за кількісними параметрами, а для других істотно послаблюється податковий тиск.

Б. Кушнірук зауважує, що завдяки своїм важливим позитивним рисам в останні десятиріччя ПДВ став найважливішим універсальним акцизом податкових систем різних країн і відіграє провідну роль у системі державних доходів. В Україні цей податок сформував комплекс негативних проблем, через що його ефективність поставлена під сумнів. Водночас, недоліки ПДВ в Україні є наслідком не недосконалої самого податку, а національними особливостями його справляння та специфікою податкової культури бізнесу. Уряд розглядає ПДВ, як нескінчене джерело бюджетних доходів, тому постійно розширює його базу оподаткування. Вітчизняні підприємці, у свою чергу, утримують колосальні штати спеціалістів з мінімізації сплати цього податку. Проте і підприємці, і уряд мають зрозуміти, що серед різних видів податку з обороту ПДВ є максимально оптимальним. Він збалансовує фінансові потреби уряду та необхідність створення умов для розвитку бізнесу. Тому дискусію про скасування ПДВ слід замінити дискусією про підвищення його ефективності [1].

О. Пасхвер стверджує, що природа ПДВ надзвичайно проста: це податок, який платить споживач. У доходах держбюджету він займає близько 25-30 %. Спочатку цей оброк вносить у скарбницю виробник. Коли кінцевий покупець платить за товар, в його ціні враховано ПДВ, який повертається підприємству [3].

Зрозуміло, що ПДВ має велике значення для фінансової стабільності в країні, яка потребує встановлення стабільного податку, котрий стимулюватиме економічне зростання. Реформа податкової системи, головним компонентом якої стане запровадження ПДВ європейського зразка, відіграє вирішальну роль в процесі перетворення радянського стилю економіки в ринково-орієнтовану економіку.

Отже, податок на додану вартість відіграє важливу роль у податковій системі України. І хоча механізм його сплати є недостатньо врегульованим, проте відмова від податку на додану вартість є досить радикальним кроком і потребує ряду передумов, зокрема стабільних темпів приросту економіки країни. Запровадження альтернативного виду оподаткування понесе за собою значні витрати, що свідчить про неможливість таких змін у теперішніх умовах. А от зниження ставки ПДВ до запропонованих 15-18%

від вартості товару чи послуги при удосконаленні системи контролю за стягненням утриманням і сплатою до бюджету цього податку дасть позитивний результат.

Отже, як видно, в ПДВ співіснують суперечливі риси, які гармонійно поєднуються в єдине ціле. Так, ПДВ, виконуючи чисто фіскальні функції, одночасно здійснює економічний вплив на важливі макроекономічні показники: виступає як дефлятор, скорочує обсяг споживання, потенційно створює можливість зниження рентабельності майбутніх інвестицій. Одночасно ріст податкових надходжень зменшує бюджетний дефіцит, скорочує потребу в державних позиках, сприяє зниженню рівня відсотку і тим самим стимулює інвестування.

Висновки. Роль ПДВ в податковій системі України важко переоцінити. Широка база оподаткування цього універсального акцизу є цінною для фіскальної функції податків. Але щоб конкретний податок, як і податкова система, в цілому, був ефективним не потрібно забувати і про податковий прес, що тисне на платників податку. Тільки завдяки компромісу між максимальною величиною залучених податком до бюджету коштів і інтересам платників податок може оптимально виконувати свою місію в фінансовій системі. До цього прагне і Україна, яка постійно покращує функціонування ПДВ. Зрозуміло, що ПДВ має велике значення для фіскальної стабільності в країні, яка потребує встановлення стабільного податку, котрий стимулюватиме економічне зростання. Перехідний період в Україні вимагає внесення важливих змін у систему оподаткування. Реформа податкової системи, головним компонентом якої стане запровадження ПДВ європейського зразка, відіграє вирішальну роль в процесі перетворення радянського стилю економіки в ринково-орієнтовану економіку. Податок на додану вартість посідає значне місце в податковій системі України. Він має свої переваги та недоліки, як з фіскальних позицій, так і з огляду регулювання обсягів споживання. Завдання науки про податки полягає в подальшому вдосконаленні механізму справляння податку, що вимагає як високої податкової техніки, так і великих фінансових витрат. Як свідчить світовий досвід – це єдиний правильний шлях.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кушнірук Б. Україна і ПДВ: навіки разом? / Б. Кушнірук // Економічна правда. – 2010. – №11. – С. 3 - 8.
2. Молдован О. ПДВ : реформувати – не можна скасувати./ О. Молдован // Економічна правда. – 2010. – №3. – С. 4 – 10.
3. Пасховер О. Неповорнення ПДВ стає однією з основних проблем української економіки / О. Пасховер // Кореспондент. – 2013. – №39. – С. 7-9.

СТАНОВЛЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ СПІВПРАЦІ УКРАЇНИ З МВФ

Л.С. Баришник, студентка

Науковий керівник: к.е.н., доцент Рябенко Г.М.

Миколаївський національний аграрний університет

Досліджено становлення співробітництва України з Міжнародним валютним фондом та запропоновано перспективи їх співпраці.

Ключові слова: Міжнародний валютний фонд, імпорт, експорт, зовнішня заборгованість, кредити.

Постановка проблеми. Міжнародний валютний фонд – це валютно-фінансова організація міжурядового співробітництва. Україна стала членом Міжнародного валютного фонду (МВФ) у 1992 р. З 1994 року активізована велика кількість кредитних програм. Співробітництво України з МВФ зосереджено на наданні допомоги, що спрямована на усунення загроз стабільності та вирішення внутрішніх проблем, пов'язаних з макроекономічною та мікроекономічною політикою. Останнім часом виникають суперечки щодо необхідності подальшої співпраці України та МВФ, зокрема з питання кредитування. Необхідність розв'язання цих питань потребує знаходження перспектив співпраці МВФ з Україною.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Питання взаємовідносин України з МВФ постійно перебували і продовжують залишатись в центрі уваги науковців, політиків, урядовців. Дослідженням даної теми займаються такі вітчизняні вчені: Л.О. Гришина, П.М. Карась, Ю.В. Мирошніченко, А.Я. Поповська, Є.В. Скляр, В.М. Черешня та ін.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження становлення співробітництва МВФ та України і визначення перспектив їхньої подальшої співпраці.

Виклад основного матеріалу дослідження. Діяльність МВФ спрямована на виконанні організацією наступних основних функцій:

- нагляд - функція МВФ, що дозволяє здійснювати спостереження за політикою країн-членів в галузі встановлення валютних курсів і пов'язаної з нею макроекономічною політикою;
- фінансова допомога - використання фінансових ресурсів МВФ країнами-членами, що зазнають труднощі з фінансуванням платіжного балансу;
- технічна допомога - сприяння МВФ країнам-членам у сфері грошової, валютної політики та банківського нагляду, бюджетної і податкової політики, статистики, розробки фінансового та економічного законодавства і підготовки кадрів;

- випуск спеціальних прав запозичення - міжнародних резервних активів, що періодично розподіляються між країнами-членами пропорційно їх квотам у МВФ.

У своїй діяльності МВФ керується статутом, відомим під назвою статті угоди МВФ (статті). Згідно зі Статутом, метою створення МВФ було сприяння міжнародному валютному співробітництву та стабілізації валют, створення багатосторонньої системи платежів і розрахунків, підтримання рівноваги платіжних балансів країн-членів Фонду, вжиття системи заходів, спрямованих на регулювання валютних ресурсів, підвищення ступеня конвертованості валют, надання короткострокових кредитів своїм членам на реорганізацію економіки, на ліквідацію валютних обмежень, організацію консультативної допомоги [2].

За час своєї діяльності МВФ перетворився в достовірно універсальну організацію, досяг широкого визнання як головного наднаціонального органу регулювання міжнародних валютних відносин, авторитетного центра міжнародного кредитування, координатора міждержавних кредитних потоків і гаранта платоспроможності країн-позичальниць. Кожна країна-учасниця, вступаючи у Фонд, робить відповідний внесок, який визначається встановленою квотою. Розмір такої квоти, що переглядається з періодичністю у п'ять років, розраховується на основі оцінки економічного потенціалу окремих країн у світовому господарстві. Відносно розміру квот визначається «вага» голосу кожної країни в керівництві Фондом та обсяг її можливих запозичень. Ставши членом МВФ, Україна водночас увійшла до структури Світового банку, їй виділено квоту в 10 678 акцій на загальну суму в 1,3 млрд дол. США. Валютну готівку за членство України в банку на суму 7,9 млн дол. США внесли Нідерланди, що є країною-опікуном нашої держави у цій банківській структурі. Одночасно МВФ служить ключовою ланкою системи регулювання світової економіки, міжнародної координації, узгодження національних макроекономічних політик. Фонд зарекомендував себе активно функціонуючим світовим валютним інститутом, нагромадив великий і корисний досвід [1].

Систематичну фінансову допомогу Україні МВФ надає з 1994 р. Ресурси Фонду використовувалися на підтримку урядових економічних і фінансових програм у п'яти випадках, у тому числі два запозичення на умовах механізму фінансування системних перетворень (СТФ) і три кредити стенд-бай, що є найстарішою та найчастіше уживаною формою кредитування. Крім цього, МВФ надавав Україні технічну допомогу та сприяв у підготовці кадрів. Технічна допомога мала кілька напрямів: податкова політика та державне управління, управління державними видатками, ведення банківських операцій, аналіз операційної діяльності центрального

банку, економічна та фінансова статистика [4]. Утім з боку МВФ у навантаження до дешевих кредитів йде досить солідний перелік вимог, які повинна виконати країна-позичальник для отримання коштів. Причому головна його мета – зовсім не поліпшити економіку держави, що потрапила в складне фінансове становище. Фонд, по-перше, хоче забезпечити для себе гарантії повернення коштів, що надаються, по-друге, створити комфортні умови для роботи транснаціональних компаній [2].

При наданні кредитів МВФ ставить перед країнами-боржниками деякі політичні та економічні умови, які втілюються програмах перебудови економіки. Цей порядок називається принципом обумовленості. Як правило, вказані програми охоплюють заходи, що належать до сфери бюджетно-податкової, кредитне грошової політики, цінового механізму, зовнішньої торгівлі, міжнародних кредитних та валютно-розрахункових відносин. Вони пов'язані зі зменшенням державних витрат, підвищенням податків і ставки позичкового процента, зміною валютного курсу та ін..

У разі одностороннього розірвання Україною договору про вступ до Фонду – вона не зможе миттєво вийти з нього. Країна не зможе погасити заборгованість перед ним. А до врегулювання проблеми заборгованості перед МВФ, держава не перестане бути членом цієї організації. У рамках такої еволюції можна зрозуміти відносини МВФ і з Україною. По-перше, Україна як держава поки що фактично не має реального доступу на міжнародні фінансові ринки. Зовнішнє фінансування вона може отримати переважно з офіційних джерел. А головне офіційне джерело – це МВФ. І навіть можливе одnobічне фінансування з боку таких країн, як США, Японія, як правило, пов'язане з домовленостями з Фондом. По-друге, політика Фонду, яка проводиться в Україні і пов'язана з грошовою підтримкою, спрямована на стабілізацію соціально-економічної ситуації в Україні.

Протягом 2005 - 2008 років Україну відвідували повномасштабні місії з метою надання технічної допомоги в сфері управління державним боргом та розвитку внутрішнього ринку цінних паперів, митного адміністрування, монетарної та податкової політики. В Україні регулярно проходять консультації за статтею IV статуту МВФ, та працюють робочі місії Європейського департаменту МВФ [3].

Можна виділити такі основні проблеми співробітництва України з МВФ:

- випадки використання кредитів не за призначенням;
- неефективне використання коштів;
- ігнорування можливості залучення коштів на фінансовому ринку;
- неможливість реалізації проектів після припинення фінансування;
- недостатній рівень ноу-хау в проектах тощо .

Також МВФ не задовольняє розбалансованість Державного бюджету, яка негативно відбивається на платіжній дисципліні і рівні процентних ставок; низька якість державних витрат; висока вартість і короткостроковість банківських кредитів; нестабільність курсу валюти; значний відплив капіталів [4].

Вирішити ці проблеми можна шляхом підвищення контролю за цільовим використанням ресурсів, підвищення інвестиційної привабливості та кредитоспроможності вітчизняних підприємств, ліквідацією корупції, диференціювання джерел фінансових коштів за рахунок розширення ринкової складової. Таким чином можливо поглибити участь країни на світових фінансових ринках та зменшити залежність економіки України від ресурсів МВФ.

Формально на сьогодні курс гривні вважається нефіксованим, але де-факто він є фіксованим і прив'язаним до долара США, що має негативне значення для економіки України. У МВФ вважають, що в умовах післякризового стану світової економіки фіксований курс гривні тільки шкодить економіці України і призводить до неадекватної ситуації у зовнішній торгівлі України, що саме завдячуючи фіксованому курсу гривні українські експортери програють на світовому ринку через курс «сильної» гривні. І це дійсно так. Рекомендація МВФ загалом правильна і справедлива, проблема тільки в тому, що її важко реалізувати в Україні, через те, що МВФ у своїх розрахунках зовсім не помічає наявності 75 млрд. готівки доларів, які обертаються на території України [2].

Таким чином, можна стверджувати про так звану співпрацю кабального характеру, у результаті якої Україна стала одним із найбільших боржників МВФ.

Співпраця з даною організацією має і позитивний характер, зокрема:

- відбулося формування валютного резерву держави, що дозволило підтримати фінансову стабільність країни;
- хоча й Україні доводиться виплачувати борги за раніше взятими позичками, проте «дешевших» грошей, ніж в Світового банку та МВФ не має;
- розпочато економічні реформи, що дозволило отримати позитивні результати економіки України.

Теоретично Україна могла б обійтися без грошей Міжнародного валютного фонду. Серед можливих заходів прогресивне оподаткування найбагатших, підвищення розміру ренти за корисні копалини, запровадження податку на велику нерухомість та товари розкоші, заморожування видатків на утримання бюрократії. Очевидно, що фіскальний ефект від таких альтернативних кроків був би значним, і МВФ, безумовно, надав би черговий транш. Але як бачимо, що уряд вирішив

зменшити бюджетний дефіцит за рахунок широких верств населення, а саме підвищивши пенсійний вік та тарифи на комунальні послуги та газ [2].

Реалізація Україною програм з Міжнародним валютним фондом є одним з важливих факторів формування її інвестиційного клімату, зростання довіри до макрофінансової стабільності економіки, уряд налаштований і надалі співпрацювати з Міжнародним валютним фондом [2].

Реалізація Україною програм з Міжнародним валютним фондом є одним з важливих факторів формування її інвестиційного клімату, зростання довіри до макрофінансової стабільності економіки [4].

Висновки. Співпраця з Міжнародним валютним фондом дозволить зберегти належний імідж країни, що сприятиме підвищенню її кредитного рейтингу на світових фінансових ринках, зменшенню відсоткових ставок по кредитах, збереже зацікавленість іноземних інвесторів.

Україна й досі залишається залежною від зовнішньої допомоги у зв'язку з проблемами платіжного балансу. В 2011 році МВФ припинила надання кредитів нашій державі, оскільки Україна не виконує всі вимоги МВФ, то відбувається подальше затримання кредитування. Дана ситуація погіршує вирішення проблем платіжного балансу, враховуючи занедбаний стан економіки та її кризу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гришина Л.О. Україна та Міжнародний валютний фонд: перспективи співпраці / Л.О. Гришина, П.М. Карась, В.М. Черешня // Сталий розвиток економіки. – 2012. – №13. – С. 26-30.
2. Мирошніченко Ю.В. Кредитна залежність української економіки від МВФ / Ю.В. Мирошніченко // Академічний огляд. – 2012. – №1. – С. 150-156.
3. Поповська А.Я. Особливості співробітництва України з Міжнародним валютним фондом / А.Я. Поповська // Проблеми матеріальної культури. – 2012. – №1. – С. 53-57.
4. Скляр Є.В. Вплив активізації співпраці з МВФ на економіку України / Є.В. Скляр // Вісник Національного університету водного господарства та природокористування – 2012. – №57. – С. 260-268.

ЕФЕКТИВНІСТЬ ПЕРЕРОБКИ ТА ЗБЕРІГАННЯ САДІВНИЦЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ В УКРАЇНІ

Ю.В. Богдан, студент

Науковий керівник: к.е.н., доцент Кушнірук В.С.

Миколаївський національний аграрний університет

У статті викладено обґрунтування економічної ефективності переробки і зберігання садівничої продукції. Запропоновано заходи щодо удосконалення технологій зберігання завдяки використанню холодильних камер з регульованим газовим середовищем, яке дасть можливість продовжити термін зберігання і забезпечити населення плодами і ягодами протягом року.

Ключові слова: садівницькі підприємства, агропромислове комбінювання, переробка плодів, зберігання плодів, горизонтальна інтеграція, інноваційно-інтенсивні технології.

Постановка проблеми. В сучасних ринкових умовах для задоволення попиту населення в плодово-ягідній продукції та продуктах її переробки садівницьким господарствам необхідно запроваджувати інноваційно-інтенсивні технології виробництва, нові способи і методи переробки й зберігання садівницької продукції, просування її до споживача, а все це підвищить економічну ефективність ведення галузі. Таким чином, виникає об'єктивна необхідність розвитку інтеграційних процесів на основі агропромислового комбінювання у садівництві, що забезпечить підвищення конкурентоспроможності та економічної ефективності галузі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам розвитку галузі та ефективності господарювання садівницьких підприємств присвячено наукові праці П.Ф. Дуброви, О.Ю. Єрмакова, В.І. Майдебури, О.А. Полухович, В.А. Рульєва, Д.Ф. Чухна, О.М. Шестопаля, А.І. Шумейка та ін. Однак низький рівень забезпечення населення плодами і ягодами та продуктами їх переробки, що обумовлено відсутністю в більшості садівницьких підприємств цехів для переробки та плодосховищ з холодильними установками для зберігання плодів і ягід, вимагає вирішення питань щодо ефективності переробки та різних способів зберігання садівницької продукції із застосуванням регульованого газового середовища.

Постановка завдання. Метою дослідження в даній статті є обґрунтування теоретичних засад та практичних рекомендацій щодо ефективності переробки та зберігання садівницької продукції в Україні.

Виклад основного матеріалу досліджень. Слід відмітити, що практика господарювання садівницьких підприємств показала низьку ефективність галузі у

формуваннях, де відсутнє агропромислове комбінування [1, 2]. Так, кісточкові плоди і ягоди швидко псуються, недостатньо транспортабельні, тому повинні бути негайно реалізовані у свіжому вигляді, а зимові сорти зерняткових культур мають бути відправлені на промислову переробку (25% від валу) чи тривале зберігання. Це говорить про те, що сільськогосподарським підприємствам потрібно орієнтуватися на реалізацію кінцевого продукту, як об'єктивну передумову розвитку агропромислового комбінування у садівництві.

Агропромислове комбінування садівництва, у власному розумінні слова, означає певне організаційне поєднання в єдиному технологічному циклі виробництва плодів і ягід, їх товарної обробки, зберігання й промислової переробки з метою одержання кінцевої продукції (яблуневих соків, джемів, плодового пюре, концентратів, сушок тощо) і досягнення більшої економічної вигоди завдяки взаємній матеріальній заінтересованості і відповідальності всіх учасників агропромислового виробництва за кінцеві результати господарювання.

Саме вертикальна інтеграція в садівництві може організаційно поєднувати стадії виробництва плодів і ягід, їх транспортування, пакування, зберігання, переробку і реалізацію кінцевої садівницької продукції.

У садівницьких господарствах розвивається і горизонтальна інтеграція, яка підтверджує встановлення їх організаційно-економічних зв'язків з науково-дослідними установами (Інститут садівництва УААН, дослідні станції), плодородсадницькими господарствами (ВАТ «Підгур'ївське», ВАТ «Богданівський плодородсадник»), організаціями з виробництва засобів захисту рослин від шкідників і хвороб тощо. Такі науково-виробничі системи, створені ще за радянських часів, з метою одержання їх учасниками – садівницькими підприємствами кваліфікованої допомоги від головного підприємства – науково дослідної установи (ІС УААН) у впровадженні в практику прогресивних технологій, інших досягнень НТП і передового досвіду, а також в удосконаленні методів організації праці і технології плодоягідного виробництва.

Слід наголосити на тому, що в сучасних ринкових умовах найвищого рівня віддачі авансованого капіталу і поточних витрат досягають ті садівницькі підприємства, які працюють на завершальній стадії виробничого циклу, насамперед, здійснюючи виробництво і реалізацію кінцевої плодової і ягідної продукції. Адже свіжі плоди і ягоди та продукти їх переробки оцінюються вище, ніж плодоягідна сировина саме завдяки більшій окупності витрат, що досягається за рахунок платоспроможного попиту населення. Зокрема, у не інтегрованих садівницьких підприємствах додатковий ефект мають переробні підприємства, які закупають за низькими цінами плодіву і

ягідну сировину. У той же час переробні підприємства встановлюють закупочну ціну на сировину, яка здебільшого знаходиться на рівні собівартості виробництва, а в інших випадках ще й нижча. При цьому садівницькі підприємства, не маючи власної переробки, вимушені здавати плодоягідну продукцію переробному підприємству ТОВ «Сандора», що дає можливість їм частково відшкодувати витрати на виробництво даної продукції.

Все це говорить про те, що одним із важливіших напрямків агропромислової інтеграції у плодоягідному виробництві і ефективності ведення садівництва є поєднання сфер виробництва, промислової переробки і зберігання плодів та ягід безпосередньо у садівницьких підприємствах регіону на основі внутрішньогосподарської організації виробництва. Саме ця форма агропромислового комбінування зменшує чутливість сезонності виробництва садівницької продукції, що забезпечує ефективне використання річного фонду робочого часу.

Поряд з цим садівницьким підприємствам різних форм власності необхідно створювати міні-цехи з переробки плодів і ягід та виробляти високоякісні продукти переробки (яблуневі соки, нектари, пюре тощо) і при цьому завойовувати на районному рівні авторитет та довіру платоспроможного попиту населення. Саме такий напрям розвитку агропромислового комбінування зі сторони садівницьких підприємств створить конкурентне середовище для великих переробних заводів, а саме ТОВ «Сандора» та його дочірніх підприємств.

На Миколаївщині ТОВ «Сандора» має лідерські позиції щодо якості виробленого продукту. Саме ця компанія вирішує такі питання, як повна 100% автоматизація купажного цеху, що є основною ланкою виробництва. Одним з позитивних моментів цього є зменшення впливу на цінний продукт так званого «людського чинника», а саме: зменшення втрат, помилок у виробництві; підвищення якості соку, нектару і напоїв; економії часу, що є головним у безперервній роботі купажного цеху. Налагоджена система автоматизованого купажного виробництва і ефективні дії керівництва ТОВ «Сандора», спрямовані на отримання максимального прибутку.

Садівницьким господарствам необхідно удосконалювати технологію переробки плодів, налагоджувати більш ефективні зв'язки з приводу реалізації продуктів переробки, що дасть можливість створювати конкурентне середовище по відношенню до монопольних переробних підприємств.

Термін зберігання плодів залежить від сорту, швидкості дозрівання та умов вирощування. Рівномірна тепла погода подовжує наступ дозрівання і збільшує

тривалість зберігання плодів, дуже високі температури, навпаки, прискорюють дозрівання і скорочують тривалість їх зберігання.

На лежкість плодів значною мірою впливають температура і вологість у вегетаційний період. Окремі сорти яблук неоднаково реагують на ці фактори. Так, яблука сорту Ренет Симиренка, вирощені в сезон з надмірними опадами і низькою сумою ефективних температур, зберігаються на 1,5-2 місяці менше. Недолік тепла, світла і надлишок вологи сприяють утворенню в плодах яблук і груш запасних клітин великого розміру при зменшенні товщини клітинних стінок. Великі клітини знижують стійкість плодів до механічних пошкоджень і зараження хворобами, мають низький вміст білків - гідрофільної частини клітинних колоїдів, що знижує їх вологоутримуючу здатність і призводить до швидкого в'янення.

Тривалість зберігання плодів яблук і груш визначається переважно ступенем зрілості їх під час прибирання. Найкраще прибирати плоди в зрілості, яка настає при досягненні нормального розміру, певного забарвлення і маси, властивих помологічного сорту. Біологічне значення оптимального строку збирання плодів яблук і груш полягає в тому, що в цей час відбувається збалансування процесу накопичення органічних речовин в плодах і розщеплення їх в результаті життєдіяльності. Однак цей період дуже короткий, після чого в плодах посилюється гідроліз речовин. Прибрані в цей період плоди яблук і груш мають високу лежкість, при настанні фізіологічної (споживчої) зрілості набувають хороші смак і аромат. Проте різні сорти яблук реагують на термін збирання по-різному: трохи раніше настання збиральної зрілості треба зривати яблука сортів Слава переможцям, Мекінтош, Антонівка, Пепін шафранний, Кальвіль Мліївський, Уманське зимове, Зимове Плесецького, Ренет Симиренка, Джонатан, Рубінове Дуки, Кальвіль сніговий, Ренет шампанських. У повної технічної зрілості прибирають яблука сортів Пепінка литовська, Мелба, Ренет ландзберській, Подільське, Бойкен, Пармен зимовий золотий, Кандиль синап, Мантуанське, Розмарин білий, Делішес, Мліївська красуня. Найкраще плоди прибирати в суху погоду, після висихання роси, а вологі треба обсушити. При нічних заморозках плоди прибирають після відтавання плодів, підморожені використовують для переробки. Найбільш довго зберігаються плоди яблук і груш, які відразу після збирання заклали в холодильники. При збиранні без сортування плоди потім сортують на різних лініях. Майже серед усіх помологічних сортів найкраще зберігаються плоди середніх розмірів. Найкраще зберігати плоди яблук і груш в дерев'яних (без щілин) або пластмасових ящиках. Укладають плоди в ящики прямими рядами, шаховим або діагональним способом. При укладанні прямими рядами місткість тари використовується не оптимально. На дно й

під кришку кладуть шар тирси, з боків – пакувальний папір, яким плоди накривають зверху. Оформляють тару відповідно до сорту: вищий – етикетка з блакитною стрічкою, перший з червоною, другий – із зеленою, третій – з жовтою.

Високий вміст в плодах яблук і груш води і легкозасвоюваних розчинних у клітинному соку сполук, які мають велику харчову та біологічну цінність, роблять їх гарним субстратом для інтенсивного розвитку мікрофлори при пошкодженні. Цьому сприяє легка травмованість більшості плодів з дуже тоненькою шкіркою і маленькою кількістю воскового шару, маленький їх розмір і велика загальна поверхня випаровування. Біологічною основою лежкості плодів яблук і груш є використання стану післязбиральної дозрівання. Після дозрівання насіння м'якоть швидко старіє, оскільки вона виконала свою функцію. Тому в момент настання фізіологічної (споживчої) зрілості плоди яблук і груш треба відправляти в торгову мережу.

Яблука та груші треба зберігати в холодильних камерах за сортами з однаковим ступенем дозрівання. Запізнення із закладкою плодів після настання технічної стиглості на одну добу зменшує тривалість зберігання на 10-15 діб. Протягом усього часу зберігання відносна вологість повітря повинна бути на рівні 85-90%. Вона впливає на тургор плодів, загальний рівень фізіологічних процесів, стійкість до хвороб, а у деяких сортів на ароматність, формування смаку і поява гіркоти. Інтенсивність випаровування вологи залежить від особливостей сорту (товщини кутикулярного шару і воску), швидкості струменя повітря. При втраті 7-8% вологи погіршуються товарні та смакові якості плодів. Висока відносна вологість повітря при низьких температурах зберігання і зниження (коливання) температури до точки роси може викликати запотівання плодів. Тому при порушенні стабільності температури треба проводити вентилявання продукції, щоб видалити конденсовану вологу. Яблука сортів Пармен зимовий золотий, Апорт Алма-Атинській, Алма-Атинській зимовий, Антонівка звичайна, Переможець, Богатир, Ренет шампанських краще зберігаються при 2 ... 4 °С, тоді як яблука сортів Ренет Симиренка, Пепін шафранний, Пепін лондонський, делішес, Уелс, Бойкен, Розмарин білий, Кандиль синап, Сарри синап, Делішес - при 1 ... 2 °С. Сорти Старкінг, Мекінтош найкраще зберігаються при температурі 0 .. -2 °С. Якщо плоди перебували в стані переохолодження, температуру слід підвищувати поступово: спочатку до 0 °С, потім до 1 .. 2 °С. Через 10-15 днів вони набувають нормальні вигляд і смак.

Застосовують кілька режимів зберігання плодів яблук і груш: при знижених температурах у звичайних атмосферних умовах, в холодильнику з регульованим газовим середовищем (РГС) і в холодильнику з модифікованим газовим середовищем (МГС). Якщо для зберігання сортів яблук або груш, особливо вирощених на півдні,

потрібні підвищені температури (3 ... 4 °C), то для зниження інтенсивності дихання плодів і розвитку мікрофлори створюють газову середу з мінімальною кількістю кисню і максимальним вуглекислого газу, який забезпечує подовження тривалості зберігання, тобто наступ фізіологічної зрілості подовжується. Оскільки цей режим зберігання вимагає значних матеріальних і енергетичних витрат, його застосовують лише для плодів вищого і першого товарних сортів. Режим РГС потрібно застосовувати лише для тих сортів яблук і груш, для яких розроблені рекомендації щодо зберігання в газовому середовищі. Для більшості сортів яблук співвідношення вуглекислого газу і кисню становить приблизно 5:3. Деякі сорти, наприклад Розмарин білий, Кандиль синап, зберігаються добре, коли вміст CO₂ не перевищує 1%. Яблука для зберігання в РГС треба прибирати відразу після настання технічної (знімної) зрілості. У камери з РГС їх завантажують за 1 -2 доби. Контейнери або ящики ставлять суцільним штабелем (без проходів). Проти оглядового вікна розміщують контрольні зразки у відкритих ящиках. Яблука зберігають до червня-липня. У холодильниках ящики ставлять штабелями висотою до 3 м, залишаючи відстань між ними та стелею не менш 0,3 м для вентиляції. Через кожні 3-5 м роблять проходи шириною 0,6-0,7 м для огляду продукції. При використанні засобів механізації пакети ящиків, розміщених на піддонах або в контейнерах, встановлюють в 4-5 ярусів. Картонні коробки з плодами яблук і груш розміщують на піддонах із стояками. У невеликих камерах ящики або контейнери розміщують суцільним штабелем, залишаючи через кожні 3-4 ящика вентиляційні проміжки 10-15 см, а у великих камерах залишають центральний прохід шириною 1,5 м. Штабелі з плодами розміщують на відстані 0,5-0,6 м від стін, повітропроводів і батарей охолодження. Щільність розміщення при зберіганні в ящиках у камерах становить 250-350, у контейнерах 350-400 кг/м². Для зберігання яблук можна використовувати модифіковану газову середовище (МГС). Кращими для зберігання в МГС є такі сорти: Ренет Симиренка, Сари синап, Пепін шафранний, Ренет шампанських. Їх зберігають у невеликих пакетах (1-5кг) або обертають плівкою ящики або вкладають всередину ящиків мішки з плівки місткістю 20-30кг або використовують контейнери місткістю 200-300 кг. Плоди у плівці розміщують у холодильниках і зберігають у рекомендованих режимах. У таких ємностях вологість повітря завжди висока, що забезпечує гарний тургор плодів. Однак навіть невелике зниження температури призводить до утворення в них конденсованої вологи. Тому перед затарюванням в плівку плоди охолоджують. Товщина плівки 30-40 мкм. Найбільший ефект МГС дає при застосуванні великих поліетиленових накидок на 12-16 т плодів, покладених у контейнери і складених у висоту 3-4 контейнерів. Краї таких накидок

знизу присипають піском. У процесі зберігання стежать за вмістом вуглекислого газу. Для зберігання яблук використовують також контейнери з плівки з газообмінним вікном, розміри якого 3,7 x 1,3 x 1,2, місткість - 600-900кг. Найкраще зберігати плоди в РГС у сховищах, де є відповідні для цього камери. Регулюють газове середовище переважно за допомогою рідкого азоту з додаванням 5-6% кисню. Під час зберігання зменшується кількість кисню і збільшується кількість вуглекислого газу. Цей спосіб регулювання газового середовища найбільш економічний.

Висновки. Наявність у садівницьких підприємствах плодосховищ і холодильників для зберігання плодів є важливим чинником, який передбачає насамперед забезпечення споживачів плодами і ягодами у свіжому вигляді протягом року. Так, наявність плодосховища і холодильників дає можливість впливати на процес ціноутворення, який залежить від строків зберігання садівницької продукції і забезпечує при цьому гарантовані і стабільні грошові надходження від реалізації плодової продукції.

Дослідження показали, що економічна ефективність від зберігання різних сортів яблук не однакова і, насамперед, залежить від тривалості зберігання, смакових властивостей плодів, сортності яблук (вищий, перший, другий, третій сорт), попиту населення на той чи інший сорт тощо. Все це вказує на те, що ціна реалізації 1 ц плодів вища у тих садівницьких господарствах регіону, які мають плодосховища і холодильники для зберігання.

Садівницьким підприємствам регіону такі ідеї необхідно брати на озброєння і в подальшому прораховувати доцільність й ефективність тих чи інших технологій зберігання плодів. При цьому, виявивши відхилення у зберіганні, насамперед, необхідно відшукати необхідні заходи з усунення недоліків шляхом удосконалення технології.

ЛІТЕРАТУРА

1. Fruit and vegetable quality. An integrated view. Shewfelt R.L., Bruckner B. 2000 by Technomic Publishing Company, Inc. 296 p.
2. Integrated view of fruit & vegetable quality. Florkowsky W.G., Prussia S.E., Shewfelt R.L. 2000 by Technomic Publishing Company, Inc. 231 p.

УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ЯК ОСНОВА ЯКІСНИХ ЗРУШЕНЬ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Н.Я. Бунзяк, магістр

Науковий керівник: к.е.н., доцент Калюжна О.В.

Миколаївський національний аграрний університет

У статті розглянуто сутність та особливості інновацій в сільському господарстві. Обґрунтовано місце інноваційного розвитку та досліджено можливість застосування кластерного підходу для забезпечення економічного зростання національної економіки

Ключові слова: інноваційна діяльність, кластер, аграрний сектор економіки.

Постановка проблеми. В умовах сьогодення управління інноваційною діяльністю є головною складовою в системі факторів, що забезпечує розвиток та підвищення ефективності аграрного виробництва.

Забезпечити стабільний і сталий розвиток національного агропромислового комплексу в умовах прискорення глобалізаційних та інтеграційних процесів можна лише в тому разі, якщо цей розвиток здійснюватиметься на основі інноваційної діяльності аграрних підприємств. Зростаюча роль інноваційної діяльності у сучасних умовах повинна стати фундаментом стабільного й ефективного економічного зростання як окремо взятої галузі, так і країни загалом.

Кінцевим результатом інноваційної діяльності будь-якого аграрного підприємства є виробництво конкурентоспроможної продукції, зміцнення позицій на ринку, підвищення ступеня адаптивності підприємства до умов мінливого зовнішнього середовища, створення передумов для довгострокової стабільності. Реалізація позначених можливостей припускає створення ефективних систем управління інноваційною діяльністю підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Основні теоретичні і методологічні положення, пов'язані з розкриттям сутності й змісту інноваційної діяльності, особливостями і закономірностями її прояву в межах сільськогосподарських підприємств, представлені в роботах О.І. Амоши, О.М. Вишневської, О.В. Дадія, О.П. Єлець, М.В. Зубця, І.О. Іртищевої, М.Ф. Кропивки, Л.В. Назарової, П.Т. Саблука, К.В. Семикіної, Н.М. Сіренко, Ю.М. Остапчука, І.П. Топуха, О.В. Шебаніної та ін.

Постановка завдання. Метою статті є систематизація основних проблем інноваційного розвитку економіки України та дослідження особливостей аграрних

інновацій для окреслення на цій основі напрямів активізації інноваційної діяльності підприємств аграрної сфери на регіональному рівні.

Виклад основного матеріалу досліджень. Інноваційна діяльність у загальному розумінні – це системний вид діяльності, спрямований на створення і введення в суспільну практику інновацій. У результаті інноваційної діяльності народжуються нові ідеї, нові або вдосконалені продукти, технологічні процеси, з'являються нові форми організації та управління різними сферами економіки та її структур.

Відповідно до Закону України «Про інноваційну діяльність», інноваційна діяльність – це діяльність, що спрямована на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і зумовлює випуск на ринок нових конкурентноздатних товарів і послуг [1].

Управління інноваційною діяльністю передбачає управління підприємством, яке базується на його науково-технічному потенціалі, орієнтує інноваційну діяльність на потреби споживачів, здійснює аналіз, моделювання ситуацій, на підставі чого проводить регулювання і своєчасні зміни на підприємстві, що відповідають стану зовнішнього та внутрішнього середовища, що у сукупності дозволяє підприємству вижити та досягнути своєї мети у довгостроковій перспективі.

Варто відмітити, що управління інноваційною діяльністю є відкритою системою. Вхід у систему – це інформація про зовнішнє середовище прямої дії (постачальників, споживачів, конкурентів) і опосередкованої дії (демографічні, економічні, політичні, правові, науково-технічні та соціально-культурні фактори) та інформація про внутрішнє середовище (місія, стратегія, політика).

Інформаційне забезпечення управління інноваційною діяльністю ґрунтується на зборі та накопиченні більшої кількості інформації, необхідної для перетворення її на нововведення. Вихід із системи – якісні і кількісні характеристики інноваційної діяльності. Процес трансформації інформації у нововведення здійснюється завдяки суб'єктам управління інноваційної діяльності (керівництво підприємства) та об'єктам управління інноваційної діяльності (інноваційна діяльність). Інноваційна діяльність реалізується через працівників підрозділів підприємства: науковців, дослідників, розробників. Необхідно зазначити, що ефективне управління інноваційною діяльністю залежить від розуміння доцільності співпраці керуючої та керованої системи.

Організація управління інноваційною діяльністю як елемент інноваційної системи підприємства забезпечує можливості швидкого та гнучкого реагування на зміни, що постійно відбуваються, дозволяє підвищувати ефективність наукових розробок, прискорювати їх впровадження у виробництво і вихід на ринок.

Особливості формування і розвитку інноваційних процесів в сільському господарстві визначаються специфікою самої галузі. Сільське господарство як галузь економіки є складною системою, сформованою з цілого ряду підсистем, у тому числі: соціальної, економічної, технологічної, організаційно-управлінської та екологічної. Проте саме застосування інновацій в аграрній сфері забезпечує стійке економічне зростання, підвищує виробничий та соціальний розвиток суспільства, гарантує економічну безпеку та стабільність.

Негативно позначається на інноваційній діяльності в аграрному секторі й відсутність можливості реального оцінювання результатів впровадження навіть замовлених, тобто затребуваних ринком, новацій. Через незадовільний стан агрогосподарювання практично неможливо одержати прогнозовану віддачу від інноваційної пропозиції, у тому числі й науково обґрунтованої. Перешкоджає повноцінному розвитку ринку агроінновацій низька купівельна спроможність споживачів такої продукції, неналежна її якість, недостатня вмотивованість аграріїв до впровадження новацій (з огляду на співвідношення обсягів необхідних для цього витрат і отриманого результату та відсутність фінансових стимулів), а також невизначеність щодо перспектив збуту інноваційної продукції. До стримуючих чинників можна також віднести недостатній рівень освіти працівників і слабку доступність інформаційних ресурсів.

Високий рівень складності агропромислового виробництва як системи і зазначені особливості інноваційного процесу в ньому зумовлюють своєрідність підходів до розробки інновацій та методів їх реалізації в галузі. Стосовно до сільського господарства, інноваційний процес характеризує собою постійний і безперервний потік перетворення конкретних технічних, технологічних, організаційно-управлінських, соціальних та інших ідей на основі наукових розробок у нові технології або окремі її складові частини та інші заходи, доведення їх до використання безпосередньо у виробництві з метою отримання якісно нової продукції.

У ринкових умовах господарювання для підприємств аграрного сектору економіки України, однією з головних проблем є залучення інвестиційних та інноваційних ресурсів. У 2012 році суб'єктами господарювання за рахунок усіх джерел фінансування у сільське господарство, мисливство, лісове господарство вкладено 12,2 млрд.грн. інвестицій в основний капітал, що на 16,5 % менше, ніж у 2011 році. За рахунок коштів державного бюджету освоєно 284 млн.грн., що становить 2,3% інвестицій в основний капітал у цей вид діяльності. Вагому частку інвестицій у сільське господарство, мисливство, лісове господарство освоєно у рослинництві (68,2 %) [4].

Інноваційна діяльність в сільському господарстві детермінується такими факторами: різноманітністю видів сільськогосподарської продукції та відмінностями в технологіях їх виробництва; значною диференціацією за регіонами та технологічною залежністю виробництва від природних умов; відокремленістю виробників від наукових установ, де створюються новації; не достатньою розробленістю організаційно-економічних механізмів трансформації новацій в інновації; різноманіттю організаційних форм сільськогосподарської діяльності з різними економічними основами функціонування і джерелами фінансування та різними масштабами функціонування.

Спрямування економічного розвитку АПК на інноваційну модель вимагає впровадження заходів з використання новітніх досягнень науки та техніки, методів та способів організації виробництва. До новітніх методів ведення сільського господарства відносять кластерну модель як засіб економічних відносин на регіональному рівні.

Кластер – це добровільне об'єднання самостійних юридичних осіб, які зберігають свій автономний юридичний статус, але спільно працюють заради виробництва конкурентоспроможної продукції та загальної й особистої економічної вигоди. Кластери формуються у певній сфері підприємництва за умови, що учасники кластеру пов'язані між собою технологічно і, як правило, за ознакою географічної близькості. Створення кластера означає концентрацію в межах регіону підприємств певного профілю, а також виробництв, що забезпечують ці підприємства сировиною, обладнанням чи випускають супутні товари.

Можливість одержання кращих економічних результатів у кластері досягається за рахунок використання переважно горизонтальних зв'язків, спеціалізації та компліментарності учасників, структурно-функціональної взаємодоповнюваності їх у виробничому процесі.

При функціонуванні кластерів, як зазначає М.Ф. Кропивко, проявляється синергетичний ефект від взаємодії підприємств, які взаємопов'язані випуском певного виду продукції. В кластері передусім забезпечується об'єднання зусиль підприємців, органів управління, суб'єктів інвестиційної та інноваційної діяльності на конкретній території, що дає переваги у конкурентній боротьбі, сприяє впровадженню інновацій та раціональній організації постачання, виробництва й збуту, завдяки підвищенню конкурентоспроможності продукції, проведення гнучкої політики, яка необхідна в умовах сучасної ринкової кон'юнктури [3].

На відміну від звичайних форм коопераційно-господарських взаємодій малого, середнього і великого бізнесу кластерні системи характеризуються наступними

особливостями: стійкістю господарських зв'язків підприємств-учасників кластерної системи, довговічною координацією взаємодії учасників системи в рамках її виробничих програм, основних систем управління, контролю якості. Крім того, суттєвою ознакою кластера є інноваційність, для підвищення якої вкрай важливим є наявність науково-дослідного потенціалу в регіоні. В кластерах зростання інвестицій в освіту та дослідження досягаються шляхом систематичної співпраці наукових установ та дослідних центрів з підприємствами кластера, в рамках якої можуть проводитись необхідні дослідження та наукові розробки, здійснюватись підготовка кваліфікованих кадрів. Завдяки цьому, і в результаті існування цілого ряду підприємств схожого профілю, в регіоні, де був створений кластер, поступово формується скупчення робочої сили, яке саме по собі стає джерелом конкурентних переваг.

Головними передумовами для створення кластера в окремому регіоні є наявність місцевих особливостей, що створюють на цій території переваги для розвитку того чи іншого виду діяльності (специфічні природно-кліматичні умови, географічне положення, традиції виробництва, соціально-політична та загальноекономічна ситуація тощо); наявність підприємств певного профілю на території майбутнього кластера та перспектив партнерства; наявність науково-дослідного потенціалу в регіоні, що здатен забезпечити виникаючі потреби в інноваціях, проводити консультативну та експертну підтримку виробників; наявність кваліфікованої робочої сили з досвідом роботи в обраній сфері [2].

Послідовність створення кластерів в агропромисловій сфері України можна розбити на 5 основних етапів:

1) етап попереднього аналізу та визначення перспективних територій та виробництв, який включає в себе аналіз ресурсного потенціалу регіону, аналіз традицій виробництва, дослідження структури виробництва (кількість та потужність господарств, взаємозв'язки між ними, позитивні та негативні фактори їх розвитку).

2) етап ініціації створення кластера та заохочення до участі керівників підприємств, протягом якого відбувається організація великих відкритих зустрічей для представлення принципів роботи мережових структур, зазначення їх можливостей та переваг і формування кола малих та середніх підприємств, що мають спільні інтереси та економічне зростання яких стримують однакові чинники; згрупування підприємств задля рішення спільної проблеми або навколо спільної перспективи розвитку.

3) етап стратегічного планування, який охоплює глибокий аналіз спільних проблем та можливостей, затвердження робочого плану майбутнього кластера згідно критеріїв розвитку на короткий, середній та довгостроковий період, попереднє

визначення організаційної структури майбутнього кластера, принципів роботи в кластері та його правового статусу.

4) розробка та реалізація пілотного проекту – певного короткострокового проекту, що дозволяє швидко відчутти позитивний ефект від нового формату роботи. Цей захід бажано проводити для об'єднання учасників та опрацювання механізмів роботи в новоствореній структурі.

5) реалізація стратегічних проектів, що становлять зміст роботи кластера.

Ініціатива щодо створення того чи іншого кластера може виходити від підприємців, державних або місцевих адміністрацій, науково-дослідних інститутів, аграрних університетів, дорадчих служб, різноманітних громадських організацій.

Висновок. На сучасному етапі аграрна сфера України знаходиться в процесі організаційної реструктуризації, від якої залежить майбутня ефективність її функціонування. Ефективне управління інноваційною діяльністю підприємства означає перехід на новий, досконаліший спосіб організації його діяльності, що забезпечує зростання виробничих можливостей та є показником інноваційного розвитку.

На користь застосування кластерного підходу для програм регіонального розвитку свідчить можливість вирішення багатьох нагальних проблем за умов роботи в кластері, таких як підвищення зайнятості, впровадження науково-технічних розробок у виробництво, фінансове забезпечення підприємств, розвиток інфраструктури, формування маркетингових ланцюгів, стандартизація агропромислової продукції, ефективність управління та використання наявних ресурсів, а, отже, можливість відродження вітчизняного виробництва та досягнення високого рівня економічного зростання.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про інноваційну діяльність [Електронний ресурс] : Закон України від 4 липня 2002 р. № 40—IV. — Режим доступу до матеріалів: www.zakon.rada.gov.ua.
2. Вишневська О. М. Кластерний підхід до оцінки ефективності використання ресурсного потенціалу підприємств аграрного сектора / О. М. Вишневська // Вісник аграрної науки Причорномор'я. — 2011. — №1. — С. 28—34.
3. Кропивко М. Ф. Кластерний підхід до управління сільським розвитком / М. Ф. Кропивко // Економіка АПК. — 2008. — №5. — С. 55—58.
4. Наукова та інноваційна діяльність в Україні : статистичний збірник за 2012 рік. — К., 2013. — 305 с.

РЕСУРСНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПІДПРИЄМСТВА: СТРУКТУРА ТА СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ

В.В.Ганжа, студентка

Науковий керівник: асистент Резніченко Д.В.

Миколаївський національний аграрний університет

Розглянуто сутність та багатоаспектну структуру ресурсного потенціалу підприємства. Виявлено сучасні підходи оцінювання ефективності управління ресурсним потенціалом підприємства, досліджено показники оцінки ефективності використання ресурсного потенціалу підприємства.

Ключові слова: ресурсний потенціал підприємства, структура ресурсного потенціалу підприємства, ефективність.

Постановка проблеми. Тенденції розвитку управлінської науки потребують підвищення рівня ефективності функціонування підприємства, зміцнення його конкурентоспроможності. При цьому першочерговою для підприємства стає проблема ефективного управління ресурсами в умовах їх обмеженості.

Підвищення корисності використовуваних ресурсів, їх віддачі – одна з головних умов, що забезпечує розвиток підприємства, сприяє підвищенню конкурентоспроможності [1].

Роль ресурсів принципово важлива не лише тому, що без них підприємство не досягне стратегічної мети. Ресурси – це потенціал підприємства, їх стратегічне значення полягає, по-перше, в можливостях розробляти оптимальну для підприємства стратегію, по-друге, в принципово можливій дії на зовнішнє середовище підприємства, по-третє, в специфічно стратегічній постановці мети підприємства. Відставання теоретичних розробок від практики управління на сучасному етапі пояснюється стрімкою появою нових видів ресурсів, джерел їх формування та способів оцінки [5].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні та методологічні основи досліджень стратегічних аспектів розвитку ресурсного потенціалу підприємств представлені в працях представників західної економічної школи. Значний вклад щодо розвитку ресурсного потенціалу українських підприємств зробили І.Р.Бузько, Н.П.Пяткова, О.О.Садеков. Вирішенню питань оцінки ресурсного потенціалу підприємств і підвищенню ефективності використання ресурсів присвячено дослідження Є.В.Лапіна, А.Г.Фонотова, О.М.Вишневіської.

Проте, не дивлячись на значну кількість досліджень за різними стратегічними і тактичними аспектами відтворення ресурсної бази підприємств, у теоретичному плані потребує уточнення структури ресурсного потенціалу підприємства, в методологічному відношенні потрібні нові методи оцінки ресурсного потенціалу підприємства, адаптовані до сучасних умов ринкової економіки.

Постановка завдання. Метою дослідження є визначення категорії «ресурсний потенціал підприємства», проведення аналізу сучасних підходів до оцінки ефективності управління ресурсним потенціалом підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Однією з основних системних функцій підприємства є економічна функція, сферою реалізації якої є ресурсне забезпечення поточної і перспективної діяльності організації і підвищення її ефективності. Для вироблення власної стратегії підприємству необхідно володіти достатньою економічною масою або високою економічною мобільністю. Економічна маса та мобільність визначаються, в першу чергу, ресурсами підприємства [4].

Ресурсний потенціал зачіпає всі сфери діяльності підприємства і, зазвичай, виступає як об'єкт управління. Категорія ресурсного потенціалу необхідна для оцінки можливостей майбутнього розвитку, оскільки враховує напрямки розширення, поповнення і відтворювання джерел ресурсів, що представляють резерви, з яких черпаються матеріально-речовинні й інформаційні складові системи виробництва [1].

Ресурсний потенціал підприємства слід розглядати, з одного боку, як специфічну економічну категорію, що є наслідком взаємодії всіх ресурсів підприємства, не лише наявних, а й прихованих, а з іншого – як економічну основу підприємства, що характеризується системою показників, які відображають не тільки наявні ресурси, а й їхні резерви, які можуть бути використані за визначених умов [5].

На думку Мягких І.М. [4], ресурсний потенціал підприємства – систематизована сукупність наявних ресурсів (матеріально-технічних, трудових, фінансових, інформаційних), взаємопов'язаних, взаємозалежних і представлених в певних кількісних пропорціях, використання яких дозволяє досягти заданого економічного ефекту.

Структура ресурсного потенціалу може розглядатися в різних аспектах, що свідчить про її складність. Виділення якісної, функціональної, просторово-часової і організаційно-господарських структур в ресурсному потенціалі відповідає існуючим задачам управління його формуванням, розвитком і відтворюванням. Управлінські дії, спрямовані на відтворення, розвиток і вдосконалення ресурсного потенціалу, повинні бути націлені на поліпшення перш за все виділених його структур [2].

Серед існуючих підходів до оцінювання ефективності управління ресурсним потенціалом найбільш поширеним є метод діагностики ресурсного потенціалу, який слід проводити у формі комплексного, поетапного дослідження. Так, при комплексній формі оцінювання ресурсного потенціалу досліджуються всі ресурси підприємства, що інтегруються в єдиний показник. Використовуючи поетапне оцінювання найчастіше акцентується увага на головних критеріях, що визначають здатність підприємства вирішувати його основні завдання. У цьому випадку проблема зводиться до деталізації головних критеріїв, що забезпечують комплексне оцінювання.

Умовою розвитку ресурсного потенціалу підприємства є не тільки абсолютне збільшення його рівня, а й забезпечення ефективного його використання з урахуванням якісних характеристик ресурсного потенціалу. Кількісні характеристики покликані оцінити обсяг і швидкість відтворення окремих ресурсів і в цілому ресурсного потенціалу, а якісні характеристики, в свою чергу, є основою для визначення ефективності використання ресурсів.

Використання кількісних і якісних характеристик ресурсного потенціалу підприємства дозволяють: проаналізувати початковий рівень розвитку ресурсного потенціалу; виявити сформовані диспропорції між ресурсами підприємства; виділити пріоритетні напрямки розвитку ресурсів; визначити, виходячи з досягнутого рівня і напрямів розвитку діяльності підприємства, припустимі виробничі, соціальні та економічні навантаження [3].

Характерною особливістю ефективного управління ресурсним потенціалом є, в першу чергу, оцінювання ефективності використання ресурсів підприємства, де корисний результат діяльності підприємства порівнюється з витратами на отримання цього корисного результату. Корисний результат розглядається як ефект, який може бути економічним, у вигляді прибутку підприємства, та соціальним, у вигляді забезпечення формування кращого рівня життя для людини [1].

Крім цього, оцінювання ефективності управління ресурсним потенціалом необхідне для забезпечення більш повного й раціонального використання ресурсів підприємства. Важливо охарактеризувати не тільки наявний, але й фактично використовуваний обсяг ресурсів. Тому система показників оцінювання управління ресурсним потенціалом повинна включати показники, що характеризують наявність, склад, стан ресурсів і показники ефективності використання ресурсів. При оцінюванні ресурсного потенціалу й ефективності його використання необхідно чітко уявляти структуру потенціалу, основні характеристики складових елементів, їхнє співвідношення й використання в процесі виробництва. Важливо зрозуміти місце й

роль матеріальних елементів ресурсного потенціалу, зв'язок їх з іншими компонентами [4].

Основними показниками, що характеризують ефективність управління ресурсним потенціалом підприємства, на думку Красноутської Н.С. [3], є:

- матеріальні ресурси, оцінювання яких включає аналіз потенційних можливостей предметів і засобів праці, технічних та технологічних ресурсів підприємства;
- фінансові ресурси, оцінювання яких полягає в аналізі фінансових показників, показників прибутковості, ліквідності та платоспроможності;
- трудові ресурси, оцінка яких включає аналіз показників плинності кадрів, рівня продуктивності праці трудових ресурсів;
- інформаційні ресурси, оцінювання яких включає аналіз технічного забезпечення інформаційними системами та аналіз кадрового забезпечення та рівня їх кваліфікації у галузі інформаційних систем.

У процесі управління підприємством інформаційні ресурси відіграють одну з важливих ролей. Визначення рівня технологічного забезпечення інформаційної системи складається з оцінки забезпеченості користувачів ПК, наявності програмного забезпечення, яке підтримує функціональні інформаційні ресурси, зі співвідношення між забезпеченістю ПК та програмним забезпеченням.

Головними показниками, що характеризують технологічну підтримку формування і використання інформаційних ресурсів є забезпечення ПК і програмне забезпечення. При цьому, якісна оцінка складу інформаційних ресурсів допускає аналіз показників, які характеризують споживчі властивості інформації: загальний і корисний обсяг інформації, вартість та ефект від її використання, період використання, своєчасність отримання, тривалість обробки, способи й форми надання, участь у процесі ухвалення рішення [5].

Оскільки основною метою управління ресурсним потенціалом підприємства є нарощення прибутку для забезпечення подальшого розвитку, то доцільним є оцінка та аналіз показників прибутковості. Прибутковість можна розглянути за допомогою таких показників, як темп приросту чистого доходу від реалізації продукції та прибуток від звичайної діяльності [2].

Для цілісної уяви про стан та ефективність управління ресурсним потенціалом й оцінювання ступеня впливу ресурсів підприємства на формування результату діяльності підприємства використовують інтегральний показник ефективності використання ресурсного потенціалу підприємства. Його характеристика дає змогу

оцінити та проаналізувати ефективність управління кожним ресурсом у складі всього ресурсного потенціалу підприємства, що сприятиме підвищенню ефективності управління ресурсним потенціалом. Це дозволить визначити величину резервних можливостей для подальшого розвитку підприємства і сприятиме створенню ефективної системи управління його ресурсним потенціалом.

Висновки. Основою соціально-економічного розвитку будь-якого підприємства є його ресурсний потенціал, кількісні та якісні характеристики якого відображають впорядковану сукупність ресурсів, що включають фінансові, виробничі, трудові та інформаційні ресурси.

Закономірним результатом використання ресурсного потенціалу підприємства є насамперед виробництво продукції високої якості, що дає можливість отримання високої віддачі.

Оцінка управління ресурсним потенціалом підприємства має бути комплексною, тобто вона може бути отримана як систематизація результатів комплексного економічного аналізу. У такій оцінці повинні міститися узагальнені висновки щодо використання ресурсів підприємства, засновані на принципі системності. Процес оцінювання повинен відбуватися також у певній послідовності і мати потребу в чіткій організації. Тобто, оцінка – це результат визначення та аналізу якісних і кількісних характеристик підприємства. Тому така оцінка дає можливість встановити як функціонує ресурсний потенціал, чи досягаються поставлені цілі, як зміни та вдосконалення в управлінні впливають на повноту використання ресурсів підприємства та ефективність управління ним.

ЛІТЕРАТУРА

1. Федонін О. С. Потенціал підприємства: формування та оцінка / О. С. Федонін — К. : КНЕУ, 2005. — 261 с.
2. Прохорова В. В. Ресурсний потенціал економічного зростання [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/Nvuu/Ekon/2009_28_2/statt/23.htm.
3. Краснокутська Н. С. Потенціал підприємства: формування та оцінка: навч. посібник. / Н.С. Краснокутська // — К. : Центр навчальної літератури, 2005. — 352 с.
4. Мягих І. М. Аналіз та оцінка використання ресурсного потенціалу в системі споживчої кооперації / І. М. М'яких // Актуальні проблеми економіки. — 2009. — №1(91). — С. 136–142.
5. Ареф'єва О. В. Економічні засади формування потенціалу підприємства / О. В. Ареф'єва // Актуальні проблеми економіки. — 2008. — №7(85). — С. 71–76.

СУЧАСНИЙ СТАН ВИРОБНИЦТВА СОНЯШНИКУ В УКРАЇНІ ТА ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЙОГО ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ

Т.В. Гондель, студентка

Науковий керівник: асистент Резніченко Д. В.

Миколаївський національний аграрний університет

В останні роки спостерігається зростання попиту на олійні культури як на світових ринках, так і на ринку сільськогосподарської продукції України. У даній статті досліджується економічна ефективність виробництва соняшнику в сільськогосподарських підприємствах України. За зведеною статистичною звітністю України (2006–2012 рр.) проведено аналіз основних економічних показників виробництва соняшнику.

Ключові слова: економічна ефективність, виробництво соняшнику, результати діяльності, рентабельність виробництва соняшнику, прибуток.

Постановка проблеми. Порівняно з іншими країнами-виробниками наша держава має унікальні природно-кліматичні умови для вирощування різних видів олійних культур, проте основною продукцією сировинної бази підприємств олієжирового комплексу залишається соняшник, а в секторі промислового виробництва рослинних олій на соняшникову припадає 97 %. Нині соняшник – друга за популярністю культура після пшениці. Його вирощують більше 40 % сільськогосподарських підприємств всіх форм власності, на які припадає до 80 % всього валового збору. Господарства населення забезпечують виробництво цієї культури на рівні 20%. Сільськогосподарські підприємства і, особливо, господарства населення, за період новітньої історії України значно розширили посіви соняшнику. Площа її в сільськогосподарських підприємствах зросла у 2012 р. порівняно із 2000 р. у 2,1 рази і досягла 5643,3 тис. га. Особливо високими темпами збільшується площа посіву соняшнику у господарствах населення, де вона у 2012 р. склала 1381,7 тис. га.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанню економічної ефективності технології вирощування соняшнику присвячені роботи таких вчених як, Н.А.Бондаренка, Л.А.Манько, О.Постернака, В.М.Лисогора, О.Маслака. Проте в даній статті висвітлено сучасні тенденції розвитку ринку соняшнику та перспективи його росту.

Постановка завдання. Метою статті є оцінка стану виробництва насіння соняшнику в Україні, визначення його місця і ролі для сільського господарства та національної економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження. На сьогоднішній день значна увага сільськогосподарських товаровиробників прикута до вирішення проблеми підвищення економічної ефективності вирощування насіння соняшнику. Оскільки саме ця культура є в Україні основною для виробництва рослинної олії та високобілкових кормів, а її експорт приносить значний валютний прибуток, то вирішення цієї проблеми сприятиме підвищенню конкурентоспроможності як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках, підвищенню дохідності підприємств, а також зміцненню та стабільному розвитку АПК [1].

Для збільшення обсягів виробництва насіння соняшнику та продуктів його переробки необхідно вдосконалювати зруйновані торговельно - економічні відносини, на основі яких створити умови для розвитку зовнішньоекономічної діяльності й виходу української продукції на світовий ринок. Аналіз аграрної політики країн з сучасною ринковою економікою свідчить, що ефективне функціонування сільського господарства і переробних галузей зумовлюється державним протекціоністським підходом із використанням різноманітних інструментів, зокрема — цінових, спрямованих, у першу чергу, на розвиток виробництва, стабілізацію аграрного ринку та на підтримку доходів виробників [2].

Протягом останніх років спостерігається стала тенденція розширення посівних площ цієї культури, що зумовлено вигідністю її вирощування для аграрних підприємств порівняно з іншими сільськогосподарськими культурами. Зростання площ посіву під соняшником та стабільна урожайність забезпечили Україні високі валові збори .

Аналізуючи показники економічної ефективності виробництва соняшнику в сільськогосподарських підприємствах України відмітимо, що посівна площа під соняшник з кожним роком збільшується. Так, у 2011 р. вона складає 3067,0 тис. га, що на 39,7% більше ніж у 2000 р. Урожайність соняшнику має тенденцію до збільшення, це в свою чергу призводить до збільшення валового збору. Так, валовий збір у 2012 р. складає 5744,8 тис.т., що на 28,9% більше ніж у 2011 р. Виробництво насіння соняшнику є досить прибутковим, про що свідчить рівень рентабельності.

В 2012 р. рентабельність вирощування соняшнику в сільськогосподарських підприємствах України становила 64,7%. Відтак можемо стверджувати, що на сьогоднішній день соняшник утвердився як прибуткова культура.

Таблиця 1

**Економічна ефективність виробництва соняшнику в
сільськогосподарських підприємствах України [1]**

Показники	Роки								2012 р. у % до	
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2005	2011
Посівна площа, тис. га	2195,4	2433,2	2200,8	2684,2	2657,1	2918,1	3067	3154,2	143,7	105,5
Урожайність ц/га	12,2	13,6	12,2	15,3	15,2	15	18,4	18,6	152,5	122,7
Валовий збір, тис. грн	2678,4	3309,1	2685	4106,9	4038,8	4377,1	5643,3	5744,8	214,5	128,9
Собівартість 1 т, грн	345,4	813,2	1061,1	1465	1475,4	1788,8	1969,2	1988,3	575,7	110,1
Ціна реалізації 1 т, грн	525,7	981,5	1866,5	1734,6	2086,2	2942,6	3243,2	3550,8	675,4	110,2
Прибуток на 1 т насіння, грн	180,3	168,3	805,4	269,6	610,8	1153,8	1274	1301	721,6	110,4
Рівень рентабельності, %	52,2	20,7	75,9	18,4	41,4	64,5	64,7	65,3	13,1 в.п.	0,6 в.п.

Серед світових виробників Україна посідає провідне місце за валовим збором насіння цієї культури (третє, поступаючись Аргентині і Росії) серед соняшникосіючих держав, виробляючи щорічно близько 10% насіння соняшнику у світі. Попит на нього значно випереджає пропозицію, а його виробництво є найприбутковішим для сільськогосподарських товаровиробників. Україна по праву може називатися світовим лідером з експорту соняшнику та продуктів його переробки.

Причина зниження врожайності соняшнику полягає в тому, що часто господарства не мають у своєму розпорядженні штат кваліфікованих працівників, вдосконаленою технікою та обладнанням для ефективного обробітку великих площ, що тягне за собою їх нераціональне використання і як наслідок, зниження врожайності. Для підвищення рентабельності соняшнику необхідно використовувати високотехнологічних і високогетерозісних гібридів, адаптованих до умов вирощування і стійких до хвороб і шкідників.

В даний час у Реєстрі сортів Україні зареєстровано близько 200 гібридів соняшнику, рекомендованих для вирощування. Досвідчені аграрії при виборі гібридів висувають безліч вимог до якості насіння: високий рівень врожайності, тривалість вегетативного періоду, технологічність, висока калібрування, стійкість до шкідників, хвороб, шкідників, а також несприятливих погодних умов. При високому генетичному

потенціалі насіння багатьох вітчизняних гібридів, але без дотримання рекомендованої технології вирощування при розмноженні гібридів їх якість зводиться до мінімуму. Елементарне недотримання норм просторової ізоляції свідомо призводить до зниження гетерозисного ефекту, низького рівня гібридності і як наслідок, зниження врожайності. Тому часто вітчизняні гібриди поступаються місцем закордонним.

Для підвищення ефективності вирощування соняшнику, серед основних напрямів можна виділити:

- удосконалення регіонального розміщення посівів соняшнику виходячи з ботанічних і біологічних особливостей культури, технології вирощування, підбору ефективних засобів захисту;

- дотримання чергування соняшнику в полях сівозмін; застосування інтенсивних технологій вирощування і збирання, що сприятиме зниженню витрат на одиницю продукції;

- впровадження високоврожайних гібридів з високим вмістом олії, залучення необхідних для розвитку галузі коштів та матеріальних ресурсів через пошук потенційних інвесторів та кредиторів;

- інтегрування в агропромислові та кооперативні формування для вирішення проблем виробництва і раціонального використання врожаю.

Все це, в комплексі, сприятиме ефективному функціонуванню внутрішніх і зовнішніх ринків соняшнику та продуктів його переробки, а також попередить можливі подальші руйнівні процеси в галузі.

Висновки. Отже, за досліджуваний період площі посівів соняшнику в Україні поступово збільшуються, виробництво насіння соняшнику є стабільно зростаючим і досить прибутковим. Проведене дослідження засвідчило, що виробництво соняшнику є досить перспективним, але для подальшого його розвитку необхідно враховувати деякі особливості. Одним із шляхів підвищення ефективності виробництва соняшнику є впровадження сучасних технологій виробництва соняшнику.

ЛІТЕРАТУРА

1. Україна в цифрах 2011 : статистичний збірник / [за ред. О.Г.Осауленка]. – К: Державна служба статистики України, 2012.— 250 с.
2. Бойко С.М. Політика ЄС в сфері виробництва і переробки олійних культур / С.М. Бойко // Аграрна наука і освіта. — 2003. — № 1—2. —С. 153—155.
3. Мельник А.В. Агробіологічні особливості вирощування соняшнику та ріпаку ярого в умовах Північно-Східного Лісостепу України : [моногр.] / А.В. Мельник. — Суми : Універсальна книга, 2007. — 229 с.

**ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНО БЕЗПЕЧНОГО ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ В
СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ МИКОЛАЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ
НА ІННОВАЦІЙНІЙ ОСНОВІ**

А. К. Гринішина, магістр

Науковий керівник: д.е.н., доцент Долгошея Н.О.

Миколаївський національний аграрний університет

У статті розглядаються актуальні проблеми землекористування області. Запропоновано органічне ведення землеробства із ґрунтозахисною системою обробітку ґрунту. Розроблено інноваційну стратегію ефективного землекористування сільськогосподарськими підприємствами області.

Ключові слова: земля, ґрунт, земельні угіддя, ефективне землекористування, органічна система землеробства, інноваційна стратегія, еколого-економічний потенціал.

Постановка проблеми. Проблема дбайливого відношення до землі сьогодні надзвичайно актуальна не тільки для Миколаївщини та України, а й для усієї планети. У результаті нераціонального використання землі, головним чином у сільському господарстві, у світі щорічно втрачається 5-7 млн. га родючих земель. Від 30 до 80% усіх зрошувальних земель страждає від засолення та заболочування. Кожні 10 років втрати верхнього шару ґрунту становлять 7%. Деградація ґрунтів веде до утворення пустель, яких у даний час біля 30% суші земної кулі. Щорічно майже 21 млн. га землі стають повністю або майже повністю непридатними для сільськогосподарського використання. Якщо темпи ерозійних процесів залишатимуться такими як зараз, то 1/3 усіх сільськогосподарських угідь планети ще через якихось 20 років зникне.

Постановка завдання. Мета статті полягає в обґрунтуванні основних напрямів та засобів формування раціонального землекористування в сільському господарстві Миколаївської області на інноваційній основі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Великий внесок у розвиток теоретико-методологічних досліджень і розробку практичних рекомендацій з питань формування сільськогосподарського землекористування внесли: Шкуратов О.І [1], Русан В.М [2], Лазарева О.В [3], Даниленко А.С. [4], Пилипенко О.О [5] та ін. але питання залишається невивченим.

Виклад основного матеріалу досліджень. На сьогодні земельний фонд області складає 2,25 млн га. Результатом надмірного розорювання земель, недостатнього заліснення території, незбалансованості ландшафтів у цілому, неправильного

використання угідь стало прогресуюче погіршення якості ґрунтів, їх деградація, що включає такі негативні явища, як зміна реакції ґрунтового розчину, ерозійні процеси, зміна рівня підґрунтових вод, втрата гумусу та поживних речовин, погіршення агрофізичних та біологічних властивостей ґрунтового покриву.

На Миколаївщині деградовано 56,2% ґрунтового покриву. Непоправної шкоди завдають ерозійні процеси. В області водної ерозії зазнають 673 тис. га ріллі; 1542 тис га орних земель є дефляційно небезпечними.

Сумарна втрата ґрунту від ерозії в області становить 11,4 млн. тонн, що еквівалентна втраті 3800 га земель з гумусовим горизонтом 30 см. У продуктах ерозії міститься 0,3 млн. тонн гумусу та велика кількість елементів живлення рослин, що в 2-3 рази перевищує їх виніс вирощуваними рослинами. Крім нераціонального використання земельного фонду, у ґрунт попадає дуже велика кількість різних забруднювачів. Це природні та антропогенні забруднювачі, фізичні та хімічні. До основних видів забруднювачів ґрунтів належать: важкі метали, радіоактивні елементи, неорганічні сполуки металів, органічні синтетичні речовини, пестициди, мінеральні добрива, різні органічні відходи, біологічні тощо.

Основними потенційними забруднювачами земельних угідь області ж промислові міста, заводи, атомна електростанція, автотранспорт та інші. Не слід забувати й про те, що багато викидів промислових об'єктів, що знаходяться за межами області, можуть переміщатися вітровими потоками на великі відстані, яскравим прикладом якого може бути забруднення 1/16 території України радіонуклідами після аварії на Чорнобильській АЕС. Одним із небажаних наслідків підкислення ґрунтів є те, що радіонукліди і важкі метали можуть із розчинених форм переходити в розчинні і споживатись рослинами.

У зв'язку з аварією на Чорнобильській АЕС великої актуальності набули питання забруднення ґрунтів радіоактивними елементами, зокрема стронцієм і цезієм, що швидко засвоюються рослинами, особливо на бідних органічними та мінеральними речовинами ґрунтах. Хоча Чорнобильська АЕС офіційно закрита, але наявність мережі подібних об'єктів в Україні, в тому числі на Миколаївщині, не знімає вказаної проблеми. Відновлення продуктивності та господарської цінності порушених територій на сьогодні потребує значних капіталовкладень. Але якщо не здійснити необхідні заходи зараз, то наслідки будуть необоротні. Всі ці проблеми вказують на те, що слід вжити необхідні заходи, щодо більш ефективного та раціонального землевикористання та поліпшення природних властивостей ґрунту.

За даними Головного управління статистики у Миколаївській області, станом на 1.01.2012 р. площа порушених територій Миколаївщини становила 1781 га. (табл. 1)

Таблиця 1

Порушення та рекультивація земель Миколаївської області

	Роки						
	2000	2005	2008	2009	2010	2011	2012
Порушено земель, га	2129	1673	1697	1715	1720	1724	1781
Відпрацьовано земель, га	945	1316	1309	1314	1315	1257	1257
Рекультивовано земель, га	4	6	14	3	13	5	–

Порівняно з іншими областями України, порушена площа Миколаїщини є досить значною, оскільки за даними державної статистичної звітності, територія порушених земель Чернівецької області становить 430 га, Волинської – 173 га, Закарпатської – 12 га, Тернопільської області – 2 га, а на Хмельниччині порушених територій зовсім немає.

Щоб уникнути проблем розораності ґрунтів, їх осушення, забруднення різноманітними радіоактивними елементами, підкислення тощо, необхідно створити механізм формування землекористування на основі його екологізації. Важливою умовою в цьому процесі є впровадження інновацій, заснованих на прогресивних формах використання та охорони земельних ресурсів [2].

Інноваційна діяльність в сфері організації сільськогосподарського землекористування повинна бути орієнтована, насамперед, на формування ефективного еколого-економічного потенціалу. Конструктивні та технологічні рішення при впровадженні інноваційних підходів до організації сільськогосподарського землекористування повинні бути спрямовані на створення високопродуктивних земель, на впровадження енергозберігаючих технологій, на охорону природного середовища агроландшафтів і забезпечувати найкращу привабливість для потенційних інвесторів в економіку землекористування [5].

Серед сільськогосподарських підприємств з'явилася тенденція неналежного дотримання правил ротації сільськогосподарських культур, науково-обґрунтованих сівозмін. Це у майбутньому може призвести до екологічно негативних наслідків, таких як зниження родючості та деградація ґрунтів.

Тому нами визначено науково обґрунтовані заходи щодо охорони земель та їх обсяги, засоби посилення державного впливу на землекористування, джерела його фінансування та механізм реалізації (рис. 1).

Рис.1. Реалізація інноваційної стратегії ефективного землекористування сільськогосподарськими підприємствами

Сьогодні альтернативою традиційному землеробству є органічне землеробство із ґрунтозахисною системою обробітку ґрунту. Деякі господарства періодично намагаються перейти на нову систему, але не витримують в перші 3—4 роки збитків, які завдають їм надмірні спалахи бур'янів та шкідників. І знову починають застосовувати агрохімію.

Щоб забезпечити родючість ґрунту за новою технологією обробітку, по-перше, треба відмовитися від перекопування та оранки, бо після цього гине вся жива біомаса ґрунту, яка саме і створює шар родючого гумусу. Для підрізування бур'янів

використовується плоскоріз. До речі, незамінна річ для прокопування грядок або взагалі скошування. Таким чином вся зелена маса лишається на грядках, а для прискорення процесу її переробки використовуються біопрепарати промислового виробництва.

Органічна система землеробства передбачає:

- удобрення рослин та підвищення родючості ґрунту переважно органічними добривами;
- використання несинтетичних сиромелених добрив та меліорантів (фосфоритне борошно, калій, гіпс, доломіт);
- синтетичні мінеральні добрива та хімічні засоби захисту рослин використовувати заборонено;
- здійснення мінімального обробітку ґрунту;
- заборонене використання генетично модифікованих організмів (ГМО).

Висновки. Аналіз сучасного стану використання земель сільськогосподарськими підприємствами Миколаївської області дозволяє стверджувати, що одним з напрямів вдосконалення землекористування є впровадження інноваційних підходів щодо формування екобезпечного сільськогосподарського землекористування. Одним з цих підходів є впровадження органічної системи землеробства, яка являє собою комплекс заходів які не несуть за собою використання будь-яких видів хімічних препаратів (пестицидів, антибіотиків тощо). При веденні екологічного сільського господарства хімічні засоби підвищення врожайності і продуктивності повністю замінюються натуральними, в першу чергу – біопрепаратами. Таким чином відновлення рослинного покриву на порушених територіях Миколаївщини потребує подальших досліджень та значних капіталовкладень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Шкуратов О.І. Інноваційні засади формування екобезпечного землекористування в сільському господарстві / О.І. Шкуратов// Інноваційна економіка. – 2011. – № 6. – С.– 10-13.
2. Русан В.М. Економіко-екологічний механізм раціонального сільськогосподарського землекористування / В. М. Русан // Економіка АПК. – 2006. – №4. – С. – 31–37.
3. Лазарева О.В. Методичні аспекти формування економіко-екологічного механізму управління землекористуванням / О.В. Лазарева // Економіка АПК. – 2006. – № 12. – С. – 62-65.
4. Даниленко А.С. Роль земельних ресурсів у розвитку продовольчого ринку в Україні / А.С. Даниленко // Економіка АПК. – 2004. – № 3. – С. – 15-19.
5. Пилипенко О.О. Економічний механізм екологізації землекористування / О.О. Пилипенко // Економіка АПК. – 2003. – № 4. – С. – 104 –107.

УДК 635.11.33

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РОСЛИННИЦТВА В МИКОЛАЇВСЬКІЙ ОБЛАСТІ

О.С. Дашко, студентка

Науковий керівник: к.е.н., доцент Кареба М.І.

Миколаївський національний аграрний університет

У статті досліджено сучасний стан та перспективи розвитку рослинництва в сільськогосподарських підприємствах

Ключові слова: рослинництво, розвиток, перспективи, ефективність, продукція.

Постановка проблеми. Рослинництво належить до стратегічно важливих галузей аграрної економіки області. Забезпечуючи продовольчу безпеку регіону, вона є основою розвитку ринку сільськогосподарської продукції.

Виробництво конкурентоспроможної продукції галузі можливе тільки на основі використання сучасних технологій, а також здійснення інноваційної діяльності у сільськогосподарських підприємствах. Саме тому головною проблемою будь-якого регіону країни у даний період є виживання в умовах кризи та забезпечення безперервного процесу розвитку аграрної галузі.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. В Україні в теоретичному та науково-прикладному аспекті дану проблему вивчали такі провідні вітчизняні вчені: В.Г. Андрійчук, Н.К. Васильєва, С.А. Володін, О.І. Дацій, М.М. Ільчук, І.О., Іртишева, О.Ю. Єрамков, М.Ю. Коденська, П.Т. Саблук, С.О. Тивончук, Є.І. Ходаківський, О.Г. Шпикуляк та ін. Водночас, процес формування інтегрованої інноваційної системи розвитку рослинництва залишається недостатньо вивченим, що і зумовило необхідність проведення окремого дослідження. Незважаючи на значну кількість напрацювань в даних питаннях, проблеми рослинництва ще не досконало опрацьована.

Постановка завдання. Проаналізувати стан галузі рослинництва Миколаївської області та опрацювати заходи підвищення її ефективності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Актуальність проблеми ефективності сільськогосподарського виробництва за сучасних умов виходить на перше місце серед інших проблем. Вирішення та реалізація цієї проблеми забезпечить формування реального добробуту населення країни, підвищення її продовольчої безпеки. Дослідженню проблеми ефективності виробництва продукції рослинництва в сільськогосподарських підприємствах в умовах ринкових перетворень присвячені

наукові праці багатьох вчених-аграріїв. Розв'язування проблеми збільшення виробництва продукції рослинництва, поліпшення її якості вимагає радикальних перетворень в економічних відносинах, прискорення науково-технічного прогресу і соціальної перебудови села за рахунок інвестицій і підтримки держави. Здійснюється перехід до ринкової економіки на основі різних форм власності і видів господарювання. Виробництво продукції рослинництва має вирішальне значення для розвитку усіх галузей сільського господарства. Продукція рослинництва займає найвищу питому вагу у валовому виробництві продукції сільського господарства. Це пояснюється її винятковим значенням і різнобічним використанням. Основними причинами, які зумовили спад виробництва продукції рослинництва та зниження його ефективності, є недостатня обґрунтованість проведення глибоких структурних реформ галузі та підтримка сільськогосподарських товаровиробників, неприйнятність умов кредитування, поглиблення диспаритету цін на сільськогосподарську продукцію, звуження внутрішнього ринку внаслідок зниження платоспроможності населення [2].

Поглиблення в останні роки кризових явищ у рослинництві супроводжується переводом орних земель у перелогові, значним зниженням родючості ґрунтів, особливо меліорованих земель, природних сінокосів і пасовищ, недотриманням вимог сівозміни, погіршенням структури посівних площ, недооцінкою важливості боротьби з шкідниками, хворобами та бур'янами, втратою генетичного потенціалу у рослинництві, що призвело до зменшення обсягів виробництва рослинницької продукції. За останні роки (2010-2012) обсяги виробництва зерна в усіх категоріях господарств зменшилися на 200 тис. тонн, або в 1,6 рази проти середнього показника за останні три роки, цукрових буряків – на 465 тис. тонн (у 3,3 раза), льону-довгунця на 11,5 тис. тонн (майже в 28 разів), кормів на 120 тис. тонн кормових одиниць (у 2 раза).

На ринку продукції рослинництва спостерігається незбалансованість попиту і пропозиція, дається взнаки недостатня розвиненість інфраструктури. Товарообмін здійснюється переважно з допомогою посередників, а товаровиробники не стали його реальними учасниками. Цінова ситуація та попит на продовольчі товари прогножуються недостатньо, ціни формуються під впливом посередників не враховуючи регіональної собівартості продукції, попиту, пропонування та інших факторів.

Разом з тим у рослинництві відбулися деякі зрушення. Зокрема, за 2010-2012 роки середньорічні обсяги валового виробництва зерна (порівняно з 1998-2000 роками) збільшилися на 63 тис. тонн, плодів і ягід – на 12 тис. тонн, картоплі – на 140 тис. тонн,

овочів – на 40 тис. тонн. Однак виробництво цукрових буряків, ріпаку, льону зменшилося [3].

Залишаються невирішеними питання стабілізації виробництва зерна, особливо продовольчого, а також кормів, в т.ч. на сінокосах і пасовищах та іншої продукції рослинництва, збільшення напрямів і обсягу надання галузі державної підтримки. Нестійкість динаміки виробництва продукції рослинництва поряд з іншими факторами призводить до коливання рівня затрат на один гектар посіву і собівартості одиниці продукції, а недосконалість цінової політики – до зниження прибутковості та рентабельності галузі.

Виробництво продукції рослинництва має вирішальне значення для розвитку усіх галузей сільського господарства. Продукція рослинництва займає найвищу питому вагу у валовому виробництві продукції сільського господарства. Це пояснюється її винятковим значенням і різнобічним використанням. Рослинництво є основою сільськогосподарського виробництва, а рівень його розвитку - один із найважливіших показників, який безпосередньо впливає на матеріальний добробут населення.

Завдання полягає в тому, щоб, використовуючи нові методи господарювання, забезпечити насичення споживчого ринку товарами вітчизняного виробництва та послугами, збалансувати попит і пропозицію, підвищити рівень життя населення.

Застосування нових методів створення та рівноправного розвитку різних форм власності та господарювання, утвердження господаря землі та майна, підвищення зацікавленості працівників у високопродуктивній праці, сприятимуть насиченню споживчого ринку товарами та послугами, виробленою продукцією і сировиною до повного забезпечення ними потреб населення. При вирощуванні сільськогосподарських культур, особливо важливого значення набувають питання ефективного та раціонального використання землі, техніки та інших матеріальних і трудових ресурсів у рослинництві, вимагаючи нових підходів до організації виробництва [1]. Основними причинами виникнення проблеми є :

- несприятлива цінова політика на ринку продукції рослинництва та неефективності економічного механізму підтримки галузі, зокрема оновлення матеріальної бази;
- різке погіршення балансу гумусу, азоту, фосфору і калію та підвищення кислотності, що зумовлює втрату понад 10 % енергетичного потенціалу ґрунту;
- відсутність системи раціонального використання земель, їх охорони, оптимізації структури угідь, відновлення і використання осушувальних систем, відтворення, підвищення та охорони родючості ґрунтів на землях сільськогосподарського призначення;

- недостатні обсяги вирощування зернових колосових, кукурудзи, ріпаку, льону, цукрових буряків та інших культур за інтенсивними технологіями, зокрема на основі збільшення доз внесення добрив і виконання комплексу робіт із захисту посівів від бур'янів, хвороб та шкідників;
- недостатнє впровадження новітніх мало затратних технологій виробництва екологічно чистої сільськогосподарської продукції із збереженням навколишнього середовища;
- відсутність кооперування виробництва та низький рівень інтеграційних процесів у виробництві продукції рослинництва.

Концепція у галузі рослинництва визначає основні напрями регіональної політики, щодо створення сприятливих умов для його стабілізації та розвитку на 2005-2010 рр. та на період до 2015 року, а саме вдосконалення та стабілізація землекористування, доведення обсягів виробництва зерна у 2010 році до 450 тис. тонн, у тому числі пшениці - 200 тис. тонн, кукурудзи – 100 тис. тонн, цукрових буряків – 400 тис. тонн, ріпаку – 10 тис. тонн, кормів – 900 тис. тонн кормових одиниць, льону-довгунця – 2,0 тис. тонн, плодів і ягід – 40 тис. тонн, а на період до 2015 року довести виробництво в обсягах, що задовольняють потребу області, в продовольстві, кормах та сировині, зокрема: зерна – 500-520 тис. тонн; цукрового буряку – 400-450 тис. тонн; ріпаку – 15-20 тис. тонн; льону-довгунця – 2,5-3 тис. тонн; кормів – 45-50 центнерів кормових одиниць з 1 га кормових угідь також створення умов для реалізації продукції рослинництва за цінами, що сприяють розширенню її виробництва, забезпечення оновлення парку сільськогосподарських машин та підвищення їх рівня продуктивності та зростання добробуту сільського населення.

Ключовою проблемою для області залишається стабілізація і нарощування власного виробництва продукції рослинництва та забезпечення продовольством, кормами та сировиною. Це пов'язано не лише з максимальним забезпеченням внутрішнього попиту, а й із створенням експортного потенціалу галузі (льон, ріпак, картопля, плоди і ягоди). Орієнтація на ввіз окремих видів продукції (зерно і ін.) призведе до посилення тиску на місцевого товаровиробника і створить загрозу зменшення виробництва продукції рослинництва сільськогосподарськими підприємствами.

Не розв'яже проблему і збільшення виробництва рослинницької продукції дрібними фермерськими та особистими селянськими господарствами, де затрати ручної праці досі ще великі. Оптимальним варіантом є забезпечення населення продовольчим зерном, цукром, овочевою та іншою продукцією, тваринництва кормами і

промисловість сировиною, шляхом стабілізації та нарощування власного виробництва у сільськогосподарських підприємствах з наданням пріоритету інтенсивним технологіям, з урахуванням особливостей зональних ґрунтово-кліматичних умов.

Комплексною програмою розвитку рослинництва на 2005-2010 рр. та на період до 2015 року передбачається підвищення рівня знань та інформованості виробників, стабілізація та поступове збільшення обсягів виробництва основних видів продукції рослинництва, відтворення та підвищення родючості ґрунтів, шляхом збільшення обсягів застосування добрив, поліпшення використання меліоративних систем, оптимізація структури посівних площ та освоєння науково обґрунтованих сівозмін, забезпечення формування та ефективного використання сортових ресурсів сільськогосподарських культур, фінансова підтримка становлення малого підприємництва по виробництву і реалізації рослинницької продукції в селах області, захист інтересів сільськогосподарських товаровиробників на внутрішньому ринку, підвищення рівня інтенсифікації та поглиблення спеціалізації сільськогосподарського виробництва та оптимізація ресурсного потенціалу з метою забезпечення його ефективного використання та відтворення [1].

Фінансове забезпечення Комплексної програми здійснюватиметься за рахунок інвестиційних джерел формування коштів (довгострокові кредити, власні кошти за рахунок амортизаційних відрахувань, іноземні інвестиції, прибуток підприємств), інноваційних джерел (лізингова, податкова, митна політика, підготовка кадрів та впровадження наукових проєктів, технопаркові структури - об'єднання підприємств) та коштів державного бюджету, обласного та районних бюджетів та інших джерел.

Для виконання Програми в обласному бюджеті необхідно передбачити 32,0 млн. грн. в т.ч. щорічно – 3,61 млн. грн. Реалізація виконання Комплексної програми дасть можливість забезпечити стабілізацію і нарощування обсягів валового виробництва зерна та інших видів продукції рослинництва і на цій основі потребу області в продовольстві, кормах та сировині для промисловості, відтворення, підвищення та охорону родючості ґрунтів на землях сільськогосподарського призначення, підвищення ефективності виробництва, конкурентоспроможність продукції рослинництва та продуктів її переробки, створення додаткових робочих місць та підвищення доходів сільського населення.

Для усунення існуючих проблем необхідно на державному рівні визначитися із пріоритетними напрямками розвитку рослинництва і уже після цього забезпечити її відповідними фінансовими, матеріально-технічними та інноваційними ресурсами. Переведення галузі рослинництва на інноваційну модель розвитку дасть можливість

виробляти конкурентоспроможну продукцію, забезпечити продовольчу безпеку регіону і вийти на зовнішні ринки.

Етапи інноваційного розвитку повинні охоплювати всі сторони виробничої діяльності, техніку і технології, організацію виробництва, екологічні та соціально-економічні аспекти діяльності. Найбільшим попитом користуються технічні, технологічні та економічні інновації. Основні фактори, що перешкоджають впровадженню інновацій у сільськогосподарські підприємства, є інформаційні (23,6%), організаційні (27,5%), фінансові (59,2%) та державний вплив (35,8%) [3].

Розширення використання продукції рослинництва в різних галузях вимагає якомога більшої віддачі кожного гектару посіву. Але максимальна реалізація генетичного потенціалу продуктивності, закладеного в генотипі, можлива лише за умови дотримання усіх технологічних вимог вирощування.

Висновки. У цілому ситуація у галузі рослинництва Миколаївської області є задовільною. На сьогоднішній день є декілька головних умов, за яких можна досягти суттєвого збільшення виробництва основних сільськогосподарських культур. Це, насамперед, підвищення врожайності сільськогосподарських культур через впровадження новітніх технологій вирощування сільськогосподарських культур, оптимізації використання техніки, збільшення обсягів внесення органічних добрив та ін.

Важливим є налагодження більш тісних зв'язків між науковими установами та навчальними закладами області і сільськогосподарськими формуваннями та забезпечення переходу галузі на інноваційну модель розвитку це дасть можливість збільшити виробництво рослинницької продукції та підняти економічну ефективність сільськогосподарських підприємств області.

ЛІТЕРАТУРА

1. Державна цільова програма розвитку українського села на період до 2015 року [Електронний ресурс] : Постанова КМУ від 19.09.2007 р. № 1158. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1158-2007-%D0%BF>. - назва з екрану.
2. Єрмаков О.Ю. Ефективність виробництва продукції рослинництва та перспектива розвитку галузі / Єрмаков О.Ю.// Наукове забезпечення сталого розвитку сільського господарства Полісся України. – К. : Алефа (НАУ), 2004.- Т.
3. Статистичний щорічник України за 2011 рік / За ред. Осауленка О.Г. – К. : Інформаційно-аналітичне агентство, 2011. – 568 с.

**ОРГАНІЗАЦІЯ ЕФЕКТИВНОГО ЗЕМЛЕРОБСТВА НА ОСНОВІ
ТЕХНОЛОГІЇ NO-TILL**

Ю.В. Єременко, студентка

Науковий керівник: к.е.н., доцент Клочан В.Ф.

Миколаївський національний аграрний університет

Досліджено економічний аспект упровадження в аграрних підприємствах технології ресурсозберігаючого землеробства «No-Till». Обґрунтовано основні елементи, на яких базується технологія «No-Till», її переваги та недоліки.

Ключові слова: «No-Till», землеробство, ґрунт,, технологія.

Постановка проблеми. Побудова конкурентоздатного ефективного агровиробництва, спроможного забезпечити продовольчу безпеку країни, є неможливим без проведення широкомасштабної модернізації в сільському господарстві. Модернізація АПК – це, насамперед, застосування інновацій, котрі здатні кардинально змінити все: технологію, економіку, організацію та умови праці в сільському господарстві. В рослинництві економічно ефективною і екологічно виправданою інновацією, яка визнана у всьому світі, являється технологія нульового обробітку ґрунту або «No-Till».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок в дослідження питання щодо застосування технології «No-Till» зробили закордонні науковці та дослідники Стюард Брендт, Шенон Осборн, Род Ланье, Даг Райт, Сінтія Грант та ін. Серед українських дослідників особливу увагу слід приділити напрацюванням з даної теми М. Доля, В. Киселя, М. Драганчука. У своїх дослідженнях вони виділяють вигідність використання технології «No-Till» саме з економічної точки зору.

Постановка завдання. Метою роботи є обґрунтування доцільності застосування технології «No-Till» як фактора підвищення економічної ефективності сільськогосподарського виробництва.

Виклад основного матеріалу дослідження. Основними причинами, які зумовлюють необхідність пошуку нових технологій і систем землеробства водночас є зниження родючості ґрунту, погіршення стану довкілля та необхідність підвищення ефективності галузі. Ці причини взаємопов'язані, вирішення першої, сприяє одночасно вирішенню й інших.

Відмовившись від інтенсивного механічного обробітку ґрунту, можливо уникнути основної причини агрофізичної деградації ґрунтів, а залишаючи всю побічну

продукцію на поверхні ґрунту, є шанс збільшити кількість органічної речовини, тим самим підвищити родючість ґрунтів.

У забезпеченні ефективного розвитку аграрних підприємств значну роль відіграє ресурсозберігаюча технологія обробітку ґрунту «No-Till», яка з'явилася в Україні на початку минулого десятиліття. У переважній більшості вітчизняні аграрії використовують закордонні посівні комплекси, які є ключовим елементом при впровадженні технологій. Проте стримуючим фактором служать високі ціни на цю техніку, що й спричинило виникнення технології.

«No-Till» (від англійського «no tillage» - «не орати») – технологія, яка дозволяє поліпшити живлення ґрунту, стимулює в ньому біологічну активність, збільшує вміст органічних речовин, сприяє формуванню гумусових складників.

«No-Till» – це технологія зберігаючого землеробства, при якій відсутня будь-яка обробка ґрунту, а рослинні залишки залишаються на поверхні ґрунту. В ідеалі насіння вноситься в ґрунт без його пошкодження [1].

Традиційна оранка шкодить природі і ґрунту. Результатом оранки являються погане забезпечення ґрунту атмосферними опадами, ерозія, знищення поверхневого шару. Технологія «No-Till» передбачає лише три технологічні операції за вегетаційний період: посів, догляд за посівами (застосування засобів захисту рослин) і збирання урожаю. В результаті навантаження на ґрунт значно зменшується через скорочення кількості проходів техніки по полю. Великий плюс цієї технології в тому, що її застосування не обмежене будь-якими ґрунтово-кліматичними умовами.

За деякими даними, сьогодні в світі за системою зберігаючого землеробства обробляється більше 400 млн га і ця цифра неухильно зростає. Характерно, що лідерами з упровадження ресурсозберігаючих технологій стали найбільші світові експортери зерна: США, Канада, Аргентина, Австралія і країни ЄС. Наприклад, у США за технологією «No-Till» обробляється 37% площ у Канаді – 57%, Аргентині – 55%, у сусідній до нас Росії – до 3%, у той час коли в Україні тільки починають звертати увагу і потрохи впроваджувати технологію нульового обробітку ґрунту, розуміючи екологічну і економічну вигоду нової системи [2].

Перше, що приваблює аграріїв у технології «No-Till» – це можливість мінімізації витрат. Адже мета будь-якого керівника – підвищити прибутковість підприємства.

Енергоресурсозберігаючі властивості технології «No-Till» проявляються в можливості сіяти без попереднього механічного обробітку ґрунту. Це знижує виробничі витрати, кількість технологічних операцій (нема оранки, культивації,

боронування тощо) і використовуваної техніки, знижує витрати річного споживання паливо-мастильних матеріалів, трудозатрати тощо.

За дослідженнями вчених, у господарствах України норма річного споживання паливо-мастильних матеріалів на 1 га – 100-120 літрів. При роботі ж за нульовою технологією достатньо лише 18-24 л на обробіток 1 га. Для обробітку 10 тис. га традиційним способом потрібно близько 80 одиниць техніки та праця 150 осіб. При використанні «No-Till» на таку ж площу знадобиться лише 1 посівний комплекс, 1 оприскувач і 4 комбайни. При цьому достатньо щоб на полі працювали 15 осіб. Витрати потужності вимірюються 0,8 к.с./га і 0,07 к.с./га при «No-Till», витрати на ремонт техніки 17 дол. США на 1 га і 3,3 дол. на 1 га при «No-Till», різниця в амортизаційних відрахуваннях досягає 47 дол. на 1 га економія на паливі 48 доларів [2].

Однак для ефективного впровадження «No-Till» необхідним є дотримання основних елементів, на яких базується ця технологія. Це насамперед, робота з пожнивними залишками, сівозміна, контроль за бур'янами, родючість ґрунтів і сімба культур.

При використанні «No-Till» боротьба з бур'янами, а також шкідниками та хворобами особливо не відрізняється від тієї, яка ведеться при використанні традиційної технології. Засміченість бур'янами може знизитися при використанні сівозміни. Повторний висів культури має велике значення, особливо щодо боротьби з багаторічними бур'янами. В період, коли поле нічим не засіяне, боротьбу з бур'янами необхідно проводити за допомогою гербіцидів.

Принцип міжвидової конкуренції рослин є ще одним засобом, що його використовують прихильники «No-Till» у боротьбі з бур'янами. Фактом є те, що збільшення інтенсивності вирощування культур, яке потрібне для оптимізації технології «No-Till», збільшує також конкуренцію культури з бур'янами. За менш інтенсивних сівозмін сильнішими є бур'яни [3].

Перехід на технології мінімального обробітку ґрунту починається на етапі збирання зернових культур. Важливим моментом у системі зберігаючого землеробства є формування ґрунтозахисного, вологозберігаючого покриття. При грамотному проведенні збиральної кампанії пожнивні залишки повинні бути рівномірно розподілені по полю. Доведено, що такий розподіл буде сприяти роботі мікрофлори ґрунту, полегшувати боротьбу з бур'янистою рослинністю, забезпечувати збереження ґрунтової вологи і, у кінцевому підсумку, сприятиме підвищенню врожайності вирощуваних культур.

Слід підкреслити, що ресурсозберігаючі технології можуть використовуватися в усіх ґрунтово-кліматичних зонах України. Але при цьому необхідно враховувати щільність ґрунту, кількість опадів, що випадають, попередники, чуйність культури на розпушування і ряд інших чинників. Так, наприклад, в умовах посушливого землеробства сільськогосподарських підприємств зони Степу найбільш ефективною альтернативною технологією обробки ґрунту є енергозберігаюча пошарова безвідвальна технологія. Її освоєння в умовах краю забезпечує зниження капіталоємності робіт до 30%, витрат живої праці і палива – до 17%, зменшення експлуатаційних витрат – на 20% [1].

Хоча технологія «No-Till» здається, на перший погляд простою, але в той же час є складною. Складність полягає в тому, що сівба повинна бути виконана з точністю за один прохід агрегату. Сівалка повинна покласти насіння на точно задану глибину, в чистий (без соломи) ґрунт, з рівномірним розподіленням насіння в рядок з точністю до декількох міліметрів. Опрыскувач повинен розпилити саме ту норму (наприклад гербіциду), яка необхідна на 1 га. Жатка комбайну добре подрібнить і рівномірно розкидає залишки після жнив. Розкидувач добрив повинен покрити площу також рівномірно. Нерівномірність або неточність призводить до недружніх сходів, їх боротьби з незнищеними бур'янами, а в наслідку – загибелі насіння.

Відмітимо, що спеціалісти радять дотримуватись поетапного переходу до нульової технології через мінімальний обробіток ґрунту, який виключає відвальну оранку, але ще використовує культивуацію. Остання є необхідною для вирівнювання поверхні посівної площі при збереженні природної структури ґрунту і механічній боротьбі з бур'янами в період формування шару пожнивних залишків.

Що стосується недоліків упровадження технології «No-Till», то до них можна віднести:

- високий ризик зниження врожайності до повного освоєння технології;
- необхідність придбання нової техніки;
- ризик зростання забур'яненості полів і проблем з хворобами;
- неохайний зовнішній вигляд полів.

Проте, такі переваги «No-Till» як: економія ресурсів (палива, добрив, трудозатрат, часу тощо); підвищення рентабельності сільськогосподарського виробництва; зниження або усунення ерозії ґрунту; екологічне управління бур'янами в посівах; накопичення та затримка вологи в ґрунті; зниження залежності врожаю від погодних умов; підвищення якості зерна, явно свідчать про економічну і екологічну вигідність застосування технології «No-Till» у сільськогосподарському виробництві.

Висновок. Підсумовуючи все вище сказане, відмітимо, що впровадження нової технології обробітку ґрунту дозволить з меншими затратами людської праці, техніки і пального на значно менших площах ріллі вирощувати набагато більше, ніж тепер, зернових, технічних, кормових та інших культур.

Застосування технології «No-Till» є ефективним з економічної та екологічної точки зору та за досвідом інших країн може бути запропоноване для широкого застосування в сільськогосподарських підприємствах України, особливо в умовах гостроти та невирішеності питання збереження родючості ґрунтів та перспектив подальшого їх продуктивного використання. Отримання екологічної чистої продукції, у свою чергу, дозволить нарощувати експортний потенціал та підвищити конкурентні переваги вітчизняних товаровиробників в умовах Світової організації торгівлі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Коротич П. Підходи до ґрунтоощадного землеробства / П.Коротич // Пропозиція. – 2009. — №3. – С. 32-35.
2. Осташко Т. Мінімум обробітку – максимум прибутку / Т.Осташко // Агробізнес сьогодні. – 2010. — №8. – С.4.
3. Кліменкова К. No-Till природний шлях до високого врожаю. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.lol.org.ua>.
4. Кисляренко М.Ф. Економічні аспекти застосування ресурсозберігаючої системи землеробства / М.Ф. Кисляренко, І.В. Лобастов, С.В. Архипов // Продуктивність агропромислового виробництва. — 2007. — № 3. — С. 51 – 58.
5. Штифанич Р.В. Деякі аспекти впровадження інновацій на підприємствах АПК / Р.В.Штифанич // Науковий вісник Ужгородського університету. — 2008. — №33. — С. 220-223.

**ВИЗНАЧЕННЯ ТА ОЦІНКА ІННОВАЦІЙНИХ РИЗИКІВ З МЕТОЮ
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ**

О.О. Жигильов, магістр

Науковий керівник: д.е.н., доцент Долгошея Н. О.

Миколаївський національний аграрний університет

Досліджено ризики інноваційної діяльності аграрних підприємств. Розглянуто класифікацію, зміст і значення ризиків при реалізації інноваційних проектів.

Ключові слова: , інноваційна діяльність, ризики, інноваційні проекти.

Постановка проблеми. Необхідною умовою підвищення ефективності функціонування аграрних підприємств, зміцнення їх конкурентоздатності є здійснення системних дій, спрямованих на використання передових технологій, впровадження прогресивних організаційно-технічних рішень, які здатні істотно поліпшити структуру та якість виробництва. Відповідні технології та рішення підпадають під визначення інновацій, а результати їх втілення формують інноваційний розвиток підприємств.

Одним із основних чинників, вплив якого необхідно враховувати під час їх втілення, є рівень ризикованості інноваційної діяльності. Саме від цієї оцінки залежатиме остаточне рішення про доцільність впровадження інновацій та їх фінансування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання ідентифікації й оцінки ризиків у процесі інноваційної діяльності підприємств розглядалися у працях Л. А. Костирка, О. Є. Кузьміна, В. В. Лаврука, П. П. Микитюка, П. Г. Перерви, Л.Л. Товажнянського та ін. У них наводиться класифікація ризиків, визначено основні підходи й методи, за допомогою яких пропонується відображати їх вплив на інноваційний процес певного підприємства. Проте деякі аспекти все ж залишаються недостатньо вивченими, – особливо на регіональному рівні.

Постановка завдання. Метою статті є систематизація ризиків, які супроводжують реалізацію інвестиційних проектів інноваційного типу аграрними підприємствами.

Виклад основного матеріалу дослідження. Інноваційні ризики – це ймовірність втрати вкладених коштів або не досягнення бажаного результату внаслідок невизначеності (мінливості) об'єктивних умов здійснення нововведень, а також в наслідок неефективного менеджменту [1].

Управління інноваційними ризиками – виявлення можливих джерел ризику; кількісні оцінки ймовірного економічного збитку; розробка заходів щодо запобігання

ризиковим ситуаціям; страхування інноваційних ризиків і здійснення інших операцій щодо залучення венчурного капіталу до процесу нововведень [2].

Всі інновації в аграрній сфері мають такі загальногалузеві особливості, які прямо позначаються на причинах виникнення інноваційних ризиків і можливостях управління ними. Дані особливості зумовлені біологічною природою аграрного виробництва, його залежністю від природно-кліматичних і погодних факторів. Технології у будь-якій галузі сільського господарства мають за основу використання біологічних факторів: процесів ґрунтоутворення, розвитку рослин і застосування продуктивних властивостей тварин. Кліматичні і погодні фактори виявляють найбезпосередніший вплив на ріст і розвиток рослин, можливості своєчасного проведення технологічних операцій. Зберігання, транспортування, переробка сільськогосподарської продукції також сполучені з біологічними процесами і спрямовані на збереження цінних властивостей продукції протягом тривалого періоду. Все це надає ймовірнісний характер одержанню бажаних результатів як у виробництві, так і при здійсненні інноваційних проектів.

За несприятливих умов інноваційний проект реалізується з меншим, проти очікуваного, економічним ефектом. Це в повній мірі стосується всіх типів інновацій. Проте крім об'єктивних джерел ризиків існують специфічні фактори ризиків для окремих типів інновацій.

Ризики в сфері селекційно-генетичних інновацій виникають як неминучий наслідок об'єктивно існуючої неповноти знань генетиків і селекціонерів щодо законів розвитку рослинних і тваринних організмів, щодо впливу на них несприятливих умов зовнішнього середовища, щодо процесів клітинного і молекулярного рівня. Тому завжди є ризик після багатьох років досліджень отримати результат, що не відповідає потребам практики.

Ризики, пов'язані з ймовірнісним характером кінцевих результатів селекційної роботи, породжуються тривалим періодом формування інноваційного потенціалу.

Його початком є багаторічні фундаментальні розробки, які у випадку їх успіху переходять на стадію прикладних селекційних розробок щодо виведення нових сортів і гібридів. Їх середня тривалість становить 5-8 років. Наслідком цього є районування нових сортів і насінництво, що дозволяє одержати критичну масу насіння для забезпечення практичних потреб, що також потребує декількох років. Таким чином, інноваційні цикли часто вимірюються десятиліттями. Це саме по собі вже стає джерелом інноваційного ризику, тому що протягом такого тривалого періоду вихідні наукові знання і гіпотези, методи дослідження, наукове обладнання можуть застаріти.

Специфічне джерело ризику в даному сегменті аграрних інновацій виникає в період кризи, яка зумовлює дефіцит фінансового забезпечення наукових установ. У кризові для України 90-і роки рівень бюджетних асигнувань навіть затверджених державних програм не перевищував 30% потреби.

Ризики у виробничо-технологічних інноваціях зумовлюють: зростання вартості обладнання і матеріалів, пов'язаних з освоєнням нових технологій; недостатній рівень якості інвестиційних проектів; несприятлива зміна ринкової кон'юнктури для нової продукції; погіршення в процесі реалізації проекту умов його фінансування та інші чинники.

На сьогодні переважна більшість вітчизняних аграрних підприємств не здатні реалізовувати інноваційні проекти, насамперед, через фінансові причини. Відсутність достатнього обсягу власних джерел фінансування, значна прострочена кредиторська заборгованість і високі банківські відсотки при кредитуванні стали значними перешкодами на шляху запровадження будь-яких інновацій на більшості аграрних підприємств.

У сфері організаційно-управлінських інновацій існують наступні джерела ризиків: неповнота або відсутність необхідного законодавчого забезпечення, нерозвиненість ринкового інфраструктурного забезпечення, зокрема, інформаційних систем; інфляція; загальна економічна нестабільність. З іншого боку, у період реалізації інноваційних проектів часто мають прояв і внутрішні чинники: низький рівень підготовленості фахівців і особливо менеджерів у господарстві, недостатній рівень мотивації працівників для освоєння ними нововведень, тощо. За експертними оцінками в Україні внутрішні фактори формують 1/3 інноваційних ризиків, а зовнішні – 2/3. У стабільних ринкових системах це співвідношення протилежне.

На стадії розробки інноваційного проекту необхідні наступні заходи [2]:

- прогнозування негативних факторів, здатних зумовити ризики і негативно вплинути на інноваційний процес в цілому або на його окремі фази;
- оцінка характеру і розмірів ризику, визначення зон ризику для основних інноваційних заходів;
- розробка методів запобігання інноваційним ризикам або пом'якшення їх наслідків у випадку прояву;
- включення до документації інноваційного проекту спеціального розділу щодо оцінки ризиків та невизначеності умов здійснення проекту, включаючи рекомендації стосовно організації ризик-менеджменту, страхування ризиків, використання венчурного капіталу.

На стадії реалізації інноваційного проекту необхідними є: проведення моніторингу інноваційної діяльності за критеріями оцінки ризикових ситуацій; прийняття і реалізація управлінських рішень щодо зниження рівня ризику або його негативних наслідків для найбільш повного досягнення розрахункової ефективності проекту.

В інноваційному менеджменті особливо важливим є забезпечення своєчасного і безперервного фінансування всіх етапів розробки і реалізації інноваційного проекту. Особливо важливі проекти, що пов'язані із селекційною діяльністю, безсумнівно, мають фінансуватися з держаного і регіональних бюджетів. Проекти виробничо-технологічного і організаційно-управлінського характеру для окремих підприємств, як правило, фінансуються за рахунок власних коштів і кредитів.

Для аграрної сфери необхідним є залучення венчурного капіталу, який за своєю природою призначений для роботи в умовах підвищеного ризику. В Україні поки ще мало венчурних компаній. Але їх число зростає, якщо для цього будуть створені законодавчі та економічні передумови. Венчурні компанії, що реалізують принципово нові розробки, повинні мати державну підтримку задля часткової компенсації втрат від нереалізованих, але потенційно прогресивних наукових ідей та інноваційних проектів.

Висновки. Поняття ризику практично охоплює всі напрями інноваційної діяльності суб'єктів господарювання. Це свідчить про те, що ефективне функціонування інноваційної моделі економічного розвитку сільськогосподарського підприємства в умовах ризиків повинно опиратися на науково обґрунтоване забезпечення управління інноваційною діяльністю, що дасть змогу досягти поставлених цілей інноваційного розвитку.

З огляду на це основним напрямком досліджень із поставленої проблеми є розробка методології та рекомендацій з прогнозування параметрів інноваційних проектів з урахуванням впливу чинників ризику в комплексі з розробленням системи заходів зі зниження ризику інновацій. Це дозволить в значній мірі знизити можливі витрати, обумовлені несприятливими умовами здійснення нововведень, що сприятиме підвищенню інноваційної привабливості аграрних підприємств.

ЛІТЕРАТУРА

1. Стадник В.В. Інноваційний менеджмент : навч. посіб. / В.В. Стадник, М.А. Йохна – К. : Академвидав, 2006. – 464 с.
2. Кузьмін О.Є. Теоретичні та прикладні засади менеджменту : навч. посібник / О.Є. Кузьмін, О.Г. Мельник .— Львів : НУ "Львівська політехніка", 2003. – 321 с.

ЕФЕКТИВНІСТЬ ІНТЕНСИФІКАЦІЇ ВИРОБНИЦТВА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ В УКРАЇНІ НА ОСНОВІ NO – TILL ТЕХНОЛОГІЇ

Є.І. Житник, студент

Науковий керівник: к.е.н., доцент Кушнірук В.С.

Миколаївський національний аграрний університет

У статті узагальнено питання про впровадження системи нульового обробітку ґрунту також відомої як NO – TILL технологія, переваги та недоліки цієї технології, підвищення економічної ефективності аграрних підприємств на основі зниження витрат на виробництво сільськогосподарської продукції і підвищення урожайності в сільськогосподарських підприємствах України.

Ключові слова: нульова технологія обробітку ґрунту, інтенсифікація, врожайність.

Постановка проблеми. Нині люди опинилися на межі продовольчої кризи. Чисельність населення планети неухильно зростає, отже перед виробниками сільськогосподарської продукції досить скоро знову постане проблема збільшення об'єму продукції з одиниці площі. Тому для підвищення ефективності господарювання на основі інтенсивного відтворення постає питання про пошук інноваційної технології з мінімальними затратами. Такою технологією є no – till технологія, яка дає змогу отримати високі врожаї при мінімальних затратах.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Проблему розвитку сільськогосподарських підприємств на основі інтенсифікації виробництва в аграрній сфері досліджували такі вчені, як: В.А. Андрійчук, С.А. Володін, М.В. Зубець, М.І. Бойдюк, П.Т. Стаблук, І.І. Червен та інші. Однак чимало питань даної проблеми залишаються недостатньо дослідженими і потребують поглибленого вивчення.

Постановка завдання. Метою даної статті є проведення дослідження та вибір найбільш перспективних варіантів інтенсифікації виробництва на основі системи нульового обробітку ґрунту.

Виклад основного матеріалу досліджень. Стратегічним напрямом розвитку підприємств аграрного сектору України є інтенсифікація виробництва. Інтенсифікація нині набуває визначального характеру у подоланні кризових явищ в сільськогосподарському виробництві, освоєнні ринкових відносин, у гарантуванні продовольчої безпеки країни.

Інтенсифікація виробництва – це процес суспільного виробництва, що базується на застосуванні більш ефективних засобів, предметів праці, більш кваліфікованої

робочої сили, передових форм і методів організації праці, зростаючої інформованості тощо у відповідності з найновішими досягненнями науково-технічного прогресу [1].

Також саме пособі поняття інтенсифікації – це посилення, збільшення напруженості, продуктивності, дієвості.

Отже потрібно дати визначення технології по – till. Система нульового обробітку ґрунту (по – till) – це сучасна система землеробства за якої ґрунт не ореться, а поверхня землі вкривається шаром спеціально подрібнених залишків рослин — мульчею. Оскільки верхній шар ґрунту не пошкоджується то така система землеробства запобігає водній та вітровій ерозії ґрунтів, а також значно краще зберігає воду. Тому нульовий обробіток найдоцільніше застосовувати в посушливих місцевостях, а також навпаки на розташованих на схилах полях в умовах вологого клімату. Хоч врожайність за цієї системи часом дещо нижча ніж при використанні сучасних методів традиційного землеробства, але зате такий обробіток землі вимагає значно менших витрат праці та пального. Нульовий обробіток ґрунту є сучасною досить складною системою землеробства яка вимагає спеціальної техніки та дотримання технологій і аж ніяк не зводиться до простої відмови від оранки. Зараз ця система набуває популярності і в Україні.

Для подальшого розгляду технології по – till в Україні потрібно розглянути дані по використанню цієї технології у зарубіжних країнах.

Таблиця 1

Використання технології по – till в зарубіжних країнах [8]

Країна	Загальна площа оброблюваних земель, тис.га	Площа земель, на яких використовується нульовий обробіток землі	Землі під нульовий обробіток, %
США	113700	23700	20,8
Бразилія	38400	21863	56,9
Аргентина	29000	16000	55,2
Канада	23500	13400	57,0
Австралія	72000	9000	12,5
Парагвай	2200	1500	68,2

У світовому масштабі по–till технології набули поширення переважно у Північній Америці. Загальна площа земель, на яких вирощування сільськогосподарських культур проводять без підготовки насінневого ложе при посіві, складає 150 млн. га. Найбільші території розташовані в Аргентині, Бразилії та Парагваї (понад 60 % посівних площ), значні – у США та Канаді. Американські дослідники пропагують перехід на по– till технології вирощування сільськогосподарських культур

з метою боротьби з «парниковим» ефектом. В Україні за цією технологією оброблюється близько 1,2 млн га.

По суті ж, в умовах сьогодення основним стимулом для запровадження нульових технологій в Україні є бажання аграріїв знизити витрати на отримання одиниці продукції. Намагання зекономити на засобах захисту рослин, добривах, якості посівного матеріалу дає зворотній ефект, погіршуючи врожайність культур та якість продукції. Але, в умовах запровадження технології прямого висіву при відмові від основного обробітку ґрунту економія досягається за рахунок зменшення потреби у паливно-мастильних матеріалах та обслуговування техніки, що, як стверджують вчені, не призводить до втрат потенціального врожаю. Зниження поточних витрат може досягати 30 – 80 % [4].

В Україні технологію нульового обробітку ґрунту використовують у таких господарствах, як: ТОВ «Драгми» АР Крим, «АГРО КМР», ПП «Деметро» АР Крим, холдинг «Агро - Союз», фермерське господарство «Весна» Снігурівський район, Миколаївської області і так далі.

Перехід на технологію мінімального, а потім і нульової обробки ґрунту по – till починається з рівномірного розповсюдження по полю подрібнених поживних залишків. В результаті формується ґрунтозахисне покриття, яке протистоїть вітровій і водній ерозії, забезпечує збереження вологи, перешкоджає зростанню смітної рослинності, сприяє активізації ґрунтової мікрофлори, є базисом для відновлення родючого шару і підвищення врожайності культур [2].

Корпорації «Агро - Союз» на власному прикладі навела розрахунки щодо можливостей заощаджувати пальне виходячи з того, що його витрати за традиційної системою обробітку ґрунту на один гектар становлять близько 90 л/га, а за системою по – till — лише в межах 30 л/га. Розрахунок за цінами 2006 року, коли 1 літр пального коштував 0,8 USD, свідчить, що за системою нульового обробітку ґрунту на той час можна було заощаджувати до 48 USD/га, що на площі 3000 га на 144 000 USD менше порівняно із оранкою, де на витрати пального на цю площу сягали 216 000 USD. На сьогодні, з огляду на те, що вартість дизельного палива майже досягла позначки 1EURO або 1,3 USD, аграрії, що працюють по по – till та як і раніше витрачають на 1 гектар 30 літрів пального, що коштує їм 39 USD/га, можуть заощаджувати 79 USD на одиницю площі. На 3000 га економія становить 234 000 USD, коли на оранку цієї ж площі варто витрати палива на загальну суму 351 000 USD [7].

На території України було проведено оцінку економічної ефективності (оцінка проводилась в рамках діяльності Канадсько-українського зернового проекту)

виросування соняшнику на гектар площі показує, що за технологією нульового обробітку ґрунту витрати становлять 829 грн/га, а за традиційною 1045 грн/га. Різниця між показниками становить 216 грн/га. Сума економії є більш вагомою. Якщо наприклад порахувати економію для господарства площею 1500 га., сума збільшиться до 324 000 грн.

Таблиця 2

Розрахунок затрат вирощування соняшника на 1га площі при традиційній та нульовій системі обробітку ґрунту [6]

Операція	Традиційна	Нульова
Покупка насіння	132	132
Оранка та культивуація	160	-
Передпосівна культивуація	60	-
Посів	18	103
Вартість добрив	220	220
Прикочування посівів	21	-
Боронування	60	-
Ручне прополювання	40	40
Збирання (оренда комбайна + пальне)	306	306
Транспортування зерна з поля	28	28
Разом	1045	829

Вчені стверджують, що 70 % орних земель України є придатними для застосування по – till технологій. Виключення складають заболочені ґрунти та ґрунти, що слабо дреноються, де рівень біологічної активності є недостатнім для ефективного розкладання органічних решток. Чи доцільно запроваджувати технології прямого висіву на таких значних площах? Чи достатньо аргументів для їх поширення?

Для з'ясування цих питань потрібно перерахувати переваги та недоліки по – till технології.

Переваги по – till технології:

- накопичення органічних речовин у ґрунті;
- запобігання виникненню та поширенню ерозійних явищ;
- акумуляція та утримання вологи, що особливо актуальне у посушливих умовах;
- зменшення економічного навантаження на ґрунт;
- економія на паливо – мастильних матеріалах та обслуговуванні техніки;

- запобігання розвитку ерозійних процесів;
- зниження рівня забур'яненості;
- запобігання поширенню захворювань у культурних рослин;
- підвищення ефективності використання поживних речовин та вологи.

Недоліками no – till технології є:

- сприяє поширенню хвороб та шкідників, зростання чисельності гризунів;
- необхідність зміни машино – тракторного стану;
- повільне прогрівання ґрунту навесні;
- можлива затримка з появами сходів культур;
- зростання потреби в азоті;
- неохайний вигляд поля;
- зростання рівня забур'яненості посівів;
- зростання потреби у гербіцидах;
- погіршення фосфорного живлення рослин;
- неефективність органічних добрив та меліорантів.

Отже, система нульового обробітку непридатна на надміру зволжених, заболочених ґрунтах. В таких місцях вона може використовуватися лише за умови створення хороших дренажних систем. Відповідно на таких ґрунтах доцільно або ж вести сільське господарство традиційним способом з оранкою, або ж вкладати значні кошти в дренаж ґрунтів.

Відносним недоліком системи нульового обробітку ґрунту є її відносна складність та необхідність суворого дотримання агрокультури. Сівозміни, види та норми використання отрутохімikatів тощо мають бути підібрані спеціально для конкретного господарства з урахування клімату, ґрунтів, звичних в цій місцевості бур'янів і шкідників та інших факторів.

Також стерня та пожнивні рештки, залишені на поверхні, а також відмова від основного обробітку ґрунту дають можливість запобігти розвитку водної та вітрової ерозії, що є особливо цінним у південних регіонах нашої держави, а також при вирощуванні культурних рослин на схилових ділянках. З іншого боку, за таких умов стрімко зростає шкодочинність гризунів у полі, створюються сприятливі умови для збереження збудників хвороб та перезимівлі шкідників, що тягне за собою зростання витрат на закупівлю родентицидів, фунгіцидів та інсектицидів відповідно [5].

Впровадження технологій прямого висіву передбачає наявність у господарстві спеціалізованої техніки – дороговартісних сівалок прямого висіву, потужних тракторів, комбайнів з функцією рівномірного розподілу пожнивних решток. Не треба бути

економістом, щоб зрозуміти, що витрати на заміну машинно-тракторного стану не можливо «компенсувати» зменшенням витрат на обслуговування техніки та паливно-мастильні матеріали [6].

Висновок. Застосування по – till технології дозволить значно скоротити витрати на виробництво сільськогосподарської продукції. При використанні технології по – till можна зменшити обсяги ручної праці, затрати на паливо – мастильні матеріали, запобігти виникненню та поширенню ерозійних явищ, підвищити врожайність сільськогосподарських культур. При вирощуванні соняшнику економія коштів з 1 га при використанні по – till технології становитиме 216 грн.га. Але маючи переваги, ця технологія має також і недоліки у використанні. Але всі ці недоліки можна усунути на протязі двох – трьох років після використання цієї технології. Отже, застосування технології по – till є ефективним як з економічної точки зору так і з екологічної. За досвідом інших країн та сільськогосподарських підприємств України технологія по – till може бути запроваджена для широкого використання у сільськогосподарських підприємствах України, особливо в тих, які знаходяться в умовах посушливого клімату.

ЛІТЕРАТУРА

1. Мочерний С.В. Економічний словник-довідник / С.В. Мочерний – К. : Феміна, 1995. – 368 с.
2. Ресурсосберегающие технологии в сельском хозяйстве [Електронний ресурс]. – Режим доступу.: <http://www.agrosoyuz.ua/products/tech-conf-educ/plant-growing>.
3. Пути решения глобальной продовольственной проблемы: очерк из готовящегося нового издания книги «Географическая картина мира». - [Електронний ресурс] / В. П. Максаковский. – Режим доступу : <http://www.lib.ru>.
4. Бражевська Г.М. Техніко-технологічне забезпечення виробництва продукції рослинництва / Г.М. Бражевська // Економіка АПК. – 2009. - № 12. – С. 49 – 52
5. Іванишин В.В. Інноваційне забезпечення оновлення техніко-технологічної бази підприємств АПК / В.В. Іванишин // Економіка АПК. – 2010. - № 1. – С. 128-133.
6. Канадський досвід впровадження mini no– till технології [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.zerno.org.ua/articles/technology/238-канадський-досвід-впровадження-min-no-till-технологій>.
7. No–till: альтернатива є [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.agrosoyuz.ua/information/press-centr/mass-media/smi_nt_agroex.
8. Система нулевой обработки почвы [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ru.wikipedia.org/wiki/Система_нулевой_обработки_почвы.

СИСТЕМА ТЕХНОЛОГІЙ ТА ПРОБЛЕМИ ВИРОЩУВАННЯ ТЕХНІЧНИХ КУЛЬТУР

А. Д. Заблоцька., студентка

Науковий керівник: к.е.н., доцент Іваненко Т. Я.

Миколаївський національний аграрний університет

Розглянуті технології вирощування технічних культур та можливості підвищення продуктивності вирощування.

Ключові слова: технічні культури, система технологій, урожайність, посіви, добрива.

Постановка проблеми. Виробництво технічних культур має особливе значення, ажде їх вирощують заради одержання сировини для виробництва різноманітних продовольчих і промислових товарів. Найбільше значення мають цукрові буряки; олійні – соняшник; волокнисті – льон, коноплі та ін. Проте повного забезпечення ринкового попиту на технічні культури немає.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженню системи технологій теоретичних і практичних аспектів розвитку системи вирощування технічних культур приділили найбільшу увагу : Н.А. Артеменка, В.Г. Більського, М.І. Долішнього, М.І. Кісіля, Ю.О. Конкіна, Г.Г. Косачева, В.О. Питулька, М.Г. Ступеня, М.І. Синюкова.

Постановка завдання. Метою дослідження є розробка системи технологій вирощування технічних культур на підвищення ефективності галузі рослинництва.

Виклад основного матеріалу дослідження. Технічні культури використовуються в харчовій, хімічній, ткацькій, машинобудівній, медичній, парфумерній галузях промисловості тощо, а також у кормовиробництві й інших галузях національної економіки. Провідними технічними культурами в Україні та СНД, які займають найбільші посівні площі, є цукрові буряки, соняшник та бавовник.

В Україні цукрові буряки є найважливішою технічною культурою. Виробництво цукрових буряків і цукру має особливо велике значення для розвитку економіки України. Коренеплоди цукрових буряків містять до 18,5 % цукру. Цукор є важливим експортним продуктом, що користується великим попитом на світовому ринку. Буряківництво – трудо- і матеріаломістка галузь рослинництва.

В Україні цукрові буряки вирощують у 19 областях. Виробництво розміщене переважно в господарствах лісостепової зони, зокрема Вінницької, Полтавської, Черкаської, Хмельницької, Тернопільської, Київської та Сумської областей, де одержують понад 75 % валового збору цукрових буряків. У господарствах економічно доцільно використовувати 2-3 районованих сорти чи гібриди.

Вегетаційний період буряків триває 160-175 днів, у північно-західній частині України – до 185 днів.

Система технологій вирощування цукрових буряків. Правильне розміщення цукрових буряків у сівозміні – один із основних чинників поліпшення забезпеченості рослин вологою і елементами живлення, зменшення засмічення посівів, кількості шкідників і хвороб, усунення токсичності ґрунтів, підвищення врожайності та якості коренеплодів. Максимальну урожайність цукрових буряків забезпечує внесення органічних і мінеральних добрив [1].

Для сівби слід використовувати насіння районованих сортів і гібридів, яке за своїми посівними якостями відповідає вимогам діючих стандартів і технічних умов. Насіння цукрових буряків готують до сівби на насінних заводах, де його калібрують на фракції 4,5-5,5 і 3,5-4,5 мм, шліфують або дражують і обробляють захисними та стимулюючими речовинами. Сівбу починають з настанням фізичної сплості ґрунту, коли температура на глибині 5-7 см досягає 6-8°C і ґрунт містить достатню кількість вологи. Цей період збігається з періодом масової сівби ранніх зернових культур й припадає на квітень місяць. Ширина міжрядь під час сівби цукрових буряків – 45 см.

Масове збирання цукрових буряків рекомендується проводити при настанні їх технологічної стиглості (з 20 вересня по 20 жовтня) переважно потоковим способом без ручного доочищення коренів із застосуванням очищувачів. Найбільшу продуктивність праці, своєчасне закінчення збирання урожаю і вивезення якісної сировини на заводи забезпечує груповий метод використання сучасних бурякозбиральних машин, буряконавантажувачів, самоскидних причепів і автотранспорту.

Основним напрямом збільшення виробництва цукрових буряків і підвищення його ефективності є впровадження інтенсивних технологій. Головне завдання – значне підвищення врожайності і цукристості коренеплодів цукрових буряків. Основою високої економічної ефективності індустріальної технології є те, що при виконанні найбільш трудомістких робіт із формування густоти насаджень, догляду за посівами і доочищення коренеплодів практично не застосовується ручна праця.

Скрізь у посівах цукрових буряків, зокрема насінниках, за помірно теплої та сухої погоди в липні масово розвиватиметься листкова бурякова попелиця. Наявність природних ентомофагів, паразитів, хвороб, а також випадання зливових дощів дещо знижуватимуть чисельність та шкідливість попелиці. Переважно у Степу та Лісостепу шкодитимуть листогризучі та підгризаючі совки, осередково-лучний метелик. В

західних та центральних областях розвиватимуться мінуючи мухи, щитоноски, личинки довгоносиків, дротяники і несправжні дротяники.

За появи окремих плям церкоспорозу на 3-5% рослин посіви оздоровлюють через обробку їх дерозалом (0,3-0,4 л/га), дитаном М-45 (2-3 кг/га), хлорокисом міді (3,2-4 кг/га) тощо, за появи ознак пероноспорозу - акробатом МЦ (2 кг/га), емінендом (0,8 л/га), джерелом (0,2 л/га). За ураження 5-10% рослин борошнистою росою, а також фомозом, іржею, іншими хворобами проводять обробки байлетоном – 0,6 кг/га, альто Супер – 0,5 л/га, фортецею – 0,6-0,8 кг/л/га, колфуго супер – 2 л/га, корнетом – 0,25 л/га та іншими. За наростання хвороб та теплої вологої погоди обробку повторюють через 12-15 днів.

Хімічний захист посівів від шкідників проводять в разі заселення 15% рослин попелицею, 30% – мінуючими мухами, наявності на кв.м 1-2 гусениць підгризаючих, 2-3 листогризух совок, 15-20 лучного метелика, 2-3 гусениці молі на рослину актелліком, золоном, 1 л/га, фуфаномом, 1-2,5 л/га, Бі-58 новим, 0,5-1 л/га, дурсбаном, 0,8 л/га, парашутом, 0,5 л/га, в насіннєвих посівах – шерпою, 0,48 л/га.

Льон. В Україні льон вирощують переважно в Чернігівській, Житомирській, Київській, Волинській, Івано-Франківській, Львівській областях. Загальна посівна площа його, залежно від року і потреб у волокні, у межах 100-170 тис. га, а середній вихід волокна 5-6,4 ц /га (при застосуванні прогресивних технологій – 8-10 ц/га, а насіння – 5-8 ц/га). В Україні районовані такі сорти льону-довгунця: А-49, Глухівський, Ювілейний, Київський, Могилівський 2, Томський 16 та ін.

Система технологій вирощування льону. Кращими попередниками для льону-довгунця є озимі після багаторічних трав, удобрена картопля, багаторічні трави. При беззмінній культурі настає льоновтома ґрунту. Основним завданням обробітку ґрунту є нагромадження і зберігання вологи, знищення бур'янів, заробка в ґрунт післяжнивних решток та добрив, розпушування ґрунту, вирівнювання поверхні та ущільнення ріллі. На полях, засмічених однорічними бур'янами, після збирання попередника проводять лушення, дискування, оранку плугами з передплужниками на глибину 20-22 см. Після багаторічних трав оранку проводять на 23-25 см.

Весняний обробіток починають із закриття вологи. З цією метою проводять боронування, а на важких ґрунтах, які запливають, – культивацію або дискування з одночасним боронуванням. Після підсихання ґрунту проводять культивацію з одночасним боронуванням. Для одержання дружних сходів та вирівняного стебlistого поверхнею ґрунту перед сівбою додатково вирівнюють шлейфами та коткують.

Льон-довгунець належить до культур раннього строку сівби. На торф'яних ґрунтах ефективна рання сівба по мерзлоталому ґрунту. Кращим способом сівби є вузькорядний з шириною міжрядь 7,5 см. Залежно від цього визначають і норму висіву насіння.

Збирання льону комбайнами ЛКВ-4А, ЛК-4А є прогресивним і найбільш поширеним способом. При цьому одночасно з вибиранням рослин очіскуються коробочки з насінням, а солома розстиляється на льонищах для вилежування або зв'язування в снопи. Очісані коробочки відразу сушать у сушарках при температурі до 45°C. Потім ворох обмолочують, насіння досушують до кондиційної вологості 13 %. Солому залишають у господарстві для первинної переробки або здають на льонозаводи. Перед цим соломі доробляють, сортують і зв'язують у снопи діаметром не менше 13 см. Вологість соломи повинна становити 19 %, а нормована засміченість – 5 %.

Збільшення виробництва продукції льонарства і підвищення його економічної ефективності досягають на основі інтенсифікації галузі, впровадження високоврожайних сортів льону, стійких до вилягання, обсіпання насіння і ураження грибковими хворобами, з кращою якістю волокна, придатних до механізованого збирання врожаю. Важливе значення для підвищення врожайності льону-довгунця має внесення органічних і мінеральних добрив.

Основою підвищення ефективності льонарства є також впровадження комплексної механізації вирощування льону-довгунця, збирання врожаю, промислових способів виготовлення і переробки трести. Так, при збиранні льону-довгунця комбайном із в'язальним апаратом і реалізації продукції соломкою затрати праці на 1 га посіву зменшуються в 2,5 разу. Збирання льону-довгунця комбайном із розстелянням соломи на полі та реалізація продукції трестом дають змогу зменшити затрати праці на 1 га посіву до 170 люд.-год. або більш як на 40 %. При цьому способі на виготовленні льонотрести в господарствах використовується ручна праця. Високою ефективністю відзначається рулонна технологія збирання льону. Порівняно із звичайною технологією затрати праці зменшуються в 4-5 разів, що значно знижує трудомісткість продукції і сприяє підвищенню її рентабельності. Переробку льонотрести на волокно економічно вигідно здійснювати на льонозаводах, що застосовують сучасну технологію і високопродуктивну систему машин.

Основними виробниками соняшникової олії є країни Європейської спільноти – 22,7, Аргентина – 20,4, Україна – 11,2, Російська Федерація – 10,7 % загального валового збору олії у світі.

Соняшник – основна олійна культура України. Серед олійних культур соняшник в Україні дає близько 84 % загального виробництва олії, а 16 % припадає на соєву, ріпакову, лляну та олію інших культур. На вміст олії в насінні впливають сорт, кліматичні умови та рівень агротехніки. У насінні соняшнику міститься близько 52 % олії, яка характеризується високими смаковими якостями і належить до напіввисихаючих. Соняшникова олія широко використовується в їжу, а також при виготовленні маргарину, майонезу, консервів, кондитерських виробів. Соняшникова олія, крім того, використовується в миловарінні, при виготовленні лакофарбових виробів, стеарину, олеїнової кислоти. Макуха та шрот, які отримують при переробці насіння на олію, є цінним концентрованим кормом для сільськогосподарських тварин. Соняшник – цінна медоносна культура, використовується також для утворення куліс.

Урожайність насіння соняшнику в цілому по Україні залишається на невисокому рівні – 9-16 ц/га. Кращі господарства отримують високі врожаї насіння – на рівні 25-30 ц/га і навіть більше. Вирощування соняшнику при врожайності вище 20 ц/га економічно доцільне, тому що виробництво олії в 10-20 разів дешевше, ніж виробництво тваринних жирів. В Україні найбільш поширені такі сорти та гібриди соняшнику: Візит, Згода, Зустріч, Красень, Сула, Постолянський, Кростока та ін.

Система технологій вирощування соняшнику. Вирощування соняшнику за інтенсивною технологією передбачає широке використання машин і механізмів для максимальної механізації виробничих процесів за умови отримання високого врожаю і низької собівартості продукції. При цьому проводиться покращений основний обробіток ґрунту, обов'язкове внесення необхідної кількості мінеральних добрив та високоефективних гербіцидів, сівба кондиційним насінням. За рахунок скорочення кількості і суміщення деяких операцій з підготовки ґрунту, а також у деяких випадках практичного виключення операцій догляду за посівами досягається велика економія затрат праці.

Сівбу соняшнику проводять пунктирним способом із міжряддями 70 см пневматичними сівалками СУПН-8, СКПП-12 або СПЧ-6. Догляд за посівами проводиться різними агрегатами шляхом досходового боронування, культивуацією міжрядь (тричі за вегетаційний період). Десикація соняшнику проводиться за допомогою літаків.

Соняшник збирається зерновими комбайнами зі спеціальними (ПСП-1-5М або ПСП-8 і ПСП-10) та універсальними (ПУН-5) пристосуваннями, які дозволяють зрізати стебла на висоті 10-20 см, подрібнювати їх на відрізки і розкидати по полю, а насіння, вимолочене з кошиків, збирається в бункер. Кошки теж або подрібнюються і

розтрушуються по полю, або збираються в накопичувач і використовуються як корм тваринам.

Вимолочене насіння соняшнику після надходження на тік терміново очищається від рослинних решток і за необхідності підсушується. Доведене до вологості 6-7 % насіння, яке передбачається використати для сівби в наступному році, закладається на зберігання затареним у мішки. Вологість насіння на технічні цілі не повинна перевищувати 10-12 %.

Збільшення економічної ефективності виробництва насіння соняшнику пов'язані з впровадженням високоврожайних і високоолійних сортів та широким використанням індустріальної технології. Нині вже створені сорти соняшнику, насіння яких містить 55-57 % олії. Це забезпечує виробництво 14,5-15 ц олії з гектара посіву соняшнику. Затрати праці на 1 ц насіння в умовах індустріальної технології зменшуються в півтора рази. Підвищенню ефективності виробництва соняшнику сприятимуть подальше вдосконалення розміщення посівів, впровадження досягнень науки і передової практики. Поява чисельних шкідників у посівах соняшника стала можливою через перенасичення сівозміни цією культурою, наявність великих площ занедбаних земель та безгосподарність.

Тепла погода за частих дощів і рос сприятиме розвитку білої та сірої гнилей, пероноспорозу, фомозу, фомопсису, іржі, септоріозу. За посушливої жаркої погоди рослини пригнічуватиме вовчок. Захист культури проводять до цвітіння в разі заселення геліхризовою попелицею 20% рослин по 40-50 екз. на кожній та іншими сисними шкідниками децисом форте, 0,05-0,08 л/га, фуфаномом, 0,6 л/га. Посіви до цвітіння культури оздоровлюють від пероноспорозу дерозалом, 1,5 л/га, ефатолом, 2 кг/га, фомопсису – корбелем, 0,8 л/га, чи колфуго супер, 2 л/га, гнилей – дерозалом, абсолютом, 1,5 л/га, таносом, тайтлом, 0,4-0,6 кг/га. За необхідності обробки від хвороб повторюють через 2 тижні.

Висновки. Отже, для покращення ситуації в галузі вирощування технічних культур необхідно здійснювати постійне оновлення технічних засобів, впроваджувати системи машин та новітніх технологій, що є необхідним для подальшого розвитку галузі. Адже технічні культури вирощують заради одержання сировини для виробництва різноманітних продовольчих і промислових товарів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Система технологій АПК [Текст] : навчально-методичний посібник для самостійного вивчення дисципліни / Б. А. Дадашев, В. В. Обливанцов, В. П. Гордієнко. – Суми : УАБС НБУ, 2008. – 294 с.

ТРУДОВІ РЕСУРСИ ЯК ОСНОВА ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ АГРАРНОГО ПІДПРИЄМСТВА

М.О. Зайцева, магістр

Науковий керівник: к.е.н., доцент Клочан В.Ф.

Миколаївський національний аграрний університет

У статті розглянуто сутність і основні принципи формування інноваційного потенціалу підприємства. Розкрито роль трудових ресурсів у процесі планування та реалізації інновацій на підприємстві.

Ключові слова: інновація, інноваційна діяльність, інноваційний потенціал, трудові ресурси, планування інновацій..

Постановка проблеми. Необхідною складовою загального розвитку України є впровадження інновацій в усі галузі національної економіки. Важливого значення набуває інноваційне забезпечення аграрної сфери держави, так як Україна має сприятливі природні та кліматичні умови для розвитку сільськогосподарського виробництва. Сьогодні впровадження інновацій супроводжується низкою проблем, але саме за допомогою формування та реалізації інноваційного потенціалу значно підвищиться ефективність діяльності сільськогосподарського сектору. Конкретні шляхи переходу національної економіки до інноваційної моделі розвитку залежать від наявного у країні інноваційного потенціалу, зокрема: мережі наукових організацій; насиченості економіки науковими кадрами та освіченості робочої сили; обсягів фінансування наукової і науково-технічної діяльності; рівня інноваційної активності підприємств агропромислового комплексу та динаміки виробництва інноваційної продукції; наявності платоспроможного попиту на інноваційну продукцію з боку сільськогосподарських підприємств.

Аналіз останніх досліджень. Для того, щоб сільське господарство розвивалось ефективним шляхом потрібно раціонально використовувати всі складові інноваційного потенціалу, в тому числі трудові ресурси. Тому сьогодні основними завданнями є активізація всіх зусиль працівників галузі щодо ефективного використання трудових ресурсів, скорочення безробіття на селі та нарощування обсягів виробництва продукції сільського господарства. І це є однією з найважливіших проблем серед напрямів соціально-економічного розвитку нашої країни. Ця проблематика зайшла відображення в працях багатьох вітчизняних економістів, науковців, серед яких О.І. Дацій, О.М. Ілляшенко, Н.В. Краснокутська, К.В. Москалюк, П.Т. Саблук, Т.О. Скрипко.

Постановка завдання. Дослідження системи інноваційного потенціалу на аграрному підприємстві та розкриття ролі трудових ресурсів при плануванні та реалізації інновацій.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасній науковій літературі немає єдиного підходу до трактування поняття «інноваційний потенціал» та його складових. Учені намагалися узагальнити точки зору різних науковців, що розглядають інноваційний потенціал як сукупність різних видів ресурсів, виділивши три умовні підходи до визначення інноваційного потенціалу підприємства:

1) ресурсний, відповідно до якого інноваційний потенціал трактується як сукупність ресурсів (фінансових, матеріально-технічних, трудових, інформаційних інших), необхідних для здійснення інноваційної діяльності;

2) результативний, що співставляє інноваційний потенціал з можливістю підприємства планувати і здійснювати в широких масштабах ефективні нововведення в ключових сферах його діяльності;

3) діагностичний, що позиціонує інноваційний потенціал як міру готовності ресурсів виконати завдання, що забезпечують досягнення поставленої мети, тобто готовність ресурсів до здійснення інноваційної діяльності.

Згідно з Законом України “Про пріоритетні напрямки інноваційної діяльності в Україні” інноваційний потенціал розглядається як сукупність науково-технологічних, фінансово-економічних, виробничих, соціальних та культурно-освітніх можливостей країни (галузі, регіону, підприємства тощо), необхідних для забезпечення в майбутньому її інноваційного розвитку [1].

Інноваційний потенціал – це сукупність елементів, необхідних для вирішення певних виробничих проблем, і готовності суб’єкта господарювання до їх вирішення [4].

Інноваційний потенціал аграрної сфери – це сукупність наявних ресурсів і можливостей країни, необхідних для здійснення інноваційної діяльності і забезпечення досягнення конкурентних переваг сільськогосподарського сектору шляхом розробки і впровадження інновацій.

Структура інноваційного потенціалу аграрного підприємства являє собою сукупність кадрових, виробничо-технологічних, фінансово-економічних та науково-технічних ресурсів, котрі використовуються або можуть бути використані для здійснення інноваційної діяльності або загального розвитку підприємства.

Основою інноваційного потенціалу є кадрові і матеріально-технічні складові, а також наявність науково-технічної й інтелектуальної власності. Та особливо важливою складовою є наявність кадрів спеціалістів і вчених, що забезпечують інноваційний

процес новими знаннями, ідеями, винаходами, ноу-хау, новими технологіями. Саме такій складовій інноваційного потенціалу як кадровий потенціал (або людський капітал) має приділятися головна увага в стратегії розвитку інноваційної діяльності сучасного аграрного підприємства [3].

Важливе значення для формування інноваційного потенціалу організації має потенціал інноваційного менеджменту. Накопичений досвід у різних за рівнем розвитку країнах світу свідчить, що серед усіх ресурсів підприємства (матеріальних, трудових, фінансових) найважливішим є саме ресурс управління, тобто здатність управлінської ланки оперативно приймати рішення, визначати правильні інноваційні цілі, ціннісні орієнтири та координувати виконання завдань і функцій, об'єднавши колектив людей з різним рівнем кваліфікації, освіти, досвіду, з творчою цільовою орієнтацією на розроблення та впровадження нових ідей, тобто спільну творчу працю [4].

Кадровий потенціал інноваційного підприємства визначається не тільки кількісним складом персоналу, який безпосередньо чи опосередковано пов'язаний з інноваційною діяльністю підприємства, а також і його якісними характеристиками, які називаються активом персоналу. Під активами персоналу розуміється сукупність колективних знань співробітників підприємства (організації), їх творчих здібностей, умінь вирішувати проблеми, лідерських якостей, підприємницьких і управлінських навичок. Сюди також включаються психометричні дані і відомості про поведінку окремих осіб у різних ситуаціях. Тому можна дати наступні визначення кадрового потенціалу.

Кадровий потенціал – це трудові можливості підприємства, здатність персоналу до генерування ідей, створення нової продукції, його освітній, кваліфікаційний рівень, психофізіологічні характеристики і мотиваційний потенціал.

Кадровий потенціал інноваційно спрямованого підприємства повністю ототожнюється з творчим і являє собою сукупність знань, здібностей, навичок, особистої майстерності, системного мислення спеціалістів, які провадять інноваційну діяльність починаючи з розробки інноваційної стратегії підприємства та закінчуючи реалізацією конкретних інноваційних проектів. Їх творчі новаторські здібності і є базою забезпечення її інноваційного лідерства, що в результаті приводить до посилення конкурентоспроможності підприємства на ринку.

Говорячи про трудові ресурси в сільському господарстві слід зазначити, що сьогодні сільський ринок праці характеризується доволі напруженою ситуацією. Вона пов'язана в основному із зростанням усіх форм безробіття (структурним, фрикційним,

циклічним, сезонним, прихованим, частковим тощо), і на цьому фоні низьким рівнем доходів сільських мешканців та обмеженістю працевлаштування трудових ресурсів. Нерозвиненість сільської сфери прикладання праці на селі спричинило процеси міграції та відтік найбільш кваліфікованої робочої сили із села. Відносно значна частка некваліфікованої ручної праці, недостатній освітній професійно-кваліфікаційний рівень функціональної робочої сили суттєво вплинули на рівень продуктивності і оплату праці та ефективність сільськогосподарського виробництва взагалі, і внаслідок цього - створення такої категорії як безробіття на селі.

Покращити стан людського капіталу на селі можуть прямі державні інвестиції в покращення інфраструктури сільської місцевості. Вирішальними будуть не лише сума інвестицій, а й вдало підібрані об'єкти інвестування, їхня зацікавленість у продуктивності набутого капіталу. На нашу думку, найбільш вдалими в даному випадку будуть інвестиції саме в аграрну сферу. Необхідно створювати посередницькі служби у сприянні розвитку сільськогосподарських підприємств. Насамперед, це надання консалтингових, інформаційних, маркетингових послуг; допомога у розробці бізнес-планів, пов'язаних з пошуком інвесторів; аналіз діяльності суб'єктів підприємництва та соціально-економічного стану території; надання приміщень та територій (зокрема, на умовах оренди) для організації виставок-ярмарків та відкриття демонстраційних залів, виробництв з переробки сільськогосподарської продукції; полегшення доступу до інформації щодо існуючих ринків збуту, технологій, інновацій, управлінських рішень, законодавчих та нормативних матеріалів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні [Електронний ресурс] : Закон України від 08.09.2011 № 3715-VI. – Режим доступу : <http://www.zakon.rada.gov.ua>.
2. Дацій О.І. Розвиток інноваційної діяльності в агропромисловому виробництві України [Електронний ресурс]. / О.І. Дацій. – Режим доступу : <http://www.lib.ua-ru.net/diss/cont/28707.html>
3. Ілляшенко С.М. Розробка наукових основ маркетингу інновацій [Електронний ресурс]. / С.М. Ілляшенко // Режим доступу : http://elkniga.info/book_144.html
4. Краснокутська Н.В. Інноваційний менеджмент : навч.посібник / Н.В.Краснокутська. – К.: КНЕУ, 2003 - 504 с.

**ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ІНТЕНСИФІКАЦІЇ ВИРОБНИЦТВА
В АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ**

К.О. Залюбовська, студентка

Науковий керівник: к. е. н., доцент Кушнірук В.С.

Миколаївський національний аграрний університет

У статті розглядається доцільність запровадження інтенсивних технологій як необхідної передумови підвищення ефективності аграрного виробництва. Узагальнено наукові основи та сутність стратегії інтенсифікації виробництва в аграрних підприємствах; досліджено особливості й перспективи розвитку сільського господарства на основі інтенсифікації; узагальнено методичні підходи до визначення економічної ефективності інтенсифікації виробництва в аграрних підприємствах.

Ключові слова: інтенсивність, інтенсифікація, інтенсифікація виробництва, результативна концепція, витратна концепція.

Постановка проблеми. В умовах ринкової економіки питання, що стосуються формування стратегії розвитку, на мою думку, набувають вирішального значення, серед яких одним із найважливіших напрямів є інтенсифікація виробництва в сільському господарстві.

Інтенсифікація, як одна із форм розширеного відтворення, проявляється у більш інтенсивній експлуатації наявного виробничого потенціалу та залученні додаткових ресурсів для одержання більшої кількості конкурентоспроможної продукції.

Проте більшість аграрних підприємств не здатні самотійно забезпечити фінансове підґрунтя цього процесу, зокрема: оновлювати матеріально-технічну базу, впроваджувати нові технології внаслідок скрутного фінансового становища. Тому важливо забезпечити рівень інтенсифікації агропромислового виробництва України, адекватний до сучасних умов формування внутрішньодержавного і міждержавного аграрного ринку. Зміна економічної ситуації вимагає об'єктивної оцінки останніх подій у галузі, а, отже, виникає потреба в проведенні поглибленого дослідження питань щодо її подальшого розвитку, й зокрема стану та перспективи інтенсифікації виробничих процесів.

Постановка завдання. Метою даної статті є узагальнення теоретико-методологічних положень та практичних аспектів інтенсивного розвитку сільськогосподарського виробництва, вивчення тенденцій інтенсифікації аграрної галузі, розробка науково-обґрунтованих рекомендацій щодо стабілізації та підвищення

економічної ефективності виробництва продукції завдяки оптимізації рівня інтенсифікації аграрного виробництва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У витоків наукового вивчення процесу інтенсифікації виробництва стояли класики політичної економії: Д. Рікардо, А. Сміт, К. Маркс та інші вчені-економісти. Їхні наукові здобутки є базовими для визначення напрямів підвищення інтенсифікації виробництва.

Варто зазначити, що в останній час спостерігається значна зацікавленість з боку наукових шкіл і окремих вчених до проблем інтенсифікації сільськогосподарського виробництва в перехідних економіках. Значний внесок в розробку концептуальних положень проблеми зробили українські економісти-аграрники: В. Андрійчук, М. Вітков, П. Гайдуцький, Я. Гацура, О. Гудзинський, В. Горкавий, І. Дергач, І. Кириленко, П. Макаренко, Л. Мармуль, В. Месель-Веселяк, В. Олійник, П. Саблук, М. Світков та багато інших. Однак щодо певних питань у науковій літературі відповіді неоднозначні, інколи суперечливі.

Виклад основного матеріалу досліджень. Термін «інтенсивність» у дослівному перекладі означає «напруженість» («напруга»), посилена або більш продуктивна діяльність. Коли мова йде про інтенсивність сільського господарства, здебільшого мають на увазі посилене використання його головного засобу виробництва – землі. Проте більшість сучасних економістів відійшла від розуміння інтенсивності лише як концентрації капіталу одиниці земельної площі.

Свого часу серед науковців найбільш поширеними були «витратна» і «результативна» концепції інтенсифікації як форми розширеного відтворення.

Згідно із «витратною» концепцією, сутність інтенсифікації сільськогосподарського виробництва зводиться до концентрації сукупних затрат уречевленої та живої праці на одиницю земельної площі(голову тварин), тобто концентрація капіталу з метою нарощення обсягів виробництва продукції.

Витратна концепція в умовах обмежених виробничих ресурсів не є раціональною: не можна вважати, що із зростанням витрат на одиницю земельної площі автоматично збільшуватиметься вихід продукції. З досвіду діяльності сільськогосподарських підприємств (1966-1990 рр.) відомо, що капітальні вкладення в сільське господарство колишнього СРСР, надходження мінеральних добрив, насиченість виробничими фондами та енергоресурсами збільшувалися в 4-5 разів, а виробництво продукції зросло лише в 0,7 разу.

Прибічники «результативної» концепції основу сутності інтенсифікації ґрунтують на результативних показниках (виході продукції з одиниці земельної площі

або від однієї голови худоби). Проте таке визначення не відображає причинно-результативного зв'язку економічного процесу інтенсифікації. Взявши за основу лише результат виробництва, прихильники цієї концепції недооцінювали роль витрат і капітальних вкладень у розвиток землеробства і тваринництва.

На мою думку, витратна концепція, при необмежених виробничих ресурсах, є більш ефективною порівняно з результативною.

На думку економістів, за основу сучасних уявлень про інтенсифікацію доцільно взяти методологію продуктивної теорії, яка передбачає як більш інтенсивну експлуатацію створеного ресурсного потенціалу, так і залучення у господарський оборот більш продуктивних додаткових ресурсів.

Основною метою інтенсифікації аграрних підприємств є приріст високоякісної продукції та підвищення ефективності виробництва на засадах сталого розвитку, зниження матеріально-грошових і трудових затрат на одиницю продукції внаслідок якісного удосконалення всіх сторін виробництва. Чинниками інтенсифікації можуть бути лише ті, які є продуктом науково-технічного прогресу і забезпечують необхідне зростання ефективності підприємства.

Напрями інтенсифікації сільськогосподарського виробництва включають: хімізацію, меліорацію, селекцію та насінництво, біотехнології, спеціалізацію, механізацію та автоматизацію, ресурсо- і енергозберігаючі технології, нові форми організації, приріст інвестицій і капітальних вкладень.

Виділяють наступні ознаки інтенсифікації:

- додаткові вкладення засобів виробництва (сільськогосподарської техніки, добрив, поголів'я худоби) і живої праці на одиницю земельної площі;
- збільшення вкладень супроводжується підвищенням їх якості (вдосконалюється сортовий і породний склад сільськогосподарських культур і тварин, добрив; запроваджуються нові машини, нові технології і способи утримання худоби);
- вдосконалюються форми і методи організації праці і ведення господарства, підвищується кваліфікація кадрів.

Таким чином, інтенсифікація виробництва – це соціально-економічний процес, спрямований на збільшення виробництва продукції, підвищення її якості та зниження собівартості на основі впровадження у виробництво нових технологій, засобів, сортів сільськогосподарських культур і порід тварин, нових форм організації праці та виробництва, підвищення кваліфікації кадрів тощо.

Інтенсифікація виробництва, можлива лише в період пожвавлення й підйому, тоді як під час криз і депресії, що характеризуються жорстким дефіцитом

інвестиційних ресурсів, необхідні інші форми підтримки цілісності мікроекономічних систем.

Встановлено, що досягнення високої ефективності додаткових вкладень пов'язано не лише з підвищенням рівня витрат із розрахунку на гектар земельної площі, а також зі створенням для цього відповідних економічних умов і можливостей господарювання через систему ринкових відносин та розвитку аграрної інфраструктури.

Основними стратегічними напрямками інтенсифікації виробництва в аграрних підприємствах є: залучення інвестиційних ресурсів; розвиток спеціалізації та концентрації виробництва до оптимальних розмірів; нові підходи до розвитку підприємницької діяльності; розвиток виробництва на інноваційній основі шляхом застосування нових сортів і гібридів сільськогосподарських культур та порід тварин; техніко-технологічна переоснащеність виробництва; диверсифікація виробництва й розвиток на цій основі внутрішньогосподарських виробничих відносин і обслуговуючої та збутової кооперації [4].

Впродовж останніх років інвестиції в сільськогосподарське виробництво коливалися з тенденцією до скорочення. Так у Миколаївській області у 2012р. суб'єктами господарювання за рахунок усіх джерел фінансування у сільське господарство, мисливство вкладено 486080 тис. грн. капітальних інвестицій, що на 23,5% менше, ніж у 2011 р. [1].

Аналізуючи загальні тенденції динаміки основних показників рівня інтенсивності, необхідно враховувати економічні умови цього періоду: часто інфляційні процеси та зростання цін лише створюють видимість збільшення поточних витрат виробництва та фондowych вкладень, але не збільшують їх натурально-речових обсягів. У зв'язку з цим, особливої актуальності набувають натуральні показники, такі, як: наявність основних виробничих засобів і енергетичних потужностей, рівень механізації виробничих процесів, споживання і якість кормів та добрив, забезпеченість кваліфікованими кадрами, форми та якість агротехнічних, зоотехнічних і ветеринарних заходів тощо.

Одним з важливих елементів інтенсифікації у галузі рослинництва є застосування добрив. Під урожай 2010 року сільськогосподарськими підприємствами, крім малих, було внесено 1,1 млн. т мінеральних добрив у поживних речовинах, що на 19,6% більше рівня 2009 року. Вносились мінеральні добрива на 69,5% посівних площ, у середньому на гектар загальної посівної площі внесено 58 кг добрив проти 48 кг

у 2009 р. Органічні добрива (9,9 млн т, що на 5,4% менше рівня 2009 р.) внесено на площі 0,4 млн га, що складає лише 2,2% загальної площі посівів [2].

Слід відмітити, що передумовою інтенсифікації є концентрація виробництва. Так продуктивність великотоварних підприємств значно вища, ніж у середньому по підприємствах. Наприклад, 1,3 тис. виробників зернових і зернобобових культур з обсягом виробництва понад 5,0 тис. т кожний мали урожайність на 9,8 центнера вище, ніж у середньому по аграрних підприємствах.

Якщо розглянути процес поширення інтенсифікації, то частка підприємств, що впроваджували інновації, невисока. На мою думку, українським підприємствам необхідно інтенсивніше впроваджувати інновації у виробництво. Адже, українці готові платити за якість продукції. Зараз поширюється тенденція до вживання натуральних та якісних продуктів.

Основою інтенсифікації є прогресивні технології виробництва продукції. Вони поєднують складові біологічного, агротехнічного, зоотехнічного, ветеринарного, організаційно-економічного та екологічного характеру. Слід зазначити, що основним недоліком розроблених технологій є неекономне витрачання ресурсів, сучасні ж умови вимагають ресурсоощадності і зниження собівартості продукції. Адже технологія разом з вирішенням проблеми збільшення продуктивності повинна забезпечувати підвищення економічної ефективності виробництва, бути економічно, енергетично і екологічно виправдана. Вона повинна забезпечувати високий рівень продуктивності при оптимальному рівні дорогих матеріальних ресурсів.

У зв'язку з цим, в останні роки відбувається деінтенсифікація сільського господарства, технологія виробництва характеризується суттєвим зменшенням споживання технічних засобів та інших ресурсів насамперед через підвищення цін на матеріально-технічні ресурси, які значно випереджають зростання цін на продукцію галузі. Оскільки господарств, які мають можливість залучити додаткові кошти небагато, більшості сільськогосподарських підприємств доцільно застосовувати ресурсозберігаючу технологію виробництва продукції, яка дозволяє виробляти їх з мінімальними витратами без зменшення урожайності та продуктивності тварин.

Отже, збільшення витрат виробництва буде доцільним лише в разі зростання його результативності. Так підвищення рівня годівлі великої рогатої худоби економічно виправдане лише в тому випадку, коли воно забезпечує зростання продуктивності, а, отже, і оплату корму продукцією, тобто коли на одиницю згодованих кормів збільшується обсяг виробленої продукції.

На мою думку, держава повинна сприяти процесам інтенсифікації (наприклад, зменшити податки тим підприємствам, які інтенсифікують виробництво), для підтримки національного виробника та збільшення обсягів ВВП.

Для оцінки результативності інтенсифікації доцільно застосовувати витратно-продуктивний коефіцієнт, який відображає співвідношення темпів підвищення витрат на гектар площі (голову тварин) і темпів росту урожайності (продуктивності), що дозволить коригувати факторно-результативні параметри.

Для формування інтенсивного типу виробництва обов'язково слід врахувати, що кожен напрям інтенсифікації має граничну межу використання, нехтування якою може негативно впливати на агроекологічну систему. Йдеться про екологічно допустимий граничний рівень того чи іншого чинника інтенсифікації. Зокрема, застосування азотних добрив призводить, як відомо, до підвищення в біомасі вмісту нітратів, а тому максимальний рівень внесення цих добрив повинен контролюватися межею, за якою забруднення продукції нітратами перевищуватиме гранично допустимий рівень, передбачений стандартом [3].

Висновки. Інтенсифікація виробництва – це соціально-економічний процес, спрямований на збільшення виробництва продукції, підвищення її якості та зниження собівартості на основі впровадження у виробництво нових технологій, засобів, сортів сільськогосподарських культур і порід тварин, нових форм організації праці та виробництва, підвищення кваліфікації кадрів тощо.

В останні роки відбувається деінтенсифікація сільського господарства, технологія виробництва характеризується суттєвим зменшенням споживання технічних засобів та інших ресурсів насамперед через підвищення цін на матеріально-технічні ресурси, які значно випереджають зростання цін на продукцію галузі.

Основою інтенсифікації є прогресивні технології виробництва продукції.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Головне управління статистики у Миколаївській області [Електронний ресурс] : сайт – Режим доступу : <http://www.mk.ukrstat.gov.ua>
2. Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
3. Березівський П.С. Напрями інтенсифікації розвитку сільськогосподарських підприємств / П.С. Березівський, П.Н. Особа // Економіка АПК. – 2009. – №6 (174). – С.18-25.
4. Дергач І.В. Економічна сутність та напрями розвитку інтенсифікації аграрного виробництва / І.В. Дергач // Економіка АПК. – 2005. – №6. – С. 61-63.

МЕХАНІЗМ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ ВИНОГРАДАРСТВА ТА ВИНОРОБСТВА УКРАЇНИ

О.С. Кабанова, студентка

Науковий керівник : д.е.н., професор Червен І.І

Миколаївський національний аграрний університет

У статті розглянуто основні проблеми галузі виноградарства та їх вирішення за допомогою державного втручання.

Ключові слова: державна підтримка, проблеми виноградарської галузі, галузева програма розвитку виноградарства, фінансування галузі.

Постановка проблеми. Розвиток садівництва та виноградарства України має важливе народногосподарське значення, яке зумовлене харчовою і лікувальною цінністю плодів, ягід, винограду і продуктів їх переробки. Функціонування цих галузей цілком ґрунтується на процесах відтворення і продуктивного використання багаторічних насаджень, які потребують значних витрат коштів при їх формуванні. Але в останні десятиліття відбувається різкий занепад галузі: скорочуються площі виноградників, різко зменшуються врожаї лози і виробництво саджанців.

Актуальність теми обумовлена значними проблемами, які існують у виноградарській та виноробній галузі. Вони спричинені інертним ставленням державної влади до цієї галузі та недосконалість законодавчої бази.

Проблем у цій важливій, традиційній для регіону галузі сільського господарства, багато. Це і відсутність кадастру виноградників, спеціалізації регіонів, сорторайонування, і руйнування виноградної розсадницької бази, і недосконалість нормативної та законодавчої бази і т.д. А вирішення всіх проблем галузі дозволить їй стати конкурентоспроможною на світовому ринку винограду і вина.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням державної підтримки виноградарства та виноробства в Україні, частково досліджувались у працях Авідзби А.М., Барабаша О.Ю., Гапоненко Б.К., Ляного О.Д., Федоренко В.С., Огвоздіна В.Ю., Шаблиста Л.М. та ін.

Постановка завдання. Метою цієї статті є оцінка стану виноградарської та виноробної галузі, та механізм підтримки її з боку держави.

Виклад основного матеріалу дослідження. Відповідно до Закону України «Про збір на розвиток виноградарства, садівництва і хмелярства», який було прийнято у 1999 році, в Україні запроваджена державна підтримка на розвиток виноградарства, садівництва і хмелярства, завдяки чому з 2000 року по даний час закладено 45,5 тис. га

виноградників та 48,9 тис. га плодово-ягідних насаджень, з яких на площі 53,1 тис. га споруджено шпалери та на площі 31,0 тис. га побудовано системи краплинного зрошення.

Підтримка держави дала змогу збільшити валове виробництво плодової продукції з 158 тис. тонн у 2001 році до 369 тис. тонн у 2012 році та винограду з 225 тис. тонн у 2001 до 293 тис. тонн у 2012 році.

З 2009 року завдяки затвердженого механізму державної підтримки, яким передбачається також надання товаровиробникам компенсації витрат, понесених на будівництво холодильників з регульованим газовим середовищем, за 4 роки побудовано 22 сучасних фруктосховища загальною ємністю 50,9 тис. тонн, тобто, в середньому за рік будується більше спеціалізованих холодильників, ніж побудовано за попередні десять років до запровадження такої підтримки. Завдяки цьому, вдалось обмежити імпорт плодової продукції в Україну [1].

Протягом дії державної програми підтримки в Україні на 33% зросло споживання фруктів, а також більше чим на 50 % підвищилась продуктивність в садівництві, що свідчить про поступове впровадження конкурентоспроможних сучасних технологій [2].

Важливо зазначити, що Україна має унікальні ґрунтово-кліматичні умови для нарощування виробництва якісної продукції садівництва і виноградарства. За умови виваженої політики держави садівництво і виноградарство мають всі перспективи стати в майбутньому процвітаючими галузями сільського господарства України, забезпечити внутрішній ринок якісною вітчизняною продукцією унеможливаючи сезонне коливання цін, а Україна може стати нето-експортером цієї продукції.

Однак відповідно до Закону України «Про Державний бюджет України на 2013 рік» відбулось різке зменшення обсягу видатків на підтримку розвитку підприємств агропромислового комплексу за рахунок коштів спеціального фонду державного бюджету за бюджетною програмою «Державна підтримка розвитку хмелярства, закладення молодих садів, виноградників та ягідників і нагляд за ними». Обсяг фінансування в поточному році складає лише 100,0 млн. грн., що в 11 раз менше, ніж було передбачено у 2012 році [1].

Тобто станом на сьогодні у галузях садівництва та виноградарства склалась критична ситуація, яка, у разі невтручання, призведе до зупинки розвитку, адже передбачених видатків недостатньо навіть на покриття процентної ставки по кредитах, залучених з розрахунку на отримання підтримки з боку держави для придбання техніки та будівництва нових сучасних сховищ, або виплату кредиторської заборгованості за

попередні роки. В той же час, сільськогосподарські підприємства в умовах несприятливих погодних умов останніх років потребують додаткових фінансових ресурсів на відновлення потенціалу галузей. Ігнорування державою цих обставин призведе до зриву закладення нових багаторічних насаджень і неможливості розвитку галузей садівництва та виноградарства.

Україна ризикує втратити динаміку розвитку садівництва і виноградарства, адже обсяги насаджень в 2013 році, після зменшення державної підтримки, можуть скоротитись втричі в порівнянні із попереднім роком. Даний факт спричинений тим, що без державної підтримки в умовах, коли сади починають плодоносити лише на третій-четвертий рік після посадки, терміни окупності інвестицій будуть неприйнятно високими[1].

Все вищесказане призведе до погіршення конкурентоспроможності вітчизняних господарств та підвищення імпортозалежності. До того ж, необхідно враховувати, що ці галузі є найбільш трудомісткими, а тому соціально важливими галузями сільського господарства. Адже, у садівництві та виноградарстві важливі виробничі процеси ще виконуються вручну (обрізування дерев і кущів, збирання врожаю тощо). Тобто ще однією з головних проблем, що виникне через відсутність фінансування, стане те, що понад 150 тис. осіб, постійно зайнятих у галузях садівництва, виноградарства та хмелярства, та понад 800 тисяч громадян України, зайнятих у сезонних роботах на багаторічних насадженнях, втратять робочі місця, що призведе до значної соціальної напруги.

Отже, обмеженість державного фінансування галузей садівництва та виноградарства України неминуче призведе до:

- 1) втрати більшої частини фруктових садів і виноградників;
- 2) припинення посадок багаторічних насаджень за новітніми технологіями;
- 3) припинення будівництва холодильників з регульованим газовим середовищем;
- 4) погіршення конкурентоспроможності вітчизняних господарств і як наслідок підвищення імпортозалежності;
- 5) погіршення інвестиційного клімату;
- 6) погіршення соціально-економічного становища у найбільш населених регіонах країни.

Сьогодні важливим є стабілізація і формування стійкого розвитку виноградарських та виноробних підприємств задля подолання кризового становища в галузі та виведення її на міжнародний рівень, але без державної підтримки досягти цього неможливо.

Випуск виноградного вина в Україні в 2012 році зменшилася, падіння вітчизняного ринку вина склало 26,6 %. Як повідомляє прес-служба корпорації "Укрвинпром", за 2011 р. виноробами було вироблено 17 млн 55 тис. дал виноградного вина, в 2012 р. - 12 млн 511 тис. дал [3].

Скорочення випуску вина в Україні пов'язано із зменшенням загальних площ насаджень виноградників, зменшення їх врожайності. А це, в свою чергу, пов'язано із зменшенням виділень дотацій виноградарям з боку держави.

Міністерством аграрної політики України спільно з Українською академією аграрних наук було розроблено галузеву програму розвитку виноградарства та виноробство України на період до 2025 року [5]. Основними завдання цієї програми є підтримка конкурентоспроможності виноградарства та виноробство в умовах інтеграції України до світового економічного простору за наступними напрямками:

1) сортова структурна перебудова виноградарства, яка передбачає закладення виноградників: сортами столового напрямку до 16% від загальної площі; технічними сортами шампанського напрямку (Шардоне, група Піно) до 12% від загальної площі; червоними сортами столового та технічного напрямку використання до 30% від загальної площі; аборигенними сортами до 5% від загальної площі; сортами з груповою стійкістю до 5% від загальної площі для виробництва соків;

2) вікова структурна перебудова виноградарства - передбачає оновлення виноградних насаджень на 80 %;

3) оптимізація розміщення виноградників з урахуванням: морозостійкості сортів; зонального розміщення; придатності підщеп до ґрунтових властивостей; поліпшення стану навколишнього середовища; виробництва екологічно чистої продукції;

4) ліквідація зріженості виноградних насаджень: перезакладення виноградників, які мають зріженість понад 60%; ремонт виноградників, які мають зріженість до 60%;

5) переведення вітчизняного розсадництва на сертифіковану основу;

6) боротьба зі шкідниками і захворюваннями виноградників;

7) дослідницькі програми в галузі винограду та винопродукції;

8) програми утилізації відходів виноробства з метою охорони навколишнього середовища.

Отже, при розв'язанні вищеперелічених завдань держава може вирішити ряд важливих проблем, а саме:

- зниження імпорту виноматеріалів і наливом вина;

- розвиток виноградно - виноробної галузі шляхом визначення пріоритетів розвитку виноградарства з урахуванням зональних та регіональних особливостей;
- підвищення якості вина;
- забезпечення населення вітчизняними столовими сортами винограду та продуктами його переробки;
- збільшити екологічність виробництва[4] .

Висновки. Сьогодні виноградарство та виноробство в Україні, незважаючи на свій великий потенціал, переживає не найкращі часи. Невміння чи небажання державою забезпечити суттєві зміни тих чинників, що сприяють знищенню галузі, призвели до скорочення загальних площ насаджень виноградників, зменшення їхньої урожайності, імпорту винограду та вина, загального падіння економічної ефективності виробництва винограду та виноробної продукції.

Занепад галузі відбувається завдяки непродуманій ціновій та податковій політиці, невдалих земельних реформ, імпорту неякісної, але дешевої продукції із-за кордону та інше. Усе це в поєднанні з природними катаклізмами останніх років призвело до кризових явищ у галузі, знизило її конкурентоспроможність, суттєво погіршило економічну ефективність. Держава відсторонилася від підтримки таких господарств, не регулює ринок збуту їх продукції, не впливає на експортно-імпортні операції.

ЛІТЕРАТУРА

1. Звернення керівників аграрних організацій до Прем'єр-міністра України. від 21 травня 2013 року [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.auu.org.ua/pres-sluzba/novini-1>
2. Прес-служба Міністерства аграрної політики та продовольства України, новини від 16.05.2013 [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish>
3. Аграрний тиждень, новини від 16.01.2013 [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://a7d.com.ua/novini/10025>.
4. Дулов С. В. Державна підтримка виноградарства України / С. В. Дулов // Вісник Запорізького національного університету. – 2010.
5. Галузева програма розвитку виноградарства та виноробства на період до 2025 року : Наказ Міністерства аграрної політики України від 21.07.2008, № 444/74. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://ukraine.uapravo.net/data2008/base04/ukr04296/page2.htm>

ІНТЕНСИФІКАЦІЯ ВИРОБНИЦТВА ПРОДУКЦІЇ РОСЛИННИЦТВА

ТЗДВ ІМ.Т.Г.ШЕВЧЕНКА НОВООДЕСЬКОГО РАЙОНУ

І.О. Казакуца, магістр

Науковий керівник: д.е.н., професор Червен І.І.

Миколаївський національний аграрний університет

У статті розглядається сучасний стан інтенсифікації рослинництва у досліджуваному підприємстві. Запропоновані напрями підвищення інтенсивного ведення сільського господарства.

Ключові слова: інтенсифікація рослинництва, виробництво, ефективність, інновації.

Постановка проблеми. Новоодеський район має значний сільськогосподарський потенціал і є однією з найбільш аграрно розвинутих в Україні. Незважаючи на певні позитивні зрушення, структура сільськогосподарського виробництва залишається деформованою, а його економічна ефективність є низькою.

На всіх етапах розвитку сільського господарства одним із основних напрямків є виробництво продукції рослинництва, а обґрунтування заходів щодо його стабілізації і підвищення ефективності – загальнодержавним завданням.

Актуальність проблеми ефективності сільськогосподарського виробництва, зокрема, рослинництва за сучасних умов виходить на перше місце серед інших важливих проблем. Вирішення та реалізація проблеми – це формування реального добробуту населення країни, підвищення її продовольчої безпеки.

Виробництво продукції рослинництва є постійною задачею всіх господарюючих суб'єктів аграрного сектору та спрямоване на формування ринку продовольства. Ефективність розвитку рослинництва формується під впливом багатьох чинників, зокрема ґрунтово-кліматичних, технологічних, біологічних та інших, що ускладнює пошук додаткових можливостей для її підвищення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Економічна сутність інтенсифікації виробництва привертала й продовжує привертати увагу багатьох дослідників. У витоків наукового вивчення процесу інтенсифікації виробництва стояли класики політичної економії: Д. Рікардо, А. Сміт, К. Маркс та інші вчені-економісти. Дослідженню проблем інтенсифікації виробництва продукції рослинництва в сільськогосподарських підприємствах присвячені наукові праці В.Я. Амбросова, В.Г. Андрійчука, В.І. Бойка,

П.П. Борщевського, П.І. Гайдучького, А.С. Даниленка, М.Я. Дем'яненка, О.Ю. Єрмакова, О.В. Крисального, М.Г. Лобаса, М.Й. Маліка, В.Я. Месель-Веселяка, П.О. Мосіюка, О.М. Онищенко, П.Т. Саблука, та ін. Разом з тим, питання підвищення ефективності виробництва продукції рослинництва й надалі залишаються недостатньо вивчені. Особливо з урахуванням інноваційних процесів в аграрному секторі економіки.

Постановка завдання. Мета дослідження полягає в узагальненні теоретичних і методичних засад, розробці методичних і практичних рекомендацій щодо аналізу рівня інтенсифікації виробництва продукції рослинництва на досліджуваному підприємстві та пошук шляхів підвищення її ефективності.

Виклад основного матеріалу дослідження. У відповідності з визначеною метою основним фактором розвитку виробництва продукції рослинництва має бути інтенсифікація галузі, що передбачає збільшення виробництва продукції на основі застосування досконаліших засобів виробництва, кваліфікованої праці, нових технологій та методів господарювання. В свою чергу, це вимагає додаткових вкладень у розвиток сільського господарства як у цілому, так і у розрахунку на одиницю земельної площі. Однак таке збільшення вкладень потребує поліпшення їх розподілу з метою раціонального поєднання застосовуваних земельних, матеріальних та трудових ресурсів, відповідних їм технологій, форм та методів господарювання.

Суть інтенсифікації рослинництва полягає не тільки в ефективнішому використанні землі, а і в удосконаленні всіх інших факторів виробництва – матеріальних і трудових ресурсів, впровадженні нових організаційних форм господарювання, нових технологій та ін. Рівень інтенсивності розраховують як у цілому по сільському господарству, так і в розрізі галузей рослинництва. Він характеризує насамперед рівень витрат на одиницю об'єкта інтенсифікації (1 га сільськогосподарських угідь, 1 га посіву).

Економічна ефективність інтенсифікації характеризується системою показників, які поділяють на вартісні та натуральні. Їх розраховують на рівні регіону, підприємства, виробничого підрозділу, по сільськогосподарському виробництву в цілому, по комплексу галузей та окремих культурах, окремих видах продукції.

Одним з основних показників економічної ефективності інтенсифікації є обсяг валової продукції з розрахунку на 1 га сільськогосподарських угідь. Він дає змогу здійснити аналіз у динаміці по одному підприємству й порівняти окремі підприємства за певний період. Збільшення обсягу виробництва продукції з 1 га свідчить про підвищення ефективності використання земельних ресурсів і тих вкладень, які спрямовуються у виробництво сільськогосподарської продукції.

Інтенсифікація як об'єктивний процес розвитку сільського господарства має багатогранний і комплексний характер. Вона включає всі напрямки розвитку економіки сільськогосподарських підприємств на основі широкого використання досягнень науково-технічного процесу і безпосередньо впливає кінцеві результати виробництва.

Підвищення економічної ефективності інтенсифікації сільського господарства характеризується більш високими темпами зростання виходу продукції з розрахунку на одиницю земельної площі порівняно із збільшенням витрат на її виробництво. Використовуючи вище розглянуту методику, проведемо аналіз економічної ефективності інтенсифікації рослинництва у одному з досліджуваних нами підприємств, а саме ТзДВ ім. Шевченка Новоодеського району (табл.1

Таблиця 1

**Рівень інтенсивності рослинництва в ТзДВ ім. Т.Г.Шевченка
Новоодеському району**

Показники	Роки		В серед- ньому за 2009- 2010 рр.	Роки		В серед- ньому за 2011- 2012рр.
	2009	2010		2011	2012	
Приходиться на 1 га сільгоспугідь: - середньорічної вартості основних виробничих фондів с.-г. призначення,грн.	5069,22	5617,03	5343,12	5667,92	5706,35	5687,14
- виробничих витрат по рослинництву,грн.	1293,62	1712,61	1503,12	1955,82	2514,37	2235,09
- затрат праці на виробництві продукції, люд.-год.	32,30	35,20	33,75	36,10	36,90	36,50
Приходиться на 1 га ріллі: - спожито електроенергії на виробничі потреби, кВт. – год.	22,32	25,64	23,98	28,90	29,41	29,16
- внесено мінеральних добрив, кг д.р.	8,30	8,90	8,60	9,20	9,80	9,50

Дані таблиці свідчать, що виробництво сільськогосподарської продукції галузі рослинництва за період 2009-2012 роки розвивалось в умовах зниженого рівня його інтенсивності. Так, за період з 2009 року по 2012 рік фондозабезпеченість ТзДВ ім. Т.Г.Шевченка зросла більш ніж у 1,13 рази і становила в 2012 році 5706,35 грн.

Спостерігаємо тенденцію до підвищення внесення в підприємстві мінеральних добрив. На нашу думку, одним із варіантів покращення економічної ефективності інтенсифікації галузі рослинництва як у ТзДВ ім.Шевченка, так і взагалі Новоодеського району повинні стати додаткові вкладення, що супроводжуються збільшенням виходу

продукції з одиниці земельної площі при підвищенні продуктивності праці і зниженні собівартості продукції, адже саме збільшення виробництва сільськогосподарської продукції є основою підвищення економічної ефективності продукції рослинництва.

Пріоритетним напрямком розвитку в нинішніх умовах виходу сільськогосподарського виробництва з критичного стану є його класифікація на основі впровадження прогресивних методів виробництва та організації оплати праці. Для землеробства велике значення має також використання прогресивних агротехнічних прийомів, які сприяють скороченню трудових витрат і якісному поліпшенню родючості ґрунту, що позитивно впливає на врожайність культур і в кінцевому підсумку на рівень собівартості.

Важливу роль відіграє і наукова організація праці, яка забезпечує оптимізацію виробничих процесів, раціональне сполучення робочої сили із засобами виробництва, орієнтує на встановлення ефективних режимів праці та експлуатації техніки, сприяє підвищенню результативності використання робочого часу. Значні резерви скорочення витрат криються в удосконаленні організації виробничих процесів. Основними заходами тут є: зменшення витрат робочого часу, ліквідація простоїв техніки, холостих переїздів транспортних засобів, обов'язкове використання вимог технології виробництва, зміцнення виробничої та трудової дисципліни.

Висновки. Основними резервами економічного зростання та підвищення рівня ефективності виробничо-господарської діяльності аграрних підприємств є інтенсифікація сільськогосподарського виробництва, розвиток комплексної механізації, доступність позикових коштів для розвитку матеріально-технічної бази, використання інноваційного потенціалу, що допоможе збільшити обсяги виробництва продукції, і в свою чергу скоротити собівартість виробництва 1 ц продукції та збільшити прибуток, ефективне використання якого в подальшому забезпечить високий рівень конкурентоспроможності досліджуваного підприємства, і зміцнення економічної позиції району. В даний період розвитку сільськогосподарського виробництва пріоритетними повинні стати різні форми додаткових вкладень матеріальних засобів виробництва і живої праці, що повинні здійснюватись у вигляді вкладень у вдосконалення сільськогосподарської техніки і меліорацію, збільшення застосування мінеральних і органічних добрив, розширення сортових посівів культур.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вітков М.С. Основні фактори інтенсифікації аграрного виробництва в перехідний період до ринку / М.С. Вітков // Економіка АПК. – 2009. – №2 (168). – С. 17-20.

СУТНІСТЬ І ОСОБЛИВОСТІ ІНТЕНСИФІКАЦІЇ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА НА ІННОВАЦІЙНІЙ ОСНОВІ

Т.В. Казімір, студентка

Науковий керівник: д.е.н., професор Червен І.І.

Миколаївський національний аграрний університет

Досліджено теоретичні основи, особливості і напрями інтенсифікації виробництва в аграрному секторі економіки.

Ключові слова: інтенсифікація, особливості інтенсифікації, напрями інтенсифікації, фактори інтенсифікації, інновації.

Постановка проблеми. Забезпечення стабільного і достатнього продовольчого постачання населення зумовлює необхідність подальшого збільшення виробництва сільськогосподарської продукції. Для розв'язання цієї проблеми необхідне широке впровадження у виробництво досягнень науково-технічного прогресу. В сільському господарстві це є основою інтенсифікації.

Інтенсифікація виробництва представляє собою напрям розширеного відтворення, при якому зростання розміру виробництва продукції і його ефективності досягається на основі підвищення кваліфікації робочої сили, посилення стимулів праці, вдосконалення організації виробництва, застосування більш ефективних засобів виробництва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання інтенсифікації сільського господарства завжди посідали важливе місце в аграрній економічній науці. Увага економістів-аграрників до проблеми інтенсифікації сільського господарства значно посилилась у другій половині XIX століття, коли в розвинутих країнах науково-технічний процес поступово проникав у землеробство і тваринництво. Отже, почало змінюватися відношення між екстенсивним та інтенсивним шляхом розширеного відтворення.

Варто вказати, що за останній час спостерігається значна зацікавленість з боку окремих науковців та практиків до проблеми інтенсифікації виробництва в перехідних економіках. Зокрема в розвиток теорії інтенсифікації виробництва значний вклад внесли українські вчені, такі як Н. Агаркова, О. Амоша, Б. Буркінський, М.Бутко, З.Варналій, В.Геєць, М. Долішній, С. Злупко, Л. Зайцева, С.Ілляшенко, та ін. Здобутки цих вчених мають велике наукове і практичне значення.

Постановка завдання. Метою дослідження є висвітлення теоретичних основ інтенсифікації виробництва продукції рослинництва, розгляд основних проблем та визначення цілей і напрямків більш ефективного ведення галузі.

Виклад основного матеріалу дослідження. У кожній державі, у будь – якому суспільстві рослинництво є життєво необхідною галуззю національного господарства, оскільки зачіпає інтереси буквально кожної людини. Адже нині понад 50% фонду споживання формуються за рахунок рослинницької продукції .

У процесі виробничо-технологічної діяльності аграрне виробництво вимагає великого обсягу матеріально-технічних ресурсів, які потребують системного оновлення. Нестача їх у майбутньому призведе до виснаження ресурсного потенціалу, недостатнього забезпечення аграрного виробництва сировиною, зменшення завантаженості промислових потужностей, а населення – продуктами харчування.

Виходом з такого становища є поступове відродження виробництва і нарощування конкурентоспроможних продовольчих ресурсів країни, що можливо тільки на основі обґрунтованого здійснення послідовної інтенсифікації всіх галузей аграрного сектору економіки з елементами інновацій, яка враховує рівень забезпеченості новітньою технікою та технологіями. Проте, незважаючи на визначальну роль інтенсифікації в розвитку аграрного сектору економіки в умовах глобалізації, дослідженню цього важливого соціально-економічного процесу приділяється недостатньо уваги.

З розвитком науково-технічного прогресу у сільськогосподарському виробництві змінюється співвідношення між затратами уречевленої і живої праці – частка першої зростає, а другої, відповідно зменшується. Тому інтенсивний розвиток сільського господарства насамперед базується на широкому впровадженні в галузі комплексної механізації і автоматизації виробництва, що є основою підвищення його економічної ефективності.

Впровадження комплексної механізації і автоматизації виробництва передбачає створення високопродуктивних і досконалих систем машин з урахуванням особливості галузі. Особливого значення набуває підвищення якості і надійності сільськогосподарської техніки, що є основою високої ефективності її використання.

У сучасних умовах інтенсифікація є основним напрямом розвитку сільськогосподарського виробництва. Нарощування виробництва продукції не може бути досягнуте на незмінній технічній основі, без удосконалення засобів виробництва.

Як форма розширеного відтворення інтенсифікація сільського господарства відбувається на основі додаткових вкладень на одиницю земельної площі, що мають на

меті якісне вдосконалення всіх чинників виробництва шляхом інноваційної діяльності. У зв'язку з цим в економічному значенні під інтенсифікацією сільського господарства слід розуміти не що інше, як концентрацію виробничих ресурсів на одній і тій самій земельній площі замість розподілу їх між різними земельними ділянками. При цьому інтенсивний розвиток сільського господарства передбачає якісне удосконалення засобів виробництва та використання прогресивних технологій.

В економічній енциклопедії зазначено, що інтенсифікація виробництва є поєднанням передових методів господарювання та досягнень науково-технічної революції; вдосконалення структури, галузевих, міжгалузевих територіальних пропорцій виробництва. Подальше піднесення зростаючих масштабів виробництва відбувається в основному внаслідок використання інтенсивних факторів (зростання продуктивності суспільної праці, економія сировини й матеріалів, оптимальне використання виробничих фондів, підвищення ефективності інвестиційних вкладів та нової техніки, наукової організації виробництва і праці, вдосконалення методів управління народним господарством тощо).

Інтенсифікація виробництва, як важливий процес повинна відбуватись на кожному промисловому підприємстві, не залежно від того, до якої галузі вона відноситься. А відсутність єдиного підходу до сутності інтенсифікації виробництва, класифікації екстенсивних та інтенсивних факторів, показників кількісної оцінки рівня та динаміки інтенсифікації виробництва, механізму її планування і стимулювання, стримує процес економічного розвитку країни в цілому [1].

Інтенсифікацію виробництва в більшості словників трактують як напрям у розвитку виробництва, за яким зростання його обсягу відбувається насамперед внаслідок науково-технічного розвитку, підвищення рівня організації виробництва й управління, ефективного використання технічних, матеріальних і трудових ресурсів [2].

У процесі дослідження інтенсифікації виявлено деякі відмінності у поглядах вчених стосовно її сутності та показників, що характеризують цей процес. Зокрема, окремі економісти розуміють інтенсифікацію сільського господарства, як процес, при якому зростають витрати засобів виробництва і праці на одиницю земельної площі. Звичайно, витрати можна збільшувати, але граничною межею їх росту є вирівнювання динаміки економічного ефекту, тобто вкладати треба доти, поки є віддача.

Економісти-агарники вбачають сутність інтенсифікації у збільшенні виходу продукції з одиниці земельної площі, що досягається за рахунок кращого використання земельних ресурсів і не обов'язково за рахунок збільшення додаткових вкладень. З цим

можна не погодитися, оскільки земельні ресурси також мають вичерпний запас і потребують капіталовкладень на підвищення їх родючості.

Радикальні перетворення в економічних відносинах можуть забезпечити підвищення ефективності виробництва лише на основі інтенсифікації сільського господарства, прискорення науково-технічного процесу в рослинництві та тваринництві.

Точка зору І. Л. Сулова стосовно інтенсифікації аграрного виробництва зводиться до того, що розширене відтворення на одній і тій самій земельній площі є об'єктивним процесом, зумовленим науково-технічним прогресом та удосконаленням організації суспільного виробництва. Висловлену думку можна вважати слушною, але для стабілізації й підвищення ефективності аграрного виробництва в нинішніх умовах цього недостатньо. Необхідно реалізувати комплекс організаційних, правових, економічних, технічних і технологічних заходів, які передбачають поновлення матеріально-технічної бази, розвиток селекційної роботи, підвищення кваліфікації кадрів, державну фінансову підтримку виробників сільськогосподарської продукції.

Першочерговими завданнями в період становлення ринкових відносин є вивчення дії системи факторів інтенсифікації виробництва на інноваційній основі в умовах глобалізації, теоретичні та практичні дослідження питань розробки наукових гіпотез щодо ведення галузі з урахуванням зональних особливостей, організаційно-технологічних аспектів, а також людського фактору.

Фактори інтенсифікації сільськогосподарського виробництва можна класифікувати за трьома основними ознаками:

- 1) підвищують вихід продукції з одиниці земельної площі (на одну голову тварин);
- 2) зменшують затрати праці на виробництво одиниці продукції;
- 3) забезпечують одночасне розв'язання вищеназваних завдань.

Класифікація факторів передбачає системний вплив на процес інтенсифікації аграрного виробництва, тобто одночасне збільшення виходу продукції з одиниці площі та зменшення затрат праці на виробництво одиниці продукції. Рушійною силою взаємодії факторів є застосування новацій у виробництві [3].

Особливість інтенсифікації сільськогосподарського виробництва полягає в тому, що ефективність технічних вдосконалень засобів і предметів праці виявляється не прямо, а через функціонування землі. Інтенсифікація землеробства базується на тій особливості землі як засобу виробництва, що її родючість при правильному

використанні підвищується, забезпечуючи зростання врожайності сільськогосподарських культур.

Характеризуючи процес інтенсифікації, слід зазначити, що сільське господарство розвивається при цьому не шляхом збільшення кількості оброблюваної землі, а через поліпшення якості обробітку, збільшення розмірів засобів виробництва, які вкладаються у ту саму кількість землі. У процесі інтенсифікації додаткові вкладення треба розглядати в органічній єдності з результатами виробництва.

Отже, інтенсифікація сільського господарства – це концентрація засобів виробництва на одиницю земельної площі з метою збільшення виходу сільськогосподарської продукції і поліпшення її якості.

Завдання раціонального розміщення сільського господарства – розподіл галузей і культур по території країни, з метою найефективнішого використання природних та економічних умов, запобігання нераціональним перевезенням сільськогосподарських продуктів для потреб населення і промислової переробки, забезпечення комплексного розвитку сільського господарства, при якому в необхідних пропорціях поєднуються різні галузі з переважним розвитком головної з них.

Отже, інтенсифікація сільського господарства – це процес концентрації сукупних затрат уречевленої і живої праці на одній і тій самій земельній площі, а також удосконалення організації виробництва з метою збільшення виходу продукції і підвищення економічної ефективності її виробництва.

Основними напрямками інтенсифікації рослинництва є комплексна механізація і автоматизація виробництва, хімізація рослинництва, розвиток сільськогосподарських меліорацій, організаційно-економічні заходи, широке використання досягнень науки і передового досвіду. Підвищення економічної ефективності інтенсифікації досягають комплексним використанням земельних, матеріально-технічних і трудових ресурсів на основі впровадження досягнень науково-технічного прогресу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Горбачов Б. Еволюція та сучасний стан наукових уявлень про інтенсифікацію виробництва / Б. Горбачов, О. Гурченко // Економічна думка. 2003. – № 4. – С. 25-30
2. Агаркова Н.А. Теоретико-прикладні аспекти інтенсифікації виробництва / Н.А. Агаркова // Екон. наук. Вісник ХНУ. – 2009. – № 6. – Т. 2.
3. Економіка сільського господарства : навч. посібник / Збарський В.К., Мацибора В.І., Чалий А.А. та ін.; за ред. В.К. Збарського і В.І. Мацибори. – К. : Каравелла, 2009. – 264 с.

ОСОБЛИВОСТІ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ГАЛУЗІ САДІВНИЦТВА

Т. В. Карташева, магістрант

Науковий керівник : к. е. н., доцент Кушнірук В. С.

Миколаївський національний аграрний університет

У статті визначено особливості садівництва у сучасному сільському господарстві, традиційні та інноваційні типи його розвитку, організаційно-економічні чинники їх здійснення, обґрунтовані організаційно-економічні заходи впровадження інновацій у садівництві.

Ключові слова: промислове садівництво, інноваційна діяльність, інноваційні служби.

Постановка проблеми. Інноваційний розвиток галузі садівництва визначається не лише державними потребами в забезпеченні продовольчої безпеки, а й сучасними тенденціями до виробництва конкурентоспроможної продукції, що відповідає міжнародним стандартам якості. При цьому важливе соціально-економічне значення садівництва зумовлене винятковою продовольчою та лікувальною цінністю продукції (плодів та ягід). Україна має значні переваги перед сусідніми державами за природо-економічним потенціалом для високоефективного ведення товарного садівництва. Втім нагального вирішення потребує формування інноваційного потенціалу, передусім на стадії створення та продуктивного використання плодово-ягідних насаджень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Відзначу, що проблеми промислового садівництва досліджувалися у працях відомих вітчизняних економістів-аграрників: В. Бузні, О. Гаркуші, О. Єрмакова, С. Коваль, І. Матчини, В. Рудьова, О. Шестопалю, А. Шумейко, О. Рибаків, І. Червоний та інших авторів.

У їх працях викладено наукові засади організації галузі в ринкових умовах господарювання, особливості організаційно-економічного механізму функціонування, питання державного регулювання розвитку галузі. Разом з тим динамічний розвиток аграрної сфери економіки та продовольчих ринків, у т.ч. у світовому вимірі, формує нові пріоритети та виклики, що супроводжують розвиток, у т.ч. і промислового садівництва. До них належать насамперед завдання наукового та практичного забезпечення конкурентоспроможного виробництва садівницької продукції, інноваційних пріоритетів функціонування, зростання доходності та ефективності

організації й управління. Особливо важливе їх вирішення у регіонах садівницької спеціалізації, до яких належить Миколаївська область.

Постановка завдання. Виявити відмінні риси галузі садівництва від інших галузей сільського господарства та визначити особливості організації інноваційної діяльності цієї галузі. Обґрунтувати доцільність подальшого розвитку садівництва на інноваційній основі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сьогодні інновації стають ключовим чинником розвитку для більшості підприємств. Інновації – це новостворені і вдосконалені конкурентоздатні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і соціальної сфери [1].

Розвиток економіки будь-якої країни визначається масштабами та якістю накопичення новацій, а саме: нових ідей, технологій, продуктів, управлінських систем, які є результатом розвитку науки та інноваційної діяльності.

Інноваційна діяльність – це діяльність, що спрямована на забезпечення доведення науково-технічних ідей, винаходів до результату, придатного до практичного застосування та реалізації їх на ринку з метою задоволення потреб суспільства в конкурентоспроможних товарах і послугах [2].

В умовах ринку рушійним мотивом інноваційної діяльності є очікування одержання прибутку, тобто інновація забезпечує підвищення віддачі на вкладені ресурси і є основним інструментом підприємництва. Внаслідок інноваційної діяльності суб'єктів господарювання відбуваються технологічні зміни, які визначають науково-технічний прогрес [1].

Інноваційна діяльність в садівництві значною мірою ґрунтується на процесах створення нових та відтворення існуючих насаджень і пов'язаних із цим інвестиціях. Породно-сортовий склад і структура плодоягідних насаджень мають вирішальний вплив на рівень розвитку й ефективності садівництва. Сучасне садівництво характеризується широким застосуванням нових сортів, вегетативнорозмножуваних підщеп, зрошенням, зростанням щільності насаджень та переходом садівницьких підприємств на нові організаційні форми господарювання.

Дослідники виокремлюють та охарактеризовують такі типи (форми, напрями) формування та подальшого функціонування промислового садівництва: традиційні (екстенсивний тип розвитку, традиційний з елементами інновацій, перехідний

(адаптивний або інтегральний)) та інноваційні (власне інноваційний, органічний, біоінтенсивний, біодинамічний).

Слід відмітити, що екстенсивне садівництво характерне для відсталих суспільних формацій, недостатньо розвинутих аграрних економічних відносин. Традиційне садівництво не передбачає залучення додаткових ресурсів, але інновації впроваджуються не достатньо. Причиною цього є недостатні інвестиції або необхідність забезпечення певного рівня зайнятості у сільській місцевості. Адаптивний тип являє собою перехідний розвиток – з наближенням до інтенсивного, але з урахуванням місцевих умов насамперед розміщення багаторічних насаджень.

Власне інтенсивне садівництво ґрунтується на інноваційних технологіях, високопродуктивних скоростиглих сортах, єдиних стандартах готової продукції. Проте останніми роками розвиваються й інші інноваційні, але альтернативні йому види. Це органічне садівництво, що прагне до інноваційного виробництва, але наближеного до природних умов. Більш наближеним до вимог довкілля є біоінтенсивне садівництво. В доповнення до органічного, воно використовує такі категорії, як сумісність рослин, вплив природничих чинників на фази росту і родючість ґрунту, сприйняття саду як життєздатної екологічної збалансованої системи.

Нарешті, біодинамічне садівництво – це не тільки виробнича галузь, але й, певним чином, філософія. Воно означає розуміння галузі як цілісної системи, де всі елементи перебувають в активному балансі. Особлива увага приділяється глибоким духовним відносинам людини з довкіллям.

З метою створення можливостей повного забезпечення потреби населення в плодоягідній продукції за фізіологічними нормами їх споживання до 2025 року, необхідно здійснити наступні заходи:

- забезпечити розширене відтворення виробництва, головним чином, за рахунок самофінансування галузі;
- розширити виробництво екологічно чистої продукції шляхом переходу від індустріально-хімічних методів ведення господарства до біологічних;
- удосконалити технології та організацію виробництва на основі використання передових досягнень науки;
- наповнити внутрішній ринок конкурентоспроможними продуктами та збільшити експортний потенціал.

Для стимулювання інноваційної діяльності в садівництві необхідно на державному рівні створити сприятливі організаційно-економічні умови функціонування ринкової економіки та реалізувати цілий ряд заходів:

- по підтримці садівничої науки, її лідируючого положення в розробці нових технологій;

- ввести патентну охорону сортів плодових і ягідних культур та законодавчо врегулювати ліцензійну діяльність у сфері передачі прав на сорти;
- регламентувати строки переведення молодих насаджень у плодоносні;
- ввести гарантовані компенсації за розкорчовування насаджень;
- забезпечити пільгове інноваційне кредитування садівницьких підприємств [3].

Щоб удосконалити організацію поширення інновацій в садівництві необхідно забезпечити зміцнення зв'язків науки з виробництвом шляхом реформування дослідних господарств, надання їм більшої самостійності і переведення на договірні принципи співпраці з наукою. Створення у структурі наукових установ підрозділу інноваційного маркетингу, а також створення нової посередницької структури – регіональної інноваційної служби (Рис. 1) в садівництві, яка б виконувала функції наукового забезпечення розвитку садівництва в областях України, надавала послуги в підготовці інноваційних проектів та консультацій при їх практичній реалізації у господарствах.

Рис. 1 Структура регіональної інноваційної служби [2]

Інноваційні служби доцільно створювати при наукових установах і освітніх закладах садівничого профілю, тоді вони не вимагатимуть великого штату працівників – консультуванням і проектуванням можуть займатись за договорами ті ж наукові співробітники, які виконують розробки. Організація інформаційно-консультаційної роботи має базуватись на договорах інноваційної служби з науковою установою та з сільськогосподарськими підприємствами, згідно яких необхідно виплачувати винагороду виконавцям за використання розробок.

На основі маркетингових досліджень наукова установа складає прогноз розвитку садівництва на 10-20 років. Маркетингові дослідження та прогноз розвитку садівництва потрібні для підвищення якості планування тематики науково-дослідних робіт. Прогноз необхідно складати щорічно і на основі нього вносити зміни до тематичних планів досліджень.

Висновки. Найповніше і комплексно наукові розробки реалізуються при закладці насаджень. Це вимагає підготовки інноваційних проектів посадки садів. Якщо комплексна технологія орієнтована на використання в будь-якому господарстві, то інноваційний проект виконується для конкретного замовника. На відміну від звичайних, інноваційні проекти садів будуть впроваджувати останні розробки нових технологій. Уся науково-дослідна робота має бути підпорядкована розробці інноваційних проектів та їх успішній реалізації у сільськогосподарських підприємствах.

Маркетингові орієнтації розробок забезпечать цілісність, нерозривність інноваційного процесу в садівництві, починаючи від зародження ідей нових технологій і закінчуючи виробництвом плодів і ягід у сільськогосподарських підприємствах. Також сприятимуть підвищенню ефективності діяльності наукових установ, вирішенню потреб садівницьких господарств у прискореному технологічному оновленні галузі та забезпечать зростання економічної ефективності виробництва плодів та ягід.

ЛІТЕРАТУРА

1. Рульєв В.А. Економічні проблеми розвитку садівництва України / В.А. Рульєв. – К. : ННЦ ІАЕ, 2004. – 360с.
2. Шестопись О. М. До стратегії відродження та подальшого розвитку вітчизняного садівництва / О. М. Шестопись // Сад, вино і виноград. – 2001. – № 5–7. – С.13.
3. Шестопись О. . Проблема інвестицій у створення (відтворення) промислових садів і основні напрямки її вирішення // Економіка України.– 2004. – № 10. – С. 126 .

ДОСВІД СТРАХУВАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ КУЛЬТУР У ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

А.Ю. Козаченко, студентка

Науковий керівник: к.е.н., доцент Рябенко Г.М.

Миколаївський національний аграрний університет

Досліджено сучасний стан досвіду страхування сільськогосподарських культур у країнах Північної Америки та запропоновано перспективи його розвитку в Україні.

Ключові слова: страхування, програми страхування, сільськогосподарські культури.

Постановка проблеми. На сьогодні сільське господарство - одна з найдавніших, найважливіших і найбільш ризикованих галузей економіки. Але сільськогосподарське виробництво є досить ризиковим напрямом господарської діяльності. Це пояснюється непередбачуваністю природних умов та мінливістю обсягів збору врожаїв, зміною заходів державної політики щодо регулювання аграрних ринків та коливанням цін на сільськогосподарську продукцію.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Огляд наукових досліджень свідчить, що проблеми формування та розвитку систем і моделей страхування сільськогосподарських культур, розробки страхових програм та використання досвіду функціонування таких систем в країнах світу досліджували багато відомих вчених й практиків, як М.М. Александрова, О.В. Кравчук, Р.М. Мамчур та багато інших.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження страхування сільськогосподарських культур в країнах Північної Америки та перспективи його розвитку в Україні.

Виклад основного матеріал дослідження. Страхування майна сільськогосподарських виробників спрямоване на створення умов для відшкодування, насамперед, надзвичайних витрат, що виникли в результаті настання руйнівних страхових випадків. Посилюється ризиковий характер виробництва внаслідок зростання техногенного навантаження на навколишнє середовище, загострюються суперечності між діяльністю людини і екологічним потенціалом, який все більше втрачає можливості природного відновлення [3].

Для дослідження системи страхування сільськогосподарських культур та розробки ефективних страхових програм існує теоретико-методологічна база і,

одночасно, потреба в подальшій розробці даного питання. Необхідність удосконалення системи страхування сільськогосподарських культур вимагає проведення системних досліджень, у тому числі й вивчення закордонного досвіду, і розробки науково обґрунтованих рекомендацій щодо її подальшого розвитку.

Страхувальниками сільськогосподарських культур можуть виступати всі юридичні й фізичні особи, що використовують земельні угіддя. Об'єктами страхування в рослинництві є зернові (озимі та ярові), зернобобові, технічні, овочеві, баштанні, кормові культури, урожай садів, ягідників, виноградників. Поряд з оцінкою і відшкодуванням втрат від загибелі чи пошкодження застрахованого врожаю оцінюються і відшкодовуються втрати господарства, зумовлені пересівом чи підсівом (пересадкою) культур після стихійного лиха.

За рівнем розвитку сільськогосподарського виробництва США давно та переконливо займають провідні позиції у світі. Однією з причин такої стабільності – вважають спеціалісти – вдала державна політика, спрямована на підтримку сільгоспвиробника, а також ефективне співробітництво державного та приватного секторів економіки. Прикладом такого партнерства є досвід сільськогосподарського страхування. За американською моделлю проведення сільськогосподарського страхування державні субсидії компенсують 60% загального обсягу страхових внесків.

В США існують різні програми, що застосовуються в страхуванні сільськогосподарських культур:

- захист від катастрофічних ризиків (фермери отримують мінімальне страхове покриття);
 - страхування врожаю від погодних ризиків – страхове покриття, що купується (можна вибрати більший рівень покриття та його ціну, адміністративні витрати страховика та частина страхових премій сільгоспвиробника покриваються державними субсидіями);
 - програма надання допомоги без страхування (розроблена для тих культур, які виключені із стандартних програм страхування) [2].
- У Канаді, відповідно до страхових продуктів, існує також комплекс державних програм управління ризиками та підтримки доходу фермерів:
- програма страхування врожаю;
 - програма стабілізації чистого доходу;
 - програма осіннього авансування;
 - програма весняного авансування;
 - програма підтримки доходу фермерів Канади;

– програма підтримки провінцій.

Всі зазначені програми поєднують один або декілька страхових продуктів, що підвищує рівень страхового покриття виробництва сільськогосподарських культур та зменшує вартість страхової послуги.

На рівні держави у США функціонує Федеральна програма страхування врожаю, яка включає оплату федеральним бюджетом 60% страхових премій та контролює перестрахування. Як наслідок, застраховано 70% сільськогосподарських культур. У Канаді – Державна програма страхування аграрних ризиків передбачає забезпечення рівня доходів фермерів не нижче 70% та контролює перестрахування (застраховано 60% культур) [2].

Ще одна особливість систем сільськогосподарського страхування в США та Канаді – в цих країнах страхувальники сплачують страхову премію після збирання врожаю. Якщо фермер сплачує премію відразу після укладання договору страхування, то йому надається знижка. Відповідно, страховик при визначенні ставки премії враховує, що він відволікає свої власні ресурси (фактично кредитує страхувальника) і не може отримати інвестиційний дохід. Тому ставки премій корегуються на величину очікуваного доходу. Особливо це є важливим при страхуванні озимих культур на весь цикл виробництва, тривалість якого складає 8-9 календарних місяці.

Проблемою побудови ефективної моделі системи страхування сільськогосподарських культур із державною підтримкою, є те, що сільськогосподарське страхування дуже специфічний та вельми складний вид страхування, потребує досвідчених та навчених спеціалістів, відповідних страхових продуктів, які враховують інновації в розвитку сільського господарства, розгалужену мережу представництв, якісне перестрахування, високий рівень професіоналізму та надійності.

В цілому, систематизуючи закордонний досвід проведення страхування сільськогосподарських культур та функціонування системи страхування, можна зазначити, що сільськогосподарські виробники мають низку страхових продуктів та страхових програм, що комбінують умови здійснення страхування; мають серйозну фінансову підтримку з боку держави, яка спрямована на пом'якшення умов здійснення страхового захисту; уряди країн за допомогою страхування намагаються забезпечити стабільний розвиток всього аграрного сектору економіки, формуючи та розвиваючи системи страхування сільського господарства; системи страхування поєднують комерційне, некомерційне страхування та їх державну підтримку, забезпечуючи баланс економічних інтересів.

В Україні на сільське господарство покладено завдання дедалі повніше забезпечувати внутрішні потреби країни в сировині і продовольстві та нарощувати відповідні експортні можливості. За належних інвестицій аграрний потенціал України може досягти рівня, достатнього для того, щоб нагодувати більш як половину населення Європи. Фактичні показники — на порядок нижчі.

АПК нашої країни вже давно зазнає дефіциту фінансових ресурсів, який був і певною мірою лишається наслідком низької врожайності сільськогосподарських культур, нееквівалентного міжгалузевого обміну, недосконалої податкової та митної політики. Ціни на сільськогосподарську продукцію нерідко занижуються через погану організацію її закупівлі, монопольне становище деяких заготівельників. Матеріально-технічні засоби продаються селу за цінами, не завжди адекватними якості добрив, машин, обладнання. Останніми роками багатократно зросла вартість енергоносіїв. Триває відплив із села найактивнішої частини трудових ресурсів. Вельми низькою лишається платоспроможність більшості населення — споживача продукції. Ось ті головні чинники, які зумовили відчутне зниження темпів розвитку вітчизняного аграрного сектору порівняно не лише з іншими державами, а й із середніми макроекономічними показниками України [3].

Проаналізувавши особливості страхування в країнах Північної Америки можемо зробити висновок, що це є позитивним фактором як для держави, так і для самих господарств. Тому враховуючи всі недоліки, які існують в нашій державі, державі необхідно спрямовувати певну кількість своєї уваги на привернення більшості власників господарств до страхування власних сільськогосподарських культур. Тому на державному рівні необхідно здійснити ряд заходів щодо розвитку ринку агрострахування, а саме:

- прийняти Закон про агрострахування;
- на урядовому рівні визначити довгострокову політику держави щодо агрострахування;
- запровадити окрему ліцензію зі страхування аграрних ризиків з двома основними категоріями (страхування культур і тварин);
- затвердити кваліфікаційні вимоги до фахівців з агрострахування та запровадити програму сертифікації;
- запровадити стандартні страхові продукти.

Наша держава повинна створювати певні програми у сфері агрострахування, так як вони мають достатню кількість переваг:

- комплексний страховий захист від погодних ризиків, протиправних дій третіх осіб і хвороб рослин;
- можливість оплати вартості страхування за рахунок кредитних коштів;
- чітка та прозора методика врегулювання збитків і визначення розміру страхового відшкодування;
- використання сучасних GPRS-технологій при огляді посівів сільгоспкультур;
- проведення оглядів посівів і врегулювання збитків залученими незалежними фахівцями.

Висновок. Отже, головний плюс в страхуванні сільськогосподарських культур є те, що у випадку повної чи часткової втрати врожаю можна покрити свої збитки за рахунок страхових виплат. Це дає можливість стабілізувати доходи та продовжувати працювати без тривалих перерв у роботі чи проблем з фінансовою стійкістю. Агροстрахування спонукає до використання сучасних технічних та технологічних досягнень, зокрема, застосування надійних засобів захисту врожаю. Таким чином, воно сприяє підвищенню ефективності виробництва в аграрному секторі.

Головною причиною занепаду страхування сільськогосподарських культур у нашій країні є нестабільність аграрної політики та нестача коштів. Але влада все ж таки повинна спрямувати свою частину своєї діяльності на затвердження агροстрахування в Україні.

Розвиток страхування буде мати великий вплив для створення позитивних соціальних наслідків на селі. Адже коли сільгоспвиробник знатиме, що в разі часткової чи повної втрати врожаю він може розраховувати на достойну компенсацію, то із впевненістю продовжуватиме займатися сільськогосподарським бізнесом. А це сприятиме збереженню робочих місць, зниженню міграції сільського населення до міст та покращенню соціальної структури суспільства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Александрова М.М. Закордонний досвід формування та розвитку систем страхування сільськогосподарських культур / М.М. Александрова // Міжнародний збірник наукових праць. – 2010 – №2. – С.20 – 25.
2. Кравчук О.В. Становлення аграрного страхування: світовий та вітчизняний досвід / О.В. Кравчук // Вісник Сумського національного аграрного університету. – 2011 – №2. – С. 18 – 23.
3. Мамчур Р.М. Розвиток агροстрахування в Україні : аналітична записка. – 2012.

ПІДВИЩЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЦТВА ПРОДУКЦІЇ РОСЛИННИЦТВА

В.О. Колесник, студентка

Науковий керівник: д.е.н., професор Гаркуша О.М.

Миколаївський національний аграрний університет

Актуальність проблеми ефективності сільськогосподарського виробництва, зокрема, галузі рослинництва.

Ключові слова: урожайність, продуктивність праці, собівартість, матеріально-технічні ресурси.

Постановка проблеми. Галузь рослинництва відіграє винятково важливу роль у розвитку сільського господарства, оскільки вона забезпечує населення продуктами харчування, тваринництво – кормами, харчову, переробну і легку промисловість – сировиною.

Актуальність проблеми ефективності сільськогосподарського виробництва, зокрема, галузі рослинництва за сучасних умов виходить на перше місце серед інших важливих проблем. Вирішення та реалізація проблеми – це формування реального добробуту населення країни, підвищення її продовольчої безпеки.

Виробництво продукції рослинництва є постійною задачею всіх господарюючих суб'єктів аграрного сектору та спрямоване на формування ринку продовольства. Ефективність розвитку рослинництва формується під впливом багатьох чинників, зокрема ґрунтово-кліматичних, технологічних, біологічних та інших, що ускладнює пошук додаткових можливостей для її підвищення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженню проблем підвищення ефективності виробництва продукції рослинництва в сільськогосподарських підприємствах присвячені наукові праці В.Я. Амбросова, В.Г. Андрійчука, В.І. Бойка, П.П. Борщевського, П.І. Гайдучького, А.С. Даниленка, І.В. Коновалова, В.І. Криворучка, О.В. Крисального, М.Г. Лобаса, М.Й. Маліка, В.Я. Месель-Веселяка, П.О. Мосіюка, О.М. Онищенко, П.Т. Саблука, П.П. Руснака, М.М. Федорова, В.К. Терещенка, О.В. Шкільова, О.М. Шпичака, В.В. Юрчишина та ін. Разом з тим, питання підвищення ефективності виробництва продукції рослинництва й надалі залишаються недостатньо вивчені. У більшості робіт вчених об'єктом дослідження виступає економічна ефективність сільськогосподарського виробництва, а ефективність

виробництва в окремих галузях, у т.ч. у рослинництві, вивчається у загальному контексті.

Постановка завдання. Метою даного наукового дослідження є теоретичний аналіз економічної ефективності виробництва продукції рослинництва, розгляд основних проблем та визначення цілей і напрямків більш ефективного ведення господарства в даній галузі.

Викладення основного матеріалу дослідження. Внаслідок багатьох причин різного характеру погіршилися організація та управління виробництвом, втрачено почуття власника, знизилася матеріальна зацікавленість працівників у результатах своєї праці, що призвело до зниження рівня інтенсивності та ефективності сільськогосподарського виробництва.

Розгляду питання підвищення ефективності має передувати визначення сутності поняття «ефективність виробництва». Ефективність як науковий термін має латинське походження й означає результативність. З ефективністю тісно пов'язаний ще один термін – ефект, тобто результат цілеспрямованих дій.

Економічна ефективність визначається відношенням обсягу виробництва до понесених витрат і характеризується системою натуральних та вартісних показників. Система показників економічної ефективності виробництва продукції рослинництва включає такі показники, як урожайність, продуктивність праці, собівартість, ціну реалізації, рівень рентабельності.

За допомогою кількісного співвідношення валового збору продукції рослинництва до понесених витрат на її одержання або урожайності до витрат на 1 га посіву, визначають рівень економічної ефективності виробництва продукції рослинництва.

Прибутковість виробництва продукції рослинництва в сільськогосподарських підприємствах залежить від впливу значного нарощування загальної суми собівартості реалізованої продукції. До того ж, темпи зростання собівартості випереджали темпи нарощування обсягів грошових надходжень. Значне збільшення витрат зумовлене, насамперед, істотним підвищенням цін на матеріально-технічні ресурси виробничого призначення, які виробляються вітчизняною промисловістю або імпортуються з інших країн для використання в сільському господарстві. Водночас необхідно зауважити, що темпи підвищення цін на сільськогосподарську продукцію були в десятки разів нижчими, що призвело до порушення цінового паритету на промислову і сільськогосподарську продукцію.

Виробництво рослинницької продукції є постійним завданням господарюючих суб'єктів аграрного сектору та спрямованим на формування ринку продовольства.

Ефективність розвитку рослинництва формується під впливом багатьох чинників, зокрема ґрунтово-кліматичних, технологічних, біологічних та інших, що ускладнює пошук додаткових можливостей для її підвищення.

Для оцінки економічної ефективності сільськогосподарського виробництва використовують як натуральні, так і вартісні показники. Важливість урожайності, як економічного показника полягає в тому, що вона відображає ефективність використання землі. Слід зазначити що обсяг урожайності справляє безпосередній вплив на величину інших показників ефективності [1].

Основними напрямками збільшення виробництва продукції галузі рослинництва є насамперед підвищення ефективності використання землі, удосконалення структури посівних площ, підвищення урожайності, оптимізація обсягів застосування органічних і мінеральних добрив, засобів захисту рослин.

Значну увагу слід приділити поліпшенню насінництва, зменшенню втрат урожаю при збиранні, зберіганні та переробці продукції рослинництва, впровадженню нових організаційних форм господарювання, посиленню матеріальної зацікавленості працівників. Важливим напрямом зростання ефективності сільськогосподарського виробництва є підвищення рівня забезпеченості господарств основними і оборотними фондами та поліпшення їх використання. У системі заходів зростання економічної ефективності сільськогосподарського виробництва чільне місце займає підвищення якості продукції. Поліпшення якості сільськогосподарської продукції має велике економічне і соціальне значення, воно рівнозначне збільшенню виробництва продукції.

Шляхи підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва, які забезпечують подальше збільшення обсягів виробництва продукції рослинництва і зменшення витрат на її одиницю, передбачають комплекс таких основних заходів:

- збереження, відтворення і раціональне використання ґрунтів, підвищення їх родючості за рахунок правильної системи обробки та застосування сівозмін для нарощування віддачі поліського гектару;
- удосконалення моделі оптимізації виробництва сільськогосподарської продукції з урахуванням критеріїв біологізації та екологізації землеробства;
- впровадження комплексної механізації і автоматизації виробництва;
- поглиблення спеціалізації і концентрації виробництва на основі міжгосподарської кооперації і агропромислової інтеграції;
- раціональне використання виробничих фондів і трудових ресурсів;
- впровадження інтенсивних і

ресурсозберігаючих технологій та індустріальних методів виробництва; – розвиток сільськогосподарського виробництва на основі різноманітних форм власності і видів господарювання та створення для них рівних економічних умов, необхідних для самостійної та ініціативної роботи [2].

Резервами підвищення ефективності галузі рослинництва є, насамперед, нарощування урожайності й удосконалення ринку. А в реалізації цих заходів вкрай необхідна допомога держави для виробництва високоякісної конкурентоспроможної продукції рослинництва.

Підвищення ефективності виробництва і досягнення більш високих кінцевих результатів нерозривно пов'язані з проблемою якості, розв'язання якої вимагає вдосконалення технології виробництва сільськогосподарської продукції і збільшення потужностей для її переробки і зберігання. За рахунок використання резервів поліпшення якості та збереження виробленої продукції можна на 20-30 % підвищити рівень її споживання, що сприятиме більш повному задоволенню потреб населення в продуктах харчування.

Вагомим джерелом підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва є раціональне використання трудових ресурсів і зростання продуктивності праці на основі застосування прогресивних форм її організації та відповідних методів матеріального і морального заохочення працівників у досягненні високих кінцевих результатів. У зв'язку з цим, очевидна необхідність переведу всіх господарств та їх виробничих підрозділів на господарський розрахунок, самофінансування і самоуправління. В сучасних умовах лише наукова організація виробництва і праці в змозі створити умови для високоефективного використання трудових ресурсів і всіх елементів сільськогосподарського виробництва [1].

У комплексі заходів підвищення економічної ефективності сільськогосподарського виробництва найважливішим є поліпшення використання землі на основі підвищення її родючості і зростання врожайності сільськогосподарських культур. Ці завдання успішно вирішуються шляхом вирощування сільськогосподарських культур за технологією програмованих урожаїв з використанням досягнень науки, передової практики і забезпеченням високої якості праці. У передових господарствах України одержують зерна озимої пшениці по 55-60 ц/га, кукурудзи – 70-80, а на зрошуваних землях – 100-120, цукрових буряків – 550-600, зеленої маси кукурудзи – 400-450, сіна багаторічних трав – 50-60 ц/га.

Водночас впровадження у виробництво культур і сортів інтенсивного типу може мати й негативні наслідки. Розвиток інтенсифікації виробництва без дотримання

відповідних умов призводить до погіршення структури ґрунту, підвищення темпів деградації земель і загострення екологічної ситуації.

Передовий досвід вітчизняного землеробства і світова практика свідчать, що науково-технічний прогрес має в своєму розпорядженні ефективні засоби захисту ґрунтів від руйнування та підвищення їх родючості.

Матеріальною основою підвищення економічної ефективності сільськогосподарського виробництва, зокрема зростання продуктивності праці, є впровадження досягнень науково-технічного прогресу, яке включає вдосконалення, раціональне поєднання і взаємодію всіх елементів праці – знарядь і предметів праці та робочої сили. З підвищенням технічної озброєності і рівня механізації виробничих процесів, з поліпшенням організації виробництва витрати живої праці на одиницю земельної площі скорочуються.

Отримання економічної ефективності сільськогосподарського виробництва відбувається в умовах поглиблення спеціалізації і посилення концентрації виробництва на основі міжгосподарської кооперації і агропромислової інтеграції. У спеціалізованих підприємствах рівень рентабельності сільськогосподарського виробництва, який забезпечує переведення господарств на повне самофінансування, залежить від їх спеціалізації і конкретних умов господарювання.

Висновки. Вважаємо, що основними напрямками підвищення ефективності виробництва рослинницької продукції є: зниження собівартості продукції, чого можна досягти за рахунок підвищення врожайності культур через впровадження нових прогресивних ресурсозберігаючих технологій, оптимізацію обсягів внесення мінеральних і органічних добрив; Формування для аграріїв економічних стимулів, забезпечення законних прав вільно реалізувати продукцію за максимально сприятливими ринковими цінами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Васильчак С.В. Перспективи розвитку та ефективність виробництва продукції на сільськогосподарських підприємствах у ринкових умовах / С.В. Васильчак // Науковий вісник НЛТУ України. – 2010. – Вип. 19.7. – С. 127–132.
2. Гуторова О.О. Напрями підвищення конкурентоспроможності аграрного підприємства в сучасних умовах господарювання / О.О. Гуторова, Е.В. Шевченко // Вісник ХНАУ. – 2009. – № 10. – С.67–72.

ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ТА ЇЇ МІСЦЕ В ЗАГАЛЬНІЙ СТРАТЕГІЇ ПІДПРИЄМСТВА

І. О. Кондратьєва, магістр

Науковий керівник: к. е. н., доцент Клочан В. Ф.

Миколаївський національний аграрний університет

Розглянуто порядок формування інноваційної політики, що дасть змогу забезпечити досягнення цілей інноваційної діяльності з урахуванням можливостей інноваційної позиції підприємства, досліджено чинники впливу та ризики, які можуть протидіяти розвитку інноваційного процесу, визначені базові стратегії формування інновацій на підприємстві, які дозволять керівнику обрати найбільш оптимальну інноваційну стратегію.

Ключові слова: інноваційна політика, інноваційна політика підприємств, інноваційні аспекти, управління інноваційним процесом, інноваційні стратегії.

Постановки проблеми. На сучасному етапі функціонування підприємств спостерігається неефективне впровадження інноваційної політики, у зв'язку з цим підприємствами не використовується значною мірою належний потенціал, це відбувається тому, що на підприємствах цьому не приділяється належної уваги або зовсім відсутня злагоджена інноваційна політика. Отже, виходячи із цього інструментом вдосконалення функціонування підприємств є порядок формування їх інноваційної політики.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. В економічній літературі питання вдосконалення діяльності підприємств формування інноваційної політики широко досліджені у роботах фахівців. Таких як, О.І. Дацій зосереджує увагу на ефективності інноваційної діяльності, В.І. Ландик розглядає проблеми формування інноваційної стратегії підприємства та узагальнює досвід їх вирішення, Л.В. Білозор концентровано викладає методологічні підходи щодо формування інноваційної продукції, А.А. Ступна вказує на сучасні особливості реалізації інноваційної діяльності в Україні. Однак разом з тим існують проблеми формування чіткої інноваційної політики за рахунок відсутності певних інструментів.

Постановка завдання. Отже, основним завданням даної статті є спроба визначити базові чинники, що впливають на процес формування інноваційної політики підприємства та формування інноваційної стратегії в рамках процесного підходу, яка б допомогла на практиці діяльності підприємств урахувати особливості здійснення інноваційної діяльності у конкретних умовах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Науково-технічний прогрес є одним із найважливіших чинників економічного розвитку. Результатом інноваційного процесу є зародження та реалізація наукових ідей, що охоплює цілий комплекс відносин, пов'язаних із виробництвом, обміном і споживанням. Інноваційна політика є складовою загальної стратегії підприємства і сприяє впровадженню в практику її основних вимог.

Відповідно під терміном “інноваційна політика підприємства” розумітимемо сукупність цілей, принципів і правил з розробки і впровадження інновацій на підприємстві, вона передбачає:

- розробку поточних і перспективних програм науково-технічного розвитку виробництва;
- розробку проектів відновлення продукції відповідно до вимог ринку;
- контроль і своєчасне коригування впровадження зазначених програм і проектів;
- проведення єдиної інноваційної політики на основі координації діяльності всіх структурних підрозділів підприємства;
- матеріальне і фінансове забезпечення інноваційних програм;
- своєчасну підготовку і перепідготовку виробничого персоналу;
- комплексне розв'язання проблем, пов'язаних із реалізацією інноваційного циклу.

Науково-технічна політика тісно пов'язана зі структурною й інвестиційною політикою. Структурна політика визначає темпи, пропорції, пріоритети в розвитку господарського комплексу. На сучасному етапі структурна політика спрямована на розвиток наукоємних галузей, що визначають розвиток НТП, згортання неефективних виробництв, стабілізацію видобутку природних ресурсів. Структурна політика має забезпечити інтенсивний розвиток виробництва.

Порядок формування інноваційної політики формується за такими підходами:

- підсистема стратегічного планування інноваційної політики (формування цілей інноваційної діяльності підприємства; визначення типу стратегічної конкурентної інноваційної поведінки; вибір та оцінка стратегічних альтернатив; розроблення стратегії, яка реально відповідає можливостям підприємства; визначення пріоритетів інноваційного розвитку підприємства);
- підсистема прогнозування інноваційних ризиків (моніторинг і аналіз зовнішніх чинників ризику; моніторинг і аналіз внутрішніх чинників ризику; оцінка інноваційних ризиків; планування робіт щодо управління інноваційними ризиками; розроблення заходів щодо зниження ризиків інноваційної діяльності підприємства);

- підсистема розроблення інноваційної програми підприємства (маркетингова політика; політика в галузі використання нових інформаційних технологій; політика структурних змін; технічна політика; політика оновлення продукції, що випускається);
- підсистема планування реалізації інноваційних проектів (визначення цілей проекту; формування структури проекту; визначення необхідних ресурсів; складання бюджету; визначення організаційної структури проекту; формування основних підконтрольних показників щодо реалізації інноваційного проекту).

Формуючи інноваційну політику, слід виходити з мінімізації ризику, швидкого реагування на несподівані зміни ситуації. Інноваційна політика має тактичні й стратегічні аспекти. Тактичні аспекти – заходи щодо підвищення якості продукції й ефективності виробництва. Здійснення цих заходів пов'язане з підвищенням інноваційного потенціалу підприємства, що являє собою його можливість створювати, сприймати інновації і своєчасно припиняти експлуатацію застарілого.

Стратегічні аспекти – заходи щодо забезпечення великих структурних зрушень в економіці й виробництві. Вони полягають у можливості розробки і реалізації довгострокових інноваційних програм і проектів, що забезпечують досягнення глобальних цілей підприємств [1, с.88-93].

Інноваційна політика формується на всіх рівнях підприємницької і управлінської діяльності залежно від потреби, бажання і можливостей тих суб'єктів підприємства, від яких залежить суть інноваційної політики. Розробка і впровадження тієї чи іншої інноваційної політики в умовах певного підприємства багато в чому залежить від можливостей самого підприємства: обсягів виробництва, номенклатури продукції, рентабельності, фінансового стану.

Головним спонукальним механізмом розвитку всіх видів інновацій є ще багато чинників, які сприяють або протидіють розвитку інноваційних процесів, а саме:

- економічні: відсутність або наявність коштів для фінансування інноваційно-інвестиційних проектів;
- технологічні: недостатній розвиток матеріальної та науково-технічної бази;
- політичні, правові: обмеження антимонопольного, податкового, патентно-ліцензійного характеру; законодавче заохочення та державна підтримка інновацій;
- організаційно-управлінські: незмінні організаційні структури, не виправдана централізація, авторитарний стиль керівництва, жорстке планування, орієнтування лише на традиційні ринки; гнучкість організаційних структур, демократичний стиль керівництва, можливість самостійного корегування запланованих рішень, достатня автономія, переважно горизонтальне інформаційне забезпечення;

– соціально-психологічні та культурні: опір змінам у зв'язку з можливістю зміни статусу та необхідністю пошуку нової або перебудови традиційної роботи, зміни усталених способів діяльності та стереотипів поведінки, побоювання покарань за можливі невдачі; позитивно: моральне заохочення, громадське визнання, створення умов для творчої праці, сприятливий клімат у трудовому колективі.

Для формування методологічної бази дослідження процесу функціонування інноваційного потенціалу промислових підприємств необхідно визначити ключових дієвих осіб, які впливають на створення об'єкту, та в процесі функціонування яких на різних рівнях утворюються правила діяльності, виникають відповідні права, формуються інститути їх забезпечення.

Інноваційний потенціал підприємства, формується в результаті наявної системи організаційно – економічних та соціальних відносин з різними суб'єктами господарювання при відповідній діяльності. Ґрунтуючись на існуючих дослідженнях та спираючись на законодавчу базу і практику господарювання, виділимо три групи суб'єктів в залежності від рівня зацікавленості, з якими підприємство може встановлювати зв'язки щодо формування власного інноваційного потенціалу.

Отже, в залежності від рівня зацікавленості суб'єкти процесу формування інноваційного потенціалу підприємства поділяються на: безпосередньо зацікавлених (активно або пасивно), опосередковано зацікавлених та не зацікавлених осіб.

До першої групи, тобто зацікавлених суб'єктів відносяться:

1. Активно зацікавлені;

Особливу значимість у процесах функціонування ІПП має організація та стимулювання процесів формування, реалізації та розвитку інноваційного потенціалу підприємств.

2. Пасивно зацікавлені;

Друга група суб'єктів процесу формування інноваційного потенціалу підприємства, які опосередковано зацікавлені, включає: аудиторські служби та консультанти; навчальні заклади; рекламні агентства, преса й інформаційні агентства.

Третя група суб'єктів процесу формування інноваційного потенціалу підприємства, які не зацікавлені – це конкуренти [2, с. 364].

Чинники інноваційної діяльності безпосередньо пов'язані з конкретними формами її організації та окремими етапами створення нововведень. Сьогодні в розвинених країнах переважають адміністративно-господарські, програмно-цільові та ініціативні форми організації інноваційних процесів. Крім цього, на рівні малих підприємств активно розвиваються кооперативно-цільові дослідження щодо нововведень. Такий

підхід до інноваційної політики дає змогу малим підприємствам акумулювати фінансові ресурси і забезпечити впровадження у виробничу практику необхідних нововведень з метою подальшого розвитку малого і середнього підприємництва. Розрізняють такі види інноваційних стратегій підприємства:

- традиційна (прагнення тільки до підвищення якості виготовлюваних виробів, що в довгостроковій перспективі є гарантією відставання підприємства спершу в техніко-технологічному, а потім і в економічному аспектах);

- опортуністська (коли зусилля підприємства спрямовані на пошук такого виду продукції, який не потребує особливих витрат на дослідження і розробку, але дає змогу виробникові упродовж певного періоду одноособово бути присутнім на ринку;

- імітаційна (набуття нової технології через закупівлю ліцензій в інших. Така стратегія досить успішна, проте для освоєння оригінального продукту розумової праці, що створює монопольну ситуацію, потрібна висока кваліфікація фахівців і постійна підтримка досягнутого рівня);

- оборонна (це досить витратомістка стратегія щодо підвищення технічного рівня виробництва, впровадження досліджень і розробок якої не претендує на провідні позиції в певній галузі, а полягає в тому, щоб не відставати від інших у техніко-технологічному розвитку);

- залежна (коли дрібні підприємства виконують замовлення найбільших щодо виробництва нового продукту або виробничого методу);

- наступальна (ця стратегія полягає в завоюванні першого місця на ринку. Вона вимагає наявності фахівців високої кваліфікації, проведення великої організаторської роботи, але й має ряд переваг).

Для управління великомасштабними інноваціями розробляють так звані сценарії майбутнього, де викладають логічно пов'язані пропозиції та опис шляхів розвитку інноваційного процесу з врахуванням впливу факторів ринкового середовища. В основі більшості з них лежить системний підхід, за яким підприємство при постановці цілей, виборі основних напрямів діяльності і розподілі ресурсів розглядається як складна система, яка має певну свободу дій у виборі напрямів свого перспективного розвитку.

З переходом на ринкові принципи господарювання підприємства отримали широкі можливості самостійного вибору того чи іншого напрямку розвитку і, відповідно, використання того чи іншого комплексу стратегічних методів. У ринкових умовах господарювання використання програмно-цільових методів є ефективним лише для невеликої кількості пріоритетних нововведень, які пов'язані з вирішенням найбільш гострих, одиничних проблем.

Бізнес-портфель підприємств ринкового типу містить десятки інновацій, які знаходяться на різних етапах життєвого циклу. Випереджальне управління направлено на виявлення межі ефективності новацій, що виробляються або знаходяться в експлуатації, прогнозуванні інноваційних проблем, які вимагають фундаментальної розробки. Воно передбачає визначення і осмислення альтернативних шляхів розвитку і їх меж для нововведення, яке тільки-но увійшло у фазу насичення, незалежно від уявної прибутковості цієї фази. Основою проблемно-орієнтовного управління інноваційним процесом як єдиної системи є: створення банку цільових інноваційних програм; оперативне управління при реалізації цільових програм [3, с. 114 -118].

Висновок. Інноваційна політика – це симбіоз цілей розвитку і маркетингової діяльності, досліджень і досягнень у науковій та виробничій сферах, управлінських рішень щодо їх впровадження з урахуванням ресурсних обмежень і можливостей підприємства. Усі складові інноваційної політики підпорядковуються стратегічним цілям і завданням підприємства. Інноваційна політика формує його інноваційний потенціал, закладаючи основи для вибору інноваційної стратегії. Механізм реалізації інноваційної політики формується за такими етапами: забезпечення вивчення ринку збуту продукції свого підприємства, регіону, національної економіки; вивчення напрямків і сутності інновацій на інших вітчизняних і зарубіжних суб'єктах господарювання; наявність фінансових ресурсів для проведення фундаментальних досліджень, розробки і впровадження в практику інновацій; проведення дослідно-конструкторських розробок, освоєння і експлуатація інновацій; контроль на всіх етапах інноваційного процесу: від задумів, розробки ідеї і якості використання; підготовка кадрів для втілення в життя інноваційної політики.

ЛІТЕРАТУРА

1. Білозор Л.В. Методологічні підходи щодо формування інноваційної продукції / Л.В. Білозор // Економіка АПК. – 2004. – №9. – С.88 – 93.
2. Ландик В.И. Инновационная стратегия предприятия: проблемы и опыт их решения/ В.И. Ландик. – К. : Наук. думка, 2003. – 364 с.
3. Ступина А.А. Особенности инновационной деятельности в Украине/ А.А. Ступина // Економіка промисловості. – 2006. – №3 (9). – С. 114 – 118.

ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ЯК ОСНОВА ВІДТВОРЕННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ВИРОБНИЦТВА

А.О. Коніченко, студентка

Науковий керівник: д.е.н., професор Банєва І. О.

Миколаївський національний аграрний університет

У статті розглядаються умови розвитку сільськогосподарського виробництва на інноваційній основі. Доведено значущість та пріоритетність інноваційного розвитку як основа відтворення аграрного виробництва.

Ключові слова: інноваційний розвиток, сільськогосподарське виробництво, інновації, нові технології.

Постановка проблеми. Питання розвитку сільськогосподарського виробництва на сьогоднішній день є складним та суперечливим. Наявність різних способів та методів господарювання загострюють проблему управлінської, економічної, організаційної та технологічної досконалості сільськогосподарського виробництва.

Інноваційні процеси в сільськогосподарському виробництві є дуже важливою складовою, яка стає визначальним фактором конкурентоспроможності та підвищення ефективності аграрних підприємств. На сьогоднішній день в аграрній галуззі спостерігається відставання в інноваційній сфері від інших галузей економіки, а отже зниження продуктивності праці, конкурентоспроможності, гальмування розвитку технічної бази сільськогосподарського виробництва, економічне відставання підприємств.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблему інноваційного розвитку сільськогосподарського виробництва досліджували: М.Й. Малік, О.Попов, Н. Зіновчук, Г. Черевко, М.Х. Корецький, М.М. Кулаєць, М.І. Крупка, М.А. Латиніна, А.С. Лисецький, В.М. Мартиненко, Ю.Є. Пащенко, А.А. Пересада, В.Л. Пілюшенко. Незважаючи на те, що інноваційні процеси вивчаються багатьма вченими і не один рік, ця галузь є найменш вивченою. Поглиблення теоретичних та практичних рекомендацій щодо покращення інноваційних процесів в агропромисловому комплексі України є дуже важливим.

Постановка завдання. Обґрунтування шляхів удосконалення інноваційних процесів в сільськогосподарському виробництві, визначення основних напрямків підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва шляхом залучення інновацій.

Виклад основного матеріалу дослідження. Підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва на сучасному етапі зумовлюється в значній мірі широким впровадженням у практику вітчизняних і світових досягнень науково-технічного прогресу, стратегічна роль в якому належить інноваційній діяльності.

В основі інноваційного розвитку аграрного виробництва має бути комплексний підхід, що означає охоплення всіх напрямів та принципів розвитку: нові форми ведення землеробства, покращення технічної бази, автоматизація виробництва, удосконалення управління виробництва, підвищення якості продукції, впровадження нових технологій. Головним завданням інноваційного розвитку є виконання усіх вище перерахованих умов. Ці напрями розвитку сільськогосподарського виробництва повинні знайти своє відображення у поточних і стратегічних планах сільськогосподарських підприємств.

Можна виділити такі основні особливості інноваційного процесу в сільськогосподарському виробництві: великий та різноманітний асортимент сільськогосподарської продукції та продуктів її переробки, суттєва відмінність в технологіях виробництва різних видів продукції рослинництва і тваринництва; великий розрив у часі між створенням нових розробок та їх масовим освоєнням, який передбачає додатковий період випробувань та репродукції; дослідження живих організмів; провідна роль науково-дослідних установ; залежність від природної зони та клімату; сезонність сільськогосподарської праці.

План інноваційного розвитку сільськогосподарського виробництва має охоплювати такі напрями:

1. Нові форми ведення землеробства;
2. Підвищення якості виготовленої продукції;
3. Технічне переобладнання та автоматизація виробництва;
4. Покращення управління, організації виробництва;
5. Формування нового складу персоналу, організація праці;
6. Впровадження нових технологій сільськогосподарського виробництва;
7. Вдосконалення та оновлення основних засобів;
8. Науково - дослідні та дослідно-конструкторські роботи;

Інноваційний процес у сільськогосподарському виробництві пов'язаний з організаційно-економічним, техніко-технологічним оновленням, спрямованим на удосконалення агропромислового виробництва, підвищення ефективності та конкурентоспроможності на основі використання досягнень науки, техніки, передового вітчизняного та світового досвіду.

Конкуренція, що виникає між сільськогосподарськими виробниками підштовхує їх до поглиблення спеціалізації. Виробники повинні звернути увагу на виробництво тих видів продукції, які мають найбільший попит. Із впровадженням новацій у галузь види продукції, як правило, не змінюються, тільки набувають покращених властивостей.

Одним із головних факторів розвитку сільськогосподарського виробництва є забезпеченість трудовими ресурсами та їх кваліфікація. На ефективність сільськогосподарського виробництва впливає не лише його загальне забезпечення трудовими ресурсами, а й їх якісний склад. За інших однакових умов вищих результатів праці досягають ті підприємства, які краще забезпечені механізаторами (трактористами-машиністами, комбайнерами, водіями), майстрами рослинництва і тваринництва I і II класів, спеціалістами з вищою та середньою спеціальною освітою. Впровадження сучасних технологій та технічне переозброєння сільськогосподарського виробництва має формувати сприятливе середовище, а для цього необхідне використання сучасної техніки, докорінне оновлення техніко-технологічної бази виробництва [1].

Так наприклад: як показують поточні дані опитування сільгоспвиробників України щодо їх інвестиційних планів, більша частина аграріїв, плануючи інвестиції в техніку на 2013 рік, незважаючи на важке економічне становище, має намір купувати нову техніку імпортного виробництва. Дана обставина, за повідомленнями учасників ринку, обумовлена більш високою продуктивністю імпортної техніки, яка, в свою чергу, призводить до значно менших втрат урожаю на відміну від техніки вітчизняного виробництва.

Так, 40% опитаних не влаштовує низька якість, 30% виявилися незадоволеними низьким технічним рівнем елементної бази, 25% відзначили загальну не конкурентоспроможність техніки.

Сучасний розвиток аграрного виробництва визначається спроможністю вчасно і якісно забезпечити агротехнічні вимоги вирощування сільськогосподарських культур. Розвиток сільського господарства у значній мірі залежить від технічного забезпечення, що характеризується кількістю технічних засобів, їх продуктивністю та якістю, відповідністю екологічним вимогам, безпеки експлуатації та технологічною досконалістю виробництва.

На спеціалізацію виробництва значний вплив мають біологічні фактори, в першу чергу це: шкідники, хвороби, деградація земель. Наприклад: збільшення частки посіву соняшнику в структурі посівних площ призводить до виснаження ґрунтів. До

неконтрольованого поширення шкідників може призвести, під час вирощування цукрових буряків, розширення площі посіву більш ніж на двох полях у сівозміні.

У таких умовах особливого значення набуває органічне землеробство, яке спроможне забезпечити виробництво екологічно чистої продукції на основі запровадження нових технологій із застосуванням конструктивно нових високопродуктивних машин. В усьому світі протягом останніх десятиріч у виробництві сільськогосподарської продукції, особливо у рослинництві, відбуваються революційні зміни. [2].

Впровадження інновацій в сільськогосподарське виробництво включає в себе нові технології в сфері землеробства. Наприклад: сучасна ресурсозберігаюча система землеробства No-Till — за якої ґрунт не ореється, а поверхня землі вкривається шаром спеціально подрібнених залишків рослин — мульчею. Оскільки верхній шар ґрунту не пошкоджується то така система землеробства запобігає водній та вітровій ерозії ґрунтів, а також значно краще зберігає воду. Тому нульовий обробіток найдоцільніше застосовувати в посушливих місцевостях, а також навпаки на розташованих на схилах полях в умовах вологого клімату [3].

Ресурсозберігаюча система обробітку ґрунту має багато переваг порівняно з традиційною, що ґрунтується на оранці:

- 1) економія ресурсів - пального, добрива, робочої сили, часу, зниження амортизаційних витрат;
- 2) зниження витрат значно перевищує незначне зниження врожайності і відповідно підвищується рентабельність;
- 3) зниження або ж повне запобігання ерозії ґрунтів;
- 4) накопичення вологи в ґрунті, що особливо актуально в умовах степу і відповідно помітне зниження залежності урожаю від погодних умов;
- 5) збереження та відновлення родючого шару ґрунту;

Хоч врожайність за цієї системи часом дещо нижча ніж при використанні сучасних методів традиційного землеробства, але зате такий обробіток землі вимагає значно менших витрат праці та пального, що зменшить собівартість продукції в подальшому. Ця ресурсозберігаюча технологія допоможе підтримувати прибутковість підприємства на належному рівні.

Сьогодні у світовому аграрному секторі система нульової обробітки землі здійснюється на 124 млн га, на територіях країн, що мають лідируючі позиції в галузі сільськогосподарського виробництва (Канада, США, Бразилія, Аргентина, Австралія і

та інші). Всюди ця технологія працює, а отже і буде ефективною для України. Лише потрібен системний підхід [4].

Впровадження нових технологій та оптимізація виробничих процесів окупає інвестицію на нову техніку, а її ресурсу вистачає на 10 років. При цьому рівень рентабельності на господарствах досягає 100 %.

Сільськогосподарське виробництво на сьогоднішній день активно переходить від застосування мінеральних добрив та хімічних засобів боротьби зі шкідниками та бур'янами до органічного землеробства. Нині в світі так працюють більш ніж на 32-х млн. га землі у 140 країнах світу. Світовий ринок екологічно чистих продуктів щороку зростає на 5 мільярдів доларів.

Технічний розвиток сільськогосподарського виробництва є дуже важливим і пріоритетним та визначає динамічну основу інноваційного розвитку. А організаційний розвиток забезпечує реалізацію створених техніко-потенціальних можливостей інтенсифікації виробничо-трудових процесів, тобто веде до зміни форми процесу розвитку сільськогосподарського виробництва.

Висновок: Широке впровадження інновацій в усіх напрямках діяльності сільськогосподарських підприємств (технологічного, маркетингового, організаційного) сприяє: зростанню продуктивності праці, економії різних видів ресурсів, скороченню втрат і зниженню собівартості аграрно-продовольчої продукції, нарощуванню обсягів і підвищенню ефективності сільськогосподарського виробництва. Для підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва слід звернути увагу на технічне переоснащення, впровадження сучасних ресурсозберігаючих технологій, організаційно економічну складову, а держава повинна підтримувати сільськогосподарські підприємства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Економіка сільського господарства : навч. посібник / Збарський В.К., Мацибора В.І., Чалий А.А. та ін. ; За ред. В.К. Збарського і В.І. Мацибори. – К. : Каравела, 2009. – 264 с.
2. Зубець М. В. Розвиток і наукове забезпечення органічного землеробства в європейських країнах / М. В. Зубець, // Вісник аграрної науки. – 2010. – №10. – С. 5–8.
3. Кирюшин В. И. Минимизация обработки почвы / В.И Кирюшин // Земледелие. – 2010. – №5 С. 12–14.
4. Сайт Міністерства аграрної політики і продовольства [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minagro.gov.ua/page/?11081>.

**ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ВИРОБНИЦТВА
СОНЯШНИКУ**

Л.Г.Коханевич, студентка

Науковий керівник: к.е.н., доцент О.В. Калюжна

Миколаївський національний аграрний університет

У статті розглянуто перспективні напрями розвитку виробництва соняшнику, що має важливе значення в розвитку країни. Визначено основні напрямки подальшого розвитку виробництва соняшнику.

Ключові слова: соняшник, економічна ефективність, насіння, гібриди, урожайність, ціна.

Постановка проблеми. Насіння соняшнику та продукти його переробки — найбільш привабливі продукти на аграрно-продовольчому ринку, попит на які постійно зростає. В Україні вони є традиційними видами продукції. Увага до проблеми напрямку розвитку виробництва соняшника та продуктів його переробки викликана насамперед тим, що від успішного розв’язання її залежить зростання прибутку підприємств, підвищення конкурентоспроможності продукції на внутрішньому та світовому ринках. Україна посідає одне з провідних місць серед соняшникосіючих держав, виробляє щорічно близько 11% насіння соняшнику в світі. Соняшник вважається однією з не багатьох сільськогосподарських культур, яка користується високим попитом як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринку, дає змогу аграрним підприємствам отримувати високі прибутки.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Перспективи виробництва олійних культур в Україні досліджували О. Сікачина, В. Жигadlo, М.В. Зубець, М.Д. Безуглий, Т.В. Куць та інші. Питанню економічної ефективності технології вирощування соняшнику присвячені роботи таких вчених, як Н.А. Бондаренко, Л.А. Манько, О. Постернак, В.М. Лисогор, О. Маслак. Проте в даній статті висвітлено сучасні тенденції розвитку ринку соняшнику та перспективи його росту.

Постановка завдання. Вивчення та аналіз напрямків розвитку виробництва соняшнику та перспективи його розвитку в майбутньому.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вирощування олійних культур є важливою складовою стратегії економічного розвитку держави. В Україні, починаючи з 1990 року, посівні площі під олійними культурами розширилися у 3 рази і в 2011 році становили більше 7 млн га. Соняшник є основною олійною культурою в Україні, яка порівняно з іншими дає найбільше олії з одиниці площі, адже для переробки на олію в

основному використовується насіння соняшнику. Насіння його районуваних сортів і гібридів містить 50-52% олії. Порівняно з іншими олійними культурами соняшник дає найбільший вихід олії з одиниці площі (750 кг/га в середньому по Україні). На соняшкову олію припадає 98% загального виробництва олії в Україні.

В Україні вирощують як сорти, так і гібриди соняшника. Причому гібридами засівають все більші площі бо вони порівняно з сортами забезпечують вищу врожайність на 15-20 %. За останні роки селекціонерами створено високоврожайні сорти і гібриди соняшнику для всіх зон України.

Середня врожайність соняшнику в Україні в останні роки становила 16 —18 ц/га. Найвища вона в господарствах, де соняшник вирощують за прогресивною технологією – 30 ц/га і більше, а в умовах зрошення – 38,7 - 40 ц/га.

За підсумками 2011р., вирощування соняшнику виявилось найбільш прибутковою діяльністю у сільському господарстві України. За даними Держкомстату, доходи сільськогосподарських підприємств від реалізації цієї олійної культури досягли майже 15 млрд грн, що дало можливість покрити понесені виробничі витрати та отримати 5,9 млрд грн прибутку. При цьому рівень рентабельності становив 64,5 %, а урожайність сягнула 15,7 ц/га.

За даними Держстату соняшник урожаю 2012 року зібрано з площі 4868,3 тис.га (у 2011 р.- 4534,3) при урожайності 17,1 ц/га (у 2011 р.–19,2), валовий збір насіння соняшнику у початково-оприбуткованій вазі склав 8,33 млн т.

Підвищено прогноз щодо: валового збору основних видів олійних - з 11,4 до 12,0 млн т (в т.ч ріпак - 1,24 млн т, соя – 2,37 млн т), та виробництва олії соняшникової до 3,6-3,7 млн.т (з урахуванням олійниць).

Україна є одним із лідерів світового експорту продуктів переробки соняшнику. За даними серпневого звіту USDA, світовий ринок сподівається отримати від України в 2012-2013 МР 3,9 млн т соняшникової олії. Частка України у світовій торгівлі соняшниковою олією оцінюється на рівні 57%, що підтверджує одноосібне лідерство за зовнішнім продажем цього продукту. Для порівняння: експорт олії з Росії становитиме понад 1 млн т або 11% світового продажу, Аргентини – понад 1 млн т (17%).

Загалом Україна експортує соняшкову олію у 88 країн, серед яких Індія, яка купує до 27% зовнішнього товарного фонду, країни ЄС - 22%, Туреччина - 12%, Єгипет - 8%, Росія - 6% [1].

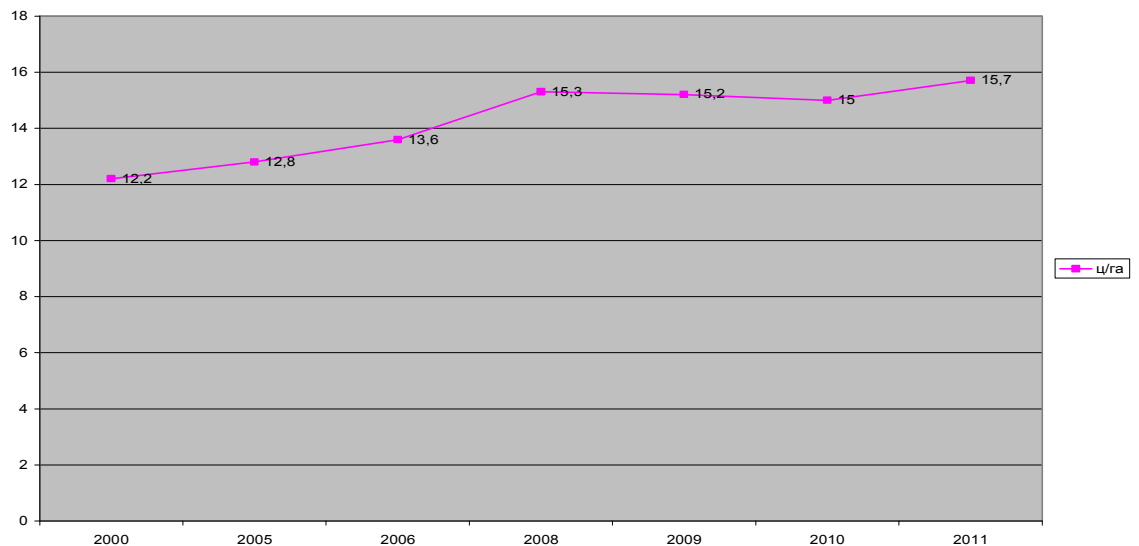

Рис.1. Динаміка врожайності соняшнику в Україні

Економічні відносини у сфері виробництва і переробки насіння соняшнику базуються на мотиваційному інтересі всіх взаємодіючих сторін відносно вирощування соняшнику, як сільськогосподарської культури та виробництва продовольчого насіння, його переробки й одержання олії та проміжних продуктів переробки, їх реалізації або подальшого використання в технологічному процесі виробництва.

Соняшник став основною культурою, що забезпечує сільськогосподарським підприємствам найбільші прибутки і дозволяє одержувати гроші для придбання матеріально-технічних засобів. Виробництво насіння соняшнику має важливе значення завдяки своїм високим показникам рентабельності і ліквідності.

Соняшник як високоенергетична продовольча культура відіграє провідну роль у виробництві продуктів харчування та кормів. Проте, як відомо, для прибуткового ведення господарювання необхідна стабільна та обґрунтована цінова політика на продукцію сільськогосподарського виробництва. Інтенсивне виробництво насіння соняшнику дає змогу Україні виступати повноправним гравцем на ринку цієї продукції у світі, оскільки за останні десятиріччя частка виробництва соняшнику в Україні відносно до світового зростала.

У зв'язку з високим попитом на насіння соняшнику і рівнем рентабельності цієї культури відбулось значне розширення посівних площ соняшнику. Тому розширення посівних площ, на жаль, супроводжується зниженням його врожайності. Основною причиною цього вважається порушення сівозмін і скорочення періоду повернення соняшнику на місце попереднього вирощування. Зниження урожайності соняшнику зумовлене насамперед фінансовими та матеріально-технічними нестатками господарств. Більшість з них не забезпечені і не здатні забезпечити себе технічними

засобами, пально-мастильними матеріалами, засобами захисту рослин, мінеральними добривами тощо. Водночас не завжди дотримуються необхідного чергування культур у полях сівозміни, що є винятково важливим саме для соняшнику з огляду на високий рівень винесення цієї культурою поживних речовин з ґрунту, а також сприйнятливості до хвороб при частому висіванні її на тій самій площі. За свідченнями спеціалістів, він вкрай виснажує ґрунт, тому соняшник можна повторно висівати на одному полі не раніше як через 7-8 років. Проте виробники соняшнику – з метою збільшення доходів в умовах високих цін на дану культуру – часто нехтують вимогами агротехніки, що призводить до значного зниження урожайності та погіршення стану ґрунтів [3].

Це призводить до масового враження рослин хворобами, шкідниками та значного засмічення посівів бур'янами. Отже аграрним підприємствам потрібно збільшувати валовий збір не за рахунок збільшення посівних площ, а за рахунок збільшення урожайності, сівозміни, якісного селекційного насіння [2].

Основне вирощування культури зосереджено у великих та середніх сільськогосподарських підприємствах. Так, частка сільськогосподарських підприємств у загальному виробництві становить 65%, фермерських господарств – 19%. Для порівняння: господарствами населення за підсумками минулого року було зібрано 1,4 млн т урожаю, що становить 16% загального обсягу.

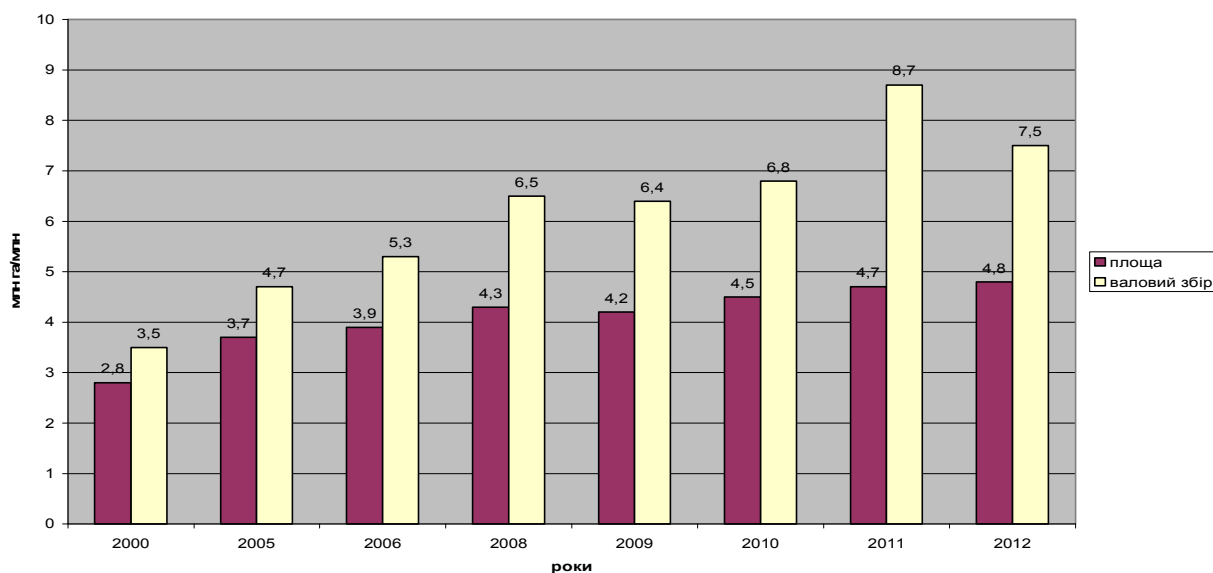

Рис.2. Динаміка виробництва насіння соняшнику в Україні

Переважає більшість вирощеного насіння перероблялася на вітчизняних олійно-жирових комбінатах із подальшою реалізацією на зовнішніх ринках. Торік було вироблено 3,1 млн т олії, з яких соняшникової - 3 млн т. Експорт її становив 2,7 млн т, або 90% від загального виробництва. Проте незважаючи на розвинену промислову

інфраструктуру щорічно до 10% врожаю соняшнику експортується без попередньої переробки. Тому світовий ринок має великий вплив на вітчизняну галузь. [2].

У виробництві насіння соняшнику в Миколаївській області нині переважають екстенсивні методи розвитку, про що свідчить збільшення посівних площ з одночасним зниженням урожайності, а також тим, що нині лише 30% загальних посівних площ засівається гібридним високопродуктивним насінням соняшнику, що призводить до певних втрат.

Для ефективного розвитку та функціонування ринку насіння соняшнику та продуктів його переробки в Миколаївській області, доцільно підвищити урожайність за рахунок скорочення посівних площ, валовий збір збільшити за рахунок врожайності, якості насіння, інтенсивних технологій, економічну ефективність його виробництва, конкурентоспроможність насіння, олії і шроту на внутрішньому та світових ринках.

Підвищення виробництва соняшнику залежить від здійснення таких заходів :

- удосконалення регіонального розміщення цієї культури, виходячи з її ботанічних і біологічних особливостей, вимог до умов (насамперед гідротермічного режиму), технологій вирощування, підбору сортів, застосування відповідних засобів захисту тощо в конкретних ареалах та економічних показників - урожайності собівартості, на основі яких обчислюється сукупний бал економічності виробництва;
- неухильне додержання вимог чергування посівів соняшнику в полях сівозмін;
- застосування інтенсивних технологій вирощування і збирання на одиницю продукції, впровадження високоврожайних сортів з високим вмістом олії гібридів;
- залучення необхідних для розвитку галузі коштів та матеріальних ресурсів шляхом пошуку потенційних інвесторів і кредиторів, зваженого вибору пропозицій з урахуванням різновигідності учасників інвестиційних угод;
- інтегрування в агропромисловій та кооперовані формування з метою вирішення проблем виробництва і раціонального використання врожаю.

Останнім часом за умови розширення посівних площ соняшнику його урожайність різко зменшилась. Низький рівень урожайності зумовлений екстенсивним типом господарювання. Замість більш ефективного використання землі, збагачення її добривами, поліпшення агротехніки господарства йдуть на дальше розширення площі посіву. Такий споживацький підхід не враховує негативних наслідків використання родючості ґрунту і надалі зумовлює зниження врожайності.

В господарствах з високим рівнем агротехніки та агрохімії при використанні для посіву якісного насіння сортів і гібридів соняшника з різним вегетаційним періодом загалом було отримано врожайність, вищу за середню. Високої врожайності було

досягнуто на ділянках з демонстраційним посівами гібридів провідних селекційних центрів світу. Причини: використання високоякісного посівного матеріалу; дотримання оптимальних строків посіву; високий рівень агротехніки; своєчасне повноцінне підживлення; використання новітніх засобів захисту рослин.

Впровадження нових сучасних гібридів соняшнику в виробництво дає можливість значно підвищити урожайність за умови дотримання технологічних вимог до їх вирощування. Сучасний рівень селекції забезпечує створення гібридів з потенційною урожайністю 4,5-5 т/га. На сьогоднішній день рівень екстенсивного розвитку виробництва соняшнику в Україні досяг критичної точки, переорієнтування виробництва на інтенсивний тип розвитку дозволить стабілізувати виробництво соняшнику при поступовому зменшенні посівів до науково обґрунтованого рівня (2-2,5 млн. га). Підвищенню урожайності соняшнику сприятиме дотримання рекомендацій по зональному розміщенню посівів, впровадженню в виробництво сучасних гібридів і новітніх інтенсивних технологій вирощування, використання якісного насіння.

Висновки. Соняшник є однією з головних олійно-білкових культур світового землеробства, важливим джерелом виробництва олії. Він відіграє важливу роль у поліпшенні фінансового стану сільськогосподарських підприємств у період подолання економічної кризи і переходу до ринкових відносин. Економічна суть стабільного виробництва соняшнику полягає в тому, що воно завжди є досить прибутковим, а продукти переробки соняшнику є конкурентоспроможними на внутрішньому та світовому ринках. У багатьох аграрних підприємствах соняшник забезпечує 40- 60% прибутку від реалізації продукції рослинництва.

Для підвищення виробництва соняшнику суттєве значення має підвищення урожайності за рахунок якісного посадкового матеріалу. В Україні соняшник є традиційною культурою, а її рентабельність повинна підштовхувати аграріїв до вирощування даної культури.

ЛІТЕРАТУРА

1. Статистична інформація [Електронний ресурс] : офіційний сайт Державного комітету статистики України – Режим доступу : [http:// www.ukrstat.gov.ua](http://www.ukrstat.gov.ua).
2. Кириченко В.В. Виробництво соняшнику в Україні: стан і перспективи розвитку / В.В. Кириченко // Вісник ЦНЗ АПВ Харківської області. – 2010. №7. – С. 281-286.
3. Федоряка В. П. Ефективність виробництва і реалізації соняшнику в Україні / В. П. Федоряка, Л. А. Бахчиванжи, С. В. Почколіна // Вісник соц.-екон. досл. – 2011. – № 41(2). – С. 139–144.

**ПРОБЛЕМИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ
УКРАЇНИ**

О.І. Кривонюк, студентка

Науковий керівник: д.е.н., професор Гаркуша О.М.

Миколаївський національний аграрний університет

У статті розглянуто проблеми інноваційного розвитку підприємств України та перешкоди на шляху активізації інноваційного процесу на підприємствах України.

Ключові слова: інновації, інноваційний розвиток інноваційна діяльність, інноваційний тип розвитку.

Постановка проблеми. В Україні нині досить визначальними є проблеми інноваційного розвитку підприємств. Вони мають вирішальний характер. Тому є нагальна необхідність визначення перешкод на шляху активізації інноваційного процесу та заходів щодо оптимізації інноваційної діяльності підприємств держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам інноваційного розвитку підприємств присвячені праці багатьох українських та російських вчених: К.В. Філіпової, Т.Й. Товта, М.В. Давідової, О.В. Марченко, Ж.А. Говорухи, О.І. Марченко, Л.Г. Смоляр та інших, які наголошують на необхідності державної підтримки інноваційної діяльності. Однак інформаційні дані, свідчать про незначний рівень державного фінансування регіональних і галузевих інноваційних проектів, що й змушує підприємства шукати альтернативні джерела фінансування [3]. Саме тому актуальною є проблема визначення та аналізу тих умов, за яких підприємства мали б змогу активно впроваджувати в виробництво інноваційні розробки.

Постановка завдання. Виявлення проблем інноваційного розвитку, перешкод на шляху активізації інноваційного процесу, а також з'ясування проблем фінансової підтримки та визначення заходів щодо оптимізації інноваційної діяльності на підприємствах України є актуальним на даний час.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ефективним способом конкурентної боротьби в ХХІ ст. є зростання компанії внаслідок інноваційного розвитку, який передбачає активне впровадження результатів наукової діяльності у виробничо-комерційне використання. Розвиток національної економіки будь-якого типу визначається активністю інноваційних процесів, економічною ефективністю нововведень, тобто результативністю перетворення науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт в інноваційний продукт, такий як нова техніка та прогресивні

технології, які сприяють зменшенню собівартості продукції та підвищенню її конкурентоспроможності на внутрішньому і зовнішньому ринках.

Нині всі, хто здатний мислити та кому не байдуже майбутнє власної держави, не можуть не розуміти, що, лише створивши комплекс інноваційних структур випереджального та потужного духовно-інтелектуального потенціалу (системи національної науки, освіти, культури, економіки тощо), Україна спроможна вибудувати концепцію власного розвитку та віднайти ефективні механізми сучасних глобалізаційних процесів чи, принаймні, синхронізувати їх зі своїм становленням.

Інноваційний розвиток – це шлях, який базується на поглибленні поєднання цілей підприємства, його підсистем, цілей кожної особистості, яка працює в колективі, вдосконаленні її діяльності, вдосконаленні бізнес-процесів для досягнення загальних стратегічних цілей.

На сьогодні інноваційний шлях розвитку є невід’ємною або навіть визначальною складовою економічного зростання будь-якої країни світу. Досвід інших країн [3] засвідчує, що лише за умови широкого впровадження інноваційних розробок можливо наповнити як український, так і світовий ринки конкурентоспроможною продукцією вітчизняного виробництва. Натомість, на даний момент спостерігається зовсім інша ситуація: замість високотехнологічної наукоємної продукції вітчизняний експорт здебільшого представлений напівфабрикатами низького рівня обробки та сировиною, що, у свою чергу, є найяскравішим доказом нераціонального використання природних багатств. У зв’язку з цим вкрай необхідним і доцільним є процес інноваційного заміщення на багатьох промислових підприємствах країни та навіть в цілих галузях, оскільки майбутній образ національної інноваційної системи багато в чому буде залежати від можливостей держави вчасно мобілізувати свій внутрішній інноваційний потенціал.

Програмування створення конкурентних переваг за рахунок розвитку науково-технічного потенціалу, впровадження нових технологій та генерації знань призначена забезпечити система стратегічного планування інноваційного розвитку організації.

Дослідження принципів управління інноваціями на підприємстві слід розглядати в їх еволюційному становленні відповідно до змін умов ведення бізнесу і впливу трансформації зовнішнього середовища на методи прийняття управлінських рішень. Слід зазначити, що складність способів здійснення інноваційної діяльності зростає в міру розвитку ринків і технологій.

Згідно із Законом України «Про інноваційну діяльність»;

- інноваційна діяльність – діяльність, що спрямована на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і зумовлює випуск на ринок нових конкурентоздатних товарів і послуг;
- інновації – це новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоспроможні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, які істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери [3].

Нині інноваційні процеси у вітчизняній промисловості мають переважно екстенсивний характер і нові види продукції освоюються в основному шляхом використання науково-технічних надбань попередніх років. Безумовно, такий тип інноваційного розвитку має досить вузькі межі і не дає змоги підтримувати конкурентоспроможність на належному рівні протягом тривалого часу. Частка України у світовому обсязі торгівлі високотехнологічною, наукоємною продукцією залишається дуже незначною – лише 0,1%, що на порядок менше, ніж у Польщі і на два нижче порівняно з Німеччиною [1].

Інноваційний тип розвитку характеризується перенесенням акценту на використання принципово нових прогресивних технологій, переходом до випуску високотехнологічної продукції, прогресивними організаційними й управлінськими рішеннями в інноваційній діяльності щодо мікро- та макроекономічних процесів розвитку (створення технопарків, технополісів, проведення політики ресурсозбереження та інтелектуалізації всієї виробничої діяльності) [2].

До головних перешкод на шляху активізації інноваційного процесу на підприємствах України можна віднести:

1. Дефіцит фінансових ресурсів для забезпечення наукових досліджень і впровадження інноваційних розробок.
2. Недосконалість нормативно-правової системи регулювання і стимулювання інноваційної діяльності.
3. Невідповідність корпоративної структури, яка формується в Україні, головним вимогам інноваційного розвитку та ін.

Однак найголовнішою перешкодою стала практика ігнорування законодавства або призупинення дії статей законів, які стосувалися фінансування інноваційної діяльності. Це значною мірою нівелювало позитивний потенціал напрацьованої

нормативної бази, а відтак не заохочує корпоративний сектор до здійснення інноваційних проектів.

Для створення ефективного механізму фінансування інноваційного розвитку підприємств необхідно використовувати диверсифікований інструментарій державної підтримки, який повинен враховувати світовий досвід і національні особливості діяльності вітчизняних підприємств [5].

Так, для підприємств, які тільки розпочинають або відроджують інноваційну діяльність, повинна бути впроваджена система специфічних заходів різнобічної підтримки і, насамперед, поліпшення фінансового забезпечення. Окрім таких загальновідомих методів, як встановлення податкових знижок, надання пільгових кредитів, використання прискорених методів амортизації обладнання тощо, доцільно впровадити систему державних гарантій і страхування інноваційної діяльності, грантів, розробити та задіяти механізми технічної підтримки і передачі у користування приватних підприємств державних технологій і ноу-хау (що призведе до зниження витрат). Особлива увага має бути приділена залученню коштів приватних інвесторів для фінансування інноваційної діяльності. При цьому інвестор і підприємство, з одного боку, розділяють ризики від невдачі, з іншого – поєднують свої зусилля, щоб збільшити вірогідність успіху. Як пряма державна підтримка, так і сприяння залученню приватних (у тому числі іноземних) ресурсів можуть бути оптимально реалізовані в межах відповідних державних програм.

Залучення коштів приватних інвесторів є дуже складним, оскільки теперішні власники не зацікавлені у перерозподілі прав власності чи управління. Ефективним є формування стратегічних альянсів у сфері інноваційної діяльності підприємств, у тому числі з іноземними партнерами. При створенні таких альянсів роль держави може бути досить значною, наприклад, альянси за участю державних чи частково державних підприємств. Отже, державні програми підтримки підприємств-інноваторів мають розроблятися і реалізовуватися у погодженні з іншими напрямками державної політики.

Для збільшення обсягів фінансового забезпечення інноваційної діяльності підприємств необхідно вирішити цілу низку проблем становлення інноваційного сектора в Україні: комерціалізація інноваційної продукції (доведення інноваційних розробок до практичного використання потребує додаткових коштів на великий проміжок часу); надвисокі ризики інноваційної діяльності; нецільове та неефективне використання фінансових ресурсів, спрямованих на підтримку інноваційної діяльності (насамперед, державними установами); спекулятивне використання державних пільг (наприклад, венчурними структурами) тощо [5].

Проблема співвідношення та взаємозв'язку інновацій і інвестицій, взагалі, вимагає окремого аналізу. Як правило, саме інвестиція є безпосереднім носієм інновації, отже, реалізація інноваційної політики у несприятливому інвестиційному кліматі практично неможлива. Між тим, теоретично інновація без інвестиції також може мати місце (звісно, якщо не йдеться про базову інновацію). Зокрема, поліпшуюча інновація може бути здійснена в організаційно-збутовій, навіть технологічній сферах (без заміни основних фондів), якщо держава зможе достатньо кваліфіковано взяти на себе частину вищезгаданих ринкових екстерналій, зокрема - у вигляді інвестицій в людський капітал – перенавчання працівників, підвищення кваліфікації у сфері комерційної діяльності тощо, або в сферах інформаційного чи інфраструктурного забезпечення. Таким чином, саме у ресурсодефіцитній економіці з ознаками несприятливого інвестиційного клімату виважена стимулююча політика держави в інноваційній сфері є особливо важливою [4].

Отже, фінансування інноваційної діяльності підприємств виступає основою науково-технічного прогресу й технологічної модернізації виробничих потужностей і зміцнення їх конкурентних позицій на вітчизняному та світовому ринку. Однак фінансування інноваційної діяльності підприємств здійснюється переважно за рахунок власних коштів. Державне фінансування та підтримка дуже мізерні. В даному контексті слід зауважити, що навіть найдосконаліші засоби державної підтримки інноваційної діяльності виявлятимуть свою неефективність в разі збереження в країні макроекономічного середовища, несприятливого для розвитку і поширення інновацій. Тому для оптимізації інноваційної діяльності необхідно впровадити такі заходи [2]:

- держава повинна дбати про екологізацію виробництва, стимулювати діяльність, спрямовану на збереження довкілля. Вона повинна створити відповідні програми забезпечення екологізації та стратегії їх розвитку;

- збільшення витрат на підготовку фахівців високого класу, тренінги, курси;
- мотивація працівників до інноваційної діяльності, зменшення міграції науковців;

- вдосконалення нормативно-правової бази забезпечення рівноправного входження України в науково-технологічний простір країн Європи та світу. Нормативно-правова база повинна формуватися у відповідності з тенденціями, що спостерігаються у світі;

- законодавчі зміни у галузі інноваційної діяльності щодо пільг і стимулів;
- розширення джерел фінансування;
- політика підприємства повинна мати інноваційну спрямованість;

- тісне співробітництво з іноземними підприємствами, обмін досвідом;
- активізація діяльності технопарків шляхом державної підтримки.

Висновки. Реалізація запропонованих напрямів активізації інноваційної діяльності в Україні дасть змогу значно підвищити рівень інноваційної активності промислових підприємств, раціонально використовувати ресурси, стабілізувати прискорений процес оновлення виробництва, ефективно використовувати внутрішні і залучені зовнішні інвестиції і інноваційну діяльність.

В свою чергу, дотримання зазначених пріоритетів розвитку інноваційного потенціалу як на рівні держави, так і на рівні окремих компаній повинні забезпечити активізацію інноваційної діяльності вітчизняних підприємств, поширення інновацій в усіх сферах національної економіки, а отже, – формування інноваційної моделі розвитку конкурентоспроможності України. Вітчизняні підприємства мають спрямувати свої зусилля на інноваційний шлях розвитку, в першу чергу – на вдосконалення власних інноваційних потенціалів, підвищення кваліфікації своїх робітників для створення привабливого інноваційно-інвестиційного клімату. Адже саме інноваційний розвиток може забезпечити становленню стійких позицій на світовому ринку як вітчизняними підприємствами, так і державою в цілому.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бурлака В. Пріоритети інноваційного розвитку в українській економіці [Електронний ресурс] / В.Бурлака // Діловий вісник. – № 12 (199). - 2010. – Режим доступу: <http://www.ucci.org.ua/synopsis/dv/2010/dv1012131.ua.html>.
2. Давідов М.В. Шляхи організаційно-фінансового забезпечення інноваційного процесу на підприємствах України / М.В. Давідов // Актуальні Проблеми Економіки. – 2008. – № 4. – С. 130-134.
3. Марченко О.В. Визначення необхідних і достатніх умов для інноваційного розвитку підприємства / О.В. Марченко // Актуальні Проблеми Економіки. – 2008. – № 6. – С. 158-164.
4. Перспективи інноваційного розвитку України // Збірник наукових статей [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://old.niss.gov.ua/Table /Zhalilo21/index.htm>
5. Смоляр Л.Г. Розвиток інноваційного потенціалу як фактор забезпечення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств / Л.Г. Смоляр // Економіка та Держава. – 2007. – № 4. – С. 24-26.

**ІНТЕНСИФІКАЦІЯ ВИРОБНИЦТВА ПРОДУКЦІЇ РОСЛИННИЦТВА В
СВК «УРОЖАЙНИЙ» МИКОЛАЇВСЬКОГО РАЙОНУ**

А.Б. Кудрявцева, студентка

Науковий керівник: к.е.н., доцент Іваненко Т.Я.

Миколаївський національний аграрний університет

У статті розглянуто основні питання сучасного стану виробництва продукції рослинництва у досліджуваному підприємстві та сформульовані основні напрямки його подальшого розвитку за рахунок інтенсифікації виробництва та підвищення його економічної ефективності.

Ключові слова: рослинництво, інтенсифікація, економічна ефективність інтенсифікації, інновації.

Постановка проблеми. На всіх етапах розвитку сільського господарства одним із основних напрямків є виробництво продукції рослинництва, а обґрунтування заходів щодо його стабілізації і підвищення ефективності – загальнодержавним завданням.

Виробництво продукції рослинництва є постійною задачею всіх господарюючих суб'єктів аграрного сектору та спрямоване на формування ринку продовольства. Поступове відродження виробництва і нарощування конкурентоспроможних продовольчих ресурсів країни можливе тільки на основі обґрунтованого здійснення послідовної інтенсифікації всіх галузей аграрного сектору економіки з елементами інновацій, яка враховує рівень забезпеченості новітньою технікою та технологіями. Проте, незважаючи на визначальну роль інтенсифікації в розвитку аграрного сектору економіки в умовах глобалізації, дослідженню цього важливого соціально-економічного процесу приділяється недостатньо уваги [1].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженню проблем підвищення ефективності виробництва продукції рослинництва в сільськогосподарських підприємствах присвячено наукові праці В.Я. Амбросова, В.Г. Андрійчука, В.І. Бойка, М.Я. Дем'яненка, О.Ю. Єрмаковата. Питання інтенсифікації сільського господарства були в центрі уваги представників західноєвропейської класичної політичної економії – А. Сміта, Д. Рікардо та інших. Разом з тим, питання інноваційного підходу в організації виробництва продукції рослинництва й надалі залишаються недостатньо вивчені в межах окремих регіонів, сільських територій, спеціалізація яких охоплює виробництво сільськогосподарської продукції.

Постановка завдання. Метою статті є висвітлення теоретичних основ інтенсифікації, на її основі обґрунтування економічної ефективності виробництва

продукції рослинництва та визначення напрямів її підвищення в досліджуваному господарстві.

Виклад основного матеріалу дослідження. Рослинництво – це одна з основних галузей сільського господарства. Головними галузями рослинництва в сільськогосподарському виробничому кооперативі (далі СВК) «Урожайний» є вирощування зернових та технічних культур.

Для оцінки економічної ефективності виробництва зернових та технічних культур розглянемо таблицю 1.

У 2011-2012 роках через посуху, суховії, відсутність продуктивної вологи в ґрунті посіви озимих культур дали погані сходи. Посуха та суховії в весняно – літній період 2012 року сприяли низькій врожайності всіх сільськогосподарських культур. Внаслідок цих обставин господарство отримало величезні збитки.

Основними причинами зниження економічної ефективності виробництва продукції рослинництва в СВК «Урожайний» є:

1. Несприятливі природно – кліматичні умови;
2. Невчасна та неякісна підготовка ґрунту під посіви через застарілу матеріально – технічну базу господарства;
3. Використання підприємством застарілих, слабо врожайних сортів.

Основні засоби останні роки зовсім не відновлювались. Машини та обладнання в цілому зношені більш ніж на 75%. Наслідком цього є несвоєчасне виконання технологічних операцій.

Тому, СВК «Урожайний» потребує модернізації та технічного переозброєння, реструктуризації й оновлення матеріально-технічної бази, а також впровадження нових сортів, які забезпечать підвищення продуктивності та якості продукції.

Основним напрямом подальшого розвитку господарства є інтенсифікація виробництва.

Інтенсифікація – не новий процес, він сягає в глибину історії становлення й розвитку цієї визначальної галузі життєзабезпечення людської спільноти. Як соціально-економічна проблема інтенсифікація сільськогосподарського виробництва, її теоретичні підвалини виникли кілька століть тому з огляду на стрімке збільшення населення планети й необхідність розширення використання земель для виробництва харчових продуктів. Відповідно сутність і зміст інтенсифікації стосовно етапів розвитку сільського господарства характеризувалися певними особливостями.

**Економічна ефективність виробництва продукції рослинництва в СВК
«Урожайний» Миколаївського району**

Показники	Зерно	Соняшник
виробнича собівартість 1 ц, грн 2010 р.	98,7	117,9
2011р.	94,2	231,5
2012р.	249,8	550,9
собівартість 1 ц реалізованої продукції, грн 2010 р.	307,6	682,9
2011 р.	92,4	303,2
2012 р.	307,6	682,9
на реалізації 1 ц, грн 2010 р.	81,3	285,6
2011 р.	114,9	281,4
2012 р.	136,8	327,3
Прибуток (+), збиток (-) в розрахунку на 1 га посівів, грн 2010 р.	-212,9	800,5
2011 р.	89,3	163,5
2012 р.	-919,5	-901,1
Прибуток (+), збиток (-) в розрахунку на 1 грн виробничих витрат, грн 2010 р.	-0,74	-0,58
2011 р.	0,24	0,07
2012 р.	-0,56	-0,52
Прибуток (+), збиток (-) в розрахунку на 1 ц реалізованої продукції, грн 2010 р.	-226,3	-397,3
2011 р.	22,5	21,8
2012 р.	-170,8	-355,6
Рентабельність (+), збитковість (-), % 2010 р.	-73,6	-58,2
2011 р.	24,4	7,2
2012 р.	-55,5	-52,1

*власні розрахунки

Інтенсифікація сільськогосподарського виробництва є складним багатограним процесом, який охоплює соціально-економічний і організаційно-технічний характер його розвитку. Важливо наголосити, що вектор цього процесу спрямовується, насамперед, на збільшення обсягів та підвищення ефективності суспільного виробництва, істотне поліпшення якості продукції на основі розширення застосування нової й новітньої техніки, знарядь, обладнання, матеріалів, інших виробничих засобів, що виявляють себе у формі прогресивних ресурсозберігаючих технологій, удосконалених форм організації праці та виробництва [1,2]. Суть інтенсифікації рослинництва полягає не тільки в ефективнішому використанні землі, а також в удосконаленні всіх інших факторів виробництва -- матеріальних і трудових ресурсів, впровадженні нових організаційних форм господарювання, нових технологій і т. ін.

Рівень інтенсивності розраховують як у цілому по сільському господарству, так і в розрізі галузі рослинництва. Він характеризує рівень витрат на одиницю об'єкта інтенсифікації (1 га сільськогосподарських угідь, 1 га посіву). Розрізняють загальні та часткові, вартісні й натуральні показники рівня інтенсивності.

Узагальнюючою характеристикою рівня інтенсивності є сума виробничих витрат на одиницю об'єкта інтенсифікації. Вона включає основні виробничі засоби в тій частині, в якій вони пішли на виробництво даної продукції, вартість оборотних засобів та оплату праці.

Техногенні фактори інтенсифікації аграрного виробництва мають два різновекторні завдання – одне полягає у зменшенні затрат праці на одиницю продукції, а друге – у досягненні оптимальних умов зовнішнього середовища для забезпечення необхідних вимог вирощування сільськогосподарських культур. Адже при застосуванні засобів механізації у виробничих процесах – обробітку ґрунту, сівбі, збиранні врожаю – можна ефективніше використовувати ґрунтові та кліматичні умови. Основним обмежувальним засобом широкого використання техногенних факторів інтенсифікації сільськогосподарського виробництва є недостатність енергоресурсів і матеріально-технічної бази для їх застосування.

Докладніше ми хотіли би зупинитись на можливості впровадження ресурсозберігаючих технологій в СВК «Урожайний» та оцінці їх переваг серед інших напрямів інтенсифікації виробництва продукції рослинництва.

Ресурсно-технологічне оновлення велике значення має для сільськогосподарського виробництва, яке на тлі ринкових трансформацій зазнало найбільшого технічного занепаду. Цілеспрямоване формування аграрного ресурсного потенціалу потребує вирішення проблеми створення й випуску нових типів машин і

технологічного обладнання, їх комплексів, спроможних забезпечити істотні зміни матеріало- та енергоємності сільськогосподарської продукції [6].

Впровадження ресурсозберігаючих технологій призведе до якісних змін в господарській діяльності СВК «Урожайний», допоможе підвищенню економічної ефективності, знизить залежність від конкурентів. В той же час ресурсозберігаючі технології потребують науково - обгрунтованої системи заходів, що направлені на отримання максимальної кількості продукції при мінімальних затратах на кожний центнер. Така технологія базується на комплексному використанні останніх досліджень науки та техніки, що забезпечують всі умови для отримання продукції. В рослинництві це стосується вибору оптимальних попередників для даної культури, визначення прийомів підготовки ґрунту; використання найбільш перспективних сортів та високоякісного насіння; застосування необхідних доз добрив, гербіцидів.

Енергозберігаючі технології потребують чіткої послідовності та організації проведення агротехнологічних заходів з урахуванням особливостей вирощуваних культур, а також певного комплексу сільськогосподарських машин та засобів, прогресивної організації та оплати праці.

Для забезпечення економії пального та збереження родючості ґрунту передбачається мінімальний і нульовий обробіток ґрунту: суміщення технологічних операцій, оптимізація внесення органічних та мінеральних добрив, розробка гербіцидних технологій, застосування машин з меншим питомим опором [3,6].

З метою скорочення енергетичних витрат застосовується пласкорізна обробка ґрунту, мілке лемішне лушення, дискування. Ресурсозберігаюча обробка ґрунту не знижує врожайність культур, забезпечує економію пального 1 л на кожний 1 см зменшення глибини обробки. При сівбі застосовуються комбіновані агрегати, які за один прохід виконують до восьми операцій: боронування, внесення добрив, культивування, вирівнювання поля, посів, коткування посівів. Застосування комбінованих агрегатів дозволяє на кожному гектарі витрати палива скоротити до 8 л. Данні технічні засоби представлені комбінованими ґрунтообробними агрегатами (АКШ-5,6 та АКШ-3,6) та ґрунтообробними-посівними агрегатами (АППМ-6ДМ та АППА-6-02).

В комплексі енергозберігаючих технологій важливе місце займає спосіб внесення мінеральних добрив. Зменшення витрат ресурсів забезпечує локальне внесення добрив, наприклад, сівалками при сівбі та проведенні підтриманні росту в період вегетації. Економія енергетичних

Для використання ресурсозберігаючих технологій повинні бути розроблені відповідні технологічні карти, спрямовані на значне скорочення матеріальних, трудових ресурсів на одиницю сільськогосподарської продукції.

Використання ресурсозберігаючих технологій в СВК «Урожайний» дозволить більш економити ресурси, підвищити урожайність культур, поліпшити якість продукції, підвищити родючість ґрунтів, знизити залежність врожаю від погодних умов.

Висновки. Основними резервами економічного зростання та підвищення рівня ефективності виробничо-господарської діяльності СВК «Урожайний» Миколаївського району є інтенсифікація сільськогосподарського виробництва, розвиток комплексної механізації, використання інноваційного потенціалу, що допоможе збільшити обсяги виробництва продукції, скоротити собівартість 1 ц продукції та збільшити прибуток. Інтенсифікація сільського господарства – це концентрація засобів праці на одиницю земельної площі з метою збільшення виходу сільськогосподарської продукції і поліпшення її якості. Послідовна інтенсифікація сільськогосподарського виробництва на основі вдосконалення і раціонального використання всіх його чинників зазвичай забезпечує високі кінцеві результати. В сучасних умовах першочергового значення набуває впровадження ресурсозберігаючих технологій і технологічних комплексів машин.

ЛІТЕРАТУРА

1. Амбросов В.Я. Великотоварні підприємства як основа впровадження інновацій / В.Я. Амбросов, Т.Г. Маренич // Економіка АПК. — 2007. — №6. — С. 14-19.
2. Аналіз і виявлення резервів покращення ефективності господарювання підприємства в галузі рослинництва [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.referaty.pp.ua/abstracts/ua/economica-pidpriemstva/economica pidpriemstva/>
3. Андрійчук В.Г. Економіка аграрних підприємств : підручник / В. Г. Андрійчук. – 2-ге вид., доп. І перероблене / К. : КНЕУ, 2002. — 624с.
4. Ефективність виробництва зернових і зернобобових [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.refine.org.ua/pageid-5741-3.html>.
5. Лукінов І.І Напрямки ресурсно-технологічного оновлення національного АПК / І.І Лукінов // Формування і реалізація державної політики розвитку матеріально-технологічної бази агропромислового комплексу в Україні. — К., 2003. — С. 635.
6. Суть ефективності сільськогосподарського підприємства [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vbumb/2012_1/10.pdf

АНАЛІЗ ТА ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

А.А. Кустова., студентка

Науковий керівник: к.е.н., доцент Калюжна О.В.

Миколаївський національний аграрний університет

В статті обґрунтовано теоретико – методичні підходи до аналізу інноваційних процесів, а також розглянуто перелік показників оцінки ефективності інноваційної діяльності підприємств з урахуванням вимог сьогодення.

Ключові слова: інновації, інноваційна діяльність, ефективність інноваційної діяльності, інноваційні бізнес – одиниці, інноваційні підприємства.

Постановка проблеми. В умовах сучасного розвитку ринкових відносин і посилення конкуренції усе більшого значення для розвитку країни та для успішної фінансово-господарської діяльності підприємств набуває інноваційний розвиток. Інновації та інноваційна діяльність є необхідною складовою процесу забезпечення успішного, довготривалого та стійкого функціонування підприємства, однією з фундаментальних складових ефективної стратегії та важливим інструментом забезпечення конкурентних переваг.

У наш час, потреба в активізації інноваційної діяльності, що розглядається як передумова економічного зростання, нашоюхується на безсистемність процесу впровадження інноваційної продукції, їх комплексного використання, недосконалість, а подекуди і відсутність формалізованого апарату прийняття управлінських рішень і оцінки їх наслідків, невизначеність економічного механізму управління інноваційною діяльністю підприємств.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вивченням аналізу та оцінки економічної ефективності інноваційних проектів досліджували у своїх працях вітчизняні та зарубіжні вчені: О. Кантаєва, О. Кузьмін, І. Макаренко, С. Покропивний, А. Пригожин, А. Савченко, Б. Санто, Б. Твісс, В. Терехов, П. Уайт Р. Фостер, М. Чумаченко, Й. Шумпетер, А. Яковлев, та ін. Проте до теперішнього часу в економічній науці не сформовано методичні підходи до вивчення аналізу інновацій як самостійного напрямку досліджень.

Постановка завдання. Обґрунтувати теоретико-методичні підходи до аналізу інноваційних процесів та визначити перелік показників оцінки ефективності інноваційної діяльності підприємств з урахуванням вимог сьогодення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для аналізу оцінки ефективності інноваційної діяльності підприємства застосовуються такі показники: чистий дисконтований дохід; внутрішня норма прибутку або коефіцієнт дисконтування; проста норма прибутку; проста норма прибутку на акціонерний капітал; коефіцієнт фінансової автономності проекту; коефіцієнт поточної ліквідності; строк окупності інвестицій, спрямованих на реалізацію інноваційного проекту [3, с. 242].

Для детальнішої оцінки ефективності інноваційної діяльності до переліку показників варто внести, по-перше, коефіцієнт ефективності капіталовкладень підприємства в інноваційну діяльність (*Ке.к.ін.д.*), оскільки він надасть можливість керівництву підприємства встановити, скільки отримано доходу від інноваційної продукції в розрахунку на одну гривню капіталу, спрямованого на здійснення інноваційної діяльності. Формула визначення даного коефіцієнту має наступний вигляд [7, с. 140]:

$$Ке.к.ін.д. = \frac{Двід.ін.д.}{Він.д.}, \quad (1)$$

де *Двід.ін.д.* – доходи від інноваційної діяльності, тис. грн;

Він.д. – капіталовкладення на здійснення інноваційної діяльності, тис. грн.

По-друге, для оцінки ефективності інноваційної діяльності, доцільно використовувати показник частки прибутку від інноваційної діяльності в загальному обсязі прибутку підприємства. Цей показник дозволить зробити висновки щодо розвиненості та масштабів інноваційної діяльності на підприємстві.

$$ЧПін.д. = \frac{Прибуток\ від\ інноваційної\ діяльності}{загальний\ прибуток}. \quad (2)$$

По-третє, для більш повного аналізу інноваційної діяльності доцільно також вивчати грошовий потік від інноваційної діяльності як складову грошового потоку підприємства і на його основі розраховувати коефіцієнт збалансованості грошових потоків за наступною формулою:

$$Кзгп.ін.д. = \frac{ГПвх.ін.д.}{ГПвих.ін.д.}, \quad (3)$$

де *ГПвх.ін.д.* – вхідний потік грошей від інноваційної діяльності, тис. грн;

ГПвих.ін.д. – вихідний потік грошей від інноваційної діяльності, тис. грн.

По-четверте, необхідним є використання показників результативності стадії проведення НДДКР, стадії впровадження інновацій та діяльності підприємства з погляду тривалості процесу розробки й впровадження інновацій. Показник результативності стадії проведення НДДКР має такий вид:

$$P_{нддкр} = \frac{Ч_{еф.} + Ч_{пр.еф.}}{Ч_{заг.} - Ч_{реал.}}, \quad (4)$$

де $P_{нддкр}$ – результативність інноваційної діяльності на стадії проведення НДДКР;

$Ч_{еф.}$ – число самостійно розроблених новацій, що відповідають вимогам економічної ефективності підприємства;

$Ч_{пр.еф.}$ – число придбаних об'єктів інтелектуальної власності, що відповідають вимогам економічної ефективності промислового підприємства;

$Ч_{заг.}$ – загальне число новацій, як результат проведення НДДКР і придбання засобів інтелектуальної власності в зовнішньому середовищі промислового підприємства;

$Ч_{реал.}$ – число об'єктів інтелектуальної власності результатів НДДКР реалізованих у зовнішньому середовищі промислового підприємства й не використовуваних у діяльності промислового підприємства [1, с.140].

Показник результативності стадії впровадження інновацій має визначатися за формулою:

$$P_{ст.вп.} = \frac{Ч_{вп.ін.}}{Ч_{роз.ін.}}, \quad (5)$$

де $Ч_{вп.ін.}$ – число впроваджених інновацій, що відповідають вимогам економічної ефективності підприємства;

$Ч_{роз.ін.}$ – число розроблених інновацій, що відповідають вимогам економічної ефективності, за той же період часу.

Результативність діяльності підприємства з точки зору тривалості процесу розробки й впровадження інновацій може бути визначена за формулою:

$$P_{т.н.} = \frac{T_{с.н.}}{T_{ф.}}, \quad (6)$$

де $T_{с.н.}$ – суспільно необхідні витрати часу на розробку й використання інновацій;

$T_{ф.}$ – загальна тривалість циклу розробки й освоєння інновації.

Таким чином, у якості інтегрального показника, що характеризує ефективність інноваційної діяльності підприємства, може бути використаний коефіцієнт результативності інноваційної діяльності в цілому:

$$P_{ін.д} = P_{нддкр} \cdot P_{ст.вп.} \cdot P_{т.н.} \quad (7)$$

Для оцінки ефективності інноваційної діяльності господарюючого суб'єкта рекомендується використовувати показник модифікованої внутрішньої норми рентабельності ($MIRR$), який розраховується наступним чином:

$$MIRR_R = (1+r) \cdot \sqrt[T]{\frac{(1+r)^{-T} \cdot \sum NPV_i}{PVI_R}} - 1; \quad (8)$$

де $MIRR$ – модифікована норма рентабельності інноваційної діяльності господарюючого суб'єкта (в розрахунку на період t);

r – ставка дисконтування (в розрахунку на період t);

T – середній часовий лаг між початком дослідження і початком проектів, виражених в періодах t ;

$\sum NPV_t$ – сума чистих поточних вартостей інноваційних проектів, розпочатих у звітний період;

PVI_R – поточна вартість витрат на дослідження і розробку за період T , яка розраховується за формулою:

$$PVI_R = \sum_{t=0}^{T-1} \frac{(T-t)}{T} \cdot \frac{I_R / T}{(1+r)^t}. \quad (9)$$

Розрахована модифікована внутрішня норма рентабельності дозволяє оцінити ефективність інноваційної діяльності, а також є зручним для сприйняття менеджерами.

Для визначення ефективності впровадження інноваційного проекту варто застосовувати показник цінності капіталу (чистого дисконтованого доходу – NPV), який розраховується за такою формулою, що враховує рівень інфляції та ризику.

$$NPV = \sum_{t=1}^T \frac{P_t}{(1+E+i+r)^t} - \sum_{t=0}^n \frac{I_t}{(1+E+i+r)^t} \geq 0, \quad (10)$$

де I – виплати; E – ставка дисконту; i – рівень інфляції в країні; r – рівень ризику.

Комплексний аналіз ефективності інноваційної діяльності господарюючого суб'єкта має містити в собі п'ять етапів аналізу, які, безпосередньо, пов'язаних між собою.

На першому (попередній аналіз) та другому (перспективний аналіз) етапах проводиться аналіз можливих варіантів розвитку підприємства та визначаються його можливості, потреби в інвестиціях, здійснюється пошук можливих альтернатив інвестування [2, с. 190]. Одночасно із цим дається оцінка ролі власного капіталу у формуванні й розвитку інноваційного потенціалу. Далі аналізується вплив основних техніко-економічних факторів на зміну структури інноваційного потенціалу у звітному періоді порівняно з попереднім та виявляються внутрішньогосподарські резерви росту інноваційного потенціалу підприємства.

Третій етап (оперативний аналіз) передбачає аналіз поточної інноваційної діяльності, аналіз витрат на інноваційну діяльність, аналіз результативності інноваційної діяльності, аналіз надійності підприємства.

Четвертий етап – ретроспективний аналіз інноваційної діяльності та оцінки досягнення підприємством стратегічних цілей. Необхідний для формування інформаційної бази та створення передумов для стратегічного управління, містить оцінку кількісних та якісних показників, що відображають ефективність інноваційної діяльності підприємства.

П'ятий етап (заключний етап аналізу) – оцінка впливу інноваційної діяльності на фінансовий стан підприємства, його позиції на ринку. Здійснюється аналіз причин, які стримують інноваційний розвиток, що дозволить у подальшому розробити заходи для розвитку інноваційної діяльності, підводиться підсумок щодо здійснення підприємством інноваційної діяльності порівняно з попереднім періодом.

Висновки. В умовах сьогодення вирішальною умовою розвитку та стабільності підприємств є ефективність їх інноваційної діяльності. При цьому результативність інноваційної діяльності прямо залежить від того, наскільки точно проведено оцінку ефективності інновацій, наскільки адекватно визначено її методи, сформовано чітку стратегію та пріоритети розвитку інноваційної діяльності. Це дає можливість керівникам підприємств виявити як сильні, так і слабкі сторони цієї діяльності, та дозволяє приймати обґрунтовані раціональні управлінські рішення та ефективно керувати не тільки інноваційною діяльністю, але й забезпечувати успішний, довготривалий, стійкий розвиток підприємства в цілому.

ЛІТЕРАТУРА

1. Левченко Н. М. Аналіз інноваційної діяльності підприємств / Н. М. Левченко, Д. К. Носенко // Вісник Хмельницького національного університету. – 2009. – №2. – С.138–142.
2. Лысенко Д. В. Комплексный экономический анализ хозяйственной деятельности / Д. В. Лысенко. – М. : Инфра–М, 2007. – С. 320.
3. Яцков В. Инновационный путь развития в условиях экономических реформ / В. Яцков // Проблемы науки. – № 7. – 2002. – С. 240–246.

СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ ІНТЕНСИФІКАЦІЇ РОЗВИТКУ ЗЕРНОВОГО ГОСПОДАРСТВА З УРАХУВАННЯМ ІННОВАЦІЙ

Р. Г. Кучер, магістр

Науковий керівник: д.е.н., доцент Долгошея Н. О.

Миколаївський національний аграрний університет

У статті розглянуто основні напрямки динамічного розвитку зернового господарства, а саме інтенсифікація, розширене відтворення виробництва зерна на основі науково-технічного прогресу та підвищення рівня державної підтримки.

Ключові слова: земля, ґрунт, земельні угіддя, ефективно землекористування, органічна система землеробства, інноваційна стратегія, еколого-економічний потенціал.

Постановка проблеми. У сучасних умовах загальною проблемою більшості аграрних підприємств є недостатній рівень їх конкурентоспроможності в ринковому середовищі. Удосконалення методів управління і організації виробництва сільськогосподарських підприємств на сучасному етапі економічного розвитку потребує нових якісних рішень. Це пов'язано з особливостями науково-технічного процесу та формування на його засадах динаміки економічних процесів, а також із необхідністю істотного підвищення рівня інтенсифікації виробництва і його ефективності як основи успішного вирішення завдань забезпечення стійкого економічного зростання [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми інтенсифікації виробництва розглядаються у працях В.М. Петрова, А.В. Токар, Н.П. Особи, П.С. Березівського, Т.О. Бондура, О.В. Коваленко, М.І. Скрипник та багато інших. Слід зазначити, що незважаючи на важливість проблеми розвитку процесу інтенсифікації сільськогосподарського виробництва, її комплексним дослідженням в умовах ринку приділяється невинновдано мало уваги.

Постановка завдання. Обґрунтування основних напрямків інтенсифікації виробництва зерна з урахуванням інновацій.

Виклад основного матеріалу досліджень. На даний час зернове виробництво України характеризується структурною незбалансованістю, сучасні господарства на шляху розвитку й ефективного функціонування потребують фінансової, економічної і технологічної збалансованості з переробними підприємствами та обслуговуючими

організаціями, що здійснюють матеріально-технічне забезпечення. Лише за таких умов можливі докорінні зміни в соціально-економічній ситуації на селі, інноваційний розвиток, позитивні зрушення у відносинах власності, економічна свобода товаровиробників, насиченість ринку зерном та продуктами його переробки.

Інтенсивні технології представляють систему агротехнічних прийомів, які дають змогу максимально реалізовувати генетичний потенціал сортів і одержувати урожайність значно вищу, ніж забезпечують природні умови [2].

Нинішнє сільське господарство працює за застарілими технологіями в результаті чого стандарти Європи не підходять для української продукції, Україна не має виходу на європейський ринок, ми не можемо виготовити продукцію відповідного зразка, тому що вона за такої високої ціни буде неконкурентоспроможною. Неможливо виготовити продукцію кращої якості за старими технологіями, складність в тому що для переобладнання системи сільського господарства потрібні великі кошти і багато років, руїна, яка сьогодні відображує сільське господарство, не здатна відновитись самостійно.

Але якщо розглянути процес інтенсифікації виробництва в реальності (в табл. 1 розглянуто найбільш поширені види інтенсифікації виробництва [3]), то ми можемо побачити що частка підприємств що впроваджували інновації невисока. Це відповідно провокує низьку якість продукції і високу собівартість продукції, натомість імпортна сільськогосподарська продукція є значно дешевшою ніж вітчизняна. Відповідно цьому ми й маємо занепад сільськогосподарського виробництва, а отже і економіки загалом.

Таблиця 1

Частка аграрних підприємств по Україні, що впроваджували інновації, %

Показники	2007р.	2008р.	2009р.	2010р.	2011р.	2012р.	Відхилення, ±
Усього	10	8,2	10	11,5	10,8	10,7	0,7
у тому числі							
здійснювали механізацію та автоматизацію виробництва	3,7	3,3	5,1	8,7	7,6	7	3,3
впроваджували нові технологічні процеси	4,9	4,1	2,7	5	4,8	4,1	-0,8
освоювали виробництво інноваційної продукції	7,8	6,4	4,7	5,5	6,2	5,6	-2,2

Виникає питання, чому ж влада не зробить фермера самостійним щоб мати змогу вкладати у свій бізнес кошти, наприклад надати можливість вільно використовувати власні землі чи брати кредити і розвивати власний бізнес, а без цього закону селян ніхто не буде фінансувати, а отже селянин буде змушений працювати на тракторах які використовують в п'ять раз більше палива, ніж новий, сортами, які дають вдвічі менше врожаю, і ціна цього борошна буде захмарною, а ми будемо його споживати. Проблема стоїть також у тому, що населення країни дезінформовано, селяни не можуть отримати необхідний їм закон, а інша частина населення не розуміє всієї складності ситуації і того, що без інтенсифікації виробництва Україна втратить будь-яку можливість відновити власну економіку.

Таким чином, можна стверджувати, що інтенсифікація зернового господарства має багатофакторний характер свого розвитку і тому вимагає комплексного, системного підходу до його дослідження. Розглянемо важливі напрямки інтенсифікації зерновиробничого напрямку в сучасних умовах.

В сучасному землеробстві країни налічується 32,4 млн га ріллі, яка займає 78% всіх сільськогосподарських угідь (41,7 млн га). Серед земель, які використовуються в активному обробітку, майже 10 млн га низькопродуктивні, кислі, засолені, піщані, які не дають належної віддачі на вкладені в них матеріальні та енергетичні ресурси. Щороку на них розміщується більше 1,0 млн га зернових культур, за рахунок низької родючості втрачається 1–1,2 млн тонн зерна.

За таких умов необхідне проведення оптимізації агроландшафтів, зниження недопустимої розораності ґрунтів з тим, щоб вилучені землі використати більш раціонально, створити на них луки та пасовища, а найбільш – заліснити.

Важливим заходом отримання достатніх валових зборів зерна є розміщення зернових культур. Набутий багаторічний досвід свідчить, що за рахунок покращення попередників розміщення зернових культур можливе збільшення виробництва зерна до 9 відсотків.

Традиційними попередниками, особливо для озимих зернових, залишаються:

- чисті, зайняті пари;
- багаторічні та однорічні трави;
- зернобобові культури.

Виходячи з того, що насиченість зерновими культурами становить 55–60% усіх посівів, необхідно більш ретельно виконувати весь комплекс агротехнічних заходів з обробітку ґрунту, удобрення, сівби та їх захисту, що потребує додаткових матеріальних і фінансових витрат.

Одержання запланованого урожаю зернових культур можна досягти за умов запровадження чіткої системи удобрення. Успіх інтенсивних технологій вирощування зернових культур базується на максимальній концентрації і високоефективному використанні наявних матеріально-технічних ресурсів. Інтенсивні технології передбачають швидке впровадження досягнень вітчизняного та зарубіжного науково-технічного потенціалу, чіткого дотримання технологічної дисципліни і програмованого вирощування врожаю. При дотриманні цих вимог забезпечується значне збільшення зернового виробництва.

Фітосанітарний стан посівів зернових культур, і особливо озимої пшениці, залишається складним. В останні роки значно поширився септоріоз листя і колосу, сажкові захворювання, кореневі гнилі, іржасті плямистості та спалахи розмноження шкідників і особливо клопа шкідливої черепашки, злакових мух, підгризаючих совок, хлібного туруна, мишоподібних гризунів. Практичним досвідом і даними наукових установ встановлено, що втрати врожаю від них можуть досягати понад 30%.

Для забезпечення одержання сталих урожаїв високої якості передбачається впровадження системи захисту зернових культур, яка базується на раціональному використанні організаційно-господарських, агротехнічних, хімічних, біологічних та інших заходів. Особливу увагу слід приділяти агротехнічним і організаційно-господарським прийомам, що дасть змогу попередити масове розмноження шкідливих організмів, зменшити використання хімічних засобів та забезпечити більш ефективне їх використання. Для проведення хімічних заходів потрібно щороку близько 10,8 тис. тонн засобів захисту. Інтегровані технології захисту зернових культур дадуть можливість сільгоспвиробникам зберегти від шкідників, хвороб і бур'янів зерна на суму понад 2,5 млрд. грн. Як свідчать багаторічні дані Інституту захисту рослин НААН, особливе гостро стоятиме проблема захисту озимини в осінній період на тих посівах, де не повною мірою витримується технологія вирощування. Це перш за все поля з ранніми і надранніми строками сівби та стерньовими попередниками, а також там, де спрощені системи обробітку ґрунту і внесення добрив.

Процес інтенсифікації сільськогосподарського виробництва тісно пов'язаний із використанням у землеробстві новітніх досягнень у галузі селекції і насінництва. Впровадження нових продуктивніших, стійкіших до несприятливих погодно-кліматичних умов і хвороб сортів, оновлення асортименту насіння високих репродукцій дає змогу збільшити врожайність та виробництво зерна на 20–25%.

Національна академія аграрних наук України, Національна академія наук України та їхні науково-дослідні установи, навчальні господарства вищих

сільськогосподарських навчальних закладів Міністерства аграрної політики і продовольства України, які виробляють насіння еліти, повністю забезпечують потребу товаровиробників у такому насінні відповідно до прийнятої схеми насінництва.

Первинне насінництво за всіма правилами ведеться безпосередньо оригінатором сорту, установою або власником сорту. В окремих випадках цим можуть займатись й інші науково-дослідні установи, але обов'язково тільки за згодою й методикою автора-оригінатора сорту та під його контролем, що відображається у відповідному договорі. Реалізація насіння вищих категорій (розсадники, розмноження, супереліта) неоригінаторами сортів повинно заборонятися. Первинне насінництво складається з добору вихідного матеріалу кращих типових рослин, їхньої оцінки за потомством та попереднього розмноження.

Елітне насінництво, як правило, ведеться науково-дослідними установами та їх дослідними господарствами, окремими навчальними господарствами закладів аграрної освіти та деякими іншими суб'єктами господарювання, яким за результатами атестації надано право на виробництво й реалізацію такого насіння.

Репродукційне насінництво слід проводити у спеціалізованих та товарних господарствах, які пройшли відповідну атестацію й отримали паспорт на виробництво та реалізацію насіння репродукцій для забезпечення товарних посівів.

Виробники насіння зазначених категорій обов'язково повинні бути занесені до Державного реєстру виробників насіння і садивного матеріалу. У даний час у науково-дослідних установах виробляється близько 140 тис. тонн елітного насіння, в тому числі 100 тис. тонн озимих культур

Міністерству аграрної політики слід проводити роботу з реформування та становлення галузі насінництва і розвитку ринку насіння, а саме по:

- прискорення впровадження у виробництво сортів і гібридів зернових культур нового покоління, адаптованих до агроекологічних умов вирощування з цінними господарськими властивостями;

- використання для сівби насіння, що відповідає вимогам державного стандарту за сортовими та посівними показниками;

прискорення виходу України з насінницькою продукцією на європейський та світовий ринок, неухильного виконання прийнятих зобов'язань щодо міждержавних поставок насіння зернових культур;

- переходу на контрактну систему виробництва і реалізації елітного насіння за ліцензійними угодами;

- проведення обов'язкової сертифікації насіння зернових культур;

- нарощування фінансування програми підтримки селекції та насінництва, кошти яких спрямовуються на закупівлю оригінального та елітного насіння зернових культур та фінансування цільових селекційно-генетичних програм [4].

Висновки. Більшість продукції українських сільськогосподарських господарств не здатна конкурувати з більш якісною і дешевою ввізною продукцією. Тому якщо української влада має мету оздоровлення економіки то вона має врахувати в першу чергу стан аграрного виробництва і подальший його розвиток. Зернове господарство належить до основних пріоритетів розвитку агропромислового сектора, визначає стратегію держави щодо його подальшого розвитку. Тому вивчення основних закономірностей інтенсифікації зерновиробництва, впливу різних факторів на підвищення ефективності виробництва і стратегічних напрямків щодо прискорення росту віддачі вкладених засобів потребує системного підходу і першочергового вирішення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кірдіна О. Г. Обмеження та орієнтири техніко-технологічного розвитку України в умовах глобалізації / О. Г. Кірдіна // Маркетинг і менеджмент інновацій. – 2011. – № 4. – Т. I. – С. 179–184.
2. Економіка виробництва зерна (з основами організації і технології виробництва): монографія за ред.В.І. Бойка. – К.: ННЦ ІАЕ, 2008. – 400 с.
3. Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>
4. Програма “Зерно України – 2015”. — К.: ДІА, 2011. — 42 - 48 с.

ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

А.В. Лоцман, студентка

Науковий керівник: к.е.н., доцент Калюжна О.В.

Миколаївський національний аграрний університет

У статті розглянуто поняття «інновації». Розглянуто специфічні особливості впровадження інновацій в аграрних підприємствах. Досліджено та проаналізовано сучасні проблеми впровадження результатів інноваційної діяльності.

Ключові слова: інновація, інноваційний процес, новація, винахід.

Постановка проблеми. Сучасний розвиток економіки характеризується значною конкурентною боротьбою суб'єктів господарювання. Такі умови вимагають переходу до нових, більш ефективних методів управління, що, у свою чергу залежить від ряду чинників. Одним із найвагоміших і є інноваційний розвиток. Саме інновації дають змогу підприємствам займати лідируючі позиції на ринку, збільшувати прибуток, вести гідну конкурентну боротьбу. В аграрній сфері економіки розвиток інноваційної діяльності стримується через недостатнє стимулювання з боку держави впровадження інновацій у виробництво, обмеженість внутрішніх і зовнішніх джерел фінансування інновацій та неможливість їх швидкої мобілізації.

Аналіз останніх наукових досліджень і публікацій. Методологічне обґрунтування сутності інновації здійснене в класичних працях Й. Шумпетера, Ф. Ніксона, Б. Твісса, М. Дж. Епштейн, Р. Шелтон та Т. Давіла.

Постановка завдання. Проаналізувати класичні та сучасні підходи сутності інновацій, охарактеризувати ключові аспекти впровадження інновацій, визначити основні мотиви застосування інновацій, дослідити проблеми активізації інноваційної діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для дослідження поставленого завдання в першу чергу потрібно розглянути тлумачення терміна «інновація».

Термін інновація розглядається як нова науково – організаційна комбінація виробничих факторів, мотивованих підприємницьким духом [1].

У перекладі з англійської мови термін «innovations» означає нововведення.

Найвідоміші тлумачні словники «Collins Cobuild English Language dictionary» та «Oxford University Press» визначають інновацію як нову ідею чи метод, що

впроваджено для виготовлення будь – чого, що ґрунтується на нових ідеях та технологіях.

Як наукове поняття термін «інновація» уперше був введений австрійським вченим Й. Шумпетером. Він стверджував, що «інновація являє собою історичне явище, що викликає необоротну зміну виробництва товарів. Якщо замість зміни величини факторів ми змінимо функцію виробництва, то матимемо саме інновацію». Шумпетер розглядав інновацію як встановлення нової виробничої функції [2].

Американський учений Ф. Ніксон вважає, що інновація – це сукупність технічних, виробничих і комерційних заходів, які зумовлюють появу на ринку нових і покращених промислових процесів та обладнання. На думку відомого американського вченого Б. Твісса, нововведення – процес, у якому винахід або ідея набуває економічного змісту. В словнику «Науково – технічний прогрес» інновація (нововведення) визначається як результат творчої діяльності, націленої на розробку, створення і розповсюдження нових виробів, технологій, впровадження нових організаційних форм і т. д.

У Законі України «Про інноваційну діяльність» дано таке визначення: «інновації – новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоспроможні технології, продукція або послуги, а також організаційно – технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери» [3].

Проаналізувавши роботи закордонних вчених, можна сформулювати власне визначення поняття інновації. Інновація – це процес який поєднує у собі самовираження творця інновації та бажання здобуття конкурентних переваг.

М. Дж. Епштейн, Р. Шелтон та Т. Давіла у своїй праці [4], вивчивши досвід провідних компаній світу, переконливо довели, що:

1. Інновація не потребує революції всередині компанії.
2. Інновація – це не алхімія з містичними перебудовами.
3. Інновація не зводиться лише до творчості та створення «креативної культури».
4. Інновація не обмежується лише процесами і інструментами системи стадій і підходів.
5. Інновація не зосереджується виключно на нових технологіях.
6. Інновація не є тим, чого кожна компанія потребує найбільшою мірою.

З поняттям «інновація» тісно пов'язані такі терміни, як «новація», «винахід» і «відкриття».

Новація – кінцевий метод, принцип, новий порядок, винахід, новий продукт, процес, якісно відмінний від попереднього аналога, що є результатом інтелектуальної діяльності, закінчених наукових досліджень і розробок. Цей термін вживається до всіх новацій як у виробничій, так і науковій, навчальній, соціальній сферах, стосовно будь – яких удосконалень, які забезпечують збільшення витрат або створюють умови для зміни способу життя.

Винахід – це нове технічне рішення конкретного завдання, яке дає позитивний ефект, покращує якість продукції чи змінює умови праці, життя тощо.

Відкриття є процесом одержання раніше невідомих даних або спостереження раніше невідомого явища природи, що сприяє накопиченню теоретичних знань.

Загальновідомо, що аграрна сфера, де основним фактором виробництва є земля, має низку специфічних особливостей порівняно з іншими галузями, зокрема: тісний зв'язок із відтворенням живих організмів, сезонний характер виробництва, високий рівень ризиків тощо. З огляду на це до особливостей інновацій, які впроваджуються в аграрних підприємствах, належать: значна тривалість процесу розробки та переважно поліпшувальний характер інновацій, ключова роль науково – дослідних установ у процесі розробки інновацій, врахування природно – кліматичних умов і регіональний характер розробки інновацій [5].

Визначено, що на відміну від інших галузей, в аграрному секторі процес розробки інновацій відбувається більш повільно. Так, внаслідок суттєвої тривалості етапів розробки й апробації інновацій результати фундаментальних наукових досліджень у селекції сільськогосподарських культур дають максимальну віддачу через 15 – 20 років після початку їх фінансування, а в селекції порід тварин – через 20 – 30 і більше років [6]. Поліпшувальний характер інновацій в аграрній сфері пов'язаний з їх переважною орієнтацією на підвищення урожайності рослин, продуктивності тварин, зниження трудомісткості виробничих процесів, а не на винайдення принципового нового. Результати досліджень підтверджують, що роль інновацій в розвитку аграрних підприємств полягає, насамперед, у підвищенні продуктивності праці.

Проведення наукових досліджень потребує ґрунтовних знань, витрат часу та відповідної матеріально – технічної бази, тому здійснюється переважно у науково – дослідних установах. Основним ініціатором створення інновацій для сільського господарства є мережа науково – дослідних інститутів НААН України та Міністерства аграрної політики та продовольства України. При цьому найбільш поширеними інноваціями є нові сорти, гібриди рослин і породи тварин, штами мікроорганізмів,

марки і модифікації сільськогосподарської техніки, технології, хімічні та біологічні препарати, економічні розробки тощо [6].

Слід зазначити, що розробка значної кількості інновацій для вітчизняних аграрних підприємств має регіональний характер, оскільки характеристики розробленого об'єкта мають відповідати природним та кліматичним умовам відповідної території, а також спрямовуватись на поліпшення екологічної ситуації та збереження природних ресурсів. Крім того інновації, впроваджувані в аграрних підприємствах, характеризуються такими особливостями: неможливість у деяких випадках повного привласнення результатів впровадження інновацій; комплементарний характер, що передбачає можливість зниження рівня ризиків або середніх витрат на одиницю продукції при спільному впровадженні декількох інновацій; взаємозв'язок характеристик інновацій та локальних умов їх упровадження; ризикованість запровадження інновацій порівняно з іншими галузями, що зумовлюється специфікою аграрного виробництва.

Сільське господарство належить до галузей зі змінною технологією, тому зміна технології в аграрних підприємствах призводить до формування більш вагомих результатів, ніж розробка нової продукції. Проте, аналіз тенденцій, що склалися на ринку об'єктів інтелектуальної власності, засвідчує існування суттєвого диспаритету між селекційно – генетичним і виробничо – технологічними інноваціями. Наприклад, у галузі рослинництва селекційні інновації мають товарну форму і захищені у правовому середовищі як об'єкти інтелектуальної власності, а переважна більшість технологічних інновацій розглядаються як розробки «ноу – хау» або окремі елементи технологій, які накладаються на вже існуючі базові технології. Тобто в сучасних умовах комерційне використання технологічних інновацій супроводжується значними ускладненнями, а попит на них суттєво обмежується [7].

Основними мотивами застосування інновацій на аграрних підприємствах звичайно є:

- підвищення конкурентоздатності своїх нових продуктів;
- підвищення свого іміджу на ринку;
- захоплення нових ринків;
- збільшення величини грошового потоку;
- зниження ресурсоемкості продукту.

Для активізації інноваційної діяльності підприємств та формуванню інноваційної інфраструктури перешкоджають проблеми як загальнодержавного, так і регіонального значення. Серед них:

- слабкі коопераційні зв'язки між вищими навчальними закладами, науковими установами та підприємствами, у тому числі на рівні підготовки та відтворення наукових кадрів, забезпечення управління інноваціями на трьох основних стадіях «ідея – дослідний зразок – виробництво»;

- застаріла виробнича та технологічна база багатьох підприємств у зв'язку з відсутністю коштів, які можна направити на модернізацію виробництва;

- неефективний механізм правового захисту інтелектуальної власності;
- недостатність бюджетної підтримки науково – технічної та інноваційної діяльності.

Серед проблем, які виникають в аграрній сфері при впровадженні інновацій, можна виділити такі:

- відсутність науково – технічної інформації щодо самих розробок і їх впровадження на підприємствах;

- невиправдано довга і складна процедура розгляду інноваційних проектів з метою надання їм певних пільг;

- відсутність ефективної системи фінансово – кредитної підтримки інноваційної діяльності з урахуванням і збереженням спеціалізації підприємств;

- високий економічний ризик у зв'язку зі значними витратами виробництва на нововведення і невизначеністю ринку збуту;

- певні труднощі в одержанні пільгових кредитів;
- невідповідність існуючої в Україні нормативної бази сучасному рівню розвитку світової техніки;

- нестача обігових коштів;
- відсутність кваліфікованих кадрів.

Інновації в аграрній сфері потребують всебічної підтримки з боку держави та залучення вітчизняних та іноземних інвестицій. Державна влада повинна вдосконалити законодавчу базу, стабілізувати політичну, економічну та соціальну ситуації для того, щоб Україна була інвестиційно – привабливою для інвесторів.

Інноваційний розвиток сільського господарства базується на здійсненні державної аграрної та інвестиційної політики, спрямованої на активізацію нововведень.

Високотехнологічний розвиток сільського господарства і переробної промисловості потребує насамперед:

- нових агрегатів тракторів середньої потужності, кормозбиральної та бурякозбиральної техніки;
- біодобрива;

- новітні засоби захисту рослин і тварин;
- обладнання для глибокої переробки рослинної та тваринної продукції;
- сучасні технології зберігання сільськогосподарської продукції;
- матеріали, технології та обладнання для фасування, пакування і маркування продуктів харчування та напоїв;
- екологічно чисті харчові продукти та продукти з високими оздоровчими властивостями з овочевих та зернових культур.

Висновки. Отже, встановлено, що у сучасних умовах інновації виступають рушійною силою суспільного виробництва, а інноваційна діяльність є одним із визначальних факторів структурної перебудови та прискорення економічного зростання аграрних підприємств. З'ясовано, що ключовими особливостями впровадження інновацій в аграрних підприємствах України є значна тривалість процесу розробки і поліпшувальний характер інновацій, ключова роль науково – дослідних установ у процесі розробки інновацій, врахування природно – кліматичних умов та регіональний характер розробки інновацій, ризикованість запровадження порівняно з іншими галузями економіки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Говінарджан. В. Як впровадити інновації на ринку. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.management.com.ua/interview/int242.html>.
2. Schumpeter J. Business Cycles / J. Schumpeter. – New York, 1939. – 385 с.
3. Про інноваційну діяльність [Електронний ресурс]. : Закон України від 4 липня 2002 р. № 40–IV. – Режим доступу до матеріалів: www.zakon.rada.gov.ua.
4. Давила Т. Работающая инновация: Как управлять ею, измерять её и извлекать из неё выгоду / Т. Давила пер. с. англ. Т.Ф. Козицкой. – Днепропетровск : Баланс Бизнес Букс, 2007. – 320 с.
5. Янковська О.І. Особливості інновацій в сільському господарстві [Електронний ресурс] / О. І. Янковська // Економіка. Управління. Інновації. – 2010. – № 2 (4). – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/e-journals/eui/2010_2/10yaoiicg.pdf.
6. Іртищева І.О. Особливості інноваційних процесів у сільському господарстві [Електронний ресурс] / І.О. Іртищева // Інвестиційні пріоритети епохи глобалізації: вплив на національну економіку і окремих бізнес : матеріали Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (5–9 березня 2009 р.). – Режим доступу : http://www.confcontact.com/2009_03_05/5_irtisheva.htm.
7. Кириченко В.В. Ринкові моделі реалізації селекційних інновацій / В.В.Кириченко, В.М. Тимчук // Вісник аграрної науки. – 2008. – № 8. – С. 62–64.

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ РИНКУ ЗЕРНА У ЖОВТНЕВОМУ РАЙОНІ МИКОЛАЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Я. О. Мартиненко, магістр

Науковий керівник: д.е.н., професор Червен І. І.

Миколаївський національний аграрний університет

Проаналізовано сучасний стан та рівень розвитку ринку зерна в Жовтневому районі Миколаївської області. Визначено основні напрямки удосконалення функціонування ринку зерна в сучасних умовах..

Ключові слова: зерновиробництво, ринок зерна, валовий збір, обсяги реалізації, пропозиція.

Актуальність теми. Підвищення ефективності зерновиробництва є однією з найбільш важливих умов сталого розвитку аграрного сектору економіки країни. Зернова галузь становить основу не лише рослинництва, а і всього сільськогосподарського виробництва. Вона багато в чому визначає рівень і темпи розвитку сільськогосподарського виробництва, а також можливості більш швидкого економічного зростання в аграрній сфері.

До основних проблем, що характерні для функціонування сучасного зернового ринку, включають: нестабільність функціонування, слабка державна підтримка товаровиробників, повільне впровадження інновацій, недостатній моніторинг ринкових процесів у даній галузі, недосконалі виробничо-збутові зв'язки та непродумана логістична політика. Це зумовлює актуальність та необхідність продовження теоретичних і практичних розробок, що стосуються ефективної організації, функціонування, регулювання і державної підтримки вітчизняного зернового ринку в умовах світової конкуренції та внутрішньодержавного конкурентного середовища.

Аналіз останніх даних та публікацій. Різні аспекти розвитку продовольчих ринків, у тому числі становлення ринкових відносин в АПК, створення ринкової інфраструктури, а також формування зернового ринку є предметом досліджень відомих вітчизняних учених-економістів: В. Ганганова, Б. Данилишина, М. Калінчика, М. Лобаса, М. Маліка, П. Макаренка, Л. Мармоль, П. Саблука, О. Шпичака та ін. Окремі проблемні питання та відповідні заходи розвитку зернової галузі розглядаються у наукових публікаціях В.Я. Месель-Веселяка, М.В. Калінчика, О.Г. Шпикуляка,

Є.М. Комісаренка, Н. В. Кінах, В. М. Ціхановської, Ю. П. Воскобійника та інших дослідників.

Постановка завдання. Оскільки проблеми формування та функціонування зернового ринку є дуже актуальним, доречним є проведення докладного аналізу сучасного стану та тенденцій його розвитку з метою визначення резервів підвищення ефективності його функціонування.

Виклад основного матеріалу дослідження. Зернопродуктовий комплекс традиційно посідає одне з пріоритетних місць серед основних галузей сільського господарства України як за виробничо-технічними характеристиками, так і за оборотом фінансово-грошових засобів. Його ресурсний потенціал має велике значення для національної економіки держави, забезпечуючи її продовольчу безпеку.

Стан зернового господарства визначає розвиток усіх галузей агропромислового виробництва та рівень добробуту народу. Від обсягу виробництва зерна залежить, чи буде населення забезпечене основним продуктом харчування – хлібом, а промисловість – сировиною. Високорозвинене зернове господарство відіграє значну роль у розширенні м'ясного та молочного скотарства, свинарства і птахівництва. В умовах поглиблення міжнародного поділу праці, економічних відмінностей країн і різної забезпеченості їх зерном власного виробництва цей продукт стає одним із найважливіших об'єктів зовнішньої торгівлі [2].

У 2012 році під зерновими культурами у Миколаївській області було зайнято 836,4 тис. га (56,3 % загальної посівної площі), що на 5,9 % менше, ніж у 2011 р. Частка озимих культур у зерновому кліні складала 41,8 % (394,4 тис. га), з яких під пшеницею було зайнято 247,5 тис. га; ярих культур – 58,2 % (487,0 тис. га).

Жовтневий район у 2012 році зайняв друге місце серед всіх районів Миколаївської області у виробництві продукції сільського господарства – 9,8 % від загального обсягу. Перше місце – у Снігурівського району (15,5 %), а третє – у Первомайського (8,5 %).

Структура посівних площ в Жовтневому районі у 2012 році мала наступний вигляд: уся площа становила 94,0 тис. га, з неї зернові культури займали 50,1 тис. га, технічні культури – 30,0 тис. га, картопля та овочево-баштанні культури – 8,1 тис. га, кормові – 5,8 тис. га. Зернові культури в структурі посівних площ займають 53 % (рис. 1).

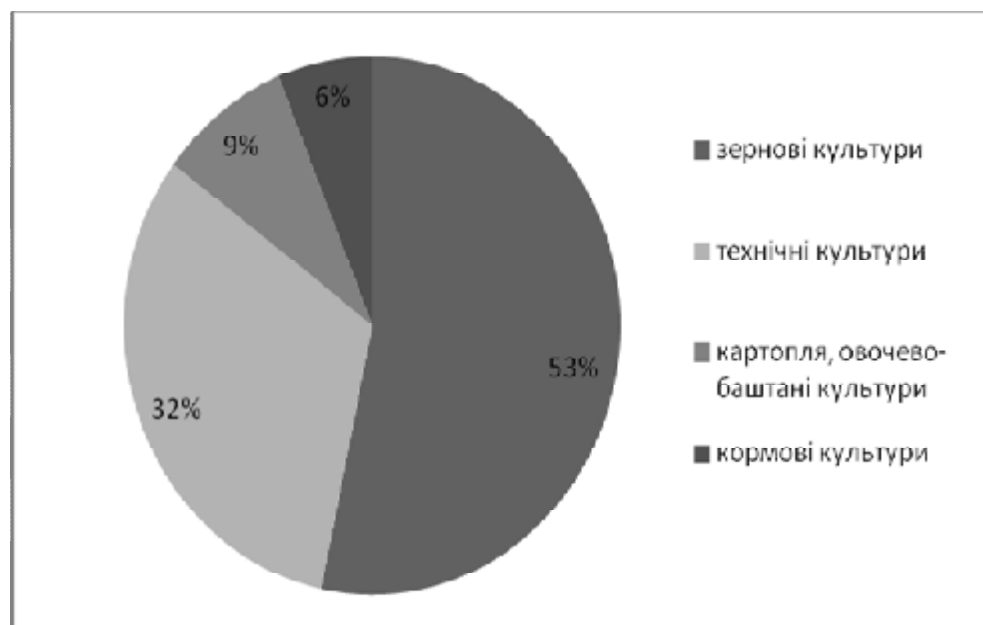

Рис. 1. Посівні площі основних сільськогосподарських культур у 2012 році в Жовтневому районі

Динаміка головних показників та чинників розвитку зернового ринку Жовтневого району наведена в таблиці 1 і свідчить про досить значні коливання обсягів виробництва, а, отже, і пропозиції зерна на регіональному ринку. За період, що аналізується, мінімальний валовий збір зернових в районі склав 64,8 тис. т (2012 рік), а максимальний – 188,9 тис. т (2009 рік). Значна різниця (в три рази) між мінімальним та максимальним обсягом виробництва зернових культур свідчить про нестабільність рівня пропозиції зерна, що, в свою чергу, стимулює цінові коливання на зерновому ринку.

Таблиця 1

Показники розвитку ринку зерна в Жовтневому районі

Показники	Роки				
	2008	2009	2010	2011	2012
Валовий збір зерна по району:					
- тис. т	154,2	188,9	136,0	146,1	64,8
- у % до області	6,5	7,7	6,2	5,6	5,1
Урожайність, ц з 1 га:					
- Жовтневий район	29,0	30,2	23,3	26,3	13,5
- Миколаївська область	28,7	27,6	25,1	28,4	16,3
Площа, з якої зібрано зерно по району:					
- тис. га	53,2	62,6	58,4	55,6	48,0
- у % до області	6,4	7,0	6,7	6,0	6,1
Обсяг реалізації зерна с.-г. підприємствами, тис. т:					
- Жовтневий район	43,3	54,7	43,5	54,9	19,3
- Миколаївська обл.	1161,5	1390,4	1368,2	1328,3	998,5

Головними чинниками, що обумовлюють значні коливання в динаміці валового збору зернових, є відповідні зміни в їхніх урожайності та посівних площах. Дані, що наведені в таблиці 1, свідчать про те, що валовий збір зерна, який перевищив 180 тис. т (це відбулось у 2009 році), був отриманий під впливом збільшення одразу двох факторів: і посівної площі, і урожайності. З цього можна зробити наступний висновок: за умови стабільності посівних площ коливання валового збору зерна на регіональному ринку були б суттєво меншими.

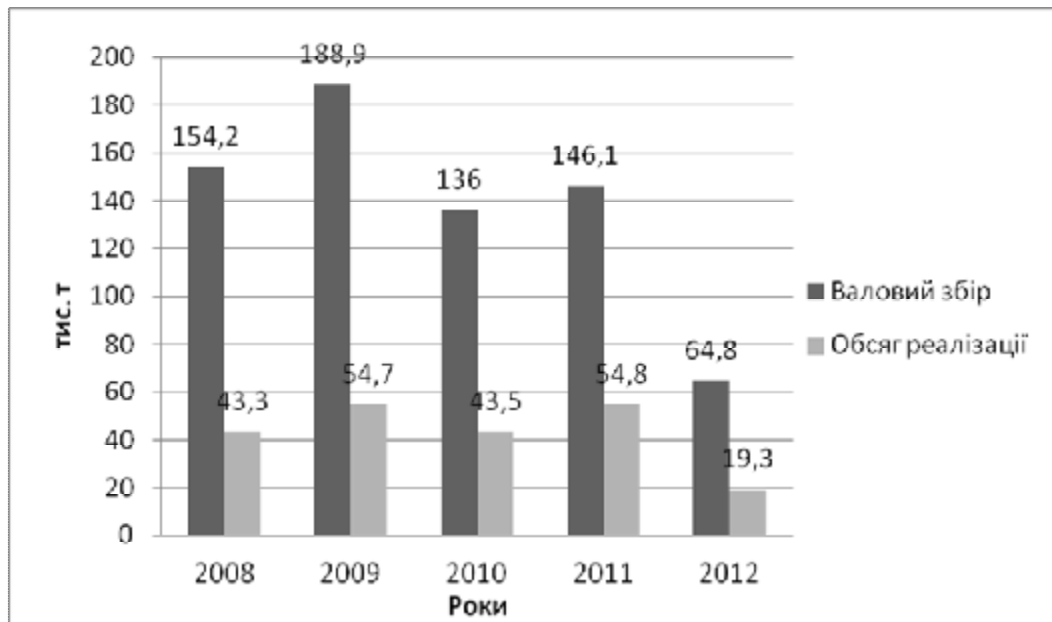

Рис. 2. Виробництво та реалізація зернових культур в Жовтневому районі

У той час як валовий збір зерна зазнає значних коливань в останні п'ять років, обсяг реалізації зернових культур коливається у межах 10 тис. т (якщо не враховувати 2012 рік), що свідчить про стабільність попиту на продукцію (рис. 2).

Значне скорочення обсягів виробництва зерна у 2012 році, а, отже, і скорочення обсягів його реалізації мало негативний вплив на економічну ситуацію в регіоні. Необхідним є направлення зусиль на підвищення цих показників.

Вже сьогодні наукові установи Національної академії аграрних наук України разом з Міністерством аграрної політики та продовольства України розробили Програму «Зерно України – 2015», в якій визначено шляхи нарощування виробництва зерна, розкрито технологічні, економічні та нормативно-правові засади вирішення зернової проблеми [1]. Однак реалізація існуючих положень нормативно-правових документів досить часто знаходиться не на належному рівні, а недостатня системність та неузгодженість законодавства України, а також його вибіркове виконання, має негативний вплив на зерновиробництво і потребує вдосконалення механізмів державного регулювання ринку зерна.

Перед зерновою галуззю України на найближчі роки поставлено завдання самостійно забезпечити стабільне зростання виробництва зерна, необхідне співвідношення його складу за видами, що задовольнить усі потреби держави й високу якість усього асортименту зерна [3].

Зернопродуктовий підкомплекс АПК, як і вся економіка країни, переживає складний момент у ринковій економіці. Цей процес супроводжується тривалими кризовими явищами, що змушує шукати радикальні напрями виходу зернопродовольчого виробництва зі складного економічного становища. Його головне завдання – забезпечення попиту на продукти зернопереробки, поліпшення їх якості та урізноманітнення асортименту. Зерно є основою продуктів харчування для населення, тому що з нього не тільки виробляються хліб, макаронні вироби та крупи, а воно також є джерелом виробництва молока, м'яса, яєць та інших продуктів харчування.

Подальший розвиток зернового потенціалу України неможливий без створення відповідних умов для розвитку економіки країни в цілому. Надходження інвестицій у зерновий підкомплекс стримує відповідність ринку землі, механізмів, які б сприяли розширенню рентабельних і скороченню нерентабельних підприємств. Стримуючими факторами розвитку зернового підкомплексу є уповільнення приватизації зерносховищ, монополізм держави на реалізаційні послуги та транспортування продукції тощо [2].

В умовах ринку працює механізм попиту та пропозиції, а саме при зростанні попиту на зернову продукцію, її ціна буде збільшуватись. Таким чином, при повному використанні внутрішніх резервів та зовнішніх факторів може бути забезпечене різке підвищення економічної ефективності виробництва зерна, а, отже, прискорений та сталий розвиток цієї аграрної галузі не лише в найближчі роки, а і на віддалену перспективу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кваша С.М. Економічне обґрунтування програми виробництва зерна пшениці в Україні / С.М. Кваша, М. М. Ільчук, І. А. Коновал // Економіка АПК. – 2013. – №3. – С. 16–24.
2. Материнська О. А. Роль виробництва зернових у розвитку АПК України і формуванні продовольчої безпеки / О. А. Материнська // Економіка розвитку. – 2013. – № 3(67). – С. 103 – 105.
3. Петриченко В. Ф. Стратегічні напрями розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року / В. Ф. Петриченко // Економіка АПК. – 2012. – №11. – С. 3-9.

ВИКОРИСТАННЯ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ ЩОДО ВДОСКОНАЛЕННЯ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

О.О. Масєєва, студентка

Науковий керівник: к.е.н., доцент Рябенко Г.М.

Миколаївський національний аграрний університет

Визначено основні напрямки вдосконалення фінансової політики в Україні на основі використання зарубіжного досвіду.

Ключові слова: фінансова політика, національна економіка, економіка країни, зарубіжний досвід, фінансування, кредитування, самостійність.

Постановка проблеми. На сьогодні однією із головних проблем є проблеми забезпечення динаміки зростання, конкурентоспроможності економіки України є утвердження оновленої моделі фінансового розвитку. Саме такий шлях дозволить Україні зберегти і найефективніше використовувати наявний науково-технічний потенціал для здійснення структурних змін та зайняти належне місце в світовому просторі.

Не менш складною і відповідальною проблемою залишається реалізація стратегічних напрямків, визначення норм і методів їх забезпечення умов розвитку суспільства.

Україна, маючи достатньо потужний науково-технічний потенціал, неефективно використовує його в інтересах держави: більше половини його можливостей реалізується поза потребами розвитку економіки України. Повна байдужість до наукових відкриттів і розвитку технологій, які створюються вітчизняними науковцями, призвела до фактичної ізоляції наукових установ від підприємницької сфери, зумовила з метою виживання їх переорієнтацію на виконання робіт, які не є достатньо важливими для економічного розвитку України.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Проблемою фінансового забезпечення реалізації розвитку фінансової політики присвячено чимало праць відомих вчених, а саме: Т. Вахненко, В. Лагутіч, В. Яцюти та Л. Федулова та ін..

Слід зазначити, що не зважаючи на напрацювання зарубіжних і вітчизняних економістів багато проблем ще й до нашого часу не знайшли вирішення, що й зумовлює актуальність теми дослідження, її теоретичну та практичну значимість.

Постановка завдання. Метою статті є комплексне дослідження теоретичних та методичних основ фінансової політики держави в процесі забезпечення належного рівня розвитку держави.

Виклад основного матеріалу дослідження. Основу фінансової політики складає бюджетна політика, яка пов'язана насамперед із формуванням і виконанням бюджетів усіх рівнів, цільових загальнодержавних фондів.

Необхідно здійснювати стимулювання підприємницької та інвестиційної діяльності у сферах, передбачених програмами структурної перебудови і промислової політики, одночасно не допускати надання пільг у процесі оподаткування окремим суб'єктам підприємницької діяльності.

Основними пріоритетами реформування фінансової політики України слід вважати:

- посилення контролю за раціональним і ефективним витраченням коштів бюджетів усіх рівнів з метою скорочення бюджетного дефіциту і призупинення інфляційних процесів у державі;
- посилення контролю за фінансово-господарською діяльністю підприємницьких структур усіх форм власності і, в першу чергу, державного сектора економіки, для чого розробити відповідні законодавчі акти;
- фінансування із бюджету тільки під державні програми і державні замовлення;
- рішуче здійснення заходів організаторського і економічного характеру по відношенню до державних підприємств, що випускають продукцію, яка не користується попитом, застосовуючи повною мірою законодавство про банкрутство;
- продовження роботи із зміцнення фінансової основи місцевого самоврядування і забезпечення фінансової незалежності;
- впровадження укрупнених фінансових норм витрат на фінансування освіти, охорони здоров'я, культури, підготовки кадрів та інших витрат;
- розробка та обґрунтування принципів державної політики доходів для бюджетів різних рівнів;
- розширення кола учасників ринку державних цінних паперів із метою збільшення неемісійних джерел покриття дефіциту бюджету;
- забезпечення повного і своєчасного погашення зовнішнього і внутрішнього державного боргу та його обслуговування;
- досягти перелому в розвитку інвестиційного процесу, забезпечити прискорений розвиток пріоритетних галузей та виробництв високотехнологічного машинобудування та агропромислового комплексу;

- створити сприятливі умови для залучення в національну економіку іноземного капіталу, віддаючи перевагу прямим закордонним інвестиціям;

- вести активну і цілеспрямовану діяльність щодо повернення в Україні грошових засобів, вивезених за межі держави, скорочення тіньового сектора економіки, повернення закордонних кредитів, одержаних підприємствами під гарантії уряду;

- сприяти підвищенню кредитної спроможності комерційних банків зниженню рівня відсоткової ставки та збільшенню частки довготермінових кредитів.

В Україні необхідно ввести в дію політику жорстокої економії у бюджетній сфері. Вона є об'єктивно неминучою [1, с. 16-24].

Також слід створити Національний фонд реконструкцій та розвитку для здійснення в економіці операцій з надання державних кредитів на розвиток народного господарства, а також обслуговування державного боргу, що при цьому виникатиме. Аналітичні звіти про такі операції слід включати до бюджетної документації. Програму державного виробничого кредитування повинні показуватися окремою статтею видатків у бюджеті розвитку. Необхідним є прийняття окремого закону про виробничі програми державного кредитування.

Розробка ефективних форм і методів зниження боргового навантаження має надзвичайно важливе значення для стабілізації загальноекономічної ситуації в Україні та удосконалення фінансової політики держави.

Засобами розв'язання проблеми дефіциту валютних джерел для обслуговування зовнішніх боргів Уряду можуть стати:

- викуп Міністерством фінансів України іноземної валюти на ринку за рахунок коштів, заощаджених у результаті перегляду умов щодо обслуговування внутрішніх державних боргів Національному банкові;

- одержання безпроцентних кредитів в іноземній валюті від НБУ.

Отже, мета, яку необхідно досягти в Україні на основі оптимізації фінансової політики, має бути окреслена максимально чітко. Це – комплексний вплив всіх її складових на розвиток реального сектора національної економіки. Проведення ефективної та узгодженої грошово-кредитної і фінансової політики має стати запорукою досягнення сталого економічного зростання в Україні.

Фінансова політика України має цілу низку суттєвих недоліків. Для їх усунення необхідним є перегляд зарубіжного досвіду покращення фінансової політики. Адже багато країн вже роками борються із цією проблемою та напрацювали ряд заходів, що можуть допомогти Україні в її ситуації. Для цього розглянемо приклади декількох країн [2, с. 10-16].

Основою сучасної фінансової політики Росії є визнання свободи підприємницької діяльності введення різноманітних форм господарювання, приватизація державної власності і перехід до змішаної економіки, що базується на умілому поєднанні приватних і державних господарюючих суб'єктів.

Розробляється принципово новий фінансовий механізм, заснований на відмові держави від директивного керівництва внутрішньогосподарськими стосунками на підприємствах і переведенні їх на податкову основу, яка ставить заслін довільному отриманню прибутків.

Отримала новий напрям система державного кредиту, Росія стала використовувати його ринкові форми – різні форми короткострокових і середньострокових державних позик при відмові від прямого кредитування витрат з боку Центрального Банку.

Змінилась останнім часом організація бюджетної системи. На зміну централізованої бюджетної системи прийшла бюджетна система, заснована на реальній самостійності і рівноправ'ї бюджетів усіх рівнів.

Велике значення в плані активізації фінансової політики Російського уряду має зміна практики перерозподілу фінансових ресурсів. Окрім вертикального методу, здійснюваного за допомогою бюджету, усе більш широкий розвиток отримує горизонтальний перерозподіл засобів, за допомогою якого фінансові ресурси перерозподіляються між економічними суб'єктами виходячи з попиту і пропозиції.

Кардинально змінилася система управління фінансами. На зміну єдиному органу управління – Міністерству фінансів прийшла ціла система спеціалізованих фінансових і контрольних органів: Державна податкова служба, Федеральна служба податкової поліції, Рахункова палата, Державний митний комітет і т. д. Разом з розвитком державних органів контролю широкий розвиток отримав незалежний аудиторський фінансовий контроль.

Оскільки фінансова політика держави є надзвичайно складним і багатогранним явищем, тому воно є результатом спільної діяльності всіх суб'єктів держави, включаючи населення. Виходячи з цього, однією з причин ефективного ведення фінансової політики є спільна діяльність влади і народу.

Враховуючи той факт, що Росія є індустріально-розвиненою країною з високим економічним розвитком, необхідним для України є застосування тих же методів проведення фінансової політики, котрі використовувала Російська Федерація.

Що ж до такої розвинутої країни як Японія, то економіка Японії продовжує утримувати позиції світового лідера. У післявоєнні роки економіка Японії мала над чим

працювати і що надолужувати. Можна говорити, що вже тоді вона обрала правильну тактику дій, про що свідчать і теперішні її тенденції. Основним фактором стабілізації став ріст внутрішнього попиту.

Фундаментальними принципами фінансової політики у післявоєнні роки японської економіки були:

- тісна співпраця підприємств, поставників, дистриб'юторів, банків і великих фінансових груп (Міцубісі, Сумітомо, Фуйо, Міцуї та інші);
- кооперація роботодавців і профспілок;
- всебічна підтримка починань підприємців державними службовцями («господарчий патріотизм»);
- система життєвого найму у великих підприємствах.

Якщо говорити про бюджетний устрій, то крім традиційного фінансування країни через поточний бюджет, дохідна частина якого формується за рахунок податків, у Японії існує і паралельна, теж державна, система фінансування економічних проектів, але із залученням позабюджетних, у традиційному розумінні, коштів. Ця система називається державною інвестиційною програмою і використовується для розвитку пріоритетних, з погляду держави, виробництв та об'єктів. Таким чином, фактично уряд Японії має реальний важіль проведення структурної і промислової політики.

Реалізація державного бюджету здійснюється в трьох основних формах: прямі виплати (в основному на утримання адміністративного апарату), витрата коштів по спецрахунках (пенсійне забезпечення, соціальне страхування, громадські роботи, оборона) і фінансова допомога місцевим адміністраціям.

Пенсійна система Японії досить складна і багатосарова. Коштами державного бюджету забезпечується 1/3 виплат базової пенсії, інші виплачуються за рахунок різних пенсійних фондів.

За рахунок бюджету фінансується в Японії, так звана, суспільна допомога. Вона охоплює тих, хто сам не може забезпечити мінімальний рівень життя. Така допомога надається на основі Закону «Про гарантії прожиткового мінімуму» і виплачується за сімома номінаціями: на повсякденні потреби, освіту, житло, медичне обслуговування, материнство, по безробіттю, на похорони.

Специфічна система кредитування компаній була створена ще на першому етапі післявоєнного розвитку. Суть цієї системи полягала в тому, що під гарантії міністерства фінансів і банку Японії комерційні банки надавали максимальні кредити великим компаніям. Це забезпечувало надзвичайно стабільні умови підприємницької діяльності компаній у фінансовому відношенні [3, с. 22-34].

Така система непрямого фінансування знижує необхідність викидання своїх коштів на ринок капіталу. При прямому фінансуванні через кредитний ринок, структура виробництва і управління повинна забезпечувати високий рівень прибутку, щоб залучати інвесторів. При непрямому фінансуванні банкам важливий не високий прибуток, а стратегія розширення своєї частки на ринку, тому що банки очікують продовження одержання великих позичок, які допускають великі виплати за ними. Крім того, взаємне володіння акціями допускає взаєморозрахунок, а звідси високі дивіденди втрачають сенс. В інтересах розвитку підприємства важливіше нарощувати внутрішні резерви і капіталовкладення, збільшувати доходи від зростання вартості акцій [4, с. 39-47].

Висновки. Світові тенденції в області розвитку фінансової політики, на перший погляд, видаються далекими від української дійсності та такими, що істотно не впливають економіку країни.

Проте прагнення України стати економічно розвинутою вимагає зміни деяких сфер фінансової системи. А саме дослідивши зарубіжний досвід слід сказати, що для України доцільно використовувати деякі з них. А саме у Росії слід запозичити, самостійність і рівноправ'я усіх бюджетів, зміцнення прибуткової бази регіональних і місцевих бюджетів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вахненко Т. Напрями вдосконалення боргової політики держави / Т. Вахненко // Економіка України. – 2012. – № 5. – С. 16-24.
2. Лагутіч В. Монетарна політика і державні фінанси / В. Лагутіч // Економіка України. – 2012. – № 7. – С. 10-16.
3. Федулова Л.І. Стимулююча функція фінансового забезпечення наукових досліджень: уроки для України / Л.І. Федулова // Фінанси України. – 2010. – №7. – С. 22-34.
4. Яцюта В.П. Удосконалення фінансової політики / В.П. Яцюта // Фінанси України. – 2011. – № 8. – С. 39-47.

ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ

М.І. Москвичова, студентка

Науковий керівник: к.е.н., доцент Калюжна О.В

Миколаївський національний аграрний університет

У статті розглянуто та проаналізовано аспекти формування стратегії інноваційного розвитку АПК, обґрунтовано пріоритетні та стратегічні цілі та завдання, здійснення інноваційних процесів та інституціональні передумови їх реалізації.

Ключові слова: інноваційна діяльність, криза, стратегія інноваційного розвитку.

Постановка проблеми. В період подолання кризи в Україні актуальним є питання розвитку інноваційних процесів у сфері сільського господарства. Особливо важливим є залучення інноваційних технологій при здійсненні підприємствами зовнішньоекономічної діяльності. Основною проблемою при цьому є підтримка науково-технічного і освітнього потенціалу на належному рівні та постійне фінансування проектів розвитку інноваційної діяльності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питанням інноваційного розвитку агропромислового комплексу присвячені роботи багатьох вітчизняних авторів. Серед них можна виділити Л. Гаман, І. Павленко, Д. Кокоріна, М. Згуровського, В. Семенюженка, Бакая С. С., Бойка В. І., Кісіля М. І., Коденської М. Ю., Лобаса М. Г., Сіренко Н. М., Сторожука О. О., Червена І.І та інших наукових діячів, що приділяють увагу розвитку інноваційної діяльності та її необхідності для розширення виробництва при виході на світовий ринок.

Постановка завдання. Пріоритетними завданнями розвитку АПК є посилення агропромислової інтеграції та формування інтегрованих промислово-фінансових структур у виробничій та переробній сфері.

Виклад основного матеріалу дослідження. Формування стратегії розвитку має враховувати світовий досвід планування й національні особливості розвитку аграрної сфери. Слід зауважити, що успішне функціонування агропромислових комплексів будь-якої країни світу неможливе без науково обґрунтованих стратегічних і тактичних цілей, завдань та напрямів їх реалізації.

Подолання кризових явищ та вибір правильних орієнтирів економічного розвитку АПК свідчить, що найоптимальнішим із можливих напрямків у сільськогосподарській сфері є інноваційна. Лише таким чином можна швидко і ефективно трансформувати сільськогосподарське виробництво, стимулювати мале і середнє підприємництво та водночас забезпечити вихід на світовий ринок, що надзвичайно важливо для нашої держави з її величезним потенціалом аграрної країни.

Поряд з постійним розвитком інноваційних технологій завжди існує ризик. Уникнути його цілком в інноваційному підприємстві не можливо, оскільки інновації і ризик – дві взаємозалежні категорії. Інноваційна діяльність має високий ступінь невизначеності. Дуже важко передбачати, яке нововведення буде мати успіх на ринку, а яке не буде користатися попитом. Тому інноваційним підприємствам у першу чергу варто ретельно аналізувати інноваційні проекти для того, щоб уникнути можливих помилок на самій ранній стадії – стадії відбору проектів. Активізації інноваційної діяльності в сільському господарстві на етапах розробки, апробації та відтворення новацій сприятиме створення технопарків, дослідних станцій й інших інноваційних структур. Це прискорить процес поширення і впровадження новацій, а також ліквідації тіньового ринку в аграрній сфері.

Умовами посилення інтеграційних процесів у сфері агропромислового виробництва є: посилення кооперування на внутрішньому та міжгалузевому рівнях, що сприяє розвитку спеціалізації виробничої діяльності; підвищення ефективності управлінських рішень, спрямованих на об'єднання і локалізацію системи управління для усіх етапів реалізації виробничого процесу.

Прискорення процесів агропромислової інтеграції дасть можливість раціоналізувати організаційно-технологічні зв'язки між підприємствами виробничої та переробної сфери, створити рівні умови для забезпечення дохідності господарських структур інтегрованого виробництва, створити реальні можливості комплексного використання сировини й матеріально-технічних засобів. Розвиток інтеграційних зв'язків і міжнародного співробітництва слід підпорядкувати вирішенню таких завдань, як техніко-технологічне оновлення підприємств, розширення асортименту і підвищення якісних показників та безпечності вітчизняної продукції, запровадження сучасних систем менеджменту і маркетингу тощо [1].

Варто також враховувати досвід розвинутих країн світу з ринковою економікою, де стратегічні галузі національного господарства або знаходяться у підпорядкуванні держави, або держава здійснює своє втручання через відповідні механізми впливу. З цієї метою в найближчі роки слід прийняти пакет правових і нормативних актів щодо

забезпечення ефективного функціонування стратегічно важливих секторів для економіки країни.

В умовах глобалізації великого значення для позиціонування країни на високому рівні інноваційного розвитку має використання можливостей міжнародного співробітництва. Серед таких факторів надзвичайно важливим є залучення зарубіжних інвесторів до розвитку вітчизняної інноваційної сфери, зокрема в області АПК. Вирішення проблеми залучення зарубіжних інвесторів має здійснюватись наступними заходами:

- поліпшення загальних умов для інвестицій в економіку України;
- створення законодавчих норм, ідентичних для вітчизняних та зарубіжних інвесторів;
- розробка єдиних критеріїв оцінки інвестиційної привабливості інноваційних програм і проектів [2].

Залучення інвестицій з різних груп країн має свої особливості. Що стосується інвестицій з країн СНД, перш за все з Росії, то необхідно стимулювати відповідну взаємодію у рамках вже існуючих численних угод та міждержавних домовленостей. Доцільною є державна підтримка пріоритетних проектів за рахунок залучення як державних, так і приватних інвестицій в авіаційну, космічну та деякі інші галузі.

Позитивний вплив на залучення інвестицій з країн СНД можуть мати перегляд національного законодавства щодо створення вільних економічних зон, промислово-фінансових груп та внесення змін в практику приватизації підприємств у високотехнологічному секторі економіки. Це важливо тому, що інвестиції з країн СНД можуть прийти насамперед на вже існуючі підприємства, в роботі яких зацікавлені технологічно пов'язані з ними підприємства Росії та інших країн СНД. Щодо інвесторів з розвинутих країн Європи, Азії та США, то, як свідчить статистика, вони можуть бути залучені не тільки до вже існуючих підприємств, але і для здійснення інвестицій в нові проекти та виробництва. Важливим кроком в цьому напрямі повинно стати створення відповідних баз даних та підрозділів (агенцій) у міністерствах і відомствах, які мають проводити активну політику залучень інвесторів через проведення відповідних конференцій, презентацій тощо. Скасування привілеїв для іноземних інвесторів не повинно супроводжуватися встановленням додаткових бар'єрів (у вигляді спеціальних умов приватизації для вітчизняних інвесторів і таке інше).

Україна бере участь в різноманітних міжнародних проектах і програмах і має формальну можливість брати участь у майже всіх міжнародних відкритих програмах.

Необхідно провести аналіз існуючих програм і співвіднести їх зі здатністю держави надавати їм фінансову підтримку [3].

Пріоритети повинні віддаватися перш за все міжнародним програмам під егідою ЄС та країн СНД. Механізми і конкретні пропозиції щодо участі в них розроблено досить детально. Є проект Концепції співробітництва в інноваційній сфері країн СНД, який підготовлено за активної участі України. Конкретизація форм і напрямків співробітництва в інноваційній сфері має бути здійснена прийняттям відповідних нормативних актів. Стосовно співробітництва з ЄС завдання полягає в ініціюванні нових програм на умовах, що існували й існують у ЄС для країн Центральної та Східної Європи. Це дозволить не тільки залучати більш значні кошти до виконання НДДКР та інноваційних проектів, але і розширити спектр співробітництва між українськими та зарубіжними організаціями. Крім того, необхідно суворіше дотримуватися виконання зобов'язань держави з фінансування українських частин спільних проектів. Для цього подібне фінансування могло б бути включене окремим рядком до так званих “захищених” статей бюджету [4].

Одночасно з високотехнологічними інноваціями необхідно широкомасштабно впроваджувати організаційно-інноваційні розробки, пов'язані з земельною реформою і введенням вартості землі в економічний оборот, створенням нових ринкових механізмів кредитного забезпечення довгострокових інноваційних проектів, а також формуванням ринкової інфраструктури.

Стратегія інноваційного розвитку передбачає:

1) пріоритетні дослідження та розробки, збільшення та стабілізація асигнувань, одночасне проведення фундаментальних досліджень і розробок, створення нової продукції та нової технології тощо, технологічні розробки (проекти): удосконалення діючої, підтримка діючої, використання нової технології тощо,

2) розвиток (удосконалення) потужностей: створення нових, підтримка та розширення існуючих; удосконалення робочих місць; ведення змін в організацію, раціоналізація, концентрація, децентралізація та створення невеликих виробництв; децентралізація системи управління виробництвом, розробки стосовно якості та продуктивності тощо.

Відповідно до прийнятої в Україні Стратегії інноваційного розвитку України на 2010 – 2020 роки, в умовах глобалізаційних чинників необхідне створення системи інвестування інноваційної діяльності, в тому числі наукової, яка відповідає сучасним вимогам ринкової економіки і забезпечить фінансову підтримку наукової та

інноваційної діяльності, достатньої для досягнення результатів світового рівня, має базуватись на визначених принципах [5]:

- чіткої диверсифікації джерел і механізмів функціонування залежно від етапів інноваційного процесу;
- використання переважно конкурсних (конкурентних) механізмів інвестування в наукову та інноваційну діяльність;
- раціонального використання прямих і опосередкованих способів інвестування в наукову та інноваційну діяльність;
- орієнтації державних інвестицій у науку та інновації на стимулювання припливу в ці сфери недержавних коштів, особливо заощаджень громадян.

Отже, зростаюча роль стратегічного планування інноваційної діяльності пояснюється, передусім, прагненням кожного суб'єкта господарювання до забезпечення конкурентоспроможності продукції в умовах глобалізаційних перетворень, що посилюють вимоги до якісних параметрів виробництва.

Формування та реалізація стратегії інноваційного розвитку АПК має базуватись на врахуванні соціально-економічних засад розвитку; раціональному поєднанні економічних та екологічних факторів; організаційних чинників, реструктуризації аграрних підприємств; поетапному впровадженні науково-дослідних та дослідно-конструкторських розробок у практичну діяльність; поглибленні взаємозв'язків аграрних формувань на основі моделі інноваційного розвитку економіки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності [Електронний ресурс] : Закон України № 433–IV від 16 січня 2003 р. (із змінами). – Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>.
2. Сіренко Н. М. Управління стратегією інноваційного розвитку аграрного сектору економіки України : [монографія] / Н. М. Сіренко. – Миколаїв, 2010. – 416 с.
3. Інвестиційна привабливість агропромислового виробництва регіонів України / [Саблук П. Т., Кісіль М. І., Коденська М. Ю. та ін.] ; за ред. М.І. Кісіля, М.Ю. Коденської. – К. : ННЦ ІАЕ, 2005. – С. – 478.
4. Мельник Ю. Ф. Агропромислове виробництво України: уроки 2008 року і шляхи забезпечення інноваційного розвитку / Ю. Ф. Мельник, П. Т. Саблук // Економіка АПК. – 2009. – № 1. – С. 3–15.
5. Стратегія інноваційного розвитку України на 2010 – 2020 роки в умовах глобалізаційних викликів / авт.-упорядн. : Г. О. Андрощук, І. Б. Жилиєв, Б. Г. Чижевський, М. М. Шевченко. – К. : Парламентське вид-во, 2009. – С. – 632.

ШЛЯХИ ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙ

М.М. Невсєжина., студентка

Науковий керівник: к.е.н, старший викладач Піюренко І.О.

Миколаївський національний аграрний університет

Інноваційна діяльність є складним процесом трансформації новоотриманих ідей та знань в об'єкт економічних відносин. Такий процес становить складну багаторівневу систему економічних відносин щодо «уречевлення» знань, якій властиві специфічні взаємозв'язки та закономірності..

Ключові слова: інновації, інноваційна діяльність, інноваційний розвиток, конкурентоздатність

Постановка проблеми. У наш час інноваційна діяльність є синонімом успішного розвитку для кожного підприємства будь-якого сектора економіки. Її інноваційність визначається як розробка і реалізація науково-технічних досягнень, створення нової конкурентоздатної продукції та її виробництво на рівні сучасної техніки і технології в цілях отримання максимально можливого прибутку. Різноманітні види інновацій мають різний рівень цінності для підприємства, ставлять перед ним певні проблеми, потребують відповідної кваліфікації персоналу і методів оцінювання. Особливий інтерес становлять дослідження особливостей інноваційних процесів в аграрних підприємствах, де виробляється значна частка обсягу суспільно важливої продукції, а рівень задоволення нею суттєво впливає на оцінку життєвого рівня населення. В умовах сучасної економіки без застосування інновацій практично неможливо створити конкурентоспроможну продукцію, що має високий ступінь наукоємкості й новизни.

Стан вивчення проблеми. Концептуальні засади інноваційного розвитку та питання управління інноваційними процесами висвітлено в публікаціях таких вітчизняних науковців, як: Геєця В.М., Б.Данилишина, М.Долішнього, Ємельяненко Л.М., Музики П.М., Онікієнка В.В., Семиноженка В.П., Д. Стеценка, Терона І.В. та ін.

Завдання та методика досліджень. Важливим етапом дослідження є аналіз основних факторів та пріоритетів, які впливають на інвестиційну діяльність у сільському господарстві й загальних умов інвестиційної діяльності, що характеризують її стан і перспективи розвитку.

Результати досліджень. Однією з головних умов формування конкурентоздатної стратегічної перспективи розвитку підприємства є насамперед його

інноваційна активність. Упровадження інновацій дедалі частіше розглядається як єдиний спосіб підвищення конкурентоздатності товарів, що виробляються, підтримки високих темпів розвитку і рівня прибутковості. Однак значних успіхів у розвитку інноваційної сфери найближчим часом, за прогнозами експертів, годі очікувати. Причиною цього є, насамперед, відсутність практичного досвіду ведення інноваційної діяльності в ринкових умовах.

Що ж таке інновація? Це – по-перше, успішне комерційне використання і виконання нових ідей, знань і технологій, а по-друге, процес перетворення нової ідеї в безпосередній соціально-економічний ефект. Інноваційний процес тягнеться від зародження ідеї до її комерційної реалізації, охоплюючи весь комплекс відносин: виробництво, обмін, споживання. Він об'єднує науку, техніку, освіту, економіку, підприємництво, управління, і зумовлений характером і якістю їх взаємодії та взаємозв'язків. Інновація – результат колективних зусиль, де успіх залежить не лише від сфери науки і техніки, але від значно ширшого спектра галузей та соціального оточення. Світові тенденції в сфері розвитку технологій, на перший погляд, здаються далекими від української дійсності. Однак прагнення України стати повноцінним членом міжнародної торгової системи вимагає відповідності світовим вимогам і стандартам. Конкуренція з кожним днем стає динамічнішою. Досвід компаній, що успішно розвиваються, свідчить, що сьогодні виживає той, хто вміє швидко реагувати на зміни й постійно займається інноваціями. У всьому світі інновації сьогодні – це не примха, а необхідність виживання, збереження конкурентоздатності й подальшого розвитку.

Необхідність інноваційного шляху розвитку в Україні не підлягає сумнівам. При чому, вже зроблено вагомі кроки: розроблено і прийнято відповідну законодавчу базу, створено законодавчі передумови для функціонування ринку венчурного капіталу, розвивається мережа інноваційних структур, діють численні програми підтримки окремих проектів. Водночас, інновації все ще не стали реалією, формою та змістом вітчизняної економіки. Чому? По-перше, в нас, як і в більшості країн з перехідною економікою, існують закономірні перепони для широкого розповсюдження інновацій: дешева робоча сила, яка витісняє дорогу техніку; недостатність ринкових перетворень, що обумовлює слабкі позиції середнього класу – головного носія інновацій у суспільстві; загальмоване протягом кризового періоду оновлення основних фондів. Сьогодні реалією стало катастрофічне звуження ринку висококваліфікованої робочої сили, спроможної масово втілювати інновації. Законодавчу базу в сфері інноваційної політики загалом можна вважати задовільною.

Але спільний недолік законів, спрямованих на підтримку інноваційних процесів в країні, за оцінкою експертів, полягає у відсутності пріоритетної підтримки дійсно інноваційних проектів, які забезпечують розвиток технологічного устрою всієї економіки.

Основним фактором, що стримує інноваційну діяльність, є відсутність коштів для фінансування інноваційних змін. Це багато в чому зумовлено низьким ступенем зацікавленості різних економічних суб'єктів в інвестуванні капіталу в інноваційні процеси. Що ж стосується ресурсу, який має підтримувати інноваційну діяльність, то для того, щоб відбулися помітні структурні зміни в економіці, на думку економістів, потрібно не менше 5-10% валового внутрішнього продукту щороку. Тобто треба вкладати фінансові ресурси обсягами 10-20 млрд грн. Таких ресурсів, які могли б бути використані державними і недержавними інвесторами, зараз в країні просто немає. Інший бік цієї проблеми – держава не може постійно лише субсидувати. Необхідне масове залучення приватного і банківського капіталу до кредитування та інвестування новітніх досліджень та їхнього впровадження. Ситуація погіршується ще й через відсутність організаційно-економічних механізмів інвестування масштабних технологічних змін. Існуючий порядок фінансування державних науково-технічних програм, як правило, не забезпечує досягнення заданих кінцевих результатів. Органи виконавчої влади на різних рівнях неефективно використовують кошти для інноваційної трансформації. У той же час недержавні комерційні структури поки ще не зацікавлені в здійсненні довгострокових проектів, що забезпечували б базові технологічні зміни.

Однією з головних проблем є й інформаційне забезпечення інноваційних процесів. Вільний доступ до інформації про об'єкти інтелектуальної власності, можливості їх комерціалізації може стати тим інструментом, що призведе до активізації інноваційних процесів в Україні. Поки що ми не маємо подібного інструменту розвитку інноватики в країні.

Основне протиріччя в сфері інноваційного розвитку полягає в тому, що, з одного боку, ми маємо досить високий інноваційний потенціал, а з іншого – такої структури економіки і механізми господарювання, які цей потенціал просто не сприймають. Інноваційна проблема – це не лише проблема грошей, але й проблема людського капіталу. За інноваціями стоять люди. На сьогодні адекватного механізму використання людського капіталу в ході інноваційного розвитку практично немає. Якщо оглянути статистику, то побачимо, що за останні 3-5 років частка працівників з вищою освітою в економіці України щорічно збільшувалася на 1%, і зросла з 18% до

20%. Кількість осіб, що навчалися у вищих навчальних закладах 3-4 рівнів акредитації, за 10 років, у розрахунку на 10 тис. зайнятого населення в цій сфері, зросла вдвічі. Отже, населення інвестує в освіту величезні кошти. Але ці кошти часто виявляються неефективними. Може видатися, що ми маємо надзвичайно великий кадровий ресурс інноваційного розвитку, але, як відомо, рівень освіти досить невисокий. До того ж, для кого Україна готує ці кадри? Для себе чи для інших держав? Що необхідно? Необхідна «детінізація» інноваційного процесу та оплати праці, щоб підвищити доходи інноваторів. Необхідна державна система регулювання еміграції з огляду інноваційної активності і, врешті-решт, потрібно пов'язати в одне ціле систему підготовки кадрів з інноваційними програмами і пріоритетами. Зараз цього практично немає, як не існує й інноваційної спрямованості підготовки кадрів.

На жаль, українське господарство досі не стало інноваційним. У західних країнах підприємництво розглядається як особливий тип господарювання, в основі якого – пошук нових можливостей виробництва товарів і послуг на основі інновацій та вміння залучати ресурси з найрізноманітніших джерел. Процес виробництва передбачає створення нових благ, впровадження нових методів виробництва, освоєння нових ринків збуту; здійснення реорганізації в галузі і створення промислової організації нового типу. У нас же мале підприємництво здебільшого орієнтується на торговельно- посередницьку діяльність. Кількість інноваційно-активних підприємств не перевищує 10% від їхньої загальної кількості.

Головним спонукальним мотивом для розробки інновацій є бажання і прагнення керівництва підприємства здійснювати стратегічну діяльність взагалі і, зокрема, вести інноваційну політику.

Іншими словами, на підприємстві мусить бути лідер-новатор, який готовий виділити ресурси на розробку нової продукції, а в запровадженні інновацій повинен бути зацікавлений весь персонал.

Ще однією умовою для впровадження інновацій є ефективна система маркетингу і збуту. Більшість невдач з виведенням інновацій на ринок фахівці пояснюють тим, що вони виникають на базі нових знань, а не потреб, тоді як покупцям потрібен не новий товар, а нові вигоди. Найпростішим і пріоритетним напрямом у цьому аспекті може стати активізація процесів упровадження міжнародних і європейських стандартів у процес виробництва

продукції. Саме впровадження стандартів спонукає менеджмент підприємства до оновлення технологій виробництва, отримання знаків якості на відповідну продукцію.

Висновки. Активізація інвестиційної та інноваційної діяльності потребує якісно нової організації взаємозв'язків і взаємодії між усіма учасниками інноваційного процесу, закріплення нових функцій за відповідними органами управління на державному і регіональному рівнях.

Найпершими стратегічними завданнями розвитку інноваційної економіки має стати формування сприятливого середовища для діяльності суб'єктів господарювання, яке спонукало б до створення та примноження реальної, а не віртуальної доданої вартості, підвищення конкурентоспроможності продукції. Розбудова національної інноваційної системи передбачає розвиток інфраструктури та фінансово-кредитних механізмів взаємодії всіх учасників інноваційного процесу. Ефективність інноваційної діяльності насамперед залежить від того, як взаємодіють між собою учасники єдиної колективної системи одержання і використання нових знань і технологій: науково-дослідні інститути, вузи, конструкторські бюро, підприємства та інші інноваційні структури, діяльність яких спрямована на розробку і виробництво конкурентоспроможної продукції.

Адміністративним шляхом втілити інноваційну модель неможливо – лише ринок, економічна конкуренція повинні, врешті-решт, визначати доцільність впровадження інновацій. Найбільшим стимулом до нововведень в умовах ринкової економіки є отримання нової доданої вартості та високих прибутків від модернізації виробництва, упровадження наукових знань та інформації, високих технологій. Тобто повинні діяти стимули до інновацій та переважно ринкові механізми узгодження попиту на інновації та їхню пропозицію. Інакше буде переважати суб'єктивний розподіл пільг та бюджетних субсидій у не завжди новаторські проекти, і такі псевдоінновації стануть тягарем не лише для бюджету, а й для всієї економіки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Геєць В.М. Інноваційні перспективи України / Геєць В.М. –Харків : Константа, 2006. – 272 с.
2. Музика П.М. Розвиток інноваційного підприємництва в аграрній сфері.– / Музика П.М. – Львів, 2000. – С. 14 – 17.
3. Онікієнко В.В. Інноваційна парадигма соціально-економічного розвитку України (за ред. В.В. Онікієнка) / В.В. Онікієнко, Л.М.Ємельяненко, І.В. Терон. – К. : РВПС України НАН України, 2006. – 480 с.

ПОСИЛЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ЗЕРНОВОГО ПІДКОМПЛЕКСУ ПІВДЕННОГО РЕГІОНУ

О.В. Нєдов, магістр

Науковий керівник: к.е.н., доцент Карєба М.І.

Миколаївський національний аграрний університет

*У даній статті розглянуто способи забезпечення конкурентоспроможності зерно
виробництва через формування конкурентних стратегій і пропозицій*

*Ключові слова: конкурентоспроможність, конкурентоспроможність продукції,
конкурентні переваги, якість продукції, стандартизація.*

Постановка проблеми. Ефективне формування та функціонування ринку зерна, конкурентоспроможність сільськогосподарських підприємств на зовнішньому ринку можливі лише за умови комплементарності ринкового саморегулювання з державними методами підтримки виробників зерна, що узгоджуються з вимогами СОТ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Термін «конкурентоспроможність» на сьогодні став одним з найбільш вживаних в науковій літературі. Питання конкуренції всебічно досліджувались у країнах з розвинутою ринковою економікою; свого часу їм приділяли багато уваги І. Ансофф, С.Л. Брю, Р. Дорнбуш, Ф. Котлер, К.Р. Макконелл, М. Портер, Д. Рікардо, П. Самуельсон, А. Сміт, С. Фішер, А. Томпсон, Р. Шмалензи, Й. Шумпетер та інші вчені-економісти. Серед українських дослідників проблему конкуренції вивчали В.Г. Андрійчук, Е.М. Азарян, А.Є. Воронкова, Н.І. Верхоглядова, В.І. Герасимчук, М.В. Калінчик, Л.А. Євчук, В.В. Єрмолаєва, І.Л. Решетникова, Ю.Ф. Ярошенко й ін.

Постановка завдання. Проаналізувати можливості ефективного формування та функціонування ринку зернових і сформувати стратегію підвищення конкурентоспроможності даної групи товарів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Відсутність конкуренції в сільському господарстві між його виробниками не можна визнати перевагою для галузі. Дж. О'Шонессі зазначає, що там, де конкуренція відсутня, підприємства зупиняються на досягнутому і не турбуються про підвищення ефективності своєї роботи, а саме конкуренція дає змогу кожному підприємству реально оцінити власні досягнення [3].

Відсутність на цей час у сільському господарстві України конкуренції може бути тимчасовим явищем. Глобалізаційні процеси в економіці, що почалися в Україні після вступу її до СОТ, формують передумови для розвитку неодмінної складової

ринкової економіки – конкуренції – і в цій галузі. Тому вітчизняним сільськогосподарським виробникам вже сьогодні необхідно планувати конкурентні стратегії й бути готовими до ведення конкурентної боротьби.

До основних чинників, які визначають конкурентоспроможність зерна на ринку, відносять його якість та вартість.

Для того, щоб українське зерно було конкурентоспроможним на зовнішньому ринку необхідно привести національну систему стандартизації у повну відповідність до міжнародних та європейських стандартів та норм, а також створити привабливе та безпечне інвестиційне середовище.

$$P_j = \sum_{i=1}^n x_{ij} a_i \quad (1)$$

Тому в практичному застосуванні, з урахуванням того, що зернові є товаром з високим ступенем уніфікації та стандартизації, обґрунтовано доцільність аналізу рівня конкурентоспроможності окремого виду зернових на основі розрахунку інтегральної оцінки споживчих властивостей P для кожного виробника зернових:

в якому для показників ступеня вони характеризують значимість (важливість) кожного параметра (фактора), при цьому в загальній оцінці P_j має виконуватися умова

$$a_1 + a_2 + \dots + a_n = 1 \quad \text{і} \quad a_i > 0, \quad i = 1, 2 \dots n \dots \quad (2)$$

Відповідно, у разі підвищення того чи іншого показника збільшується конкурентоспроможність зернових, а отже потенціал зернового комплексу економіки України на ринку. Разом з тим, необхідно враховувати, що ціна зернових як товару на ринку знаходиться під сильним контролем органів державного управління відповідної країни, а отже, не дивлячись на стандартизованість, такий показник, як якість не завжди виконує провідну функцію у встановленні ціни. Цю проблему усуває система державного регулювання розвитку економіки зернового сектору, а також забезпечення зовнішньополітичного регулювання на основі формування рівних умов доступу на провідні сегменти ринку для України. Це може бути забезпечене на основі усунення дискримінаційного характеру доступу на світові товарні ринки та підвищення дійсних та уявних показників конкурентоспроможності на базі комплексного розвитку природних та набутих факторів конкурентоспроможності, які є провідними важелями формування конкурентоздатної ціни та провідних властивостей споживчої цінності товару. Важливим у цьому аспекті є з'ясування напрямів управління зерновим сектором економіки України на основі вивчення специфіки взаємозалежності природних і набутих факторів конкурентоспроможності зернових на ринку. В сучасних

умовах становлення ринкової економіки конкурентоспроможність виробництва зерна в значній мірі визначається інноваційним напрямом розвитку галузі (рис. 1).

Характерною рисою розвитку виробництва зерна має бути подальша його інтенсифікація на інноваційній основі. Інноваційні технології являють собою систему заходів, застосування яких в господарствах дозволяє найбільш повно використовувати потенціал рослин, агрокліматичні умови і виробничі ресурси, досягти максимальної урожайності. Головним фактором успіху в процесі впровадження моделі є залучення представників приватного сектору. Без активної участі приватних сільськогосподарських підприємств, результати впровадження зернових будуть носити більш соціальний, ніж економічний характер. Модель управління конкурентоспроможності зернових сприяє активізації позитивних змін в рамках місцевого економічного розвитку і є досить прийнятним та ефективним підходом для розвитку Миколаївської області.

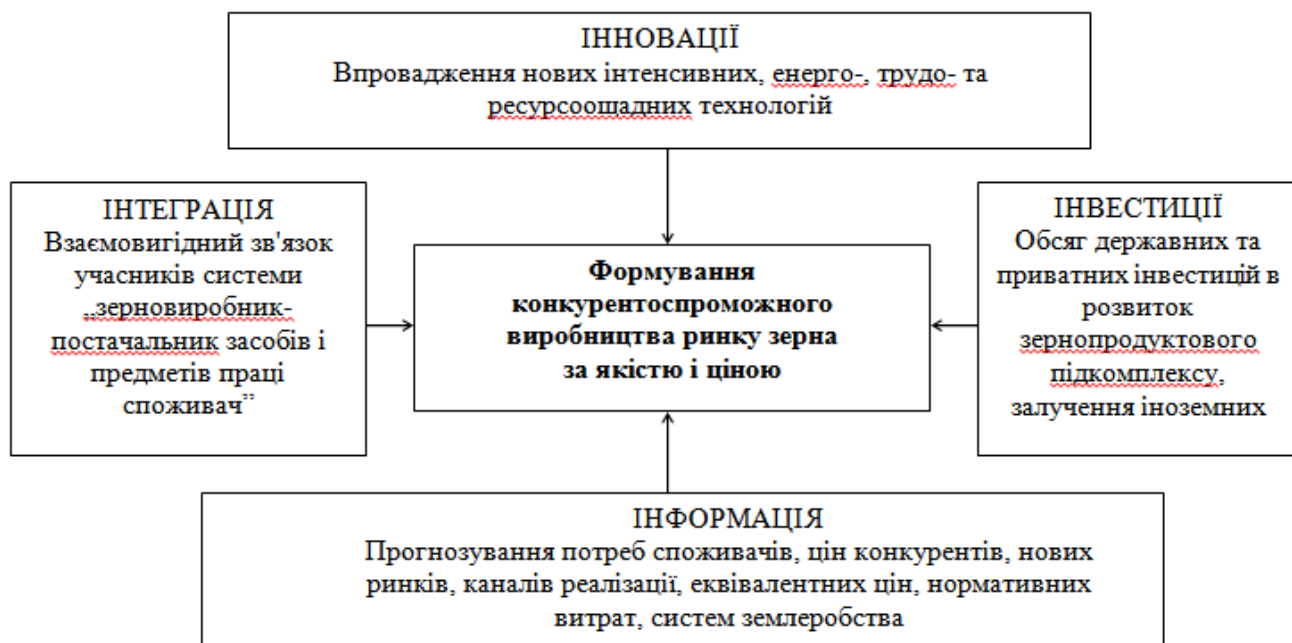

Рис. 1. Основні напрями механізму формування конкурентоспроможного виробництва ринку зерна

З метою визначення рівня готовності регіону до впровадження зернового ринку було проведено дослідження економіки області з визначенням позитивних і негативних факторів, які ускладнюють інноваційний розвиток та підвищення конкурентоспроможності Миколаївської області (рис. 2).

В Миколаївській області сільськогосподарський напрямок завжди займав особливе значення. До числа позитивних факторів, що сприяють розвитку зернового виробництва, можна віднести наявність достатніх площ сільськогосподарських угідь, невисоку вартість робочої сили, природно-кліматичні умови для вирощування

зернових, особливо пшениці та ячменю. Область забезпечена достатньою кількістю кваліфікованого персоналу, який традиційно працює на виробництві зерна. Подальшому розвитку галузі повинна сприяти створена інфраструктура ринку. Досягнення ефективного її функціонування можливе на основі оптимальної взаємодії маркетингової (товарні біржі, агроторгові дома на кооперативних засадах, сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи зі зберігання і збуту зерна), фінансово-кредитної (кредитні спілки, аграрні банки, кооперативні банки, страхові компанії) та інформаційно-консультаційної (консалтингові, дорадчі та інформаційно-консультаційні служби) складових інфраструктури.

Одним з основних принципів при формуванні регіонального зернового ринку повинна бути ресурсна самодостатність області. Основними напрямками роботи зернового ринку має бути забезпечення виробництва зерна, що відповідає європейським стандартам якості, налагодження маркетингових досліджень, застосування комплексу маркетингу та розробка маркетингової політики на ринку зерна, постійний обмін інформації з виробничих, фінансових, кадрових та організаційних питань господарської діяльності, а також оптимізація договірних стосунків та запровадження ринкових форм співробітництва. Таким чином, одним із основних принципів формування регіонального конкурентоспроможного зернового ринку є ресурсна самодостатність Миколаївської області. Основними напрямками його діяльності є забезпечення виробництва зерна, що відповідає європейським стандартам якості, налагодження маркетингових комунікацій, постійний обмін інформацією з виробничих, фінансових, кадрових та організаційних питань господарської діяльності, а також оптимізація договірних стосунків та запровадження форм співробітництва, адаптованих до ринкових умов господарювання. Відмітимо базові функціями державного регулювання ринкової економіки зернових:

- забезпечення інституційно-правової основи діяльності економічних агентів процесу виробництва: визначення прав та форм власності, умов складання та виконання контрактів, відносин працівників та власників;
- ліквідація або компенсація побічних ефектів ринкової поведінки, пов'язаних з природоохоронною функцією;
- організація фундаментальних наукових досліджень;
- розробка законодавчої бази, адекватної умовам ринкової економіки;
- демонополізація та сприяння конкуренції;
- приватизація державної власності, у тому числі землі, сприяння розвитку приватного сектора виробництва та реалізації зернових;

- зовнішньоекономічне і митне регулювання експортно-імпортних операцій;
- здійснення довгострокового та середньострокового державного планування розвитку економічної системи виробництва зернових.

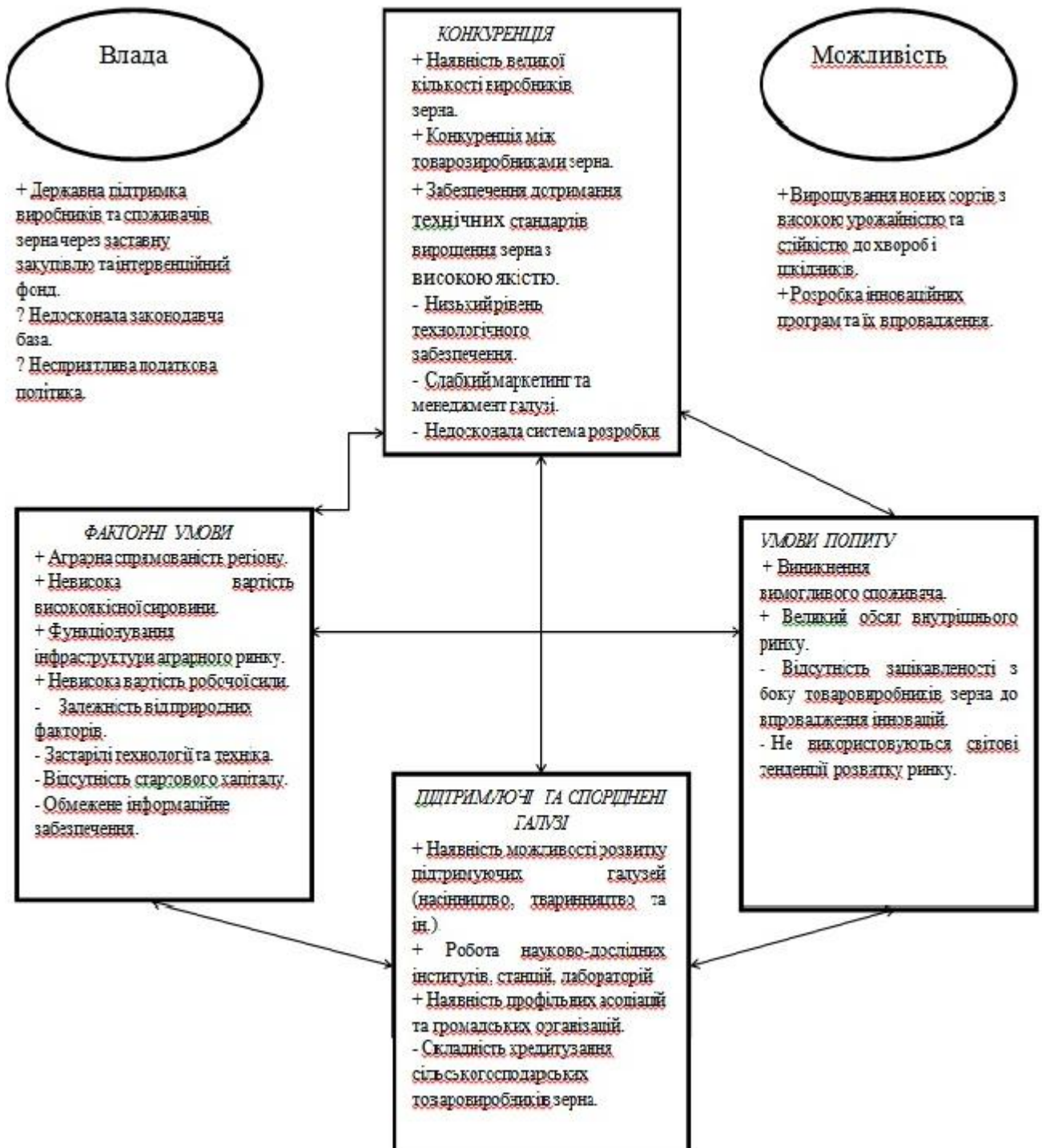

Рис. 2. Модель управління факторами конкурентоспроможності ринку зернових [1]

Для України державне регулювання ринку зерна для забезпечення факторів конкурентоспроможності на ринку має спрямовуватися на:

1) створення необхідних умов для ефективного процесу виробництва зернових;

2) створення необхідної нормативно-правової бази, яка б регулювала ринкові процеси, з одного боку, а також - відносини між суб'єктами ринково-економічної діяльності, з іншого.

Створення необхідних умов для ефективного виробництва становить фундамент конкурентоспроможності зернових на ринку; забезпечує його ключові параметри: якість і ціну, а також регулює термін реалізації на відповідному ринковому сегменті та можливості просування зазначеного товару на інші сегменти ринку. Важливість підвищення ефективності процесу виробництва актуалізується і тим фактором, що він забезпечує наявність значних партій товару, створює державний резерв, на основі

Створення необхідних умов для ефективного виробництва становить фундамент конкурентоспроможності зернових на ринку; забезпечує його ключові параметри: якість і ціну, а також регулює термін реалізації на відповідному ринковому сегменті та можливості просування зазначеного товару на інші сегменти ринку. Важливість підвищення ефективності процесу виробництва актуалізується і тим фактором, що він забезпечує наявність значних партій товару, створює державний резерв, на основі якого реалізуються ринкові компоненти впливу держави на світовий ринок.

Таким чином, державне регулювання конкурентоспроможністю зернового сектора України на ринку повинно спрямовуватися на створення необхідних умов демократичного розвитку економіко- правової, зовнішньополітичної та інфраструктурної бази ринку зернових. Це передбачає такі заходи:

1. Ініціювання прийняття відповідних законів Верховною Радою України та Постанов Уряду, які б через приватизацію та ліквідацію неефективних державних інститутів та схем розподілу фінансових коштів щодо виробництва та реалізації зернових забезпечили необхідну базу для подальшого ефективного розвитку бізнесу в галузі системи ефективного формування факторів конкурентоспроможності зернових.

2. Стимулювати конкуренцію як на внутрішньому товарному, так і на фінансовому ринках, а також сприяти підвищенню прибутковості виробничих структур ринку зернових на основі залучення банківського кредитування та фінансування цієї галузі.

3. Переводити землі у приватну власність, а також формувати рівні

правові умови для економічної діяльності виробників зерна різних типів власності, можливо, як акцентує увагу С. Дем'яненко, вводити заборони для місцевих органів влади втручатися у виробничо-фінансову діяльність підприємств та організацій.

Висновки. Управління конкурентоспроможністю зерновим ринком економіки України забезпечується системою державного регулювання розвитком факторів конкурентоспроможності як у структурі внутрішньо-економічної діяльності країни, так і в системі зовнішньоекономічної діяльності держави. Забезпечення ефективного функціонування зернового господарства можливе за рахунок створення регіонального зернового ринку. Модель управління факторами конкурентоспроможності ринку зернових має значний потенціал в зерновій галузі, оскільки галузь є стратегічною для держави в контексті співпраці України з СОТ. Отже, об'єднання всіх компонентів виробничого процесу - від постачальників сировини до кінцевого споживача - дає можливість забезпечити постійне завантаження підприємств зернового ринку, зменшити собівартість продукції, підвищуючи при цьому її конкурентоспроможність.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дорофей Т.Ю. Формування конкурентоспроможності та якості ринку зерна в регіоні [Електронний ресурс] / Т.Ю. Дорофей. — Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/natural/Vchnu/Ekon/2010_2_1/183-186.pdf
2. Малік М.Й. Конкурентоспроможність аграрних підприємств: методологія і механізми: Монографія. — К.: ННЦУІАЕ, 2007. — 270 с.
3. Мальцев О.В Витрати та їх вплив на результативність виробництва зерна / О.В. Мальцев // Економіка АПК. — 2007. — № 9. — С. 73-75.
4. Чмирь С.М. Ефективність ринку зерна / С.М. Чмирь // Економіка АПК. — 2009. — № 4. — С. 117— 120.

ВИРОБНИЧІЙ ДІЯЛЬНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ МИКОЛАЇВСЬКОГО РАЙОНУ

Ю.П. Пилип, магістр

Науковий керівник: к.е.н. доцент Кареба М.І.

Миколаївський національний аграрний університет

Розглянуто сучасний стан інноваційної діяльності на сільськогосподарських підприємствах району, висвітлено основні тенденції подальшого її розвитку.

Ключові слова: інновації, інноваційна діяльність, сільське господарство, напрями діяльності підприємства.

Україна - це країна з потужним агропромисловим потенціалом та величезними перспективами розвитку сільського господарства. Вона володіє сприятливими кліматичними умовами і якісними земельними ресурсами, наявність яких свідчить про можливість ефективного розвитку сільськогосподарського виробництва.

Постановка проблеми. За умов глобалізації інвестиційних процесів для України немає іншого вибору, як розробляти власну модель інноваційного розвитку сільського господарства, розвивати інноваційне підприємництво, посилювати інноваційний характер виробничої діяльності. Адже сучасний ринок діє за допомогою нововведень, а інноваційне прискорення є основою його сталого розвитку. Маємо на меті проаналізувати сучасний стан інноваційної діяльності регіону. Крім цього, у процесі вивчення проблеми було зроблену спробу довести, що Миколаївський район здатний до розвитку інноваційної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні аспекти інноваційних процесів в аграрній сфері досліджували провідні вітчизняні, такі як: В. Андрійчук, А. Гайдуцький, О. Гнаткович, О. Даций, М. Коденська, М. Кропивко, П. Саблук та інші, а також російські дослідники Г. Андреев, С. Ільєнкова, Л. Хогберг, Р. Фатхутдінов та інші. Незважаючи на цінність проведених досліджень розвиток інноваційної діяльності в сільському господарстві на сьогоднішній день є досить актуальним.

Виклад основного матеріалу дослідження. Незважаючи на велику кількість перепон, інноваційна діяльність в Україні надалі набуває все більшого поширення. На сьогоднішній день аграрна наука України має у своєму розпорядженні великий арсенал інновацій, практичне впровадження яких дозволить отримати вагомий результат. Вітчизняні підприємства все більше застосовують різні інноваційні підходи до виробництва сільськогосподарської продукції. Спостерігається розповсюдження

інновацій, які стосуються перш за все виробництва елітного насіння, виведення нових сортів рослин, використання перспективних технологій утримання тварин, створення більш продуктивної сільськогосподарської техніки, нових засобів захисту рослин і тварин тощо [3].

Загалом Україна має потенційні можливості для успішного здійснення інноваційної діяльності. Багато регіонів України вже застосовують різні підходи до розвитку інноваційної діяльності. Одним із прикладів для дослідження є Миколаївський район Миколаївської області.

Сільськогосподарські угіддя району станом на січень 2013 року займають площу понад 84,9 тис. га (майже 10% всіх сільськогосподарських угідь Миколаївської області), в тому числі рілля - 78,1 тис. га. Біля 50% працюючого населення зайняті в сільському господарстві [5].

Основними напрямками сільського господарства регіону є:

- рослинництво (зернове виробництво, вирощування технічних культур, садівництво);
- тваринництво (велика рогата худоба, свині, вівці);
- птахівництво (кури, перепілки, гуси).

Основними перевагами Миколаївського району серед інших у Миколаївській області є:

1. Близькість до міста Миколаєва з 500 — тисячним населенням забезпечує економію на транспортуванні продукції до ринків збуту.

5. Зручне транспортне сполучення: наявність залізничних станцій, магістральних автомобільних шляхів, близькість до морського торговельного порту та міжнародного аеропорту м. Миколаїв.

6. Наявність родовищ корисних копалин, придатних для використання у виробництві будівельних матеріалів.

7. Придатність для вирощування в природно-кліматичних умовах району теплолюбних культур помірного клімату, в т.ч. винограду, персиків, абрикос та мигдалю.

8. Велика кількість сонячних днів року дає можливість розвитку сучасного тепличного господарства, що опалюється автономно за рахунок сонячних батарей.

9. Сприятлива для сільськогосподарського виробництва структура земельних ресурсів: 106,05 тис. га сільськогосподарських угідь, зокрема питома вага ріллі - 83,8%.

2. Наявність значної кількості сільськогосподарської сировини для переробної промисловості.

3. Туристична привабливість: безліч місць, придатних для зеленого туризму, наявність лісових насаджень, пам'ятних та історичних місць.

4. Наявність розвиненого сільського господарства дає змогу говорити про можливість будівництва установок по виробництву біогазу (як альтернативне паливо) та біодобрив з сільськогосподарських, промислових, побутових відходів, що забезпечить не тільки розвиток та енергозбереження, а також дозволить зробити довкілля більш чистим.

В аграрному секторі району використовується 88 841 га ріллі, на яких ведуть товарне виробництво сільськогосподарської продукції підприємства різних організаційно-правових форм господарювання.

Таблиця 1

**Перелік основних сільськогосподарських підприємств району
і основні напрями їх діяльності**

Назва господарства	Форма власності	Основні напрями діяльності
ВАТ "Радсад"	приватна	садівництво, виноградарство
Державне підприємство "Племрепродуктор Степове"	державна	рослинництво, тваринництво, племзавод
Державне підприємство «Державний південний регіональний селекційно-племінний центр по конярству "Південьконецентр"	державна	конярство, рослинництво
Державне сільгосподарське підприємство "Миколаївська птахофабрика" ЗАТ "Аваль-Еталон"	приватна	птахівництво
Приватне сільгосподарське підприємство "Аскер"	приватна	рослинництво, тваринництво
Сільськогосподарський виробничий колектив "Зеленоярське"	колективна	
ТОВ "Добробут"	приватна	рослинництво
ТОВ "Іванівське"	приватна	
ТОВ "С-РОСТОК"	приватна	
Фермерське господарство "Вербового О.А."	приватна	

З метою економії та витрат на користування водою сільськогосподарські підприємства впроваджують крапельне зрошення. Системою крапельного зрошення користуються такі підприємства, як: ТОВ «С-Росток», ВАТ «Радсад», МПП «Армань», ПП Мірзоев Р.С. тощо. Для поліпшення подачі води на зрошування товариством ТОВ «Іванівське» була встановлена насосна система в селі Ковалівка.

В 2010 році ДП «Племрепродуктор «Степове» проведена реконструкція двох приміщень для відгодівлі свиней по 650 голів кожне. Це дало змогу створити нові робочі місця, збільшити поголів'я свиней на 1300 голів, виробництво м'яса на 156 тонн, реалізацію свинини на 2496 тис.грн. Також ДП «Племрепродуктор «Степове» проведена реконструкція зернотоку, встановлена нова зерноочисна машина БЦС-50, внаслідок чого збільшилась продуктивність та якість очистки зерна.

У 2011 році ВАТ «Радсад» виконало роботи з догляду за молодими насадженнями на площі на 97 га на загальну суму 425,3 тис. грн, в т.ч. на спорудження шпалери - 237,0 тис. грн.

У 2011 році ТОВ «Добробут» встановлює молокопровод та вводить в експлуатацію хлібопекарню. З основних засобів сільськогосподарськими підприємствами за період з 2010 по 2012 рр. було впроваджено такі нові види машин та устаткування: 3 трактори МТЗ-82 і 2 трактори ХТЗ-17221, 1 потужний комбайн «Полесьє», сівалка Плантер-2 КУН, роздавачі кормів, транспортери, машини для розкидання добрив, машини для захисту добрив, прес-пакувальник, культиватор КПП-8 та дискові борони БДВП-4,2, що дозволить вчасно проводити всі необхідні технологічні операції в рільництві, виноградарстві та садівництві та тваринництві. В цеху первинного виноробства в ВАТ «Радсад» після придбання трьох нових поршневих насосів для перекачування виноматеріалів планується розпочати в заміну застарілого обладнання ліній переробки винограду. Введено в експлуатацію овочесховище на 10 тис. тонн одночасного зберігання в ТОВ «С- Росток» Миколаївського району.

В подальшій перспективі ВАТ «Радсад» планує будівництво цеху з переробки плодів та виробництву соковитих концентратів, а СВК «Зеленоярське» готує проект будівництва тваринницького комплексу.

На території району можливий розвиток зеленого туризму в таких селах, як Стара Богданівка Кіровської сільської ради - історичні місця вздовж Прибужжя, де виникли перші поселення греків. Про основи виноградарства та виноробства, можна довідатись відвідавши селище Радсад, а саме музей історії виноградарства, дегустаційний зал. Правобережжя Південного Бугу, що на Миколаївщині - одна з тих місцевостей, де збереглися пам'ятки архітектури, природної та культурної спадщини, багато безцінних об'єктів, пов'язаних з історичними та культурними подіями. Мальовничі та історичні місця Миколаївського району чудовий потенціал для розвитку зеленого туризму [1].

Висновок. Інноваційна діяльність сільськогосподарських підприємств

Миколаївського району знаходиться ще на початковому етапі, проте вже помітні істотні зрушення. Підтримка з боку держави, досконала нормативно - правова база та інвестиції дали б змогу створити більші можливості для розвитку інноваційної діяльності в сільському господарстві. На нашу думку, щоб рівень інноваційної діяльності сільськогосподарських підприємств зростав, необхідна зацікавленість з боку усіх суб'єктів інноваційної діяльності, а саме: аграрних підприємств, інвесторів, держаних органів, наукових організацій, інноваторів та споживачів сільськогосподарської продукції. В цілому це сприятиме зростанню добробуту нації через підвищення конкурентоспроможності національного аграрного виробництва на внутрішньому та світовому ринках продовольства і сировини завдяки впровадженню новітніх технологій, сортів і гібридів сільськогосподарських культур та порід тварин, застосуванню альтернативних джерел енергії у сільській місцевості, інформаційних систем, форм організації господарської діяльності та управління нею, моделей розвитку економіки тощо. Україна повинна розвивати виробничі потужності сільського господарства, щоб у найближчі декілька років наша сільськогосподарська продукція за якістю могла конкурувати з продукцією інших розвинутих країн світу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні [Електронний ресурс] : Закон України від 08.09.2011 № 3715-VI. – Режим доступу : <http://www.zakon.rada.gov.ua>.
2. Дацій О.І. Розвиток інноваційної діяльності в агропромисловому виробництві України [Електронний ресурс] / О.І. Дацій – Режим доступу : <http://www.lib.ua-ru.net/diss/cont/28707.html>
3. Інвестиційний паспорт Миколаївського району [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http:// invest.mk-oda. gov.ua/.. /p_nikolaev_ua](http://invest.mk-oda.gov.ua/.. /p_nikolaev_ua).
4. Інноваційна діяльність в аграрній сфері: інституціональний аспект : монографія / [П.Т. Саблук, О.Г. Шпикуляк, Л.І. Курило та ін.] - К. : ННЦ ІАЕ, 2010. – 706 с.
5. Сільське господарство Миколаївщини : статистичний збірник / Державний комітет статистики України; за ред. З. А. Лук'яненко. - К. : Головне управління статистики у Миколаївській області, 2013

УДК 330.341.1

ІННОВАЦІЙНА СКЛАДОВА СУЧАСНОЇ АГРАРНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

І.А. Поворозник, магістр

Науковий керівник: д.е.н., доцент Долгошея Н. О.

Миколаївський національний аграрний університет

У статті розглянуто актуальність інноваційної складової в сучасній аграрній політиці України. Розкрито особливості інноваційної моделі для забезпечення науково-інноваційної системи ринку необхідними професійними послугами з питань управління процесами, правового та економічного супроводження корпоративізації відносин, капіталізації і комерціалізації науково-інноваційних досягнень.

Ключові слова: інтеграція, стратегія модернізації, інноваційна законодавча база, агропромисловий комплекс.

Постановка проблеми. В умовах глобалізації світової економіки сучасна економічна політика і стратегія модернізації різних сфер економіки України повинні базуватися на вдосконаленій інноваційній базі. Це відкриває можливість подальшого розвитку ринкових відносин як всередині нашої країни, так і більш активній інтеграції економіки держави в світове господарство. Перехід до інноваційної моделі розвитку економіки є природним наслідком інтеграції України в світовий економічний простір з високим рівнем конкуренції, де екстенсивна модель господарювання вже вичерпала свої можливості.

Інноваційна законодавча база – це, на наш погляд, науковий комплекс державних актів, що стосується ефективного використання всіх можливостей галузей господарського комплексу країни і особливо фінансових джерел – науково визначених коштів – у розвиток як економіки держави, так і науки, культури, освіти. Верховна Рада України приймає закони про здійснення в державі інноваційної політики і її особливості на кожному етапі розвитку економіки. Тому в умовах загострення конкурентної боротьби на світовому ринку сучасне законодавство України в економічній сфері повинно ефективно використовувати саме інноваційний підхід, якого обов'язково необхідно дотримуватись в економічному розвитку країни. Від останнього, в свою чергу, і залежать джерела формування інновацій – валовий внутрішній продукт, кредити, залучення коштів внутрішніх і зовнішніх інвесторів. Виходячи з цього, законодавчо повинно бути чітко визначено, на якому етапі розвитку знаходиться економіка країни, її галузі і які інновації необхідні для їх подальшого розвитку. При цьому держава зобов'язана законодавчо створити відповідні умови для

розвитку кожного регіону, що потребує раціонального використання бюджетних коштів, коопераційної співпраці і системи економічних законів. У центрі виробничої діяльності XXI ст. знаходиться людина, а отже, задоволення її потреб стає обов'язком не тільки держави, але і кожного підприємства, незалежно від форми власності. Тому законодавчо має бути також передбачено створення макро- і мікросередовища для розвитку інноваційної діяльності в сфері підприємництва. Впродовж останньої чверті XX ст. визнано інноваційну модель розвитку економіки реальним механізмом існування будь-якого суспільно-політичного укладу. М. Портер у роботі «Конкуренція» писав, що основою конкурентоспроможності держави є її здатність сприймати нововведення науково-технічного прогресу та вносити відповідні зміни у свою діяльність. Відповідно до стратегії економічного і соціального розвитку України (2004—2015 рр.) передбачено утвердження інноваційної моделі розвитку економіки, становлення в Україні принципово нової дієздатної національної системи, яка може функціонувати на ринкових засадах та принципах самовідтворення.

Широкомасштабна інноваційна діяльність у сучасних умовах є фундаментом стабільного та ефективного економічного зростання як окремої галузі, так і країни в цілому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розробка наукових засад ефективної системи інноваційної діяльності в економіці України набуває особливої актуальності. Ця проблема досліджується багатьма зарубіжними та вітчизняними ученими, зокрема, поширеними є дослідження інноваційної діяльності та розвитку, ефективності інновацій та питань державного регулювання.

Мета статті полягає у науковому обґрунтуванні основних економіко-правових принципів, на яких має базуватися сучасна аграрна політика, законодавство України.

Основними завданнями є:

- захист інтересів кожного суб'єкта національної економіки – від підприємця до центрального органу державного управління — мають бути узгоджені в межах національної інноваційної політики чи моделі інноваційного розвитку;
- врахування загальнонаціональних пріоритетів та особливостей, прозорість та гнучкість при прийнятті рішень на всіх щаблях суспільної структури та спроможність враховувати індивідуальні інтереси всіх суб'єктів економічних відносин.

Об'єктом дослідження є інноваційна політика, що розглядається в контексті складової сучасної аграрної політики України. Предметом дослідження є сукупність

теоретичних, правових та економічних аспектів розвитку інноваційної стратегії держави.

Постановка завдання. Узагальнення теоретичних основ та формування висновків зроблено з використанням прийомів абстрактно-логічного методу. При аналізі стану та результатів інноваційної політики використано статистико-економічний метод. Проведені дослідження, узагальнені висновки та рекомендації дозволять визначити головні напрями реалізації інноваційної моделі розвитку економіки.

Викладення основного матеріалу дослідження. Одним із найбільш економічно активних секторів економіки, що динамічно розвивається, є агропромисловий комплекс України. Аналіз виконання завдань стратегії економічного і соціального розвитку України (2004-2015 рр.), порівняння пріоритетів аграрної галузі з іншими свідчить про певну позитивну відмінність аграрної сфери виробництва. Так, за даними продовольчого балансу, Україна повністю забезпечує продовольством власні потреби і, відповідно до перспективних програм, покращує якість та асортимент продукції, освоює зовнішні ринки. Тому потреба в інноваціях для аграрного сектору економіки відчувається вже сьогодні. Однак складові проблеми післяреформеного становлення аграрної галузі ще потребують розв'язання, зокрема, через активне сприяння аграрної науки. Стабільне економічне зростання, створення цивілізованих соціально-економічних умов на селі можливі за умови науково-обґрунтованого розвитку ефективного підприємництва в аграрному секторі, підвищення конкурентоспроможності вітчизняної агропродукції на внутрішньому та зовнішніх ринках.

Попри існуючу законодавчу базу з питань використання інноваційної політики в агропромисловому комплексі країни, в ній, як і раніше, спостерігаються значні недоліки. Це використання основних економіко-правових принципів, на яких має базуватися сучасна аграрна політика та інноваційний розвиток кожної галузі.

У сучасних умовах починати економічні перетворення в країні без чіткої концепції перетворень, послідовності їх запровадження і розраховувати на успіх – просто неможливо. Оскільки це, в свою чергу, позначається на тих законодавчих актах, які приймаються, їх нечіткості, а крім того, і можливості неоднозначного тлумачення.

Слід зазначити, що початок проведення аграрної реформи на державному рівні мав скоріше декларативний характер. Було прийнято цілий ряд законодавчих актів, але механізму їх реалізації, відповідної підтримки вироблено не було.

Звичайним явищем стало те, що закони, які приймалися у сфері сільського господарства, в більшості випадків не виконувались. Від деяких прийнятих законів економіка агропромислового комплексу України, в тому числі і сільське господарство, просто постраждали. Наприклад, законодавство, що регулює зовнішньоекономічну діяльність у країні. Показники експорту та імпорту яскраво про це свідчили.

Прийняті рішення про лібералізацію зовнішньоекономічної діяльності не враховували стану внутрішнього українського продовольчого ринку, співвідношення попиту і пропозиції на сільськогосподарську продукцію.

Прийняття законів не супроводжувалось відповідним результатом і практичними заходами.

Наприклад, лібералізація експорту зерна протягом 1999—2000 рр., за оцінками фахівців, завдала збитків у розмірі 3,6 млрд. грн., після чого ситуацію із запізненням довелося виправляти прийняттям Указів Президента України.

На початку ХХІ ст. не втратило своєї актуальності і таке важливе для України питання, як залучення в економіку держави іноземних інвестицій. Однак постійні зміни (особливо протягом 1992—1996 рр.), доповнення до діючих законів, зупинення дії певних статей законів, нестабільність законодавчих актів призвели до періодичних змін умов роботи підприємств з іноземними інвестиціями, а отже, до відсутності чіткої системи державних гарантій для інвесторів у результаті прийняття і вдосконалення нормативних актів, що зумовило призупинення роботи окремих підприємств з іноземними інвестиціями в агропромисловому комплексі України, а недоотримання значних валютних надходжень у галузь ще більше загострило економічну кризу.

Іншим прикладом є законодавство про ціни на продукцію АПК: ціноутворення розроблялося без урахування економічних законів ринку і, в першу чергу, закону попиту і пропозиції, а також купівельної спроможності населення. Науковцями Української академії аграрних наук доведено, що забезпечити ефективність агропромислового виробництва в ринкових умовах можна насамперед шляхом переведення галузі на інноваційну модель розвитку, нарощування обсягів інвестицій та інноваційних реінвестицій, побудови інтегрованої ринкової інфраструктури, яка б забезпечила функціонування науки і підприємництва в єдиному збалансованому комплексі.

На основі аналізу інтеграційних, інноваційних, інвестиційних процесів у наукоємній сфері АПК Інститутом інноваційного провайдингу визначено головні напрями реалізації інноваційної моделі розвитку економіки, зокрема аграрної. Через інноваційну модель формується безпосередньо інноваційна економічна модель для

використання інноваційних процесів у розвитку будь-якої галузі. Основними стратегічними напрямками утвердження моделі інноваційного розвитку та завдання щодо її здійснення є наступні напрямки: Розробка і практичне впровадження основних напрямів державної політики у сфері науки і технологій на довгострокову перспективу. Передбачається насамперед удосконалення нормативно-правової бази науково-інноваційної діяльності, створення механізмів державного регулювання та стимулювання науково-інноваційної діяльності. Виявлено, що поряд із визначенням завдань розвитку науково-технічної сфери необхідно запроваджувати системні зміни в організації управління нею, виділяти пріоритети та організаційно забезпечувати реалізацію інноваційної стратегії державою.

Інтенсивний розвиток пріоритетних напрямів науково-технічних розробок за підтримки держави та її інституцій, подолання технологічного відставання від провідних країн світу і побудова партнерських стосунків з ними. Відпрацьовується державна система визначення та реалізації пріоритетів – від фундаментальних розробок до участі у виробництві конкурентоспроможної продукції. Закладаються прагматичні підходи до одержання й використання результатів фундаментальних та прикладних досліджень, управління науково-інноваційними потоками знань з гуманітарних напрямів розвитку суспільства та інтелектуальної товарної продукції, яка сприяє інноваційному забезпеченню реальних секторів економіки. Концентруються фінансові та інтелектуальні ресурси на реалізації визначених державою пріоритетів інноваційного розвитку, створюються умови для переорієнтації державного фінансування на модель венчурного інвестування науки та стимулювання високотехнологічної сфери виробництва.

Висновки. Реформування агропромислового комплексу України, інтеграція його в світове сільське господарство потребує відповідної інноваційної бази, яку має вирізняти системний науковий підхід, що ґрунтується на світовому досвіді, бути спрямованою на підвищення ефективності відтворювального процесу в національному агропромисловому комплексі, підвищення доходів сільських працівників, забезпечення продовольством населення країни, продовольством, яке є доступним за ціною, якістю, а також сприяти розвитку експортного потенціалу країни в умовах глобалізації. Необхідними умовами для здійснення перетворень і основою успіху інноваційної розбудови ринку АПК у стислі строки, як вимагають ситуація на ринку та рішення державних органів щодо переведення економіки на інноваційну модель розвитку, є:

- однозначна і послідовна політика органів державного управління в аграрній сфері та керівництва наукових організацій щодо інноваційних перетворень;
- професіоналізм та нормативно-методичне забезпечення організаційно-економічної діяльності структур, відповідальних за інноваційні перетворення;
- відповідальність керівників організацій і підрозділів, їхнє усвідомлення необхідності реалізації утверджених в Україні інноваційних підходів до розбудови ринкової економіки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Довганчин Г. Роль державного регулювання економічних відносин в агропромисловому виробництві / Г. Довганчин // Економіка АПК.- 2000. – С. 3-7.
2. Кобута І. В. Законодавче забезпечення вступу України до СОТ у сфері сільського господарства / І. В. Кобута // Україна-СОТ- 2002.- №1. – С. 5-7.
3. Онищенко А. Современный этап формирования аграрной политики: особенности и проблемы / А. Онищенко // Экономика Украины.- 1997.- №9. – С. 4-15.
4. Саблук П. Розвитку АПК — надійність і стабільність / П.Саблук // Економіка АПК.— 2005- №4. — С. 11-16.
5. Стукач Т. М. Шлях до СОТ — аграрний протекціонізм і вільна торгівля / Т.М. Стукач // Економіка АПК.- 2005.- №3. – С. 146-149.
6. Ханнанов Р. Принципы организационно-правового обеспечения устойчивости сельскохозяйственного производства / Р. Ханнанов // Международный сельскохозяйственный журнал.— 1996- SiA. – С. 52-57.
7. Юрчишин В. Проблеми зміцнення правової бази сільського господарства / В. Юрчишин // Економіка АПК.- 2000. - №3. – С. 3-11.

ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ТРУДОВИХ РЕСУРСІВ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

К.І. Подубна, студентка

Науковий керівник: д.е.н., професор Гаркуша О.М.

Миколаївський національний аграрний університет

У статті розглянуто питання трудового потенціалу аграрних підприємств, а також формування та використання трудових ресурсів.

Ключові слова: ресурси, виробничий потенціал, трудові ресурси, аграрні підприємства.

Постановка проблеми. Нині сільське господарство України знаходиться в стадії завершення аграрної реформи, кінцевою метою якої є становлення і розвиток соціально орієнтованої економіки ринкового типу. Перехідний етап реформування економічних відносин в аграрній сфері позначився затяжною і гострою кризою.

Вихід з такої ситуації вимагає ведення ефективного виробництва, одна з передумов якого науково обґрунтоване ефективне використання ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств, у тому числі й трудових ресурсів. Наявність і функціонування раціонального використання трудових ресурсів на державному, галузевому, регіональному та рівні підприємства є важливою і необхідною складовою розвинутої ринкової економіки. Зміна форм власності та господарювання, розвиток ринкових відносин та нових господарських структур у сільському господарстві вимагає адекватної їм системи менеджменту, нових форм і методів управління трудовими ресурсами. Цим зумовлена необхідність системного і комплексного вивчення теоретичних і прикладних питань ефективного використання трудових ресурсів, пошуку напрямів удосконалення їх ефективності, що й визначає актуальність теми.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. Вивчення і розв'язання проблеми використання трудових ресурсів завжди посідали чільне місце в системі наукових досліджень. У розробку теоретико-методичних, соціально-економічних та прикладних проблем ефективного використання трудових ресурсів стали предметом досліджень П.Т. Саблука, І.Ф. Байдюка, А.М. Гріненко, С.О. Гудзинського, Д.С. Дієсперова, Й.С. Завадського, А.М. Колота, К.І. Якуби. Нині досить популярними стали дослідження з проблем менеджменту персоналу, які розкриті в роботах Й.С. Завадського, Г.В. Щокіна, В.І. Ярового та ін.

Більшість робіт присвячені або питанням державного управління трудовими ресурсами, або менеджменту персоналу. Разом з тим ще недостатньо вивчені проблеми використання трудових ресурсів на регіональному рівні та менеджменту персоналу в агроформуваннях у комплексі та взаємозв'язку. Все це вимагає більш системного підходу до вивчення проблеми, її цільової спрямованості та структурної побудови.

Постанова завдання. Вивчення формування складу та підвищення рівня використання трудових ресурсів сільськогосподарських підприємств, виявлення особливості організації трудової мотивації праці та її складових у сільськогосподарських підприємствах.

Викладення основного матеріалу дослідження. В умовах соціально орієнтованої ринкової економіки зростає роль управління народним господарством країни, діяльністю регіонів і всіх підприємств. Однією із важливих складових цього є використання трудових ресурсів. Суть використання трудових ресурсів полягає у створенні та забезпеченні дії необхідних соціально- економічних умов для їх ефективного функціонування. Основне завдання - впорядкування й удосконалення процесу формування та ефективного використання трудового потенціалу в державі, регіоні та в кожному окремому суб'єкті господарювання.

Трудові ресурси є основною продуктивною силою в процесі виробництва, без якої неможливе функціонування будь-якого підприємства. Соціально-економічну категорію "трудові ресурси" ми розглядаємо в економічному, соціальному, обліковому, психологічному аспектах.

У виробничому процесі трудові ресурси виступають в ролі і об'єкта, і суб'єкта діяльності. Як об'єкт трудові ресурси - це сукупність взаємопов'язаних складових, що характеризують населення, яке має необхідний фізичний розвиток, розумові здібності, вміння та знання для роботи в народному господарстві, його формування, розподіл і використання, які знаходяться у взаємодії з матеріальними і фінансовими ресурсами та приводяться в рух, функціонують і підлягають впливу та упорядкуванню з боку суб'єктів управління різних рівнів. Специфічні риси, складність та багатогранність об'єкта використання адекватно зумовлюють особливості дієвості суб'єкта використання трудових ресурсів, пов'язані з міграційними процесами, зміною форм власності, старінням населення та специфікою сільського господарства. Оскільки в процес включені всі фази відтворення трудових ресурсів в їх органічній єдності, то і функції безпосередньо визначаються змістом етапів формування, розподілу і використання трудових ресурсів і розподіляються по відповідних управлінських структурах. Специфіка і складність взаємодії об'єкта і суб'єкта зумовлюють

багаторівневість та багатофункціональність системи використання трудових ресурсів, яка охоплює макро- та мікрорівні.

Таким чином, підвищення ефективності використання трудових ресурсів як процес є цілеспрямованим впливом на формування, розподіл і використання трудових ресурсів з метою їх ефективного функціонування. Як система використання трудових ресурсів - сукупністю завдань, функцій об'єкта, суб'єкта і механізму впорядкування та удосконалення формування, розподілу і використання трудових ресурсів.

Успішність подальшого розвитку сільськогосподарського виробництва і максимального використання трудового потенціалу села насамперед залежить від раціонального розподілу і ефективного використання трудових ресурсів.

Розглянемо забезпеченість трудовими ресурсами у ТОВ «Авангард-Д» Овідіопольського району Одеської області за 2010-2012 роки (табл.1).

Таблиця 1

Забезпеченість трудовими ресурсами

ТОВ «Авангард-Д» Овідіопольського району Одеської області

Показники	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2012 р. у % до	
				2010 р.	2011 р.
Середньорічна чисельність працівників, зайнятих в сільськогосподарському виробництві чол.	216	194	126	58,33	64,95
Забезпеченість працівниками на 100 га, чол.:					
сільгоспугідь	6	6	4	65,0	65,5
ріллі	7	6	4	61,4	64,9
Припадає на 1 працівника зайнятого в сільськогосподарському виробництві:					
- сільськогосподарських угідь, га	17,69	17,82	27,2	153,76	152,64
-ріллі, га	17,69	17,82	24,5	138,50	137,49
- посівів, га	11,94	15,89	23,9	200,17	150,41
- худоби та птиці, ум. гол.	0,87	1,51	2,8	321,84	185,43

Аналізуючи дані таблиці, можна сказати про тенденцію щорічного зменшення чисельності працюючих та відповідного зростання навантаженості на одного працівника.

Розглянемо показники продуктивності праці в ТОВ «Авангард-Д» Овідіопольського району Одеської області (табл. 2).

В ТОВ «Авангард-Д» Овідіопольського району Одеської області спостерігається коливання рівня продуктивності праці, що пов'язане із коливанням обсягів виробництва через погодні умови. Звідси виходить, що трудові ресурси використовуються не повністю і не достатньо ефективно.

Таблиця 2

Продуктивність праці у ТОВ «Авангард-Д» Овідіопольського району

Показники	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2012 р. у % до 2010р.
Валова продукція сільського господарства в постійних цінах	21,1	12,1	11,5	54,5
а) на 1 працівника господарства, тис. грн				
у т. ч.: рослинництві	31,4	17,1	14,2	45,2
тваринництві	5,5	5,3	3,5	63,6
б) на 1 люд.-год. витрат праці по господарству, грн	13,8	7,4	5,8	42,0
у т. ч.: в рослинництві	20,0	10,9	9,9	49,5
в тваринництві	3,5	2,9	2,2	62,9

Якщо сільськогосподарське підприємство зацікавлене в підвищенні конкурентоспроможності, то це вимагає підбору як високоефективних технологій і техніки, так і найбільш здібних працівників. Управління ефективним використанням трудових ресурсів спрямоване на розв'язання принципово нових довгострокових завдань підвищення економічної та соціальної ефективності роботи підприємства, підтримку його балансу із зовнішнім середовищем.

Використання трудових ресурсів у сільському господарстві має певні особливості, які визначаються специфікою аграрної сфери. Тому ці особливості мають різне походження і полягають у модифікуючому впливі на характер зайнятості в аграрному виробництві, визначають його потребу в трудових ресурсах.

При використанні трудових ресурсів потрібно враховувати фактор часу. Якщо постійних працівників для своєчасного виконання належних робіт недостатньо, то підприємство повинно заздалегідь потурбуватися про найом робочої сили відповідної кваліфікації і в потрібній кількості.

Суттєвою відмінністю у формуванні й використанні трудового потенціалу сільського господарства є та, що сільське господарство через свою специфіку не лише залежить від ринку трудових ресурсів, але й саае впливає на його стан.

Одним з факторів покращення використання трудових ресурсів у сільському господарстві є розвиток агропромислової форми виробництва шляхом формування кооперативного ведення господарства.

Дослідженнями науковців встановлено, що в сільськогосподарських підприємствах, де діяльність здійснюється за схемою: виробництво – переробка – зберігання – торгівля – послуги – підсобні промисли, навіть за умов неврегульованості цінових паритетів для сільськогосподарського виробника, вона є прибутковою [3].

Отже, ми бачимо, що вплив трудових ресурсів на діяльність підприємства безперечний. Підвищення ефективності управління персоналом сприятливо впливає на ефективність використання устаткування, машин, механізмів, своєчасність виконання робіт, і як результат, обсяг виробництва продукції, її собівартість, прибуток та інші показники.

Висновки. Для характеристики стану використання на підприємстві трудових ресурсів і виявлення резервів збільшення обсягу виробництва та підвищення рентабельності роботи треба проаналізувати такі показники, пов'язані з рухом, якістю робочої сили, її продуктивністю, а також її вартістю:

- чисельність персоналу підприємства з точки зору динаміки, категорійної структури, професійної підготовленості, плинності працівників;
- використання робітниками і службовцями робочого часу, стан трудової дисципліни;
- продуктивність праці;
- фонд оплати праці, динаміка середньої заробітної плати працівників і трудомісткості продукції.

Для одержання загального результату від управління використанням трудових ресурсів його треба відслідковувати разом з іншими трудовими характеристиками - продуктивністю праці і оплатою праці. Основними чинниками підвищення рівня використання та ефективності праці трудових ресурсів у сільському господарстві є: достатність і своєчасність виплати заробітної плати та стимулюючих виплат за результати роботи, допомога підприємства у вирішенні побутових проблем своїх працівників, соціальна облаштованість та безпечні умови праці. Водночас на рівень продуктивності праці позитивно впливає й становлення власника і господаря на селі, тобто через єдність власності і праці досягається найвищий мотиваційний ефект.

ЛІТЕРАТУРА

1. Богиня Д. Ефективність праці в ринковій економіці / Д. Богиня, А. Шевченко // Україна: аспекти праці. – 2010. – №4. – С. 3–6.
2. Вергун М. Г. Підвищувати ефективність використання земельних, трудових і технічних ресурсів села / М. Г.Вергун // Економіка АПК. – 2010. – № 1. – С. 31–39.
3. Вишнеvsька О. М. Трудовий потенціал та можливості реалізації в підприємствах сільських територій / О.М. Вишнеvsька, А.В. Владечак, Т.Г. Олійник // Вісник аграрної науки Причорномор'я. — 2010. — №3(46). — С. 37—44.

**ШЛЯХИ ЗНИЖЕННЯ СОБІВАРТОСТІ ПРОДУКЦІЇ
РОСЛИННИЦТВА В СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ
МИКОЛАЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ**

І.С. Рибка, студентка

Науковий керівник: асистент Резніченко Д.В.

Миколаївський національний аграрний університет

Досліджено питання економічного змісту собівартості виробництва продукції рослинництва, її сучасний рівень та структуру в сільськогосподарських підприємствах Миколаївської області, окреслено основні напрями зниження собівартості виробництва продукції рослинництва.

Ключові слова: собівартість, прибуток, продукція рослинництва, продуктивність праці, оборотні засоби.

Постановка проблеми. Собівартість продукції — один з основних факторів формування прибутку. Якщо вона підвищилася, то за інших рівних умов розмір прибутку за цей період обов'язково зменшиться за рахунок цього фактора на таку ж величину, оскільки між розмірами величини прибутку й собівартістю існує зворотно — функціональна залежність.

Успішне просування продукції на ринку можливе при зниженій собівартості на її виробництво за величиною собівартості можна встановити якісні та кількісні зміни в технології виробництва продукції конкретного сільськогосподарського підприємства, тим самим характеризувати його діяльність як виробника товарів на аграрного ринку. У зв'язку з цим, питання пошуку шляхів зниження собівартості продукції рослинництва є актуальним і потребує дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми калькулювання собівартості продукції та витрат підприємства постійно знаходяться в центрі уваги багатьох відомих вчених. Значна увага цим проблемам приділена в працях таких економістів: Ф.Ф. Бутинця, С.Ф. Голова, З.В. Гуцайлюка, В.І. Єфіменка, Б.М. Литвина, Ю.Я. Литвина, М.Р. Лучка, М.С. Пушкаря, В.В. Сопка, А.В. Череп, М.Г. Чумаченка та ін.

Постановка завдання. Дослідження собівартості продукції рослинництва у сільському господарстві та виявлення можливих шляхів її зниження.

Виклад основного матеріалу дослідження. У системі показників, що характеризують ефективність виробництва, одне з провідних місць належить

собівартості продукції. У ній як у синтетичному показнику відбиваються всі сторони виробничої й фінансово-господарської діяльності підприємства: рівень використання матеріальних, трудових і фінансових ресурсів, якість роботи окремих працівників і керівництва в цілому [5].

Визначення собівартості необхідно з багатьох причин, у тому числі для визначення рентабельності окремих видів продукції й виробництва в цілому, визначення оптових цін на продукцію, здійснення внутрішньовиробничого планування, визначення національного доходу в масштабах країни.

Між розмірами величини прибутку й собівартістю існує зворотно-функціональна залежність. Чим менша собівартість, тим більший прибуток, і навпаки. Собівартість є однією з основних частин господарської діяльності й відповідно одним з найважливіших елементів цього об'єкта управління.

Важливо зазначити й те, що прибутковість підприємства знаходиться в оберненій залежності від собівартості. З її зниженням зростає окупність витрат прибутком і створюються сприятливі умови для прискорення темпів розширеного відтворення та підвищення матеріальної заінтересованості працівників. Показник собівартості є важливим інструментом для розробки рекомендацій з удосконалення розміщення сільськогосподарського виробництва по природних зонах і мікрозонах України, а також для визначення перспектив розвитку підприємств щодо вибору ними найбільш ефективних галузей [4].

Зменшення собівартості продукції є актуальним питанням для всіх виробничих підприємств, адже за рахунок зниження витрат підприємство збільшить прибуток. Джерелами зниження собівартості продукції є скорочення тих витрат, які займають найбільшу питому вагу в її структурі.

Структура собівартості має різні критерії розмежування. Як категорію економічної теорії найчастіше її поділяють за елементами витрат: сировини та основних матеріалів, палива, заробітної плати, допоміжних матеріалів, електроенергії, амортизації основних фондів, соціального страхування та ін. Ця класифікація допомагає зіставляти матеріальні, трудові і частково фінансові ресурси підприємства, виявляти тенденції їх зростання або зниження та ін. Витрати класифікують за статтями калькуляції. Поряд з деякими усередненими елементами в ній виокремлюють витрати на підготовку та освоєння виробництва, утримання й експлуатацію устаткування, управління структурним підрозділом підприємства, витрати від браку та ін.

Собівартість продукції є не тільки найважливішою економічною категорією, але і якісним показником, на підставі якого можна судити про ефективність використання

підприємством різноманітних видів ресурсів, а також про рівень організації праці на підприємстві.

Проаналізуємо динаміку змін собівартості продукції рослинництва в Миколаївській області (рис.1).

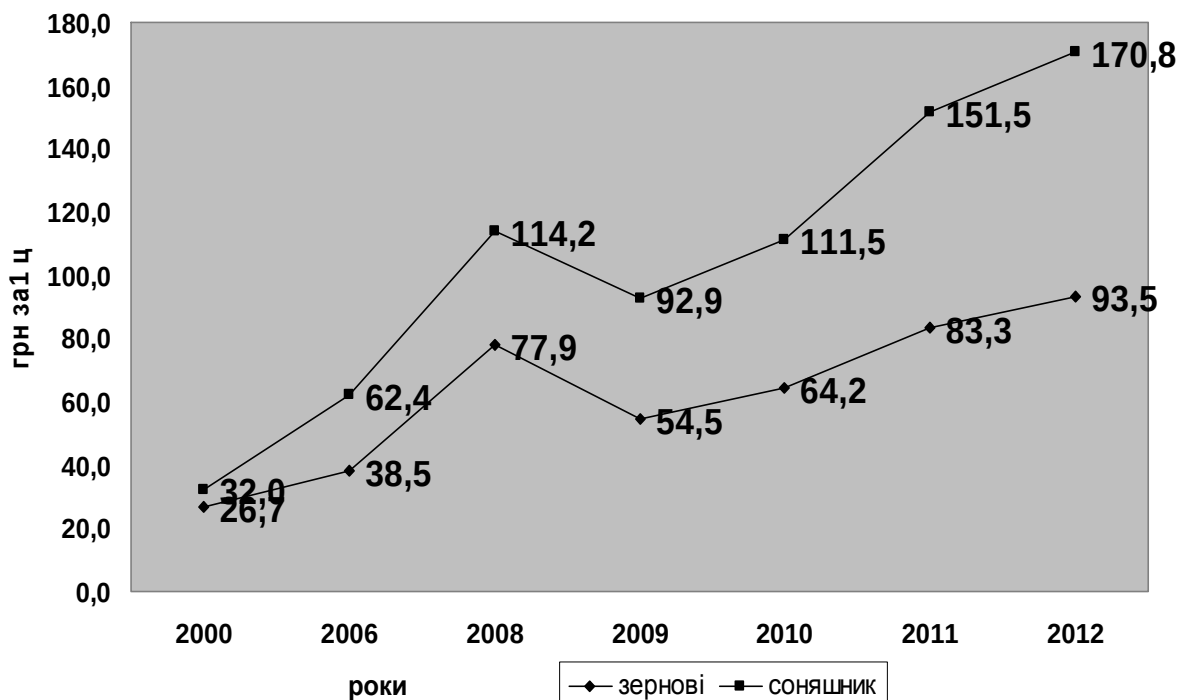

Рис. 1 Динаміка змін собівартості основних видів продукції рослинництва в Миколаївській області [1]

Виходячи з даних рис.1, можна зробити висновок, що собівартість соняшнику, значно перевищує собівартість зернових. Так, найвищу собівартість соняшник мав у 2012 році 170,8 грн, а найменшу у 2000 році — 32,0 грн на 1 ц. Щодо зернових, то максимального значення собівартість сягає у 2012 році 93,5 грн на 1 ц, а найменшу у 2000 — 26,7 грн на 1 ц.

Розглянемо детальніше структуру виробничих витрат на виробництво продукції рослинництва, в загальному по сільськогосподарських підприємствах Миколаївській області (табл.1).

Аналізуючи дані таблиці, можна зробити наступний висновок, що у 2012 році найбільшу питому вагу в структурі витрат продукції рослинництва займають прямі матеріальні витрати, у тому числі витрати на нафтопродукти, та на мінеральні добрива. Серед інших прямих витрат та інших загальновиробничих витрат найбільшу питому вагу займають решта інших прямих та загальновиробничих витрат, та витрати на амортизацію необоротних активів.

**Структура витрат на виробництво основних видів продукції рослинництва за
елементами у 2012 році**

Статті затрат	Структура витрат, %		
	зернові	соняшник	ріпак
Витрати – всього	100,0	100,0	100,0
<i>Прямі матеріальні витрати</i>	68,0	69,5	74,6
з них			
насіння та посадковий матеріал	13,3	18,4	12,5
мінеральні добрива	28,5	21,4	30,7
нафтопродукти	25,4	27,4	20,2
оплата послуг і робіт сторонніх організацій	14,2	15,2	16,4
решта матеріальних витрат	18,6	17,6	20,2
<i>Прямі витрати на оплату праці</i>	7,4	7,2	5,4
<i>Інші прямі витрати і загальновиробничі витрати - всього</i>	24,6	23,3	20,0
з них			
амортизація необоротних активів	24,2	25,1	26,3
відрахування на соціальні заходи	11,1	11,2	9,9
решта інших прямих та загальновиробничих витрат	64,7	63,7	63,8

Джерело: [1]

З економічних і соціальних позицій значення зниження собівартості для підприємства полягає у наступному – у збільшенні прибутку, що залишається у розпорядженні підприємства, а отже, у появі можливості не тільки в простому, але й розширеному відтворенні; у появі більшої можливості для матеріального стимулювання робітників і рішення багатьох соціальних проблем колективу підприємства; у поліпшенні фінансового стану підприємства і зниженні ступеню ризику банкрутства; у можливості зниження ціни реалізації на свою продукцію, що дозволяє значною мірою підвищити конкурентоздатність продукції і збільшити обсяг продажів [2].

Якщо не дотримуватися загальних правил для зниження собівартості продукції, може виникнути зростання собівартості, що стане збитковим фактором для підприємства.

Зростання собівартості відбувається в таких випадках: в умовах дисбалансу цін на сільськогосподарську і промислову продукцію; зниження урожайності сільськогосподарських культур та викликаного цим зниження обсягів валового виробництва продукції; нераціональне витрачання грошових і матеріально-технічних засобів; низького рівня механізації виробничих процесів та продуктивності праці; використання морально і фізично зношеної техніки; відхилення від технологічних

вимог до виробництва продукції; використання недосконалих технологій виробництва продукції; низької якості робочої сили; низького рівня організації праці і т. д [3, с. 66].

Основним джерелом зниження собівартості продукції є зростання продуктивності праці. Це обумовлюється тим, що, по-перше, за рахунок зростання продуктивності праці досягається економія заробітної плати, так як зростання продуктивності праці призводить до скорочення витрат на виробництво продукції, а по-друге, завдяки зростанню продуктивності збільшується виробництво продукції рослинництва, за рахунок чого досягається зниження собівартості продукції шляхом економії непропорційних витрат.

Друге джерело – зменшення витрат на оборотні засоби в галузі рослинництва шляхом: скорочення витрат, заміною дорогих оборотних засобів більш дешевими, але не менш якісними, зменшення витрат на постачання оборотних засобів, покращення нормування витрат матеріалів.

Скорочення витрат на обслуговування виробництва та на управління досягається головним чином шляхом зменшення чисельності робітників за рахунок застосування ефективніших методів організації управління та обслуговування виробництва, більш прогресивної техніки.

Економія витрат на збут досягається завдяки укріпленню дисципліни праці, ритмічності виробництва, дотримання договірної дисципліни.

Для зниження собівартості продукції рослинництва необхідно:

- впроваджувати прогресивні системи землеробства, науково-обґрунтовані сівозміни;
- проводити послідовну інтенсифікацію виробництва шляхом раціональної хімізації і поліпшення родючості землі;
- впроваджувати у виробництво нові перспективні сорти та гібриди сільськогосподарських культур;
- дотримуватись всіх агротехнічних вимог;
- удосконалювати галузеву структуру підприємства з орієнтацією на вимоги ринку, що забезпечуватиме краще використання ресурсів, більш швидке запровадження досягнень НТП і передової практики [5].

Отже, найбільш ефективними шляхами зниження собівартості продукції є впровадження економних технологій виробництва, використання світового досвіду щодо зменшення собівартості. Саме ресурсоекономні, ресурсозберігаючі технології – основний спосіб зниження собівартості продукції рослинництва [4].

Висновки. Підсумовуючи вище сказане можна зазначити, що одним з найбільш важливих показників, які характеризують роботу сільськогосподарських підприємств є собівартість продукції. Від її рівня залежать фінансові результати діяльності підприємства, темпи розширеного виробництва, фінансовий стан господарюючих суб'єктів.

Таким чином, дотримання загальних економічних принципів та законів є одним з найважливіших чинників зниження собівартості продукції, що не буде призводити до погіршення кінцевого продукту і дасть для вітчизняного товаровиробника можливість отримувати додаткових покупців та додаткові прибутки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Офіційний сайт Головного управління статистики в Миколаївській області [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.mk.ukrstat.gov.ua/stat.htm>.
2. Бондаренко А.Ф. Розрахунок собівартості продукції рослинництва / А. Ф. Бондаренко // Економіка АПК, 2001. — №11. — с. 45.
3. Мертенс В.П. Економіка сільського господарства / В.П. Мертенс. — К.—: Вища школа, 1991.— С. 65—69.
4. Топіха І. Н. Економіка аграрних підприємств : [курс лекцій] / І. Н. Топіха. — Миколаїв: МДАУ, 2005. — 317 с.
5. Аграрний сектор економіки України (стан і перспективи розвитку) / [Присяжнюк М.В., Зубець М.В., Саблук П.Т. та ін.]; за ред. М.В. Присяжнюка, М.В. Зубця, П.Т. Саблука, В.Я. Месель-Веселяка, М.М. Федорова. — К. : ННЦ ІАЕ, 2011. — 1008 с.

ОСОБЛИВОСТІ СТРАХУВАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ КУЛЬТУР ЗА КОРДОНОМ

Ю.Ю. Рогульська, студентка

Науковий керівник: к.е.н., доцент Рябенко Г.М.

Миколаївський національний аграрний університет

Розглянуто особливості страхування ризиків в аграрній сфері зарубіжних країн. Проаналізовано закордонний досвід моделей і програм страхування сільськогосподарських культур та запропоновано використання програм страхування в Україні.

Ключові слова: агрострахування, сільськогосподарський ризик, страхова компанія, державна підтримка страхування, сільськогосподарське страхування.

Постановка проблеми. Страховий захист сільськогосподарського виробництва скрізь у світі є оптимальним способом забезпечення безперервності, збалансованості і стабільності розвитку аграрного ринку та одним із ефективних методів повернення збитків в аграрному секторі, оскільки страхові компанії заздалегідь формують необхідні резерви для майбутніх виплат, не вдаючись до зовнішніх і внутрішніх позик. Основна мета страхування сільськогосподарських ризиків – це часткова чи повна компенсація суб'єкту господарювання втрат через несприятливі, в основному, природні явища [5].

Аналіз основних досліджень і публікацій. Важливість і роль страхування сільськогосподарських культур досліджується багатьма вітчизняними і зарубіжними вченими, такими як: М.М. Александровою, Ю.В. Алескеровою, Л.М. Гутко, М.С. Клапків, В.В. Крестьяніною та ін.

Постановка завдання. Метою статті є характеристика моделей страхування сільськогосподарських культур за кордоном з метою удосконалення та розвитку ринку страхування сільськогосподарських культур в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Міжнародна практика пропонує різні варіанти побудови системи страхування ризиків сільськогосподарського виробництва. Дедалі більше країн світу схилиються до наслідування досвіду саме тих країн, де була запроваджена й успішно діє модель системи аграрного страхування з державною участю, адже існують об'єктивні, доведені міжнародним досвідом, підстави для надання державної підтримки системі аграрного страхування [1].

У Європейському Союзі обов'язкове страхування сільськогосподарських ризиків присутнє тільки в Греції та на Кіпрі.

Аналіз міжнародної практики агрострахування показує, що даний сегмент страхування розвивається досить швидко і працює ефективно тільки при довгостроковій і масштабній підтримці з боку держави. У країнах, де уряди не приділяють увагу агрострахування, розвиток відбувається повільно і несистемно [3].

Деякі країни вдаються до суто державного агрострахування, коли держава бере на себе всі страхові ризики, створюючи державну страхову компанію і фактично вступаючи у конкуренцію на ринку фінансових послуг із приватним сектором. Проте міжнародний досвід довів, що такий підхід неефективний. Тому у більшості країн світу використовують систему, в якій агрострахування здійснюється за принципом партнерства між державою і приватним сектором. Це дає змогу державі мінімізувати витрати на агрострахування та зосередитися на виконанні функцій управління сільськогосподарським виробництвом, підтримуючи через субсидування премій на агрострахування виробництво пріоритетної продукції [4].

Як свідчить міжнародний досвід, адміністрування програми субсидування агрострахування складне, тому в більшості країн для цього створюють спеціальні органи, які контролюють використання коштів, що виділяються державою на субсидування агрострахування.

У деяких державах послуги субсидованого агрострахування надають через державні страхові компанії. На перший погляд, такий шлях розвитку системи агрострахування сприймається як більш простий. Однак в міжнародній практиці успішних прикладів систем, побудованих на таких засадах, практично немає. Зазвичай, як позитив згадують державне агрострахування Канади та Японії. Проте експерти нагадують, що уряди цих країн виділяють значні кошти з держбюджету для підтримки працездатності системи. У Канаді страхування здійснюється так званими «королівськими корпораціями», які лише умовно можна вважати державними структурами, бо вони працюють на ринкових засадах. А в Японії система агрострахування протекціоністська й спрямована на відтворення вітчизняного виробництва рису, що має містичну цінність для японців. Тому на це держава не шкодує коштів, попри нерентабельність цього виробництва.

Перелік застрахованих ризиків у агрострахових програмах Греції і Кіпру істотно обмежений, що не забезпечує достатньо ефективного страхового захисту аграріїв. Рівень збитковості таких систем досить високий і часто перевищує 100%.

У цих країнах страхування сільськогосподарських ризиків є обов'язковим видом страхування для виробників. Послуги надають спеціалізовані державні компанії – ELGA у Греції й Agricultural Insurance Organization (AIO) на Кіпрі. Уряди країн

регулярно надають фінансову підтримку ELGA і АІО у високозбиткові роки. Підтримка полягає у виділенні поворотних позик з державного бюджету.

Компанії намагаються тримати ставки на мінімальному рівні з незначними коригуваннями після збиткових років. ELGA і АІО не можуть перестраховувати ризики на міжнародних ринках через високу вартість перестрахування (це пов'язано з тим, що ставки премій занадто низькі – значно нижчі від актуарно обґрунтованого рівня) [5].

Передумовою розвитку аграрного страхування є обов'язкова участь держави в організації страхування, яка може проявлятися у безпосередньому страхуванні ризиків, саме така форма страхування існує в Греції. У цій країні субсидоване страхування пропонується через державні страхові компанії. Держава через свою страхову компанію акумулює страхові внески й адмініструє функціонування програми по сільськогосподарському страхуванню та гарантує покриття збитків.

Комерційні страхові компанії здійснюють страхування тільки тих культур, що не мають покриття в державній системі[2].

На сьогодні уряд Греції розглядає можливість реформування системи субсидованого сільськогосподарського страхування. Очікується відмова від монополії державної компанії в сегменті субсидованого сільськогосподарського страхування й залучення приватних страховиків на засадах партнерської моделі за участю держави й приватного сектору. Страхування аграрних ризиків буде трансформовано з обов'язкового в добровільний вид страхування.

Адміністратором програми субсидованого агрострахування Італії є Інститут з розвитку ринків сільськогосподарської продукції (ISMEA). У 2000 році уряд на законодавчому рівні передбачив підставу сільськогосподарського перестрахувального фонду в рамках діяльності та повноважень ISMEA. Цей фонд був створений в 2002 році за декретом міністерства сільського господарства. У 2007 році перестраховий фонд був реорганізований в солідарний перестраховий пул (Pool Reinsurance Company), в який, крім 12-ти приватних страхових компаній, входять 7 італійських і міжнародних перестрахувальних компаній.

Уряд субсидіює премії з агрострахування через ISMEA з 2005 року. В даний час послуги по субсидованому агрострахуванню надають 12 приватних страхових компаній. Страховики обов'язково утримують частину ризику за укладеними договорами страхування, але більшу частину ризику передають у перестраховий пул.

Крім адміністрування програми агрострахування, ISMEA надає кредитні та фінансові фонди фінансовим установам для поліпшення доступу фермерам до кредитних ресурсів (подібну функцію, крім страхування, також виконує королівська

корпорація AFSC в Альберті, Канада). Додатково, ISMEA є науково-дослідною організацією, в якій збирається і аналізується велика частина інформації по аграрному сектору Італії.

ISMEA розробляє страхові продукти, перестраховує ризики і проводить постійний аналіз даних за програмою субсидованого агрострахування.

Цікаво, що після впровадження програми субсидованого агрострахування на ринку Італії відзначається тенденція корекції ставок премій. Ставки по страхуванню окремих ризиків (в основному град) з 2010 по 2012 роки знизилися в середньому з 8% до 5%. Ставки по страхуванню поїменованих ризиків зросли за цей же період з 5% до 9%. По мультиризиків ставки зросли з 9% до 11%.

Найефективнішим при страхуванні аграрних ризиків є з'єднання переваг американської та європейської моделі страхування. Прикладом такого поєднання є Іспанія. В Іспанії фермерам надають субсидії для сплати страхових премій і контролюється перестраховування, допомогу страховикам у здійсненні страхування аграрних ризиків здійснює Страховий аграрний пул (застраховно 80% культур).

Система субсидованого агрострахування Іспанії включає в себе елементи систем США і Канади. Програма адмініструється спеціально створеною державною компанією Agroseguro. Страхові компанії продають поліси страхування (як у США), але вся відповідальність за виплати передається в Agroseguro. Фактично приватні страховики виконують функцію страхового агента, оскільки не несуть пряму відповідальність за виплати за укладеними договорами страхування. Врегулювання збитків проводиться сертифікованими експертами, які виконують огляди від імені Agroseguro (як у Канаді).

Відмінною рисою системи субсидованого агрострахування в Іспанії є велика роль держави, яка свідомо обмежила функції приватних страхових компаній. При такому підході уряд несе більше витрат за програмою субсидованого агрострахування, ніж уряд США.

Система субсидованого агрострахування в Іспанії передбачає активну участь організацій виробників сільськогосподарської продукції у розвитку агрострахування. Крім того, асоціації виробників мають можливість укласти колективні договори страхування від імені своїх членів.

Сучасний стан розвитку системи аграрного страхування потребує формування системного підходу до його розбудови. Системний підхід передбачає визначення та законодавче врегулювання форм взаємодії трьох головних учасників аграрного страхування – сільськогосподарських виробників, страхових компаній та уряду.

Виходячи з інтересів та можливостей учасників системи, центральна роль у ній має належати уряду, який, реалізуючи державну політику підтримки аграрного страхування, забезпечує узгодження інтересів інших учасників системи та консолідацію їхніх зусиль, спрямовуючи їх на досягнення основної мети розвитку [2].

Висновки. Вивчивши досвід зарубіжних країн, можна виділити і певні аспекти для України, оскільки сільськогосподарські товаровиробники мають серйозну фінансову підтримку з боку держави, яка, зокрема, спрямована на пом'якшення умов здійснення страхового захисту як для господарств, так і для страховиків, спільними рисами для уряду зарубіжних країн є забезпечення стабільного розвитку аграрного сектору економіки. Пріоритетним завданням для страховиків України є завоювання й утримування гідної репутації та надання ефективних страхових послуг.

Наразі держава робить спроби щодо покращення і стабілізації ситуації в аграрному секторі, зокрема шляхом повернення до практики надання державної підтримки у страхуванні сільськогосподарської продукції (надання з державного бюджету сільськогосподарським товаровиробникам грошових коштів у вигляді субсидій на відшкодування частини страхового платежу (страхової премії), фактично сплаченого ними за договорами страхування сільськогосподарської продукції, в порядку, встановленому Законом України «Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою»).

ЛІТЕРАТУРА

1. Александрова М.М. Закордонний досвід формування та розвитку систем страхування сільськогосподарських культур / М.М. Александрова // Міжнародний збірник наукових праць. – 2012. – Випуск 2.(20). – С. 71–77.
2. Алескерова Ю.В. Сільськогосподарське страхування в зарубіжних країнах / Ю.В. Алескерова // Збірник наукових праць ВНАУ. – К.: Серія: Економічні науки / .– 2012. – Випуск 4(70), Том 2. – С. 13–18.
3. Гутко Л.М. Досвід державної підтримки страхування ризиків сільськогосподарського виробництва / Л.М. Гутко // Економіка АПК. – 2009. – № 10. – С. 147–152.
4. Клапків М.С. Зарубіжна практика застосування теорії ризику в страховому підприємстві / М.С. Клапків, І.С. Ткаченко // Фінанси України. – 1997. – № 11. – С.103–111.
5. Крестьянінова В.В. Специфіка страхування сільськогосподарських ризиків в Україні / В.В. Крестьянінова // Економічні науки. – 2008. – № 12. – С. 8–12.

ОСНОВНІ НАПРЯМИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПРОМИСЛОВОГО САДІВНИЦТВА

О.П. Рудакова, студентка

Науковий керівник: д.е.н., професор Червен І.І.

Миколаївський національний аграрний університет

Досліджено основні напрями інноваційного розвитку садівництва, обґрунтовано провідну роль інновацій в забезпеченні раціонального природно-економічного потенціалу галузі, підвищення її ефективності та конкурентоспроможності.

Ключові слова: садівництво, плодово-ягідна продукція, інноваційний розвиток

.

Постановка проблеми. Інноваційний розвиток аграрного сектора економіки визначається не лише державними потребами в забезпеченні продовольчої безпеки, а й сучасними тенденціями до виробництва конкурентоспроможної продукції, що відповідає міжнародним стандартам якості [1]. Підвищення ефективності виробництва плодово-ягідної продукції на основі впровадження інноваційних технологій є одним із важливих завдань розвитку аграрного сектора економіки України. У період ринкової трансформації економічних відносин у сільському господарстві розв'язанню цієї проблеми не приділялося належної уваги [2].

Україна має значні переваги перед сусідніми державами за природно-економічним потенціалом для високоефективного ведення товарного садівництва. Втім нагального вирішення потребує формування інноваційного потенціалу, передусім на стадії створення та продуктивного використання плодово-ягідних насаджень.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблемі економічного зростання галузі садівництва в контексті інноваційного розвитку присвячені роботи багатьох вітчизняних вчених, чільне місце серед них займають праці М. М. Артеменка, О. Ю. Єрмакова, Л. А. Мармуль, В. А. Рульєва, В. С. Уланчука, Д. Ф. Харківського, І. І. Червена, О. М. Шестопаля, В. В. Юрчишина та ін. Однак, дослідження комплексу питань щодо посилення інноваційного впливу на розвиток та функціонування даної галузі не втрачають своєї актуальності.

Постановка завдання. Метою статті є обґрунтування основних напрямів інноваційного розвитку садівництва для забезпечення раціонального використання природно-економічного потенціалу галузі, підвищення ефективності її функціонування.

Виклад основного матеріалу дослідження. Оцінюючи сучасний стан промислового садівництва України, необхідно відзначити, що у багатьох садівницьких підприємств не вистачає власних коштів на збільшення обсягів виробництва продукції за рахунок технічного переозброєння, що в свою чергу призводить до зменшення прибутку, необхідного для нагромадження інвестиційних ресурсів [3].

Незважаючи на найбільш сприятливі ґрунтово-кліматичні умови Південного Степу, в яких розвивається промислове садівництво, урожайність плодово-ягідних культур і прибутковість виробництва залишаються низькими. Скоротились обсяги закладання молодих насаджень, внесення добрив, захисту плодово-ягідних насаджень від шкідників і хвороб, уповільнився процес сортооновлення, що зумовило істотне зменшення обсягів виробництва плодово-ягідної продукції [2]. Зростання цін на ресурси, що споживаються у виробництві, не супроводжувалося відповідною зміною цін на плоди та ягоди, що зумовило зниження дохідності їх виробництва. Тому подальший розвиток виробництва садівницької продукції потребує здійснення комплексу заходів щодо підвищення його ефективності та конкурентоспроможності.

Крім того з нині змінюється структура продовольчого кошика. Дослідження соціологів і дієтологів доводять, що за цих умов у структурі харчування зменшується частка споживання хліба, картоплі та цукру, й натомість збільшується частка плодів, ягід і овочів. Цим орієнтиром, поряд з доцільністю максимального використання наявного природно-економічного потенціалу для виробництва конкретних видів плодів і ягід й потрібно керуватися, обґрунтовуючи розвиток промислового садівництва на перспективу [1].

Відповідно до програми розвитку садівництва України для розвитку промислового садівництва необхідне поєднання організаційно-економічних чинників з технічними та технологічними. Головним напрямом докорінних змін економічної ситуації в галузі садівництва є поліпшення використання наявних ресурсів господарств і біокліматичного потенціалу регіонів завдяки впровадженню інтенсивних ресурсозберігаючих технологій вирощування плодоягідних культур, розширенню мережі підприємств спеціалізованих на виробництві плодів та ягід, удосконаленню розміщення садів, поліпшенню структури породного і сортового складу насаджень, розширенню переробки і зберігання продукції в місцях її вирощування, опрацюванню заходів щодо підвищення ефективності перспективних форм господарювання.

Така постановка завдання вимагає від виробників плодово-ягідної продукції, науково-дослідних установ та держави комплексу заходів спрямованих на стимулювання та активне запровадження інноваційних технологій в садівництві.

На думку Чорнодон В.І. у садівницьких підприємствах розвиток інновацій, має здійснюватись шляхом застосування внутрішніх та зовнішніх джерел інвестицій, створення сприятливих умов для впровадження нових технологій [1].

Інноваційний розвиток садівництва має відбуватись шляхом формування такого організаційно-економічного механізму діяльності садівничих підприємств який би зміг забезпечити їм можливості впровадження інновацій за такими напрямками:

- застосування біотехнологій у виробничому процесі, нових раціональних методів організації діяльності сільськогосподарських підприємств;
- інформатизація виробничого процесу та його обслуговуючої системи, запровадження сучасної комп'ютерної бази та створення мережі користувачів серед працівників підприємства;
- налагодження співпраці товаровиробників з науково-дослідними організаціями та впровадження у виробництво новітніх досягнень селекції, розсадництва та догляду за насадженнями;
- створення ефективної системи управління колективом на базі оптимального поєднання організаційно-розпорядчих, економічних та соціально-психологічних методів управління;
- підвищення якісних характеристик кадрового потенціалу шляхом створення галузевих та міжгалузевих центрів щодо підвищення кваліфікації персоналу;
- створення дієвої системи матеріально-технічного забезпечення садівницьких підприємств; поглиблення вертикальної та горизонтальної інтеграції виробництва, переробки та реалізації продукції.

Л.О. Барабаш вважає, що у підвищенні конкурентоспроможності вітчизняного садівництва, розвитку інноваційної діяльності важлива роль належить науковому забезпеченню галузі. Завершені розробки Інституту садівництва УААН та наукових установ його мережі стосуються створення та обґрунтування адаптованого асортименту плодових і ягідних культур, що відповідає вимогам інтенсивного садівництва, вирішення питань вирощування оздоровленого садивного матеріалу, розробки технологій виробництва, зберігання та переробки плодів і ягід, економіки галузі. Впровадження їх у виробництво сприятиме більш ефективному використанню наявного ресурсного потенціалу садівницьких підприємств, удосконаленню взаємозв'язків між виробництвом та наукою [3].

Технологічні основи розвитку садівництва передбачають: поглиблення його зональної спеціалізації, розвиток розсадницької бази для виробництва оздоровленого садивного матеріалу, удосконалення сортової політики, впровадження прогресивних технологій виробництва і систем зберігання та переробки плодів і ягід тощо.

Відзначимо, що ефективність виробництва та реалізації плодоягідної продукції у значній мірі залежить від налагодженої системи зберігання та переробки. Плодово-ягідна галузь України має значний експортний потенціал, але для повного його використання необхідне переоснащення матеріально-технічної бази зберігання сучасними сортувальними лініями, складами, холодильним обладнанням тощо.

Високоякісна продукція в зимовий період може надходити переважно з холодильників з контрольованою атмосферою. Застосування регульованого газового середовища (РГС) дозволяє подовжити строки зберігання при виході плодів вищого та першого товарного сорту в межах 97-100% і забезпечити краще збереження ними біологічно активних речовин і смакових якостей. Це зумовлює необхідність розширення будівництва таких об'єктів в місцях вирощування продукції, оскільки в даний час в Україні їх недостатньо.

Висновок. У садівництві важливого значення набуває інноваційний характер відтворювальних процесів. В цьому процесі важливого значення набуває зокрема і максимальне використання тих технологічних і організаційно-господарських резервів, які не вимагають додаткових капіталовкладень, проте є потужними важелями підвищення ефективності інтенсифікації. Тому на сучасному етапі найвищі результати господарювання в галузі, максимально можлива економія уречевленої і живої праці можуть бути досягнуті шляхом комплексного використання технічних, технологічних та економічних чинників.

ЛІТЕРАТУРА

1. Чорнодон В.І. Реалізація стратегії інноваційного розвитку садівництва / В.І.Чорнодон. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/nppdaa/2011/01/312.pdf>.
2. Лівик О.П. Напрями інноваційного розвитку садівництва / О.П.Лівик. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/nppdaa/2011/02/125.pdf>.
3. Барабаш Л.О. Напрями інтенсифікації садівництва на інноваційній основі / Л.О.Барабаш // Збірник наукових праць ВНАУ. — 2010. — №4. — С. 67-73.

**РОЛЬ І МІСЦЕ ІННОВАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ
У СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ**

А.О. Сєдов, студент

Науковий керівник : к.е.н., доцент Іваненко Т.Я.

Миколаївський національний аграрний університет

В статті розглянуто місце інноваційних процесів в економіці сільськогосподарських підприємств. Визначено основні напрями інноваційної діяльності сільськогосподарських підприємств, що сприятимуть підвищенню економічної ефективності їх функціонування, а також запропоновано систему заходів щодо реалізації даних інноваційних процесів в практичній діяльності підприємств.

***Ключові слова:** сільськогосподарська продукція, сільськогосподарські підприємства, інновації, інвестиційно-інноваційний механізм, корисний результат, економічна ефективність виробництва, конкурентоспроможність.*

Постановка проблеми. В умовах трансформації економіки України до ринкового типу, в наслідок досить тривалої світової фінансової та економічної кризи більшість вітчизняних сільськогосподарських товаровиробників стали неконкурентоспроможними.

Аграрний сектор втратив виробничий потенціал, знизився рівень рентабельності виробництва та платоспроможності сільськогосподарських підприємств на відтворення матеріально-технічної бази, яка на сьогодні морально застаріла і не відповідає сучасним вимогам. Посилює проблему професійний консерватизм управлінського персоналу сільськогосподарських підприємств, неефективність економічної моделі господарювання в наслідок чого підриваються економічні основи подальшого розвитку не лише галузі, але усього суспільства, виникає загроза продовольчій безпеці держави, поглиблюється демографічна криза в сільській місцевості, зростає безробіття та бідність населення, активізується трудова міграція.

Стратегічно важлива роль в середньо - та довгостроковому економічному розвитку сільського господарства повинна належати інноваціям. Адже тільки за допомогою інноваційного підходу можна розірвати коло виробничих, ресурсних, технологічних обмежень, закласти таку модель аграрної економіки, яка послужить

основою для постійного підвищення конкурентоспроможності галузі через ефективне економічне зростання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам розвитку інноваційних процесів на підприємствах присвятили свої праці вітчизняні і зарубіжні вчені: В.Я. Амбросов, М. М. Гаврилюк, П. Дракер, П. Т. Саблук, Б. Санто, Б. Твісс, В. Трегобчук, Н. Г. Филимонова, В. Г. Чабан та ін. Ними досліджено і вирішено цілий ряд теоретичних і практичних проблем підвищення інноваційного розвитку підприємств.

Викладення основного матеріалу дослідження. Однією з базових умов подолання наслідків трансформаційного спаду національної економіки, реалізації в сільському господарстві стратегії структурних реформ і оздоровлення проблемних, що мають низьку платоспроможність, підприємств є введення в дію інвестиційно-інноваційного механізму модернізації сільського господарства, орієнтованого на докорінне оновлення техніко-технологічного та організаційно-управлінського рівня виробництва.

На жаль, діюча модель інвестиційного процесу в аграрній сфері економіки в цілому продовжує залишатися деформованою і малоефективною. Вона характеризується відсутністю стійких джерел інноваційного зростання, хронічним дефіцитом фінансово-інвестиційних ресурсів, а також слабкістю і непослідовністю заходів державної аграрної політики в інвестиційній сфері, що стримує процеси економічного оздоровлення фінансово неспроможних підприємств.

Нині на сільськогосподарських підприємствах кількість основних технічних засобів, що були зняті з експлуатації, у 10-20 разів перевищила кількість придбаних нових. У результаті кількість тракторів зменшилася більш як на 220 тис. одиниць, зернозбиральних комбайнів – більш як на 46 тис., кормозбиральних комбайнів - майже на 30 тис., іншої сільськогосподарської техніки – на десятки тисяч одиниць. Навантаження на один облікований трактор перевищило 100 гектарів ріллі, на комбайн – 250 гектарів ранніх зернових, а в окремих регіонах – 300 гектарів, у зв'язку з чим щорічні втрати зерна досягають 5–10 млн тонн і значна його кількість переходить із класу продовольчого в кормове. Майже 80% наявної в сільськогосподарських підприємствах техніки відпрацювало амортизаційний строк експлуатації і потребує значних витрат на підтримання її в робочому стані. Рівень її технічної готовності в період найбільшого навантаження не перевищує 70–75 %, що призводить до грубих порушень технологічних регламентів вирощування сільськогосподарських культур.

У 2012 р. валове виробництво рослинницької продукції склало 149,2 млрд грн, що становить 66,8% від загального обсягу сільськогосподарської продукції. В

порівнянні з 2011 р. виробництво продукції рослинництва скоротилося на 8,1%, в т.ч. в сільськогосподарських підприємствах – на 10,9%, господарствах населення – на 4,5%. Аграрними підприємствами отримано продукції землеробства на суму 82,1 млрд грн, господарствами населення – 67,1 млрд грн.

У галузі тваринництва за 2012 р. валової продукції вироблено на суму 74,3 млрд грн., що становить 33,2% від загального обсягу сільськогосподарської продукції. В порівнянні з 2011 р. виробництво продукції тваринництва зросло на 3,9%, в т.ч. в аграрних підприємствах на 7%, в господарствах населення – на 1,7%.

Основними напрямками інноваційної діяльності сільськогосподарських підприємств, що сприятимуть підвищенню їх економічної ефективності є:

- технологічні (розробка і впровадження якісно нових технологій виробництва і зберігання сільськогосподарської продукції, що характеризуються максимально корисним результатом; вдосконалення технологічних процесів з метою скорочення тривалості виробничого циклу переробки сільськогосподарської сировини при забезпеченні необхідної якості продукції; розробка і впровадження власних пакувальних ліній, що відповідають технологічній специфіці вироблених продуктів; вдосконалення тари, упаковки і способів перевезень);

- асортиментні (розробка і виробництво екологічно безпечних продуктів масового споживання; підвищення споживчих якостей продукції; проходження сертифікації і стандартизації продукції);

- маркетингові (кон'юнктурні дослідження ринків збуту і виявлення нових споживчих сегментів, пошук і формування інформаційних баз даних про ринкове середовище і споживчі властивості товарів конкуруючих підприємств, пошуки партнерів по впровадженню і фінансуванню інноваційних проектів);

- інфраструктури (формування інституційних структур, що охоплюють весь цикл інноваційного супроводу виробничої діяльності від генерації нових науково-технічних ідей і їх відпрацювання до випуску і реалізації наукоємної продукції).

Основна проблема реалізації інноваційної стратегії підвищення ефективності функціонування сільськогосподарських підприємств полягає в тому, що темпи розвитку і структура сектора аграрних досліджень і розробок не повною мірою відповідають потребам сільського господарства і постійно зростаючому попиту на передові технології з боку окремих сегментів підприємницького сектора. В той же час пропонувані наукові результати не знаходять застосування з причини незбалансованості інноваційної системи, а також унаслідок загальної низької

сприйнятливості до інновацій підприємницького сектора, невисокої його прибутковості [1,2].

У вирішенні даних проблем активну роль повинна відігравати держава, розробляючи комплексну програму інноваційного розвитку галузі, визначаючи пріоритети і встановлюючи систему заходів прямого і непрямого регулювання.

Методи прямого регулювання полягають в тому, що держава бере на себе ініціативу у виборі пріоритетів науково-технічного розвитку, фінансування та стимулювання розроблення важливих національних інноваційних програм. При цьому чинник часу набуває стратегічного характеру. НДДКР потребують не тільки великих фінансових витрат, а й стають ризикованішими й утримати технологічну монополію фірмам не завжди вдається. Щоб швидше використати ринковий потенціал, держава стимулює міждержавну, галузеву, міжфірмову координацію та кооперацію інноваційної діяльності.

Методи непрямого регулювання створюють економічні та правові умови для прискорення інноваційного розвитку, проте це не означає, що такі умови мають бути однакові для всіх галузей розвитку науки і техніки. Держава може їх диференціювати відповідно до пріоритетних напрямів та програм. Але головне, щоб у межах кожного напрямку чи програми наукові, дослідні та проектні організації мали однакові економічні й правові умови діяльності, що сприятиме розвитку конкуренції між ними.

Отже, інноваційний розвиток сільськогосподарських підприємств стане можливим лише за умови вирішення наступного комплексу завдань:

- сформувані комплекс взаємопов'язаних галузевих інвестиційно-інноваційних програм і проектів, які реалізують ідеї по всьому ланцюжку: від фундаментальних досліджень до освоєння інноваційних ринкових ніш;

- забезпечити наукову і науково-технічну сферу фінансовими і матеріальними ресурсами. Найважливішу роль у вирішенні питань фінансування різних проектів має відігравати державно-приватне партнерство, покликане встановити стійкі зв'язки між наукою і ринком, забезпечити комерціалізацію результатів досліджень і розробок;

- створити інституційне середовище для здійснення і впровадження інновацій. Необхідні як спеціалізовані організації у вигляді загальнодержавних і регіональних галузевих інвестиційно-інноваційних фондів, технологічних і науково-освітніх альянсів та інших структур, так і відповідні закони і норми, оскільки надзвичайно важлива своєчасність впровадження результатів наукових досліджень;

- створити конкурентоздатні центри знань шляхом об'єднання вищих навчальних аграрних закладів і науково-дослідних організацій з метою встановлення гнучкої, швидкої і плідної співпраці по різних напрямках інноваційної діяльності;
- визначити систему стимулювання у сфері створення і розповсюдження інновацій;
- підсилити роль суб'єктів аграрного підприємництва в інноваційному процесі, стимулювати впровадження розробок у виробництво шляхом розширення доступності фінансових ресурсів, зниження податкового навантаження та інших стабілізаторів;
- сформувати систему підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації кадрів, необхідних для реалізації конкретних інноваційних програм і проектів, а також держслужбовців, що займаються регулювання інноваційного процесу;
- забезпечити контроль за використанням інновацій з метою визначення їх доцільності і відповідності екологічним, технічним та іншим вимогам;
- визначити форми участі держави у контролі і управлінні інноваціями та інноваційними проектами;
- розробити методи обліку впливу інновацій на соціально-економічні параметри аграрної системи [3,4].

При постановці зазначеного комплексу різноспрямованих завдань, пов'язаних з переходом на інноваційний шлях структурного перетворення сільського господарства, необхідно забезпечити комплексність і системність їх вирішення. Тільки за таких умов можливе надання вітчизняному сільському господарству статусу високоефективної, стабільної і конкурентоздатної галузі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гаврилюк М. М. Агропромислового виробництва - інноваційний шлях розвитку / М. М. Гаврилюк // Економіка АПК – 2005. – № 8. – С. 19–22.
2. Трегобчук В. Інноваційно-інвестиційний розвиток національного АПК: проблеми, напрями і механізми / В. Трегобчук // Економіка України. – 2006. – № 2. – С. 4–12.
3. Чабан В. Г. Інновації як умова підвищення конкурентоспроможності аграрного сектору / В. Г. Чабан // Економіка АПК. – 2006. – № 7. – С. 68–72.
4. Шубравська О. Інноваційний розвиток аграрного сектора економіки України: теоретико-методологічний аспект / О. Шубравська // Економіка України. – 2012. – № 1.
5. Лайко П. А. Інноваційні процеси в аграрному секторі економіки / П. А. Лайко, М. М. Кулієв // Економіка АПК. – 2009. – № 9. – С. 26 – 30.

УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ ЯК ЗАСІБ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

А.В. Скорозінська, магістр

Науковий керівник: асистент Кабак О.О.

Миколаївський національний аграрний університет

Досліджено основні аспекти управління витратами як одного з головних засобів забезпечення конкурентоспроможності підприємства. Запропоновано шляхи удосконалення системи управління витратами та запропоновано впровадження на підприємствах бенчмаркінгу.

Ключові слова: якість продукції, управління витратами, конкурентоспроможність, бенчмаркінг.

Постановка проблеми. Одним із напрямків забезпечення конкурентоспроможності підприємства у сучасному ринковому середовищі є застосування різноманітних підходів до управління підприємством загалом та його витратами окремо, які є дуже важливим об'єктом управління.

Склалося так, що досвід успішного функціонування підприємства в минулому та сучасні прогресивні технології виробництва продукції не можуть бути гарантом конкурентоспроможності та стабільного розвитку підприємства в ринковому середовищі у майбутньому що динамічно розвивається, саме тому постає питання визначення та обґрунтування доцільності впровадження в практику діяльності підприємств таких методів управління витратами, за допомогою яких можна об'єктивно дослідити обсяг витрат і причини їх виникнення, сприятимуть зниженню цих витрат, а також підвищенню конкурентоспроможності підприємства у довгостроковій перспективі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню теоретичних аспектів управління витратами підприємства приділяли увагу низка зарубіжних і вітчизняних вчених. Зокрема, вагомий внесок у становлення і розвиток стратегічного управління витратами належить таким зарубіжним науковцям, як В. Говіндараджан, Т. Дроздова, Г. Краюхин, В. Кусатрьов, В. Лебедев, М. Портер, Дж. Шанк, К. Щиборщ і ін. В Україні ці питання досліджували Т. Адаменко, В. Савчук, В. Шульга і ін.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження концепції управління витратами і доцільності практичного її впровадження на сучасних підприємствах в умовах посилення конкурентної боротьби.

Виклад основного матеріалу дослідження. Концепція управління витратами суттєво відрізняється від традиційного підходу до управління витратами яка абсолютно по іншому сприймає в цілому весь цей процес, в цьому і полягає необхідність впровадження системи управління витратами на сучасних підприємствах.

Існує позиція стратегічного управління витратами, яка говорить про те, що аналіз витрат необхідно здійснювати на основі вартісного ланцюга з виробництва продукції, в якому підприємство виступає частиною. При цьому значну увагу потрібно приділяти оцінюванню витрат не лише підприємства, а й тих ланок усього загального вартісного ланцюга, що знаходяться за межами підприємства-виробника.

Згідно з теорією М. Портера [3], вартісний ланцюг підприємства є набором взаємоузгоджених видів діяльності, що починається із забезпечення сировиною, продовжується у процесі виробництва продукції та завершується просуванням її на ринку до кінцевого споживача. Підприємству необхідно порівняти свій вартісний ланцюг з ланцюгом конкурентів, що, на наш погляд, доцільно здійснювати у визначеній послідовності [2]. Перш за все слід побудувати систему загальних вартісних ланцюгів з виробництва продукції та вартісний ланцюг підприємства. Після цього розподілити витрати за видами діяльності, вивчити взаємозв'язки між ланками вартісного ланцюга і проаналізувати витрати підприємства. На наступному етапі потрібно представити результати стратегічного аналізу витрат і дослідити фактори, що впливають на усі види діяльності підприємства. Завершальним етапом стратегічного аналізу загального вартісного ланцюга з виробництва продукції є виявлення конкурентних переваг і обґрунтування альтернативних шляхів зниження витрат. Тому використання в системі стратегічного управління витратами аналізу вартісного ланцюга дає змогу виявити не лише місця формування витрат, але й ті причини, що зумовили їх виникнення відповідно до виду діяльності, та можливі потенційні резерви зниження витрат.

Залежно від сфери конкуренції чи кола покупців, на які орієнтується підприємство, за М. Портером виділяють п'ять базових конкурентних стратегій: стратегію лідерства за рахунок зниження витрат (спрямування зусиль підприємства на зниження витрат на виробництво продукції), стратегію широкої диференціації (прагнення надати товару властивостей, які важливі для споживачів і відрізняють його від товарів конкурентів), стратегію оптимальних витрат (поєднання низької вартості та диференційованих властивостей продукції), сфокусовану стратегію низьких витрат (зосередження на вузькому ринковому сегменті та залучення покупців на основі нижчої вартості), сфокусовану стратегію диференціації (пропонування диференційованої продукції для певного сегменту ринку).

Стратегічне управління витратами передбачає визначення величини витрат відповідно до стратегічного вибору підприємства. Тобто у рамках концепції стратегічних витратоформуючих факторів витрати визначаються та виникають унаслідок дії багатьох взаємопов'язаних факторів, які в літературі зі стратегічного управління розділено на структурні та функціональні.

Функціональні фактори, що впливають на витрати, пов'язані зі здатністю підприємства успішно функціонувати. На відміну від структурних факторів, які неможливо порівняти пропорційно з показниками діяльності, функціональні фактори порівнюють. Для всіх функціональних факторів “більше” завжди означає “краще”.

Також одним з відомих і поширених інструментів підвищення конкурентоспроможності підприємства в цілому є бенчмаркінг витрат, який дає можливість встановити загальні витрати виробництва певного товару у будь-якій країні чи галузі. При таких обставинах з'являється можливість обґрунтованого впливу на витрати виробництва.

Бенчмаркінг витрат може бути використаний в таких формах:

- формування витрат виробництва при перепродажу товару;
- отримання об'єктивної думки про дизайн та якість товару конкретного підприємства;
- порівняння однакових товарів за витратами виробництва (охоплюючи декілька чи всі країни);
- моніторинг патентів та ліцензій з метою уникнення порушень тощо.

Бенчмаркінг дозволяє зрозуміти як працюють передові компанії та визначає напрямки зменшення витрат виробництва, оптимізації їх структури, підвищення прибутковості для обґрунтування вибору стратегії діяльності підприємства, яке є передовим, прибутковим, рентабельним. Однак, процес бенчмаркінгу на вітчизняних підприємствах ускладнюється недостатністю розвитку інформаційних маркетингових систем та відсутністю центрів бенчмаркінгу, як таких.

Витрати підприємства визначають його цінову конкурентоспроможність, запас фінансової міцності за наявною кон'юнктурою ринку, саме тому в даному аспекті визначальним є застосування бенчмаркінгу витрат, що може бути впроваджений за двома змістовно різними напрямками – бенчмаркінгом процесів та бенчмаркінгом результатів.

Бенчмаркінг процесів реалізують при застосуванні управлінських орієнтирів та методів управління підприємства-еталона на основі дослідження самого процесу формування витрат.

При цьому бенчмаркінг результатів результатів ґрунтується на постійному зіставленні та комплексній оцінці повних, виробничих витрат, собівартості продукції за статтями калькулювання підприємства та інших показників із аналогічними даними порівнюваних підприємств.

Практичне його застосування полягає у виконанні наступних етапів:

- встановлення показників оцінки результатів діяльності підприємства, що впливають на досягнення конкурентних переваг;
- ідентифікація відхилень критичних показників при порівнянні з кращими аналогами;
- встановлення причин відхилень та можливостей для поліпшення стану справ;
- розроблення заходів, спрямованих на досягнення мети та їх реалізація.

Висновки. Отже, концепція управління витратами, особливо стратегічний підхід до управління, відіграє важливу роль у забезпеченні конкурентоспроможності вітчизняних підприємств у сучасному ринковому середовищі, тому що це дає можливість управляти витратами на усіх етапах загального вартісного ланцюга з виробництва продукції, враховуючи при цьому постачальників і споживачів, та зосереджуючи особливу увагу на дослідженні витрат підприємства в складі загального вартісного ланцюга. Однак практичне впровадження такої системи управління витратами на вітчизняних підприємствах потребує подальших наукових розробок щодо вивчення і врахування галузевих особливостей підприємств. В цьому аспекті виникає також потреба застосування бенчмаркінгу витрат яке дозволить зрозуміти як працюють передові компанії та допоможе визначити напрямки зменшення витрат виробництва, оптимізації їх структури, підвищення прибутковості для обґрунтування вибору стратегії діяльності підприємства, менш успішного, користуючись досвідом передових компаній.

ЛІТЕРАТУРА

1. Адаменко Т. М. Особливості стратегічного управління затратами підприємства / Т. М. Адаменко // Економіка. Менеджмент. Підприємництво. — 2011. — № 23(II). — С. 100—106.
2. Костецька Н. І. Теоретичні основи стратегічного аналізу витрат / Н. І. Костецька // Інноваційна економіка. — 2011. — № 7(26). — С. 106—109.
3. Савчук В. П. Стратегическое управление издержками [Электронный ресурс] / В. П. Савчук. — Режим доступа: <http://www.management.com.ua/finance/fin073.html>

ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ НА ІННОВАЦІЙНІЙ ОСНОВІ

Ю.В. Сліпченко, студент

Науковий керівник: к.е.н, старший викладач Піюренко І.О.

Миколаївський національний аграрний університет

В системі економічного потенціалу аграрних підприємств важливе значення має інноваційний потенціал, який є стратегічним критерієм результативності й ефективності їх функціонування.

Ключові слова: технологічний потенціал, технічний потенціал сільського господарства, виробничий потенціал, економічні процеси

Постановка проблеми. Однією з пріоритетних цілей більшості країн світу є забезпечення довготривалого економічного зростання і соціально-економічного розвитку. Проте процес реформування економіки України як у цілому, так і окремих її складових, зокрема аграрної сфери, що здійснюється відповідно до нових потреб розвитку економіки і суспільства, вступає в найбільш складну стадію трансформації. Сучасний етап функціонування сільськогосподарських підприємств характеризується стрімким старінням основних виробничих фондів, відсутністю ефективного механізму технічного сервісу. Низький технічний потенціал значної кількості сільськогосподарських підприємств є основною причиною технологічної відсталості землеробства, через що виробництво сільськогосподарської продукції значною мірою залежить від природно-кліматичних умов.

Одним з головних стримуючих чинників поліпшення технічного стану сільського господарства країни є низька прибутковість аграрної галузі, через що сільськогосподарські підприємства не можуть достатньою мірою поповнювати і оновлювати технічні ресурси з власних джерел. У сучасних умовах низька ефективність оновлення і використання технічного потенціалу обумовлена і такими факторами, як відсутність наукового підходу до його планування, слабка організація і матеріальне стимулювання праці механізаторів.

Стан вивчення проблеми. Дослідженню матеріально-технічної бази сільського господарства присвячені наукові роботи багатьох вчених, в яких автори розглядають різні аспекти даної теми. Проблеми формування технічного потенціалу сільського господарства завжди були в полі зору провідних вчених: В.Я.

Амбросова, В.Г. Андрійчука, Л.М. Анічина, Я.К. Білоуська, В.К. Горкавого, В.Я. Месель-Веселяка, О.В. Олійника, В.І. Перебийніса, Г.М. Підлісецького, П.Т. Саблука, В.С. Шебаніна та ін. Значний вклад у розвиток і суттєве поглиблення сутності поняття ресурсного потенціалу внесли науковці В.М. Архангельський, О.О. Красноручський, О.В.Ульянченко, Е.Б. Фігурнов, А.Е. Юзефович та ін. Методологічні підходи та концептуальні основи підвищення ефективності використання виробничого потенціалу на селі в різні часи висвітлювалися такими вченими-економістами, як В.Л. Анічин, А.П. Зінченко, В.І. Мацибора, В.Й. Шиян та ін. Разом з тим, деякі аспекти методологічного, методичного і практичного характеру щодо оновлення та розвитку технічного потенціалу сільськогосподарських підприємств окремого регіону потребують подальших розробок. Гострота зазначених проблем і обумовлює актуальність обраної теми дослідження.

Мета дослідження полягає в обґрунтуванні теоретичних засад та розробці практичних рекомендацій щодо формування та підвищення ефективності використання технічного потенціалу сільськогосподарських підприємств.

Відповідно до поставленої мети визначені такі завдання:

- дослідити суть технічного потенціалу сільського господарства і розглянути основні принципи його формування відповідно до сучасних умов;
- визначити роль держави у забезпеченні аграрної галузі матеріально-технічними ресурсами;
- сформулювати методичний підхід до оцінювання економічної ефективності використання технічного потенціалу;
- дослідити особливості розвитку сільськогосподарських підприємств у ринкових умовах та визначити сучасний стан їх технічного потенціалу в рослинництві;
- проаналізувати забезпеченість сільськогосподарських підприємств технічними ресурсами в рослинництві і ефективність їх використання;
- визначити ступінь впливу рівня технічного озброєння на ефективність сільськогосподарського виробництва в рослинництві;
- обґрунтувати підходи до формування стратегії розвитку технічного потенціалу на інноваційній основі;
- оцінити потреби сільськогосподарських підприємств в основних видах технічних ресурсів у рослинництві та спрогнозувати можливі джерела їх фінансування;

– розробити основні напрями вдосконалення форм ефективного функціонування і використання технічного потенціалу сільського господарства в умовах обмеженості ресурсів на внутрішньогосподарчому і регіональному рівнях.

Об'єктом дослідження є економічні процеси, пов'язані з формуванням та використанням технічного потенціалу сільськогосподарських підприємств.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методичних та практичних аспектів підвищення ефективності формування та використання технічного потенціалу сільськогосподарських підприємств.

Результати досліджень. В основу дослідження покладено системний підхід до вивчення економічних явищ. Теоретичну і методологічну базу дослідження сформовано на основі праць вітчизняних і зарубіжних вчених-економістів.

Упровадження у виробництво основних наукових положень і висновків сприятиме підвищенню ефективності сільськогосподарського виробництва та конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств як на внутрішніх, так і зовнішніх ринках.

Довготривала системна криза, яка охопила всі галузі агропромислового виробництва, особливо руйнівню позначилася на технічному потенціалі сільськогосподарського сектора економіки. Це стало однією з головних причин розповсюдження негативних явищ у відтворювальному процесі, зниження ефективності сільськогосподарського виробництва, ускладнення фінансового стану сільгосптоваровиробників.

Категорія «технічний потенціал» – це сукупність технічних ресурсів, економічних можливостей застосування передових технологій та механізаторських кадрів, професійний рівень яких визначається сукупністю виробничих навичок, знань, здібностей, якими володіють люди, що працюють з технікою.

Недосконалість існуючої законодавчої бази унеможлиблює створення належних умов фінансування та кредитування виробників сільськогосподарського виробництва, заважає активізації інвестиційної діяльності на інноваційних засадах, утруднює активний розвиток кооперативного руху. Правові неузгодженості перешкоджають зміцненню матеріально-технічної бази сільського господарства.

Відсутність єдиного підходу до розуміння технічного потенціалу заважає створенню вичерпної системи оцінки ефективності його використання. У роботі обґрунтовано доцільність застосування інтегрального показника ефективності використання технічного потенціалу як співвідношення вартісних результативних показників (валова продукція, товарна продукція, прибуток) до сукупної вартості

технічних засобів, виробничих витрат, пов'язаних з технологіями, і витрат, спрямованих на підготовку кадрового складу, який працює із цією технікою.

Тривала економічна криза 90-х рр. минулого століття негативно вплинула на стан технічного забезпечення сільського господарства України: протягом 1990-2000 рр. виробництво валової продукції рослинництва у сільськогосподарських підприємствах зменшилося на 64 %, а парк основних сільськогосподарських машин скоротився майже на 36%. Рівень рентабельності виробництва сільськогосподарської продукції знизився з 98,3 до 30,8%, що зумовило зниження платоспроможності сільськогосподарських товаровиробників та різкий спад їхньої інвестиційної діяльності. Упродовж 2000-2010 рр. ситуація в галузі дещо покращилася: виробництво валової продукції зросло на 42 %, рівень рентабельності рослинництва у 2010 р. становив 26,7 %. Але цього недостатньо для простого відтворення технічного потенціалу.

Технічне забезпечення сільськогосподарських підприємств на сучасному етапі має недостатній рівень. Це призводить до порушення технологічних вимог виконання виробничих процесів; збільшення рівня вибуття техніки над рівнем її оновлення. Фінансовий стан сільськогосподарських підприємств області, особливо після різкого підвищення цін на енергоносії, не дає їм можливості без додаткових заходів державної та регіональної підтримки проводити розширене відтворення технічної бази і забезпечувати власні потреби у сільськогосподарській техніці.

Важливим напрямом розвитку технічного потенціалу є вдосконалення технологій виробництва сільськогосподарських культур. За сучасного стану українських чорноземів (ерозія, виснаження ґрунту) магістральним напрямом збільшення врожайності культур є інноваційні технології, які поєднують, з одного боку, систему землеробства, засновану на енерго- і ресурсозбереженні всіх її елементів, а з іншого – збереження високої продуктивності ріллі і родючості ґрунтів. Установлено, що застосування інтенсивних технологій і використання сучасної техніки зарубіжного виробництва, яка відповідає сучасним енергоекономічним вимогам дає змогу отримати найвищий рівень рентабельності інвестицій у техніку і найменший строк окупності цих інвестицій при вирощуванні озимої пшениці. Водночас за умови застосування адаптивної технології з використанням фізично й морально застарілої техніки строк окупності – 10,6 роки.

Висновки. З'ясовано, що за умов високого рівня зношеності технічних засобів, низького рівня забезпеченості технікою та низької рентабельності виробництва, власні джерела фінансування інвестиційних процесів (нагромадження

у вигляді амортизаційних відрахувань та прибутку в тій частині, що спрямовується на оновлення основних засобів) недостатні навіть для простого відтворення технічного потенціалу. Сучасна амортизаційна політика в аграрному секторі перешкоджає простому відтворенню основних засобів. Розв'язати цю проблему допоможе нарахування амортизації за виробничим методом з обов'язковою щорічною індексацією вартості технічних засобів. За існуючих методів нарахування амортизації новий комбайн окупиться: за методами зменшення залишкової вартості і прискореного зменшення залишкової вартості – в межах 11-12 років, за прямолінійним і кумулятивним методами – за 10 років, за виробничим – за 5 років. Вирішенню проблеми прибутковості сільськогосподарського виробництва може сприяти послідовна цінова політика та державна підтримка в отриманні довгострокових кредитів на розвиток і модернізацію виробництва.

Велика вартість сучасної сільськогосподарської техніки, її висока продуктивність і невеликі розміри сільськогосподарських угідь, що знаходяться в обробітку значної частини сільгосптоваровиробників, доволі часто не дозволяють окремому сільськогосподарському підприємству сформувати власний технічний потенціал, який би, з одного боку, повністю забезпечив технологічні потреби, а з іншого – ефективно використовувався у межах цього підприємства. Порівняльний аналіз потреб в основних видах сільськогосподарської техніки в цілому по області і по окремих сільгосппідприємствах довів, що при формуванні технічного потенціалу по кожному сільськогосподарському підприємству відокремлено. Зменшення цієї потреби можливе на основі розвитку кооперування сільськогосподарських підприємств у сфері використання технічного потенціалу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Мельник Л.Ю. Матеріально-технічна база сільського господарства в контексті державної аграрної політики / Л.Ю. Мельник., П.М. Макаренко // Економіка АПК. – 2003. – № 3. – С. 19-27.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / [уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел.]. – К.; Ірпінь: Перун, 2005. – 1728 с.
3. Ульянченко О.В. Формування та використання ресурсного потенціалу в аграрній сфері : монографія / О.В. Ульянченко – Х.: Харк. НАУ, 2006. – 357 с.

ІННОВАЦІЙНІ ІНТЕНСИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ ВИРОЩУВАННЯ ЗЕРНОВИХ КУЛЬТУР

Ю.С. Старосельська, студентка

Науковий керівник: к.е.н., доцент Кареба М. І.

Миколаївський аграрний національний університет

Розглянуто основні пріоритетні напрями впровадження інноваційних інтенсивних технологій вирощування зернових культур.

Ключові слова: зернове господарство, ресурсозберігаючі технології, інтенсифікація, інновація.

Постановка проблеми. Інтеграція України у світовий економічний простір потребує переведення вітчизняного аграрного виробництва на якісно нову інноваційну модель розвитку та формування сучасної ринкової технологічної і технічної політики. Останніми роками у технологіях виробництва сільськогосподарської продукції відбуваються кардинальні зміни. Інноваційна концепція розвитку агротехнологій полягає у зниженні енерго та ресурсомісткості технологічних операцій, біологізації землеробства, оптимізації термінів виконання передбаченого комплексу операцій, забезпеченні екологічності виробництва.

Рушійною силою економічного зростання є розвиток інноваційних високопродуктивних технологій, які здатні забезпечити світові стандарти якості продукції та прибутковість сільського господарства. Застосування таких технологій із використанням високопродуктивної техніки в умовах непередбачуваних змін у зовнішньому середовищі забезпечать прогресивний розвиток сільського господарства та виробництво конкурентоспроможної на внутрішньому і зовнішньому ринках продукції.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вагомий внесок у дослідження інноваційних технологій вирощування зернових культур зробили українські вчені: В. Більський, Я. Білоусько, В. Бойко, М. Лобас, В. Россоха та інші. Проте в цих наукових працях залишаються недостатньо висвітленими питання пошуку можливостей підвищення ефективності інтенсифікації зернового господарства на інноваційній основі.

Постановка завдання. Метою дослідження є обґрунтування напрямів підвищення ефективності виробництва зернових культур за сприянням впровадження інтенсивних технологій в галузь на інноваційній основі.

Виклад основного матеріалу досліджень. Необхідність переходу аграрної економіки України до інноваційної моделі розвитку обумовлена вичерпанням джерел посткризового зростання, уповільненим темпом інвестування нового устаткування і знань, загостренням проблем збереження науково-технічного потенціалу. Глобалізація світової економіки, поширення новітніх інформаційних технологій, наукоємних виробництв суттєво загострили конкурентну боротьбу держав, посилили залежність економічного процвітання кожної країни від спроможності продукувати та використовувати знання, нововведення, технологічні та економічні інновації. Особливістю аграрної економіки країн з розвинутою національною інноваційною системою є надзвичайно висока степінь взаємної інтеграції науки, реального та фінансового сектору, відтворювальних процесів у різних сферах людської діяльності.

Дослідження розвитку зернового виробництва як пріоритетної галузі сільського господарства засвідчують, що в порівнянні з іншими країнами світу, інвестиції, які залучаються державою в вітчизняну насінневу галузь, є недостатніми. На це вказує складність і невчасність впровадження інноваційних проектів у виробництво товаровиробниками, не кажучи вже про їх вихід на світовий ринок. Все це негативно впливає на формування обсягу вітчизняного ринку насіння основних зернових колосових культур в порівнянні з іноземними країнами.

Зернове господарство України є стратегічною і найбільш ефективною галуззю національного господарства. Зерно і вироблені з нього продукти завжди були ліквідними, оскільки вони становлять основу продовольчої бази і безпеки держави.

Природно-кліматичні умови та родючі землі України сприяють вирощуванню всіх зернових культур і дають змогу отримувати високоякісне продовольче зерно в обсягах, достатніх для забезпечення внутрішніх потреб і формування експортного потенціалу. Разом із тим, подальший розвиток галузі вимагає ґрунтовної економічної оцінки, перегляду цілого ряду позицій щодо технічно- технологічних, організаційно- економічних та ринкових умов функціонування всього комплексу.

Застосування сучасних інноваційних технологій здатне забезпечити високі європейські та світові стандарти якості продукції, прибутковість сільського господарства.

Трегобчук В.М. виділив три головних стратегічних напрями технологічного оновлення вітчизняного агропромислового комплексу [1, с. 34]:

- створення та застосування в господарській практиці нових технологій і біоресурсів, що сприяють істотному здешевленню одержуваної агропродовольчої продукції;
- розробка та запровадження в практику технологій і біоресурсів, що дають можливість значно підвищити якість продуктів харчування й сільськогосподарської сировини;
- створення та широкомасштабне використання технологій і біологічних засобів виробництва, що забезпечують випуск екологічно чистого продовольства й екологобезпечну сільськогосподарську діяльність, своєчасну та найбільш повну переробку продукції землеробства і тваринництва, покращують їх зберігання тощо.

Сільськогосподарські підприємства належать до ресурсомістких, тому впровадження інноваційних технологій забезпечить високий рівень віддачі і зменшення матеріале- та енергомісткості продукції. Застосування інноваційних ресурсозберігаючих технологій має ряд переваг:

- дозволяє суттєво знизити собівартість продукції за рахунок економії ресурсів;
- зберігається і відновлюється родючість ґрунту (підвищується вміст органічних речовин, покращуються його фізичні та біологічні властивості);
- ґрунтозахисний ефект інноваційних технологій сприяє значному зменшенню ерозійних процесів;
- поліпшується водний режим ґрунту;
- відбувається розширене відтворення родючості ґрунту за рахунок використання науково обґрунтованих доз добрив, а також нетрадиційних видів органічних добрив;
- підвищення урожайності сільськогосподарських культур;
- поліпшення якості продукції;
- загальна агрокультура виходить на новий рівень за рахунок створення особливої культури взаємодії з навколишнім середовищем.

Первинний економічний ефект від ресурсозберігаючих інноваційних технологій у перехідний період складається з економії праці (в 2-3 рази), зменшенні витрат пального (у 2-4 рази) і виробничих витрат (у 2-3 рази), а також із цінності додатково вирощеного врожаю (4,5-7 ц/га) [2, с. 37].

Вторинний економічний ефект настає після переходу на систематичний мінімальний обробіток на глибину 4-5 см під усі культури сівозмін. Він полягає у зменшенні потреби в тракторах (на 30%), пального (в 3-4 рази), добрив (у 2 рази),

засобів захисту рослин (у 5-8 разів) і зумовлює підвищення врожайності в 1,5-2 рази із значним скороченням витрат на їх вирощування [2, с. 37-38].

Важливе місце в аналізі технологій вирощування зернових культур відводиться вивченню структури витрат. Порівняння структури витрат у різних варіантах технологій дозволяє виявити резерви їх зменшення по окремих напрямках (табл. 1).

За результатами проведених розрахунків, можна зробити висновок, що інноваційна ресурсозберігаюча технологія, при менших затратах матеріальних і трудових ресурсів, за рахунок повнішої реалізації біологічних можливостей озимої пшениці та використання інноваційних елементів є економічно вигіднішою порівняно із високовитратною інтенсивною.

Таблиця 1

Порівняння затрат при вирощуванні озимої пшениці за різними технологіями*

Вид технологічної операції	Інтенсивні технології		Економія ресурсів, або приріст урожаю при інноваційній ресурсозберігаючій технології
	високовитратна	інноваційна ресурсозберігаюча	
Удобрення	РК 90-120	РК 45-60	Норма добрив зменшується за рахунок попередника
Сівба	Норма висіву – 5-6 млн/га або 200-300 кг/га	Норма висіву – 3-4 млн/га або 120-200 кг/га	Економиться 100 кг/га насіння за рахунок поліпшення технології підготовки ґрунту і сівби + приріст зерна 3-4 ц/га
	Строк сівби -10-25 вересня	Строк сівби -30 вересня	Приріст зерна 2-4 ц/га
	Глибина сівби – 35 см	Глибина сівби – 2-3 см	Приріст зерна 1-2 ц/га
Захист рослин	Норма внесення – гербіциди 2-3 л/га, реданданти 4-6 л/га, фундазол 0,60,8 л/га + тілт 0,5 л/га	Норма внесення – реданданти 1,5-2,0 л/га,	Норми витрат препаратів зменшуються за рахунок того, що боротьба з бур'янами, виляганням, хворобами здійснюється агротехнічними заходами
Збирання врожаю	Кількість проходів техніки не менше 6	Кількість проходів техніки не більше 3	Економиться паливо за рахунок зменшення кількості обробітків

*Джерело: Левченко М.Б. Сучасні ресурсо- та енергозберігаючі технології виробництва сільськогосподарської продукції

Як свідчать результати дослідження, застосування сільськогосподарськими підприємствами інноваційних ресурсозберігаючих технологій дасть їм можливість вирощувати конкурентоспроможне за економічними показниками на внутрішньому та зовнішньому ринках зерно. Свідченням цього є перехід на інноваційні ресурсозберігаючі технології у ТОВ «Дружба» Вознесенського району (табл. 2). Так,

виробнича собівартість 1 ц озимої пшениці тут знизилася на 32,4%, виробничі витрати на 1 га - на 32,7%), а урожайність зросла на 89,5%.

Таким чином, при застосуванні інноваційної енергозберігаючої технології вирощування озимої пшениці виробничі витрати на 1 га знижуються із 1909,2 до 1284,5 грн. При цьому значно скорочуються строки сівби, основні агротехнологічні заходи проводяться в мінімально допустимі строки, що забезпечує щорічну вагому віддачу високою врожайністю. В результаті знижується собівартість виробництва одиниці продукції, зерно реалізується за вищими цінами через кращу його якість, що забезпечує більші прибутки. Так, рівень рентабельності озимої пшениці, вирощеної за ресурсозберігаючої технології, досяг 56%, що на 41 процентний пункт вище порівняно із виробництвом пшениці за традиційною технологією.

Таблиця 2

Виробничі витрати на 1 га та собівартість 1 ц озимої пшениці при різних технологіях вирощування ТОВ «Дружба» Вознесенського району за 2012 рік

Елементи витрат	Технологія					
	традиційна			інноваційна ресурсозберігаюча		
	витрати, грн		структура, %	витрати, грн		структура, %
	на 1 га	на 1 ц		на 1 га	на 1 ц	
Прямі матеріальні витрати	1032,8	59,9	54,1	1096,4	63,9	85,3
з них: насіння	242	14,0	12,7	262,0	15,3	20,4
мінеральні добрива	39,6	2,3	2,0	348,4	20,3	27,1
нафтопродукти	159,6	9,3	8,4	251,3	14,6	19,6
Прямі витрати на оплату праці	140,4	8Д	7,4	2,6	0,2	0,3
Інші прямі витрати і загальновиробничі витрати - всього	736	42,7	38,6	185,5	10,8	14,4
Виробнича собівартість - всього	1909,2	110,8	100	1284,5	74,9	100
Урожайність, ц/га	32,3	X	X	61,2	X	X
Рівень рентабельності, %	X	15,0	X	X	56,0	X

Проблема розвитку насінництва як основного фактора інтенсифікації зернового господарства активно розглядається в наукових працях вітчизняних дослідників. В публікаціях зокрема відмічено, що система насінництва повинна бути узгоджена з внутрішніми потребами ринку посівного матеріалу, враховувати ринкові тренди, зміни і тенденції на світовому ринку зерна, сучасні технології виробництва кондиційного насіння.

Професор Лихочвор В.В. зауважує, що наприкінці XX століття в Європі підвищився інтерес до ресурсоощадних, адаптивних, екологічно чистих технологій

виращування зернових культур. На його думку, саме ці технології повинні забезпечувати достатній, економічно вигідний рівень урожайності при найменших затратах матеріальних ресурсів [3, с. 7].

Висновки. В умовах України виробництво зерна є найбільш ефективною галуззю національного господарства. Природно-кліматичні умови та родючі землі України дають змогу отримувати високоякісне продовольче зерно в обсягах, достатніх для забезпечення внутрішніх потреб і формування експортного потенціалу.

Центральною ланкою зернового господарства є насінництво, інноваційний розвиток якого сприяє підвищенню ефективності виробництва. В сфері насінництва домінуюче місце повинні займати сортовий склад та система виробництва і збуту кондиційного посівного матеріалу зернових культур, оскільки впровадження високоефективних сортів та повноцінного насіння належить до найбільш ефективних засобів підвищення врожайності та поліпшення якості зерна.

Враховуючи зарубіжний та вітчизняний досвід, можна виділити пріоритетні напрями інноваційного розвитку зернового господарства: модернізація й технічне переозброєння галузі; впровадження енергозберігаючих та інноваційно-інтенсивних технологій виробництва зерна; реструктуризація й оновлення матеріально-технічної бази зернопродуктового підкомплексу; використання нових сортів, які забезпечать підвищення продуктивності та якості зерна.

ЛІТЕРАТУРА

1. Трегобчук В. М. Відтворення та ефективне використання ресурсного потенціалу АПК (теоретичні і практичні аспекти) : [монографія] / В. М. Трегобчук. - К. : Ін-т економіки НАН України, 2003. — 259 с.
2. Левченко М. Б. Сучасні ресурсо- та енергозберігаючі технології виробництва сільськогосподарської продукції / М. Б. Левченко // Сучасні аспекти ведення сільського господарства: [матеріали II наук.-практ. конф. молодих вчених: Чернігів, 23 січ. 2008 р.]. - Чернігів: ЦНТЕІ, 2008. — 100 с.
3. Лихочвор В.В. Зерновиробництво / В.В. Лихочвор, В.Ф. Петриченко, П.В. Іващук. – Львів : Українські технології, 2008. — 624 с.
4. Месель-Веселяк В.Я. Підвищення конкурентоспроможності аграрного сектору економіки України / В.Я. Месель-Веселяк // Економіка АПК. - 2007. — №12. — С. 8-14.
5. Захарчук О.В. Сорт як інноваційна основа розвитку рослинництва / О.В. Захарчук // Агроінком. - 2009. — №5-8. — С. 17-22.

НЕОБХІДНІСТЬ ЗМІН У ГАЛУЗІ ЗЕРНОВИРОБНИЦТВА

А. І. Стремська, студентка

Науковий керівник: к.е.н., доцент Калюжна О.В.

Миколаївський національний аграрний університет

Доведено необхідність переходу зернової галузі на нові ресурсозберігаючі технології, підтримка державного впровадження сучасних технологій вирощування зерна.

Ключові слова: інновації, інноваційна діяльність, інноваційний розвиток, інтенсифікація, сільськогосподарські підприємства.

Постановка проблеми. Собівартість вирощування зернових культур в Україні є значною і в окремі роки за чисельних обставин негативно впливає на рівень прибутковості аграрних підприємств. Витрати виробництва складаються на основі технологічного процесу, прийнятого в галузі, використання яких в сучасних умовах стає неефективним. В світі накопичено досвід виробництва якісного зерна за рахунок технологій, що суттєво відрізняються від тих, які є традиційними у вітчизняному сільськогосподарському виробництві.

Аналіз останніх наукових досліджень і публікацій. Розглядаючи рівень ефективності виробництва зерна, українські вчені все більше звертаються до світового досвіду використання технологій вирощування зернових культур без обов'язкової оранки ґрунтів, заощадження вологи в ґрунтах, стриманому внесенні мінеральних добрив і засобів захисту рослин, впровадженні біологічних технічних прийомів. Проблеми захисту українських чорноземів від руйнації і деградації, зниження витрат на виробництво зерна є предметом дослідження українських вчених, таких як Андреева Н., Бабинець Т.Л., Зубець М., Кобець М.І., Россоха В.В., Танчик С. П., Шубравська О. та ін. Між тим, новітні технології не отримали широкого використання в Україні і, перш за все, в її Степовій зоні, в якій еродованість ґрунтів приймає загрозливі розміри.

Постановка завдання. Мета статті полягає у доведенні необхідності переходу на сучасні технології вирощування зернових культур, що спираються на ресурсозбереженні, екологічний захист і підвищення родючості ґрунтів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Зернове виробництво є галуззю сільського господарства з високими темпами окупності витрат і в значній мірі є локомотивом підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва в цілому при умові дотримання технологій, поліпшення сівозмін, виробничої спеціалізації. В

першу чергу це можливо тому, що зернові культури є високоліквідним товаром як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках. При цьому, на відміну від більшості видів сировини для інших галузей виробництва, є щорічно поновлюваним ресурсом. Останні десятиріччя характеризуються процесом відновлення агропромислового виробництва та окремих його галузей, трансформації аграрного сектора, впровадженням нових технологій, що відповідають світовому рівню виробництва та управління в сільському господарстві. Ці заходи дозволяють знизити залежність виробництва сільськогосподарської продукції від природнокліматичних умов, підвищують її конкурентоспроможність на внутрішньому та зовнішньому ринках. Проте, великі проблеми пов'язані зі станом машинно-тракторного парку, більше 80% якого виробило свій термін служби і потребує підвищених витрат на підтримку його в працездатному стані. Високий ступінь зносу техніки призводить до того, що майже чверть її не приймає участі в польових роботах, а тому порушуються оптимальні терміни виконання польових робіт. З цих причин недобирається більше 11-12% врожаю. Через низьку якість і ненадійність техніки втрачається ще більше 10% врожаю. Зазначена проблема поглиблюється ще й тому, що сільськогосподарська техніка в Україні майже не виробляється (ті підприємства, що виробляли техніку для сільського господарства майже згорнули виробництво). До того ж існуючі вітчизняні зразки технічних засобів виробництва значно поступаються закордонним аналогам по всім технічним параметрам [1].

В Україні в 2011 році прийнята Програма “Зерно України – 2015”, а також ціла низка Законів і Указів Президента України, які передбачають довести виробництво зерна до 71–80 млн. т. Але крім розробки і прийняття програм, необхідно переглянути принципи державної підтримки аграрної сфери і відійти від давно застарілих неефективних методів субсидування.

До теперішнього часу в АПК існувала значна кількість різного роду компенсацій витрат (на ПММ, мінеральні добрива, засоби захисту рослин і т. д.) сільгоспвиробникам. Останні два роки всі виплати майже припинені. Проте, треба зауважити, що існуючий підхід щодо формування компенсаційних виплат є витратним механізмом підтримки сільського товаровиробника, так як не дає бажаного результату. Крім того, не вироблено чітких критеріїв для субсидування сільськогосподарських підприємств [2].

Відомо, що в основі конкурентоспроможності аграрної сфери розвинених країн лежить постійне вдосконалення технології виробництва щодо системного зниження виробничих і фінансових витрат. Світовий досвід також підтверджує, що родючості

ґрунтів слід добиватися за допомогою технології. В числі країн застосовують таку практику США, Канада, Аргентина, Бразилія, Австралія. В той же час в зерновому виробництві України одночасно реалізуються кілька типів технологій, що пов'язано з традиційною структурою виробництва і рівнем доходів різних категорій сільгоспвиробників. Найбільш успішно адаптуватися до умов ринкової економіки великі агрохолдинги, які активно застосовують інтенсивні ресурсозберігаючі технології, що передбачають використання в виробничому процесі всіх факторів інтенсифікації. При цьому використовуються різні типи обробітку ґрунту - від класичних відвальних до мінімальних та нульових, які оптимізуються у використовуваних сівозмінах [3].

Окремою серйозною проблемою землеробства є втрата унікальних чорноземних ґрунтів, що є наслідком масштабної вітрової та водної ерозії через особливо інтенсивної оранки плугом протягом цілого століття. Тільки в Миколаївській області в 2007 році курні бурі нанесли шкоди полям, що оброблялись за традиційною технологією, знесенням родючого шару ґрунту. За різними даними, прославлені українські чорноземи на 11-12% складалися з гумусу. Зараз це багатство скоротилося втричі - до 4%. Використовуючи технологію нульової обробки землі, стало можливим не тільки зупинити деградацію ґрунтів, а й поступово повертати втрачену родючість. Механічна обробка ґрунту вже на підсвідомому рівні вкоренилася в головах наших товаровиробників, але розуміння того, що ґрунт не є відновлюваним ресурсом серед фермерів, політиків і суспільства в цілому веде до поступової зміни в підходах до захисту ґрунту [3].

Останнім часом ще одна небезпека з'явилась в аграрному виробництві. Як наголошує Міжнародний інститут стратегічних досліджень Великобританії у своїй щорічній доповіді, поряд з війнами і терористичною загрозою людству загрожує глобального потепління. Британські експерти вважають, що якщо не звертати уваги на кліматичні зміни, ефект від потепління буде порівнянний з ядерною катастрофою, і це відбудеться якщо не в цьому столітті, то безумовно в наступному. На думку аналітиків, дії, які будуть зроблені в наступні декілька років, визначать, чи буде друга половина ХХІ століття повна нестабільності і людських трагедій, пов'язаних зі зміною клімату. При використанні традиційної технології землеробства левову частку витрат становлять паливе, амортизація техніки і трудовитрати. Значне мірою такий результат пов'язаний з тим, що зростання аграрного сектора и розвиток зернового ринку в істотному ступені ґрунтується на екстенсивних факторах. Виділяють наступні особливості сучасного зернового виробництва:

- низька інноваційна активність, що знижує темпи впровадження досягнення біотехнологій, розробку нових технологій виробництва та переробки зерна в умовах глобальних кліматичних змін;

- не в повній мірі використовується якісне насіння і засоби хімізації, що знижує якість зерна і обмежує можливості конкурентоспроможності зернового виробництва;

- підвищення цін на хлібобулочні вироби посприяло скороченню внутрішнього споживання зерна на продовольчі цілі;

- споживання та нерозвиненість сучасних технологій глибокої переробки зерна;

- інфраструктурні обмеження, в першу чергу дефіцит потужностей зі зберігання зерна та виробництва комбікормів, що потребує оптимізації територіальної структури їх розміщення;

- слабка зацікавленість держави і бізнесу в організації трансферу світових досягнень в технологіях і техніці, недостатній рівень їх використання [4].

Мінімізувати витрати пального, амортизації техніки і витрат праці та інших ресурсів можливо, якщо впровадити зберігаючі системи землеробства, зокрема технологію нульової обробки землі. Багаторічний досвід впровадження нової технології довів її високу ефективність в економічному та екологічному аспектах [4].

Головні принципи зберігаючих технологій:

- збереження рослинних залишків на поверхні ґрунту;

- використання сівозмін, що включають рентабельні культури та культури, які поліпшують родючість ґрунтів;

- інтегрований підхід у боротьбі зі шкідниками та хворобами;

- використання якісного насіння, придатних до даних технологій.

Нагадаємо, що мінімальна обробка ґрунту включає одну або ряд дрібних обробок ґрунту культиваторами. Солома і стерня знаходяться у вигляді мульчі у верхньому шарі ґрунту. А нульова обробка ґрунту - це повне виключення всіх видів обробки ґрунту. Прямий посів - посів по необробленому полю при збереженні стерні і рівномірно розкиданої соломи.

У зв'язку з цим, порівняння економічних показників свідчить, що економічно вигідніше вирощувати зернові культури по зберігаючих технологіях, тому що:

- економія паливно-мастильних матеріалів при мульчуючому посіві становить до 30 л (замість 60 л/га), при нульовій обробці – до 45 л.;

- витрати праці зменшуються в 3 рази;

- за рахунок кращого збереження ґрунтової вологи підвищується врожайність в районах з низьким рівнем опадів;

- знижується ризик неврожаю в посушливі роки.

Для якнайшвидшого впровадження технологій зберігаючого землеробства на державному рівні повинна бути розроблена система заходів:

- створення програм фінансування для підтримки сільгоспвиробників на стадії перехідного періоду до зберігаючих технологій, що передбачають можливість пріоритетного придбання сучасних комплексів машин для зберігаючого землеробства та здешевлення ефективних хімічних засобів захисту рослин, гербіцидів суцільної дії;
- підтримка та розвиток виробництва сучасної, конкурентоспроможної техніки для технологій зберігаючого землеробства;
- орієнтація науково-дослідних та освітніх установ країни на дослідження, адаптацію і навчання технологіям зберігаючого землеробства;
- інформаційна політика, спрямована на висвітлення переваг зберігаючого землеробства.

В системі зберігаючого землеробства зниження витрат також забезпечується впровадженням елементів точного землеробства за допомогою спеціальної апаратури. До такого обладнання належить прилад паралельного водіння AgGPS. Цей пристрій дозволяє скоротити витрати за рахунок паралельного водіння та мінімізації перекриттів: заощаджує хімікати, паливо, час, виключає пропуски; розширює тимчасові можливості за рахунок роботи вночі та при поганій видимості [4].

Висновки. Досягнення аграрної науки і світовий досвід доводять необхідність впровадження в сучасне українське аграрне виробництво новітніх технологій вирощування зернових культур. В світі опрацьовані нульові та мінімальні технології, що дозволяють зберігати вологу в ґрунті, скорочувати темпи водяної і вітрової ерозії, підвищувати родючість нашої ґрунотної годувальниці та, що дуже важливо, знизити витрати на виробництво зерна.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бабинець Т. Л. Доцільність використання ресурсоощадних технологій в Україні / Т. Л. Бабинець // АгроІнком. – 2012. – № 1. – С. 31-37.
2. Зубець М. Розвиток інноваційних процесів в агропромисловому виробництві: [монографія] / М. Зубець. – К. : Аграрна наука, 2009. – 192 с.
3. Россоха В. В. Формування і розвиток виробничого потенціалу аграрних підприємств: [монографія] / В. В. Россоха. – К.: ННЦІЕ, 2009. – 192 с.
4. Танчик С. П. Основні напрями розвитку землеробства в Україні / С. П. Танчик // Пропозиція. – 2008. – № 10. – С. 51–56.

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЦТВА ПРОДУКЦІЇ РОСЛИННИЦТВА В СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Д.О. Сідоров, студент

Науковий керівник: к.е.н., доцент Кушнірук В.С.

Миколаївський національний аграрний університет

У статті проведено аналіз економічної ефективності виробництва продукції. Досліджено вплив показників на економічну ефективність виробництва продукції рослинництва.

Ключові слова: економічна ефективність, ефект, сільськогосподарське підприємство, рентабельність.

Постановка проблеми. Проблема стабільного та ефективного виробництва достатньої кількості сільськогосподарської продукції набуває все більшої актуальності. При цьому першочергова роль відводиться вирощуванню зернових та олійних культур, які справді є основними в рослинницькій аграрному виробництві. Недостатня ж врожайність їх пояснюється тим, що вирощування сільськогосподарських культур відбувається без чіткого дотримання аграріями науково обґрунтованих технологічних рекомендацій, насамперед це несвоєчасні сортооновлення і сортозміна, незбалансоване мінеральне живлення, недостатнє використання засобів захисту рослин і у меншій мірі несприятливі погодні умови протягом вегетаційного періоду. Всі перераховані вище фактори, згідно з офіційними даними НААН України, є причиною великого розриву між потенційною і фактичною врожайністю сільськогосподарських культур.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанню підвищення економічної ефективності розвитку сільськогосподарських підприємств та вивченню економічних, соціальних та інших факторів впливу на неї присвячено багато наукових праць вітчизняних і зарубіжних вчених. Значний внесок в розробку концептуальних положень проблеми зробили українські економісти-аграрники: Мочерний С.В, Гацура Я.Т., Груздев Н.В., Макаренко П.М., Бобрушко Т.Я. та інші.

Постановка завдання. Головна мета роботи полягала у проведенні аналізу сучасного стану розвитку галузі рослинництва, визначенні рівня економічної ефективності виробництва продукції в сільському господарстві

Виклад основного матеріалу дослідження. З метою мінімізації своїх основних витрат на проведення комплексу польових робіт сільгоспвиробники змушені скорочувати обсяги закупівлі мінеральних добрив, засобів захисту рослин та паливно-

мастильних матеріалів, тобто економити на проведенні деяких або цілого ряду агротехнічних заходів в технології обробітку сільськогосподарських культур. Таким чином, аграрії вже котрий рік намагаються заощадити кошти і одночасно отримати гідний урожай, який можна було б вигідно продати в кінці сезону.

Враховуючи досить високий інтерес аграріїв до теми рентабельності виробництва продукції рослинництва, в цьому матеріалі ми спробуємо виявити можливі шляхи зниження витратного механізму з метою збільшення рентабельності виробництва сільськогосподарської продукції та проаналізуємо проблему ресурсозбереження в рослинництві.

У процесі вирощування сільськогосподарських культур аграрії країни все частіше стикаються з проблемою своєчасного, якісного та оперативного проведення необхідних технологічних операцій. Особливо гостро аграрії відчують недолік високопродуктивної енергонасиченої техніки в період сівби та збирання, що, безумовно, відбивається на термінах проведення посівної та збиральної кампанії, рівні та якості врожаю, валових зборів, а також функціонуванні сільськогосподарського ринку України в цілому. Це обумовлено моральним і фізичним старінням існуючої в сільськогосподарських підприємствах техніки.

Відомо, що ефективне функціонування агропромислового комплексу немислимо без застосування якісного посівного матеріалу, мінеральних добрив та засобів захисту рослин, використання яких відповідно до науково обґрунтованих рекомендацій з вирощування сприяє підвищенню стійкості культур до впливу несприятливих факторів зовнішнього середовища, гарантує ріст урожайності сільськогосподарських культур, а разом з цим і валових зборів якісної рослинницької продукції.

У нинішніх умовах сільськогосподарського виробництва кількість вирощуваних в господарствах культур звужує вибір кращих рекомендованих попередників. Тому виконання всіх завдань обробки ґрунту повинно здійснюється комплексно і взаємопов'язано, з урахуванням кліматичних та погодних умов, властивостей ґрунту, біологічних особливостей культури, типу і ступеня засміченості полів, наявності сільськогосподарської техніки та кадрів механізаторів. В умовах все більш посушливого клімату України під зернові колосові та озимий ріпак не рекомендується проводити глибоку обробку ґрунту з метою недопущення непродуктивних втрат вологи в передпосівний період з верхнього шару ґрунту. Але кукурудза, соняшник і ярий ріпак позитивно реагують на збільшення глибини основного обробітку ґрунту.

Зараз ситуація помітно змінюється на користь подальшого скорочення витрат праці і видобувної енергії, зокрема за рахунок введення мінімізації обробітку ґрунту.

Дійсно, зменшення глибини оброблюваного горизонту ґрунту здатне знизити витрати часу і ПММ. Але найчастіше мінімізація призводить до збільшення обсягів застосування засобів хімізації, що є досить витратним. Тому потрібно більш виважено ставитися до цього питання і пам'ятати, що спонтанне широке впровадження систем нульової обробки ґрунту під впливом потужної, не завжди професійної і часто небезкорисливої реклами може призводити до значних матеріальних витрат і загострення соціальних проблем.

Часті прояви погодних аномалій, що спостерігаються в останні роки, вимагають підвищення стійкості сільськогосподарських культур шляхом розробки комплексних організаційних заходів до несприятливих явищ природного характеру. Через глобальне потепління в останні роки відбувається підвищення температури повітря, зокрема в осінньо-зимовий період і навесні, що впливає на показники температурного режиму. Тому в технології обробітку сільськогосподарських культур строк сівби має виняткове значення, оскільки закладає основу для оптимального використання потенційної врожайності.

Широке застосування добрив в рослинництві є одним з найбільш ефективних засобів підвищення ефективності рослинництва. Беручи до уваги недостатній рівень розвитку тваринництва, що унеможливорює отримання та застосування необхідної кількості органічних добрив, одним із реальних шляхів залишається використання сидеральних культур і мінеральних добрив. Висівання сидератів в післязбиральний період дає можливість до часу їх осіннього забивання в ґрунт заощадити до 150-200 кг/га д.р. мінеральних добрив. Однак практика ведення сільськогосподарського виробництва свідчить про недостатньо широке використання в рослинництві культур на зелене добриво. Тому основним джерелом надходження макро-і мікроелементів у ґрунт і рослини, як і раніше залишається застосування мінеральних добрив.

Слід зазначити, що подальше зростання врожайності і валових зборів сільськогосподарських культур можливе лише за умови інтенсифікації галузі та раціонального використання поточних матеріально-технічних засобів і ресурсів. Для аналізу економіки виробництва сільськогосподарської продукції слід розглянути основні складові ефективності, а саме - врожайність, виробничі витрати і рівень рентабельності виробництва. Дані свідчать, що в умовах 2012 року найбільш рентабельним був обробіток соняшнику, кукурудзи та ріпаку. Найменш ефективним було вирощування ярих колосових культур.

До термінів і способів збирання сільськогосподарських культур необхідно підходити більш ретельно. Для збереження якісних показників зерна необхідно

дотримуватися високих темпів збирання, очищення та його досушування до базисних кондицій. Необхідно також здійснювати постійний контроль умов зберігання рослинницької продукції, щоб не допустити зниження показників якості, що безпосередньо впливають на ціну реалізації.

Тому на основі аналізу вищевикладеного матеріалу необхідно зазначити, що глибокий аналіз і зважений підхід до раціонального застосування окремих агротехнічних прийомів буде сприяти підвищенню стійкості культур до впливу несприятливих факторів зовнішнього середовища, стабілізації обсягів виробництва та якості сільськогосподарської продукції, а, отже, і підвищенню економічної ефективності. При цьому важливо відзначити наступне:

- особливістю кліматичних умов України, особливо степової зони, є досить велика мінливість і нестійкість елементів погоди, що при вирішенні певних технологічних проблем завжди вимагає від агрономічної служби високого рівня знань, аналітичних здібностей і творчого підходу;

- головною причиною низької врожайності сільськогосподарських культур в Україні є те, що вирощування здійснюється без чіткого дотримання аграріями науково обґрунтованих технологічних рекомендацій;

- зміна кліматичних умов ще більше посилює необхідність коригування строків сівби, що взагалі не потребує ніяких додаткових витрат, потрібна тільки технологічна дисципліна. Проблему строків сівби потрібно вирішувати невідкладно, що дозволить значно збільшити врожайність і якість рослинницької продукції;

- говорити про збільшення кількості нової сільгосптехніки на сільськогосподарських підприємствах не доводиться. Але модернізація, переоснащення та використання останніх розробок для ремонту та обслуговування існуючої сільськогосподарської техніки, агрегатів і механізмів, безперечно, буде сприяти підвищенню ефективності і довговічності її використання;

- необхідно прискорити впровадження у виробництво порівняно недорогих і якісних вітчизняних сортів і гібридів нового покоління (мають цінні господарські властивості та ознаки), які найбільш адаптовані до агроекологічних умов вирощування;

- слід використовувати науково обґрунтоване чергування вирощуваних культур і застосовувати диференційовану систему обробітку ґрунту на підставі біологічних особливостей сільськогосподарських культур;

- мінеральні добрива слід використовувати, в першу чергу, під пріоритетні культури. Дози добрив оптимізувати залежно від біологічних особливостей

вирощуваних культур та наявності елементів живлення в ґрунті. Перспективним є перехід на застосування рідких азотних добрив, окупність яких значно вища;

- в системі захисту рослин слід використовувати тільки оригінальні препарати. Пестициди застосовувати тільки при досягненні чисельності шкідливих організмів вище економічних порогів шкодочинності в залежності від видового складу збудників хвороб, бур'янів і шкідників. Використовувати крайові обробки посівів або тільки в осередках сверхпорогове поширення шкідливих об'єктів, чергуючи застосування різних видів пестицидів у часі. Практикувати спільне застосування пестицидів, а також синергетичних сумішей з іншими біологічно активними речовинами;

- проводити своєчасне прибирання, виконуючи його якісно і в найкоротші терміни. Належні умови зберігання рослинницької продукції сприятимуть збереженню показників якості вирощеного врожаю та цін реалізації.

Висновки. Таким чином, стабілізувати або навіть підвищити врожайність вирощуваних сільськогосподарських культур в нинішніх умовах господарювання дійсно можна, але за умови оптимізації та чіткого слідування основним агротехнічним прийомам, на які ми звернули особливу увагу в даній статті. Найменш витратні з них - це дотримання оптимальних строків сівби, компенсація тих елементів мінерального живлення, які знаходяться в мінімумі, превентивні заходи контролю фітосанітарного стану, своєчасне прибирання та ін. Враховуючи все вищевикладене, а також глибокий аналіз і зважений підхід до найбільш витратних елементів технології обробітку зернових і олійних культур сприятимуть підвищенню стійкості останніх до впливу несприятливих факторів зовнішнього середовища, істотної економії коштів і матеріально-технічних ресурсів, збільшенню обсягів виробництва та якості сільськогосподарської продукції, а значить, прибутковості і рентабельності виробництва.

ЛІТЕРАТУРА

1. Економіка підприємства : підручник / За ред. А.В. Шегди. – К.: Знання, 2006. – 614с.
2. Економічний аналіз діяльності підприємства : навч. посібник. / За ред. Г.В. Савицької. – К. : Знання, 2004. – 654с.
3. Мочерний С. В. Економічна теорія : навч. посіб. / С. В. Мочерний. — 4-те вид., стереотип. — К. : Академія, 2009. — 640 с.
4. Наукові основи агропромислового виробництва в зоні Степу України / [за ред. М.В. Зубця та ін.]. – К. : Аграрна наука, 2010. – 986 с.

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ ЗАСАДИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ВИРОБНИЦТВА ПРОДУКЦІЇ РОСЛИННИЦТВА

А.С. Тимощук., студентка

Науковий керівник: к.е.н., доцент Калюжна О.В.

Миколаївський національний аграрний університет

У статті розглянуто інтенсивні методи розвитку виробництва продукції рослинництва. Досліджено ефективність системи нульового обробітку ґрунту. Запропоновано шляхи покращення виробництва продукції рослинництва за рахунок ресурсозберігаючих технологій.

Ключові слова: технології, технологічна модернізація, ресурсозберігаючі технології, система «No-till»

Постановка проблеми. Галузь рослинництва належить до стратегічно важливих галузей аграрної економіки області. Забезпечуючи продовольчу безпеку регіону, вона є основою розвитку ринку сільськогосподарської продукції. Виробництво конкурентоспроможної продукції галузі можливе тільки на основі використання сучасних технологій, а також здійснення інноваційної діяльності у сільськогосподарських підприємствах.

Інтенсивні методи розвитку сільськогосподарського виробництва насамперед полягають у стабілізації техніко-технологічного забезпечення, підготовці нової техніки та технологічної бази рослинництва. Необхідно забезпечити освоєння нових технологій і технічних засобів, та поступово переоснащати підприємства АПК технікою нового покоління та ефективно її використовувати. Такий підхід підвищить ефективність діяльності господарюючих суб'єктів і дозволить їм перейти на більш високий щабель розвитку економіки.

Для модернізації технічної та технологічної бази рослинництва необхідно вирішення завдань формування на селі парку сільськогосподарської техніки, який буде відповідати сучасним вимогам агротехнологій на основі використання енергонасичених високопродуктивних тракторів з комплексом комбінованих машин, що дозволяють за один прохід полем проводити чотири-шість і більше взаємопов'язаних операцій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню теоретичних і методологічних аспектів розвитку інноваційного процесу у науково-технічній сфері і практичній діяльності найбільшу увагу приділили: О.І. Амоша, В.Ф. Гриньов,

М.І. Долішний, С.Д. Ільєнкова, О.О. Лапко, Л.І. Нейкова, Д.М. та інші вчені. Найбільш актуальні проблеми розвитку сільського господарства в сучасних умовах розглядали у своїх наукових працях: В.Я. Амбросов, Л.М. Анічин, М.О. Бесєдін, П.І. Гайдуцький, М.В. Гладій, В.К. Горкавий, М.Я. Дем'яненко, М.В. Калінчик, М.Ю. Коденська, М.Ф. Кропивко, І.І. Лукінов, А.В. Македонський, М.Й. Малік, В.П. Март'янов, В.Я. Месель-Веселяк, В.І. Перебийніс, О.М. Онищенко, Г.М. Підлісецький, П.Т. Саблук, М.Ф. Соловійов, Л.О. Шепотько, В.Й. Шиян, О.В. Шкільов, О.М. Шпичак та інші дослідники. Проблеми ж розвитку рослинницької галузі України та зміцнення продовольчої безпеки з використанням досягнень НТП та інноваційних рішень у сфері АПК залишаються недостатньо вивченими.

Постановка завдання. Розробка теоретичних положень і практичних рекомендацій щодо впровадження інновацій при виробництві продукції рослинництва.

Виклад основного матеріалу дослідження. Пошук оптимальних значень параметрів технологічної системи виробництва продукції рослинництва (технологія, комплекс машин, організація робіт) є функцією біологічних, технологічних, природних, економічних, соціальних та інших факторів, частина яких носить ймовірний характер. Лише впровадження ресурсо- а головне, вологозберігаючих технологій забезпечить виробництво конкурентоспроможної продукції в усіх регіонах України.

Сучасні технології у рослинництві повинні здійснюватися шляхом:

- освоєння інтенсивних і високих технологій, розробки і впровадження комплексів сільськогосподарської техніки підвищеної потужності, що забезпечують безліч сільськогосподарських операцій, які відповідають даним технологіям;
- впровадження високопродуктивних тракторів і комбайнів з потужністю двигунів від 200 до 450-500 к. с. і низькою питомою витратою палива;
- розширення застосування ресурсозберігаючих технологій, заснованих на принципах мінімальної і «нульової» обробки ґрунту;
- експлуатації сучасної техніки для внесення добрив на базі програмування врожаю, використання елітного насіння, засобів захисту рослин, зниження втрат продукції і підвищення її якості;
- переведення сільськогосподарської техніки на газове й біологічне моторне паливо;
- освоєння геоінформаційних систем (на основі космомоніторинга).

Технології вирощування сільськогосподарських культур передбачають активізацію біологічних і хімічних факторів при виробництві рослинницької продукції. Усі технологічні процеси в рослинництві тісно пов'язані між собою і взаємозалежні.

Первинною ланкою агротехніки в будь-якому агроценозі залишається обробіток ґрунту, який спрямований на те, щоб за допомогою механічного або біологічного впливу збільшити його родючість. Критерієм оцінки операційних технологій є енерго- і ресурсозбереження, економічна ефективність та екологічність.

Проведення технологічної модернізації в рослинництві та заміна екстенсивних методів виробництва агропродукції на інтенсивними, дадуть можливість за 10-15 років збільшити валовий збір зерна в Україні до 80 млн. т (при нормативному забезпеченні сільськогосподарською технікою). Тому, найважливішим напрямком у рослинництві має бути освоєння та використання високотехнологічних машин, необхідних для впровадження принципово нових агротехнологій, які дозволяють не тільки підвищити продуктивність праці, але й забезпечити комфортність роботи механізатора, створити сприятливі умови для розвитку рослин, зростання врожайності сільськогосподарських культур [1, с. 123].

Нині галузі рослинництва особливу актуальність мають дві проблеми.

Перша – постійно збільшуються витрати на виробництво продукції через застосування багатоопераційних технологій, постійного зростання цін на енергоносії, сільськогосподарську техніку, мінеральні добрива, засоби захисту рослин та послуги сторонніх організацій, що надаються сільгосптоваровиробникам при порівняно низьких цінах на сільгосппродукцію.

Друга – втрата родючих ґрунтових ресурсів і погіршення екологічної обстановки навколишнього середовища. Через процеси ерозії ґрунтів і надмірної мінералізації гумусу, відведення земель під будівництво щорічно втрачаються значні площі сільськогосподарських угідь.

В господарствах АПК бракує високопродуктивної техніки. До 75% тракторів, комбайнів, сільськогосподарських машин експлуатуються за межами амортизаційного терміну, а забезпеченість сільських товаровиробників тракторами становить лише 57% [3, с. 110].

У цих непростих умовах сільський товаровиробник повинен забезпечити:

- зменшення виробничих витрат і зниження собівартості продукції;
- зростання врожайності та підвищення якості виробленої продукції;
- розширене відтворення родючості ґрунту;
- збереження навколишнього середовища.

Вирішення цих завдань можливе тільки при переході на ресурсозберігаючі технології, що представляють собою не тільки зміна способу основного обробітку ґрунту, а цілу систему, яка включає:

- впровадження безвідвальної і дрібної обробок ґрунту із збереженням рослинних залишків і подрібненої соломи у верхньому шарі або на поверхні ґрунту. Перехід на безвідвальну обробку ґрунту треба сприймати не як спрощенство, а як вищий рівень технології виробництва продукції рослинництва.

- освоєння сівозмін, що включають рентабельні ринкові культури і культури, поліпшують родючість ґрунту; забезпечення цілорічної мульчі з рослинних залишків не менше 3-5 т/га за рахунок чергування культур та використання подрібненої соломи на добриво.

У основі технологій зберігаючого землеробства лежить відмова від застосування плуга. Це комплекс прийомів, спрямованих на боротьбу з деградацією структури ґрунту, зниженням родючості, втратою вологи і падінням врожайності [4, с. 234]. Головними принципами ресурсозберігаючих технологій є наступні показники:

- збереження рослинних залишків на поверхні ґрунту;
- використання сівозмін, що включають рентабельні культури і культури, поліпшують родючість ґрунтів;
- інтегрований підхід у боротьбі з шкідниками і хворобами;
- використання якісного насіння, чуйних до даних технологій.

Передовий досвід роботи в землеробстві показує, що щорічна глибока плужна оранка – це ресурсомісткий процес, який найчастіше завдає непоправної шкоди ґрунтовій мікрофлорі і підсилює ерозійні процеси, особливо в зоні ризикованого землеробства [6].

Механізовані технологічні процеси у рослинництві як в Україні, так і в світі, розвиваються в бік зменшення обробітку ґрунту. Оранка (класичний обробіток) застосовується лише на третині площі. На решті застосовують безпліцевий (дисковий, плоскорізний, чизельний) обробіток. Все більш широко в господарствах застосовується система нульового обробітку ґрунту (No-till), що в перекладі означає «не орати», тобто сіва в неушкоджену стерню. Ще одна назва нульової технології: «пряма сіва в стерню».

Прихильники технології ну-тілл стверджують, якщо поживні рештки не виносяться з поля, не спалюються, не приорюються то створюється мульча, яка захищає землю від вивітрювання, насичує її органічними речовинами, зберігає вологу, пригнічує бур'яни.

Техніка, яка застосовується на прямій сівбі виконує одночасно 5-6 технологічних операцій, потребує втричі менше витрат на паливе та обслуговування.

У корпорації «Агросоюз», що в селі Майське Дніпропетровської області, де застосовують на великих площах ноу-тілл технології, не лише землі розпушені, а й зменшилась собівартість продукції в 6 разів, підвищилась врожайність зернових на 20 центнерів з гектара [2].

Для цієї технології в господарстві, яке має більше 10 тисяч гектарів, достатньо одного 500-сильного трактора, укомплектованого посівними знаряддями з шириною захвату 18-25 метрів, 3-4 зернових комбайни, обприскувача продуктивністю одна тисяча гектарів на добу. Обслуговують увесь комплекс 15 працівників.

Традиційна система обробітку ґрунту, яка рекомендується в усіх ґрунтово-кліматичних зонах України нараховує 103 варіанти підготовки ґрунту і набору робочих органів у польовій і ґрунтозахисній сівозмінах з урахуванням сільськогосподарських культур, їх попередників, рельєфу поля, вологості ґрунту. Наприклад, для підготовки ґрунту під зернові культури використовуються головним чином ґрунтообробні знаряддя і агрегати 60 найменувань. Мілкий обробіток ґрунту, замість традиційної оранки плугом, сприяє зниженню на 15-35 % затрат на операціях основного обробітку ґрунту [3, 4].

Двадцятирічний досвід застосування ноу-тілл технології в США та Канаді показав, що підвищується стійкість до посухи, зменшується залежність від необхідності обов'язкового внесення органічних добрив. Постійний рослинний покрив позитивно впливає на повітряний та водний режими ґрунту.

Як недолік, безплужні технології призводять до забур'яненості площ, сприяють розмноженню комаховидних шкідників, ураженню сільгоспкультур різними хворобами. Це змушує збільшити внесення гербіцидів, інсектицидів та фунгіцидів. Тобто зростає пестицидне навантаження в агроєкосистемах, підвищується рівень хімічного забруднення ґрунтів і водних ресурсів. Тому необхідно розширити дослідження по мінімізації кількості агротехнічних прийомів, глибини обробітку, застосування широкозахватних агрегатів, оптимізації агротехнічних заходів по боротьбі з бур'янами, шкідниками та хворобами. Тобто для кожного ґрунту, умов господарювання, кліматичних умов розробити технологію, яка підвищить родючість ґрунту та буде найефективнішою.

Висновки. Таким чином, головними факторами економічного успіху ресурсозберігаючих технологій у рослинництві є зменшення витрат, підвищення родючості ґрунтів, а отже, і врожайності сільськогосподарських культур, зростання конкурентоспроможності аграрного бізнесу. Перехід до ресурсозберігаючих технологій у сільськогосподарському виробництві дає можливість істотно збільшити

продуктивність в рослинництві, підняти якість продукції, а машинно-технічний комплекс як інноваційна база аграрного виробництва, регулює обсяги та економічні характеристики кінцевої сільськогосподарської продукції.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дацій О.І. Розвиток інноваційної діяльності в агропромисловому виробництві України / О.І. Дацій. – К. : ННЦ ІАЕ, 2005. – 428 с.
2. Карпенко О. Нульовий обробіток ґрунту: за і проти / Карпенко О. // Сільські вісті. – К., 2007. – №140 (18123).
3. Юзефович А.Е. Пріоритети інноваційного розвитку АПК України: Наукова доповідь / Юзефович А.Е., Крисанов Д.Ф. ; за ред. ак. УААН В.М. Трегобчука. – К. : Об'єднаний інститут економіки НАН України, 2005. – 55 с.
4. Етапність інноваційного процесу та оцінка ефективності інноваційної діяльності / О.Г. Шпикуляк, С.О. Тивончук, С.В. Тивончук, О.М. Супрун // Економіка АПК. – 2010. – № 12. – С. 109-116.
5. Інноваційна діяльність в аграрній сфері: інституціональний аспект: монографія / [П.Т. Саблук, Шпикуляк О.Г., Курило Л.І. та ін.]. – К. : ННЦ ІАЕ, 2010. – 706 с.
6. Месель-Веселяк В.Я. Оптимальні розміри сільськогосподарських формувань промислового типу в Україні / В.Я. Месель-Веселяк // Економіка АПК. – 2008. – № 3. – С. 13-20.
7. Бабенко В.А. Інвестиційний чинник інноваційного розвитку агропромислового виробництва / В.А. Бабенко – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nbul.gov.ua/portal>.
8. Інноваційний розвиток в Україні: наявний потенціал і ключові проблеми його реалізації // Центр Разумкова. Національна безпека і оборона. – 2009. – № 7. – С. 1-25.
9. Смолінський В.Б. Проблеми фінансування інноваційної діяльності аграрних підприємств / В.Б. Смолінський // Вісник Хмельницького національного університету. – 2011. – № 2. – С. 179-182.

У статті розкрито перспективи використання технології No-Till., розглянуто основні переваги та недоліки цієї технології

Ключові слова: No-Till, технологія, прямий посів.

Постановка проблеми. Інтеграція України у світовий економічний простір потребує переведення вітчизняного аграрного виробництва на якісно нову інноваційну модель розвитку та формування сучасної ринкової технологічної і технічної політики. Останніми роками у технологіях виробництва сільськогосподарської продукції відбуваються кардинальні зміни. Інноваційна концепція розвитку агротехнологій полягає у зниженні енерго та ресурсомісткості технологічних операцій біологізації землеробства оптимізації термінів виконання передбаченого комплексу операцій забезпеченні екологічності виробництва.

Рушійною силою економічного зростання є розвиток інноваційних високопродуктивних технологій які здатні забезпечити світові стандарти якості продукції та прибутковість сільського господарства. Застосування таких технологій із використанням високопродуктивної техніки в умовах непередбачуваних змін у зовнішньому середовищі забезпечать прогресивний розвиток сільського господарства та виробництво конкурентоспроможної на внутрішньому і зовнішньому ринках продукції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у дослідження проблем підвищення ефективності виробництва продукції рослинництва, шляхом впровадження інновацій, присвячені наукові дослідження: вітчизняних авторів: В.Я. Амбросова, В.Г. Андрійчука, В.І. Бойка, А.С. Даниленка, М.Я. Дем'яненка, О.Ю. Єрмакова, І.В. Коновалова, В.І. Криворучка, А.М. Малієнка, М.Й. Маліка, П.О. Мосіюка, О.М. Онищенко, В.Ф. Сайка, П.Т. Саблука, П.П. Руснака; зарубіжних учених – Шенон Озборн, Уейн Рівз, Едуардо Мартеллотто, Маріо Брагачіні та ін.

Постановка завдань. Визначення особливостей застосування технології No-Till, а також дослідження її переваг та недоліків.

Виклад основного матеріалу дослідження. Технологія прямого посіву (або no-till) є досить новою, але вже відомою в Україні. В порівнянні з традиційною технологією обробітку ґрунту (оранка), технологія прямого посіву має як певні переваги, так й недоліки. На сьогодні склалися такі умови, що ринок України диктує

надзвичайно жорсткі правила для підприємців, особливо тих, які займаються сільським господарством. Адже ця підприємницька діяльність вважається найризикованішою справою — навіть банків небагато, які б із великою охотою надавали кредити. Щодня сільгоспвиробники стикаються з новими й новими проблемами. Особливо болючим питанням є ціна на пально-мастильні матеріали (їхня вартість протягом дня змінюється двічі), мінеральні добрива, насіння, засоби захисту рослин. Тож кожний новий крок у подальшій справі має бути чітко обґрунтований, бо найменші помилки можуть спричинити небажані результати [1].

Багато вчених стверджують, що 70 % орних земель України є придатними для застосування no-till технологій. Виключення складають заболочені ґрунти та ґрунти, що слабо дреноються, де рівень біологічної активності є недостатнім для ефективного розкладання органічних решток. Чи доцільно запроваджувати технології прямого висіву на таких значних площах? Нижче у табличному вигляді наведено плюси та мінуси цих технологій [2].

Таблиця 1

Переваги та недоліки no-till технологій

Складова технології	Переваги	Недоліки
Поживні рештки на поверхні ґрунту	Накопичення органічних речовин у ґрунті	Сприяє поширенню хвороб та шкідників, зростанню чисельності гризунів
	Запобігання виникненню та поширенню ерозійних явищ	Необхідність заміни машино-тракторного стану
	Акумуляція та утримування вологи, що особливо актуально у посушливих умовах	Повільніше прогрівання ґрунту навесні
		Можлива затримка з появою сходів культури
		Зростання потреби в азоті
Відмова від будь-якого механічного обробки ґрунту для підготовки насінневого ложа		Неохайний вигляд поля
	Зменшення механічного навантаження на ґрунт	Зростання рівня забур'яненості посівів
	Економія на паливно-мастильних матеріалах та обслуговуванні техніки	Зростання потреби у гербіцидах
	Запобігання розвитку ерозійних процесів	Погіршення фосфорного живлення рослин
Оптимізація сівозміни, у тому числі використання проміжних культур		Неефективність органічних добрив та меліорантів
	Зниження рівня забур'яненості	
	Запобігання поширенню захворювань у культурних рослин	
	Підвищення ефективності використання поживних речовин та вологи.	

Розглянемо наведену інформацію детальніше. Зрозуміло, залишені стерня та залишки рослинної маси на поверхні ґрунту є додатковим джерелом органічних речовин, але при цьому практично втрачається можливість ефективного внесення органічних добрив, які потребують заорювання. Аргумент прихильників технологій прямого висіву щодо альтернативи механічному загортанню добрив у ґрунт за рахунок активізації діяльності ґрунтової мезофауни (дощових червів) є недостатньо переконливим. До того ж, якщо рослинні залишки дуже подрібнити, органічні речовини швидко розкладаються і їх значення для наступної культури зменшується [2].

Стерня та пожнивні рештки, залишені на поверхні, а також відмова від основного обробітку ґрунту дають можливість запобігти розвитку водної та вітрової ерозії, що є особливо цінним у південних регіонах нашої держави, а також при вирощуванні культурних рослин на схилових ділянках. З іншого боку, за таких умов стрімко зростає шкода чинність гризунів у полі, створюються сприятливі умови для збереження збудників хвороб та перезимівлі шкідників, що тягне за собою зростання витрат на закупівлю родентицидів, фунгіцидів та інсектицидів відповідно. Цікаво, що проблеми із поширенням хвороб і шкідників, а також збільшенням рівня забур'яненості рекомендують вирішувати за допомогою такого загальноприйнятого у землеробстві агротехнічного прийому як правильно складена сівозміна. Але, слід розуміти, що сівозміна – далеко не основний і недостатньо дієвий важіль впливу на чисельність шкідливих організмів. Таким чином, механічне навантаження на ґрунт мусить замінюватись на хімічне. Поряд з цим, збільшується потреба в гербіцидах, адже в від механічного контролю рівню забур'яненості посівів за no-till технологій відмовляються.

Прибічники технологій прямого висіву стверджують, що за механічного обробітку при підготовці насінневого ложе на поверхню ґрунту з глибших шарів виноситься насіння і стимулюється поява нових хвиль бур'янів. Натомість, за no-till технологій кількість життєздатного насіння бур'янів істотно зменшується через деякий час. Це відбувається за рахунок того, що рівень забур'яненості формується переважно за рахунок насіння, що знаходиться на глибині до 5–7 см. Без перевертання скиби, насіння, що знаходиться у глибших шарах не матиме можливості прорости і втратить життєздатність. Теоретики стверджують, що за технологій прямого висіву через 5–7 років потреба в гербіцидах зменшується і поверхневий шар ґрунту практично повністю очищується від насіння бур'янів. Наскільки це реально, можна зробити висновок, базуючись на наступних фактах. По-перше, бур'яни мають значну насіннєву

продуктивність та стійкість до несприятливих умов середовища. Для прикладу, одна рослина амброзії полинолистої може давати 30–100 тисяч насінин. По-друге, насіння сеgetальних видів здатне зберігати схожість у ґрунті продовж тривалого часу. Так, життєздатність насіння у деяких видів бур'янів може зберігатися до 35–50 років.

Виходячи з цього, можна стверджувати, що для очищення ґрунту від насіння бур'янів, що вже є в ньому, недостатньо навіть 15–20 років. Якщо ж врахувати, що в умовах України перейти на no-till технології у чистому вигляді не вдасться, то ідея відмовивід гербіцидів з часом не може бути реалізована. Про що йде мова? Справа у тому, що навіть прихильники технологій прямого висіву погоджуються: під певні культури необхідно проводити оранку. Наприклад, у ланці сівоzміни: кукурудза – кукурудза – соя – соя – картопля, механічну обробку ґрунту проводять підвисаджування картоплі. Отже, відсутність потреби у гербіцидах за no-till технологій є міфом.

Рослинні рештки на поверхні підвищують ефективність акумуляції та утримування вологи в ґрунтовому покриві, зокрема, за рахунок снігозатримання, а з іншого боку, знижують температуру ґрунту на 3–5 °C, уповільнюють його прогрівання, що може викликати затримку появи сходів навесні. Наявність пожнивних решток активізує діяльність ґрунтових мікроорганізмів-деструкторів, що, в свою чергу, сприяє зростанню нестачі азоту в ґрунті. Ще одним недоліком no-till технологій є недостатня доступність фосфору рослинам (переважання малорухомих форм у ґрунті). Тобто оптимізація азотного і фосфорного живлення є обов'язковою за технологій прямого висіву [3].

Впровадження технологій прямого висіву передбачає наявність у господарстві спеціалізованої техніки – дорого вартісних сівалок прямого висіву, потужних тракторів, комбайнів з функцією рівномірного розподілу пожнивних решток. Не треба бути економістом, щоб зрозуміти, що витрати на заміну машинно-тракторного стану не можливо «компенсувати» зменшенням витрат на обслуговування техніки та паливно-мастильні матеріали.

Прибічники no-till технологій стверджують, що всі ці проблеми можна вирішити, і основний аргумент – це поширеність технологій прямого висіву у світі.

Як приклад можна навести господарство ФГ «Світанок» на Сумщині, яке є зразком для багатьох сільгосппідприємств.

Незважаючи на екстремальні торішні погодні умови, які склалися в Україні під час вирощування сільськогосподарських культур і від яких господарства в більшості областей зазнали певних збитків, ФГ «Світанку» все ж таки вдалося виростити найвищі

врожаї в області й навіть порівняно з деякими регіонами країни. Зокрема, ячменю в середньому зібрали 35 ц, пшениці озимої — 45ц, кукурудзи — 70ц, ріпаку — 20 ц і найвищий урожай цукрових буряків за всю історію господарства — 600 ц з гектара[4]. Особливістю господарювання ФГ «Світанку» є те, що вже понад п'ять років вони зовсім відмовилися від оранки; під час вирощування просапних культур використовують систему мінімального обробітку, а такі культури, як ріпак, гречка, ячмінь, пшениця, вже три роки вирощують за системою No-till. Вони мають власний підхід до технологій No-till та мінімального обробітку, яким не володіє жодне господарство в Україні. Щоб перейти на No-till вважають в господарстві, насамперед потрібно придбати імпорتنу техніку (трактори, сівалки, обприскувачі, розкидачі мінеральних добрив, ґрунтообробні комплекси та збиральні комбайни), тому що техніка вітчизняного виробника не спроможна повністю задовольнити високу якість технологічних операцій. Подальші етапи такі: придбання високоякісного посівного матеріалу, адже не секрет, що запорука врожаю закладена в насінні. Далі, все залежить від уміння працювати на землі, тобто дотриматися поступового переходу в обробітку: класичний — мінімальний — нульовий (для цього знадобиться чотири-п'ять років). Досвід господарства свідчить, що особливе значення слід приділити живленню рослин, бо за нульової технології органічні добрива не вносять, залишаються на полі тільки після жнивні рештки, яких не достатньо для відновлення балансу витрати-надходження NPK. Тому для очікуваного врожаю важливе значення має використання мінеральних добрив. Система захисту теж відіграє чималу роль. На сьогодні неможливо навіть за класичної технології вирощування культур обійтися без препаратів захисту рослин.[4].

Нині господарство має найновіші технології в сільському господарстві, а саме: потужний машинно-тракторний парк, з допомогою якого вдається виконати всі технологічні операції (починаючи від сівби, догляду та завершуючи збиранням) в оптимальні строки з високою якістю. Навіть вітчизняну техніку, що залишилася, до певної міри переобладнали. Наприклад, використали на вітчизняних тракторах Т-150К широку колісну гуму. Внаслідок такого вдосконалення ФГ «Світанок» має агрегат із зменшеним питомим тиском на ґрунт, з допомогою якого в ранні строки можемо підживити озимі культури й не зашкодити землі. Всю зарубіжну техніку обладнали супутниковою GPS-навігацією, яка дає змогу в автоматичному режимі переміщати агрегати в полі і забезпечує паралельність руху та прямолінійність рядків сільськогосподарських культур. За власною ініціативою в господарстві здійснюють свої досліді з використання препаратів захисту рослин та удобрення.

Використання ГІС (геоінформаційних систем) дають можливість бачити результати дослідів і, за потреби, вони виправляють свої помилки. Основне завдання в господарстві — відновлення й збереження природної родючості ґрунтів та вирівняність ФОНу на кожному полі. За використання супутникових картографічних схем поля можна чітко бачити, як варіюються врожайність сільськогосподарських культур та вміст N_2O , P_2O_5 та K_2O на тій чи іншій ділянці поля. В майбутньому це реальна економія на добривах та інших витратах.

Багатьох цікавить проблема з бур'янами. На перших етапах застосування мінімального обробітку були проблеми і з забур'яненістю, тому господарству довелося інтенсивно застосовувати гербіциди. Знищивши за чотири-п'ять років бур'яни, що проростали у верхньому шарі, під час переходу на нульову технологію цієї проблеми вже майже не існувало, й різких коливань урожаю не спостерігалось[5].

Висновки. Технологія No-till- це ціла система, яка потребує дотримання найменших тонкощів у всіх технологічних операціях. Якщо хоча б одним із елементів знехтувати, то система вже не дасть бажаних результатів. Тому придбати сівалку прямого овисіву й сказати, що я працюю за No-till, буде абсолютно безграмотно.

Таким чином, запровадження технології за рахунок застосування нових елементів програм до гербіцидів, економії палива і вологи дають змогу виробникам зменшити високі витрати на комерційне виробництво сільськогосподарських культур.

ЛІТЕРАТУРА

1. Сайко В. Актуальні проблеми землеробства: простих шляхів мінімізації обробітку ґрунту не буває / В.Сайко // Техніка АПК. – 2008. – №1. – С.12-13.
2. Петришина В.В. Технологія No-till та перспективи її поширення в Україні / В.В. Петришина // Пропозиція. –2011. –№2. – С. 10.
- 3.Ситник В.П. Обробіток ґрунтів в Україні: плужний, мінімальний, нульовий?/ В.П. Ситник, В.В Медведєв // Вісник аграрної науки. – 2007. – №2. – С. 3-8.
4. Жолобецький Г.І. No-till: реальність чи фантастика / Г.І. Жлобецький // Пропозиція. – 2008.– №4. – С.35
5. Круть В. Ефективність безполцевого обробітку в Україні / В. Круть // Техніка АПК. – 1999. – №5. – С.12-13.

СПІВПРАЦЯ, ЩО ПРИНОСИТЬ РЕЗУЛЬТАТ

Ю.В. Тортіка, студентка

Науковий керівник: к.е.н., доцент Ключан В.П.

Миколаївський національний аграрний університет

Досліджено практику участі територіальних громад та об'єднань громадян органами місцевого самоврядування у проекті Програми розвитку ООН « Місцевий розвиток, орієнтований на громаду».

Ключові слова: самоврядування, територіальна громада, ресурси, повноваження, дієздатність громад, співфінансування, місцевий бюджет, реформування.

Постановка проблеми. Місцеве самоврядування в демократичних країнах є основою їх конституційного ладу, фундаментальним принципом організації публічної влади. Державною гарантією роботи органів місцевого самоврядування є створення децентралізованої системи публічної влади, за якої місцеві громади повинні отримати повноваження і ресурси для надання виключної кількості якісних послуг населенню.

Територіальна громада є базовою одиницею, дієздатність та спроможність якої слугує запорукою соціально-економічного розвитку держави в цілому. Сьогодні в Україні відбувається широкомасштабне соціально – економічне реформування, ініційоване Президентом. Але будь-яке реформування не може бути успішним, якщо воно не спирається на сильні, дієздатні, фінансово-спроможні територіальні громади та інституції громадянського суспільства.

Однією з найбільших проблем, що стримує розвиток країни, є недостатня як громадянська, так і бізнесова активність громадян.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Упродовж останніх п'яти років центральною владою були здійснені спроби щодо здійснення адміністративно-територіальної, інших структурних реформ на рівні територіальної організації влади для поліпшення життя громад. Проблемам підвищення ефективності роботи територіальних громад приділено увагу багатьма вченими, практиками, політиками. Зокрема серед них: В. Бабаєв,

О.Батанов, М.Пухтинський, А.Ткачук, В.Нудельман, Проект Європейського Союзу та Програми розвитку ООН «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду» та інші. [1]

Постановка завдання. Метою даного наукового дослідження є висвітлення практики впровадження проекту Європейського Союзу та Програми розвитку ООН «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду» у розвиток соціальної інфраструктури на селі та її підвищення рівня самоорганізації населення для вирішення найважливіших проблем.

Виклад основного матеріалу дослідження. Органи місцевого самоврядування в Україні не мають достатньо фінансових та матеріальних ресурсів, щоб виконувати в повній мірі повноваження, надані законодавством України, та належно задовольняти соціальні-економічні, культурні потреби громадян відповідної територіальної громади, тому питання фінансування соціальних програм, і не тільки соціальних, є постійно актуальними.

Саме на розвиток громадської ініціативи сільських жителів, їх об'єднань спрямований Проект Європейського Союзу та Програми розвитку ООН «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду» (далі проект ЄС ПРООН «МРГ»).

З метою розвитку ініціатив громад, фінансової підтримки ініціатив Врадіївський район бере участь у другому етапі Проекту. Для організації роботи створено Форум місцевого розвитку та ресурсний центр громад.

Форум є добровільною організованою структурою при районній раді та райдержадміністрації, яка формується з представників районної ради, голів селищної та сільських рад, голів постійних комісій районної ради, керівників провідних підприємств, установ, організацій району, а також інших представників, зацікавлених в реалізації проектів місцевого розвитку. Головні завдання координування впровадження проекту на районному рівні:

- допомога громадам району у формуванні проектів ПРООН, вести обмін в їх реалізації; узгодження планів громад, місцевостей з планом розвитку району;
- залучення технічних та фінансових ресурсів для реалізації ініціатив громади;
- обговорення питань, що виникають під час впровадження проекту.

При районній раді створено ресурсний центр розвитку громад, виділено приміщення та призначено спеціаліста для роботи з громадами, здійснюється навчання членів, своєчасне надання консультацій та відповідної інформації сільським громадам.

У 2011 році у Врадіївському районі відбувся вступний семінар Спільного проекту ЄС/ПРООН «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду – 2», в якому прийняли участь 50 осіб. Під час семінару було підписано Тристоронню угоду про співробітництво між ПРООН, районною державною адміністрацією та районною радою. Учасники семінару дізналися про умови здійснення проекту, національний та

регіональний досвід за 2008-2010 роки, а також основні характеристики проекту «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду – 2»: пріоритетні напрямки, умови співфінансування мікропроектів громад.

Після 2011 року в 6 місцевих радах з 12 створені та зареєстровані громадські організації, які повинні стати генератором місцевих ініціатив, їх виконавцем при підтримці влади та ПРООН.

Фінансування будь-якого мікропроекту відбувається таким чином: 50% його загальної вартості сплачують ЄС та ПРООН, 45% – це кошти з місцевого бюджету, а інші 5% повинна внести громада. Проекти спрямовані у першу чергу, на консолідацію громади. Тому його фінансування неможливе, якщо жителі населеного пункту не об'єднуються разом з метою заснування окремої громадської організації, не створять власний проект та не контролюватимуть його впровадження. Паралельно із реалізацією проекту жителі населених пунктів мають можливість вирішити багато різних проблемних питань. Проекти формують свідомість та культуру громадян, тому необхідно їх активно підтримувати. Фінансування всіх проектів здійснювалося як показано в таблиці 1.

Таблиця 1

Співфінансування проектів (грн)

Назва проекту	Співфінансування учасників				всього
	ПРООН	ОГ	с/р	РДА	
с. Богемка ремонт водопроводу	70 468 (49,7%)	12 043 (8,5%)	17 153 (12,1%)	42 198 (29,7%)	141 862
с. Захарівка ремонт системи опалення Захарівської ЗОШ	79 390 (47,7%)	8 875 (5,3%)	-	78 020 (46,9%)	166 285
с. Нововасилівка ремонт Нововасилівської ЗОШ I-III ст.	80 000 (47,0%)	13 671 (8,0%)	76 672 (45,0%)		170 343
с. Сирово ремонт водопроводу	80 000 (41,9%)	96 363 (50,5%)	10 636 (5,6%)		190 915
Всього	309 858 (46,3%)	134 868 (20,1%)	104 461 (15,6%)	120 218 (18,0%)	669 405

В 2012 році чотири сільські ради підготували мікропроекти та здійснили їх за Програмою розвитку ООН «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду»:

- Сирівська сільська рада – «Енергозберігаючі технології у водозабезпеченні» – проведено заміну обладнання на 5 артезіанських свердловинах;

- Доброжанівська сільська рада «Капітальний ремонт водопроводу в с. Богемка Врадіївського району Миколаївської області» – здійснено капітальний ремонт водопроводу в с. Богемка;

- Нововасилівська сільська рада – замінені вікна та двері у школі;

- Іванівська сільська рада – «Капітальний ремонт системи опалення»;

- Захарівської ЗОШ I – III ступенів» – здійснено капітальний ремонт опалення.

Висновки. Проект поступово змінює ментальність громадян, внаслідок чого ламається стереотип про пасивність та відстороненість сільських мешканців. Ефект виходить за рамки впровадження Проекту, і змінюється відношення до інфраструктурних об'єктів взагалі.

Головне досягнення співпраці з Програмами розвитку ООН і безпосередньо проекту «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду» у тому, щоб вдалося мобілізувати територіальні громади району, які здатні працювати в майбутньому і вирішувати спільні проблеми власними зусиллями та за допомогою місцевої влади. Участь у проектах зміцнює потенціал місцевих громад, які зможуть розвивати міцне демократичне суспільство, керувати власними потребами та стати менш залежними від державної підтримки. В цьому перспектива розвитку громад, підвищення їх самостійності і самодостатності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Маліков С. В. Місцеве самоврядування та регіональний розвиток в Україні / С.В. Маліков // Науково-практичний журнал. – 2013. – №2. – С. 5-15.

2. Рафальський О. Державний фонд сприяння місцевому самоврядуванню в Україні. Швейцарсько – український проект «Підтримка децентралізації в Україні» / О. Рафальський, С. Маліков. – К., 2012. – 152 с.

3. Назаренко В. Посібник по залученню додаткового фінансування для проектів місцевого розвитку: Проект з регіонального врядування та розвитку / В. Назаренко, О. Горєва. – Київ ; Запоріжжя, 2009. – 46 с.

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВИРОБНИЦТВА І РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОДУКЦІЇ ОЛІЙНИХ КУЛЬТУР В УКРАЇНІ

Н. Фоміна, студентка

Науковий керівник: к.е.н., доцент Кареба М.І.

Миколаївський національний аграрний університет

В статті розглянуто проблеми виробництва та реалізації продукції олійних культур, які займають значне місце як на внутрішньому, так і на зовнішніх ринках.

Ключові слова: аграрний сектор, олійні культури, зовнішній і внутрішній ринки, ринковий механізм, перспективи виробництва, сучасні технології, рентабельність виробництва

Актуальність дослідження. Сталий розвиток українського аграрного сектора та вирішення багатьох соціальних проблем сьогодення українського села більшість науковців, експертів та політиків пов'язують, насамперед, з розширенням та збільшенням обсягів виробництва сільськогосподарської продукції. Дійсно, існуючий потенціал аграрного виробництва України є надзвичайно високим. Це й чи не найкращі в Європі земельні ресурси, значний людський потенціал, що може бути задіяний в аграрній сфері, прийнятні кліматичні умови для вирощування різноманітних сільськогосподарських культур, сприятливе географічне розташування. Сукупність цих факторів є визначальною в формуванні аграрного потенціалу України й можливостей сільськогосподарського виробництва.

Водночас, розвиток вітчизняного аграрного сектора, як, загалом, і будь-якої іншої галузі, неможливий без пильної уваги до ринків збуту продукції. Саме їх цілеспрямоване та послідовне розширення мають формувати головні передумови розвитку ефективного аграрного виробництва. Особливо це питання актуальне для олійних культур, вибір яких було зумовлено питомою часткою даних культур в загальному виробництві валової продукції сільського господарства України. Крім того, саме продукція цих культур порід із зерном культурами є визначальними в зовнішній торгівлі України і користується значним попитом на зовнішньому ринку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Досліджуючи розвиток державної аграрної політики у підвищенні ефективності сільськогосподарського виробництва Б.К. Супіханов [5] зазначає, що порівняно з розвинутими країнами Україна програє по головних показниках ефективності виробництва: продуктивності праці, техніко-технологічній забезпеченості, енергоємності, врожайності сільськогосподарських

культур, продуктивності худоби. В.Я. Месель-Веселяк [3], аналізуючи сучасний стан виробництва сільськогосподарської продукції та зростання ефективності в різних господарських формуваннях, відмічає його залежати від фінансового забезпечення. Як вважають О.В. Березін і О.В. Ващук [2], аграрна економіка має розвиватися інноваційним шляхом. А З.Ашхотов [1] звертає увагу на те, що способи підвищення врожайності та якості продукції, що виробляється, це, в першу чергу, дотримання сівозмін, внесення добрив, бажано органічних, своєчасна підкормка рослин, використання продуктивних та якісних сортів і гібридів та ін. До того ж, застосування високоінтенсивних сортів, особливо районованих, це найменш ресурсоємний і, в той же час, найбільш ефективний спосіб росту врожайності. Б.К. Супіханов [5] також вказує на порушення елементарних вимог щодо структури посівів, збереження та підвищення родючості ґрунтів, організації й технології вирощування сільськогосподарських культур.

Разом із тим, проблеми формування та функціонування олійного підкомплексу, створення ринкового механізму господарювання щодо нього, збалансований розвиток усіх ланок виробничого процесу досліджені недостатньо глибоко.

Мета дослідження. Проаналізувати стан та розглянути тенденції виробництва і реалізації продукції олійних культур.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ринок продукції олійних культур залишається найстабільнішим, як з точки зору попиту зовнішнього та внутрішнього ринку, так і з економічної ефективності виробництва серед всіх видів сільськогосподарської продукції. В середньому за останні 5 років рівень рентабельності виробництва продукції олійних культур був вище 50%. Не дивно, що за таких умов загальні площі посівів під олійні культури за той же період збільшилися майже в два рази. Звичайно, такі темпи росту можливі були лише за рахунок стимулювання значного зовнішнього попиту. Водночас, між показниками потужності внутрішнього та зовнішнього ринку олійних культур України не існує значної різниці. В 2012 році ця різниця становила близько 20%, а в минулі роки була ще нижчою. Пояснюється це дуже просто — основний попит зовнішнього ринку на олійну продукцію задовольняється за рахунок переробних потужностей олійно-жирової галузі. Майже 60% олії всіх видів, що виробляється в Україні, експортується. Саме олійно-жирова галузь до останнього часу формувала попит на олійні культури, підтримуючи необхідний рівень паритетного ринку.

Впродовж останніх двох років ця ситуація почала поступово змінюватися. Внаслідок значного збільшення посівних площ, і як результат, приросту загального

валового збору олійних культур, переробних потужностей внутрішнього ринку стало замало, щоб перекрити значні обсяги пропозиції, тим самим значно активізувавши експорт чистої сировини. В 2012 році експорт олійних культур зріс більш ніж в два рази проти обсягів експорту попереднього періоду. Зважаючи на стабільне зростання попиту на продукцію олійних культур на світовому ринку, тенденція збільшення обсягів експорту олійних культур буде лише зберігатися.

З одного боку для вітчизняного товаровиробника це добре, бо завжди буде існувати необхідний ринок збуту продукції, але з іншого — вже зараз постає проблема конкурентоспроможності продукції. Як і у випадку з зерновими культурами, через застосування неефективних технологій виробництва, темпи зростання собівартості виробництва продукції олійних культур значно випереджають зростання цін на відповідну продукцію на світових ринках. Зауважимо, що в останні роки рентабельність виробництва соняшника, як основної олійної культури України, скоротилась більш ніж в два рази порівняно з початком 2000-х років. Відповідно до вищезгаданого, збільшення виробництва продукції олійних культур до рівня 15 млн. т на рік потребуватиме насамперед переходу до нових високоефективних технологій виробництва, котрі дозволять збирати врожай з урожайністю не менш 25 ц/га. Лише за таких умов товаровиробник зможе отримувати необхідний рівень прибутку, зважаючи на експортно-орієнтовані ринки збуту.

При існуючому технологічному рівні виробництва з середнім рівнем урожайності 27 ц/га для зернових культур та 13 ц/га для олійних культур збільшення обсягів виробництва до 50 та 15 млн т на відповідні культури в 2015 році потребуватиме значного розширення посівних площ. Так, під зернові культури посівні площі мають бути збільшеними на 4 млн га до загальних 19 млн га, а під олійні культури більш ніж в два рази – до 11,2 млн га, або на 6 млн га. Зрозуміло, що навіть за умови відновлення занедбаних земельних ресурсів та скорочення посівних площ, задіяних під іншими культурами, винайти 10 млн га для виробництва продукції зернових та олійних культур є неможливим.

Однією з можливостей для поступового нарощування обсягів виробництва має бути перехід до ефективного високотехнологічного виробництва, яке в змозі забезпечити урожайність зернових та олійних культур на рівні 38-40 ц/га та 23-25 ц/га відповідно.

Розглянемо особливості ринків збуту олійної продукції. В умовах ринкової економіки регулювання виробництва продукції має керуватись насамперед балансом попиту та пропозиції. Визначальним для формування внутрішнього попиту є кількість

населення країни та його купівельна спроможність, що, в свою чергу, має стимулювати розвиток переробної галузі й збільшення виробництва готової продукції. Крім того, стимулом для розвитку переробної галузі та збільшення внутрішнього попиту може бути фактор нарощування внутрішніх переробних потужностей для забезпечення значного зовнішнього попиту на певну продукцію, як наприклад — соняшникова олія, 60% від загального виробництва якої експортується.

Ринки збуту продукції олійних культур як в сьогоденні, так і в найближчому майбутньому формуватимуться головним чином під впливом значного зовнішнього попиту. Соняшник, головна культура в структурі виробництва олійних, скоріш за все, користуватиметься значним попитом з боку переробних підприємств, а вже потім буде експортуватися як олія. Стосовно ріпаку, то питання його каналів реалізації залишається відкритим. Всесвітній бум розвитку біопаливної промисловості в останні два роки привів до значного зростання попиту і, як наслідок, цін на ріпак. За таких умов не дивно, що виробництво ріпаку в Україні у минулому році збільшилося в 4 рази і склало 605,7 тис. т. При цьому, якщо в 2011 році експортувалось 54% від загального виробництва ріпаку, то вже в 2012 році ця частка становилася 78%.

Загалом, слід зазначити, що поступове збільшення виробництва продукції олійних культур, можливе тільки за умови чіткої та виваженої експортно-орієнтованої позиції з боку держави. При цьому зовнішні ринки збуту будуть визначальними при формуванні обсягів попиту та цінової кон'юнктури на відповідну продукцію. Саме тому треба сказати декілька слів стосовно тенденцій останніх років на світових ринках зернових та олійних культур.

Щорічне зростання населення планети зумовлює ріст попиту на продукцію, що використовується на харчові потреби. Для рослинних олій цей фактор до 2001/2002 маркетингового року був визначальним в щорічному збільшенні обсягів світового споживання. Водночас із збереженням темпів росту споживання на харчові потреби починаючи з 2001/2002 МР, суттєво збільшились обсяги попиту з боку підприємств промислової переробки на нехарчові потреби.

З 2000/2001 МР частка споживання на нехарчові потреби рослинних олій зростає з 9,7% до майже 18% від обсягів загального споживання олії в 2011/2012 маркетинговому році. Такі темпи змусили значно збільшити обсяги світового виробництва рослинних олій, але все одно в повному обсязі задовольнити зростаючі потреби ринку не змогли. Саме тому ціни на рослинну олію за цей період суттєво зросли. Співвідношення кінцевих запасів до загального використання, як показник

стабільності ринку за цей період знизився більш ніж на 30% і склав 7,0%, що є найнижчим показником за останні 10 років.

Значне зростання світового попиту на рослинну олію відбулося не останнім чином завдяки буму розвитку біопаливної індустрії. В 2011 році світове виробництво біодизеля збільшилося порівняно з минулим роком на 80% — до 5,4 млн. т. Очікується, що в 2013 році воно зросте ще на 46,3% до 7,9 млн. т. При цьому більше 60% біодизеля виробляється в ЄС, головним чином з імпортової сировини. Зважаючи на значну кількість заводів з виробництва біодизеля, що на даний час будуються в країнах Європи та США, очікується щорічне збільшення виробництва біодизеля на рівні 2,5-3 млн. т. Все це потребуватиме значного розширення виробничих потужностей аграрного виробництва, щоб задовольнити зростаючий попит на рослинні олії.

За такого розвитку Україна може опинитись в дуже вигідному становищі. Стабільне зростання загального попиту на олійні культури, а також значні обсяги субсидій, що спрямовуються на виробництво та споживання біопалив в ЄС, США та інших країнах, лише сприятимуть високому рівню світових цін. Завдяки цьому вітчизняний товаровиробник матиме можливість отримати високий рівень доходу, одночасно з поступовим збільшенням обсягів виробництва, керуючись відповідним рівнем попиту. Щоб реалізувати ці можливості в перспективі необхідно зробити певні кроки вже зараз. Насамперед в напрямку застосування нових ефективних технологій в виробництві, розбудови та розширенні експортної інфраструктури, реалізації виваженої експортно-орієнтованої політики та підтримки з боку держави. Потенціал для цього в Україні існує.

Єдиною можливістю нарощування обсягів виробництва, як і з точки зору використання земельних ресурсів, має стати перехід вітчизняних товаровиробників до прогресивних високоефективних технологій виробництва. Лише таким чином буде забезпечена можливість функціонувати в умовах жорсткої конкуренції як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках. Слід зазначити, що перехід до сучасних технологій виробництва на нинішньому етапі можливий здебільш для крупних спеціалізованих господарств. Відповідний процес поступово почав реалізовуватися починаючи з 2001 року.

Порівняно з 2001 роком частка середніх і великих підприємств (з площею більше 500 га) у виробництві головної олійної культури – соняшнику, збільшилася на 15% і в 2011 році склала 52%. Рентабельність виробництва соняшнику в таких підприємствах у 2012 році була на 20% вище від відповідного середнього показника

ефективності по Україні. Це було досягнуто за рахунок значно кращої технологічності виробництва і, як наслідок, вищого рівня урожайності.

Висновки. З проведеного дослідженням випливає, що головна умова забезпечення конкурентоспроможності на внутрішньому та зовнішньому ринках продукції олійних культур – перехід до прогресивних вискоефективних технологій виробництва.

З огляду на невисокий рівень потужності внутрішнього ринку продукції олійних культур, та об'єктивні причини, що заважають його швидкому зростанню: скорочення населення та повільне зростання темпів купівельної спроможності, що навіть при існуючих обсягах виробництва, дана продукція має бути експортно-орієнтованою. Значне збільшення внутрішнього попиту на продукцію може бути досягнуто за рахунок розвитку переробних підприємств, зокрема, виробництва біопалива.

Впровадження сучасних технологій, підвищення економічної ефективності та оптимізація затрат крупними підприємствами спровокує скорочення загальної чисельності найманих працівників на користь більш кваліфікованої робочої сили, що приведе до соціальної напруги у сільських регіонах. Цей факт необхідно враховувати при проведенні соціальної політики на селі та розвитку малого бізнесу, як сільськогосподарського, так і не сільськогосподарського характеру.

Ефективне та прогнозоване державне регулювання ринку продукції олійних культур повинно відігравати стимулюючу роль щодо збільшення обсягів виробництва та забезпечення конкурентоспроможності на всіх ринках.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ашхотов З. Интенсификация растениеводства: направления и оценка эффективности / З. Ашхотов // АПК: экономика, управление — 2008 — № 3 — С 62-67.
2. Березін О.В. Ефективне функціонування сільськогосподарського виробництва / О.В. Березін, О.В. Ващук // Економіка АПК. — 2010. — № 2. — С. 20-30.
3. Месель-Веселяк В.Я. Фінансування виробництва в сільськогосподарських формуваннях / В.Я. Месель-Веселяк // Економіка АПК. — 2007. — № 5. — С. 18-23.
4. Старченко А.Ю. Стан та тенденції виробництва і реалізації олійних культур у Луганській області [Електронний ресурс] / А.Ю. Старченко. — Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/chem_biol/nvnau/2010_154_1/10say.pdf
5. Супіханов Б.К. Розвиток державної аграрної політики у підвищенні ефективності сільськогосподарського виробництва / Б.К. Супіханов // Економіка АПК. — 2007. — № 8. — С. 3-8.

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ МОЛОЧНОГО СКОТАРСТВА РЕГІОНУ

Ю.А. Хохонік, студентка

Науковий керівник: к.е.н., доцент Клочан В.Ф.

Миколаївський національний аграрний університет

У статті розглядаються сучасний стан розвитку молочного скотарства в Миколаївській області і основні причини стримування виробництва молока.

Ключові слова: реформування, ринкові відносини, виробництво молока, кормова база, дотації.

Постановка проблеми. Реформування аграрного сектора економіки України породило чимало проблем, які спричинили кризову ситуацію у сільськогосподарських галузях. До таких галузей відноситься молочне скотарство: істотно скоротилося поголів'я худоби, зменшилися обсяги виробництва та споживання молочної продукції, виробництво молочної продукції стало нерентабельним.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання сучасного стану та перспектив розвитку, ефективності молочного скотарства вивчалися такими вченими економістами як В.Я. Амбросов, П.С. Березівський, Н.І. Шиян. Незважаючи на їх теоретичне і практичне значення, дані питання потребують подальших досліджень.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження динаміки розвитку молочного скотарства регіону та пошук шляхів вирішення виявлених проблем.

Виклад основного матеріалу дослідження. Молочне скотарство – одна з провідних галузей тваринництва. Серед найважливіших продуктів скотарства є молоко, яке займає важливе місце раціоні людини. У молоці міститься близько 120 найважливіших елементів харчування. На рік людині потрібно щонайменше 405 кг молока та молочних продуктів. Молочний жир належить до числа найцінніших харчових жирів, в коров'ячому молоці загалом його міститься до 3,8 %. Білки 1 літра молока по біологічній цінності прирівнюються до білків 142 г м'яса чи риби, 5 курячих яєць, 800 г білого хліба.

В останні роки в Україні молочне скотарство перебуває у глибокій кризі. Реформування аграрного сектора економіки, розпочате в 1991 р. обумовило істотні зміни, які вплинули на розвиток галузі молочного скотарства. Це стосується і Миколаївської області, обсяги виробництва молока в якій суттєво скоротились, про що свідчать дані рис. 1.

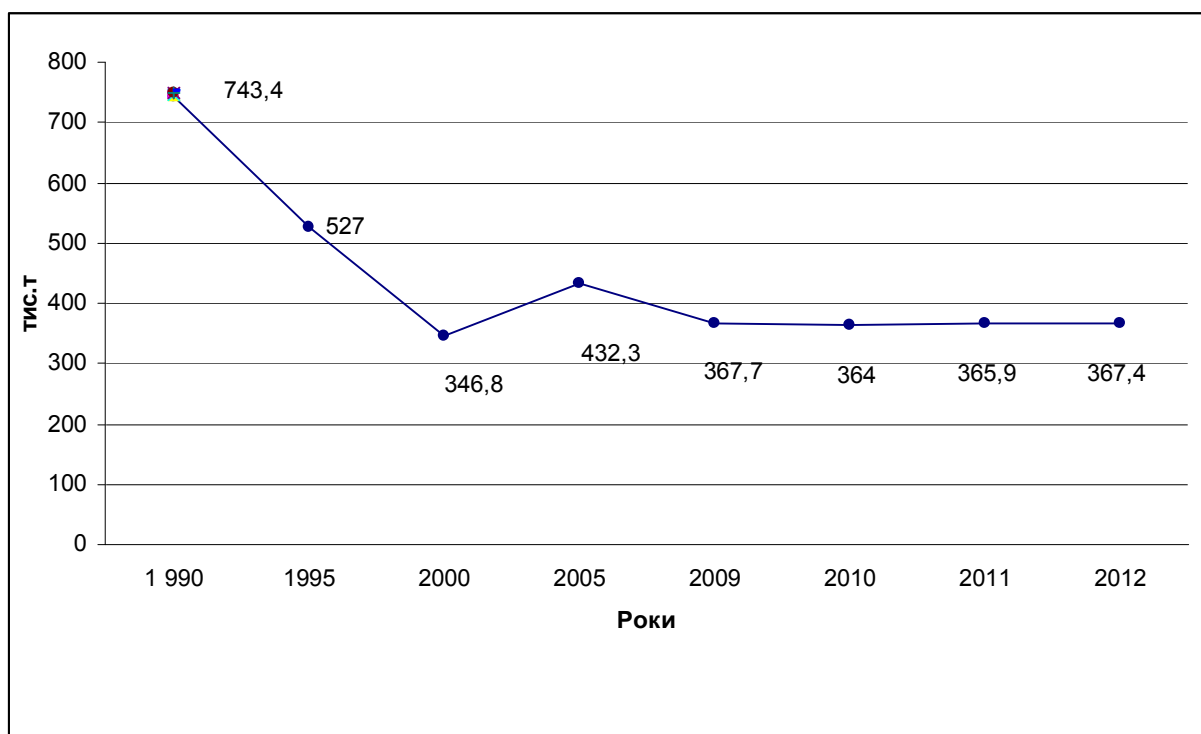

Рис. 1. Динаміка виробництва молока у Миколаївській області [1].

*Розраховано за даними Держкомстату України [1].

Бачимо, що порівняно з 1990 р. виробництво молока у Миколаївській області скоротилося у 2 рази.

Основною причиною зниження обсягів виробництва молока є різке скорочення поголів'я корів. За 1990-2012 рр. у всіх категоріях господарств Миколаївської області поголів'я корів скоротилося з 281,2 до 91,8 тис. голів, або у 3,1 рази (рис. 2).

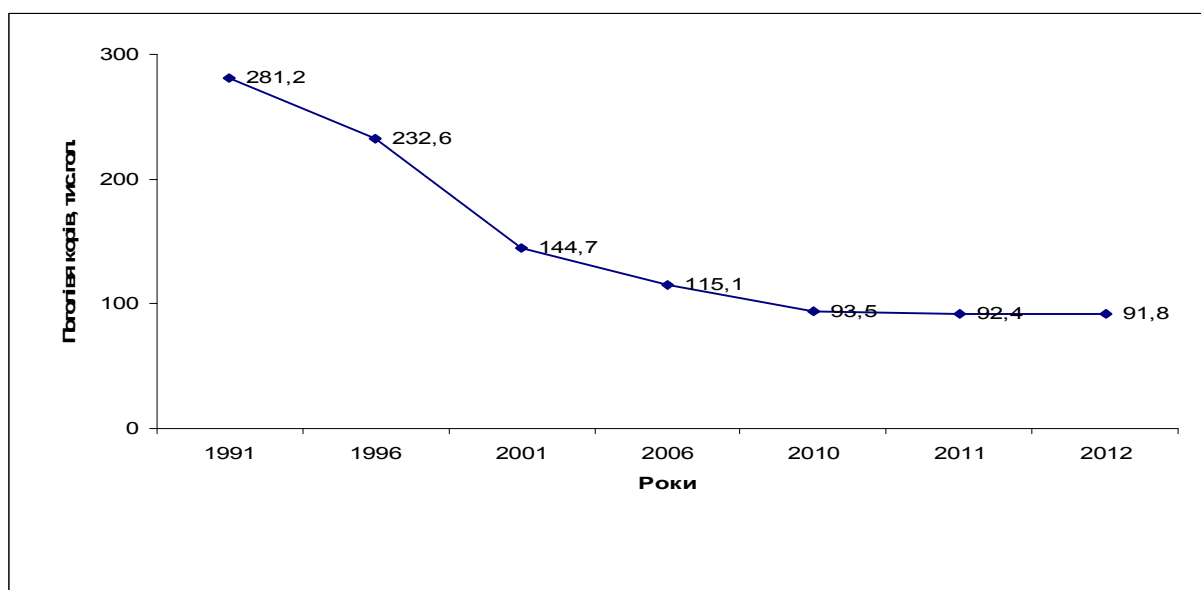

Рис. 1. Динаміка поголів'я корів у Миколаївській області [1].

*Розраховано за даними Держкомстату України [1].

Але звернувши увагу на рис. 3 ми можемо стверджувати, що скорочення поголів'я корів сприяло покращанню якісного складу дійного стада. Про це свідчить тенденція до підвищення показника середнього надою від однієї корови (рис. 3).

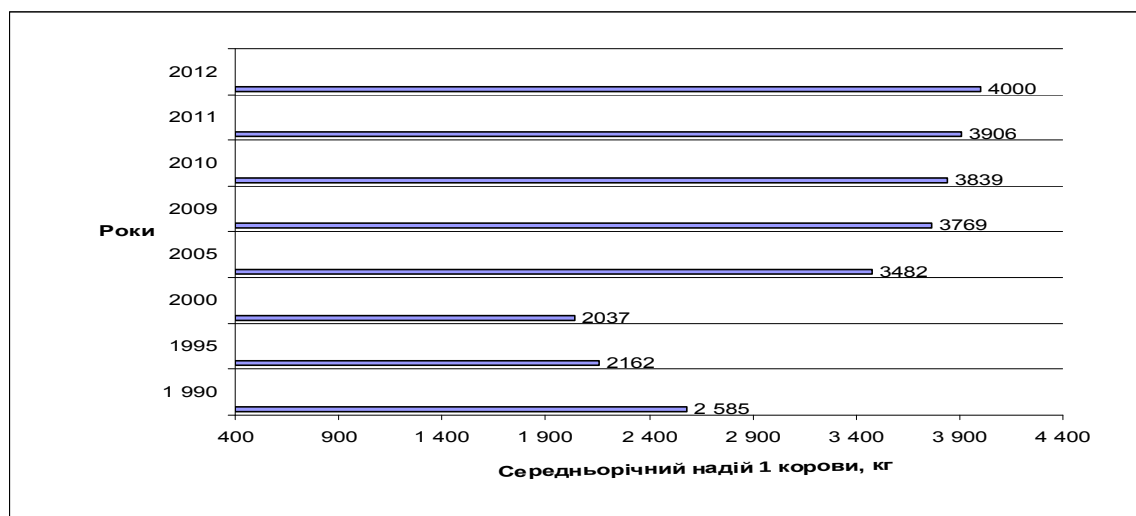

Рис. 3. Динаміка середньорічного надою від однієї корови в Миколаївській області [1].

*Розраховано за даними Держкомстату України [1].

Тенденція зростання продуктивності корів молочної череди простежується з 2005 року. Це пов'язано з поліпшенням породного складу худоби і вибракування низкопродуктивних корів. Так, у 2012 р. в господарствах усіх категорій середня продуктивність корів була на 94 кг вищою, ніж у попередньому році.

Основні причини стримування виробництва молока зумовлені збитковістю продукції молочного скотарства, насамперед через несприятливу цінову політику на ринку продовольства та відсутністю ефективного економічного механізму підтримки галузі, скорочення поголів'я корів, подорожчання кормів, випереджаючими темпами росту цін на пально-мастильні матеріали порівняно із закупівельними цінами на молоко тощо. Це засвідчує наявність проблем у галузі молочного скотарства, які перешкоджають її розвитку.

Найважливішою умовою розвитку молочного скотарства в країні є створення міцної кормової бази в кожному господарстві. Від цього безпосередньо залежать можливості збільшення поголів'я худоби і підвищення його продуктивності, що, в свою чергу, визначає темпи зростання і рівень виробництва продукції. Поки ж що виробництво кормів як за кількістю, так і за якістю не відповідає потребам галузі, наслідком чого є низька ефективність використання кормів, їх перевитрата, висока кормомісткість одиниці продукції.

Існує думка, що молочне скотарство може розвиватись тільки на великих підприємствах, адже вони можуть поставляти свою продукцію прямо на молокозавод. На нашу думку, в перспективі розвиватись можуть і дрібні власники адже для них є вихід - об'єднання в кооперативи по заготівлі молока.

Негативним, звичайно, є той факт, що в минулому році українські виробники молока так і не дочекалися обіцяної дотації від держави на його продукування. Механізм отримання державних коштів, призначених для часткової компенсації витрат на впровадження нової техніки (та технологій взагалі) в молочній галузі, дуже складний та непрозорий. Тому найчастіше виробники не можуть добитися обіцяних субсидій. Для прискорення нарощування виробничого потенціалу молочного скотарства необхідно забезпечити встановлення державних дотацій за приріст поголів'я корів, у тому числі й для особистих селянських господарств і повернення системи субсидій, яка існувала до 2011р. для виробників молока. "За півроку сільськогосподарським підприємствам надійшло всього 5 млн грн дотацій на молоко, що майже на 98% менше, чим за такий же період минулого року, коли в ціну тонни молока закладалось біля 400 грн субсидії." [2].

Висновки. За роки реформування аграрного сектора економіки виробництво молока у Миколаївській області скоротилося у 2 рази. Основною причиною зниження обсягів виробництва молока є різке скорочення поголів'я корів. Сьогодні Україна має значний потенціал у сфері виробництва молока. За таких умов питання розвитку молочного скотарства набуває особливої актуальності, водночас існує потреба в негайному вирішенні проблем, що стримують розвиток галузі. Відродження молочного скотарства можливе за умови пристосування аграрних підприємств до ринкового середовища, переорієнтації галузі на інтенсивний та інноваційний тип розвитку, покращення кормової бази.

ЛІТЕРАТУРА

1. Веб-сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс] / – Режим доступу : [http : //www.ukrstat.gov.ua](http://www.ukrstat.gov.ua)
2. Козаченко Л. Интеграционные процессы Украины. Зона свободной торговли с ЕС и таможенным союзом (Россия, Казахстан, Беларусь) / Л. Козаченко // Молочный бизнес – 2011. IV Всеукраинская конференция с международным участием 24-25 ноября 2011 г.

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ РИНКУ МОЛОКА ТА МОЛОЧНИХ ПРОДУКТІВ В РЕГІОНІ

А. В.Хромець, студентка

Науковий керівник: к. е. н., доцент Кареба М. І.

Миколаївський національний аграрний університет

У статті висвітлено проблеми розвитку ринку молока та молочних продуктів в Миколаївській області, розглянуто сучасний стан молочного ринку, проаналізовано перспективи його розвитку та обґрунтовано можливі шляхи підвищення конкурентоспроможності виробників молока та молокопродуктів.

Ключові слова: молоко, молочні продукти, ринок молока, сировина, постачальники, конкурентоспроможність, якість.

Постановка завдання. Проблема формування та розвитку ринку молока та молочної продукції має важливе значення і потребує детального дослідження з урахуванням регіональних особливостей. Її вирішення ускладнюється зі зміною форм власності та господарювання, структури виробництва і каналів збуту продукції. Скорочення обсягів виробництва молока та зменшення його надходження на переробні підприємства зумовлюють зниження обсягів та ефективності виробництва молочних продуктів, погіршення забезпеченості ними населення окремих регіонів та країни в цілому, що негативно позначається на рівні продовольчої безпеки держави. Недостатньо дослідженими залишаються питання оцінки негативних явищ і процесів при формуванні та розвитку ринку молока і молочної продукції, впливу на ефективність його функціонування організаційно-економічних і правових важелів, які формують конкурентоспроможне виробництво молочної продукції, а також попит та рівень споживання.

Аналіз досліджень та публікацій. Окремі питання формування і розвитку ринку молока та молочної продукції знайшли своє втілення у наукових працях П.С. Березівського, В.І. Бойка, Р.Л. Бойко, В.Н. Зимовця, М.П. Коржинського, Ю.М. Макаренка, В.Я. Месель-Веселяка, П.Т. Саблука, О.В. Шкільова, О.М. Шпичака та інших дослідників. Водночас необхідність комплексного підходу до вирішення проблеми ефективного функціонування ринку молока і молочної продукції на сучасному етапі реформування економіки, її загальнодержавна значущість, недостатня дослідженість регіональних ринків зумовили вибір теми статті.

Постановка завдання. Вивчення основних тенденцій розвитку ринку молока та молочних продуктів для визначення резервів і наукового обґрунтування напрямів підвищення економічної ефективності виробництва і переробки сировини в сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Агропромисловий комплекс України перебуває в фінансово-економічній кризі, що охопила всі сфери виробництва. Особливо кризові явища відчутні в молокопродуктовому підкомплексі, який посідає важливе місце в продовольчому підкомплексі країни. Сучасний ринок молока і молочних продуктів у розвинутих країнах не є стихійним, він регулюється державою [1].

Український ринок виробників молочної продукції налічує близько 300 підприємств загальною потужністю 20 млн т молока на рік.

Миколаївська область – високорозвинутий індустріальний регіон країни, який визначається потужною, багатогалузевою промисловістю і має велике значення в структурі економіки України. В загальнодержавному поділі праці на частку області припадає до 1,9% промислової продукції, в молочній промисловості – 5,1%. Нині виробництво молока та молокопродуктів є одним з найперспективніших напрямів розвитку аграрного сектору [5].

Сприятливі кліматичні умови, наявність великих площ сільськогосподарських угідь, значна місткість ринку молочної продукції сприяють розвитку молочної промисловості області. Приймання і переробка молока здійснюється на 12 підприємствах. Аналіз основних виробників молочної продукції свідчить, що лідером її ринку в Миколаївській області є акціонерні товариства “Лакталіс-Україна” (President), 90% акцій якої належать французькій компанії Lactalis. Її частка на українському ринку становить 8%. Важливе місце на ринку займають “Першотравневий молококонсервний комбінат”, “Вознесенський” та “Баштанський” сирзаводи. Потужність всіх підприємств розрахована на випуск 32 т вершкового масла, 270 т продукції з незбираного молока й 96 тис. умовних банок молочних консервів на добу [3].

Однак, незважаючи на зазначене, розвитку ринку молока заважає ряд проблем. Найгостріша серед них – сировинна, яка визначена процесами, що відбуваються у вітчизняному тваринництві. Корені проблеми йдуть до періоду реформування АПК України, внаслідок якого відбувся фактично діаметральний перерозподіл частки у виробництві молока між великими сільськогосподарськими виробниками і особистими дрібнотоварними господарствами населення. Нині на останні припадає понад 80% надоїв молока, а на середні та великі сільськогосподарські підприємства – лише 20%.

Проблемами в тваринництві, як і раніше, залишається низька продуктивність праці, високі витрати енергоресурсів і кормів, що зумовлено застосуванням у галузі застарілих технологій, техніки та устаткування. Коштів на модернізацію більшість ферм не має. Тим більше дуже важко вирішити ці проблеми в особистих господарствах населення, де крім цього, гостро стоять питання забезпечення якості молока, яке б відповідало новим стандартам, сезонності, масового збільшення надоїв і покращення генофонду тварин. До того ж з населенням неможливо створити повноцінні бізнес-відношення. Від цього страждають як переробні підприємства, так і фермери [4].

Питання реструктуризації тваринницького комплексу на сьогодні дуже актуальне, його вирішення не можна відкладати. Не вирішивши цієї проблеми молочної галузі, неможливо вийти з інших, пов'язаних з нею, таких як сезонність, мінімальні закупівельні ціни на сировину, зменшення зовнішніх ринків для молочної продукції з України, дефіцит лабораторій контролю якості та ін. У комплексі зазначені проблеми можуть згубно позначитися на галузі. Успішне їх вирішення, навпаки, відкриє для неї нові можливості.

Протягом 2003 - 2012 рр. у Миколаївській області відбулось збільшення надоїв молока від однієї корови від 2585 кг до 3562 кг. Це на 19 кг, або на 0,5% більше, ніж у попередньому році (табл. 1). Починаючи з 2000 р. в області відмічається стала тенденція до зростання даного показника. В господарствах усіх категорій за аналізований період продуктивність корів щорічно зростала на 9,7%.

Таблиця 1

Середньорічний надій молока від однієї корови в усіх категоріях господарств за роками, кг

Регіони	Роки									
	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Україна	863	204	359	709	873	887	185	487	652	665
Миколаївська область	585	162	137	637	903	947	322	482	543	562

*За даними Державного комітету статистики України

Незважаючи на суттєве зростання продуктивності корів в області протягом останніх років, її рівень залишається нижчим за показники загальнодержавного рівня.

Слід зазначити, що основними постачальниками сировини молокопереробним підприємствам залишаються господарства населення, які забезпечили близько 60% обсягу заготовленого молока. Незважаючи на те, що господарства населення займають досить вагоме місце у виробництві та реалізації молока і молочних продуктів в області,

вони не є надійними партнерами для молокопереробних підприємств у зв'язку з невеликими обсягами виробництва та неможливістю контролювати якість закупленого від них молока.

За останні п'ять років кількість підприємств - виробників молочної продукції скоротилась вдвічі - від 33 у 2008 р. до 16 у 2012 р. Ринок переробки молока залишили невеликі спеціалізовані підприємства (їх кількість зменшилась від 18 до 12), які не витримали конкуренції з потужними підприємствами [2].

Таким чином, виробництво молока в регіоні практично перейшло у сектор господарств населення, які відіграють буферну роль на ринку продовольства в період спаду виробництва на сільськогосподарських підприємствах.

Незважаючи на виняткове значення та незамінність молочних продуктів, рівень їх споживання населенням Миколаївської області залишається низьким. Раціональною вважається річна норма споживання молочної продукції не менше 380 кг на одну особу (у перерахунку на молоко). Щорічно кожний мешканець області споживає лише 60 - 70% молока від рекомендованої норми [5].

Протягом 2008 - 2011 рр. споживання молока та молочної продукції населенням області постійно зростало, лише у 2012 р. спостерігається зменшення цього показника до 252 кг на одну особу, аналогічно по Україні - на 4,3% проти 2006 р. (табл.2).

Таблиця 2

Споживання молока та молочних продуктів на одну особу за рік, кг

Регіони	Роки				
	2008	2009	2010	2011	2012
Україна	863	204	359	709	873
Миколаївська область	585	162	137	637	903

*За даними Державного комітету статистики України

Слід зазначити, що рівень споживання молочних продуктів на Миколаївщині один з найвищих у країні. Так, у 2012 р. регіон знаходився на 10 місці серед інших областей по споживанню даної продукції на одну особу [3].

Низький рівень споживання українцями молока і молокопродуктів пояснюється, насамперед, їх низькою купівельною спроможністю. Крім того, як зазначають експерти, за 20 років продукти харчування загалом подорожчали майже вдесятеро. Незважаючи на те, що вартість молока і молочних продуктів в Україні досить висока і постійно зростає, рентабельність виробництва є в край низька.

Аналіз різних точок зору як науковців, так і практиків, що присвячені питанням виготовлення якісної сировини, дають підстави сформулювати основні чинники зниження якості сировини: порушення санітарно-гігієнічних умов виробництва молока, неналежний контроль якості молока, порушення умов транспортування. У результаті чого молоко надане для переробки не відповідає діючим нормам.

Властиві Україні система перевірки безпеки і якості продуктів харчування, в основному, орієнтована, на кінцевий результат. Тобто аналізу підлягають лише окремі зразки продукту, що вибрані контролером. У разі отримання добрих результатів, реалізації підлягає вся партія. Проте такий підхід не гарантує повної безпеки та абсолютної якості цієї продукції.

Висновки. В Миколаївській області спостерігається тенденція до скорочення валового надою молока, причиною чого є зниження поголів'я корів. У виробництві молока - сировини домінуючу роль відіграє сектор господарств населення, а частка продукції молокопереробних підприємств постійно скорочується.

Рівень виробництва молока всіх видів на одну особу у регіоні вищий за показник в цілому по Україні, але рівень споживання є нижчим за раціональну норму.

Системний аналіз ринку молока і молочної продукції у регіональному аспекті є актуальним і потребує подальших досліджень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Слободян Н. Я. Вплив державного регулювання на функціонування підприємств молочної промисловості України / Н. Я. Слободян // Продуктивність агропромислового виробництва. – 2010. – № 4. – С. 47.
2. Промисловість Миколаївської області 2012 : стат. зб. – Миколаїв, 2013. – С. 116 - 127.
3. Державний комітет статистики України [Електронний ресурс] : Веб – сайт – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>
4. Савицька В.М. Актуальні проблеми розвитку ринку молока і молочних продуктів / В. М. Савицька // Економіка АПК. – 2010. – № 11. – С. 102-138.
5. Чабан Г.В. Молочна промисловість: стан, проблеми і перспективи / Г.В. Чабан // Економіка АПК. – 2011. – № 5. – С. 51-56.

УДК 001.895:338.439:633.1

ОСОБЛИВОСТІ ІНТЕНСИФІКАЦІЇ Й ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ЗЕРНОВИРОБНИЦТВІ

Т.О. Чернозуб, студентка

Науковий керівник: д.е.н. професор Червен І.І.

Миколаївський національний аграрний університет

Досліджено теоретичні та практичні основи розвитку інноваційної діяльності у сільському господарстві. Висвітлено особливості інноваційної діяльності та процесу впровадження інновацій.

Ключові слова: інновації, інноваційна діяльність, інноваційний розвиток, інтенсифікація, сільськогосподарські підприємства.

Постановка проблеми. Для сільського господарства України немає іншого шляху у вирішенні питання національної продовольчої безпеки, як послідовного впровадження інтенсифікацій у всіх його галузях, ефективного використання матеріально-фінансових засобів і праці, наявних у суспільній і особистому користуванні продуктивних земель, поголів'я худоби, птиці і т.д. Особливо гостро в сільському господарстві стоїть проблема інтенсифікації в сучасних умовах, коли потрібно ліквідувати різкий спад у виробництві зерна, кормів, м'яса, молока, скорочення поголів'я худоби і головне - забезпечити зростання його продуктивності. Проте, незважаючи на визначальну роль інтенсифікації в розвитку аграрного сектору економіки в умовах глобалізації, дослідженню цього важливого соціально-економічного процесу приділяється недостатньо уваги.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання інтенсифікації сільського господарства завжди посідали важливе місце в аграрній економічній науці. Інтенсифікації завжди приділялася пильна увага як з боку практиків, так і дослідників, в тому числі В. Г. Андрійчука, В. С. Балабанова, Г. С. Гордєєва, М. Н. Гумерова, А.М. Емельянова, І. А. Бородін, П. І. Гайдуцький, М. М. Гук, В. М. Коровкіна, Л.Г. Мельника, В. П. Мертенса, В. Я. Месель-Веселяка, С. Рогачева, П. Т. Саблука, І.Л. Суслова, В. І. Мацибори, О. Б. Станкевича, В. П. Четвертакової та інших. Однак багато проблем цього процесу ще не вирішені. Дотепер збереглася велика розмаїтість підходів, визначень, думок у розумінні сутності, механізмів ефективності, класифікації, показників рівня й ефективності інтенсифікації. Це, з одного боку, підкреслює його складність, а з другого – різноманіття факторів, що впливають на цей процес.

Постановка завдання. Мета дослідження полягає в узагальненні теоретичних і методичних засад, обґрунтування напрямів інтенсифікації виробництва зерна на інноваційній основі в аграрних підприємствах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Теоретичні та практичні засади інноваційної діяльності висвітлені у працях І. Шумпетера. Він відкрив та обґрунтував якісно новий тип економічного розвитку – інноваційний та створив цілісну теорію інноваційного типу розвитку, запровадив у наукове використання категорію «інновація», розуміючи під цим не просто нововведення, а зміну технології виробництва. Ним доведено, що інновацією є не кожне нововведення, а лише таке, яке зумовлює вдосконалення технології, її перехід на новий, вищий ступінь розвитку.

У процесі дослідження даної проблеми виявлено деякі відмінності у поглядах вчених стосовно сутності та показників інтенсифікації сільського господарства. Зокрема, І. А. Бородин, П. І. Гайдуцький, М. М. Гук розуміють інтенсифікацію сільського господарства як процес, при якому зростають витрати засобів виробництва і праці на одиницю земельної площі. Звичайно, витрати можна збільшувати, але граничною межею їх росту є вирівнювання динаміки економічного ефекту, тобто вкладати треба доти, поки є віддача, а цього можна досягти, коли виробництво організовано на інноваційній основі.

Погоджуємося з думкою В. І. Мацибори, О. Б. Станкевича стосовно того, що радикальні перетворення в економічних відносинах можуть забезпечити підвищення ефективності виробництва лише на основі інтенсифікації сільського господарства, прискорення науково-технічного процесу в рослинництві та тваринництві.

Точка зору І. Л. Сулова стосовно інтенсифікації аграрного виробництва зводиться до того, що розширене відтворення на одній і тій самій земельній площі є об'єктивним процесом, зумовленим науково-технічним прогресом та удосконаленням організації суспільного виробництва. На мою думку це твердження є вірним, але для стабілізації й підвищення ефективності аграрного виробництва в нинішніх умовах цього недостатньо. Необхідно реалізувати комплекс організаційних, правових, економічних, технічних і технологічних заходів, які передбачають поновлення матеріально-технічної бази, розвиток селекційної роботи, підвищення кваліфікації кадрів, державну фінансову підтримку виробників сільськогосподарської продукції.

Суть інтенсивних технологій полягає в тому, що виробництво продукції здійснюється на основі новітніх технологій, досягнень науково-технічного прогресу при створенні всіх умов для вирощування сільськогосподарських культур.

Таким чином, інтенсифікація – це форма розширеного відтворення, яка ґрунтується на оптимальному формуванні та раціональному використанні на основі науково - технічного прогресу сукупних затрат уречевленої та живої праці, організації виробництва на інноваційній основі з метою збільшення обсягу продукції та підвищення ефективності її виробництва.

Потрібно з'ясувати суть поняття «інтенсифікація» і його відмінність від поняття «інтенсивність». Для кращого засвоєння питання про напрями інтенсифікації варто опрацювати наступну схему:

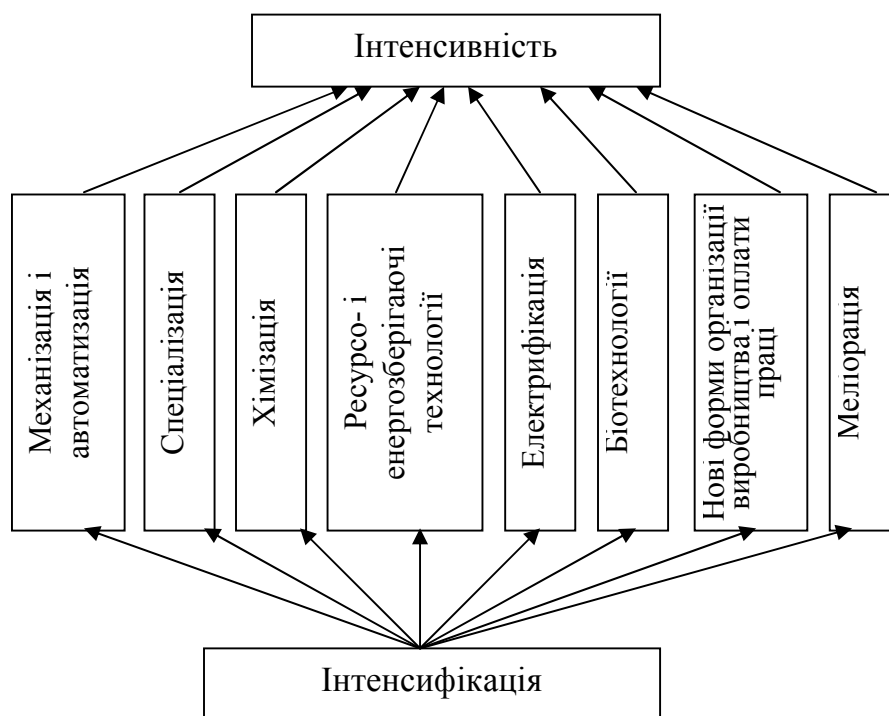

Рис. 1. Напрями інтенсифікації сільськогосподарського виробництва

Послідовна інтенсифікація сільського господарства базується на додаткових вкладеннях, але не можна пов'язувати її суть лише з абсолютним зростанням додаткових витрат. У процесі інтенсифікації додаткові вкладення повинні відображувати якісне вдосконалення всіх матеріальних ресурсів на основі науково технічного процесу [2].

Інтенсифікація рослинництва передбачає насамперед інтенсивне і ефективне використання продуктивності землі, підвищення її родючості, так як вона є основним засобом сільськогосподарського виробництва.

Додаткові вкладення спрямовуються на поліпшення посівних якостей насіння, виведення і впровадження у виробництво більш урожайних сортів сільськогосподарських культур, впровадження нових прогресивних технологій вирощування сільськогосподарських рослин, а також підвищення родючості ґрунту ,що

значною мірою залежить від раціонального поєднання і внесення у відповідних пропорціях органічних і мінеральних добрив, застосування інтегрованих систем боротьби із хворобами, шкідниками і бур'янами, виконання всіх виробничих процесів відповідно до агротехнічних і організаційно-економічних заходів із залученням висококваліфікованих кадрів.

Інтенсифікація всебічно впливає на розвиток сільськогосподарського виробництва, створює нові можливості підвищення продуктивності праці, прискорення окупності виробничих витрат і зниження собівартості продукції.

Визначальним фактором розвитку зернового господарства має бути інтенсифікація галузі на основі досягнень науково-технічного прогресу та розвитку ринкових відносин. Поряд із впровадженням інтенсивних технологій значну увагу слід приділяти поліпшенню насінництва, зменшенню втрат урожаю при вирощуванні, зберіганні та переробці зерна, впровадженню нових організаційних форм господарювання, посиленню матеріальної заінтересованості працівників.

Суть інтенсивної технології полягає в оптимізації умов вирощування на всіх етапах росту й розвитку рослин, розміщенні культур після кращих попередників, вирощуванні інтенсивних сортів, застосуванні добрив з розрахунку на заплановану урожайність, використанні інтегрованої системи захисту рослин від бур'янів, шкідників та хвороб, захисті ґрунтів від ерозії.

Сільське господарство може розвиватися двома шляхами: екстенсивним чи інтенсивним. Екстенсивний розвиток сільського господарства передбачає збільшення виробництва окремих видів продукції за рахунок розширення поля діяльності. В рослинництві - за рахунок розширення посівних площ на основі незмінного рівня техніки і технології. При інтенсивній формі розвитку збільшення виробництва продукції здійснюється за рахунок додаткових вкладень (на інноваційній основі) на ту ж саму площу та зростання врожайності сільськогосподарських культур. Тобто, інтенсифікація у сучасних умовах передбачає застосування досконаліших засобів виробництва, кваліфікованої праці, нових технологій та методів господарювання.

Інтенсифікація є основою підвищення ефективності виробництва - важливою складовою економічної стратегії кожного підприємства. Тільки через інтенсифікацію можна високими темпами підвищувати рівень продуктивності праці, рентабельності підприємства, зменшувати затрати виробництва.

Інтенсифікація - це об'єктивний і закономірний процес розвитку сільського господарства. Кожна країна рано чи пізно переходить від екстенсивного до інтенсивного розвитку сільського господарства.

Передумовами переходу до інтенсивного сільського господарства є:

- необхідність дальшого збільшення виробництва сільськогосподарської продукції;
- обмеженість орнопридатних земель;
- нагромадження додаткових матеріальних засобів і коштів у підприємствах для інтенсивного розвитку сільського господарства.

Одним із основних елементів різноманітної кількості технологій вирощування сільськогосподарських культур був, є і, принаймні в найближчому майбутньому, залишатиметься обробіток ґрунту. Саме стан ґрунту найбільше впливає на урожайність сільськогосподарських культур. Виснаження його інтенсивними технологіями ведення землеробства призвело до зростання екологічної загрози, негайної потреби розробки та впровадження альтернативних способів господарювання, спрямованих на захист ґрунтів і підвищення його природної родючості. До альтернативних методів ведення сільського господарства можна віднести біоінтенсивне міні-землеробство (Biointensive Mini-Farming), біодинамічне землеробство (Biodynamic Agriculture), ЕМ-технології (Effective Microorganism Technologies), маловитратне стале землеробство (LISA – Low Input Sustainable Agriculture), органічне землеробство (Organic Farming) та інші. Ці моделі ґрунтуються на глибокому розумінні процесів, що відбуваються в природі, спрямовані на поліпшення структури ґрунтів, відтворення їх природної родючості та сприяють утворенню екологічно стійких агроландшафтів.

Розглянемо інтенсивні технології обробітку ґрунту на прикладі no-till. Перші спроби запровадити в Україні таку систему землеробства («нульовий» обробіток, no-till) були пов'язані з ідеями І.Є. Овсінського. Він один з перших у світі дав оцінку плужній системі обробітку ґрунту, виявив негативні властивості оранки і теоретично обґрунтував та втілював у життя поверхневий обробіток ґрунту. На базі цих ідей були сформовані школи Т. Мальцева, О. Бараєва, М. Шикіули.

No-till технологія вже зарекомендувала себе як високоефективна. Підтвердженням цьому є результати господарської діяльності багатьох вітчизняних підприємств, що не перший рік використовують даний спосіб вирощування рослин. Наприклад, в сільськогосподарському підприємстві ТОВ «Кишинці» Черкаської області - 60% посівних площ оброблюють за технологією No-till, 40% – Mini-till. Дану технологію обробітку ґрунту використовують також господарства: у Шполянському районі – ТОВ «Шпола-Агро Індустрі», СТОВ «ЛНЗ-агро», ПП «Відродження»; Звенигородському – СТОВ ім. Гришка», Кам'янському районі – СТОВ «Україна», ТОВ

«Олімп»; Корсунь-Шевченківському – СТОВ НВФ «Урожай», Черкаському – ПП «Хацьки-Агро» та ін [3].

Основним фактором, що обмежує швидке розширення застосування технологій мінімального та нульового обробітку ґрунту, є досить висока ціна техніки, необхідної для впровадження технологій. Така техніка в свою чергу не може себе окупити за короткий період у одному господарстві. Тому дозволити собі її придбання можуть сільськогосподарські підприємства з економічно розвиненим виробництвом, яких сьогодні в Україні, на жаль, небагато.

Висновки. Таким чином, інтенсифікація – це форма розширеного відтворення на інноваційній основі яка ґрунтується на оптимальному формуванні та раціональному використанні на основі науково-технічного прогресу сукупних затрат уречевленої та живої праці, а також удосконаленні організації виробництва з метою збільшення обсягу продукції та підвищення ефективності агробізнесу.

Використання інноваційних елементів вирощування зернових культур забезпечує зниження витрат на пально-мастильні матеріали, насіння, оплату праці, що призводить до зменшення собівартості продукції та підвищення ефективності галузі.

Інтенсифікація аграрного виробництва має багатфакторний характер і вимагає комплексного, системного підходу до його дослідження та впровадження. Інтенсивний розвиток сільського господарства за такого підходу сприятиме економічному зростанню сільськогосподарських підприємств, формуванню кваліфікованого людського капіталу, забезпеченню продовольчої безпеки та збереженню довкілля.

ЛІТЕРАТУРА

1. Саранчук Г. М. Інноваційний розвиток сільського господарства як основа підвищення його конкурентоспроможності / Г. М. Саранчук // Інноваційна економіка. - 2010. - № 1 [15]. – С. 26–32
2. Андрійчук В. Г. Економіка аграрного підприємства: навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц. / В.Г. Андрійчук. — К.: КНЕУ, 2000. — 298-299 с.
3. Косолап М., Кротінов О. Система землеробства No-till / М. Косолап, О. Кротінов // Агробізнес. — 2011. — №1-2(200). — С.10-12
4. Особа Н. П. Інтенсифікація виробництва в сільськогосподарських підприємствах / Н.П. Особа // Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук. – 2008.

УДК 636.2.034:001.895

СУТНІСТЬ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ВИРОБНИЦТВА І МЕТОДИКА ЙОГО ОЦІНКИ У МОЛОЧНОМУ СКОТАРСТВІ

І.Б.Шишка, магістр

Науковий керівник: д.е.н., професор Червен І.І.

Миколаївський національний аграрний університет

Розглянуто сутність інноваційної діяльності на виробництво аграрної продукції, наведено методику оцінки інноваційного розвитку виробництва та її особливостей у молочному скотарстві.

Ключові слова: аграрна продукція, молочне скотарство, інноваційний розвиток, інновації, сільськогосподарське підприємство.

Постановка проблеми. В сучасних умовах впровадження інноваційної діяльності у сільськогосподарських підприємствах відіграє важливу роль у його ефективному функціонуванні, забезпечуючи високий рівень конкурентоспроможності виробленої продукції або послуг. Тому перед управлінським персоналом постає питання вибору найбільш ефективного напрямку інноваційного розвитку, його оцінки, шляхів підвищення інноваційної активності.

У науковій літературі недостатньо розкрита методика оцінки інноваційного розвитку виробництва аграрної продукції, в тому числі продукції молочного скотарства, що і обумовлює актуальність даної теми дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питаннями щодо проведення оцінювання інноваційного розвитку підприємства присвячено праці Б. Андрушківа, Л. Антонюка, В. Бандурова, О. Бойка, С. Князя, Є. Кузьміна, О. Лапка, Л. Нейкової, А. Поручника, Д. Черваньова та ін. дослідників. Провівши аналіз науково-методичної літератури, можна зазначити, що єдиної загальновизнаної методики оцінки інноваційного розвитку виробництва аграрної продукції відсутній, тому, незважаючи на різні напрями такого оцінювання, його ключовими аспектами виступають реальний ефекти та ефективність від введення інновацій у сільськогосподарських підприємствах.

Постановка завдання. Метою дослідження є визначення методики оцінювання інноваційного розвитку виробництва аграрної продукції та її особливостей у молочному скотарстві.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для рішення завдань народногосподарської практики з аналізу, прогнозування, планування та управління інноваційною діяльністю в агропромисловому комплексі винятково важливе значення

мають поняття інноваційного рівня виробництва і його оцінок, що відображають миттєвий зріз у часі кумулятивного результату інноваційної діяльності на тому або іншому економічному об'єкті. Саме такі оцінки повинні лежати в основі аналізу ефективності інноваційної діяльності, формування її цілей і планування інноваційного процесу, управління інноваційним рівнем виробництва, що розглядається як кінцева мета інноваційної діяльності.

У сучасній науковій економічній літературі поняття інноваційного рівня стосовно до різних економічних об'єктів з'явилося порівняно недавно, а публікації, у яких міститься аналіз цього поняття і робляться спроби розробки методичного інструментарію його оцінки, недостатні. Критичний аналіз таких підходів в цих роботах свідчить про те, що існуючі методичні підходи досить недосконалі.

Таким чином, як з позицій потреб народногосподарської практики, так і з позицій потреб розвитку відповідного напрямку економічної науки проблема розробки методології і методичних підходів до оцінки інноваційного рівня виробництва є актуальною [1].

Результативність інноваційного процесу показує, в якій мірі було досягнуто мети за рахунок впровадження інноваційних дій на підприємстві, тобто кількісний рівень впровадженої інновації, а ефективність дасть можливість охарактеризувати якісний ступінь задоволення в процесі впровадження інноваційних заходів на підприємстві відповідно до розрахованих кількісних показників інноваційної діяльності на підприємстві [2].

Взагалі інноваційний розвиток в сільському господарстві забезпечує наступні зміни показників: збільшення обсягів виробництва валової продукції; покращення продуктивності праці робітників зайнятих у сільськогосподарському виробництві; зменшення затрат праці на одиницю виробленої аграрної продукції; підвищення ефективності використання матеріально-технічних ресурсів; зменшення собівартості аграрної продукції; підвищення рівня якості продукції; зростання рівня ціни на вироблену продукцію; підвищення рівня інтенсифікації виробництва; покращення показників ефективності використання основних виробничих засобів (фондовіддача, фондосмність); збільшення обсягів реалізації; збільшення прибутків від реалізації продукції; підвищення рівня рентабельності сільськогосподарського виробництва.

Якщо розглядати дане питання у сфері молочного скотарства можна зазначити, що впровадження інноваційної діяльності сприятиме ефективному розвитку даної галузі. Наприклад, селекційно-племінна робота сільськогосподарських підприємств призведе до удосконалення порідних і продуктивних якостей худоби з метою створення

високопродуктивних тварин, добре пристосованих до найменш затратних технологій виробництва продукції. Таким чином, покращення продуктивних якостей корів сприятиме збільшенню надоїв, а високий рівень пристосованості тварин при зменшенні витрат на утримання забезпечить високу збереженість поголів'я та нормальне відтворення стада, що в свою чергу супроводжується підвищенням ефективності виробництва молока.

Використання такої інновації як сексована сперма забезпечить більш точне планування отриманого приплоду, а за рахунок збільшення питомої ваги телиць в загальному обсязі приплоду, значно скоротиться час повного ремонту дійного поголів'я.

Введення у фермі однотипної повнораціональної годівлі корів сприятиме підвищенню обсягів виробництва молока. Також даного результату можна досягти шляхом використання пивної дробини при годівлі та при силосуванні культур, що погано силосуються, а це в свою чергу підвищить якість кормів та зменшить їх вартість.

Як показує досвід закордонних та вітчизняних високорозвинених ферм, які займаються молочним скотарством, умови утримання та ветеринарного догляду мають значний вплив на обсяги виробництва молока. До таких інновацій можна віднести: безприв'язна система утримання, персональні паспорти на кожну тварину у вигляді чіпів, щітки для корів, пристрої для обстригання хвостів, системи оприскування водою худоби у жарких кліматичних умовах та інше. Відповідно використання інновацій у цьому напрямку сприятиме збільшенню надоїв, що в свою чергу матиме позитивний вплив на ефективність виробництва молока в господарстві в цілому.

Автоматизація деяких процесів у молочному скотарстві також має значний позитивний вплив на розвиток галузі у господарстві. На даний час розвиток науково-технічного прогресу забезпечує ринок різноманітними установками для зменшення впливу людського фактора на процес виробництва молока. Одним із таких інноваційних рішень є системи автоматичного контролю пересування тварин, при яких доцільно використовувати системи добровільного доїння. Даний комплекс зводить до мінімуму використання трудових ресурсів при виробництві високоякісного молока.

Однією із причин погіршення стану галузі молочного скотарства є ціна на молоко як сировину, яка на сьогоднішній день є нижчою від бажаної. Тому для великих господарств, які спеціалізуються на виробництві молока, доцільним є введення комплексів з переробки молока та фасування виробленої продукції. Це так звані міні-

заводи. Виробництво та реалізація готової молочної та кисло-молочної продукції стане для підприємства новим джерелом прибутків.

Отже, можна зазначити, що використання інновацій у молочному скотарстві сприятиме підвищенню ефективності даної галузі у господарстві. Інноваційний рівень виробництва аграрної продукції, в тому числі і молока, є складним, багатоплановим поняттям, на кількісний рівень якого впливає значна кількість різноманітних факторів. Це обґрунтовує доцільність використання інтегрального показника.

Під інтегральним показником рівня інноваційного розвитку виробництва слід розуміти результат оцінювання основних техніко-економічних показників діяльності підприємства, який ґрунтується на визначенні узагальнюючих показників шляхом застосування системи часткових показників та методу експертного опитування. Виходячи із відомої методики інтегрального оцінювання інноваційного розвитку підприємства, інтегральний показник інноваційного виробництва продукції можна визначити за наступною формулою [3,с.37-42]:

$$I_n = Y_1 \times K_1 + Y_2 \times K_2 + \dots + Y_n \times K_n, \quad (1)$$

де I_n – інтегральний показник рівня інноваційного розвитку виробництва продукції;

$Y_1, \dots, Y_n$ – певний узагальнюючий показник першого рівня (залежно від особливостей виробництва тієї чи іншої продукції експерти визначають їх кількість та склад;

$K_1, \dots, K_n$ – коефіцієнт, який характеризує вагомість того чи іншого показника першого рівня.

Узагальнюючі показники $Y_1, \dots, Y_n$ пропонуємо розраховувати за формулою [3,с.37-42]:

$$Y = \frac{X_1 \times A_1 + X_2 \times A_2 + \dots + X_i \times A_i}{100}, \quad (2)$$

де $X_1, \dots, X_i$ – коефіцієнти, які характеризують певний узагальнюючий показник;

$A_1, \dots, A_i$ – питома вага коефіцієнта в загальному комплексі оцінок, %.

Оцінка інноваційного рівня виробництва показує потенційні можливості виробничої сфери господарства та дає можливість визначити необхідність техніко-технологічних нововведень та ступінь готовності виробництва до їх впровадження.

Аналіз інноваційного рівня виробництва доцільно структурувати за такими елементами: продукція, обладнання, сировина та матеріали, технологія. Для використання даної методики важливе значення має об'єктивна оцінка значимості кожного елемента інтегрального показника, тому для проведення аналізу інноваційного

розвитку виробництва аграрної продукції необхідні знання та великий досвід роботи у тій чи іншій сфері сільського господарства.

Пропонуємо проводити оцінку інноваційного рівня виробництва аграрної продукції за такими етапами:

Перший етап передбачає визначення мети та завдання проведення оцінювання інноваційного розвитку. В нашому випадку метою є визначення ефективності використання різних видів ресурсів для здійснення інноваційної діяльності та яких результатів можна досягти при їх раціональному використанні в майбутньому. Завданням проведення оцінки є прийняття управлінських рішень для підвищення ефективності виробництва продукції молочного скотарства.

На другому етапі визначаються основні принципи оцінювання рівня інноваційного розвитку виробництва продукції. До них можна віднести принципи системного аналізу, інформаційної повноти та достовірності даних, комплексного підходу до оцінювання, логічного завершення проведеної оцінки.

Третій етап – визначення напрямів інтегрального оцінювання відбір узагальнюючих показників за кожним із цих напрямів. Як уже раніше було вказано, це є продукція, обладнання, сировина та матеріали, технологія. Якщо проводиться оцінювання у сфері молочного скотарства, то ці складові можна розглянути більш детально. Оцінка параметрів «продукції» передбачає аналіз виробництва та реалізації продукції, її якості та конкурентоспроможності. До складової «обладнання» показниками другого порядку можна віднести рівень використання матеріально-технічної бази, рівень розвитку селекційно-генетичної діяльності, розвиток техніко-технологічних інновацій. В свою чергу, при необхідності деякі показники другого порядку формуються показниками третього. Наприклад, рівень використання матеріально-технічної бази залежить від рівня забезпеченості енергетичними ресурсами, рівня використання електроенергії, рівня механізації виробництва продукції, ефективність використання машино-тракторного парку, рівень виробничої потужності та ін. Перелік усіх показників першого та другого порядку визначає управлінський персонал в залежності від особливостей виробництва тієї чи іншої аграрної продукції. До складової такої інтегрального показника як «сировина та матеріали» можна віднести ефективність використання кормової бази, рівень інноваційної діяльності в годівлі та кормовиробництві і таке подібне. До складової «технологія» доцільно віднести показники рівня технологічного оновлення виробництва, рівня введення інновацій в утриманні та ветеринарному обслуговуванні

тварин а також рівень впровадження організаційно-економічних та управлінських інновацій.

Для визначення показників по даній методиці доцільно використовувати метод експертних оцінок.

На четвертому етапі здійснюється вибір групи експертів, які визначають необхідні показники за напрямками інтегрального оцінювання а також коефіцієнти вагомості окремих часткових показників в системі узагальнюючих за напрямками оцінки.

На п'ятому етапі проводиться розрахунок узагальнюючих показників за напрямками інтегральної оцінки інноваційного розвитку.

Шостий етап передбачає визначення інтегрального показника рівня інноваційного розвитку виробництва аграрної продукції та узагальнення результатів оцінювання

Висновки. Отже, впровадження інноваційної діяльності у сільськогосподарських підприємствах сприяє підвищенню ефективності виробництва продукції, а також позитивно впливає на функціонування господарства в цілому. Для визначення інноваційного розвитку виробництва аграрної продукції, в тому числі молока, доцільно використовувати комплекс показників, що розраховуються поетапно, завершуючи інтегральним показником, результат якого залежить від узагальнюючих техніко-економічних показників діяльності підприємства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бандуров В.В. Робастна оцінка інноваційного рівня промислового виробництва (на прикладі чорної металургії) : автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.02.02 / Бандуров Володимир Володимирович ; НАН України. Ін-т пробл. ринку та екон.-екол. дослідж. — О., 2006. — 20 с.
2. Костевко В.І. Методологічні питання оцінювання ефективності інноваційної діяльності підприємства / В.І. Костевко // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Проблеми економіки та управління. — 2011. — № 698. — С. 66 – 73.
3. Черваньов Д. Менеджмент інноваційно-інвестиційного розвитку промислових підприємств України / Д. Черваньов, Л. Нейкова. — К. : Знання, 1999. — 514 с.
4. Малюта Л. Оцінювання рівня інноваційного розвитку промислового підприємства [Електронний ресурс] / Л. Малюта // Соціально-економічні проблеми і держава. — 2011. — № 1(4). — Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/e-journals/Sepid/2011_1/11mlyrpp.pdf

ОСОБЛИВОСТІ ФІНАНСОВОЇ ТА ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ АКЦІОНЕРНИХ ТОВАРИСТВ

М. В. Януш, студент

Науковий керівник: к. е. н., доцент Рябенко Г. М.

Миколаївський національний аграрний університет

Розглядаються особливості акціонерних товариств та їх фінансова діяльність на сучасному етапі.

Ключові слова: акціонерне товариство, акціонер, акції, статутний капітал, емісія, аудитори, інвестиції, механізм фінансування.

Постановка проблеми. Акціонерні товариства, як організаційно-правова форма і як суб'єкт корпоративного сектору в Україні, стають все більш популярними і поширеними. За умови проведення активної та успішної фінансової і інвестиційної діяльності акціонерне товариство є привабливим для інвесторів і має позитивний імідж. Але інвестиційна діяльність не має сенсу, якщо заплановані інвестиції не можуть бути профінансовані. Тому комплексний розгляд механізму фінансування інвестиційної діяльності акціонерних товариств є досить актуальним.

Особливо актуальною на сучасному етапі розвитку економіки України є необхідність структуризації управлінського апарату та визначення основних особливостей як акціонерних товариств, так і аспектів управління їх фінансовими ресурсами, напрямів корпоративної політики та формування системи ефективного корпоративного менеджменту для досягнення ефективної результативності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженням проблеми фінансової та інвестиційної діяльності акціонерних товариств займалися багато науковців, серед яких Баюра Д.О., Кудря Я.В., Пушкар О. І., Плетньов О. І., Савицька О. І. та інші. Вони займалися розробкою інституційного, ресурсного, інформаційного та законодавчого забезпечення інвестиційної діяльності акціонерних товариств.

Постановка завдання. Метою статті є аналіз механізму фінансування інвестиційної діяльності та виявлення основних проблемних аспектів, що виникають у процесі управління фінансуванням інвестиційною діяльністю акціонерного товариства.

Виклад основного матеріалу дослідження. В організаційній та управлінській роботі підприємств фінансова діяльність займає особливе місце. Від неї багато в чому залежить своєчасність та повнота фінансового забезпечення виробничо-господарської

діяльності та розвитку підприємства, виконання фінансових зобов'язань перед державою та іншими суб'єктами господарювання.

Фінансова діяльність – це система форм і методів, які використовуються для фінансового забезпечення функціонування підприємств та досягнення ними поставлених цілей, тобто це та практична фінансова робота, що забезпечує життєдіяльність підприємств, поліпшення їх результатів.

Слід зазначити, що процеси фінансування та вкладання капіталу хоча й набувають все більшого поширення, однак залишаються відносно новими та недостатньо дослідженими явищами у діяльності суб'єктів господарювання. Недостатня увага приділяється цим поняттям у науковій та професійній літературі.

У сучасних економічних умовах зростає потреба у достовірній обліковій й податковій інформації про діяльність суб'єктів господарської діяльності. Це дає можливість контролювати відповідність діяльності підприємства чинному законодавству, правилам, інструкціям та вимогам, що регламентують його роботу.

На базі достовірної облікової та звітної інформації приймаються адекватні управлінські рішення оперативного та стратегічного характеру фінансування та складання капіталу, розробляється стратегія фінансово-інвестиційної діяльності.

Акціонерне товариство (АТ) - господарське товариство, статутний капітал якого поділений на визначену кількість акцій рівної номінальної вартості і яке несе відповідальність за своїми зобов'язаннями всім належним майном.

В усьому світі акціонерні товариства стали досить поширеною формою організації підприємницької діяльності. Це зумовлене головним чином завдяки особливостям організації їх фінансів, що має такі переваги:

- 1) мобілізація великих сум грошей через реалізацію акцій і швидке передавання окремих інтересів власності, оскільки акції можуть легко продавати іншим особам;
- 2) відповідальність на акціонера покладається тільки в межах вкладеного ним капіталу;
- 3) кошти, отримані завдяки продажу акцій, можна використати на будь-які потреби розвитку корпорації;
- 4) висока ліквідність цінних паперів;
- 5) публічна інформація про емітента акцій є своєрідною рекламою продукції акціонерного товариства і може забезпечити збільшення обсягів реалізації продукції;
- 6) публічне акціонерне товариство може додатково стимулювати персонал, пропонуючи купівлю акцій або даючи менеджерам акції як премії, підвищуючи їх зацікавленість у покращенні фінансових результатів.

Властивості корпоративної форми організації бізнесу накладають відбиток на проведення і фінансування інвестиційної діяльності цього суб'єкта господарювання, оскільки основне завдання акціонерного товариства – досягти оптимальної структури капіталу, за якої ціна капіталу буде найнижчою, а вартість корпорації – найвищою. На практиці менеджерам корпорації досягти такого оптимуму досить нелегко.

Особливість акціонерної форми господарювання реалізується в політиці управління емісією акцій, оскільки залучення власного капіталу із зовнішніх джерел шляхом додаткової емісії акцій – складний і дорогий процес.

Фінансування інвестиційної діяльності підприємства – це залучення зовнішніх та внутрішніх ресурсів (як грошових коштів, так і матеріальних та нематеріальних активів), а також їх використання для вкладень в інвестиційні об'єкти з метою досягнення економічного ефекту (доходу). Сукупність форм, методів та джерел, які використовуються в процесі залучення та використання зовнішніх і внутрішніх ресурсів, являє собою механізм фінансування [2].

Процес інвестування відповідно включає дві стадії: 1 – інвестиційні ресурси - вкладення засобів, тобто власне інвестиційна діяльність, та 2 – вкладення засобів – результат інвестування – передбачає окупність витрат та отримання доходу в результаті здійснення інвестицій. Без отримання доходу (ефекту) відсутня мотивація інвестиційної діяльності, вкладення ресурсів здійснюється з метою зростання авансованої вартості.

Надзвичайно важливим є етап пошуку, залучення та оптимізації джерел фінансування інвестиційної діяльності у акціонерному товаристві, що дуже схожий на такі самі процеси на підприємствах іншої форми власності, але спостерігаються деякі відмінності, які обов'язково потрібно враховувати.

Основною метою пошуку джерел фінансування є задоволення потреб акціонерного товариства у придбанні необхідних інвестиційних активів та оптимізація їх структури з позиції забезпечення ефективності інвестиційної діяльності. Ефективне формування інвестиційних ресурсів щодо окремих джерел є найважливішою умовою фінансової стійкості підприємства [1].

Основною метою системи менеджменту акціонерного товариства в сучасних умовах господарювання є спроба найбільш ефективно використати обмежені фінансові ресурси за умови повноцінної реалізації можливостей внутрішнього та зовнішнього середовища за допустимого рівня фінансового ризику. Фінансовими важелями, які становлять цілісний механізм функціонування акціонерного товариства, виступають: власні та залучені фінансові ресурси, прибуток, податки, ринкова вартість акцій та облігацій, дивіденди тощо.

Розробка стратегії формування інвестиційних ресурсів підприємства передбачає:

- обов'язковий аналіз співвідношення зовнішніх та внутрішніх джерел фінансування інвестицій, що склалося на підприємстві у попередньому періоді, а також вартості залучення капіталу за рахунок різних джерел;
- оцінюється достатність власних інвестиційних ресурсів, сформованих на підприємстві;
- досліджуються динаміка та співвідношення загальних обсягів і форм залучення позикових інвестиційних ресурсів у розглядуваному, попередньому періодах та на довготермінову перспективу;
- аналізується ефективність використання позикових джерел фінансування інвестицій у цілому та окремих їх форм на підприємстві.

Прибуток акціонерного товариства виступає головним критерієм ефективності здійснення господарської діяльності, оскільки дає змогу одержати найбільший ефект від функціонування підприємства в інтересах його власників, а також максимізувати ринкову вартість акцій. Саме цим показником вимірюють багатство акціонерів. В умовах жорсткої конкуренції на ринку основні напрями фінансового управління полягають у створенні резервів фінансування, що забезпечують зростання обсягів виробництва продукції, зменшення витрат, одержання прибутку, фінансових ресурсів, підвищення фінансової сталості.

Серед основних джерел фінансування інвестиційних проектів, зокрема, реальних постійно зростає економічна та податкова роль амортизаційних відрахувань, які формуються в результаті переносу вартості основних фондів на вартість продукту та в сукупності складають амортизаційний фонд.

Економічна роль амортизації полягає у фактичному відшкодуванні діючих основних фондів, крім того, відповідні амортизаційні відрахування відображають реальне знецінення основного капіталу в процесі виробництва та надання послуг і відносяться на витрати діяльності суб'єктів господарювання. А податкова роль амортизації полягає у фінансовому відшкодуванні основного капіталу за рахунок зменшення оподаткування прибутку на суму амортизаційних відрахувань та одержання податкової знижки [1].

За результатами проведених досліджень можна виділити проблеми, які обмежують розвиток акціонерних товариств:

- 1) низька ефективність функціонування фондового ринку;

2) відсутність дивідендного аспекту корпоративної політики, що проявляється у невиплаті дивідендів за результатами звітного періоду, навіть за наявності позитивних фінансових результатів;

3) існування широкого спектру конфліктів між суб'єктами управління;

4) відсутність знань, навичок, досвіду керівного складу підприємств України щодо формування та розвитку системи корпоративного управління;

5) за організаційними витратами акціонерні товариства є найдорожчою формою підприємництва тощо [2].

Висновки. Отже, на основі проведеного дослідження можна зробити такі висновки: ефективне формування інвестиційних ресурсів та високоефективне їх використання є однією з умов фінансової стійкості акціонерного товариства; структура інвестиційних ресурсів акціонерного товариства має бути оптимальною з погляду ефективності інвестиційної діяльності; формування інвестиційних ресурсів залежить від інвестиційних цілей, стратегій, перспектив акціонерного товариства, а також переваг суб'єктів корпоративного управління; обсяг та джерела інвестиційних ресурсів акціонерного товариства визначаються вартістю їх залучення, а також обсягом інвестиційних потреб.

У процесі формування інвестиційних ресурсів акціонерного товариства потрібно дотримуватись таких правил: максимально використовувати власні джерела і мінімально – зовнішні; мінімізувати витрати на залучення інвестиційних ресурсів із різних джерел; оптимізувати структуру капіталу, який використовується в інвестиційному процесі. У процесі розподілу чистого прибутку для акціонерного товариства дуже важливо знайти оптимальне співвідношення між частиною прибутку, що буде спрямований на фінансування інвестиційної діяльності, та тією частиною, що буде спрямована на виплату дивідендів. Для ринкової економіки акціонерне товариство є найкращим видом підприємницької діяльності, який найбільш повно забезпечує функцію централізації капіталу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Баюра Д.О. Аналіз впливу якості корпоративного управління на вартість компанії / Д.О. Баюра, Д.Д. Ситенко // Науковий вісник НЛТУ України : зб. наук.-техн. праць. – Львів : РВВ НЛТУ України. – 2012. – №22.4 – С. 35–9.
2. Кудря Я.В. Актуальні проблеми управління акціонерними товариствами в Україні / Я.В. Кудря // Актуальні проблеми економіки : наук. економ. журнал. – 2007. – № 2 – С. 13–20.

ЕКОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ ГЕНЕТИЧНО МОДИФІКОВАНОЇ ПРОДУКЦІЇ

О.С. Вовк, магістр

Науковий керівник: к.е.н., доцент Безп'ята І.В.

Миколаївський національний аграрний університет

У статті проаналізовано сучасний стан, розвиток та використання біотехнологій у сфері харчування. На основі проведеного аналізу визначено місце і роль біотехнологій у вирішенні еколого-економічних проблем.

Ключові слова : біотехнологія, гербіциди, генетична модифікація, хімозин, гормон росту

Немає нічого випадкового в тому, що екологія є науковим підґрунтям біотехнологічних розробок. Це викликано, насамперед тим, що будь-який технологічний процес виробництва продукції має здійснюватись з урахуванням саме екологічних підходів.

Останнім часом на базі наукових галузей, з якими пов'язана біотехнологія, було сформовано цілий ряд окремих розвинених напрямів (Рис. 1) [1].

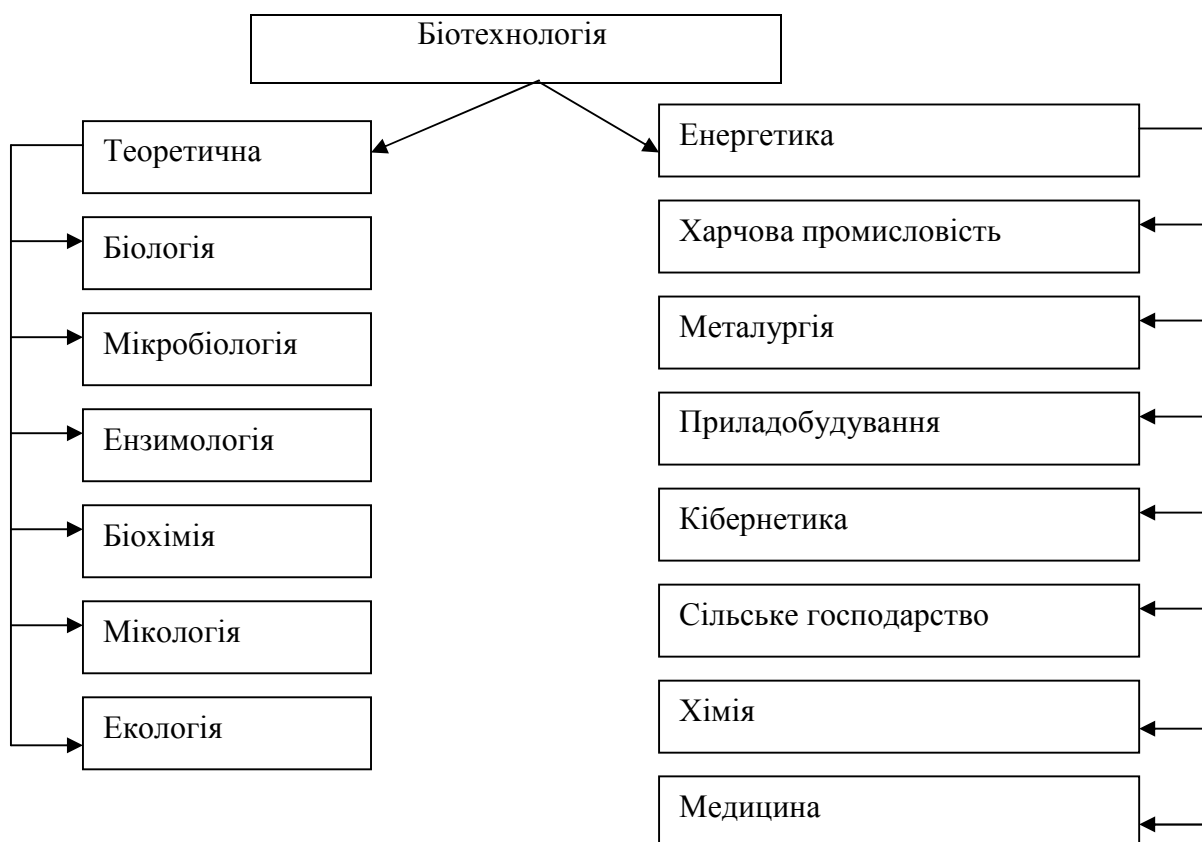

Рис.1. Прикладна різноманітність напрямів біотехнології

Серед досягнень біотехнологічної галузі ХХ століття особливе місце посідають генетично модифіковані (ГМ) або трансгенні продукти.

Постійне прагнення підвищити врожайність зумовило створення технології генетичної модифікації сільськогосподарських культур. Перші ГМ-рослини були виведені у 1983 році. Відтоді генетичній модифікації було піддано багато культурних рослин, включаючи сою, кукурудзу та рис. Нові сорти були більш стійкими до гербіцидів, шкідливих комах, вірусів. На сьогодні серед ГМ-культур домінує соя, далі кукурудза, бавовник і рапс. Генетично модифіковані сорти культур з комерційною метою вирощують в Аргентині, Австралії, Болгарії, Канаді, Китаї, Колумбії, Німеччині, Гондурасі, Індії, Індонезії, Мексиці, Румунії, Іспанії, Південній Африці, Уругваї, Парагваї та в США. Метод виведення згаданих сортів полягає в зміні генетичної структури організму рослини, коли він набуває нових корисних для людини властивостей (стійкість до захворювань, пошкоджень, сухостійкість та ін.).

Попри всі сумніви, за офіційними даними ВООЗ, поки ще жодна людина не постраждала внаслідок споживання виготовлених з таких рослин продуктів. Можливо, що певний потенційний ризик тут має місце, але він нічим не відрізняється від ризиків використання продукції інших промислових галузей. Безумовно, перед випуском і продажем кожного нового продукту необхідна спеціальна експертиза на токсичність, можливість алергічних реакцій, шкідливість від взаємодії з іншими речовинами, на стабільність генів та ін. [2].

У харчовій промисловості зазвичай застосовують методи модифікації інгредієнтів і здійснюють їх як частину технологічного процесу. Іншими словами, генетично модифікований організм можна застосовувати для виготовлення продукту. При цьому першого не буде ані в його компонентах, ані в кінцевому продукті, оскільки це тільки сприяє процесу переробки.

Наприклад, хімозин – це активний фермент сичуга шлунків телят, який використовується для сквашування молока. Сичужний хімозин не завжди забезпечує однакові якісні показники в різних партіях продукції (сиру). За допомогою бактерій, у клітини яких уведено ген, що відповідає за утворення хімозину, можна вирішити названу проблему (покращити осілість молока, щільність зсідку сирної маси, спрощення подальшої обробки). При цьому сир не буде містити генетично модифікованих складових, оскільки бактерії не являють собою інгредієнт готового продукту.

Перш, ніж вийти на міжнародний ринок, кожний новий продукт разом з детальною інформацією про його безпечність (за прийнятими критеріями) може отримувати в країнах Європейського Союзу рекомендацію на продаж чи споживання. Так, у Великобританії нові продукти оцінює спеціальний комітет, до складу якого

входять, крім досвідчених авторитетних фахівців, представники громадськості (споживачі). Станом на 2005 рік у світі площі під вирощування генетично модифікованих сільськогосподарських культур займали 90 млн га і сьогодні спостерігається тенденція до їх збільшення.

Частку основних видів генетично модифікованих сільськогосподарських рослин подано в табл. 1 [1]

Таблиця 1

Основні види генетично модифікованих сільськогосподарських рослин порівняно із загальною площею, що займає кожна з культур у світовому масштабі

Країна	Площа під основні культури, %			
	Соеві боби	Кукурудза	Бавовник	Рапс
США	87	55	79	76
Канада	58	50	-	-
Бразилія	39	-	-	-
Китай	-	-	60	-
Аргентина	98	55	20-25	-
Іспанія	-	12	-	-
Австралія	-	-	81	-
Індія	-	-	15	-
Мексика	26	-	36	-
Румунія	65	-	-	-
Парагвай	60	-	-	-
Південна Африка	47	12	85	-

Примітка. Прочерк означає, що дана культура не вирощувалася

Як бачимо, більшу частину загальної посівної площі займають ГМ-сортів сої та бавовнику. При цьому майже 95 % орних земель засіваються такими культурами в п'яти країнах світу (США, Канада, Бразилія, Аргентина, Китай). Зростання виробництва й споживання генетично модифікованих рослин спеціалісти характеризують як один із радикальних способів подолання голоду, особливо в країнах, що розвиваються.

Перше місце у світі за кількістю та масштабами вирощування, асортиментом генетично модифікованих культур посідають США (дві третини таких рослин). Ця країна була батьківщиною першої трансгенної рослини. Нею був вирощений у 1991 р. томат, модифікація якого допомогла відтягнути початок розм'якшення плодів, а значить, збільшити термін їх зберігання. На ринку цей сорт з'явився у 1994-му. Харчова промисловість США широко використовує генетично модифіковані соєві боби, кукурудзу, рапс для виготовлення соусів, кондитерських виробів, олії, маргарину, напівфабрикатів тощо.

За даними ФАО (Міжнародної організації з питань сільського господарства й продовольства при ООН), у світі простежується позитивна динаміка розширення площ, які засіваються трансгенними сортами основних продовольчих культур. Так, протягом 1996–1999 рр. цей показник зріс майже в 25 разів (з 1,7 до 40 млн га); у 2001-му він становив 44 млн га; у 2002-му – 58,7; у 2003-му – 70; у 2007-му трансгенні сорти вже займали понад 102 млн га [4].

Вирощують такі рослини 18 країн світу, де проживає більше половини людства.

Технологія генетичної модифікації перестала бути прерогативою сільського господарства та харчової промисловості. За допомогою методів генетичної модифікації виробляють інсулін, необхідний для лікування цукрового діабету, людський гормон росту (соматотропін). Із генетично модифікованого бавовнику в США навіть виготовляють національну валюту – долари.

Крім сільського господарства та медицини генетична модифікація застосовується у промислових процесах, а також для біодеградації токсичних речовин у навколишньому середовищі за допомогою ферментів ГМ-бактерій.

Членство України в екологічних міжнародних структурах підвищило її відповідальність перед світовим товариством за свій рослинний генофонд як цінну частину генетичних ресурсів планети. Досить зазначити, що майже 128 тис. зразків колекції рослин Інституту рослинництва УААН зберігаються у сховищах Національного генетичного банку, а щорічно інтродукуються та залучаються до існуючих колекцій 7–8 тис. нових сортів різних сільськогосподарських культур.

Стратегічна спрямованість державної політики на підтримку розвитку біотехнологій знаходить відображення в останніх законодавчих документах, де особливу увагу приділено розвитку генно-інженерних досліджень, результатами яких виступає створення та практичне використання генетично модифікованих організмів господарського призначення (Закон України «Про державну систему біобезпеки при створенні, випробуванні, транспортуванні та використанні генетично модифікованих організмів» від 31.05.2007).

ЛІТЕРАТУРА

1. Біотехнології в екології : навч. посібник / А.І. Горова, С.М. Лисицька, А.В. Павличенко, Т.В. Скворцова. – Д. : Національний гірничий університет, 2012. – 27 с.
2. Глазко В.И. Генетически модифицированные организмы: от бактерий до человека / Глазко В.И. – Киев, 2002. – 210с.

**ОСНОВНІ НАПРЯМКИ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ РОЗВИТКУ
ЗЕРНОВИРОБНИЦТВА В ТОВ «АГРОФІРМА «ЛИМАНСЬКИЙ»
ОЧАКІВСЬКОГО РАЙОНУ**

Т. В. Горбатюк, студентка

Науковий керівник: к. е. н., доцент Мамалюк О.А.

Миколаївський національний аграрний університет

У статті досліджено рівень розвитку та економічна ефективність зерновиробництва в ТОВ «Агрофірма «Лиманський» Очаківського району, розглянуто основні напрямки його підвищення, для реалізації яких підприємству необхідно інвестиції та державна підтримка.

Ключові слова: зерновиробництво, економічна ефективність, врожайність, валовий збір, інтенсифікація, напрями, розвиток.

Постановка проблеми. Виробництво зерна є провідною галуззю агропромислового комплексу південної частини степової зони України [1, с. 9]. На перспективу перед аграріями стоїть завдання поетапного збільшення виробництва зерна.

Зернове господарство займає базове місце у сільськогосподарському виробництві країни та гарантує її продовольчу безпеку, саме тому воно вважається галуззю стратегічного значення. Зерно – це не лише сировина для хлібобулочної, кондитерської та круп'яної промисловості, але й для спиртової, пивоварної та медичної галузей. Від ефективності зерновиробництва залежить стан та рівень розвитку тваринництва. Разом з тим, у масштабі економічного розвитку країни та її економічного потенціалу зернове господарство відіграє роль одного з головних джерел поліпшення ресурсного та розвитку експортного потенціалів [2, с. 285].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Основні напрямки підвищення рівня розвитку зерновиробництва висвітлені у працях В. А. Кадієвського, М. Ю. Коденської, О. Г. Білозерцева, Ю. Д. Білик, П. І. Гайдуцького, П. Т. Саблука, В. П. Ситника, С. О. Білуна, О. П. Бурлака, О. О. Сосновської, М. Г. Лобаса та інших економістів.

Ними розроблені стратегічні аспекти розвитку зернового виробництва, підвищення його економічної ефективності за рахунок раціонального використання земельних, матеріально-технічних і трудових ресурсів, удосконалення системи

ціноутворення, функціонування ринку зерна. У той же час ряд проблем залишаються малодослідженими та вимагають подальшого обґрунтування і практичного вирішення.

Постановка завдання. Вибір теми дослідження обумовлений наявністю проблем в галузі зерновиробництва на Півдні України, а також об'єктивною необхідністю визначення головних чинників ефективного ведення зерновиробництва. Метою статті є дослідження стану виробництва зерна в ТОВ «Агрофірма «Лиманський» Очаківського району та визначення основних напрямків підвищення рівня розвитку даної галузі.

Викладення основного матеріалу дослідження. Зернове виробництво завжди було, є і залишається однією з пріоритетних галузей народного господарства України. Для цього в країні є всі об'єктивні умови: родючі ґрунти, сприятливі кліматичні умови, наявність високоврожайних сортів, ємний внутрішній і зовнішній ринки, вигідне геополітичне розташування в центрі Європи, наявність морських портів. До того ж, українське зерно – конкурентоспроможне на світовому ринку.

Роль України у світовому виробництві зерна пояснюється наступним. Щороку населення світу стрімко збільшується: вже досягнуто 7-мільярдної позначки, а до 2050 року воно сягатиме 9 млрд. Щоб нагодувати таку кількість населення, потрібно на 70% збільшити виробництво продуктів харчування. Насамперед, це стосується зернових культур: рису, кукурудзи та пшениці. Без них неможливо уявити собі сьогоденний та майбутній світ. Серед них – пшениця, яка займає близько 25% орних земель і є найпоширенішою зерновою культурою в перерахунку на посівні площі та другою (після кукурудзи) за вирощуванням у світі з обсягом виробництва понад 650 млн т на рік. Основні регіони її вирощування: Австралія, Чорноморський регіон, Китай, Європейський Союз, Індія та Північна Америка [3, с. 20].

Виробництво зерна є провідною галуззю агропромислового комплексу областей південної частини степової зони України.

У природно-кліматичному відношенні регіон характеризується високим забезпеченням тепловими ресурсами і є одним із найсприятливіших для ведення сільського господарства.

Тому як і для більшості аграріїв південного регіону України, для ТОВ «Агрофірма «Лиманський» зернова галузь є провідною, але через залежність від природно-географічних передумов та через нестачу в достатній мірі власних обігових коштів економічна ефективність даної галузі є нестабільною.

У таблиці 1 наведено динаміку виробництва та продажу зерна в ТОВ «Агрофірма «Лиманський» за останні три роки.

Таблиця 1

**Динаміка виробництва та продажу зерна
в ТОВ «Агрофірма «Лиманський» Очаківського району**

Показники	2010 р.	2011 р.	2012 р.	В середньому за три роки
Площа посіву зернових – всього, га	931	1058	504	831
Врожайність зернових, ц/га	20,8	22,8	22,2	21,9
Валовий збір зерна – всього тон в тому числі:	1937,1	2408,6	1118,3	1821,3
- озима пшениця	1241,7	2014,1	112,0	1122,6
- озимий ячмінь	523,4	192,8	-	238,7
- ярий ячмінь	172,0	201,7	1006,3	460,0
Продано зерна з урахуванням переробки – всього, тон	912,0	689,3	1776,9	1126,1
- озима пшениця	588,8	520,7	1034,5	714,7
- ячмінь	323,2	168,6	742,4	411,4
Рівень товарності зернових, %	47,1	28,6	158,9	61,8

Аналіз наведених даних у таблиці 1 свідчить про значні коливання за роками посівних площ, врожайності та валових зборів зернових культур в ТОВ «Агрофірма «Лиманський», що в першу чергу обумовлено погодно-кліматичними умовами, адже підприємство знаходиться в зоні ризикового землеробства. Разом з тим, особливістю нестабільності в даній галузі підприємства є низький рівень інтенсифікації технологічних заходів, що пов'язано з кризовим становищем аграрного сектору в останні роки та зокрема недостатністю власних обігових коштів підприємства.

Порушення структур сівозмін, використання недопустимих попередників щороку призводить до збільшення втрат урожаїв.

Головним напрямом вирішення проблеми підвищення урожайності зернових вважається забезпечення інтенсифікації землеробства, провідне місце в якій надається хімізації. Скорочення поголів'я великої рогатої худоби призвело до зменшення можливостей удобрювати ґрунти. За даних обставин великого значення для підприємства набуває використання добрив з високим вмістом поживних речовин та складних добрив, насичених всіма поживними елементами для одноразового внесення у ґрунт. Все це дозволяє скоротити витрати на транспортування, зберігання і внесення добрив.

Одним з важливих елементів інтенсивної технології вирощування зернових є ґрунтозахисна система. В даному питанні необхідно зосередити увагу на застосуванні

таких прийомів, як використання стерні колосових культур в якості захисного засобу від ерозії, безвідвальний обробіток ґрунту, запровадження науково-обґрунтованих сівозмін.

Фактором впливу на урожайність зернових є хвороби, шкідники та бур'яни, що спричиняють щорічні втрати до третини врожаю. Тому в протидію є важливим застосування комплексу агротехнічних та біологічних методів боротьби поряд з хімічними, а також включення у сівозміни азотонакопичувальних попередників.

Основним напрямом покращення стану зерновиробництва повинне бути впровадження нових сортів, а також повніше використання потенційних можливостей районованих сортів.

Актуальним для ТОВ «Агрофірма «Лиманський» залишається питання розширення матеріальної бази та інфраструктури для якісного зберігання і первинної обробки зернових безпосередньо на підприємстві. Розв'язання цього питання дозволить уникнути втрати майже 20% валового збору та дасть змогу бути незалежнішим і продавати зерно за найприйнятнішими цінами.

Висновки. Зернове господарство є пріоритетним для розвитку ТОВ «Агрофірма «Лиманський». Тому вивчення основних закономірностей інтенсифікації зерновиробництва, впливу різних факторів на підвищення ефективності виробництва і стратегічних напрямків щодо прискорення росту віддачі вкладених засобів потребує системного підходу і першочергового вирішення.

Для досягнення поставленої мети для підприємства в першу чергу потрібна фінансова підтримка з боку держави, яка б спрямовувалась на підвищення рівня інтенсифікації технологічних заходів у зерновиробництві, створення сучасної матеріальної бази та інфраструктури для якісного зберігання і первинної обробки зернових безпосередньо у виробника.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вожегова Р. Перспективи зерновиробництва на зрошуваних землях півдня України. / Р. Вожегова, В. Найдьонова, М. Малярчук // Аграрний тиждень. Україна. — 2012.— №4. — С. 9 – 12.
2. Сосновська О. О. Економічна ефективність виробництва зерна та шляхи її підвищення в сільськогосподарських підприємствах полтавської області / О. О. Сосновська, С. О. Білун, О. П. Бурлака // Економіка АПК і природокористування. — 2011. — № 4. — С. 285 – 289.
3. Єрмоленко О. “Байер КропСайєнс”: найкращі рішення для Зернових сьогодні і в майбутньому / Олег Єрмоленко // Пропозиція. — 2011. — № 12. — С. 20-26.

ПРИНЦИПИ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ

Н.Г. Данченко, студентка

Науковий керівник: д.е.н., доцент Котикова О.І.

Миколаївський національний аграрний університет

В статті розглянуто принципи системи управління витратами на підприємстві.

Ключові слова: система, управління, витрати, ефективність, підприємство.

Постановка проблеми. Вміння планомірно і раціонально керувати витратами в періоди погіршення кон'юнктури ринку підвищує шанси підприємства на виживання. У цьому контексті дієвим інструментарієм є грамотно організований та ефективно здійснюваний процес стратегічного управління витратами, який за своєю сутністю означає управління в довгостроковому періоді всією діяльністю підприємства, тому що охоплює всі сторони процесів, які в ньому відбуваються.

Актуальність проблеми управління витратами впливає з необхідності адаптації українських підприємств до розвитку ринку, а також до системи стратегічного управління виробничою діяльністю, що широко застосовується у господарській практиці підприємств економічно розвинутих країн.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Управління витратами на сьогоднішній день – це процес цілеспрямованого формування витрат за їх видами, місцями та носіями та постійного контролю рівня витрачання ресурсів і стимулювання економії. Встановлено, що від рівня операційних витрат істотно залежать ефективність функціонування підприємства та його конкурентоспроможність. Тому управління витратами є важливою функцією економічного механізму кожного підприємства [1].

Аналіз останніх наукових досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Питання, пов'язані з управлінням витратами підприємства, знайшли відображення в роботах таких відомих вчених-економістів, як Т.П. Карпова, І.Є. Давидович, С.А. Котлярова, В. Палій, на практиці не всі підприємства усвідомлюють необхідність цього виду управління. Тому є потреба у розкритті та доведенні значимості витрат та управління ними для досягнення підприємством ефективних результатів діяльності.

Постановка завдання. Визначити принципи системи управління витратами.

Виклад основного матеріалу дослідження. Управління витратами на підприємстві можна визначити як систему обробки та підготовки необхідної інформації у процесі управління підприємством. До її загальних принципів належать [2, 3]:

1. Системний характер організації та ведення системи управління витратами. Цей принцип є визначальним і передбачає побудову проблемного (стратегічного) й оперативного планування, облік та контроль виробничих витрат і продукції, оцінку роботи персоналу як цілісну систему планових, облікових, контрольно-аналітичних та економічних розрахунків, спрямованих на досягнення підприємством загалом високих результатів господарювання.

2. Орієнтація на задоволення виключно власних інформаційних потреб підприємства при управлінні його виробничо-збутовою діяльністю. Дані системи управління витратами повинні мати суто внутрішнє призначення і за межі підприємства можуть виходити лише в ролі конфіденційної інформації.

3. Самостійне визначення самим підприємством форм та документації системи управління витратами. Цей принцип означає повну незалежність підприємства при відпрацюванні порядку ведення внутрішнього обліку, контролю й звітності. Завданням останньої є забезпечення керівників підприємства необхідною інформацією.

4. Пріоритет стратегічних цілей перед поточними завданнями. Дотримання цього принципу вимагає від системи управління витратами глибокого обґрунтування перспектив підприємства й визначення таких стратегічних цілей, які не мають нічого спільного з декларацією бажаних напрямів розвитку чи очікуваних результатів. Стратегія повинна реально враховувати як внутрішні можливості господарства, так і весь спектр зовнішніх умов його функціонування.

5. Принцип безперервності передбачає постійний пошук, передачу, нагромадження, обробку та аналіз інформації для потреб управління підприємством. Жодних змістових прогалин та часових перерв в одержанні керівництвом управлінської інформації не повинно бути. Управлінський облік є обов'язковою складовою інформаційної системи господарства і разом з нею функціонує на постійній основі.

6. Єдність та універсальність інформаційної бази системи управління витратами як принципи її організації вимагають створення внутрігосподарських банків інформаційних ресурсів (баз даних) багатофункціонального призначення. Завдяки цьому спрощується й здешевлюється пошук необхідної інформації для обґрунтування управлінських рішень, створюються передумови повторного чи багаторазового використання передусім первинних даних виробничого обліку витрат та результатів за їх разової фіксації.

7. Наскрізна уніфікована стабільна систематизація та кодування всіх планово-облікових номенклатур. Даний принцип тісно пов'язаний з попереднім і вимагає сталої й вичерпної структуризації всіх інформаційних потоків системи управління витратами: про структурні підрозділи, їх спеціалізацію; перелік вироблюваних продуктів; склад витрат за статтями, статей за частинами; перелік використовуваних технологічних матеріалів; про цінову інформацію, персонал, засоби виробництва і т. ін. Особливо необхідна така уніфікація в умовах комп'ютеризації облікових процедур. Вона дозволяє швидко й точно ідентифікувати предмет інформаційного запиту з боку керівництва, безпомилково відшукати потрібні дані, за потреби обробити їх і таким чином забезпечити прийняття обґрунтованого управлінського рішення. Одночасно створюються технічні передумови використання інформації за багатьма напрямками.

8. Принцип бюджетного (кошторисного) методу управління витратами, собівартістю й дохідністю підприємства передбачає:

- а) визначення сфери діяльності господарства та його внутрішніх складових як центрів відповідальності;
- б) планування (складання) бюджетів структурних одиниць відповідно до їхніх диференційованих у межах підприємства економічних функцій;
- в) узагальнення (сумування) бюджетів підрозділів і одержання генерального бюджету підприємства;
- г) визначення відповідності показників генерального бюджету стратегічним цілям підприємства;
- д) уточнення генерального бюджету та бюджетів підрозділів;
- е) організацію контролю за виконанням бюджетів.

9. Принцип взаємодії підрозділів підприємства через дані бюджетів передбачає визначення регулюючих параметрів внутрігосподарського обміну продукцією та послугами за допомогою цінкових інструментів трансфертної природи. Завдяки цьому створюються передумови організації виробництва на засадах замкненого циклу, що дозволяє підприємству загалом пропонувати на відкритому ринку продукти високого ступеня готовності до кінцевого споживання. Бюджетні та звітні матеріали створюють систему «опорних точок» внутрігосподарських економічних відносин.

10. Принцип оцінки результатів діяльності підрозділів на основі бюджетів і внутрішньої звітності надає системі управління витратами рис інструмента мотивації персоналу як головного елемента економічного механізму підприємства. По кожному підрозділу він відтворюється низовими системами планування, обліку, контролю та матеріального стимулювання.

11. Принцип масової участі персоналу підприємства (партисипативності) в процедурах системи управління витратами сприяє поглибленому ознайомленню кожного працівника незалежно від посади з характером діяльності, структурою та завданнями підрозділу й підприємства. Це сприяє збагаченню мотиваційних інструментів активізації персоналу, оскільки цілі підприємства стають цілями кожного працівника, колектив консолідується, а виконання поставлених завдань стає джерелом морального задоволення робітників, пробуджує у них почуття відповідальності, посилює заінтересованість у роботі, мобілізує творчу ініціативу.

12. Реалізації переваг принципу партисипативності сприяє дотримання принципу періодичності. Складання та обговорення документів системи управління витратами слід здійснювати за певним графіком, узгодженим з виробничою та збутовою циклічністю діяльності підприємства. Це стосується і матеріалів, отримуваних керівниками. До функцій апарату управління підприємством належить встановлення конкретних дат підготовки й обговорення в колективах планових, облікових, контрольних та аналітичних документів. Щодо сільськогосподарських підприємств, то важливо залучити до системи управління витратами постачальницьку діяльність і налагодити розробку внутрішніх витратних стандартів.

13. Принцип економічної обґрунтованості та достовірності полягає в тому, що його дані повинні передусім точно відображати господарські операції, ретроспективну характеристику діяльності підприємства та його підрозділів. Щодо стратегічних планів, то вони повинні містити обґрунтування цілей і шляхів їх досягнення з такою глибиною аргументації, яку допускає доступна інформація про майбутній стан економічного середовища. Короткострокові (річні, квартальні) плани слід деталізувати настільки, щоб на рівні підрозділів вони наближалися до інструкцій. Лише достовірна й обґрунтована інформація дозволить керівництву приймати правильні управлінські рішення.

14. Одним з важливих принципів ведення системи управління витратами виступає принцип мінімальної трудомісткості. Він вимагає орієнтації на досконалі методики, сучасні технічні засоби й відповідне програмне забезпечення (комп'ютерні технології) виконання комплексу планових, облікових, контрольних та аналітичних розрахунків. Мінімальна трудомісткість дозволить своєчасно і в повному обсязі підготувати необхідну інформацію для прийняття управлінських рішень.

Висновки. Названі принципи вказують загальні напрями побудови системи управління витратами й у конкретному господарстві застосовуються з урахуванням його організаційно-економічних особливостей. Обов'язковість дотримання всіх без

винятку принципів не слід розглядати як абсолютну і тим більше як вимогу уніфікації системи управління витратами в усіх господарствах. Система управління витратами та форми її ведення визначаються самостійно кожним підприємством. Крім того, впровадження системи потребує певного часу для освоєння її методів та прийомів відповідними фахівцями: керівниками, галузевими спеціалістами, бухгалтерами.

На підготовчому етапі впровадження системи створюють загальну організаційно-методичну основу у вигляді двох положень: «Положення про внутрігосподарські відносини» та «Положення про структурний підрозділ сільськогосподарського товариства». За допомогою цих двох документів унормовують основні засади внутрішнього управління діяльністю виробничих підрозділів, зокрема й ведення системи управління витратами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Фроленко Р. В. Інтегрована система стратегічного управління витратами промислових підприємств / Фроленко Р. В. // Інноваційна економіка. Всеукраїнський науково-виробничий журнал . — 2010. — № 15 (1). — С. 22 — 26.
2. Байда В. В. Впровадження системи управління витратами в сільськогосподарських підприємствах / Байда В. В. // Економіка та підприємництво: Зб. наук. статей молодих учених та аспірантів. — К. : КНЕУ, 2001. — Вип. 6. — С. 254—259.
3. Дем'яненко С. І. Менеджмент виробничих витрат / Дем'яненко С. І. — К.: КНЕУ, 1998. — 264 с.

**ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ
РЕСУРСІВ У СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ**

А.Ч. Долгачова, студентка

Науковий керівник: д.е.н., доцент Котикова О.І.

Миколаївський національний аграрний університет

Проведено аналіз показників економічної ефективності використання земельних ресурсів в сільськогосподарських підприємствах Жовтневого району Миколаївської області.

Ключові слова: земельні ресурси, економічна ефективність, сільськогосподарські підприємства, натуральні показники, вартісні показники.

Постановка проблеми. Англійський економіст Вільям Пітті, у своїх працях писав: «Праця - батько багатства, земля - його мати». Головним джерелом процвітання та життєздатності України є належні їй земельні ресурси - багаті українські чорноземи. Сьогодні Україні, яка називається «житницею Європи» має всі необхідні потенційні можливості для того, щоб називатися аграрною країною і підвищити частку своєї конкурентоспроможності на світовому аграрному ринку. Цьому сприяє зручне географічне розташування України, помірний клімат, родючі землі, невелика собівартість витрат на вирощувану сільськогосподарську продукцію.

Ефективне використання земельних ресурсів неможливо без достовірної інформації про якісний стан ґрунтів, рівня забруднення їх поллютантами. Тому необхідно визначитися і вирішити, які будуть визначені основні напрями підвищення ефективності використання земельних ресурсів, який оптимальний варіант структури посівних площ, системи обробітку ґрунту, системи живлення і захисту рослин. При розробці систем удобрення важливо визначити оптимальні норми і співвідношення поживних елементів для сільськогосподарських культур. Норми поживних речовин встановлюють різними методами: балансово-розрахунковим, за результатами польових досліджень з добривами, визначення норм добрив на запланований врожай і т.д.

Від того, наскільки правильними будуть висновки дослідження економічної ефективності використання земельних угідь, залежить ефективність заходів по її підвищенню.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Системі оцінці ефективності використання земельних ресурсів приділено праці багатьох як вітчизняних, так і зарубіжних вчених. В цілому більшість науковців ствердні у думці про виділення системи показників, яка включає натуральні та вартісні індикатори.

Для одержання об'єктивних даних згадані показники беруть у середньому за 3-5 років. Проте слід постійно враховувати кон'юнктуру ринку, яка досить динамічна, особливо на плодоовочеву продукцію.

Постановка завдання. Проаналізувати економічну ефективність використання земельних ресурсів у сільськогосподарських підприємствах Жовтневого району Миколаївської області.

Виклад основного матеріалу дослідження. Про економічну ефективність використання землі свідчить система натуральних і вартісних показників. До натуральних показників відносять: урожайність сільськогосподарських культур; виробництво окремих видів рослинницької і тваринницької продукції на 100 га відповідних земельних угідь (молоко і м'ясо всіх видів, вовни – на 100 га сільськогосподарських угідь, свинини і зерна – на 100 га ріллі, продукції птахівництва – на площу посіву зернових).

За даними таблиці 1 чітко простежується тенденція перевищення показників врожайності цукрового буряку, картоплі та овочів по району відносно цих же індикаторів по області. Натомість урожайність соняшнику, плодів та ягід в господарствах Жовтневого району постійно менша, ніж в господарствах області. Відносно зернових чіткої динаміки не спостерігається, але частіше врожайність по цій групі культур по району нижча, ніж по області.

Таблиця 1

**Урожайність сільськогосподарських культур у всіх категоріях господарств
Жовтневого району та Миколаївської області*, ц з 1 га**

Групи та види культур	2007р.	2008р.	2009р.	2010р.	2011р.	2012р.
<i>Миколаївська область</i>						
Зернові та зернобобові культури	12,3	28,7	27,6	25,1	28,4	16,3
Цукрові буряки (фабричні)	124	198	189	391	516	477
Насіння соняшнику	9,5	12,3	13,8	14,8	16,6	14,8
Картопля	48	92	87	87	112	90
Овочі	94	156	201	191	247	256
Плоди та ягоди	40,2	66,8	52,3	70,4	88,0	70,7
<i>Жовтневий район</i>						
Зернові та зернобобові культури	11,0	29,0	30,2	23,3	26,3	13,5
Цукрові буряки (фабричні)	132,0	237,3	-	-	-	564,7
Насіння соняшнику	7,7	9,9	11,9	12,2	12,7	10,5
Картопля	61,9	109,3	104,8	93,7	124,6	104,9
Овочі	118,8	186,3	246,0	199,4	288,8	299,4
Плоди та ягоди	37,2	51,1	41,9	57,4	77,8	55,6

Продовження таблиці 1

А	1	2	3	4	5	6
<i>Показники по району по відношенню до показників по області</i>						
Зернові та зернобобові культури	89,4	101,0	109,4	92,8	92,6	82,8
Цукрові буряки (фабричні)	106,5	119,8	-	-	-	118,4
Насіння соняшнику	81,1	80,5	86,2	82,4	76,5	70,9
Картопля	129,0	118,8	120,5	107,7	111,3	116,6
Овочі	126,4	119,4	122,4	104,4	116,9	117,0
Плоди та ягоди	92,5	76,5	80,1	81,5	88,4	78,6

* складено за даними Головного управління статистики у Миколаївській області

За даними Головного управління статистики у Миколаївській області динаміка валової продукції (в постійних цінах 2010р.) в розрахунку на 1 га сільгоспугідь в сільськогосподарських підприємствах за період з 2008 по 2011 рр. по району та області змінилась не однаково, так по області приріст показника склав 17,5%, а по району – 21,6% (рис. 1).

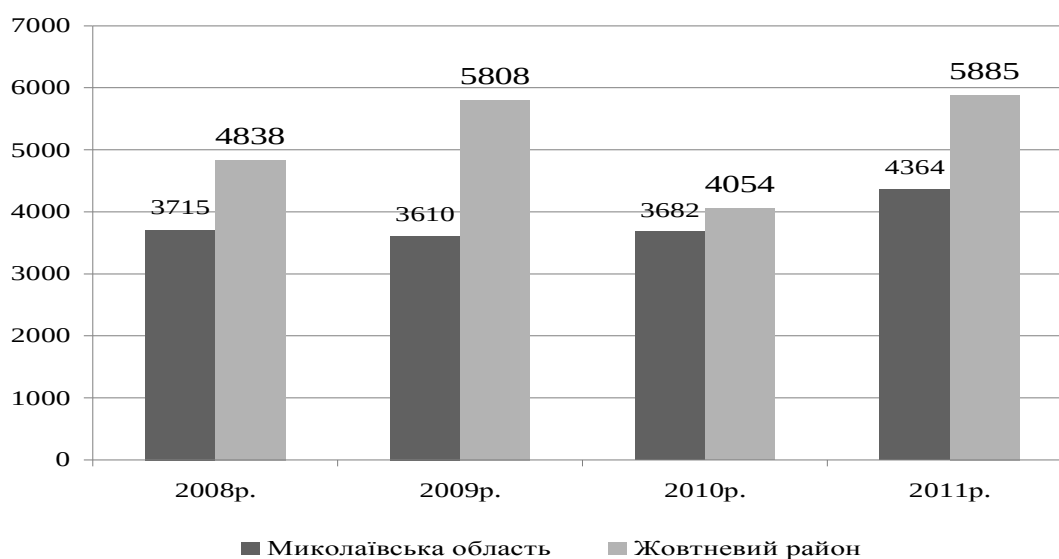

Рис. 1. Динаміка валової продукції (в постійних цінах 2010р.) в розрахунку на 1 га сільгоспугідь в сільськогосподарських підприємствах, грн.*

*розраховано за даними Головного управління статистики в Миколаївській області

Встановилась також позитивна тенденція відносно динаміки отриманого прибутку в розрахунку на 1 га сільгоспугідь прибутку в сільськогосподарських підприємствах, але за період з 2009 по 2011 рр., оскільки в 2008 р. в господарствах Жовтневого району було отримано збиток: по області приріст показника склав 120,9%, а по району – 190,8% (рис. 2). Однак, якщо за показником валової продукції в розрахунку на 1 га сільгоспугідь вищі показники отримували в господарствах району,

то по отриманому прибутку в розрахунку на 1 га сільгоспугідь в господарствах району отримували менші показники.

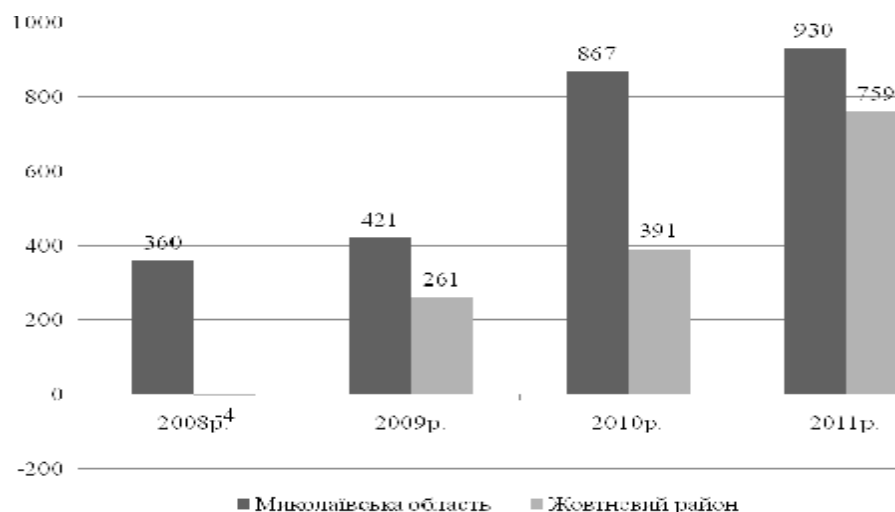

Рис. 2. Динаміка прибутку в розрахунку на 1 га сільгоспугідь в сільськогосподарських підприємствах, грн.*

* розраховано за даними Головного управління статистики в Миколаївській області

Ефективність використання земельних ресурсів в сільськогосподарських підприємствах Жовтневого району за більшістю показників зменшується (табл. 2).

Таблиця 2

Показники ефективності використання земельних ресурсів у сільськогосподарських підприємствах Жовтневого району*

Показники	2010р.	2011р.	2012р.	2012р. у % до	
				2010р.	2011р.
Урожайність, ц з 1 га:					
- зернових і зернобобових	26,8	29,6	15,1	56,4	51,0
- соняшнику	16,5	17,1	11,9	72,1	69,6
- сої	18,0	1,3	4,0	22,2	307,7
- ріпаку озимого	15,1	17,9	19,8	131,1	110,6
- картоплі	256,0	211,4	195,6	76,4	92,5
- баштанних продовольчих	49,9	75,9	191,4	383,6	252,2
- плодів	20,1	16,3	4,9	24,4	30,1
- винограду	-	2,7	10,0	x	370,4
Вироблено в розрахунку на 100 га сільгоспугідь, ц:					
- молока	63,5	43,8	30,1	47,4	68,7
- приросту живої маси ВРХ	5,7	3,6	2,2	38,9	61,1
Вироблено в розрахунку на 100 га ріллі приросту живої маси свиней, ц	12,9	6,3	4,9	37,7	77,7
Одержано в розрахунку на 100 га сільгоспугідь, тис. грн.:	587,3	1322,3	1539,1	262,1	116,4

- валової продукції сільського господарства (у постійних цінах 2010р.)					
- валової продукції сільського господарства (у поточних цінах)	460,3	686,1	659,0	143,2	96,1
- прибутку від реалізації сільгосппродукції	111,8	166,4	73,1	65,4	43,9

* для підприємств, які звітують у повному обсязі

За період з 2010 по 2012 рр. зменшилася врожайність зернових і зернобобових на 43,6%, соняшнику на 37,9, сої на 81,8, картоплі на 43,6, плодів на 75,6%; виробництво молока та приросту ВРХ в розрахунку на 1000 га сільгоспугідь зменшилось відповідно на 52,6 та 71,1%; виробництво приросту живої маси свиней в розрахунку на 1000 га ріллі зменшилось відповідно на 72,3%. Дещо інша тенденція встановлена відносно вартісних показників ефективності використання земельних угідь: валова продукція в постійних цінах 2010р. та в поточних цінах в розрахунку на 100 га сільгоспугідь зростає – відповідно на 162,1 та 43,2%, а сума прибутку зменшується – на 54,6%.

Висновки. Отже, проведений аналіз підтверджує необхідність впровадження заходів щодо підвищення ефективності використання земель в сільськогосподарських підприємствах Жовтневого району, особливо в частині підвищення рівня врожайності сільськогосподарських культур.

**ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ЕКОЛОГІЧНО БЕЗПЕЧНОГО
ВИРОБНИЦТВА ПРОДУКЦІЇ ТВАРИННИЦТВА**

А.В. Дячук, студент

Науковий керівник: д.е.н., доцент Котикова О.І.

Миколаївський національний аграрний університет

У статті розглянуто основні положення розвитку екологічно виробництва у тваринництві. Запропоновано авторське визначення категорії «екологізація виробництва». Систематизовано мотиви суб'єктів господарювання щодо впровадження екологічного виробництва.

Ключові слова: економіка, екологічна політика, екологізація виробництва, мотиви екологізації, тваринництво

Постановка проблеми. Сучасні зміни навколишнього середовища призводять до необхідності перегляду основ процесу природокористування, що здійснюється людським суспільством для задоволення власних і комерційних потреб; не виключенням з цього правила стає провідна галузь сільського господарства у державі, - тваринництво. Даний сектор забезпечуючи населення базовими продуктами харчування, національну переробну промисловість – сировиною, сприяє нарощенню державних заготівельних резервів та інтенсифікації використання земельних площ та угідь, сприяє виникненню значних труднощів екологічного характеру. Це й руйнування природного родючого покриву ґрунтів та їх подальша деградація, недотримання вимог науково-обґрунтованої системи вирощування великої рогатої худоби та інших тварин, що погіршує стан навколишнього середовища, розповсюдження небезпечних інфекцій, шкідників та їх збудників, тощо. Пошук раціонального балансу між вищевказаними завданнями та економічними наслідками, що виникають у результаті, призводить до необхідності здійснення додаткових дослідницьких кроків на предмет вивчення теоретичних засад виробництва продукції тваринництва з огляду на її екологічний чинник.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питаннями удосконалення виробничих процесів сільського господарства, у тому числі й тваринництва, серед зарубіжних і вітчизняних науковців переймаються Іванова Л., Еріашвілі Н., Новіцький В., Бусенко О.Т., Касаткіна О.М., Семенда Д.К., Харченко В.В., Щетиніна І.О. та ін. Однак, проведений аналіз засвідчив недостатню увагу з боку авторів до проблем

поглиблення теоретичного підґрунтя, що стосується визначення понятійно-категоріального апарату у цій царині.

Постановка завдання. Висвітлити сутність, зміст та характерні риси екологізації виробництва у національній сфері тваринництва.

Викладення основного матеріалу дослідження. Штайнфельда Х., автор доповіді опублікованої Продовольчою і сільськогосподарською організацією ООН (ФАО) охарактеризував стан тваринництва у світі: «Тваринництво, - на думку керівника Відділу ФАО з питань інформації та політики у сфері тваринництва, - є одним з головних винуватців найбільш серйозних екологічних проблем в сьогоденному світі». В міру зростання добробуту, люди з року в рік схильні споживати все більше м'яса і молочних продуктів. Згідно з прогнозами, обсяг виробництва м'яса в світі в найближчому майбутньому більш ніж подвоїться з 229 млн тонн в 1999/2001 роках до 465 млн тонн в 2050 році, а виробництво молока, ймовірно, збільшиться з 580 до 1043 млн тонн [1].

В Україні через зміни економічних відносин між виробниками аграрної сфери та переробними підприємствами, недосконала система ціноутворення та збуту продукції тваринництва, невідповідні механізми постачання кормів і забезпечення іншими ресурсами, відсутність державної підтримки, призвели до того, що собівартість продукції значно перевищує її ціну реалізації. Як наслідок, - близько 60% валової продукції тваринництва виробляється господарським населенням.

При цьому, сільськогосподарські підприємства виробляють 57% м'яса всіх видів та лише 20% молока. У виробництві м'яса переважає птиця – 67%, потім свинина – 25%, і, нарешті, - яловичина та телятина – лише 8% від загального обсягу виробництва національними с/г виробниками [2].

Екологічний фактор у виробництві продукції тваринництва приймає вагоме значення як на мікро- та на макрорівні. На мікроекономічному рівні господарювання екологічний фактор може або здешевлювати випуск конкретної продукції, або навпаки, значно збільшувати витрати виробництва. Практика господарювання чітко продемонструвала: впровадження дорогих за вартістю, але економічно споживаючих вихідну сировину та природозаощаджуючих новітніх технологій, є, безумовно, економічно вигіднішим за всіма параметрами, ніж витрати підприємств на очищення та утилізацію відходів, що утворюються на кінцевій стадії виробничого процесу. На макрорівні стало очевидним, що зростання суспільних екологічних витрат справляє суттєвий вплив на динаміку окремих показників господарської діяльності держави - продуктивність суспільної праці, обсяги ВВП та національного доходу.

В законодавчому полі основні положення екологічної політики прописані у Законі України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року» від 21.12.2010 р. Цей документ визначає мету, принципи та задачі, які покладені в основу забезпечення сталого розвитку нашої держави. Прикладом чого слугують наступні положення [3]:

державна підтримка розв'язання проблем збереження довкілля та соціально-економічного розвитку суспільства на основі їх неподільності, взаємозв'язку та взаємоузгодженості;

формування механізмів інтеграції завдань збереження довкілля у стратегію соціально-економічного розвитку;

стимулювання інноваційних розробок та інвестиційних проектів спрямованих на впровадження ресурсозберігаючих технологій, модернізацію існуючих техніко-технологічних процесів, розвиток наукоємних галузей промисловості;

створення системи збалансованого управління розвитком суспільства, що стимулюватиме збереження довкілля і відновлення його природних властивостей, забезпечить невиснажливе використання природних ресурсів та ефективний розвиток продуктивних сил;

врахування можливостей і потреб регіонів України, різних верств населення, національних меншин та етнічних груп, залучення громадськості до підготовки планів дій щодо збереження довкілля, формування ефективної системи пропаганди ідей сталого розвитку, створення відповідної системи виховання та навчання.

У той же час національним проектом «Відроджене скотарство», термін реалізації якого розрахований до 2015 року, передбачається доведення виробництва молока за цей період до 15,4 млн. тонн, яловичини в живій масі – до 1,02 млн. тонн і в забійній – до 0,6 млн тонн; поголів'я корів планується збільшити, за рахунок національних сільгоспвиробників, до 2,72 млн. гол.

Статегічними цілями проекту визначено забезпечення продовольчої безпеки держави в частині виробництва високоякісної яловичини, молока та молокопродуктів з доведенням обсягів споживання до науково-обґрунтованих фізіологічних норм. Сприяння розвитку сільських територій та створення нових робочих місць. Відродження генетичного потенціалу сільськогосподарських тварин в галузі національного скотарства шляхом збільшення племінного поголів'я ВРХ найкращих світових порід. Зростання рівня конкурентоспроможності продукції вітчизняного скотарства на зовнішніх ринках та повернення України на позиції провідного експортера м'ясо-молочної продукції [4].

Для чіткого розуміння сутності категорії «екологізація виробництва», з якою маємо справу, проведемо аналіз її визначень, запропонований нашими попередниками. Відтак, Сахарнацька Л.І. вважає, що вироблення екологічної продукції сприяє вирішенню еколого-економічних суперечностей взаємодій суспільства и природи. Хоча, існує й інша думка, що це розширене відтворення природних ресурсів шляхом вдосконалення технології, організації матеріального виробництва, підвищення ефективності праці в екологічній сфері [5]. На думку Семенова В.Ф., екологізацію виробництва доречно порівнювати з екологізацією технології, що включає впровадження у виробництво і повсякденне життя людей таких виробничих процесів, які при максимальному одержанні високоякісного продукту можуть забезпечити збереження екологічної рівноваги в природному середовищі і це будуть сприяти її забрудненню [6]. Пашкевич М.С., у свою чергу, концентрує увагу на змісті категорії як одного із механізмів еколого-економічної безпеки країни [7].

Отже, робимо висновок:

дане явище, що перебуває у фокусі нашого дослідження, має багатоаспектну та багатуукладну природу, що у різних ситуаціях приймає різноманітну форму висвітлення. На нашу думку, екологізація виробництва, насамперед, покликана забезпечити реалізація системних заходів технологічного характеру, які здатні забезпечити схоронність, збереження та примноження ресурсів, що приймають участь у процесі суспільного відтворення з мінімальним ризиком для навколишнього середовища.

Особливого

значення у дослідженні теоретичного підґрунтя екологізації виробничого процесу, постає питання вибору спонукальних чинників, що сприяють налагодженню та ефективному функціонуванню підприємства. Основних перелік з яких знаходимо на рис. 1.

Як бачимо, економічні мотиви впровадження екологізації виробництва продукції тваринництва покликані забезпечити ефективний розвиток господарської системи у довгостроковому періоді задля виконання основних поставлених цілей: зменшення витрат, збільшення прибутку, пошук альтернативних шляхів поповнення обсягу обігових коштів на підприємстві.

Мета маркетингових мотивів впродовж здійснення екологізації виробництва визначаються прагненням менеджменту якомога краще поліпшити власну ділову репутацію на ринку. Це здійснюється на підставі покращення якості продукції, привабливих цінових пропозицій, розширення збутових мереж, налагодження довготривалих відносин з партнерами, пропагування створення еко-брендів,

впровадження технологій переробки вторинної сировини, реалізація локальних програм озеленення, підвищення рівня культури та освіченості покупців, таке інше.

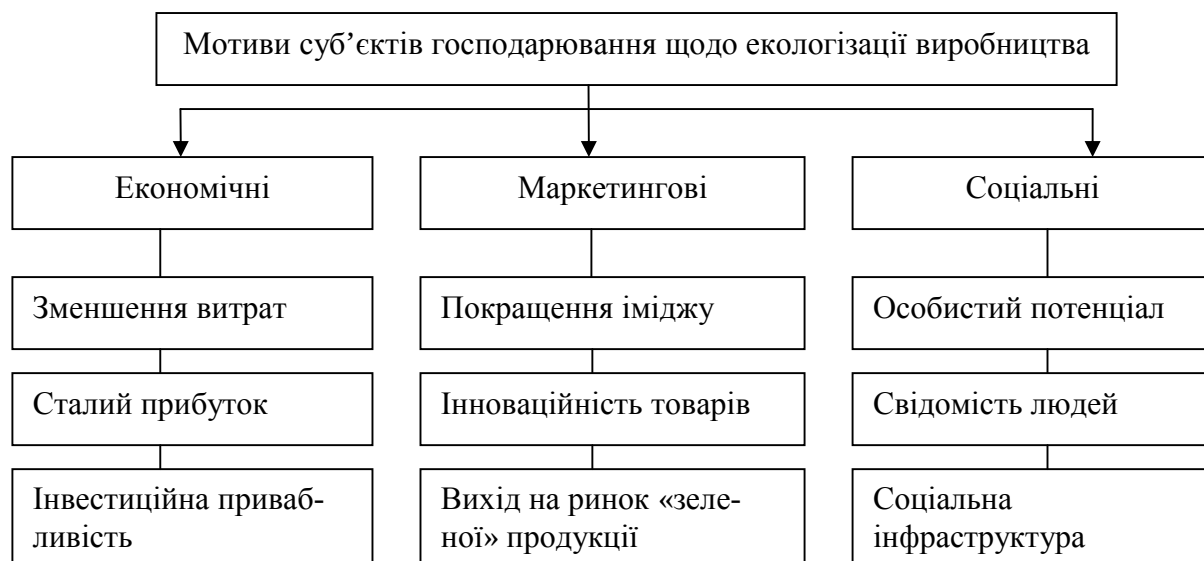

Рис. 1 Мотиви суб'єктів господарювання щодо екологізації виробництва продукції тваринництва

Нарешті, соціальні мотиви здатні покращити екологічність виробництва продукції галузі тваринництва за рахунок створення відповідного мікроклімату на підприємстві, що спонукав співробітників до росту власної відповідальності у результаті екологічної роботи підприємства, впровадження основ екологічної культури та поширення її на увесь персонал, забезпечення умов індивідуального розвитку кожної особи в організації, підтримка розвитку соціально-екологічної інфраструктури на підприємстві.

Висновки. Значення екологічної складової у процесі виробництва продукції займає одне з провідних питань, що забезпечує стабільний розвиток підприємства, окремої галузі, тваринництва, та цілої держави. Екологізація виробництва продукції тваринництва – це реалізація системних заходів технологічного характеру, які здатні забезпечити схоронність, збереження та примноження ресурсів, що приймають участь у процесі суспільного відтворення з мінімальним ризиком для навколишнього середовища. Серед мотивів впровадження екологічно безпечного виробництва на підприємстві тваринництва виділяємо економічні, соціальні та маркетингові.

Поряд з кроками, що створює держава на шляху до ефективного розвитку тваринництва в Україні у вигляді галузевих програм та проектів розвитку сільськогосподарської галузі тваринництва, невирішеними залишається низка проблем, що потребує подальшого обговорення, а саме: недостатня кормова база, низька якість

с/г продукції на виході, важко прогнозована цінова політика, слабо розвинений експортний потенціал та відсутність ринків збуту.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вплив інтенсивного тваринництва на навколишнє середовище [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу : <http://www.eco-live.com.ua/content/blogs/vpliv-intensivnogo-tvarinnitstva-na-navkolishne-seredovishche>.
2. Статистичний щорічник України за 2011 рік / За ред. Осауленка О.Г. – К.: Державний комітет статистики України, 2012. – 559 с.
3. Національний проект «Відроджене скотарство» [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.ukrproject.gov.ua/project/vidrozhene-skotarstvo>.
4. Сахарнацька Л.І. Економічні аспекти екологізації виробництва / Л. І. Сахарнацька // Науковий вісник нац. університету біоресурсів і природокористування України . – 10/01/2012 . – N169, Ч.1: Економіка, аграрний менеджмент, бізнес . – с. 178-183.
5. Екологія виробництва [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: http://uk.wikipedia.org/wiki/Екологізація_виробництва.
6. Екологічний менеджмент : навчальний посібник / За ред. В.Ф. Семенова, О.Л. Михайлюк . – К. : Центр навчальної літератури, 2004.- 407 с
7. Пашкевич М.С. Екологізація виробництва підприємств України / М.С. Пашкевич, Т.О. Паламарчук [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу : <http://www.economy.nayka.com.ua/index.php?operation=1&iid=1624>

ПІДХОДИ ДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕНЕРГОЗБЕРЕЖЕННЯ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

С.О. Задунайський, студент

Науковий керівник: д.е.н., доцент Котикова О.І.

Миколаївський національний аграрний університет

В статті розглянуто питання можливостей енергозбереження в сільській місцевості та визначено переваги використання біогазу.

Ключові слова: біогаз, енергозберігаючі технології, сільська територія енергозбереження, біогазові установка.

Постановка проблеми. З розвитком цивілізації та збільшення виробництва товарів, збільшується потреба в енергоносіях. В сільському господарстві через значну кількість органічних відходів, виникає проблема з їх зберіганням та переробкою. Одним із способів вирішення цього питання є виробництво біогазу, яке дозволяє отримати: органічні добрива, електроенергію, тепло та вирішую проблему зберігання гною. Електроенергію яку виробляє біогазова установка можна продавати по “зеленому тарифу”, що скорочує термін окупності установки. З інтенсивним впровадженням енергозбереження Україна зможе виробляти більше газу, а це в свою чергу зменшую потребу в імпорті газу.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питанням енергозбереження присвячено праці багатьох науковців, серед яких: В.О. Дубровін, О.О. Зуєв, В.В. Криворучко, В.Г. Мироненко, В.П. Оліферчук, Д.С. Степаненко, О.Г. Скляр, Р.В. Скляр, Г.Е. Топілін, С.М. Умінський та інші. Проте ще не всі питання можливостей енергозбереження та використання біогазу вивчені.

Постановка завдання. Дослідити можливості енергозбереження в сільській місцевості та визначення переваги використання біогазу.

Викладення основного матеріалу дослідження. Земля - планета, на якій кожен з нас зробив перший ковток повітря, перший ковток води, перший крок... Куди ми йдемо? Щороку в атмосферне повітря викидається 400 млн. т. оксиду вуглецю, 100 млн. т. вуглеводів, та свинцю; у річки, озера, океани скидаються відходи, які потрапляють у воду, продукцію рослинного та тваринного походження, а потім - на наш стіл. В ХХІ сторіччі людство почало робити перші кроки в напрямку зменшення

забруднення нашої планети, найвагомішими серед яких є ресурсо- та енергозбереження.

Відповідно до чинного законодавства "енергозбереження - діяльність (організаційна, наукова, практична, інформаційна), яка спрямована на раціональне використання та економне витрачання первинної та перетвореної енергії і природних енергетичних ресурсів в національному господарстві і яка реалізується з використанням технічних, економічних та правових методів" [1].

Для України енергозберігаючі технології мають не лише екологічні, але й економічно позитивні наслідки. Енергетична безпека в Україні нестабільна: ціни на нафту і газ сягають рівня світових, а більша їх частина імпортується. Відтак, альтернативні джерела енергії набувають все більшої актуальності. Особливо гостро ця проблема проявляється в сільській місцевості де газифікація якщо і здійснюється, то переважно зрідженим пропаном-бутаном (газом у балонах) з використанням методу само доставки. Однак існуючий на селі дефіцит палива можна зменшити завдяки такому джерелу енергії, як біогаз. Біогаз являє собою один із продуктів анаеробного (без доступу кисню) шмування гною чи пташиного калу при температурі 30-37⁰С. У цих умовах під дією наявних у біомасі бактерій частина органічних речовин розкладається з утворенням метану (60-70%), вуглекислого газу (30-40%), невеликої кількості сірководню (0-3%), а також домішок водню, аміаку й окислів азоту. Біогаз не має неприємного запаху. Теплота згоряння його кубометра досягає 25 МДж, що еквівалентно згорянню: 0,6 л бензину, 0,85 л спирту, 1,7 кг чи дров використанню, 1,4 кВт год електроенергії [2].

Крім позитивного екологічного ефекту, сприяння енергозбереженню, переробка гною на біогаз вирішує проблему безвідходного виробництва та забезпечення рослинництва органічними добривами. Під час зброджування цілком гинуть насіння бур'янів, що завжди містяться в гної, знищуються мікробні асоціації, яйця гельмінтів, нейтралізується неприємний запах, тобто досягається екологічний ефект. Кожен третій американець, наприклад, прагне купувати тільки ту продукцію, що була вирощена без застосування "хімії", і кількість таких прихильників чистої їжі постійно збільшується. Тому не дивно, що коли іноземці заводять розмову про вкладення грошей у біогазову справу в Україні, то просять як компенсацію віддавати все отримане добриво [2].

Установки для виробництва біогазу з органічних відходів зазвичай підрозділяють на чотири основні типи:

- без підведення тепла і без перемішування зброджуваної біомаси;
- без підведення тепла, але з перемішуванням зброджуваної маси;

- з підведенням тепла і з перемішуванням біомаси;
- з підведенням тепла, з перемішуванням біомаси і із засобами контролю і управління процесом зброджування.

Обов'язкові компоненти біогазової установки: сам біореактор і газгольдер для збору біогазу, пристрій для підігріву біомаси, її перемішування, а також засоби контролю.

Біореактор — основа будь-якої біогазової установки, і до його конструкції пред'являються достатньо жорсткі вимоги. Так, корпус біореактора має бути достатньо міцним при абсолютній герметичності його стінок. Обов'язкові хороша теплоізоляція стінок і їх здатність надійно протистояти корозії. При цьому необхідно передбачити можливість завантаження і спорожнення реактора, а також доступ до його внутрішнього простору для обслуговування.

Форми реакторів вельми різноманітні. Так, з погляду створення найбільш сприятливих умов для перемішування рідкого субстрату, накопичення газу, руйнування кірки, яка утворюється, доречно використання резервуару, формою яйця. Крупні реактори такої форми зазвичай споруджують з бетону, тому для них характерна висока вартість виготовлення, що істотно обмежує їх застосування. Зате підсобні реактори менших об'ємів достатньо не просто виробити з склопластику, тобто з поліефірної смоли, армованої скловолокном, і коштують вони значно дешевше [5].

Причому, використання біогазової установки може дозволити собі не лише велике підприємство, але й фермер. За розрахунками Зуєва О.О. [3] вартість індивідуальної установки потужністю 0,25 т/добу складає близько 75 тис. грн (табл. 1).

Таблиця 1

Характеристика існуючих біогазових установок*

Показник	Одиниці виміру	Індивідуальна установка	Господарська установка
Потужність за сировиною	т/добу	0,25	50
Вихід біогазу	м³/добу	12	1500
Електрична потужність що споживається	кВт.год	-	39
Обслуговуючий персонал	чол.	1	2
Площа під установку	га	0,01	0,2
Вихід твердих біодобрих	т/добу	0,1	4,25
Вихід рідких біодобрих	м³/добу	-	45
Орієнтовна вартість	тис. грн	75	2500

* за даними джерела [3]

Проведені дослідження підтверджують своєчасність та доцільність запровадження нових підходів у вирішенні питань енергозбереження у сільській місцевості - зокрема використання біогазу, що дозволить вирішити більшість проблем не лише екологічного, але й соціального та економічного спрямування. Звичайно, даний підхід не єдиний у вирішенні проблеми енергозбереження на селі - він прийнятний за умов наявності достатньої "сировинної" бази. Але є й інші можливості вирішення проблеми енергозбереження в сільській місцевості. Наприклад, звалищний газ, який утворюється в результаті розкладання органічної частини твердих побутових відходів в анаеробних умовах, що виникають недовзі після їхнього санітарного поховання. Тільки в містах утворюється 400-450 млн т. твердих побутових відходів на рік. Вихід газу з теплою згоряння 17-20 МДж/м³ становить 100 м³/т твердих побутових відходів протягом 20 років зі швидкістю 5 м³/т у рік. Потенціал звалищного газу в країнах Європейського Союзу наближається до 9 млрд м³/рік, у США - 13 млрд м³/рік, в Україні - близько 1 млрд м³ на рік. Зі звалищ газ може бути добутий за допомогою свердловини і вакуум-насосів [4]. Парадокс полягає у тому, що - чим вищим є рівень життя населення, тим вищими є показники забруднення через відходи.

Висновки. Подальшого дослідження потребують питання доцільності та можливостей застосування різних підходів енергозбереження на селі з урахуванням конкретних умов сільської місцевості, таких як: використання сонячної енергії та вітрової енергії, звалищний газ та інші.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про енергозбереження : Закон України [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/74/94-%D0%B2%D1%80>.
2. Котикова О.І. Альтернативні види палива в сільському господарстві України – невикористані можливості потужного ресурсного потенціалу / О.І. Котикова, М.М. Бабич // Сучасний стан та проблеми інноваційного розвитку держави : міжнар. наук.-практ. конф., жовтень 2006 р. : тези доп. (6-7 жовт. 2006р.). - Луцьк: РВВ "Вежа" Волин. держ. ун-ту ім. Лесі українки, 2006. - С. 213-214. - Укр., рос., пол., англ. мовами
3. Зуєв О.О. Економічні аспекти впровадження сучасних біогазових установок / Зуєв О. О. // Праці ТДАТУ. – Вип. 9. – Т.5. – С. 88 – 92.
4. Вільна енциклопедія Вікіпедія [Електронний ресурс] – / Режим доступу : <http://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%91%D1%96%D0%BE%D0%B3%D0%B0%D0%B7>
5. Скляр О.Г. Обґрунтування схеми біогазової установки для господарств України / О.Г. Скляр, Р.В. Скляр// Праці ТДАТУ. Вип. 10. – Т.5. – С. 36 – 44.

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЗЕРНОВОГО ГОСПОДАРСТВА ПЕРВОМАЙСЬКОГО РАЙОНУ

Р. О. Зварич, студентка

Науковий керівник: , к.е.н., доцент Мамалюк О. А.

Миколаївський національний аграрний університет

У статті досліджені сучасний стан зерновиробництва та висвітлені основні напрями його подальшого розвитку в сільськогосподарських підприємствах Первомайського району.

Ключові слова: розвиток, зерновиробництво, врожайність, собівартість, рентабельність, напрями, перспективи.

Постановка проблеми. Сучасний стан зерновиробництва характеризується відсутністю фінансових ресурсів, що стримує впровадження новітніх технологій, використання якісного насіння, застарілою матеріально-технічною базою, великою залежністю від погодних умов. Низька культура землеробства призводить до виснаження і деградації ґрунтів, зменшення вмісту в них гумусу та поживних речовин. Відсутність розвиненої мережі зрошення робить вирощування зернових ще більш залежним від погодних умов, особливо на півдні України. Великої уваги потребує підвищення якості зерна, адже нарощування валових зборів зерна при поліпшенні якості дасть змогу забезпечити внутрішньодержавні потреби та збільшити його експорт [4]. Розв'язання цих проблем повинно здійснюватися не тільки на державному, а й на регіональному рівнях.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Стан, проблеми та перспективи зернового господарства відображені у працях П. Саблука, С. Чмирь, В. Бойка, І. Нетіса, М. Хорунжого, Л. Мельника, С. Кваши, М. Ільчука, І. Коновала, І. Кириленко, В. Дем'янчука, Б. Андрющенко, В. Жигadlo та інших науковців. Але недостатньо вивченими залишаються перспективи розвитку зерновиробництва в сучасних умовах господарювання у різних аграрних формуваннях.

Постановка завдання полягає у дослідженні стану та перспективних напрямів розвитку виробництва зерна у сільськогосподарських підприємствах Первомайського району.

Викладення основного матеріалу дослідження. Первомайський район розташований на північному заході Миколаївської області в степовій зоні України. Територія району складає 1,3 тис. кв.км. або 5,7% території області. Практично всі

землі, які придатні до використання, залучені для сільськогосподарських потреб. У складі земель сільгосппризначення знаходяться 113,7 тис. га. Рілля займає 98684,35 га, сіножаті – 9,13 га, пасовища – 9554,97 га. В районі зареєстровані 161 фермерських господарства та 32 основних сільськогосподарських підприємств.

Природні та кліматичні умови Первомайщини сприятливі для високоефективного розвитку сільського господарства, в тому числі для вирощування практично всіх відомих зернових і зернобобових культур (пшениці, ячменю, кукурудзи на зерно, жита, вівса, гречки, гороху тощо).

У 2012 р. в усіх категоріях господарств Первомайського району загальне виробництво зерна у вазі після доробки (1523244 ц) порівняно з 2011 р. зменшилось на 29,4 %, що зумовлено як скороченням площ збирання (на 2,3%), так і зниженням урожайності зернових культур (на 9,9 ц з 1 га, або на 27,6%) [5].

В цілому за період 2005-2012 рр. врожайність зернових та зернобобових культур має поступову тенденцію до зниження. Найвищий рівень врожайності спостерігався у 2011 році (рис. 1).

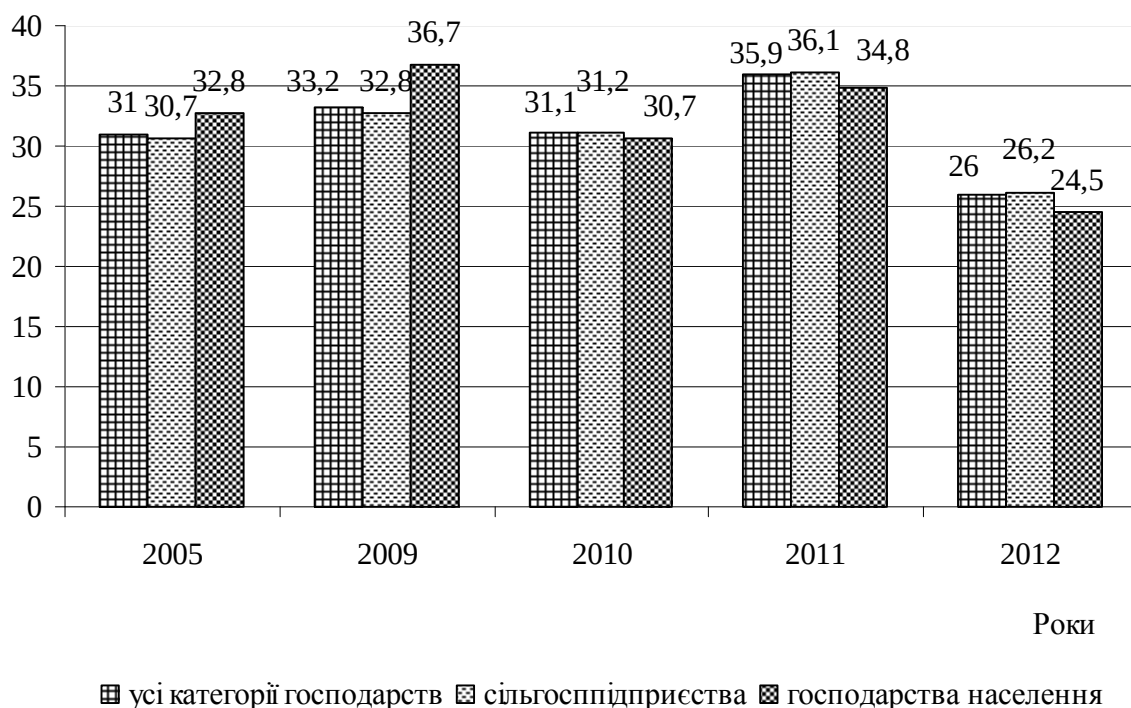

Рис. 1. Динаміка врожайності зернових та зернобобових культур Первомайського району

За розрахунками, на 1 жовтня 2013р. в усіх категоріях господарств району зернові та зернобобові культури (включаючи кукурудзу) скошені та обмолочені на площі 44934 га, що на 7% менше, ніж на 1 жовтня 2012 р. Всього намолочено 1746,7

тис.ц зерна у початково оприбуткованій вазі (на 44,5% більше). У середньому з 1 га обмолоченої площі одержано по 38,9 ц зерна (на 13,9 ц більше).

Основними факторами від яких залежить врожайність зернових є насамперед витрати виробництва на 1 га посіву. Висока собівартість продукції викликала стурбованість багатьох виробників зерна, що стало основною причиною зниження прибутковості галузі в деяких підприємствах Миколаївщини. Ми підтримуємо думку з приводу того, що збільшення витрат на 1 га зернових зумовлене насамперед істотним подорожчанням виробничих матеріально-технічних ресурсів.

Внаслідок зростання цін на виробничі ресурси промислового походження (особливо пального, мінеральних добрив, засобів захисту рослин від шкідників та хвороб, запчастин) та падіння цін на зерно на внутрішньому ринку (45-50 % від ціни на світовому ринку) у деяких аграрних товаровиробників Миколаївщини зерновиробництво у 2011-2012 рр. було збитковим. За період 2005-2012 рр. в сільгосппідприємствах Первомайського району зерновиробництво було прибутковою галуззю. При цьому рівень рентабельності від реалізації зерна у 2012 році склав 12,2 %, що на 4 в.п. більше ніж у 2005 р. та на 21 в.п. менше порівняно з 2011 р. В сільгосппідприємствах області підтримується аналогічна тенденція [5].

На думку фахівців, для здійснення ефективного зерновиробництва мінімальна рентабельність виробництва зерна повинна становити 20%, а раціональна (в умовах України) – щонайменше 40%. Тільки така рентабельність створює необхідні умови для оновлення основних фондів та застосування технологій виробництва зерна, які дозволяють у подальшому не зменшувати, а підвищувати врожайність.

За прогнозом наукового центру компанії ICI (Велика Британія) у перспективі приріст урожаю зернових культур здійснюватиметься в результаті впровадження нових сортів (8,6 ц/га), добрив (15 ц/га), зниження втрат при збиранні (0,5 ц/га), захисту від злакових бур'янів (17,5 ц/га), хвороб (16,5 ц/га) і шкідників (6 ц/га). Ці прогнози підтверджуються і даними кращих фермерських господарств. Кращі фермери в країні (більше 5%) одержують у середньому по 60 ц/га зерна. В економічно розвинутих країнах підвищення врожайності сільгоспкультур на 50% забезпечується використанням добрив, на 25% – поліпшенням обробітку ґрунту і на 25% – впровадженням високоврожайних і перспективних сортів [1,2].

В нашій державі нарощування обсягів виробництва зернових культур базується на потужній базі наукових розробок Національної академії аграрних наук (табл. 1).

**Забезпечення інтенсифікації виробництва
за програмою «Зерно України - 2015» [3]**

Науково обґрунтовані фактори нарощування зерновиробництва	Потенціал приросту виробництва, %
Зміна структури наявних площ та термінів посівів	18-20
Освоєння сучасних з сучасних досягнень селекції та насінництва	20-25
Застосування оптимальних доз мінеральних та органічних добрив, системи захисту рослин від хвороб, шкідників та бур'янів	35-40
Застосування оптимальної системи механізації робіт (оптимальні строки посіву, збирання тощо) та меліорації	15-20

На нашу думку, із врахуванням вищезазначеного, для забезпечення підвищення якісних характеристик зерна та його конкурентоспроможності існує багато шляхів – напрямків роботи сільськогосподарських підприємств, проте основними з них є:

–удосконалення системи техніко-технологічних та агротехнічних заходів з виробництва зерна та його збуту;

–впровадження у виробництво нових енергозберігаючих технологій вирощування, транспортування, зберігання, переробки та реалізації зерна;

–здійснення належного контролю за якістю продукції на всіх етапах її виробництва та збуту;

–впровадження у виробництво нових високоврожайних сортів і гібридів зернових культур;

–запровадження нових технологічних проектів, які базуються на сучасних досягненнях аграрної науки;

–інтенсифікація виробництва за рахунок використання сучасних технологій;

–відтворення, підвищення та охорона родючості ґрунтів на землях сільськогосподарського призначення;

–розвиток інфраструктури аграрного ринку.

Проте для досягнення таких результатів необхідна науково обґрунтована і зважена державна політика щодо забезпечення сільськогосподарських підприємств коштами для матеріального забезпечення технологій та дотримання їх вимог в кожному підприємстві.

Висновки. Стабілізація і нарощування темпів виробництва зерна можливе лише на основі застосування прогресивних новітніх технологій, які забезпечують врожай зерна на рівні 70–90 ц/га [2]. Реалізація вищенаведених напрямків забезпечення підвищення якісних характеристик, конкурентоспроможності і ефективності зернового виробництва дасть можливість суттєво посилити стійкість і конкурентоспроможність підприємств зернового підкомплексу, експертний потенціал галузі та надійність продовольчої безпеки нашої держави.

ЛІТЕРАТУРА

1. Тенденції на світових регіональних ринках зерна та перспективи України / І. Г. Кириленко, В. В. Дем'янчук, Б. В. Андрющенко, В. С. Жигadlo // Економіка АПК. — 2013. — №2. — С. 33 – 42.
2. Кваша С. М. Економічне обґрунтування програми виробництва зерна пшениці в Україні / С. М. Кваша, М. М. Ільчук, І. А. Коновал // Економіка АПК. — 2013. — № 3.— С. 16 – 24.
3. Програми «Зерно України – 2015» — К. : ДІА, 2011. — 48 с. [Електронний ресурс] / Український ринок : Інформація Української зернової асоціації. — Режим доступу : — <http://uga-port.org.ua>.
4. Саблук П.Т. Концептуальні аспекти модернізації аграрного виробництва та розвитку сільських територій в Україні / П. Т. Саблук // Економіка АПК. — 2010. — № 8. — С. 3 – 9.
5. Основні економічні показники виробництва продукції сільського господарства в сільгосппідприємствах (статист. збірник) / Головне управління статистики у Миколаївській області / [під загальним керівництвом З. А. Лук'яненко]. — Миколаїв : 2013. — 124 с.

НЕОБХІДНІСТЬ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВИРОБНИЦТВА ОРГАНІЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ

О. О. Зубенко, магістр

Науковий керівник: к.е.н., доцент Мамалюк О. А.

Миколаївський національний аграрний університет

У статті розкрито досвід країн Європейського Союзу щодо державного регулювання системи органічного виробництва. Проаналізовано основні положення розвитку органічного сільського господарства в Україні.

Ключові слова: розвиток, органічне виробництво, система, аграрії, державне регулювання.

Постановка проблеми. Для розвитку органічного сільського господарства надзвичайно велику роль відіграє гарантійна система, що включає в себе певні установи з інспекції та сертифікації. Вона забезпечує відповідність стандартам усього процесу кінцевої продукції, включно з її упаковкою та маркуванням. Але на відміну від європейських країн, в Україні не існує чіткої нормативної бази державного регулювання виробництва екологічно чистої продукції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемами розвитку органічного виробництва займалися та зробили вагомий внесок у їх вирішення такі вчені-економісти Дудар В. Т., Вовк В. І., Шаповалов І. В. та інші. Питанню державного регулювання виробництва органічної продукції приділялось мало уваги.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження та порівняння існуючих нормативних актів щодо виробництва органічної продукції, що діють в Україні та в розвинених країнах світу.

Виклад основного матеріалу дослідження. В країнах Європейського Союзу системи органічного виробництва базуються на специфічних та точних вимогах щодо процесу виробництва, які підтримують оптимальний стан агросистеми на екологічному, економічному та соціальному рівнях. Ці стандарти встановлюють сприятливу систему виробництва, сертифікації та маркування сільськогосподарської продукції та продуктів харчування, що сприяє підвищенню довіри споживачів до високоякісних продуктів.

Незважаючи на Європейські стандарти у Франції діють національні постанови, що є більш суворими за вимогами ніж стандарти ЄС.

Згідно з Програмою розвитку органічного виробництва у Данії та Литві, велика увага приділяється не тільки виробництву органічної продукції, але й охороні довкілля. Її метою є розширення ринку органічної продукції. Вона створює сприятливі умови для розвитку та формування системи сертифікації.

Наразі в Україні не визначені основні положення, щодо виробництва органічної продукції на відміну від багатьох країн світу.

На міжнародному рівні, ще на початку 90-х років прийнято три основні документи, які мають вирішальний вплив на організаційно-виробничий розвиток екологічного сільського господарства в світовому масштабі:

- Постанова Ради ЄС № 2092/91 про екологічне сільське господарство і маркування його продукції і продуктів харчування.
- Закон США «Про виробництво екологічних продуктів харчування».
- Спільна програма Комісії Кодексу з Продуктів Харчування FAO/WHO: «Вказівки відносно виробництва, переробки, маркування і введення в обіг продуктів харчування, виготовлених екологічними методами».

Всі названі документи є важливими, оскільки вони походять з розроблених Федерацією IFOAM "Основ Критеріїв Екологічного Землеробства". Міжнародна федерація органічного сільськогосподарського руху (IFOAM) – міжнародна неурядова організація, що єднає понад 700 активних організацій-учасників у близько 110 країнах світу.

Органічне виробництво у світі характеризується динамічним розвитком. Так, за даними дослідження IFOAM та дослідного інституту органічного сільського господарства у 2011 р. площа сільськогосподарських земель, зайнятих під органічним виробництвом, становила 37,2 млн га, включаючи землі у конверсії, або 0,9 % загальної площі сільськогосподарських земель світу. При цьому, тільки з 2000 р. площа органічних сільгоспземель зросла на 22,4 млн га (з 14,9 млн га) або у 2,5 разу [5].

Кількість виробників органічної продукції у світі у 2000-2011 рр. зросла у 6 разів. Багато органічних виробників знаходиться в Африці, Азії, Латинській Америці, споживання органічної продукції в яких значно нижче, ніж у країнах Європи та Північної Америки. Лідерами за чисельністю органічних виробників є Індія, Уганда і Мексика.

Світовий ринок органічної продукції демонструє позитивну динаміку. Так, за 2000-2011 рр. він збільшився на 44,9 млрд дол. США (з 17,9 до 62,8 млрд дол. США), або у 3,5 разу[4]. При цьому 96 % доходів від реалізації органічної продукції отримано в сукупності у Північній Америці (50 %) та Європі (46 %). На США припадає 44 %

роздрібного обороту органічної продукції, на країни ЄС – 41 % (у т.ч. на Німеччину – 14 %, Францію – 8 %, Великобританію – 4 %, Італію – 3 %), Канаду – 4 %, Швейцарію – 3 %, Японію – 2 %. На всі інші країни світу припадає лише 6 % світових роздрібних продажів органічної продукції [6].

Досвід зарубіжних країн вказує, що світові доходи операторів ринку органічної продукції в середньому за 10 останні років збільшилися у 3 рази завдяки подвійним щорічним темпам зростання. За прогнозами, до 2014 р. вартість світового ринку органічної продукції становитиме 97 млрд дол., що відповідатиме зростанню у 60,7% відносно 2009 р. Підвищення темпів зростання світового ринку органічних продуктів передбачається після збільшення споживчих витрат і відновлення світового аграрного сектора після економічного спаду.

Ще 25 травня 2007 року було розроблено та 11 лютого 2011 року прийнято Верховною Радою в першому читанні проект Закону України «Про органічне виробництво» [3], який визначає правові, економічні, соціальні та організаційні основи ведення органічного сільського господарства. Відсутність закону є основною перешкодою формуванню та розвитку ринку органічної продукції.

Прийняття та виконання Програми розвитку органічного виробництва в Україні має внести вагомий внесок у вирішення цілої низки екологічних, економічних і соціальних проблем основні з яких:

- ресурсозбереження сільськогосподарського виробництва;
- підвищення конкурентоспроможності української продукції на світових ринках;
- покращення здоров'я працівників сільського господарства та населення в цілому;
- захист прав споживачів.

В Україні 2008 році Федерацією органічного руху за дорученням Міністерства аграрної політики розроблено Проект концепції державної програми розвитку органічного виробництва [1].

Незважаючи на законодавчу невизначеність, органічне виробництво в Україні стабільно розвивається. Так, площа сільськогосподарських земель, відведених під органічне виробництво, зросла з 164449 га у 2002 р. до 270320 га у 2011 р., а кількість сертифікованих виробників – з 31 до 155 відповідно. Водночас, середня площа одного органічного сертифікованого господарства за цей період зменшилася з 5305 до 1744 га. Це, пов'язано із спеціалізацією і розширенням асортименту продукції, також із залученням до органічного виробництва менших за площею господарств.

Більшість українських органічних господарств розташовані у Вінницькій, Закарпатській, Львівській, Одеській, Полтавській, Тернопільській, Херсонській, Хмельницькій областях.

Основними чинниками, що сприяють розвитку органічного виробництва в Україні, є наступні:

- незадоволений попит на органічну продукцію в країнах з розвиненою економікою, що зумовлює їхню зацікавленість щодо розвитку органічного виробництва в Україні

- успішний досвід ресурсозберігаючого землеробства в окремих вітчизняних сільгосп підприємствах, що нараховує близько 40 років.

- наявність значних площ сільськогосподарських угідь, придатних для ведення органічного виробництва.

- потенційно значна ємність внутрішнього ринку.

- розвинений громадський екологічний рух.

У 2007 року українська асоціація «БІОЛан» виступила одним із співзасновників української сертифікаційної компанії «Органік Стандарт», яка надає послуги з інспекції та сертифікації підприємств за українськими та міжнародними стандартами органічного виробництва. Наразі це єдина компанія, що здійснює сертифікацію за стандартами «БІОЛан» [3].

На даний час в Україні діють декілька громадських організацій та об'єднання, які займаються розвитком та популяризацією органічного виробництва (Федерація органічного руху України, ВГО «Клуб органічного землеробства», Асоціація «БІОЛан Україна», Спілка учасників органічного виробництва «Натурпродукт», НПП «Еко-Інформ-Сервіс», і т.п.).

Важливим кроком для поширення органічного виробництва має стати державна фінансова і дорадча підтримка. Для отримання грошової допомоги фермер повинен зареєструватись як суб'єкт підприємницької діяльності та займатися цим видом діяльності не менше 10 років. Обов'язковою вимогою є цільове використання грошей.

Незважаючи на те, що в Державній цільовій програмі розвитку українського села на період до 2015 передбачено стимулювання збільшення обсягів виробництва та постачання на зовнішній ринок екологічно чистої сільськогосподарської продукції фінансової підтримки з боку держави в період переходу на органічний спосіб ведення господарства не надається [2]. Участь нашої держави в питанні переходу на органічне виробництво на даному етапі зводиться до розробки нормативно-правової бази для впровадження принципів органічного господарювання, хоча уряди країн з розвиненою

економікою для заохочення розвитку екологічного виробництва, крім цього надають фермерам фінансову допомогу у вигляді пільг та часткової компенсації вартості проведення сертифікаційних послуг.

Висновки. В Україні існує законодавча невизначеність державного регулювання виробництва органічної продукції, урядові країни доцільно розробити власну нормативно-правову базу, що дасть змогу зайняти власну нішу на світовому ринку органічної продукції. Ми погоджуємось з думкою багатьох науковців, що першим кроком для України повинно стати прийняття Закону «Про органічне виробництво». При цьому з метою стимулювання аграріїв та прискорення процесу переходу сільськогосподарських підприємств на органічне виробництво продукції слід надавати державну фінансову підтримку не лише в перехідний період, а й після отримання статусу органічного господарства, що в перспективі стане предметом подальших наукових досліджень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Сьогодні [Електронний ресурс] : Офіційний сайт Міжнародної Громадської Асоціації «БІОЛан Україна» — Режим доступу : [http // www.biolan.org.ua/](http://www.biolan.org.ua/)
- 2.. Вовк В. І. Сертифікація органічного сільського господарства в Україні: сучасний стан, перспективи, стратегія на майбутнє // Матеріали міжнародного семінару «Органічні продукти харчування. Сучасні тенденції виробництва і маркетингу». — Львів. — 2004. — С. 3
3. Дудар В. Т. Екологізація агропромислового виробництва: зарубіжний досвід і проблеми України // Збірник тез доповідей студентської наукової конференції. — Тернопіль. — 2004. — С. 27 — 34
4. Скрипчук П. О . Екологічна сертифікація як інструмент виробництва та споживання екологічно чистої продукції : Економічні проблеми природокористування // Економіка України : Політико-економічний журнал / Міністерство фінансів України та НАНУ. — Київ. — 2006. — № 3. — С. 55 — 63.
5. Артиш В. І. Управлінські аспекти розвитку виробництва, екологічно чистої продукції в сільському господарстві України // Науковий вісник Національного аграрного університету : збірник наукових праць / Національний аграрний університет. — Київ. — 2006. — № 102. — С. 242 — 247
6. Текст проекту Закону України «Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини» № 9707, підписаний Головою Верховної Ради України / Офіційний веб-портал Верховної Ради України // [Електронний ресурс] — Режим доступу [http : // rada.gov.ua](http://rada.gov.ua)

ЕКОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕНСИВНОГО ОБРОБІТКУ ҐРУНТУ ТА АЛЬТЕРНАТИВНИХ СИСТЕМ ЗЕМЛЕРОБСТВА

Г.С. Кінаш, магістр

Науковий керівник: к.е.н., доцент Мельник І.О.

Миколаївський національний аграрний університет

У даній статті викладено сутність і особливості використання інтенсивних та альтернативних систем землеробства та встановлення їх впливу на родючість ґрунту.

Ключові слова: технологія, інтенсивні технології, альтернативні системи.

Постановка проблеми. Перші спроби випробувати альтернативні способи землеробства в західноєвропейських країнах відносяться до 70-х років минулого сторіччя. Це ж стало причиною зменшення механічного і хімічного навантаження на довкілля. Тепер обмежується внесення пестицидів, добрива вносять переважно на мало родючих ґрунтах і їхню кількість розраховують тільки на компенсацію поживних речовин, винесених з урожаєм, значно поширюються площі, де застосовують консервативний обробіток і органічне землеробство. Вирішення проблеми збільшення виробництва продукції шляхом підвищення врожайності сільськогосподарських культур з одночасним збереженням родючості ґрунтів, зменшенням витрат енергії, праці та матеріалів сьогодні пов'язується із впровадженням у виробництво сучасних альтернативних систем землеробства та інтенсивного обробітку ґрунту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання про інтенсивні системи та пошук альтернативних систем землеробства є проблемою дослідження багатьма зарубіжними та вітчизняними вченими, серед яких є українські дослідники, які зробили значний внесок в агрономічну науку, слід відмітити Б.М. Рождественського, А.Є. Зайкевича, О.І. Душечкіна, а також роботу Полтавського, Херсонського, Одеського та інших дослідних полів, які були засновані ще в кінці 19 століття [1].

Також варто відмітити активну роботу щодо дослідження питань обробітку та використання ґрунтів Інституту землеробства Української академії аграрних наук (УААН) (сmt. Чабани, Київська обл.) та Інституту зрошувального землеробства УААН (сmt. Наддніпрянське, Херсонська обл.), Інституті землеробства і біології тварин УААН (м. Львів) та багатьох інших установах [2].

Постановка завдання. Трансформаційні та якісні зміни властивостей ґрунту призвели до того, що виникає необхідність проведення наукових досліджень в сфері

інтенсивного та альтернативного обробітку ґрунту. А також виявлення та обґрунтування їх переваг та недоліків в сучасних умовах господарювання. Зміна якості і трансформації ґрунту призвели до потреб в дослідженні особливостей інтенсивного та альтернативного обробітку ґрунту та виявлення їх переваг в сучасних умовах господарювання.

Усвідомлення зростаючої екологічної загрози внаслідок інтенсивного ведення землеробства стимулювало розробку альтернативних моделей землеробства, які краще відповідали б життєвим інтересам суспільства та підвищення екологічнобезпечного землекористування.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасні системи землеробства — основа інтенсифікації сільського господарства, як процесу значного збільшення обсягів виробництва зернових, технічних, кормових та овочевих культур на основі розширеного відтворення родючості ґрунту. Даний процес можливий лише за умов збільшення капіталовкладень, використання НТП та впровадження інноваційної діяльності [3].

Інтенсивна технологія – це комплекс агротехнічних прийомів вирощування сільськогосподарських культур, технологічних засобів і операцій, які направлені на максимально повне використання біологічного потенціалу продуктивності культур (їх сортів і гібридів) за рахунок підвищення ефективності використання природних і антропогенних факторів при мінімізації витрат трудових і матеріальних ресурсів [1]. Ця системи землеробства включають ряд основних взаємопов'язаних ланок: а) раціональну систему обробітку та удобрення ґрунту; б) сучасні прийоми сівби, садіння рослин та підготовки посадкового матеріалу; в) найдоцільнішу структуру полів і сівозмін; г) досконалу систему захисту рослин; д) меліоративні заходи тощо. До сучасних ж інтенсивних систем землеробства відносять польові системи, спеціальні, наприклад, як контурно-меліоративне землеробство (КМЗ). Особливе місце займає так зване біологічне, або альтернативне, землеробство, яке виникло у зв'язку із зростаючою потребою екологізації агроландшафтів у інтенсивному землеробстві.

Інтенсивні технології ґрунтовані на управлінні процесом формування врожаю, який забезпечує скорочення розриву між потенційною і реальною продуктивністю сільськогосподарських культур. Сутність їх полягає в оптимізації факторів урожайності протягом усього періоду вегетації рослин. Якщо при традиційній технології матеріально-технічні ресурси забезпечуються виходячи із можливостей, які є в даному конкретному підприємстві, то при інтенсивній технології – із потреби в них для

одержання запрограмованого рівня врожаю з меншими витратами на одиницю продукції.

При впровадженні даних технологій важливо розробити комплекс організаційно-економічних заходів, які направлені на раціональне використання робочого часу працівників, системи машин та інших ресурсів. Високу віддачу трудових і матеріально-технічних засобів інтенсивні технології забезпечують лише при додержанні усього комплексу рекомендованих заходів.

В останні два-три роки у технологіях вирощування почали використовувати не лише традиційні елементи живлення – азот (N), фосфор (P), калій (K), а й сірку (S), магній (Mg), кальцій (Ca) та мікроелементи на хелатній основі – залізо (Fe), бор (B), марганець (Mn), цинк (Zn), мідь (Cu), молібден (Mo), кобальт (Co). До складу окремих мікродобрив входять також кремній (Si), йод (J) та титан (Ti). Високу ефективність забезпечує листкове внесення мікродобрив. У багатьох господарствах норми внесення мінеральних добрив відповідають європейським стандартам. Вартість мінеральних добрив у структурі витрат на технологію сягає 40-45%, а іноді 50% [3]. Основною ознакою сучасних інтенсивних технологій є широке застосування засобів захисту рослин для боротьби з бур'янами, шкідниками, хворобами, захисту від вилягання. В Україні зареєстровано достатньо пестицидів для комплексного захисту основних культур. Нові засоби захисту рослин від провідних виробників є високоефективними щодо знищення шкідливих організмів, мають інші цінні властивості. Так, фунгіциди бренду AgCelence забезпечують приріст урожайності навіть за відсутності хвороб. Крім якісного контролю хвороб, за рахунок фізіологічної дії фунгіциди посилюють ростові функції рослин, покращують споживання азоту, підвищують продуктивність фотосинтезу та стійкість до стресів [2].

Негативні наслідки інтенсифікації землеробства обумовили пошук альтернативних («органічних») систем землеробства в країнах Західної Європи і США. Їх основна мета - виробництво екологічно чистої продукції. Гарантія для одержання такої продукції – часткова відмова від застосування мінеральних добрив і повна від пестицидів. Одночасно біологічне землеробство - надійний захист ґрунтів від ерозії й інших видів деградації земель. Слід відзначити, що нинішніх умовах застосування самого лише біологічного методу ще не дає змоги повною мірою захистити сільськогосподарські культури від шкідників та хвороб. Тут відіграють певну роль матеріально-технічні труднощі в реалізації біометоду і безпідставний скепсис щодо його ефективності. Сьогодні лише інтегрований захист рослин, який є ідеальною комбінацією біологічних, агротехнічних, селекційно-генетичних, хімічних та інших

методів, спрямованих проти комплексу шкідників та хвороб у конкретній еколого-географічній зоні на певній культурі, і при якому здійснюється регулювання чисельності шкідливих видів до економічного порогу шкодочинності і збереження дії природних корисних організмів, ставить надійний заслін перед шкідниками та хворобами сільськогосподарських культур. Метою альтернативного землеробства є одержання продукції, що не містить залишків хімікатів, збереження ґрунтової родючості — і, в кінцевому рахунку, охорона навколишнього середовища. Внесенням мінеральних добрив застосовували азоту в ґрунті до 180 кг/га [3]. Такий засіб забезпечує зниження ерозії ґрунту, зменшує кількість бур'янів і вимивання живильних речовин.

Узагальнення матеріалів зарубіжної літератури показало, що «органічне» землеробство дає відповідні результати тільки на високородючих ґрунтах. Таким чином, перспективною є стратегія екологізації землекористування, яка об'єднує позитивні сторони традиційного й «органічного» землеробства. Тому для інтеграції України в систему міждержавних проєктів з екологізації сільськогосподарського виробництва необхідною умовою є розробка і реалізація національної програми з цієї проблеми, створення сприятливих економічних передумов для фермерів, які спеціалізуються на виробництві екологічно чистої продукції.

Підвищення продуктивності землеробства при високій ефективності заходів щодо захисту і зберігання екологічної рівноваги в навколишньому середовищі обумовлює необхідність здійснюватися за такими напрямками. По-перше, перехід на контурно-меліоративну організацію території, з поступовим збільшенням площ органічного землеробства, що дозволяє не тільки зберегти ґрунт від деградації, але й на 10-15 % підвищити його природну родючість. По-друге, впровадження ресурсо- і енергозберігаючих технологій протиерозійного обробітку ґрунту, які забезпечують розширене відтворення ґрунтової родючості. Реальною можливістю на мій погляд, є обміркування можливості розробки інтегрованого землеробства, яке включало б усі кращі властивості альтернативних систем і також допускало б у розумних межах застосування мінеральних добрив і пестицидів.

Висновки. Без альтернативного землеробства в Україні не досягти високих показників екологічного виробництва продукції. Ця система повинна піклуватися не тільки про якість виробленої продукції, але й про землю і навколишнє середовище. Необхідно звернути увагу на теперішній стан ґрунту, адже саме земля забезпечує продуктами харчування увесь світ. Головним завданням землеробства, в тому числі й альтернативного, є забезпечення населення продуктами харчування з якісними та

безпечними для людини показниками, тваринництва — кормами, а промисловості — сировиною. Землеробство має бути енергоощадним, малозатратним і ґрунтозахисним. Властивості органічного землеробства в тому, що продукти харчування необхідно вирощувати, зберігати і переробляти без застосування синтетичних добрив, пестицидів або регуляторів росту. Немає сумніву, що головні цілі землеробства благородні й відповідають загальнолюдським цінностям гармонізації взаємовідносин між людиною й природою.

Необхідністю впровадження інтенсивного обробітку ґрунту та альтернативних систем землеробства дає змогу зменшити витрати на і збільшення виробництва обсягів зернових, технічних, кормових та овочевих культур на основі розширеного відтворення родючості ґрунту. Цього можна досягти шляхом додаткових фінансових вкладень, і на основі розвитку НТП. Інтенсивні системи спрямовані на весь період оптимізації факторів урожайності протягом усього періоду вегетації рослин. Використовуючи альтернативне землеробство зможемо одержувати продукцію, що не містить залишків хімікатів, збереження ґрунтової родючості. Таким чином, перспективною є стратегія екологізації землекористування, яка об'єднує позитивні сторони традиційного й «органічного» землеробства. Для розвитку таких систем землеробства повинні створюватися сприятливі економічні умови, які спрямовані на виробництво екологічно чистої продукції. Поля довгий час мають бути зайняті рослинністю, післяжнивні рештки слід загортати в поверхневий шар ґрунту, в сівозміні — вирощувати бобово-злакові травосуміші. Таким чином, господарство повинно ґрунтуватися на принципах балансу поживних речовин, наслідуючи природну екосистему..

ЛІТЕРАТУРА

1. Сайко В. Актуальні проблеми землеробства: простих шляхів мінімалізації ґрунту не буває / В.Сайко// Техніка АПК. – 2008. – № 1. – С. 8 -14.
2. Ситник В.П. Обробіток ґрунтів в Україні: плужний, мінімальний, нульовий / В.П.Ситник / Вісник аграрної науки. – 2007. – №2 –. С. 3 – 8.
3. Посібник землеробства [Електронний ресурс] — Режим доступу [http : \[http://old.tnpu.edu.ua/kurs/87/Silске_gos/kurs/posibnik/ I\]](http://old.tnpu.edu.ua/kurs/87/Silске_gos/kurs/posibnik/)

АНАЛІЗ РІВНЯ СОБІВАРТОСТІ ПРОДУКЦІЇ РОСЛИННИЦТВА ЯК ОСНОВА ДЛЯ ПРИЙНЯТТЯ ЕФЕКТИВНИХ РІШЕНЬ

І.В. Кручених, студентка

Науковий керівник: к.е.н., доцент Христенко О.А.

Миколаївський національний аграрний університет

У статті на прикладі господарства Миколаївської області досліджено склад витрат сільськогосподарських підприємств та чинники, що впливають на формування собівартості продукції рослинництва. Розкрито основні методи та способи обчислення собівартості продукції рослинництва.

Ключові слова: зернові культури, собівартість, матеріальні витрати, структура витрат.

Постановка проблеми. Планування собівартості продукції (робіт, послуг) є важливою складовою частиною розроблення економічно обґрунтованих планів розвитку сільськогосподарського виробництва. Але в господарствах України, дуже часто на цей аспект планування не звертають уваги. Собівартість продукції є одним з найбільш багатограних показників господарської діяльності підприємств. Зниження собівартості продукції є найважливішим чинником розвитку економіки підприємства. Собівартість продукції відображує рівень витрат підприємства на її виробництво і комплексно характеризує ефективність використання ним ресурсів, організаційний і технічний рівень виробничого процесу, рівень продуктивності праці тощо

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню впливу аналізу собівартості на ефективність діяльності сільськогосподарських підприємств приділялася значна увага як українськими так і зарубіжними вченими, зокрема. Але дане питання не втрачає своєї актуальності, оскільки діяльність сільськогосподарського підприємства є дуже ризиковою і складання планів із року в рік стає все важливішим для ефективного функціонування господарств. І собівартість продукції слугує основою та головним чинником складання вищезазначених планів.

Постановка завдання. Завданням статті є дослідження впливу собівартості продукції рослинництва на витрати підприємства.

Викладення основного матеріалу дослідження. Найбільшу питому вагу серед витрат підприємства мають операційні витрати, тобто пов'язані з основною діяльністю підприємства і операціями, що її забезпечують. Ці витрати формують собівартість

продукції, яку виготовляє підприємство. Отже, собівартість продукції - це вираження у грошовій формі поточних витрат підприємства на підготовку виробництва продукції, її виготовлення і збут. Для забезпечення беззбиткової виробничо-господарської діяльності підприємства ці витрати повинні відшкодовуватись за рахунок виручки від продажу виготовленої продукції (наданих послуг, виконаних робіт).

На практиці не завжди собівартість продукції є повним відображенням дійсних витрат на її виробництво: одні з них мають відношення до процесу виробництва продукції, але відшкодовуються за рахунок прибутку, а інші входять у собівартість, але не мають прямого зв'язку з виробництвом.

Собівартість продукції за видами сільськогосподарських культур визначається:

- а) зерна, насіння соняшнику - франко-тік (інше місце первинної доробки);
- б) соломи, сіна - франко-місце зберігання;
- в) цукрових буряків, картоплі, баштанних культур, овочів, маточників цукрових буряків, коренеплодів - франко-поле (місце зберігання);
- г) плодів, ягід, винограду, листя тютюну, продукції лікарських та ефіроолійних культур і квітництва, овочів закритого ґрунту - франко-пункт приймання (зберігання);
- д) соломки та трести льону, конопель - франко-пункт зберігання чи переробк (в підприємстві);
- е) насіння трав, льону, конопель, овочевих та інших культур - франко-пункт зберігання;
- є) зеленої маси на корм - франко-місце споживання;
- ж) зеленої маси на силос, трав'яного борошна, сінажу, гранул - франко-місце силосування, сінажування, виробництва борошна, гранул.

Визначення собівартості різних видів продукції ґрунтується на загальних принципах планування та обліку. В плануванні та обліку визначаються такі показники:

- 1) собівартість всієї продукції;
- 2) собівартість одиниці продукції;
- 3) витрати на одну грошову одиницю вартості продукції.

Для визначення зміни рівня собівартості основних видів продукції рослинництва в СГ ТОВ «Вікторія» Жовтневого району розрахуємо таблицю 1.

В структурі виробничих витрат в рослинництві СГ ТОВ «Вікторія» Жовтневого району найбільшу питому вагу в 2011 році, як і в 2012 році, займали матеріальні витрати, що увійшли до собівартості продукції – 58,2 і 58,19% відповідно.

Загалом виробничі витрати в рослинництві в господарстві зменшились на 18,3% в 2012 році порівняно з 2011 роком. Але витрати на мінеральні добрива в звітному році порівняно з базисним зросли на 47,75%, а на електроенергію на 26,17%.

Таблиця 1

**Склад і структура виробничих витрат в рослинництві СГ ТОВ «Вікторія»
Жовтневого району**

Статті витрат	2011 рік		2012 рік		2012 рік у % до 2011 року
	тис. грн	%	тис. грн	%	
Витрати на оплату праці	715,5	19,07	584,4	19,06	81,68
Відрахування на соціальні заходи	266,0	7,09	217,2	7,09	81,65
Матеріальні витрати, які увійшли до собівартості продукції	2183,2	58,20	1783,6	58,19	81,70
у тому числі:					
насіння та посадковий матеріал	528,6	14,09	431,8	14,09	81,69
мінеральні добрива	151,2	4,03	223,4	7,29	147,75
нафтопродукти	268,7	7,16	219,3	7,15	81,62
електроенергія	224,7	6,0	283,5	9,25	126,17
запасні частини, ремонтні та будівельні матеріали для ремонту	177,7	4,74	145,0	4,73	81,60
оплата послуг і робіт, що виконані сторонніми організаціями, та інші матеріальні витрати	823,3	21,95	480,6	15,68	58,37
Амортизація основних засобів	138,9	3,70	113,4	3,70	81,64
Інші витрати, включаючи плату за оренду	447,9	11,94	366,4	11,95	81,80
у тому числі орендна плата за:					
земельні частки (паї)	233,8	6,23	233,8	7,63	100,00
Разом витрат	3751,5	100,00	3065,0	100,00	81,70

Найбільшого зниження зазнали витрати на оплату послуг і робіт, що виконані сторонніми організаціями, та інші матеріальні витрати. В 2012 році порівняно з 2011 роком ці витрати зменшилися на 41,63%.

Витрати орендної плати за земельні частки (паї) залишалися незмінними протягом 2011 та 2012 років і 233,8 тис.грн.

Визначимо собівартість виробництва 1 ц продукції рослинництва в СГ ТОВ «Вікторія» Жовтневого району. Для цього розрахуємо таблицю 2.

**Собівартість виробництва 1 ц продукції рослинництва в СГ ТОВ «Вікторія»
Жовтневого району, грн**

Види продукції	2010 рік	2011 рік	2012 рік	2012 р. у % до	
				2010 р.	2011 р.
Зернові та зернобобові – всього, в т.ч.:	82,74	104,03	99,35	120,0	95,5
кукурудза на зерно	х	134,99	134,98	х	99,9
ячмінь ярий	75,09	75,00	75,00	99,8	100,0
горох	х	198,98	199,02	х	100,0
інші зернові та зернобобові	198,88	198,98	199,00	100,0	100,0
Соняшник	95,92	95,99	95,99	100,0	100,0
Овочі відкритого ґрунту	42,88	43,00	43,00	100,2	100,0

Собівартість виробництва 1 ц продукції рослинництва в СГ ТОВ «Вікторія» Жовтневого району протягом 2010 - 2011 років суттєво не змінилась. В 2012 році собівартість виробництва 1 ц зернових і зернобобових порівняно з 2010 роком зросла на 20,07%, але порівняно з 2011 роком зменшилась на 4,5%. В звітному році порівняно з 2010 роком собівартість 1 ц кукурудзи на зерно зменшилась на 0,01%. Виробнича собівартість 1 ц ярого ячменю в 2012 році порівняно з 2010 роком знизилась на 0,12%, а порівняно з 2011 роком не змінилась. У звітному році виробнича собівартість 1 ц гороху збільшилась на 0,02% порівняно з 2010 роком. Собівартість виробництва 1 ц інших зернових та зернобобових в 2011 році порівняно з 2009 та 2010 роками збільшилась на 0,06% і на 0,01% відповідно. В звітному році порівняно з 2009 роком собівартість виробництва 1 ц соняшнику та овочей відкритого ґрунту збільшилась на 0,08% та 0,28% відповідно, а в 2010 році залишалась незмінною.

Висновки. Планування собівартості продукції (робіт, послуг) є важливою складовою частиною розроблення економічно обґрунтованих планів розвитку сільськогосподарського виробництва і базою для прийняття ефективних управлінських рішень. Основними критеріями планової собівартості продукції є її наукова обґрунтованість та максимально повне врахування умов планового періоду.

ЕКОЛОГІЧНО БЕЗПЕЧНЕ ВИРОБНИЦТВО ПРОДУКЦІЇ В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ

Ю. А. Кшевзінська, магістр

Науковий керівник: к.е.н., асистент Коваленко Г. В.

Миколаївський національний аграрний університет

Висвітлено ситуацію щодо екологічного стану виробництва продукції сільського господарства як головної проблеми безпеки продовольчої сировини. Визначено і проаналізовано причини, за яких виробництво продукції сільського господарства стає екологічно небезпечним.

Ключові слова: екологічна безпека, агрохімікати, агропромислове виробництво, гранично допустима концентрація, агроекосистема, токсичні речовини.

Постановка проблеми. Виробництво екологічно безпечної продукції сільського господарства є ключовим завданням для екологізації сільськогосподарської діяльності. Відомо, що на агропромислове виробництво істотно впливають забруднювачі навколишнього середовища: промислові підприємства, теплові та атомні електростанції, транспортні засоби, інші об'єкти. В той же час і саме сільське господарство є значним забруднювачем довкілля.

Нераціональне використання земельних ресурсів у поєднанні з недосконалими технологіями вирощування рослин зумовлює значні втрати ґрунту від різних видів ерозії. При цьому погіршується не тільки якість самих ґрунтів, але й відбуваються такі негативні явища, як збільшення площі ярів та улоговин, замулювання водоймищ, забруднення повітря, засипання лісових насаджень.

Агрохімікати, застосування яких потребує специфіка вирощування сільськогосподарських культур, представляють реальну загрозу для навколишнього середовища. Певна кількість шкідливих речовин може засвоюватись рослинами і по ланцюгах живлення надходити в організм людини. Крім того, хімікати, потрапляючи в ґрунт, впливають на ґрунтову біоту, вступаючи в реакцію з хімічними речовинами ґрунту та взаємодіючи з ґрунтовим вбирним комплексом і розчином. Агрохімікати можуть також мігрувати з продуктами ерозії у водойми і викликати їх евтрофікацію [1].

Зазначені взаємодії та реакції не є корисними як для ґрунту, так і для рослин, які людина вирощує для задоволення своїх потреб.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питанням екологічної безпеки сільськогосподарської продукції приділяється багато уваги в працях сучасних

науковців, серед яких Г. Бражник, Л. Мельник, В. Павлов, В. Семенова, О. Шубровська та інші. Проте, екологічно безпечне виробництво сільськогосподарської продукції потребує подальшого поглибленого вивчення, тому що воно є основним фактором конкурентоспроможності в агропромисловому виробництві.

Постановка завдання. Необхідність виробництва високоякісної, екологічно нешкідливої продукції рослинництва і тваринництва обумовило мету даного дослідження. У зв'язку із цим виділено таке завдання: визначити, проаналізувати причини, за яких виробництво продукції сільського господарства стає екологічно небезпечним і визначити напрями екологічно безпечного виробництва в Україні.

Викладення основного матеріалу дослідження. Аграрний сектор України посідає важливе місце в національній економіці: ним виробляється 18% валового внутрішнього продукту (ВВП), зайнято 25% працюючого населення держави [2]. Однією з основних умов сталого розвитку аграрного сектору і економіки в цілому є виробництво екологічно безпечної і якісної сільськогосподарської продукції.

У процесі природокористування виникає дуже багато протиріч, які пов'язані із задоволенням потреб виробників продукції і її споживачів. Проблеми пов'язані з економічними інтересами підприємств, еколого-соціальними потребами людини і суспільства та наявним природно-ресурсним потенціалом певної території.

Поняття “екологічно безпечна сільськогосподарська продукція” ґрунтується на згоді людей з природою і праві останніх на здорове життя. Екологічно безпечною називають таку продукцію, яка протягом свого “життєвого циклу”, від виробництва до споживання, відповідає встановленим органолептичним, загальногігієнічним, технологічним і токсикологічним нормативам і не надає негативного впливу на стан довкілля, на здоров'я людей і тварин.

Останнім часом і в українському виробництві все більш поширюються органічні продукти. Слід зазначити, що в Україні вже діє Федерація органічного руху. Завдяки її роботі з'являються спеціалізовані магазини органічної продукції. Здебільшого, ініціаторами є фермерства, які розпочали випускати продукцію, сертифіковану представництвами Швейцарського науково-дослідного інституту органічного землеробства.

Отже, останніми роками спостерігається тенденція до збільшення в Україні власної органічної продукції. Якщо на початок 2003 р. в Україні було зареєстровано 31 господарство, що отримало статус “органічного”, то в 2012 р. нараховувалось вже 164 сертифікованих органічних господарства, а загальна площа сертифікованих органічних сільськогосподарських земель склала 278 800 га [3]. Верховною Радою вже прийнято

Закон “Про органічне виробництво”, а, починаючи з січня 2014 р. в дію вступить Закон України “Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини”.

Незважаючи на зазначене вище, розвиток органічного виробництва залишається доволі повільним, що пов’язано з високими фінансовими витратами при переході на цю форму. Лише сертифікація становить біля 30 тисяч грн (залежно від виду продукції, площі та обсягу).

Держава, на жаль, на відміну від інших країн, не повертає виробникам кошти, витрачені на виробництво екологічно чистої продукції. Виробництво екологічнобезпечної продукції в Україні стикається також з відсутністю стандартів і системи сертифікації, відповідних до міжнародних нормативних документів.

Для того, щоб отримувати екологічно чисту продукцію, необхідно мати достовірні дані щодо еколого-токсикологічного становища агроєкосистем, які є дуже чутливими до багаторічного інтенсивного використання агрохімікатів (добрив, пестицидів, меліорантів та ін.) [4]. Роботу слід розпочинати з оцінки, передусім, ґрунтового покриву. Викиди промислових виробництв і транспорту, комунальні відходи поставляють у природні і штучні екосистеми сполуки поліхлорованих біфенілів, сірки, важких металів тощо.

Для оцінки й запобігання негативної дії продуктів для здоров’я людей і кормів для сільськогосподарських тварин оперують такими поняттями, як гранично допустима концентрація (ГДК), дозволена залишкова кількість (ДОК) чи максимально допустимі рівні (МДР) речовин.

Еколого-токсикологічний норматив, гранично допустима концентрація речовини у продукції (продуктах харчування, кормах) не допускає відхилень стану здоров’я людини і тварин протягом необмеженого часу (при щоденному впливі). ГДК хімічних речовин у харчові продукти встановлюється з урахуванням припустимої добової дози, оскільки розмаїття раціону та її хімічного складу неможливо нормувати припустимий вміст хімічних речовин у кожному харчовому продукті.

Межі змісту забруднюючих речовин у харчових продуктах і кормах встановлюють, виходячи з результатів вивчення токсичності препаратів щодо різноманітних організмів. При наявності в продукції забруднюючих речовин у кількості, що перевищує ГДК, ДОК, МДУ, не дозволяється використовувати її в їжу людям чи на корм тваринам. Оцінюючи ступінь токсичності елемента (агрохімікату), для рослин враховують його концентрацію.

Для одержання екологічно безпечної рослинницької продукції необхідні: ресурсозберігаючі й природоохоронні технології, створення на їхній базі замкнених оборотних і безвідходних виробничих циклів на тваринницьких підприємствах і на меліоративних системах, а також на підприємствах переробної промисловості; оптимізація природних механізмів регулювання чисельності шкідників, бур'янів і збудників хвороб сільськогосподарських культур; на базі адаптивних агроландшафтів інтегрований захист рослин; ефективне управління біологічними процесами, створення екосистем і ландшафтів із заданими властивостями.

Необхідною також є розробка загальної Всеукраїнської концепції щодо створення сільськогосподарських виробничо-переробних систем, ефективних в еколого-економічному відношенні. Сутність концепції повинна полягати в наступному: організація землеробства на екологічно безпечних територіях; мінімізація доз мінеральних добрив, повна або часткова відмова від застосування отрутохімікатів, широке використання гною, компостів, органічних залишків, золи, гіпсу, вапна, фосфоритного борошна; застосування рослинних засобів або біологічних засобів захисту рослин.

Для подальшого розвитку екологобезпечного виробництва в Україні необхідно:

- прийняти міжнародні стандарти на товари з метою віднесення їх до категорії екологічно безпечних;
- прийняти єдину систему маркування екологічних товарів;
- ввести екологічні податки на продукцію, яка не відповідає прийнятим стандартам і зроблену із застосуванням екологічно шкідливих технологій;
- надати пільги по податкових і орендних платежах усім землекористувачам, які інвестують власні кошти в підвищення родючості землі й поліпшення її якісного стану;
- розробити механізми відшкодування шкоди здоров'ю, що наноситься населенню при виробництві й споживанні екологічно шкідливої продукції;
- розробити механізми відшкодування збитку за забруднення земель, втрату родючості, за виведення земель із сільськогосподарського обороту або переведення ріллі в менш коштовні категорії, у розмірах, що забезпечують повну компенсацію втрат, як внаслідок зниження родючості земель, так і через необхідність проведення робіт з їхнього відновлення;
- надавати фінансову підтримку у формі прямих субсидій для землекористувачів, що інвестують кошти в підвищення родючості землі й поліпшення її екологічного стану;

- надавати фінансову підтримку на виконання землеохоронних заходів із тривалим строком окупності, або, що взагалі не окупаються в межах аграрного сектору, наприклад, пов'язаних з реконструкцією ландшафту, трансформацією угідь, відновленням і очищенням земель [6].

Висновки. Сталий розвиток галузей сільського господарства, поліпшення якості тваринницької і рослинницької продукції можливі лише за умов своєчасного проведення таких заходів, які мають враховувати результати об'єктивної екологічної оцінки аграрного ландшафту, пасовищних і ферменних біогеоценозів.

Необхідною є розробка вітчизняних стандартів на екологічнобезпечну сільськогосподарську продукцію, а також побудова ефективної системи органів, що її сертифікують. При цьому, Вони не можуть бути ні торговельними організаціями, ні власниками товарного знака.

Доцільно якнайшвидше розробити загальну концепцію стосовно створення сільськогосподарських виробничо-переробних систем. Успішне виконання переліченого дозволить якнайшвидше зробити екологічно безпечним виробництво української продукції сільського господарства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Мельник Л.Г. Екологічна економіка / Л.Г. Мельник. – Суми : Університетська книга, 2002. – 346 с.
2. Агропромисловий комплекс України: стан, тенденції та перспективи розвитку. – К.: ІЕА УААН. 2010. – 764 с.
3. Органік в Україні [Електронний ресурс] – Режим доступу:<http://www.organic.com.ua/uk/homepage/2010-01-26-13-42-29>
4. Павлов В.І. Впровадження екологічно чистого виробництва як основа сталого просторового розвитку [Електронний ресурс] / В.І. Павлов, О.Ф. Рижков, О.П. Полінчук – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/Portal/soc_gum/prvse/2010_4/50.pdf
5. Уразаєв Н. А. Сільськогосподарська екологія / Н. А. Уразаєв, А. А. Вакулин // – К.: Колос. 2000. – 536 с.
6. Шубравська О. Ринок органічної продукції та перспективи його розвитку в Україні / О. Шубравська // Економіка України. – 2008. – №1. – С. 53-61.

ПРОДОВОЛЬЧА ПРОБЛЕМА І РОЛЬ КОРМОВИРОБНИЦТВА В РОЗВИТКУ АПК МИКОЛАЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

О.С. Левкова, магістр

Науковий керівник: к. е. н., асистент Коваленко Г.В.

Миколаївський національний аграрний університет

Розглянуто продовольчу проблему і роль кормовиробництва в розвитку АПК Миколаївської області. Наведено сучасні напрями вирішення даної проблеми.

Ключові слова: кормовиробництво, тваринництво, продовольча безпека, товарна продукція, зернобобові та багаторічні бобові трави, фізіологічна норма.

Постановка проблеми. Проблема продовольчої безпеки Миколаївської області є надзвичайно актуальною. Розв'язати цю проблему допоможе впровадження господарствами області високоякісних кормів великої рогатої худоби.

На сучасному етапі спостерігається занепад кормовиробництва. Причиною цього є нерациональне використання землі в господарствах Миколаївської області та України в цілому. Не менш важливою причиною занепаду кормовиробництва є використання необґрунтованої системи сівозміни, а також порушення технологічного процесу вирощування сільськогосподарських культур, неналежна увага щодо підбору гібридів та сортів. Це і підштовхнуло нас до пошуку шляхів розв'язання цієї проблеми.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання щодо ефективності використання кормів та збільшення на цій основі виробництва продукції тваринництва розглянуті у наукових працях таких відомих вітчизняних і зарубіжних учених економістів-аграрників: Б.М. Батова, П.С. Березівського, П.П. Борщевського, В.Г. В'юна, Л.В. Галієвої, Д.П. Глуценка, В.В. Гришка, В.П. Долинського, О.І. Зінченка, І.Т. Кіщак, О.А. Лози, А.А. Побережньої, Д.С. Приходька, П.П. Проскури, Д.К. Семенди, О.І. Симоненка, В.А. Юдіної та ін. Сучасний рівень виробництва кормів та їх якість у нашій країні зовсім не відповідають потребам розвитку тваринництва. Тому проблема збільшення виробництва повноцінних і дешевих кормів набуває дедалі більшого значення. Це зумовлює високу актуальність дослідження проблеми вдосконалення кормової бази і покращення забезпечення тварин кормами [2].

Постановка завдання. Метою даної статті є аналіз і обґрунтування наукових і практичних рекомендацій з формування раціонального кормовиробництва та забезпечення його ефективного функціонування в Миколаївській області. Відповідно до мети ставилися такі завдання: визначити коло проблемних питань з розвитку

кормовиробництва в сучасних ринкових умовах; дослідити сучасний стан кормовиробництва, його роль у забезпеченні тваринництва Миколаївської області кормами.

Викладення основного матеріалу дослідження. Не секрет, що кормовиробництво та тваринництво взаємопов'язані. Зменшення виробництва кормів призводить до зменшення поголів'я худоби.

Академік В.Р. Вільямс у своїй капітальній праці «Ґрунтознавство. Загальне землеробство з основами ґрунтознавства» зазначив: «Тваринництво, по своїй суті, є сільськогосподарське технічне виробництво, яке настільки нерозривно зв'язано з основним виробництвом, що раціональна організація останнього без участі тваринництва нездійсненна ні з технічної, ні з економічної, ні, тим більш, з планової народногосподарської сторони» [3]. На сучасному етапі господарства Миколаївської області орієнтуються, на жаль, лише, на швидке отримання прибутку. Вони не задумуються над тим, що шкодять землі. Внаслідок цього знижується родючість ґрунтів.

Важливим шляхом підвищення родючості ґрунтів є впровадження технологій вирощування культур з мінімізацією обробітку ґрунту і елементами біологізації землеробства [9]. Раціональне використання землі, матеріальних і трудових ресурсів забезпечує сівозміна. Необхідно, щоб господарства відводили значні площі для висівання однорічних та багаторічних трав, що є основними для годування тварин. Також необхідно вводити в систему сівозміни зайнятий пар, який має важливе економічне та агротехнічне значення [4].

Більшість господарств області на сучасному етапі висівають соняшник. Це призводить до виснаження землі та втрати її родючості. Соняшник є культурою, яка виносить багато поживних речовин з ґрунту і, відповідно, збільшення площ під його посіви призводить до зменшення гумусу та зниження родючості сільськогосподарських земель [6]. На нашу думку, слід оптимізувати площі соняшнику, замінюючи його посівами сої, яка є цінним попередником для зернових колосових та кукурудзи.

Висівання однорічних та багаторічних бобових трав (конюшина, люпин, еспарцет, люцерна, вика, чина) запобігає засоленню ґрунтів; збагачує ґрунт на біологічний азот, що дасть можливість зменшити застосування мінеральних добрив, поліпшить родючість ґрунту та його санітарний стан. Ці трави (зелену масу) використовують як корм для тварин, так і на сінозаготівлю. Так, більшості господарств необхідно звернути увагу на використання пасовищ та сіножатей, які є основними джерелами дешевого зеленого корму для всіх сільськогосподарських тварин. Вони сприяють зниженню

затрат праці, енергії та матеріально-технічних засобів на 20-30 % в порівнянні зі стійловим утриманням тварин, що сприяє отриманню найдешевшого молока. Пасовища і сіножаті мають велике економічне та агрономічне значення. Їх створення на схилах сприяє припиненню вітрової та водної ерозії, відновленню структури ґрунту, а, отже, підвищенню його родючості [5].

Основним джерелом рослинного білка у Миколаївській області є зернобобові та багаторічні бобові трави: горох, вика, соя, чина, нут, люцерна, еспарцет, капуста. У порівнянні із зерновими злаковими в насінні зернобобових у 1,5 рази більше білка, в них є всі незамінні амінокислоти, необхідні для росту і розвитку тварин. Багаторічні трави мають найбільшу кормову цінність. За даними, білок бобових трав майже в 10 разів дешевший білка злакових [6].

Фізіологічні норми харчування населення Миколаївської області на одну особу [1] наведені в таблиці 1.

Таблиця 1

**Рівень споживання основних продуктів харчування населення
Миколаївської області, на одну особу, кг**

Продукт	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
М'ясо і м'ясопродукти	36,0	35,4	37,8	41,1	45,7	44,4	46,9	44,9	47,3
Молоко і молочні продукти	190,4	244,0	273,3	252,0	234,1	234,8	219,7	247,53	260,29
Яйця, шт.	119	213	242	246	247	261	283	296	302
Хлібні продукти	123,7	147,3	124,8	126,5	120,0	118,9	122,7	123,9	126,4
Картопля	101,2	102,1	100,6	103,1	96,2	93,1	92,0	97,4	96,9
Цукор	37,6	41,0	42,0	44,5	43,5	40,8	39,7	42,5	46,3
Олія	10,6	16,2	15,4	15,4	16,3	17,6	17,1	17,4	17,2
Риба і рибопродукти	8,4	18,0	16,5	18,1	19,8	18,1	16,4	15,3	17,8

Дані таблиці свідчать, що споживання м'яса та м'ясопродуктів в Миколаївській області за аналізований період зростає, проте є нижчим за раціональні норми (47,3 кг проти 80 кг). Варто відмітити, що м'яса виробляється менше, ніж споживає населення. Це є критичною загрозою для продовольчої безпеки країни. Тенденція до зростання

споживання м'яса та продуктів його переробки зумовлено незначним підвищенням рівня доходу населення та збільшенням виробництва м'яса продукції.

Велике значення для розвитку тваринництва має також якість кормів, ефективність використання яких залежить від забезпечення у раціонах годівлі тварин певного співвідношення кормових одиниць, перетравного протеїну та мінеральних речовин. На кожну кормову одиницю повинно припадати 100 – 110 г перетравного протеїну, для молодняку великої рогатої худоби – 110 – 120 г і птиці – до 150 г. Таке співвідношення забезпечує повноцінне і раціональне використання кормів. Проте кормова база переважної більшості господарств Миколаївської області не забезпечує такого співвідношення, кормові раціони, як правило, мають значний дефіцит перетравного протеїну, каротину, мікроелементів та інших поживних речовин [8].

Рівень розвитку кормовиробництва має стратегічне значення для відродження тваринництва, які в сукупності становлять одну із головних складових економічної самостійності і продовольчої безпеки України.

Висновки. Успішний розвиток тваринництва залежить від кормової бази. Забезпеченість тварин кормами обумовлює їх оптимальний ріст і продуктивність. Оптимізація кормовиробництва сприяє значному підвищенню інтенсивності виробництва кормів, а цим самим забезпечує високу рентабельність та енерговіддачу кожної галузі рослинництва.

ЛІТЕРАТУРА

1. Баланси та споживання основних продуктів харчування населенням України: стат. збірник / за ред. Ю.М. Остапчука. – К. : Аграрна освіта, 2011. – 55 с.
2. Величко О. В. Ефективність виробництва та використання кормів / О. В. Величко // Формування ринкових відносин в Україні. – 2012. – № 7/8. – С. 111-115/8.
3. Вільямс В.Р. Почвоведение. Общее земледелие с основами почвоведения / В.Р. Вільямс / М. : ОГИЗ. СельхозГИЗ, 1936. – 647 с.
4. Зінченко О. І. Рослинництво : Підручник / О. І. Зінченко, В. Н. Салатенко, М. А. Білоножко – К.: Аграрна освіта, 2001. – 591 с.
5. Зубець М.В. Наукові основи розвитку агропромислового виробництва на інноваційних засадах (теорія, методологія, практика) / М.В. Зубець, С.О. Тивончук. – К.: Аграрна наука, 2006. – 480 с.
6. Побережна А.А. Розвиток кормовиробництва в період реформування агропромислового комплексу / А.А. Побережна // Економіка АПК. – 2002. - № 12. – С. 70-84.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ МОЛОЧНОЇ СИРОВИНИ В СУЧАСНИХ ЕКОНОМІЧНИХ УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ

С.О. Луценко, студентка

Науковий керівник: к.е.н., доцент Христенко О.А.

Миколаївський національний аграрний університет

Досліджено актуальні проблеми реалізації молока в сучасних ринкових умовах з урахуванням особливостей молочного виробництва. Розкрито канали реалізації за різними напрямками.

Ключові слова: молочне виробництво, переробка молока, тваринництво, рентабельність виробництва молока.

Постановка проблеми. В ринкових умовах господарювання проблема реалізації сільськогосподарської продукції та її ціноутворення набуває виняткового значення, а тому потребує першочергового розв'язання. Розвиток конкурентних взаємовідносин змушує підприємства вишукувати шляхи «виживання», спрямовані на забезпечення прибутковості їх роботи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні та прикладні аспекти проблеми збільшення обсягів виробництва молока та поліпшення його якості набуває особливої значимості, а тому досліджуються в роботах багатьох вчених. Таких як, В.І. Бойко, П.Т. Саблука, М.К. Пархомця, О.М. Шпичака та багатьох інших.

Їх внесок в вирішення цієї проблеми заслуговує уваги, але залишились не вирішеними питаннями реалізації молочної продукції дрібними товаровиробниками в сучасних умовах господарювання.

Постановка завдання. Завданнями дослідження є: оцінка та аналіз сучасного стану галузі молочного виробництва в Україні; визначення основних проблем, що впливають на реалізацію молочної продукції; висвітлення перспективних шляхів розвитку молочної галузі в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. В нинішніх економічних умовах, виробники молока змушені реалізувати свою продукцію за цінами, які не забезпечують простого відтворення, і переважно через посередників.

Молочна промисловість – одна з провідних галузей народного господарства, яка забезпечує населення продуктами харчування. Фактичне виробництво молока в Україні значно нижче необхідних обсягів споживання, що позначається на якості харчування населення України. Збільшення ж виробництва молока стримується низькою

рентабельністю тваринництва і тим, що більшість населення України не може купувати необхідну кількість молочної продукції через високу його вартість.

Вкрай негативний вплив на функціонування галузі, який проявляється в постійному скороченні поголів'я корів і виробництва молока, становлять: домінування стихійних процесів на ринку молока і молокопродуктів; відсутність нормативного забезпечення системи договірних відносин; монополізація ланцюжків просування молочної продукції від виробника до споживача з відповідним впливом на цінову ситуацію; неналежний рівень селекційно-плеємної роботи та технологічного забезпечення галузі; відсутність підтримки інтегрування виробництва, переробки і реалізації молочної продукції, що посилює диспаритет міжгалузевих цін; відсутність в попередні роки дієвої державної політики щодо створення економічних умов для розвитку галузі [1, с. 85].

Але все ж основною проблемою галузі скотарства в Україні є зменшення обсягів виробництва продукції і поголів'я тварин, яке відбувається в господарствах усіх форм власності. Так, у порівнянні з показниками 1990 р., на 01.01. 2013 р. в усіх категоріях господарств чисельність корів скоротилась у 3,2 рази, а виробництво молока зменшилось у 2,2 рази [2, с.26].

Сільськогосподарські підприємства реалізують молоко переважно переробним підприємствам. Для оцінки ринково-реалізаційної позиції молоко - виробництва доцільно проаналізувати баланс щодо молока регіону. Це дозволяє як простежити за джерелами, так і визначити використання для реалізації за різними напрямками - на виробничу переробку, у рахунок оплати праці, для харчування.

Обсяг продажу молока сільськогосподарськими підприємствами за всіма каналами реалізації за 2012 р., порівняно з 2011 р., знизився на 2,12% і склав 171,2 тис.т Основним каналом реалізації молока залишаються переробні підприємства. Питома вага цього каналу становила 95,2% (163 тис. т). Головними причинами зацікавленості господарств цим каналом є те, що це найбільш стабільний і організований ринок збуту, ціни на молоко вищі, ніж за іншими каналами, а також можливість отримати дотації, передбачені урядовими постановами.

Населенню та за іншими каналами реалізовано відповідно 3937,6 та 5307,2 т молока, що склало в загальному обсязі продажу лише 2,3 та 3,1% .

За статистичними даними, результат від основної діяльності сільськогосподарських підприємств (крім малих) у 2012 р. порівняно з попереднім роком дещо погіршився і становив 20099,7 млн грн прибутку проти 20239,7 млн грн у 2011 р., рівень рентабельності (без урахування бюджетних дотацій і доплат) у цілому склав 19,7% проти 26,4% у попередньому році.

У цілому від діяльності в галузі тваринництва в 2012 році підприємствами отримано 3172,1 млн грн прибутку, а загальний рівень рентабельності становив 14,2% (у 2011 р. відповідно – 2603,3 млн грн і 13,0%). В тому числі прибуток від виробництва молока в звітному році складав 136,1 млн грн. Зменшення прибутку в 2012 році порівняно з 2011 роком спричинено збільшенням витрат на виробництво молока. Так, якщо у 2011 р. такі витрати становили ні 1 центнер молока 232,76 грн, то в 2012 р. вони склали 242,86 грн/ц, що на 4,3% більше, ніж у попередньому році [3].

Варто відзначити, що недосконалою залишається організація приймання молока від населення, адже не проводиться належна перевірка біологічної кості молока та вкрай незадовільний стан транспортувальних засобів. Добре налагоджена система заготівлі молочної продукції може стати важливою передумовою поліпшення функціонування молочного підкомплексу та переробної сфери. У системі заготівлі повинні враховуватися інтереси всіх її учасників.

Висновки. Отже, питання реформування молочного скотарства постає із його сучасного стану, який не влаштовує ні виробників, ні переробників, ні органи державної влади, а тим паче – споживачів.

Необхідність проведення реформ не викликає сумніву, але шлях подальшого розвитку вітчизняної молочної галузі, до оптимального стану, який би ґрунтувався на виробництві якісного молока для забезпечення продовольчої стабільності внутрішнього ринку, так і залишається не визначений.

Другий варіант розвитку молока виробництва в Україні, і на нашу думку найприйнятніший, це запровадження інноваційних підходів господарювання в середніх і малих сільськогосподарських підприємств та дрібнотоварних фермерських і особистих селянських господарствах, де зараз виробляється понад 80% українського молока.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бойко В.І. Проблеми забезпечення дохідності агропромислового виробництва в Україні в постіндустріальний період : Матеріали Десятих річних зборів Всеукраїнського конгресу вчених економістів-аграрників (10-11 квітня 2008 року). – К. : Наукове видання ННЦ «Інститут аграрної економіки», 2008. – 100 с.
2. Гаврилюк А. Підводні камені «молочних рік» / А. Гаврилюк // Сільські вісті. – 2013. – № 12 (18922). – С. 25–27.
3. Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу до сайту : <http://www.ukrstat.gov.ua>.

**ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ АЛЬТЕРНАТИВНИХ СИСТЕМ
АГРАРНОГО ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ**

Ю. С. Мількат, студентка

Науковий керівник: к.е.н., доцент Мамалюк О. А.

Миколаївський національний аграрний університет

У статті досліджено існуючі системи землекористування та їх вплив на стан земельних ресурсів.

Ключові слова: альтернативні системи, землекористування, продовольча безпека, деградовані землі

Постановка проблеми. Питання раціонального землекористування завжди були актуальними. Особливо в останні роки, оскільки процеси ерозії, зниження родючості, збільшення площ забруднених і деградованих земель поступово перетворюють найродючіші землі в непридатні для сільськогосподарського використання. Між споживанням населення та відтворювальною здатністю землі повинна завжди існувати рівновага. Тому одним із першочергових завдань сучасного землекористування є пошук альтернативних систем, які дадуть екологічно чисту продукцію і матимуть на меті збереження, примноження та відтворення продуктивності такого природного ресурсу як земля.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням проблеми пошуку альтернативних систем землекористування в сільському господарстві займаються відомі вітчизняні вчені: Головіна О. Л., П. Гайдучкий, А. Даниленко, Г. Лактіонова, В. Месель-Веселяк, П. Саблук, М. Федоров, Л. Фірсов, А. Юрченко та інші.

Постановка завдання. Головною метою дослідження є характеристика основних альтернативних систем землекористування в сільському господарстві

Виклад основного матеріалу дослідження. Традиційне сільське господарство має прості пріоритети: максимальний врожай за найменших витрат праці й повного ігнорування можливої деградації природного середовища.

У ХХІ століття людство ввійшло з усвідомленням двох важливих положень. Це концепція продовольчої безпеки й концепція ємності природного середовища, що забезпечує виживання людства.

Можливим рішенням проблеми погіршення стану земельних ресурсів цілком може стати застосування однієї з альтернативних систем землекористування або поєднання певних позитивних сторін декількох альтернативних систем.

На рисунку 1 зображено основні види альтернативних систем землекористування.

Рис. 1. Основні види альтернативних систем землекористування

Як самостійний напрямок біологічне землеробство було запропоноване в 1964 році. Воно передбачало відмову від застосування мінеральних добрив, пестицидів та інших хімічних препаратів. Родючість ґрунту підтримується виключно за рахунок органічних добрив: гною, сидератів і т.п. Для прискорення мобілізації поживних речовин гній обов'язково компостується, проходячи при цьому аеробний розклад. Гній та сидерати для кращого контакту з повітрям закладаються в ґрунт лише поверхнево. Коло засобів боротьби з бур'янами й шкідниками обмежується нетоксичними або слаботоксичними речовинами. Перевага надається при цьому біопрепаратам: відвари, тютюну, кропиви, полину, хвощів. Велике значення в біологічному землеробстві відводиться сівозмінам.

Органічна система являє собою американський варіант біологічного землеробства й принципово не відрізняється від нього. Тут також виключається застосування мінеральних добрив і пестицидів, але екологічні вимоги менш жорсткі. Заборона на використання мінеральних добрив обмежується тільки роком, який передуює збору врожаю на даному полі.

Органобіологічне землеробство засноване на працях Х. Руша та Х. Мюллера і особливо популярне в країнах Західної Європи. З погляду агроєкології це найбільш продумана система, яка дозволяє контролювати природність кругообігів речовин в агроєкосистемах кожного окремого господарства. Біологізація виробництва в цій системі досягається шляхом максимальної стимуляції діяльності ґрунтової мікрофлори. Для цього сівозміни насичуються бобовими культурами та кормовими злаками. Гній та

дозволені для застосування несинтетичні добрива (томасшлак, доломіт, вапняки) закладаються в ґрунт поверхнево. У деяких господарствах застосування синтетичних мінеральних добрив заборонене повністю, і тоді навіть гній купується тільки на тих фермах, що працюють за системою альтернативного землеробства.

Основні ідеї біодинамічного землеробства були закладені в публікації Р. Штайнера (1924 р.), яка містила багато оригінальних елементів. Біодинамічне землеробство зорієнтоване перш за все на використання біоритмів, властивих Землі та космічному простору. Ретельно враховуються і цикли Місяця. Ідея ця має сенс і перегукується з працями О. Л. Чижевського (1976 р.). У наш час біодинамічне землеробство розвивається в країнах Західної Європи й іноді дає непогані результати. Так, було перевірено залежність врожаю кукурудзи від 18- та 6-річних циклів Місяця. Ця перевірка показала, що піки максимальних врожаїв дійсно повторюються кожні 18-19 років і охоплюють послідовно 5-8-річні цикли, що відповідає часу мінімальних місячних деклінацій.

Цілком раціональна рекомендація біодинамічного землеробства щодо застосування для підживлення ґрунту борошна з водоростей у дозі до 600 кг/га, яке вміщує велику кількість мікроелементів. Разом з тим запропонована система включає використання особливих біодинамічних компостних препаратів із рослин (кропива, хвощі, пижма, валеріана), заготівлю та виготовлення яких проводять у певні терміни, які визначаються певним розташуванням небесних світил, що забезпечують "активізацію" цих компостів. Ця частина біодинамічного землеробства в прихильників традиційних технологій викликає великі сумніви. Екологічне землеробство складає аморфну групу технологій та ідей, які передбачають ті чи інші засоби екологізації землеробства. До нього приєднується система ANOG-комітету з вирощування овочів і фруктів із природними якостями. Звичайно, значна увага тут приділяється дотриманню сівозмін, які мають забезпечувати збереження природної родючості ґрунту. У ряді випадків це майже єдиний елемент таких систем. Додатково в ряді інших випадків вдаються до насичення сівозміни бобовими культурами, при чому підбирають їх так, щоб вони мали кореневі системи різної глибини. Нерідко одне-два поля відводяться під сидерати, які переорюють не тільки восени, але й весною. Обробіток ґрунту в екологічному землеробстві мінімізований. Він полягає в спушванні, у безвідвальній оранці та дискуванні. Боротьба з бур'янами проводиться головним чином механічними й біологічними методами. Деяке збільшення засмічення посівів в екологічному землеробстві вважають навіть позитивним явищем, оскільки воно знижує ерозію ґрунту.

Реальні ферми, що працюють у межах альтернативного землеробства, не дотримуються так суворо однієї з цих систем, а поєднують їх окремі елементи. Так, в Англії на початку 1980-х років біоферми займали площу в 2400 га, дотримувались 4-пільної сівозміни й використовували як добрива гній, солому, фосфорит, морські водорості та інші природні речовини. Обсяги продовольства, що виробляється в усіх системах альтернативного землеробства, поки що невеликі: у США - 2,4%, у країнах Західної Європи - 0,1-0,8%. Це пояснюється переважно низькою економічною рентабельністю таких господарств, хоча ціни на біологічно чисту продукцію в 1,5-2 рази вищі, ніж на звичайну.

В останнє десятиліття альтернативне землеробство почало набувати все більшої підтримки як таке, що забезпечує одержання екологічно чистої продукції. В Естонії з 1 травня 2001 року почав діяти спеціальний закон, який підтримує органічне сільське господарство. У Німеччині кількість сільськогосподарських ферм, що ведуть альтернативне землеробство, зросла до 10,5 тисяч при загальній площі земель у 0,5 млн. га. Вони почали виробляти 2,4% усієї сільськогосподарської продукції, хоча економічний дохід таких ферм у середньому на 11,5% нижчий, ніж дохід ферм, - що працюють за системою традиційного землеробства.

Прихильники альтернативного землеробства розуміли й розуміють, що повернення до екстенсивних методів ведення сільського господарства немає і бути не може. Для цього немає ні природних, ні соціальних умов. Потрібне створення принципово нової технології, яка б відповідала концепції отримання екологічно чистих продуктів в екологічно безвідходному виробництві.

У цьому напрямку представляють інтерес підходи так званого компромісного землеробства. Розробка компромісного землеробства відбувалася приблизно з кінця XVIII століття одночасно в країнах Західної Європи та Росії. Ідея компромісу полягала у включенні до використовуваних засобів впливу на поле та сільськогосподарські рослини таких засобів, які разом з максимізацією виходу продукції запобігали чи хоча б сповільнювали темпи втрати ріллею головної споживчої якості - родючості ґрунту і не призводили б до деградації природного середовища в агросфері.

Одним із варіантів компромісного землеробства є система адаптивного рослинництва, розроблена О. О. Жученком (1988-1990 рр.). Адаптивне рослинництво – це сукупність індустріальних сільськогосподарських систем з високою продуктивністю, що відповідає природним умовам і не порушує екологічної рівноваги. У таких системах скорочене використання мінеральних добрив. У цілому адаптивне рослинництво має спиратися і на сорти нового типу. Замість інтенсивних сортів на поля

повинні прийти сорти адаптивні. Адаптивний сорт, на думку О. О. Жученка та Б. М. Міркіна, повинен мати такі особливості:

- 1) велика екологічна пластичність, унаслідок чого дає врожаї при широкій амплітуді зміни умов;
- 2) скоростиглість;
- 3) висока конкурентна спроможність щодо бур'янів і стійкість до шкідників та хвороб;
- 4) висока господарська врожайність, тобто висока частка тих частин рослин, які використовуються людиною - насіння, бульби і т.д.;
- 5) реактивність на поліпшення умов проростання;
- 6) придатність для вирощування разом з іншими сортами або навіть з іншими культурами, тобто велика ценотична сумісність.

Висновки. Екологічна недосконалість технологій обробітку сільськогосподарських земель призвела до необхідності розвитку альтернативного землекористування. Розробка технологій альтернативного землеробства триває вже близько 30 років. Залежно від конкретних рішень в альтернативному землеробстві склалося кілька основних напрямків Основними видами таких систем є біологічна, органобіологічна, органічна, екологічна та біодинамічна системи використання земель.

На основі проведеного дослідження можна сказати, що альтернативні системи землекористування в цілому базуються на основі двох принципів:

- 1) найбільш доцільні способи використання ресурсів;
- 2) відтворення ресурсів та їх охорона від виснаження.

ЛІТЕРАТУРА

1. Білявський Г. О. Основи екології / Білявський Г. О. — К. : Либідь, 2004. — 408 с.
2. Невелєв О. М. Основи екології та природокористування / Невелєв О. М., Іванова Т. В., Федоренченко І. О. — К. : ТОВ "Богдана", 2000. — 144 с.
3. Бойчук Ю. Д. Екологія і охорона навколишнього середовища / Бойчук Ю. Д. Солошенко Е. М., Бугай О. В. — Суми. : ВТД „Університетська книга”, 2002. — 284 с.
4. Головіна О. Л. Формування екологічнобезпечного землекористування в сільському господарстві / О. Л. Головіна // Інноваційна економіка. — 2012. — №5. — С. 182 — 185.

**ЕКОЛОГІЧНИЙ ТУРИЗМ: СУТНІСТЬ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ
В МИКОЛАЇВСЬКІЙ ОБЛАСТІ**

Л.Г. Мельник, студентка

Науковий керівник: к.е.н., доцент . Мельник І.О.

Миколаївський національний аграрний університет

У статті проаналізовано зміст понять «рекреація», «туризм», «екологічний туризм», «сталий туризм», «м'який туризм». Розглянуто перспективи та шляхи розвитку сталого екологічного туризму на територіях заповідних об'єктів Миколаївської області.

Ключові слова : сталий туризм, екологічний туризм, рекреація, туризм, заповідні об'єкти.

Постановка проблеми. Необхідність розвитку екологічно орієнтованого і безпечного для природи і місцевих співтовариств туризму, як одного з найважливіших принципів сталого розвитку в цілому, одержала підтвердження на міжнародному рівні. Основна ідея багатьох міжнародних документів полягає в тому, що розвиток туризму повинен бути заснований на принципах сталості – туризм повинен бути екологічно орієнтованим у довгостроковій перспективі, економічно життєздатним, а також відповідати етичним і соціальним інтересам місцевих співтовариств. Слід наголосити, що в Україні основи теорії, наукові принципи і методи сталого туризму ще формуються. Можливо, саме цим пояснюється недостатня розробка економічних, екологічних і управлінських аспектів туризму. У зв'язку з цим достатньо слабо розроблені і більшість прикладних питань організації й інформації у сфері туризму.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Сьогодні, коли в українському туризмі домінує конкурентне середовище, потрібні наукові праці, які б слугували прийняттю рішень, тобто допомагали здійснювати стійке управління в цій складній сфері діяльності. Для розробки даного наукового напрямку актуальним є питання узгодження та порівняння прийнятих за основу визначень, понять, термінів в галузі, що розглядається. Саме тому основною метою даної статті є ґрунтовний аналіз термінів та понять, пов'язаних з екологічним туризмом та розгляд можливостей розвитку сталого екологічного туризму на території Миколаївської області.

Постановка завдання. Мета статті – висвітлити сутність та перспективи розвитку в Миколаївській області.

Викладення основного матеріалу дослідження.Визначення основних понять «подорож», «рекреація» та «туризм» є дуже складним. Це виявляється тому, що не існує єдиного міжнародного термінологічного стандарту з даної тематики. У різних країнах панує істотно різне офіційне розуміння понять і термінів, зв'язаних з рекреацією і сферою дозвілля. Існуючі визначення туризму представляють його або у виді подорожі, або у виді руху населення, не зв'язаного зі зміною місця проживання і роботи. І хоча деякі автори проводять грань між туризмом і подорожами, більшість авторів цього не робить.

Наприклад, В. Квартальнов вважає, що подорожі і туризм – два нерозривно зв'язаних поняття, що характеризують визначений образ життєдіяльності людини. Це відпочинок, активна розвага, спорт, пізнання навколишнього світу, торгівля, лікування і безліч інших видів діяльності.

М. Папирян наголошує на тому, що дати коротке і при цьому повне визначення поняттю «туризм», через різноманіття виконуваних ним функцій і великого числа форм прояву, досить складно. За визначенням, прийнятим ООН у 1954 році, туризм – це активний відпочинок, що впливає на зміцнення здоров'я, фізичний розвиток людини, зв'язаний з пересуванням за межі постійного місця проживання. У матеріалах Всесвітньої конференції з туризму, проведеної ВТО в 1981 році в Мадриді, дане наступне визначення: туризм – один з видів активного відпочинку, що представляє собою подорожі та з метою пізнання тих чи інших районів, нових країн, які сполучаються в ряді країн з елементами спорту. У 1993 році Статистична комісія ООН прийняла більш широке визначення: туризм – це діяльність людини, що подорожує і здійснює перебування в місцях, які знаходяться за межами їхнього звичайного середовища, протягом періоду, що не перевищує одного року, з метою відпочинку, діловими й іншими цілями.

Що стосується поняття «рекреація», то в науковій літературі цей термін з'явився в США наприкінці 90-х років ХІ століття. Рекреація в перекладі з латині означає відновлення, відпочинок. Саме ця точка зору існувала у вітчизняній (в основному, у радянській) літературі. У сучасній літературі, виданій в останні роки, спостерігається перехід до нового бачення рекреації. Зокрема, В.А. Квартальнов наводить наступне визначення даного поняття. Рекреація – це розширене відтворення фізичних, інтелектуальних і емоційних сил людини. У свою чергу, І.В. Смаль і В.В. Смаль відзначають, що рекреацію можна сприймати і як заплановану бездіяльність, що здійснюється за бажанням. У глибшому змісті вона розглядається у зв'язку з емоційним досвідом і натхненням, що з'являється як наслідок рекреаційної дії. Центр

досліджень політики національного туризму США тлумачить ці три терміни – «подорож», «туризм» і «рекреація» – таким чином:

1. Подорож – дія, зв'язана з переміщенням людей з місця свого постійного проживання в іншу країну чи місцевість у межах своєї країни, крім будь-яких форм заробітку.

2. Туризм – синонім терміна «подорож».

3. Рекреація – діяльність людей, що займаються творенням і персональним використанням вільного часу. Рекреація може включати пасивну й активну участь в індивідуальних чи групових спортивних заходах, в інтелектуальному удосконалюванні, розвагах тощо.

Найбільш ранньою концепцією екологічно безпечного туризму є німецька концепція «м'якого туризму» (Sanfter Tourismus). Концепція одержала визначене поширення в сфері туристичного бізнесу в середині XX в. У пріоритети «м'якого» туризму входить не тільки успішний бізнес, але й дбайливе ставлення до природи, самотутній культурі і традиціям місцевого населення. Центральною ідеєю «м'якого» туризму є гуманізація традиційного туризму. Істотне доповнення до концепцій «м'якого» туризму зробив Дитер Крамер. На його думку, гуманізація туризму, реформування і перетворення «жорсткого» туризму в «м'який» більш продуктивні не на індивідуальному рівні, тобто не через зміну індивідуального поведінки туристів чи конкретних політиків і керівників туристичного бізнесу, а через цілеспрямований вплив громадських організацій на політику великих турфірм. У багатьох джерелах наводиться визначення, дане Суспільством екотуризму (США): «екотуризм – це подорожі в місця з відносно недоторканою природою з метою, не порушуючи цілісності екосистем, одержати уявлення про природні і культурно-етнографічні особливості даної території, що створює такі економічні умови, коли охорона природи стає вигідною місцевому населенню». Проблема визначення поняття «екотуризм» хвилює багатьох спеціалістів, якими було запропоновано відразу 10 визначень, от деякі з них:

1. Будь-яка форма туризму, що ґрунтується на природній екологічній привабливості країни.

2. Туризм, що включає одержання досвіду й інформації про охорону навколишнього середовища, всі елементи ґрунтуються на екологічно стійких принципах.

3. Подорожі в унікальні куточки природи зі специфічними цілями вивчення рідкісних рослин, тварин, особливих типів екосистем.

И. Петрасов описав відмінності традиційного туризму від екотуризму: перевага природних об'єктів туризму; стійке природокористування; менша ресурсо і енергоємність; особиста участь у соціально-економічному розвитку територій; екологічна освіта туристів.

Бабкін А.В. узагальнив ознаки і визначення екологічного туризму і виділив три основних компоненти екотуризму: 1) «пізнання природи»; 2) «збереження екосистем»; 3) «повага до інтересів місцевих жителів».

Згідно з ВТО, стійкий туризм – це такий напрям розвитку туризму, що дозволяє задовольняти потреби туристів зараз, з огляду на інтереси приймаючого регіону, дозволяє зберегти цю можливість у майбутньому. При цьому передбачається керування всіма ресурсами таким чином, щоб економічні, соціальні та естетичні потреби задовольнялися з підтримкою культурної й екологічної цілісності, без нанесення шкоди біологічній розмаїтості і системам життєзабезпечення.

И. Петрасов згадує про те, що 1 жовтня 1999 р. на Генеральній асамблеї ВТО в Сантьяго (Чилі) був прийнятий Глобальний етичний кодекс туризму, основні положення якого розкривали суть концепції сталого розвитку в туризмі. Шведським агентством по захисту навколишнього середовища (Environmental Protection Agency – SEPA) були розроблені 10 принципів сталого туризму, але в сучасних умовах більшість видів туризму не відповідає критеріям сталого розвитку, і необхідний перехід на нові принципи. Існують фактори, що стимулюють туристичну промисловість розвиватися відповідно до концепції сталого розвитку. Цими факторами є:

- зростаючий регулятивний тиск;
- зростаюча поінформованість про зниження собівартості при доцільному споживанні ресурсів;
- організації, які надають туристичні послуги, усвідомлюють, що екологічна якість є необхідним показником конкурентоспроможності;
- компетентність уряду й організацій у тому, що розвиток туризму впливає на навколишнє середовище;
- зростаюча поінформованість громадськості про можливості впливу на туристичну політику.

Треба зазначити також те, що сталий розвиток туризму в остаточному підсумку може призводити до сталого розвитку всієї території, при цьому здійснюючи охорону природи, охорону культури, соціальний і економічний розвиток (рис. 1).

Рис. 1. Зв'язок сталого туризму та сталого розвитку

Проаналізувавши основні напрями розвитку екологічного туризму у світі, а також, беручи до уваги основні положення концепції «сталого розвитку», можемо зробити висновок, що екотуризм – це туристська діяльність, метою якої є пізнання особливостей мало змінених природних і традиційних культурних ландшафтів за умови збереження ландшафтного різноманіття. В Україні екологічний туризм перебуває на початковій стадії розвитку. Екотуристичні мандрівки організовуються переважно на самодіяльному рівні, комерційна діяльність у цьому напрямі лише зароджується. Однак уже помітне виділення двох шляхів розвитку екологічного туризму – «американського» та «європейського». Перший формується у вигляді організації спортивно-туристських подорожей в екстремальних природних умовах, другий – у формі організованого відпочинку у сільській місцевості із залученням до традиційної місцевої культури (в Україні цей вид туризму називають сільським зеленим або агротуризмом). Миколаївщина володіє високим рекреаційно-туристичним потенціалом, перспективним напрямом його розвитку є екологічний туризм. Привабливими для цього є регіональні ландшафтні парки – «Кінбурнська коса», «Гранітно-степове Побужжя», «Тилігульський», «Приінгульський» тощо. На

територіях природного заповідного фонду найбільш цікавими видами рекреаційно-туристичної діяльності є такі:

- подорожі туристичними маршрутами та екологічними стежками;
- організація пляжно-купального відпочинку;
- створення та забезпечення функціонування візит центрів і музеїв природи;
- організація спостережень за птахами;
- аматорська та професійна фото, відеозйомка.

Адже різноманіття ландшафтів нашого краю задовольнить цікавість найбільш прискіпливих шанувальників природи: Гранітно-степове Побужжя – для любителів скель, альпінізму, екстремального спорту; Ольвійська хора – для тих, хто надає перевагу піщаним пагорбам та красі лиману... А Єланецький степ завжди дивує нас незалежно від пори року. Немає більш унікальних місцин, ніж наше Обхідне поле чи дивовижність Кінбурнської коси. Не будемо забувати, що наша область є транзитною для сконцентрованого потоку туристів, які їдуть з Києва або Європи до Криму. Наша територія в даному випадку дає нагоду зацікавити мандрівників, створити позитивну емоцію, яка по праву буде конкурувати з тими враженнями, які вони отримали б, побувши біля моря в Криму. Завдяки унікальній природі Миколаївщини ми могли б запропонувати як українським, так і іноземним туристам не тільки відпочинок, але й оздоровлення. Область отримала у спадок інфраструктуру, яку було збудовано в коблевсько-рибаківській зоні у 80-х роках минулого століття. Будувалася вона з метою широкого використання корисних копалин лиманів, насамперед Тилігульського і Бейкушської затоки Бережанського лиману. Створити курорти не вдалося, але інфраструктура залишилася. У наш час є можливість відродити лікування в санаторіях – цю привабливу галузь, яка має великий попит на теренах усього світу. Є багато людей, які бажають вкласти в туристичну справу великі кошти. Хотілося б, щоб це були інвестори не лише українські, а цими пропозиціями зацікавляться й іноземні компанії. Про природну привабливість та живописну красу нашого регіону можна розповідати нескінченно. Вочевидь, це вкрай необхідно робити. Однак ми усвідомлюємо і те, що ці природні чудеса потребують не тільки того, щоб ними милувались та пишались, їм потрібні господарська турбота та належний нагляд, а головне – бережливе ставлення і небайдужість людей. Основним лімітуючим фактором розвитку туризму на територіях ПЗФ є пріоритетні природоохоронна, ресурсозберігальна та відновлювальна функції. Основними положеннями такої діяльності мають бути:

1. Обмеження вільного доступу до природних ядер, де сконцентровані рідкісні, зникаючі, реліктові, ендемічні види, особливо в період їх цвітіння та гніздування птахів.

2. Масові туристсько-спортивні заходи проводити після попереднього узгодження термінів та місця їх проведення з дирекціями об'єктів ПЗФ.

3. Здійснювати діяльність без перевищення рекреаційної єдності угідь.

4. Організовувати збір та вивезення сміття з території.

Висновок. Стійкий розвиток туризму може призвести до швидкої деградації природних комплексів, як наслідок, втрати привабливості для туристів. Тому рекреаційно-туристична діяльність повинна плануватися відповідно до природоохоронного законодавства України. На Миколаївщині екологічний туризм стає супутником і невід'ємною частиною всіх видів туризму, інтегрує їх у загальний процес, а завдяки своєму максимально доступному просвітницькому та освітньому потенціалу є чи не єдиним регулятивним та формуючим поведінку важелем управління урбанізаційними процесами, раціонального природокористування та охорони природи. Він дозволяє пом'якшити удари, що задає природі безумне ставлення до неї людини, зберігає кутки незайманої природи і сприяє розмноженню природних цінностей не тільки за допомогою екологічної просвіти, але і за рахунок коштів, що спрямовуються з прибутків від екологічного туризму на вирішення цих завдань.

Туристи отримують від такого спілкування з природою певний фізичний, психологічний, інтелектуальний та емоційний запас міцності та здоров'я, а природа при цьому зазнає мінімальних оборотних впливів і втрат, місцеві мешканці отримують соціальні та економічні стимули до збереження природи та традиційного природокористування. Зрозуміло, що потрібні серйозні нові регіональні та державні довгострокові програми захисту та розвитку природного довкілля, створення, з обов'язковим залученням експертів-екологів та природоохоронців, туристської інфраструктури, визначення новітніх туристичних маршрутів на мапі українського та європейського «екологічного» туризму. Мальовничі місця, гарні можливості для створення необхідної інфраструктури дають підстави сподіватися, що у недалекому майбутньому Миколаївщина буде приймати великі потоки туристів. Ця місцевість не тільки чарівний об'єкт природи. У неї дуже потужна і цікава історія, яку необхідно добре вивчити; узагальнити, щоб розробити екскурсійну програму. Для цього потрібна велика кількість фахівців, які б створили тут цікавий туристичний продукт.

ІНВЕСТИЦІЙНА СТРАТЕГІЯ – ОСНОВА ЕФЕКТИВНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА

Я.Ю. Осадча, студентка

Науковий керівник: к. е. н., доцент Мельник І.О.

Миколаївський національний аграрний університет

У статті розглянуто питання суті та значення інвестиційної стратегії підприємства, зазначені основні завдання інвестиційної діяльності, етапи розроблення інвестиційної стратегії.

Ключові слова: інвестиційна стратегія, підприємство, економіка, завдання, етапи дослідження.

Постановка проблеми. Мистецтво вибору стратегії полягає у правильній оцінці ключових напрямів технологічного перевороту у визначенні перспективних ринкових ніш і концентрації засобів для їх прискороного освоєння, а також у державній підтримці інвестиційного бізнесу. Тому важливим завданням для підприємства є розробка та своєчасна зміна типу інвестиційної стратегії, послідовна її реалізація.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Значний внесок у розвиток теоретико-методологічних і практичних аспектів формування інвестиційної стратегії та підвищення ефективності інвестиційної діяльності підприємств зробили провідні зарубіжні і вітчизняні вчені-економісти, а саме: І. Ансофф, І.О. Бланк, Т.В. Майорова, А.В. Омельченко, А.А. Пересада, В.П. Савчук, А. Томпсон, В.Г. Федоренко, В.Д. Шапіро, У. Шарп, Б.М. Щукін, О.М. Ястремська та ін. Проте залишаються ще недостатньо дослідженими питання, що стосуються поглиблення теоретико-методичних напрацювань у сфері стратегічного управління інвестиційною діяльністю в контексті інвестиційної стратегії підприємств.

Постановка завдання. Досі ще не повністю вирішено проблему методологічного забезпечення формування ефективного інвестиційного механізму на мікроекономічному рівні. Потребує детального аналізу питання підвищення ефективності інвестиційного процесу на основі реалізації інвестиційної стратегії на рівні підприємства з урахуванням специфіки формування ринкових відносин в Україні.

Метою цієї статті є обґрунтування необхідності перспективного управління інвестиційною діяльністю на основі формування та реалізації інвестиційної стратегії суб'єктів підприємницького бізнесу, розкриття значення інвестиційної

стратегії для успішного й ефективного розвитку компаній, дослідження сутності поняття «інвестиційна стратегія підприємства» як складової бізнес-стратегії, вивчення процесу розробки та впровадження стратегії інвестування на мікроекономічному рівні, аналіз параметрів оцінки результативності інвестиційної стратегії суб'єктів підприємницької діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Під інвестиційною стратегією розуміють формування системи довгострокових цілей інвестиційної діяльності і вибір найефективніших шляхів їх досягнення.

Згідно Закону України «Про інвестиційну діяльність» - «...інвестиціями є усі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, у результаті якої створюється прибуток або досягається соціальний ефект».

Основною метою інвестиційної діяльності є забезпечення ефективного здійснення інвестиційної стратегії підприємства, яка досягається шляхом реалізації таких завдань:

- 1) досягнення високих темпів економічного розвитку підприємства;
- 2) максимізація доходів (прибутків) від інвестиційної діяльності;
- 3) мінімізація інвестиційних ризиків;
- 4) забезпечення фінансової стійкості та платоспроможності підприємства.

Формування інвестиційної стратегії є доволі тривалим і творчим процесом. Воно базується на прогнозуванні окремих умов здійснення інвестиційної діяльності (інвестиційного клімату) і кон'юнктури інвестиційного ринку в цілому та в розрізі окремих його сегментів. Складність цього процесу полягає в тому, що здійснюється постійний пошук і оцінка альтернативних варіантів інвестиційних рішень, найповніше відповідаючи іміджу компанії. Певна складність є і в тому, що стратегія не є незмінною, потребує постійного корегування з врахуванням зміни зовнішніх умов та нових можливостей росту компанії.

Передумовою формування інвестиційної стратегії є загальна стратегія економічного розвитку компанії. Відносно неї інвестиційна стратегія має підпорядкований характер і повинна узгоджуватися з нею по цілях та етапах реалізації. Інвестиційна стратегія в цьому випадку розглядається як головний фактор забезпечення ефективного розвитку компанії у відповідності із обраною нею загальною економічною стратегією.

Для того аби виявити на скільки запланована інвестиційна стратегія відповідає сучасним тенденціям розвитку підприємства, менеджерами вищої ланки проводиться

оцінка розробленої інвестиційної стратегії. Ця оцінка відбувається за наступними критеріями:

- узгодженість інвестиційної стратегії підприємства із загальною стратегією його розвитку - ступінь узгодженості цілей, напрямків і етапів у реалізації цих стратегій;
- узгодженість інвестиційної стратегії підприємства з передбачуваними змінами зовнішнього інвестиційного середовища - наскільки розроблена інвестиційна стратегія відповідає прогнозованому розвитку економіки країни і змінам кон'юнктури інвестиційного ринку в розрізі окремих його сегментів;
- узгодженість інвестиційної стратегії підприємства з його внутрішнім потенціалом - дозволяє оцінити наскільки обсяги, напрямки і форми інвестиційної стратегії взаємопов'язані з можливостями формування внутрішніх інвестиційних ресурсів, кваліфікацією інвестиційних менеджерів, організаційною структурою управління інвестиційної діяльності та інвестиційною культурою тощо;
- внутрішня збалансованість інвестиційної стратегії. При проведенні такої оцінки визначається наскільки узгоджені між собою окремі цілі і цільові стратегічні нормативи майбутньої інвестиційної діяльності, наскільки вони кореспондуються зі змістом інвестиційної політики по окремих аспектах; наскільки узгоджені між собою за напрямками і в часі заходи щодо забезпечення її реалізації;
- реалізованість інвестиційної стратегії: потенційні можливості підприємства у формуванні необхідного обсягу інвестиційних ресурсів із усіх джерел і в усіх формах; технологічність обраних для реалізації інвестиційних проєктів; достатність фінансових інструментів для формування ефективного інвестиційного портфеля; організаційні й технічні можливості успішної реалізації обраної інвестиційної стратегії;
- прийнятність рівня ризиків, що пов'язані із реалізацією інвестиційної стратегії: наскільки рівень прогнозованих інвестиційних ризиків підприємства, забезпечує його фінансову рівновагу і відповідає інвестиційному менталітету його власників та відповідальних інвестиційних менеджерів, наскільки рівень цих ризиків допустимий для інвестиційної діяльності даного підприємства з позицій можливого розміру фінансових втрат і загрози банкрутства;
- економічна ефективність реалізації інвестиційної стратегії: прогнозні розрахунки раніше розглянутої системи основних інвестиційних коефіцієнтів і заданих цільових стратегічних нормативів, зіставлених із базовим їх рівнем;
- позаекономічна ефективність реалізації інвестиційної стратегії визначається за такими показниками, як зростання ділової репутації підприємства, підвищення рівня керованості інвестиційною діяльністю його структурними підрозділами ("центрів інвестицій"),

підвищення рівня матеріальної і соціальної задоволеності інвестиційних менеджерів (за рахунок ефективної системи матеріального стимулювання), більш високого рівня технічного оснащення робочих місць і т.п.

При позитивних результатах оцінки розробленої інвестиційної стратегії, що відповідають обраним критеріям і менталітету інвестиційної поведінки, вона приймається підприємством до реалізації.

В умовах нестабільної економіки розв'язання стратегічних завдань підприємства потребує постійної уваги при реалізації основних функцій інвестиційного процесу, зокрема таких як:

- розробка та своєчасне корегування стратегічних напрямів інвестиційної діяльності;
- формування системи цілей інвестиційної діяльності й основних її напрямів на довгостроковий період із визначенням пріоритетних завдань, які необхідно розв'язати в найближчій перспективі;
- прогнозування загальної потреби в інвестиційних ресурсах для реалізації розробленої стратегії на окремих етапах її здійснення, а також визначення можливостей формування власних інвестиційних ресурсів;
- відбір найефективніших інвестиційних програм та проєктів [2].

Розробка стратегічних напрямків інвестиційної діяльності базується на системі цілей цієї діяльності. В процесі розробки послідовно вирішуються наступні завдання:

- визначення співвідношення різних форм інвестування на окремих етапах перспективного періоду;
- визначення галузевої спрямованості інвестиційної діяльності;
- визначення регіональної спрямованості інвестиційної діяльності.

Суб'єкти підприємницького бізнесу, які перебувають на вищій стадії розвитку, можуть здійснювати фінансові інвестиції, формуючи портфель цінних паперів з боргових інструментів та інструментів власності з метою поширення впливу на ринку, а також підвищення конкурентоспроможності. Згідно з розробленою інвестиційною стратегією, будь-який інвестор прагне оптимізувати свій портфель таким чином, щоб забезпечити досягнення стратегічних цілей [2].

Досить часто суб'єкти підприємницької діяльності не можуть реалізувати розроблені інвестиційні стратегії, оскільки не узгоджують ці стратегії з бюджетом компанії, HR- та IT-департаменти не пов'язують власні пріоритети з інвестиційною стратегією підприємства, менеджери середньої ланки не мають мотивації щодо реалізації цієї стратегії, а працівники не розуміють сутності і значення стратегії інвестування. Сприйняття інвестиційної стратегії персоналом забезпечує досягнення

підприємством поставлених цілей. Дослідження, проведені в компанії Mobil, яка сьогодні відома ефективною діяльністю та інноваційними технічними досягненнями у сфері виробництва високоякісних мастильних матеріалів, в середині 90-х років минулого століття, показали, що тільки 20% працівників розуміють стратегію компанії.

Висновки. Слід звернути увагу на те, що динаміка основних макроекономічних показників, пов'язаних з інвестиційною активністю організацій, темпи науково-технічного прогресу, часті коливання кон'юнктури інвестиційного ринку, непостійність державної інвестиційної політики та форм регулювання інвестиційної діяльності не дозволяють ефективно управляти інвестиціями підприємств на основі лише раніше накопиченого досвіду і традиційних методів фінансового менеджменту. У цих умовах відсутність розробленої інвестиційної стратегії, адаптованої до можливих змін факторів зовнішнього інвестиційного середовища, може призвести до того, що інвестиційні рішення окремих структурних підрозділів організації носитимуть різноспрямований характер, що може спричинити зниження ефективності інвестиційної діяльності.

Таким чином, у сучасних умовах господарювання інвестиційна стратегія стає одним з визначальних чинників успішного й ефективного розвитку суб'єктів підприємницького бізнесу. Розроблена інвестиційна стратегія забезпечує механізм реалізації довгострокових загальних та інвестиційних цілей майбутнього економічного і соціального розвитку підприємств; дає змогу реально оцінити інвестиційні можливості суб'єктів господарювання; дозволяє максимально використовувати інвестиційний потенціал і активно маневрувати інвестиційними ресурсами; забезпечує можливість швидкої реалізації нових перспективних інвестиційних можливостей, які неминуче виникають у процесі змін факторів зовнішнього ринкового інвестиційного середовища. Також інвестиційна стратегія є однією з базисних передумов стратегічних змін структури управління на рівні підприємств.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бланк И.А. Инвестиционный менеджмент / И.А. Бланк. – К. : Эльга-Н, Ника-Центр, 2001. – 448 с.
2. Козак Л.С. Глобальна фінансово-економічна криза та її вплив на економіку України / Л.С. Козак, О.В. Федорук // Євроінтеграційний вибір України та проблеми макроекономіки: міжнар. наук. – практ. конф., 22 березня 2011 р. : [тези доповід.]. – Дніпропетровськ, 2011. – С. 82-84.
3. Лахметкина Н.И. Инвестиционная стратегия предприятия : учеб. пособие / Н.И. Лахметкина. – М.: КНОРУС, 2006. – 184 с.

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

Ю.В. Погоріла, магістр

Науковий керівник: к. е. н., доцент Христенко О.А.

Миколаївський національний аграрний університет

В статті розглянуто і узагальнено досвід Євросоюзу та країн цього інтеграційного угруповання в забезпеченні сталого розвитку сільських територій, що є базисом сільськогосподарського виробництва.

Ключові слова: сільська територія, сільське господарство, продовольча безпека.

Постановка проблеми. Розглядаючи особливості політики Європейського Союзу щодо розвитку сільських територій, необхідно відмітити важливість цього розвитку передусім за ініціативою самих селян, а також враховуючи місцеві ресурси. Преорітетні фактори місцевої економіки, на яких засновано формування стратегій подальшого розвитку - це наявність природних ресурсів, матеріальних засобів виробництва (формування інфраструктури), фінансових ресурсів, людського потенціалу, суспільного капіталу. Взаємодії влади і селян, місця і значення урядових і неурядових організацій у формуванні інституціональної владної системи на селі, а також багатofункціональність розвитку сільської місцевості, в мовах сьогодення є загальною проблемою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливістю підходу до вдосконалення організаційної структури органів місцевого самоврядування в Західній Європі є пристосування існуючої системи до мінливих пріоритетів, а не створення нової структури. [1]. Дослідженню факторів розвитку сільські території присвячені наукові праці багато вітчизняних вчених – економістів: Д. П. Богині, О. Г. Булавки, О. Бородіної, П. І. Гайдуцького, Й. С. Завадського, Т. І. Заславсько Д. Ф. Крисанова, Г. І. Купалової, І. І. Лотоцького, І. І. Лукінова, М. Й. Маліка, М. Б. Махми, І. В. Прокопи, В. П. Рябоконя, П. Т. Саблука, М. Г. Саєнка, В. В. Юрчишина та інші дослідників. Разом із тим, незважаючи на незначущість їхніх досліджень, зв'язок між людським і аграрним розвитком як пріоритетів у формуванні державної політики розвитку сільських територій України, досі чітко не визначений.

Постановка завдання. Вивчення і аналіз іноземного досвіду щодо політики розвитку сільських територій через формування ефективного місцевого самоврядування.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сільські території охоплюють близько 85 % всієї території Європи, на якій розташовано більше половини її мешканців. Сьогодні село це не тільки продукти харчування, відпочинок, оздоровлення, наближення мешканців міст до природи, збереження історичних і культурних традицій для представників всіх країн Європи, а й джерело величезних резервів.

Сільські території завжди характеризувалися неповторною культурою, соціальним і економічним ладом, різноманітністю ландшафтів, чудовими краєвидами. Сільське господарство за умови різних його розмірів виробництва, в усіх країнах Європи, є пріоритетним видом економічної активності місцевих мешканців, способом існування. Як і в Україні так і в Європі сільські поселення останнім часом зазнають суттєвих змін, це і зменшення чисельності сільського населення, занепад сільського господарства шляхом модернізації у створенні більшої кількості відносно дешевшої продукції за рахунок змін у ландшафті, забруднення землі, води, повітря, втрата сільської сфери обслуговування і падіння рівня культури у зв'язку з прорахунками в розвитку індустрії відпочинку і туризму, швидкий розвиток міст, міграція населення в напрямку міст з потужним розвитком промисловості, поглинання містами сільської специфіки й культури.

На сільські території покладено виконання ряду функцій, які визначаються передусім в можливості формування малого підприємництва на селі (економічна функція), вирішення суспільних і соціальних проблем, можливість одержати додаткові економічні вигоди від туристичної діяльності і створення рекреаційних зон, необхідність забезпечення захисту довкілля, а також створення сприятливих умов для покращення демографічної ситуації на селі. Важливого значення набуває офіційне і приховане безробіття; низький рівень освіти селян; забезпеченість робочими місцями в несільськогосподарській діяльності; недостатній рівень розвитку будь-якої інфраструктури; слабка активність населення і держави щодо формування середнього класу на селі.

З метою розвитку сільської місцевості України програмою передбачено фінансування з державного бюджету в розмірі 120750,5 млрд. грн. (на період 2008–2015 роки), тобто близько 15094 млрд. грн, щорічно (табл. 1).

Якщо ставити питання, для якої мети як основного пріоритету в складі розвитку сільської території спрямовується це фінансування – для аграрного розвитку чи для людського розвитку на селі, то відповідь, на нашу думку, буде на користь людського розвитку.

План фінансування розвитку сільських територій , сільськогосподарського виробництва та аграрного ринку України на період до 2015 року, млн грн

Напрямок державної підтримки	2008-2015 роки
Забезпечення розвитку соціальної сфери та сільських територій	15742,7
Забезпечення розвитку аграрного ринку	49698,2
Фінансування забезпечення аграрного ринку	14011,6
Удосконалення та реформування системи управління в аграрному секторі	17519,7
Професійна освіта	18373,7
Аграрна наука	5308,3
Забезпечення розвитку дорадництва	96,3
Усього	120750,5

І чим чіткіше в майбутньому формулюватиметься людський аспект у розвитку сільських територій, тим дієвішим буде механізм розвитку сільської території, в тому числі в його фінансовій частині. Законодавцям при формуванні бюджету вкрай важливо бачити кінцеву мету та пріоритет, на який спрямоване фінансування, тому чіткіше порівняно з прийнятими підходами формулювання й ранжування пріоритетів у процесі обґрунтування концепції розвитку сільської території є вагомим аргументом для збільшення фінансового забезпечення сільського розвитку. Чіткіше пріоритетність людського розвитку в складі системи розвитку сільських територій України сформульована в проекті «Концепції загальнодержавної програми сталого розвитку сільських територій до 2020 року».

Створення умов для сталого розвитку сільських територій, що передбачає диверсифікацію виробничої діяльності й підвищення конкурентоспроможності сільської економіки, підтримання екологічної рівноваги, поліпшення якості життя на селі на основі посилення життєздатності, самодостатності, активності сільських громад з максимально ефективним використанням місцевих ресурсів та приватної ініціативи» З усього комплексу багатоаспектних проблем виділити пріоритети в розвитку сільської території дає змогу порівняння методів розвитку сільської місцевості в різних країнах (Рис. 1).

Відмінності в системі методів оцінки розвитку сільської території є результатом різних методологічних підходів до формування стратегії розвитку сільської території.

Відповідно до теорії менеджменту стратегія ефективніша тоді, коли чіткіше сформульовані пріоритети розвитку, зроблене їх ранжування.

З наведених у рисунку методів розвитку сільської території складається враження, що в країнах ЄС чіткіше виражений пріоритет людського розвитку в системі методів розвитку сільської території порівняно з Україною. Це потребує відповідної уваги науковців та практиків до регулювання розвитку сільської території.

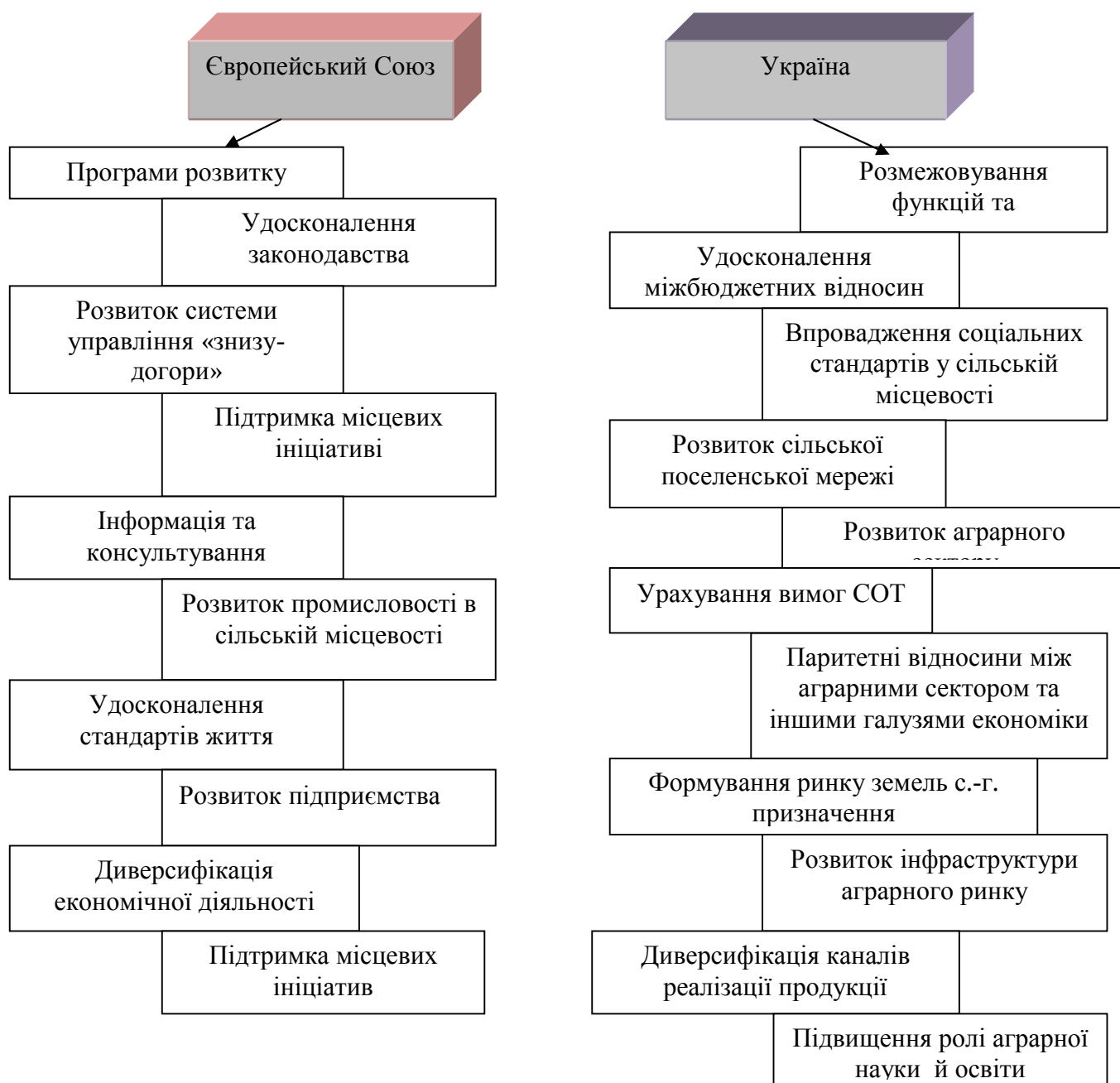

Рис.1 Порівняльний аналіз методів розвитку сільської місцевості

Законодавства України до законодавства ЄС полягає у зближенні із сучасною європейською системою права, що забезпечить розвиток політичної, підприємницької, соціальної, культурної активності громадян України, економічний розвиток держави в рамках ЄС і сприятиме поступовому зростанню добробуту громадян, приведенню його до рівня, який склався в державах - членах ЄС. Адаптація законодавства України передбачає реформування її правової системи та поступове приведення у відповідність з європейськими стандартами. Важливим чинником реформування правової системи України слід вважати участь України у конвенціях Ради Європи, які встановлюють спільні для цієї організації та ЄС стандарти.

В розвинутих країнах державне фінансування не є єдиним або критично важливим. Держава виступає як один із учасників фінансування програм сільського розвитку поряд із такими джерелами фінансування, як приватні фонди, спонсори, приватні кошти сільських жителів тощо. На рівнях сільських громад фінансування програм їхнього розвитку може здійснюватися з альтернативних джерел навіть без участі фінансування від центральних органів влади. Останнім часом така практика фінансування окремих програм розвитку сільських територій набуває поширення також і в Україні. Актуальним нині є наукове опрацювання даних процесів і вироблення відповідних рекомендацій для органів влади, що формують політику сільського розвитку.

Висновки. В Україні становлення механізму розвитку сільської місцевості ринкового типу тісно зв'язаний з процесом загальних суспільно-політичних та економічних перетворень. Економічна криза ускладнює можливості з регулювання і, передусім, звужує ресурсну й фінансову базу регулювання. Земельна та аграрна реформи залишаються незавершеними, досягнення їх кінцевої мети – невизначеним у часі й за очікуваними результатами. За таких умов складно досягти суттєвого прогресу в одному з аспектів суспільно – економічного життя країни, яким є розвиток сільської території. З урахуванням наведених обставин зростає значення методів та інструментів сільського розвитку. Вони, в свою чергу, залежать від чіткості у визначенні пріоритетів розвитку сільських територій. Поглибити розуміння пріоритетів у сільському розвитку дає змогу аналіз досвіду розвинутих країн.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бородіна О. М. Корегування політики державної підтримки сільського господарства України / О.М. Бородіна, П.М. Могильний // Економіка АПК. – 2007. – № 6. – С. 55-61.

ДОЦІЛЬНІСТЬ ЗАПРОВАДЖЕННЯ СИСТЕМИ ЕКОЛОГІЧНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ У СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

А. М. Ратуш, магістр

Науковий керівник: к.е.н., доцент Крилова І.Г.

Миколаївський національний аграрний університет

У статті розглянуто систему екологічного менеджменту і систему менеджменту якості продукції як найбільш ефективних методів управління на підприємствах аграрного сектору.

Ключові слова: якість продукції, екологічні параметри, екологічно безпечне виробництво, сільськогосподарські підприємства.

Постановка проблеми. В ринкових умовах господарювання найбільш непристосованими до динамічних економічних, політичних та фінансових умов виявились сільськогосподарські підприємства. Роздрібнення підприємств аграрного сектору зробило практично неможливим виробляти достатню кількість екологічно безпечного молока для реалізації необхідними партіями на міжнародному ринку продукцію високої якості із підтверджуючими на те документами. Вихід підприємств аграрного сектору України на міжнародний ринок дасть можливість реалізувати її за відповідними цінами та забезпечить достойні конкурентні умови існування. Досягти цього можна запровадивши на підприємстві у загальній системі управління ефективну систему екологічного менеджменту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання необхідності впровадження системи екологічно безпечного виробництва у сільськогосподарських підприємствах України досліджували вітчизняні вчені та молоді науковці, зокрема: В.Ф. Семенова, О.Л. Михайлюк, С. М. Літвак, О.Л.Фаніна, Г.Д. Бражник, Н.В. Трусова та ін. Проте, дане питання досліджено не в повній мірі.

Постановка завдання. Завданням дослідження є наукове обґрунтування необхідності та визначення порядку інтеграції системи екологічно безпечного виробництва у загальну систему управління сільськогосподарськими підприємствами.

Виклад основного матеріалу дослідження. Охорона навколишнього природного середовища та забезпечення екологічної безпеки життєдіяльності людини - невід'ємна умова сталого економічного та соціального розвитку України. Нинішню екологічну ситуацію в Україні можна охарактеризувати як кризову, що формувалася

протягом тривалого періоду. До головних причин, що призвели до кризового стану довкілля та виникнення загрози вимирання і деградації народу України, можна віднести відсутність належного правового та економічного механізмів, які б стимулювали розвиток екологічно безпечних технологій та природоохоронних систем. При діючому в Україні екологічному законодавстві не завжди економічно доцільно впровадження більш ефективних методів захисту навколишнього середовища від забруднення

Питання охорони навколишнього природного середовища виникло в усьому світі на початку 70-х років минулого століття. Вперше, на міжнародному рівні проблему планетарного масштабу екологічної катастрофи було обговорено на Всесвітній конференції по охороні навколишнього природного середовища, яку було проведено у 1972 році в Стокгольмі. Починаючи від цього часу діяльність всіх держав з охорони навколишнього природного середовища набуває широких масштабів. Розробляються Міжнародні екологічні програми та проекти розвитку країн.

Одним із головних напрямків програм такого роду стає боротьба із забрудненням навколишнього природного середовища. На основі математичного аналізу демографічних показників росту населення, даних промислових виробництв, прогнозів обсягів видобутку природних ресурсів було науково обґрунтовано та передбачено виникнення в недалекому майбутньому світової кризи господарської системи в результаті вичерпності природних ресурсів сировини, надмірного накопичення відходів виробництва, а в результаті – обмеження обсягів виробництва продовольчих ресурсів.

Сільськогосподарські підприємства є основними виробниками продуктів харчування, тому удосконалення системи управління з метою підвищення кількості та якості виробленої продукції повинно бути спрямоване саме цей сектор. Удосконалюючи систему управління ми забезпечуємо умови для підвищення прибутковості підприємства, що є головною метою створення та діяльності будь-якого бізнесу. Розуміючи дану проблему розвинуті держави світу поступово перейшли на розробку державних політик еколого- економічного розвитку. Із державних бюджетів почали виділяти ресурси для фінансування інноваційних екологічно-безпечних, маловідходних ресурсощадних розробок. Впровадження таких розробок на підприємствах, зокрема і аграрного сектору, передбачає функціонування поряд із загальною системою управління системи екологічного менеджменту.

Варто відмітити, що в Україні перехід до інноваційного еколого – економічного напрямку розвитку підприємств аграрного сектору відбувається із деяким запізненням відповідно до розвинутих країн, оскільки на сьогодні в державі лише вносяться

пропозиції та обґрунтовується необхідність впровадження системи екологічного менеджменту.

У загальній структурі інновацій та інноваційних проектів України на сьогодні значне місце мають екологічні розробки та інноваційний підхід в системі управління підприємствами, який передбачає впровадження у структуру менеджменту підприємства систему екологічного менеджменту.

Даний підхід зможе вирішити проблеми пов'язані із виходом вітчизняних підприємств на міжнародні ринки, де більш актуальним стає питання екологічно конкурентного виробництва та якості продукції.

Вимоги міжнародних організацій, які регулюють рух товарів на міжнародному ринку та виставляють вимоги до їх якісних характеристик постійно удосконалюються та посилюються. Тому, до підприємств аграрного сектору як виробників продуктів харчування посилюються екологічні, економічні та соціальні вимоги. А саме, ставиться завдання: відновлення природних ресурсів; забезпечення населення якісними, екологічно безпечними продуктами харчування; збільшення обсягів виробленої продукції та ін.

Впровадження системи екологічного менеджменту до загальної системи менеджменту сільськогосподарських підприємств допоможе виконати дані завдання. Закордонна практика впровадження систем екологічного менеджменту на підприємствах свідчить про економічну їх доцільність.

Найбільшою перешкодою впровадження системи екологічного менеджменту у підприємствах є необізнаність керівництва та управлінського персоналу підприємств, відсутність інформації про доцільність її впровадження та переваги від її функціонування.

Висновки. Таким чином, при існуючій системі навіть незначні методи підвищення екологічної ефективності природоохоронних споруд виявляються економічно недоцільними, що гальмує впровадження нових природоохоронних технологій у виробництво. Необхідно стимулювати промислові підприємства впроваджувати нові більш ефективні методи очищення від забруднюючих речовин. Одним з таких заходів може бути додавання до розрахункових формул оподаткування коригуючого коефіцієнту, який збільшить вартість податку на викиди та скиди забруднюючих речовин для того, щоб витрати на використання більш ефективних технологій були меншими, ніж витрати на сплату податку.

Отже, низька індустріалізація та економічна ефективність аграрного виробництва в Україні потребує негайного впровадження інноваційної системи

управління, важливою складовою якого має стати система екологічного менеджменту, яка підвищить рівень еколого-безпечного виробництва на підприємствах сільськогосподарської продукції.

Впровадження системи екологічного менеджменту на підприємствах аграрного сектору приведе до: розширення ринків збуту виробленої продукції, що є одним із найголовніших чинників економічної нестабільності галузі; відкриє доступ до кредитних ресурсів, які є необхідною умовою модернізації виробництва, впровадження ресурсоощадних екологічно безпечних та економічно ефективних технологій; підвищить рівень інвестиційної привабливості підприємств, що забезпечить додаткове вливання ресурсів у бізнес, а також підвищить рівень конкурентоспроможності як виробленої продукції, за рахунок наявності сертифіката про її відповідність міжнародним вимогам, так і власне підприємства за рахунок зниження витрат на виробництво продукції та інше.

ЛІТЕРАТУРА

1. Впровадження Європейських стандартів і нормативів у Державну систему моніторингу довкілля України [Текст] : науково-методичний посібник / О.І. Бондар, М.В. Потабенко та ін. – К. : Інрес, 2006. – 264 с.
2. Ільїна М.В. Еколого-економічна оцінка ефективності екологічного менеджменту в аграрному виробництві України [Текст] / М. В. Ільїна // Агросвіт. – 2010. – № 1. – С. 2 - 7
3. Лучишина К.Л. Основи формування інтегрованої системи управління якістю аграрних підприємств [Текст] / К.Л. Лучишина // Агросвіт. – 2010 р. – №21. – С. 56 – 60.
4. Ans Kolk. Economics of Environmental Management. – Harlow: Pearson Education. – 2000. – 205 с.

РЕЗЕРВИ ПІДВИЩЕННЯ ПРОДУКТИВНОСТІ ПРАЦІ

Т.В. Савченко, студентка

Науковий керівник: д.е.н., доцент Котикова О.І.

Миколаївський національний аграрний університет

Розглянуто сутність та значення категорії «продуктивність праці», обґрунтовано резерви підвищення продуктивності праці в сільськогосподарських підприємствах.

Ключові слова: продуктивність праці, резерв, виробництво, фактори, сільське господарство.

Постановка проблеми. Важливим елементом управління продуктивністю праці є пошук резервів, використання яких дозволило б підприємству вийти на нижчий рівень витрат на персонал порівняно з конкурентами і забезпечити тим самим можливість виживання в умовах ринку.

Підвищення продуктивності праці на сільськогосподарських підприємствах – один із найважливіших чинників подальшого розвитку сільськогосподарської галузі країни, оскільки сприяє збільшенню обсягів виробництва продукції, а відтак і насиченню споживчого ринку продуктами, що зумовлює підвищення життєвого рівня населення.

Підвищення продуктивності праці є: головним джерелом зростання національного доходу; умовою зниження витрат на виробництво; чинником підвищення якості продукції; підвищення її конкурентоспроможності, передумовою підвищення номінальної та реальної заробітної плати й підвищення рівня життя та зниження інфляції, обов'язковою передумовою зниження витрат робочого часу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Важливість проблеми зростання продуктивності праці зумовлює постійну увагу до цієї теми вчених економістів в Україні і за її межами. Суттєвий внесок у дослідження значення продуктивності праці та пошук шляхів її зростання в сільському господарстві зробили відомі вчені: А. Г. Бабенко, О. А. Бугуцький, Д. П. Богиня, В. В. Вітвіцький, В. С. Дієсперов, О. І. Здоровцов, В. Ф. Машенков, М. Г. Назаров та ін. Незважаючи на значний обсяг проведених попередніх досліджень, ряд теоретичних і практичних питань донині не вирішені.

Постановка завдання – визначити сутність та значення категорії «продуктивність праці», обґрунтовано резерви підвищення продуктивності праці в сільськогосподарських підприємствах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Резерви підвищення продуктивності праці – це невикористані можливості економії витрат праці (як живої, так і уречевленої), які виникають у наслідок дії тих чи інших факторів(удосконалення техніки, технології, організації виробництва і праці тощо). Рівень продуктивності праці залежить від рівня використання резервів. На думку Слободчикової Ю.В. резерви можна класифікувати щодо часу їх використання, а також сфери виникнення. За часом використання розрізняють поточні й перспективні резерви. За сферами виникнення розрізняють загальнодержавні, регіональні, міжгалузеві, галузеві, внутрішньовиробничі резерви [1].

У практиці реального управління підприємством є актуальною необхідність кількісного визначення впливу окремих чинників на підвищення рівня продуктивності праці [2]:

- 1) структурні зрушення у виробництві (заміні питомої ваги окремих видів продукції та виробництв);
- 2) підвищення технічного рівня виробництва (заміна діючих технічних засобів більш прогресивними; запровадження систем машин; механізація та автоматизація виробництва, застосування прогресивних технологій, використання економічних видів сировини, матеріалів, енергії);
- 3) удосконалення управління, організації виробництва та праці (удосконалення структур та раціональний розподіл функцій управління, збільшення реального фонду робочого часу);
- 4) збільшення обсягів виробництва (відносне зменшення кількості промислово-виробничого персоналу завдяки зростанню обсягів виробництва);
- 5) галузеві фактори (збільшення робочого періоду в сезонних виробництвах тощо);
- 6) введення та освоєння нових виробничих об'єктів (диверсифікація виробництва та введення в дію нових цехів).

Вітвицький В., Мемельська З. резерви підвищення аграрної праці умовно об'єднують у чотири групи [3]:

- перша група стимулюючих факторів зростання продуктивності праці охоплює в основному такі виробничі чинники, як застосування нової техніки і більш удосконаленої системи машин, впровадження комплексної механізації на всіх стадіях

виробничого процесу. Це означає зростання фондоозброєності, зі збільшенням якої підвищується і продуктивність праці. Уречевлена праця скорочує витрати ручної праці, що позитивно відображається на результатах конкретного виробництва;

- до другої групи належать організаційні чинники, насамперед організація процесу виробництва сільськогосподарської продукції. А особливе місце серед організаційних факторів посідає наукова організація праці. Від раціоналізації проведення трудових операцій залежить результативність як самої праці, так і виробництва в цілому. Наукова організація праці дозволяє без суттєвих капітальних вкладень підняти продуктивність праці й ефективність виробництва;

- третя група охоплює чинники, пов'язані з удосконаленням форм і систем оплати праці, функціональним призначенням яких є стимулювання підвищення її продуктивності, відтворення робочої сили та розв'язання соціальних проблем суспільства;

- четверта група факторів зростання продуктивності праці складається із соціально-економічних показників, які пов'язані зі складом виконавців, їхньою освітою і кваліфікаційним рівнем, умовами праці, психологічним кліматом у колективі, підвищенням творчої активності працівників тощо.

На думку Андрійчука В.Г. усі фактори, що впливають на рівень продуктивності праці, за характером дії на цей показник можна об'єднати в три групи [4]:

- до першої групи належать фактори, що сприяють збільшенню виробництва продукції,
- до другої – скороченню затрат живої праці,
- до третьої – соціальні фактори, що спонукають працівників до ефективнішої праці.

Збільшення виробництва продукції досягається завдяки підвищенню культури землеробства, впровадженню нових сортів і гібридів сільськогосподарських культур, кращих порід і ліній тварин, раціональної хімізації виробництва і меліорації землі, зміцненню кормової бази тощо. Серед другої групи факторів важливе значення мають такі, як впровадження нових технологій і способів обробітку ґрунту, раціональної організації праці і виробничих процесів, досягнення обґрунтованої спеціалізації виробництва й ефективного співвідношення між основними та допоміжними галузями. Але найбільш радикальним фактором, що впливає на скорочення затрат живої праці, є заміна її капіталом. Результатом такої заміни є механізація й автоматизація виробництва, завдяки чому не лише підвищується продуктивність праці, а й зростає прибутковість підприємств.

Серед третьої групи факторів підвищення продуктивності праці особливу роль відіграють такі, як підвищення кваліфікації працівників і рівня їх матеріальної заінтересованості, моральне стимулювання кращої праці. Працівники з вищою кваліфікацією швидше та якісніше виконують свої функції. Тому раціональна організація навчання кадрів є важливою умовою зміцнення економіки підприємств. Це тим більш важливо, що заміна живої праці капіталом, перехід до використання більш продуктивних машин і знарядь вимагає для їх експлуатації кваліфікованіших працівників з іншим рівнем матеріального стимулювання: успіх досягається лише тоді, коли кожний працівник буде чітко розуміти, що, коли, чому і як йому потрібно робити, а також яка матеріальна винагорода його очікує.

Важливим соціальним фактором підвищення продуктивності праці є взаємовідносини між управлінським апаратом (менеджерами) і виконавцями, роботодавцями і виконавцями. Менеджери повинні турбуватися про працівників, прислуховуватися до їх порад щодо поліпшення організації виробництва, вдосконалення його технічної бази, об'єктивно оцінювати роботу кожного члена трудового колективу. Етика взаємовідносин між керівниками і підлеглими вимагає взаємоповаги. Менеджери повинні спокійно реагувати на помилки виконавців, виправляти їх, не роблячи зауважень винним у присутності інших працівників.

Значного підвищення продуктивності праці можна досягти завдяки впровадженню наукової організації праці, коли досягається найбільш раціональне виконання трудового процесу.

Аналіз результатів досліджень ряду науковців дозволяє зробити висновок про те, що для виконання поставлених завдань на всіх рівнях управління галуззю необхідно відшукати резерви підвищення ефективності аграрної праці шляхом мобілізації численних її факторів:

- інтенсифікації виробництва;
- освоєння ресурсо- та енергозберігаючих технологій;
- удосконалення праці та внутрішньогосподарського механізму господарства.

Отже, такі підходи до вирішення поставлених завдань є мотиваційними як для окремого працівника, так і для всього трудового колективу загалом, які створюють сприятливе середовище для високої індивідуальної чи суспільної продуктивності праці та кінцевої мети діяльності сільськогосподарського підприємства – одержання прибутку. Крім того, доречно наголосити на тому, що вирішення питання підвищення

продуктивності праці потребує системного підходу до вдосконалення комплексу факторів з метою досягнення поставленої мети.

Висновки. Отже, піднесення вітчизняної економіки, підвищення продуктивності праці і якості життя громадян передбачають ефективне використання всіх видів виробничих ресурсів, насамперед робочої сили. У складний період соціально-економічного розвитку сільськогосподарського виробництва, за низького рівня продуктивності праці й ефективності господарювання, потрібні дійові важелі, спроможні зупинити ці негативні процеси. Серед основних з них можна виділити такі:

- забезпечення паритету цін на сільськогосподарську продукцію, який в Україні відсутній;
- переглянути на державному рівні порядок визначення та сплати податків сільськогосподарськими господарствами і підприємствами;
- надання сільськогосподарським товаровиробникам пільгових кредитів і державних дотацій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Слободчикова Ю. В. Шляхи підвищення продуктивності праці / Слободчикова Ю. В. // Економіка та підприємництво. – 2009. – №5. – С. 279 – 281.
2. Бурляй А. П. Сутність та значення продуктивності праці в аграрних підприємствах у ринкових умовах / А. П. Бурляй // Матеріали всеукраїнської наукової конференції молодих вчених . – Умань : УДАУ, 2008. – 2 ч. – С. 36-37.
3. Вітвіцький В. Вплив основних чинників на підвищення продуктивності праці / Вітвіцький В., Метельська З. // Україна: аспекти праці. – 2006. - № 2 – С. 29-34.
4. Андрійчук В. Г. Економіка аграрних підприємств : підручник / Андрійчук В. Г. – К. : ІЗМН, 1996. – 512 с.

ОСОБЛИВОСТІ ВИРОБНИЦТВА ТЕХНІЧНИХ КУЛЬТУР

Ю.Ю. Світгарєєва, студентка

Науковий керівник: к. е. н., доцент Мельник І.О.

Миколаївський національний аграрний університет

В статті розглянуто особливості, складові та сучасний стан виробництва технічних культур в сільськогосподарських підприємствах.

Ключові слова: технічні культури, виробництво соняшнику, сільське господарство.

Постановка проблеми. Враховуючи високотоварність соняшнику, більшість вітчизняних товаровиробників, як великих так і дрібних, зосередили свою увагу на вирощуванні та реалізації культури. Але особливості соняшнику з агротехнічної точки зору, не дають можливості кожного року розширювати площі посіву, а відповідно нарощувати валове виробництво продукції. Врожайність соняшнику в більшості підприємств залишається недостатньою.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вагомий внесок у вирішення проблеми підвищення економічної ефективності виробництва технічних культур внесли Саблук П.Т., Оверченко Б., Васюк М., Васьківська С, Ткач І.Д., Лукомець В.М., Федоренко В, Євчук Л.А., Червен І.І та інші. Проте в сучасних умовах розвитку вітчизняної економіки потребують подальшого і більш глибокого дослідження проблеми економічних взаємовідносин між складовими продуктових підкомплексів і, зокрема у сфері виробництва, реалізації та переробки насіння соняшнику, з урахуванням його народногосподарського значення, агробіологічних особливостей вирощування та сучасного стану трансформування відносин власності.

Постановка завдання. Основна мета полягає у виявленні основних проблем розвитку сучасного виробництва насіння соняшнику та обґрунтуванні організаційно-економічних заходів з підвищення його ефективності

Виклад основного матеріалу. Технічні культури вирощують заради одержання сировини для виробництва різноманітних продовольчих і промислових товарів. Найбільше значення мають цукрові буряки; олійні – соняшник, рапс, волокнисті – бавовник, льон, коноплі та ін. (рис. 1) [1].

Важливу роль відіграють також культури, з яких виготовляють тонізуючі речовини – особливо чай, кава, какао, наркотичні речовини – тютюн, олійник, мак та ін.; прянощі – перець чорний та червоний, гвоздичне дерево, мускатник та інші; а також каучуконоси

(гевея) корнові, лікарські, ефірно-олійні рослини. Технічні культури хоч і трудомісткі, але і дуже прибуткові, тому у всіх районах, де вони культивуються під них відводяться найкращі землі.

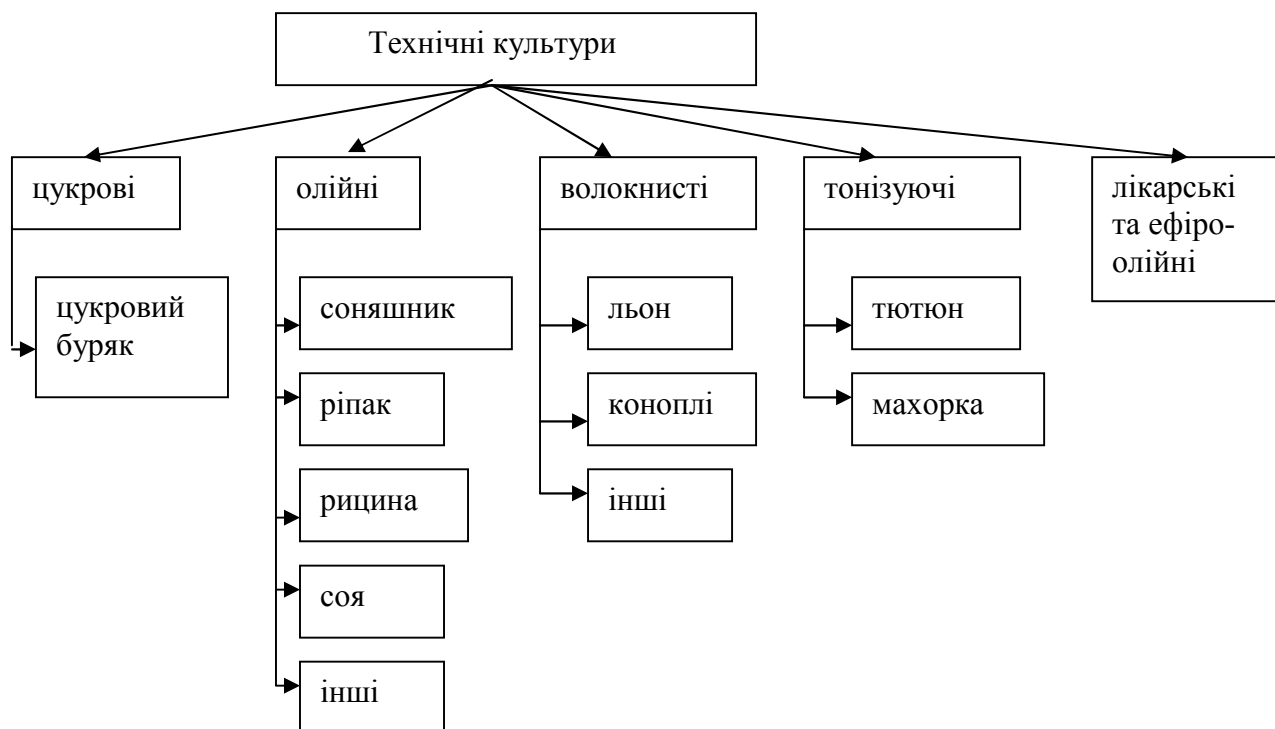

Рис. 1.3. Структура технічних культур*

*Побудовано на основі джерела [4].

Україна — одна з провідних держав по виробництву технічних культур. У загальній їх посівній площі найбільшу питому вагу становить соняшник. Ринок його насіння в Україні розгалужений та різноманітний, що зумовлено великою площею посіву (понад 2,3 млн. га) та популярністю культури, природно-кліматичними умовами вирощування та потенційно можливою високою врожайністю, попиту на сировину [1].

Насіння соняшнику містить 50-56% олії та 16,5% протеїн. Олія має високі смакові якості, за засвоєнністю (86-91%) та калорійністю (929 кал) значно краща від інших жирів. Вона містить до 62% біологічно активної ліноленової кислоти, вітаміни А, Д, Е, К [2].

Вживають олію безпосередньо в їжу, широко застосовують у харчовій промисловості для виготовлення маргарину, плодоовочевих та рибних консервів, хлібобулочних і кондитерських виробів. Нижчі сорти застосовують для виготовлення оліфи, фарб, лаків, мила тощо.

При переробці насіння соняшнику на олію, як побічну продукцію одержують близько 33% макухи, яка містить 33-36% білка, 5-7% жиру, багато мінеральних солей

та вітамінів. Кошки соняшнику після обмолочування згодують тваринам. За поживністю вони аналогічні сіну [2].

Соняшник широко використовують і як кормову культуру. Його зелену масу в суміші з іншими культурами згодують великій рогатій худобі, а також силосують.

Протягом останнього десятиріччя спостерігається стала тенденція розширення посівних площ цієї культури, що зумовлено вигідністю її вирощування для аграрних підприємств порівняно з іншими сільськогосподарської культурами. Україна виробляє щорічно понад 10% насіння у світі [3].

Соняшник для України безумовно є стратегічною культурою номер один. Але відсутність достатньої державної підтримки вітчизняного виробника, чіткої збалансованої цінової політики, дотаційних виплат за вирощування, наявність високих митних ставок на вивезення насіння за кордон – зумовлює такий стан речей, що аграрії, по суті, залишаються сам на сам з досить жорстким ринком. Одним із шляхів підвищення рентабельності соняшнику, а отже, й збільшення добробуту товаровиробника, є застосування нових високопродуктивних гібридів.

У виробництві насіння соняшнику в Україні нині переважають екстенсивні форми розвитку, про що свідчать темпи зниження врожайності порівняно з темпами скорочення валового збору.

За останні роки відбувалась чітка тенденція до збільшення посівних площ соняшнику як в Україні, так і по області, хоча це не завжди призводило до збільшення валового збору. Питома вага валового збору соняшнику Миколаївської області в загальному обсязі становить 7,9%. Аналізуючи урожайність, необхідно зазначити, що вона також значно зменшилась – з 15,3 ц/га у 1990 році до 13,8 ц/га в 2011 році. При цьому практично завжди урожайність соняшнику Миколаївської області нижча порівняно з урожайністю соняшнику в середньому по Україні (табл. 1).

Соняшник залишається для сільськогосподарського виробника чи не найвигіднішою культурою. Виробництво культури забезпечує рентабельність на рівні 60%, хоча у 1996 році цей показник дорівнював 160%.

Насичення внутрішнього ринку конкурентоспроможною продукцією олієпродуктованого напрямку та експорт її в економічно доцільних обсягах насамперед вимагає розвитку сировинної бази в напрямі інтенсифікації вирощування насіння олійних з метою зниження витрат на одиницю продукції. Впровадження високоврожайних, з високим вмістом олії, сортів і гібридів, технічного оснащення переробних підприємств устаткуванням глибокого очищення, рафінування, дезодорування, виготовлення екологічно чистої економічної тари [5].

Таблиця 1

**Зібрана площа, валовий збір та урожайність насіння соняшнику
в Україні і Миколаївській області (в усіх категоріях господарств)***

Роки	Площа, тис. га		Валовий збір, тис. т		Урожайність, ц/га	
	Україна	Миколаївська область	Україна	Миколаївська область	Україна	Миколаївська область
1990	1626,3	144,3	2570,8	220,4	15,8	15,3
1995	2011,5	192,8	2859,9	218,4	14,2	11,3
1996	2025,4	183,3	2122,9	145,1	10,5	7,6
1997	2001,5	188,4	2308,4	191,6	11,5	10,2
1998	2430,9	254,8	2266,3	183,3	9,3	7,2
1999	2541,6	223,4	2567,2	196,3	10,1	8,8
2000	2841,6	235,1	3457,4	250,5	12,2	10,7
2001	2396,1	199,9	2250,6	156,6	9,4	7,8
2002	2725,4	216,9	3270,5	232,1	12,0	10,7
2003	3798,6	384,5	4254,4	411,9	11,2	10,7
2004	3715,4	328,6	3418,2	259,3	9,2	8,0
2005	3689,1	355,4	4706,1	426,8	12,8	12,0
2006	3911,7	392,9	5324,0	499,2	13,6	12,7
2007	3411,4	274,7	4174,0	259,7	12,2	9,5
2008	4279,5	420,2	6526,2	517,3	15,3	12,3
2009	4193,0	401,1	6364,0	553,1	15,2	13,8
2010	4525,8	396,6	6771,5	586,1	15,0	14,8
2011	4716,6	382,0	8670,5	632,3	18,4	16,6

* за даними статистичного щорічника [3]

Для забезпечення потреб населення в олії, а також для розширення поставок необхідно збільшувати виробництво насіння соняшнику при одночасному зниженні його втрат.

Основними напрямками збільшення виробництва насіння соняшнику є [4]:

- підвищення врожайності культури;
- раціональне розміщення і концентрація посівів;

- організація післязбиральної доробки соняшнику безпосередньо на токах сільськогосподарських підприємств з метою своєчасного доведення насіння до стійкого при зберіганні стану;

- скорочення втрат соняшнику на стадіях збирання, заготівель та переробки;

- застосування індустріальної технології виробництва соняшнику.

Висновки. Технологія виробництва соняшнику полягає насамперед у правильному чергуванні культури в сівозміні, розміщенні посівів по кращих попередниках, впровадження високопродуктивних районованих сортів і гібридів, раціональному застосуванні добрив, своєчасному обробітку ґрунту з мінімізацією технологічних операцій та використаннім широкозахватних знарядь і комбінованих агрегатів, дотриманні оптимальних сортів сівби, своєчасному та якісному доглядові за посівами, безгербіцидні технології боротьби з бур'янами, системи заходів захисту рослин від шкідників та хвороб, удосконаленні методів збирання врожаю, тощо.

Без застосування сучасних технологій вирощування та переробки соняшнику, наукового обґрунтування напрямків підвищення ефективності його виробництва, механізму регулювання взаємовідносин не можна розраховувати на одержання високих врожаїв, бо природна родючість ґрунтів, яка з року в рік вичерпується, не забезпечить приріст валових зборів цієї культури.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кузнецов О. М. Сучасний стан та перспективи розвитку галузі олійних культур з урахуванням світового досвіду / О. М. Кузнецов // Економіка АПК. – 2010. – №7. – С.16 – 21.
2. Осадчук В. Виробництво та регулювання ринку насіння соняшнику і продуктів його переробки / В. Осадчук // Економіка України. – 2012. – №12. – С. 72–75.
3. Сільське господарство Миколаївщини у 2011 році : статистичний збірник / Головне управління статистики у Миколаївській області ; за ред. З. А. Лук'яненко. — Миколаїв : Головне управління статистики у Миколаївській області, 2012. — 319с.
4. Шайко О.Г. Економіко-екологічні аспекти виробництва соняшнику / О. Г. Шайко // Вісник ХНАУ. – 2002. – №8. – С.125 – 130.
5. Яценко В. М. Структурно–динамічна характеристика олійно–жирової промисловості України та прогноз виробництва до 2015 року / В. М. Яценко // Економіст. – 2008. – №12. – С. 33–35.

РОЛЬ МОРСЬКИХ ТОРГОВЕЛЬНИХ ПОРТІВ УКРАЇНИ У РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ПРОЦЕСІВ

Е.С. Слободяник, студент

Науковий керівник: к. е. н., доцент Мельник І.О.

Миколаївський національний аграрний університет

У статті розглянуто участь України у світових інтернаціоналізаційних процесах через удосконалення комерційної діяльності морських торговельних портів у системі міжнародних перевезень.

Ключові поняття: морський торговельний порт, інтернаціоналізація, удосконалення, система міжнародних перевезень.

Постановка проблеми. Україна вважається морською державою і має сприятливе геополітичне положення з погляду забезпечення транзитних перевезень через свої торгові порти. Однак її потенціал використовується поки не в повному обсязі з багатьох причин.

Розглядаючи питання ролі морських портів в інтеграції України у міжнародний торговий простір, потрібно відмітити виняткову перевагу України на відміну від Росії, Болгарії, Румунії й Туреччини, оскільки в Азово-Чорноморському басейні вона має 18 портів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вивченню цих проблем присвячені праці відомих західних вчених, таких як В.Беренс, Дж.Кейнс, Р.Марковіц, Ф.Модільані, М.Портер, У.Фішер, Дж.Форрестер, а також вітчизняних дослідників: О.Г.Білоруса, І.О.Бланка, Б.В.Губського, Д.Г.Лук'яненка, Ю.В.Макогона, А.М.Поручника, П.С.Рогожина, П.Т.Саблука, Є.В.Савельєва, Н.О.Татаренко та інших.

Постановка завдання. Метою статті є розгляд теоретичних положень щодо розширення участі України у світових інтернаціоналізаційних процесах через удосконалення комерційної діяльності морських торговельних портів у системі міжнародних перевезень. Визначальна роль національного морського транспорту в системі управління безпекою зовнішньоекономічної діяльності й формування платіжного балансу останнім часом трансформується під впливом системи глобалізації світогосподарських зв'язків і інтернаціоналізації транспортного забезпечення.

Виклад основного матеріалу. Україна в силу свого географічного положення на шляху основних транзитних потоків між Європою та Азією, наявності незамерзаючих чорноморських портів, розвинутої транспортної мережі має всі шанси на отримання статусу транзитної держави. За даними англійського інституту «Рендел», за коефіцієнтом транзитності, який ураховує розвинутість усіх видів транспорту і відповідної інфраструктури, Україна посідає перше місце в Європі [2].

Структура транзитних перевезень України за видами транспорту наведена на рис. 1. Найбільшу питому вагу в структурі транзитних вантажопотоків займає трубопровідний транспорт (62%) та залізничний (36%). Основними вантажами, що перевозяться транзитом трубопровідним транспортом, є газ, нафта та нафтопродукти [3].

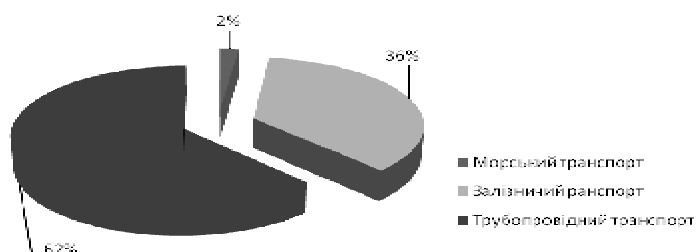

Рис.1. Структура транзитних перевезень України за видами транспорту*

*складено автором на основі аналізу статистичних даних [3]

Головною особливістю формування транзитних вантажопотоків є те, що вони входять на територію України через сухопутні переходи переважно залізничним транспортом, а вихід з території України здійснюється з рівною участю залізничного й морського транспорту, тобто половина всіх вантажів надходить до морських та річкових портів, де вони перевантажуються і вже морським транспортом доставляються до країн призначення. При цьому 50% обсягу переробки транзитних вантажів доводиться на нафту і нафтопродукти, по 11% - на хімічні й мінеральні добрива та метали.

Усі морські порти України можна умовно розділити на кілька підгруп залежно від їхнього місця розташування:

1. Морські торгові порти Чорного моря: Одеський, Іллічівський, Південний, Білгород-Дністровський, Скадовський. Дані порти, особливо перші три, мають велике значення для перевалки вантажів з Південно-Західної і Центральної України.

2. Морські торгові порти Чорного моря Бузько-Дніпровського регіону: Миколаївський, Октябрьськ, Дніпро-Бузький, Херсонський . Використовуються для перевалки вантажів підприємствами Наддніпрянщини, Миколаєва, Херсона. Завантаженість відносно висока.

3. Морські торгові порти Чорного моря Кримського регіону: Феодосійський, Керченський, Керченська поромна переправа, Євпаторський, Севастопольський, Ялтинський. В даний час за обсягами перевалки вантажів значно поступаються іншим підгрупам портів.

4. Морські торгові порти Дунаю: Ізмаїльський, Ренійський, Усть-Дунайський. Незважаючи на те, що дані порти знаходяться на річці, за своїми технічними характеристиками вони цілком відповідають морським. Значно постраждали через скорочення судноплавства по Дунаю під час Балканського конфлікту, але сьогодні активно «надолужують упущене».

5. Морські торгові порти Азовського моря: Маріупольський, Бердянський. На сьогоднішній день Маріупольський порт є лідером в Україні ступенем завантаженості потужностей [3].

Причальний фронт усіх українських морських портів включає 235 причалів загальною довжиною більш 38 км; сумарна пропускна здатність — близько 110 млн. т/р. Завантаження морських портів України на сьогоднішній день складають близько 60% від їхньої пропускної здатності.

В 2011 році зростання вантажопереробки спостерігалось у 14 з 18 портів. Найвищий темп росту продемонстрував Скадовський порт - 162,3%. Найвищий приріст в абсолютних цифрах в Одеського порту - 1163,4 тис. тон. Він випередив по цьому показнику Маріупольський порт усього на 100 тис. т. Миколаївський порт дав збільшення на 824,4 тис. тон. У цілому по обсягах вантажообігу провідним залишається Одеський порт - 28 млн. тон, слідом ідуть Південний - 20,8 млн. тон, Маріупольський - 15,8 млн. тон. У 2011 році знизилися в порівнянні з попереднім періодом обсяги експорту - 96,5% (усього 55,8 млн. тон), імпорт виріс на 14,2%, або на 1,2 млн. тон. Головною тенденцією 2011 року був ріст транзиту. Згідно з даними перероблено 43,5 млн. тон (111,7% проти 2010 року). Збільшилася перевалка транзитних нафтоналивних і сухих вантажів, у тому числі генеральних.

Таким чином, ефективне функціонування морського транспорту є необхідною умовою становлення України як морської держави, сталого розвитку її транспортного комплексу та економіки в цілому.

Географічне розташування України сприяє розвитку її транспортного потенціалу, інтеграції у світову транспортну систему, насамперед як держави, що має можливість забезпечити транзитне перевезення вантажів через центр Європи найкоротшим шляхом. Морські торговельні порти є складовою частиною транспортної і виробничої інфраструктури держави з огляду на їх розташування на напрямках міжнародних транспортних коридорів. Від ефективності функціонування портів, рівня їх технологічного та технічного оснащення, відповідності системи управління та розвитку інфраструктури сучасним міжнародним вимогам залежить конкурентоспроможність українського транспортного комплексу на світовому ринку. Морські торговельні порти як суб'єкти міжнародних взаємовідносин відіграють провідну роль у забезпеченні безпеки судноплавства в територіальному морі та внутрішніх водах України [4].

Могутня у минулому система українських морських портів на сучасному етапі свого розвитку потерпає від значних змін, викликаних процесами, які відбуваються в економіці країни і суспільстві в цілому, що беруть свій початок після розпаду централізованого управління портами Радянського Союзу.

Починаючи з 1997 р. робота провідних морських портів України придбала стійку позитивну динаміку, однак при її аналізі чітко простежується орієнтація на поточну господарську діяльність, на заклопотаність менеджменту, насамперед, конкуренцією на внутрішньому ринку стивідорських послуг.

Тим часом уже сьогодні очевидно, що недооцінка стратегічного планування, з урахуванням зовнішньоекономічних пріоритетів, веде до серйозних помилкових рішень. Зокрема, морські порти України дружно починають інвестувати в будівництво то газових, то зернових терміналів, особливо при цьому не замислюючись, чи будуть вони забезпечені вантажопотоками навіть у найближчій перспективі. Звичайно, є в цьому і недоробка уряду, який не може забезпечити державні морські порти хоча б відносно достовірними прогнозами з вантажної бази.

Багато цивілізованих країн застосовують довгострокові програми розвитку морських портів, що знаходяться під твердим патронатом їх урядів. Наприклад, у Японії керівництво кожного морського порту розробляє ескізний план розвитку свого підприємства, й у випадку його схвалення він приймається як генеральний план розвитку порту, після чого проходить експертизу Мінтрансу на предмет відповідності загальнонаціональним інтересам [1].

Висновки. Виходячи з вищевикладеного можна виділити розвиток портового маркетингу з використанням інформаційних технологій в управлінні і методів

стратегічного планування як процес, що відрізняється особливою актуальністю на даному етапі розвитку портових комплексів України, зокрема в зовнішньоекономічному аспекті.

Геополітичне становище, наявність потужного транспортно-дорожнього комплексу та сучасного зв'язку створюють об'єктивні передумови для інтеграції України у світове господарство й посилення її транзитних функцій. Тому перспективи соціально-економічного розвитку та євроінтеграція країни залежатиме від рівня розвитку шляхів сполучень, національного транспортного комплексу та функціонування міжнародних транспортних коридорів. На статус транзитних претендують і ряд сусідніх держав, уряди яких запроваджують протекціоністську політику та впливають на кон'юнктуру ринків транспортних послуг, насамперед на ціни перевезення вантажів. Отже, для успішного виконання Україною ролі транзитної держави слід удосконалювати державні механізми регулювання транспортного процесу та вирішувати нагальні проблеми провідних галузей транспортного комплексу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гройсман В. Проектирование контейнерных терминалов “Greenfield” в США / В. Гройсман, Ю. Станков // Порты Украины. – 2007. – № 10. – С. 67 – 69.
2. Жередий Ю.С. Морские порты как ключевой фактор развития конкурентной среды морских грузоперевозок / Ю.С. Жередий // Дальневосточный регион: экономика, управление, финансы. / Сб. статей. – Владивосток: Изд-во Дальневост. ун-та, 2006. - С. 153-156
3. Офіційний сайт Державного статистичного комітету України [Електронний ресурс] – режим доступу : www.Ukrstat.gov.ua
4. Цветов М. Ю. Морские порты в системе международных транспортных коридоров / М. Ю. Цветов // Транспортный комплекс Украины: экономика, организация, развитие. - К., 1999. - Вып.7. - С.93–104.

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ СВІТОВОГО РИКУ СОНЯШНИКУ

О.О. Стецюк, студент

Науковий керівник: к.е.н., доцент Крилова І. Г.

Миколаївський національний аграрний університет

У статті розглянуто тенденції світового ринку соняшнику та позиції України на ньому. Досліджено основні показники, які характеризують його діяльність в динаміці, та ефективність його виробництва на території України.

Ключові слова: соняшник, експорт, імпорт, виробництво, споживання.

Постанова проблеми. Україна посідає одне з провідних місць серед країн виробників насіння соняшнику (27,5 % світового виробництва) в сезоні 2013-2014 роках, що без сумніву має значний вплив на розвиток національної економіки. Насіння соняшнику користується сталим попитом, що доводить його високу ліквідність. Виробництво даної культури є досить рентабельним (67%) для сільськогосподарських товаровиробників і не потребує значних додаткових затрат. Що до цінової ситуації то стрімке зростання світових цін на зерно та насіння олійних культур активізує експортерів та переробників на вітчизняному ринку. Нинішня цінова ситуація внутрішнього ринку на соняшник порівняно зі світовими цінами, вигідність географічного розташування впливає на підвищення попиту на насіння. До того ж, зростання вітчизняних потужностей з переробки олійних культур впливає на загострення конкуренції між переробниками та експортерами в Україні. Отже, враховуючи прогнози до утримання високого попиту на соняшник та продукти його переробки в світі, варто очікувати подорожчання продукції в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питаннями розвитку світового ринку соняшнику займаються такі вчені як Маслак О., Побережна О.О., Краснорудський О.О., Губар І.О, Калетник Г.М., Іванова Н.А. та інші. Проте, дане питання і на сьогодні є важливим і актуальним для дослідження проблеми продовольчої безпеки країни.

Постановка завдання. Аналіз сучасного стану світового ринку соняшнику та перспективи його розвитку в найближчий період.

Виклад основного матеріалу дослідження. На світовому ринку олійних культур виробництво насіння соняшнику займає лише 8,4 % в 2013-2014 роках, при цьому відмітимо, що дана культура має високу рентабельність. Основними країнами на

світовому ринку виробництва соняшнику є: Україна, країни ЄС, Росія, Туреччина, Аргентина, США, Молдова, Китай, Єгипет, Пакистан.

Світовий ринок насіння соняшнику доцільно аналізувати за допомогою таких показників: обсяг виробництва соняшнику, світове споживання, експорт та імпорт насіння.

Імпорт – це купівля українськими суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності в іноземних суб'єктів господарської діяльності товарів з ввезенням або без ввезення цих товарів на територію України, включаючи купівлю товарів, призначених для власного споживання установами та організаціями України, розташованими за її межами.

Експорт – це продаж товарів українськими суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності іноземним суб'єктам господарської діяльності з вивезенням або без вивезення цих товарів через митний кордон України.

Таблиця 1

Виробництво та споживання насіння соняшника в світі

Країни	Сезон 2010-2011 рр.				Сезон 2013-2014 рр.			
	виробництво		споживання		виробництво		споживання	
	%	тис. т	%	тис. т	%	тис. т	%	тис. т
Україна	25,0	8400	23,8	7985	27,5	11500	26,6	10830
Росія	15,9	5350	16,6	5555	21,3	8900	21,0	8560
ЄС	20,7	6958	20,5	6867	20,0	8350	18,9	7671
Китай	6,8	2300	5,8	1950	5,9	2450	5,9	2410
Аргентина	10,9	3672	11,1	3710	8,1	3400	8,1	3305
Інші країни	20,7	6947	22,3	7465	17,2	7163	19,4	7900
Разом	100	33627	100	33532	100	41763	100	40676

Дані таблиці 1 свідчать, що рівень споживання соняшнику у досліджуваних періодах був відповідно: 97% та 99,7%. Найбільшими виробниками та споживачами цього продукту є: Україна, Росія, країни ЄС. В 2010-2011 р.р. залишки насіння соняшнику становили 95 тис. т, що приблизно складає 0,3% світового споживання соняшнику. Дані запаси експертами вважаються незначними, тому прогнозувалось зростання виробництва насіння та ріст споживання цього продукту у всіх країнах, особливо у найбільших виробників. Так у 2013-2014 р.р. в порівнянні з 2010-2011 р.р.

світове виробництво соняшнику зросло на 24%. Отже, прогнози щодо росту споживання і виробництва підтвердились. В 2013-2014 р.р. залишки насіння склали 1087 тис. т (приблизно 2,7 % світового споживання), але не зважаючи на такі суттєві запаси в порівнянні з 2010-2011 роками експерти прогнозують подальше збільшення виробництва і споживання в наслідок зростання потреби на дану сільськогосподарську продукцію в країнах Азії.

Оцінювання ефективності функціонування світового ринку насіння соняшнику необхідно за допомогою показників світового експорту та імпорту (табл. 2, 3)

Таблиця 2

Світовий експорт

Країни	Сезон 2010-2011 рр.		Сезон 2013-2014 рр.	
	питома вага, %	експорт, тис. т	питома вага, %	експорт, тис. т
Україна	24,8	444	16,0	300
ЄС	33,4	598	31,9	600
США	8,9	160	5,8	109
Росія	-	-	10,6	200
Молдова	12,2	218	6,9	130
Китай	9,8	175	9,6	180
Інші	10,9	195	19,2	361
Разом	100	1790	100	1880

Данні таблиці 2 свідчать, що в сезоні 2010-2011 р.р. найбільшими експортерами є: Україна, країни ЄС, Молдова, Китай, США, отже сукупний експорт цих країн складає 89,1% від загально світового експорту. В сезоні 2013-2014 р.р. відбулися суттєві зміни найбільшим експортером насіння стала Росія (10,6% світового експорту) до зазначеного періоду Росія не входила до рейтингів десятки лідерів країн експортерів), а Молдова (яка не є великим виробником насіння) є потужним експортером на світовому ринку, що суттєво впливає на конкуренцію між країнами.

Ринкова ціна встановлюється безпосередньо на ринку під впливом співвідношення попиту і пропозиції. Іноді таку ціну називають вільною - вона не встановлюється спеціальними органами, не нав'язується згори. В сезоні 2013-2014 р.р. мінімальна експортна ціна насіння соняшника в Україні становить 465 долара за тону, що є на 13% нижчою ніж в сезоні 2012-2013 р.р. (525 долара за тону). Але, за

прогнозами експертів ціна буде зростати, за рахунок попиту вітчизняної переробної галузі так і за рахунок збільшення попиту на цю продукцію в світі.

Таблиця 3

Світовий імпорт

Країни	Сезон 2010-2011 рр.		Сезон 2013-2014 рр.	
	%	тис. т	%	тис. т
Туреччина	44,8	705	49,0	750
ЄС	24,1	379	13,1	200
Єгипет	3,2	50	5,2	80
Росія	2,7	43	1,3	20
Марокко	5,7	89	3,3	50
Пакистан	2,3	36	11,7	180
США	2,6	41	3,5	53
Інші	14,7	232	13,0	199
Разом	100	1575	100	1532

Данні таблиці 3 свідчать, що до найбільших імпортерів насіння соняшнику в 2010-2011рр. належать: Туреччина (44,8%), країни ЄС (24,1%), Росія (2,7%), Марокко (5,7%), Пакистан (2,3%), США (2,6%). В 2013-2014 рр. питома вага імпорту в загальному світовому обсязі суттєво зросла в Пакистані та Туреччині.

Висновки. Встановлено, що ринок насіння соняшнику являється швидко зростаючим і перспективним. Основними країнами які впливають на його функціонування це Україна, ЄС, Росія, Китай, Аргентина, Молдова, Туреччина, США, Пакистан, Єгипет. Аналіз даних за період 2010 - 2014 років свідчить про значне зростання, як виробництва так і рівня споживання соняшнику. Отже, ми вважаємо, що на найближчій період світове виробництво соняшнику буде зростати значними темпами, адже споживання з боку країн Азії буде постійно зростати.

ЛІТЕРАТУРА

1. Статистична інформація [Електронний ресурс] : Офіційний сайт Державного комітету статистики України – Режим доступу : [http:// www.ukrstat.gov.ua](http://www.ukrstat.gov.ua)
2. Статистична інформація [Електронний ресурс] // AgroChart.Com – Режим доступу : <http:// www.AgroChat.com.ru>.

**СУЧАСНИЙ СТАН ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ В
ГОСПОДАРСТВАХ ЖОВТНЕВОГО РАЙОНУ**

В.В. Тарабрін, студент

Науковий керівник: д.е.н., доцент Котикова О.І.

Миколаївський національний аграрний університет

Розглянуто сучасний стан та рівень використання земельних ресурсів в сільськогосподарських підприємствах Жовтневого району.

Ключові слова: рівень землекористування, земельні ресурси, землі сільськогосподарського призначення, еродована рілля.

Постановка проблеми. Без високо розвинутого агропромислового комплексу Україна не може існувати як незалежна та розвинута країна, і без ефективної агропромислової інтеграції ми не зможемо випускати високоякісну та конкурентоспроможну продовольчу продукцію. Все це обумовлює необхідність інтенсивного використання земельних ресурсів з одночасним розв'язанням найбільш важливої проблеми – забезпечення охорони земель від руйнування, відтворення і підвищення родючості ґрунтів [1]. Проблема формування земельно-ресурсних потенціалів, високоефективного їх використання, а також оптимального забезпечення виробничими ресурсами всіх сфер агропромислового комплексу належить до числа складних і надзвичайно актуальних як у науковому, так і особливо практичному плані.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематиці процесів раціонального використання та охорони земельних ресурсів належить провідне місце в дослідженнях вітчизняних науковців, зокрема Д.І. Бабміндри, С.Ю. Булигіна, А.С. Даниленка, Д.С. Добряка, А.Г. Мартина, В.О. Леонця, А.М. Третьяка, М.А. Хвесика та ін. Але попри наявність наукових праць та практичний досвід, багато аспектів згаданої проблеми залишаються невирішеними або дискусійними як у теоретичному, так і в практичному відношенні, оскільки на сучасному етапі проблема ефективного використання й охорони земель залишається однією з найбільш гострих.

Постановка завдання. Проаналізувати сучасний стан використання земельних ресурсів в господарствах Жовтневого району.

Виклад основного матеріалу дослідження. Не всі землі сільськогосподарського призначення, в тому числі орні землі, можна залучати до інтенсивного обробітку. Певна частина їх повинна носити обмежений характер.

До таких земель відносяться: земельні ділянки, поверхня яких порушена в результаті природних катаклізмів; земельні ділянки з еродованими, перезволоженими з підвищеною кислотністю, забрудненими хімічними речовинами та інше.

У Миколаївській області кількість еродованих сільськогосподарських угідь, в тому числі ріллі становить 814,8 тис. га, що складає 47,9 % від загальної площі ріллі, в тому числі: слабоеродованих – 568,4 тис. га; середньоеродованих – 223,6 тис. га; сильноеродованих – 22,8 тис. га (табл. 1) [2].

Таблиця 1

Характеристика еродованості ріллі Миколаївської області

Адміністративно-територіальна одиниця	Еродовані землі							
	Всього, тис. га	У % до загальної площі ріллі	в тому числі:					
			Слабо-еродовані	%	Середньо-еродовані	%	Сильно-еродовані	%
Жовтневий	13,3	11,9	11,4	85,7	1,9	14,3	0,0	0,0
Всього по районах	813,7	47,9	567,4	69,7	223,5	27,5	22,8	2,8
Разом по області	814,8	47,9	568,4	69,8	223,6	27,4	22,8	2,8
В Україні	10247,0	100,0	7716,0	76,3	2136,0	20,8	396,0	3,9

З усіх еродованих земель площа деградованих та малопродуктивних земель становить 246,4 тис. га (табл. 2) [2].

Таблиця 2

Площа деградованих та малопродуктивних земель Миколаївської області, тис. га (рілля)

Адміністративно-територіальна одиниця	Загальна площа деградованих та малопродуктивних земель, тис. га	з них:	
		деградованих земель, тис. га	малопродуктивних земель, які підлягають залісненню, тис. га
Жовтневий	1,9	1,9	0,0
Разом по області	246,4	223,6	22,8

Деградовані та малопродуктивні землі, господарське використання яких є екологічно небезпечним та економічно неефективним, підлягають консервації. Консервації підлягають також техногенно забрудненні земельні ділянки, на яких не можливо одержати екологічно чисту продукцію, а перебування людей на цих земельних ділянках є небезпечним для їх здоров'я.

При цьому середній бал бонітету орних угідь по Миколаївській області становить 58, а по Жовтневому району – 61 бал.

У Жовтневому районі, так як і в цілому по Миколаївській області, більша частина сільськогосподарських угідь знаходиться у володінні та користуванні сільськогосподарських підприємств. За період з 2000 по 2011 роки площа сільськогосподарських угідь у користуванні сільськогосподарських підприємств Жовтневого району зменшилась на 38,4 тис. га або 37,5% (рис. 1).

Забезпеченість сільськогосподарських підприємств Жовтневого району земельними ресурсами протягом досліджуваного періоду змінювалась неоднаково (табл. 3): в 2011 році порівняно з 2010 роком площа сільгоспугідь зросла на 8238,4 га, а в 2012 році порівняно з 2011 роком – зменшилась на 6200 га. При цьому структура сільгоспугідь майже не змінилась.

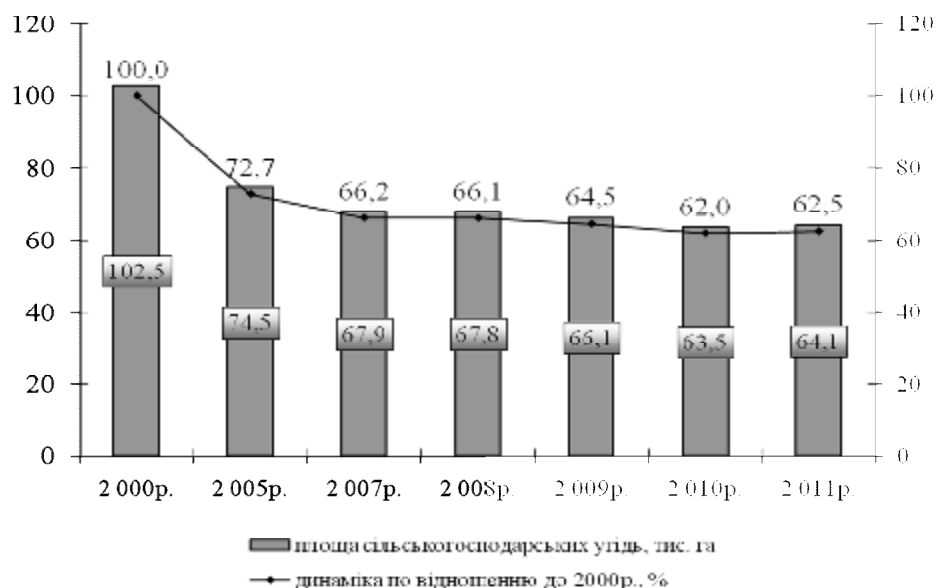

Рис. 1. Площа сільськогосподарських угідь у володінні та користуванні сільськогосподарських підприємств Жовтневого району, тис. га

Таблиця 3

Розмір та структура сільськогосподарських угідь в сільськогосподарських підприємствах Жовтневого району

Види угідь	2010 рік		2011 рік		2012 рік		середньому за 3 роки	
	га	%	га	%	га	%	га	%
Всього сільгоспугідь	26151,6	100	34390	100	28190	100	29577,2	100,0
з них орендована площа сільгоспугідь	21987,5	84,1	30980	90,1	23927	84,9	25631,5	86,7
в т.ч.: рілля	25736,5	98,4	33729	98,1	27436	97,3	28967,2	97,9
з них орендована площа	21699,5	83,0	30590	89,0	23693	84,0	25327,5	85,6
пасовища	333,1	1,3	485,2	1,4	738	2,6	518,8	1,8
багаторічні насадження	82	0,3	175,8	0,5	16	0,1	91,3	0,3

В середньому по господарствах Жовтневого району рівень розораності та ступінь використання ріллі становлять більше 97, але менша 100% (табл. 4).

Таблиця 4

Рівень використання сільгоспугідь в сільськогосподарських підприємствах Жовтневого району*

Показники	2010 рік	2011 рік	2012 рік	2012р. +,-2010р.
Коефіцієнт розораності	0,987	0,986	0,974	-0,013
Коефіцієнт використання ріллі	0,914	0,953	0,979	0,065
Питома вага інтенсивних культур, %	39,2	44,9	58,6	19,4

Висновок. Сучасне використання земельних ресурсів Жовтневого району не відповідає вимогам раціонального природокористування, у результаті чого кількість еродованих сільськогосподарських угідь, в тому числі ріллі, зросла до 13,3 тис. га, що складає 11,9 % від загальної площі ріллі; з усіх еродованих земель площа деградованих та малопродуктивних земель склала 1,9 тис. га.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бакка М. Т. Основи ведення сільського господарства та охорона земель: навч. посіб. / Бакка М. Т., Стрельченко В. П., Божок П. Т. Житомир. інж.-технол. ін-т. – Житомир, 2000. – 366 с.
2. Головне управління Держземагенства у Миколаївській області [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://mkzem.net.ua>

НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ ЕКОНОМІКИ МИКОЛАЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

П. В. Ткачук, студентка

Науковий керівник: к. е. н., доцент Мельник І.О.

Миколаївський національний аграрний університет

У статті розглянуто питання сутності інвестиційної привабливості галузі . Досліджено питання необхідності і важливості іноземних інвестицій в аграрний сектор Миколаївської області. Систематизовано основні шляхи покращення інвестиційної привабливості.

Ключові слова: інвестиції, інвестиційна діяльність, інвестиційна привабливість, інвестиційний клімат.

Постановка проблеми. Інвестиційна діяльність є найбільш вагомим чинником економічного зростання, поліпшення економічної ситуації в країні та покращення добробуту населення. Рівень інвестиційної привабливості є одним з найважливіших показників загальноекономічної ситуації і перспектив розвитку сільського господарства та економіки в цілому. Ефективність інвестування в будь-який регіон, галузь економіки, підприємство багато в чому залежить від загальних умов підприємницької діяльності, рівня інвестиційної привабливості в регіоні, місця знаходження об'єкта інвестування. Звідси одним із напрямів залучення інвестицій у розвиток виробництва певних регіонів, в тому числі і Миколаївської області, є підвищення їх інвестиційної привабливості.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Виявлення та ефективне залучення інвестиційних ресурсів стають предметом дослідження таких учених, як: Амоша О., Беркута А., Диха М., Левчинський Д., Литвин Б., Назарева Л., Руденко А. Швець В., та інших. Питання щодо формування інвестиційної привабливості галузей економіки та шляхів її підвищення розглядали у своїх працях Гуткевич С., Кісіль М., Ключник А. Надашківський М., Носова О., Пересада А. та інші, які зробили вагомий внесок у розвиток теоретичних основ оцінки інвестиційної привабливості об'єктів інвестування.

Постановка завдання. Основною метою статті є дослідження питання інвестиційної привабливості, напрямів її підвищення та необхідності залучення іноземних інвестицій в економіку Миколаївської області.

Виклад основного матеріалу дослідження. У найбільш широкому сенсі слово "інвестувати" означає: розлучитися з грошима сьогодні, щоб отримати велику їх суму в майбутньому (Уільям Шарп).

Кожний інвестиційний проект має конкретну спрямованість і з найбільшою ефективністю може бути реалізований у тих регіонах, де для цього є найкращі умови. Через це важливу роль у процесі обґрунтування стратегії інвестиційної діяльності компаній, фірм відіграють оцінка і прогнозування інвестиційної привабливості територій, де вони розташовані.

Провівши огляд досліджень, які ведуться вітчизняними та іноземними вченими в цій сфері можна зробити висновок, що на сьогодні єдиного визначення поняття інвестиційна привабливість не існує. В широкому розумінні інвестиційна привабливість – це справедлива кількісна і якісна характеристика зовнішнього і внутрішнього середовища об'єкта потенційно можливого інвестування [1].

Інвестиційна привабливість визначається комплексом різноманітних чинників, перелік і вплив яких можуть розрізнятися і змінюватися залежно як від складу інвесторів, що переслідують різні цілі, так і від виробничо-технічних особливостей виробництва, що інвестується.

Необхідність залучення зовнішніх інвестицій зумовлюється тим, що країна маючи обмежені бюджетні фінансові ресурси, не може власними силами забезпечити ефективні структурні зміни в економіці. Це потребує пильної уваги до пошуку додаткових фінансових джерел, що з них найзначнішим є іноземне інвестування. Їх використання сприяє формуванню національних інвестиційних ринків, макроекономічної стабілізації економіки й уможливорює вирішення окремих соціальних проблем перехідного періоду. Тому іноземне інвестування на даному етапі становлення нашої національної економіки посідає особливе місце в структурі зовнішньоекономічних пріоритетів, як України в цілому, так і Миколаївської області зокрема.

Миколаївська область має сприятливий інвестиційний клімат та значні можливості для розвитку аграрного сектору, перетворення його у високоефективний сектор економіки, який здатний забезпечити продовольчу безпеку країни, а також бути орієнтованим на експорт. Основним фактором, що визначає інвестиційну привабливість Миколаївської області, є її вигідне географічне розташування. Регіон сьогодні має добре розвинену транспортну систему й портове господарство, а також економічно вигідні схеми руху вантажних потоків. Сільське господарство - друга за

обсягами галузь матеріального виробництва області. Питома вага області у виробництві сільськогосподарської продукції держави понад 3%.

Структура та динаміка інвестицій в основний капітал за джерелами фінансування свідчить, що основним джерелом інвестицій є власні кошти підприємств і організацій. Стрімко знизилася роль банківського кредитування. Тому на сьогодні залучення інвестицій в економіку області потребує вироблення комплексного підходу, що складається зі створення і реалізації ряду завдань з активізації інвестиційної діяльності [2].

До факторів, що формують інвестиційну привабливість аграрного сектору Миколаївської області, можна віднести наступні: високий рівень технічних, наукових та інтелектуальних надбань, сприятливі природно-кліматичні умови та природні рекреаційні ресурси. Ґрунтові та агрокліматичні умови сприяють розвитку багатогалузевого сільського господарства.

Вигідне географічне розташування Миколаївської області, існуючий виробничий та зовнішньоекономічний досвід праці, різноманітні форми власності дають змогу раціонально використовувати інвестиції закордонних партнерів, сприяють подальшому розвитку ділових відносин на базі створення спільних виробництв.

Інвестиції у економіку Миколаївської області у 2012 році надійшли зі 26 країн світу. До десятки основних країн-інвесторів, на які припадає більше 91,6% загального обсягу прямих інвестицій, входять(табл.1):

Таблиця 1

Основні іноземні інвестори Миколаївської області за 2012 рік*

Країна	Обсяг інвестицій, млн.дол.США	Питома вага в загальному обсязі інвестицій, %
Кіпр	103,8	39,94
Нідерланди	48,9	18,81
Австрія	29,3	11,27
Бельгія	13,4	5,16
Швейцарія	12,7	4,89
Об'єднані Арабські Емірати	10,6	4,08
Російська Федерація	10	3,85
Віргінські острови (Брит.)	4,1	1,58
Молдова, Республіка	3,3	1,27
Норвегія	1,8	0,69
Всього	259,9	100,00

*розраховано на основі джерела [2]

Аналізуючи дані таблиці 1, можна сказати, що найбільша кількість інвестицій у 2012 році надійшла з Кіпру, що в абсолютному вираженні становить 103,8 млн. дол. США або 39,94% в загальному обсязі інвестицій. На другому і третьому місці знаходяться відповідно Нідерланди – 48,9 млн. дол. США(18,81%) та Австрія – 29,3 млн. дол. США(11,27%).

Таблиця 2

Обсяг прямих іноземних інвестицій в економіку Миколаївської області*

Прямі іноземні інвестиції	На 01.01.2011 р.	На 01.01.2012 р.	На 01.01.2013 р.
Обсяг, млн. дол. США	165,4	152,3	259,9
Відсоток до попереднього періоду	—	0,92	1,71

*розраховано на основі джерела [2]

Таким чином, з таблиці 2 видно, що майже за весь досліджуваний період кількість прямих іноземних інвестицій, що надходять в економіку Миколаївської області, зростає. Це свідчить про підвищення привабливості області, формування позитивного іміджу на міжнародних ринках збуту та інвестицій.

Сильні та слабкі сторони соціально-економічного середовища регіону, які впливають на інвестиційну привабливість, були визначені за допомогою опитування експертів, які склали рейтинг інвестиційної привабливості регіонів (табл.3).

Таблиця 3

Сильні та слабкі сторони соціально-економічного середовища Миколаївської області*

Сильні сторони	Слабкі сторони
- Транспортна інфраструктура.	- Неприятливе бізнес-середовище та позиція влади. - Низька якість медичного обслуговування. - Віддаленість від столиці.
Можливості	Загрози
- Розвиток АПК. - Підвищення компетентності регіональної влади.	- Міграція бізнесу та трудових ресурсів в інші регіони.

*визначено на основі джерела [3]

Експерти відносять транспортну інфраструктуру Миколаївської області до її сильних сторін. Це можна пояснити тим, що через область проходять залізничні та автошляхи національного та міжнародного значення. Проте експерти бачать як проблему віддаленість області від Києва. Можливо, якби транспортне сполучення зі столицею було кращим, велика відстань не становила б такої проблеми [3].

Відповідно до результатів дослідження соціально-економічного середовища Миколаївської області, а також беручи до уваги програму економічного розвитку регіону, задля збільшення інвестиційної привабливості економіки регіону та збільшення його інвестиційного рейтингу, потрібно здійснювати заходи за напрямками, які детально розглянемо нижче.

Реалізація масштабних інвестиційних проектів. Миколаївська область потребує комплексного підходу із залучення інвестицій. При цьому такі заходи мають серед іншого передбачати зміцнення трудового потенціалу області.

Серед інших кроків слід традиційно назвати забезпечення всім інвесторам рівних умов для розвитку бізнесу, спрощення процедур та правил, що регулюють підприємницьку діяльність. Зокрема, слід створити систему «єдиного вікна», автоматизувати процеси прийому та обробки документів. Також потрібно постійно оновлювати інформацію для інвесторів про інвестиційні можливості регіону, підприємства, що шукають інвестиції, можливості фінансування та інше.

Прозорість та справедливість податків. Оподаткування агробізнесу повинно відбуватися справедливо та прозоро, а адміністрування податків не повинно створювати зайвого тягара для бізнесу. В цьому зв'язку дуже важливим є забезпечення справді рівного ставлення до всіх учасників сільськогосподарської діяльності.

Підвищення фахової компетентності місцевої влади. Місцева влада Миколаївської області вважається досить відкритою та ефективною. Підвищення компетентності держслужбовців дозволить їм ще ефективніше втілювати заплановані зміни та збільшить довіру і бажання співпраці з боку інвесторів.

Підвищення якості трудових ресурсів. Оскільки незадовільний рівень здоров'я та освіти місцевого населення становить серйозну перешкоду для інвестиційного клімату, якість та доступність медичного обслуговування, а також удосконалення системи освіти в області потребують особливої уваги.

Розвиток інфраструктури.

Для розвитку інфраструктури регіону варто здійснити такі основні кроки:

- 1) провести модернізацію річкового порту м. Миколаєва;
- 2) поліпшити стан транспортного сполучення та якість доріг в межах області;

- 3) побудувати мостовий перехід через річку Південний Буг,
- 4) Покращити залізничне та транспортне сполучення з м. Києвом.

Збільшення обсягів залучення прямих іноземних інвестицій(ПІІ). Для ефективної інвестиційної стратегії регіональній владі необхідно визначити чіткі й зрозумілі цілі щодо наявних та очікуваних прибутків від ПІІ, наприклад, капіталовкладень, підвищення надходжень податків, зростання експорту, зайнятості та кваліфікації, технологій та інновацій.

Висновки. Отже, залучення іноземних інвестицій є однією із ключових умов ефективного розвитку економіки регіону. Для покращення інвестиційного клімату Миколаївської області необхідно вжити заходів щодо підвищення платоспроможності та конкурентоспроможності регіону та розробити програми сприяння розвитку регіональної економіки.

Також, розглядаючи економічну діяльність області в цілому, можна сказати, що поступово ми підвищуємо свій імідж та привабливість для іноземних інвесторів. Миколаївська область має потужний природно-ресурсний і кадровий потенціал та вигідне географічне положення. За вдалого використання цих переваг та покращення інших стратегічно важливих показників можна закріпити свої позиції на міжнародній арені, підвищити інвестиційну привабливість та збільшити обсяг інвестицій в економіку Миколаївської області.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вініченко І.І. Інвестиційна діяльність аграрних підприємств: монографія / І.Вініченко. – Донецьк : Юго-Восток, 2010. – 444 с
2. Інвестиції в основний капітал за видами економічної діяльності [Електронний ресурс] / Державний комітет статистики – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
3. Рейтинг інвестиційної привабливості регіонів / Київський міжнародний інститут соціології у партнерстві з інститутом економічних досліджень та політичних консультацій. – Київ 2013

І.В. Торгашев, студент

Науковий керівник: к. е. н., доцент Мельник І.О.

Миколаївський національний аграрний університет

У статті розглядається історичні аспекти початку використання соняшнику як сільськогосподарської культури, а також позитивні та негативні фактори вирощування соняшника в Україні.

Ключові слова: соняшник, рентабельність, ґрунт.

Постановка проблеми. В світі щороку зростає попит на соняшнику. Завдяки чому українські виробники збільшують обсяги виробництва. У період 2005-2010 роки обсяг виробництва соняшнику зріс на 42,5%. В наслідок зростання виробництва, зростають й переробні потужності підприємств України. У 2012 році в Україні було вироблено 2,99 млн. тон соняшникової олії, що в шість разів більше ніж споживає населення України.

Наша країна є не лише провідним виробником насіння соняшника в світі, а й одним з лідерів експорту соняшникової олії, це є свідченням того, що соняшник вирощують на значних площах, а це в свою чергу виснажує ґрунтовий потенціал.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Над даною проблемою працювали такі вчені як Н. Братишко, В. Боровик, Ю. Вовкотруб, Т. Клименко, Л. Подобед.

Постановка завдання. Мета цієї статті – розібратися у чинниках, які впливають на рішення сільгоспвиробника надавати перевагу у вирощуванні саме соняшнику.

Виклад основного матеріалу дослідження. Стосовно соняшнику як найбільш популярної культури, яку вирощують на півдні України завжди існували протиріччя. Адже, з одного боку вона є найбільш рентабельною, а з іншого – дуже виснажує потенціал ґрунтів. Для того, щоб оцінити всі за та проти необхідно дослідити історію соняшнику та його теперішню позицію на аграрному ринку України.

В Європі соняшник опинився завдяки колонізації конкістадорами, вперше він був завезений у 1510 році. Спочатку його вирощували лише як декоративну рослину. У 1716 році було запатентовано спосіб отримання олії з соняшнику, та почалося вирощування соняшника у промислових цілях [1].

Завдяки Петру Великому соняшник став популярним у XVIII столітті, але ще впродовж 125 років в Російській імперії соняшник вирощували як декоративну

рослину, і лише з 1883 року соняшник почали вирощувати для промисловості на 150 тис. га [2].

У 90-х роках минулого століття та першому десятиріччі нинішнього, через значне збільшення споживання рослинних жирів відбувся перерозподіл посівних площ на користь групи олійних культур. Серед них перше місце посідає соняшник. Це одна з найприбутковіших та високоліквідних рослин. Для порівняння – у 1990 році площа посівів соняшнику в Україні становила 1,6 млн. га, а в останні роки складає 4,1-4,5 млн. га. Підприємство повинно дотримуватися сівозмін, для отримання позитивних результатів з врожайності. Не рідко можна почути від виробників, що сівозмін дотримуватися не потрібно, що це не рентабельно і взагалі, це просто кажуть науковці, які далекі від практики, але, на противагу цьому, можна з упевненістю стверджувати, що вони помиляються. Науково доведено, що соняшник можна знову вирощувати на тому ж місці не раніше, ніж через 7-8 років. Це пов'язано з тим, що за цей період майже повністю зникають шкідники та хвороби на які хворіє соняшник. Якщо повернути соняшник на попереднє місце через 4-5 років – це збільшує ризик ураження рослин шкідниками і хворобами (гниллю білою й сірою, вовчком, несправжньою борошнистою росою та іншими). Все це зменшує врожайність та знижує якість продукції. При беззмінній посадці на одних і тих же полях соняшник дуже сильно уражується хворобами, шкідниками та бур'янами. За результатами численних досліджень при висіванні соняшнику без сівозмін ураженість рослин вовчком зросла на 86% проти 13% у сівозміні [3].

Соняшник це дуже вимоглива культура стосовно вмісту мінеральних і поживних речовин, тому умова щорічного удобрення є обов'язковою. Для того, щоб наглядно оцінити динаміку за якою розвивається вирощування соняшнику в Україні пропонуємо розглянути таблицю 1

Таблиця 1

Динаміка виробництва соняшнику в Україні за період з 2002 по 2012 рр.*

Показники	Роки										
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Площа посіву, тис. га	2834	4001	3521	3743	3964	3604	4306	4232	4572	4739	5194
Валовий збір, тис. т	3271	4254	3050	4706	5324	4174	6526	6364	6772	8671	8387
Урожайність, ц з 1га	12,0	11,2	8,9	12,8	13,6	12,2	15,3	15,2	15,0	18,4	16,5

*Побудовано з використанням даних державної служби статистики України [4].

Отже, за період з 2002 по 2012 рр. всі три показники (площа посіву, валовий збір та врожайність) зросли. Будемо порівнювати 2012 р. з 2002 р. Площа посіву зросла у порівняному періоді на 83%, валовий збір на – 156,4%, урожайність на – 37,5%.

Як бачимо результативний показник врожайності не відрізняється особливою величиною. Середня врожайність з 2002 по 2012 рр. складає 13,7 ц з 1 га. Це досить низький показник, якщо його порівнювати з врожайністю США чи країн Європи. Але, навіть ці показники дозволяють досягти значно високих показників рентабельності по цій культурі. Саме це змушує сільгоспвиробників порушувати сівоzmіни і вирощувати соняшник на значно більших площах, ніж це повинно бути. Особливо це стосується степових умов, де сільське господарство відносять до ризикованого землеробства. Для того, щоб порівняти на скільки це є в дійсності я скористаюся даними сайту державної служби статистики України щодо рентабельності соняшника та зернових за період з 2002 по 2012 рр. Отримані данні ми пропонуємо розглянути на рисунку 1.

Рис. 1. Рентабельність соняшнику та зернових*

*Побудовано з використанням даних державної служби статистики України [4].

На цьому рисунку добре видно, що рентабельність соняшнику набагато вища ніж у зернових, навіть у ті роки, коли погодні умови були не сприятливими.

Отже, соняшник займає одне з провідних місць в агропромисловому комплексі України, яке в майбутньому буде лише укріплюватися.

Висновки. Хоча соняшник це вимоглива культура, яка вимагає значного вкладання коштів у процесі вирощування, його показники економічної ефективності (зокрема прибуток та рентабельність) є одними з найкращих серед основних сільськогосподарських культур.

Єдиним, але значним мінусом цієї культури є те, що він дуже виснажує ґрунт, і вимагає дотримання сівозміни, за якою соняшник можна вирощувати на одному й тому ж місці лише через 7-8 років, що є економічно не вигідним для сільгоспвиробника. Для того, щоб виробництво було прибутковим необхідна обґрунтована ринкова політика, щоб виробник спокійно міг вирощувати свою продукцію і не боятися, чи зможе він отримати прибуток.

Нажаль, ситуація, яка склалася на сьогоднішній день є не досить втішною: звичайний сільгоспвиробник, який не має змоги експортувати свою продукцію за кордон, змушений продавати свою продукцію великим зернотрейдерам монополістам, за рахунок чого втрачає можливий прибуток.

Через це можна стверджувати, що об'єми вирощування соняшника в Україні збільшуватимуться.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрієнко О. Не такий страшний соняшник як його малюють // Агробізнес сьогодні.-2011.-№11(210).-с.110-118 / О. Андрієнко
2. Історія соняшникової олії [Електронний ресурс] // – Режим доступу http://www.majola.ua/page/15/oil_history.html
3. ПП МНАГОР Технологія вирощування соняшнику [Електронний ресурс] // – Режим доступу <http://www.mnagor.com/ua/articles/4/>
4. Веб-сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс] // – Режим доступу : [http : //www.ukrstat.gov.ua](http://www.ukrstat.gov.ua).

ОБГРУНТУВАННЯ МЕТОДІВ ЕКОНОМІЧНОГО СТИМУЛЮВАННЯ ЕКОЛОГІЗАЦІЇ ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ

М. С. Тофан, магістр

Науковий керівник : к.е.н., доцент Мамалюк О. А.

Миколаївський національний аграрний університет

В статті розглянуто необхідність екологізації аграрного землекористування та обгрунтовано основні методи її економічного стимулювання.

Ключові слова: землі сільськогосподарського призначення, екологізація, землекористування, методи, стимулювання, земельні ресурси.

Постановка проблеми. Стан земельних ресурсів з часом погіршується все більше, а нераціональне їх використання призводить до низки негативних процесів, таких як ерозія, дегуміфікація ґрунтів, забруднення та деградація територій. Все більш актуальним є питання економічного стимулювання землевласників та землекористувачів до раціонального, екологічно-безпечного використання землі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останніми роками багато вчених зосереджують свою увагу на вивченні проблематики раціонального використання та охорони сільськогосподарських земель. Вагомий внесок внесли такі провідні вітчизняні й зарубіжні вчені: М. Хвесик, Д. Добряк, П. Саблук, М. Коритник, О. Новоторов, С. Рогач, А. Даниленко, В. Медведєв, А. Третяк, О. Лазарєв та ін. Проте, на сьогодні залишаються недостатньо повно висвітлені питання щодо формування системи методів економічного стимулювання екологізації землегосподарювання.

Постановка завдання. Метою написання статті є обгрунтування основних методів економічного стимулювання екологізації землекористування.

Виклад основного матеріалу дослідження. Нині 82 % площі земель України використовується як головний засіб виробництва в сільському господарстві. Багаторічне намагання землекористувачів одержати максимум продукції при мінімумі витрат землеохоронного призначення, збільшення техногенних навантажень на компоненти агроландшафтів без достатнього врахування ресурсного потенціалу та режимів їх функціонування призвели до активізації негативних процесів, таких як ерозія, дефляція, дегуміфікація ґрунтів, забруднення та спустелювання територій.

На території України нараховується 57,5% ґрунтів, що страждають від ерозії. Цей процес різко зростає внаслідок низької культури землеробства, застарілих методів обробки ґрунту тощо.

Водна та вітрова ерозії є дуже серйозним фактором зниження продуктивності земель та деградації агроландшафтів. Щороку внаслідок ерозії кількість еродованих земель в Україні збільшується на 80-90 тис. гектарів. При цьому втрачається приблизно 11 млн тонн гумусу. Підкислення, засолення та осолонцювання, забруднення важкими металами, пестицидами та іншими шкідливими сполуками також несуть загрозу втрати якості ґрунтів. Загальна площа кислих ґрунтів складає близько 11 млн. гектарів, включаючи 4,4 млн гектарів ріллі. Солонцеві комплекси займають 4,1 млн. ґрунтів, включаючи 2 млн. ґрунтів орних земель. Приблизно 40% площі орних земель України переущільнені. Ґрунти забруднюються відпрацьованими газами тракторів, комбайнів, автомобілів, мастилами та паливом, які витікають з них під час роботи на полях, а також техногенними викидами промислових підприємств – кислотними опадами, важкими металами, радіонуклідами. Приблизно 20% ґрунтів в Україні забруднені, 17,7% - підкислені, 3,7% - підлужені та 2,8% засолені. Набули загрозливого характеру темпи зниження родючості ґрунтів та їх середовище формуючої функції. Сумарні втрати гумусу через мінералізацію та ерозію ґрунтів щорічно становлять 500 – 700 кг з гектара [1, 2].

Отже, катастрофічний стан наших земель вимагає невідкладних науково-обґрунтованих заходів, спрямованих на відновлення родючості ґрунтів та отримання екологічно чистих продуктів харчування.

Покращення використання земель з екологічної позиції є важливою проблемою регулювання земельних відносин з боку держави. Екологічні методи державного регулювання повинні зводитися до покращення якості земель за рахунок раціонального використання і охорони земель у напрямі максимального залучення до господарського обігу продуктивних земель та їх ефективного використання за основним цільовим призначенням, створення найсприятливіших умов для високої продуктивності сільськогосподарських угідь і одержання на одиницю площі максимальної кількості продукції за найменших витрат праці та коштів.

На думку С. М. Рогача, економічне стимулювання раціонального використання та охорони земель можна трактувати як підвищення зацікавленості власників землі і землекористувачів, спрямоване на збереження та відтворення родючості ґрунтів, захист земель від негативних наслідків виробничої діяльності з метою збільшення

виробництва сільськогосподарської продукції та самостійного розпорядження належної їй кількості від загального обсягу [3].

Ми розуміємо, під економічним стимулюванням раціонального використання та охорони земель не лише збереження та відтворення родючості ґрунтів, а й захисту земель від негативних наслідків антропогенної діяльності людини.

Держава повинна регулювати процес раціонального використання земель у напрямі економічного стимулювання землевласників та надавати кошти на заходи з підвищення продуктивності земельних ділянок. На нашу думку, основною метою такого стимулювання екологізації землекористування має бути збільшення виробництва конкурентоспроможної продукції сільськогосподарськими виробниками за мінімальної екологічної шкоди земельним ресурсам [4].

Перш за все, потрібно наголосити на необхідності існування загальнодержавної Програми охорони сільськогосподарських земель, яка повинна передбачати впровадження екологічно безпечних технологій господарювання та використання земель.

Також реалізація положень економічного стимулювання раціонального використання та охорони земель потребує врегулювання на загальнодержавному рівні питання плати за землю, адже вона у сучасних умовах не лише не стимулює раціональне використання земель, а навпаки – завдає значної шкоди землекористувачам.

Перелічені заходи щодо економічного стимулювання підприємців як власників землі і землекористувачів до збереження продуктивних земель повинні бути присутні у процесі сільськогосподарського виробництва. Разом з тим, у випадку зниження родючості землі з вини господарюючих суб'єктів, вони повинні нести відповідальність за їх допущення, що має вирішуватися на основі адміністративних методів державного регулювання [5].

На рівні окремих підприємств як для землевласників, так і землекористувачів, варто встановити конкретні розміри штрафних санкцій в залежності від величини змиву чи пошкодження верхнього шару ґрунту, який допустив той чи інший суб'єкт господарювання.

У вирішенні проблем екологізації землекористування в сільському господарстві пріоритетним завданням є оптимізація землеробства шляхом трансформації і впорядкування угідь, раціонального землеустрою, впровадження безпечних технологій застосування агрохімічних засобів. Тобто екологізація землеробства потребує адаптивної інтенсифікації на базі систем сучасного землекористування нового

покоління на ландшафтній основі з максимальним урахуванням природного потенціалу й адаптації аграрних факторів до місцевих ґрунтово-кліматичних умов [6].

Особливо важливою проблемою в умовах розвитку багатокладного землегосподарювання, коли відчувається більше загострення суперечностей між економічними інтересами землекористувачів та необхідністю відтворення (охорони) земельних ресурсів є застосування економічних стимулів [3].

Ми поділяємо думку ряду науковців, які стверджують, що система заохочування землекористувачів до здійснення землеохоронних заходів повинна включати методи як прямого, так і не прямого економічного стимулювання (Рис. 1).

Рис.1. Система методів економічного стимулювання екологізації землегосподарювання аграрних формувань

Критерієм такого стимулювання власників землі та землекористувачів є підвищення родючості землі відносно їх базового рівня при одержанні земель у власність або користування.

Удосконалення чинної системи державного управління земельними ресурсами в контексті інституціональних змін повинно орієнтуватись на розвиток різноманітних форм співпраці та партнерських домовленостей між органами державного управління, землевласниками і землекористувачами щодо впровадження регуляторних механізмів адаптованого екологобезпечного використання земельних ресурсів [6, 7].

Висновки. Дослідження сучасного стану земельних ресурсів показало, що темпи зниження родючості ґрунтів набуло загрозливого характеру. Покращенню якості земель може сприяти використання економічних методів стимулювання екологізації землекористування. На сучасному етапі, враховуючи існуючий в Україні бюджетний дефіцит, активніше можуть застосовуватись методи не прямого стимулювання, а з покращенням економічної ситуації повинні системно впроваджуватися прямі методи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Національний науковий центр «Інститут ґрунтознавства та агрохімії імені О.Н. Соколовського». — [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://issar.com.ua/>
2. Національне інформаційне агентство України. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.ukrinform.ua/>
3. Рогач С. М. Інституційні аспекти реформування земельних відносин в аграрній сфері / С. М. Рогач // Продуктивні сили України. — 2010. — № 2 — 4. — С. 61.
4. Хвесик М. А. Інституціональне забезпечення землекористування : теорія і практика / А. М. Хвесик // Монографія. — К. : Книжкове видавництво НАУ. — 2006. — С. 260.
5. Саблук П. Т. Розвиток земельних відносин в Україні / П. Т. Саблук. — К. : ННУ ІАЕ. — 2006. — С. 396.
6. Третьак А. Напрями формування державної земельної політики, або зміна пріоритетів земельної реформи / А. Третьак // Землевпорядний вісник. — 2008. — № 1. — С. 21.
7. Коритник М. В. Удосконалення економічного механізму ефективного використання земельних ресурсів / М. В. Коритник // Економіка АПК. — 2006. — № 9. — С. 87.

УПРАВЛІННЯ ЕКОЛОГІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ МІСТ

Н.О. Тофанюк, магістр

Науковий керівник: к.е.н., доцент Крилова І.Г.

Миколаївський національний аграрний університет

Висвітлено екологічну безпеку як пріоритетну складову національної безпеки. Розглянуто проблеми екологічної безпеки міста як складової безпеки життєдіяльності міста. Проаналізовано причин виникнення небезпек і можливі варіанти їх ліквідації за допомогою управлінських дій.

Ключові слова: екологія, екологічна безпека, управління екологічною безпекою, екологічний ризик.

Постановка проблеми. Екологічні проблеми сьогодення спричиняють небезпеку існування людини на всіх рівнях - від локального до глобального. Для України ці проблеми постають достатньо гостро, оскільки має місце значна концентрація небезпечних виробництв, неефективне використання природних ресурсів, недостатня забезпеченість виробничих і контролюючих структур фахівцями у галузі екологічної безпеки.

Розміщення продуктивних сил регіонів України за роки незалежності відбувалося за диспропорційною ознакою, що призвело до значного антропогенного впливу на довкілля і збільшення природних небезпечних явищ. Щорічні втрати України від нерационального природокористування становлять близько 20% ВВП, у результаті чого наша держава входить до найбільш ресурсо - і природо витратних держав світу. Проблема підвищення ефективності управління екологічною безпекою Миколаївської області набуває особливої актуальності у зв'язку з погіршенням здоров'я населення, втратою природних ресурсів

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питанням екологічної безпеки міст займаються багато вчених, а саме: Бойко В.В., Бредун В.І., Коваленко О.Ю. та Шмандій В.М., але дослідження проблем управління екологічною безпекою міст заслуговує на постійну увагу, адже саме екологічна безпека має значний вплив на якість життя населення регіону.

Постановка завдання. Висвітлення основних проблем екологічної безпеки міста як складової безпеки його життєдіяльності та визначення загальних принципів стратегії управління екологічною безпекою.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сталий розвиток суспільства, особливо у локальному вимірі, виглядає сьогодні як одна з найважливіших, невідкладних і всеосяжних проблем.

Місто - це складна система, яка складається з трьох основних підсистем: економічної, соціальної і екологічної. Саме завдяки гармонійному функціонуванню цих складових і досягається сталий розвиток. При цьому важливу роль відіграє розвиток екологічної складової, або урбоєкосистеми міста - видозміненої під впливом діяльності людини природної екосистеми міської території. Саме стан урбоєкосистеми відображає екологічну безпеку міста [4].

Екологічна безпека - це одна із складових сталого розвитку та національної безпеки, сукупність природних, соціальних, технічних та інших умов, що забезпечують якість і безпеку життя та діяльності населення - що проживає на певній території.

Досліджуючи питання сталого розвитку міст, зокрема рівня їх екологічної безпеки, варто звернути увагу на те, що дану проблему потрібно вирішувати із вивченням світового досвіду, особливо, високорозвинених країн [1].

Вагомими чинниками формування екологічної небезпеки є різні види шкідливого фізичного впливу. Недостатньо ефективно розвиваються дослідження, зокрема, стосовно ослаблення рівня шумового забруднення та впливу техногенних землетрусів, а також розробка та впровадження відповідних технічних засобів.

Суттєву регіональну небезпеку спричиняють відходи виробництва та споживання. Недостатньо розвиваються дослідження з їх переробки та утилізації в окремих господарських комплексах. В умовах незначних обсягів використання відходів ситуація з їх накопиченням продовжує ускладнюватися. У більшості випадків полігони розміщення відходів (звалища) не задовольняють встановленим вимогам, внаслідок чого забруднюються ґрунти, поверхневі та підземні води. Також формується техногенна небезпека, пов'язана з трансформацією ландшафтів. Особливу небезпеку для людини і довкілля спричиняють стійкі органічні забруднювачі (СОЗ). Основними джерелами їх надходження в природне середовище є місця складування застарілих і заборонених для використання пестицидів, підприємства по виробництву хлорорганічних продуктів, а також сміттєспалювальні заводи та інші об'єкти, де утворюються діоксини.

Екологічна безпека великого міста – це такі умови (природні, екологічні, техніко-технологічні, соціально-економічні, політичні та ін.), які забезпечують повноцінний, гармонійний, ефективний та прогресивний розвиток усіх підсистем великого міста та приміської зони в зовнішньому середовищі. Наголосимо, що, якщо належні умови не

будуть створені в зовнішньому середовищі, то екологічна безпека в межах локальних поселень, зокрема у великих містах, є нереальною.

Від екологічної безпеки великих міст залежить екологічна безпека держави, а екологічна безпека держави детермінує її національну безпеку.

Найбільш значимою властивістю, що обумовлює специфіку управління екологічною безпекою, є регіоналізація. Вона полягає у визначенні територій (регіонів) з характерною концентрацією та домінантністю певних типів та класів небезпеки в їх межах. Ознаками регіоналізації є наявність різних складових екологічної небезпеки, специфічне їх поєднання, тощо. Серед основних принципів регіоналізації слід визначити: територіальну цілісність регіону, зосередженість характерних джерел небезпеки та переважну локалізацію її проявів в межах регіону, спільність процесів формування небезпеки та ін. [4].

Загальні принципи стратегії управління екологічною безпекою полягають у наступному:

- недопущення ускладнення екологічної ситуації на основі реалізації системи контролю за техногенною діяльністю (видача дозволів і ліцензій, екологічний аудит проблемних підприємств та ін.);
- виявлення передкризових станів технологічних об'єктів, розробка заходів з попередження аварій та катастроф;
- розробка і реалізація короткострокової та довгострокової програми зниження екологічної небезпеки до прийнятних рівнів.

Встановлено конкретні регіональні закономірності управління екологічною безпекою:

- управління може бути результативним тільки при забезпеченні прийнятної просторової та часової структуризації небезпеки;
- мінімізація несприятливого "сусідства" небезпек різного походження зменшує ступінь впливу на людину та довкілля;
- реалізація управлінських рішень та підвищення рівня безпеки можуть бути розмежовані як у просторі, так і у часі.

Забезпечення надійності та ефективності функціонування системи управління екологічною безпекою реалізується за рахунок підвищення достовірності визначення показників стану природної підсистеми регіону шляхом удосконалення існуючої мережі спостережень за забрудненням довкілля.

Необхідно зосередити увагу на стабілізації біологічної очистки; удосконалені системи зневоднення осадів; підвищенням якості очистки вод за рахунок

ультразвукової обробки фільтруючого шару при його регенерації; посилення ролі соціогенних чинників в управлінні безпекою, що забезпечується інтенсифікацією загального екологічного виховання різних верст населення, підготовкою висококваліфікованих фахівців [3].

Висновки: Екологічна безпека великих міст країни є важливою складовою національної безпеки держави. Без сумніву, забезпечення повноцінного, ефективного розвитку усіх підсистем міста та приміської зони не можливо без контролю за екологічною безпекою. Отже, існує нагальна потреба подальшого дослідження проблем з регіональною екологічною безпекою, а також розробці технічних засобів її втілення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бойко В.В. Екологічна безпека міст як фактор сталого розвитку / В.В. Бойко // Сучасний соціокультурний простір 2013. – № 10. – С. 23.
2. Коваленко О.Ю. Стратегічне управління екологічною безпекою регіону / О.Ю. Коваленко // Вісник ЧДУ ім. П. Могили. – 2012. – №3. – С. 44.
3. Шмандій В.М. Екологічна безпека – одна з основних складових національної безпеки держави / В.М. Шмандій // Екологічна безпека. – 2008. - №1. – С. 9.
4. Шмандій В.М. Алгоритм управління екологічною безпекою регіону в умовах інтенсивного техногенного сейсмічного навантаження / В.М. Шмандій, В.І. Бредун // Екологічна безпека. – 2010. – № 3. – С. 13.

**УМОВИ ДОСЯГНЕННЯ ПРОГРАМОВАНОЇ УРОЖАЙНОСТІ
ОЗИМОГО РІПАКА**

А.М.Фісюн, магістрант

Науковий керівник: к.е.н., доцент Мельник І.О.

Миколаївський національний аграрний університет

В статті досліджено необхідні технологічні умови вирощування озимого ріпаку для одержання високої врожайності.

Ключові слова: біопаливо, обробіток ґрунту, ріпак, урожайність.

Постановка проблеми. Одним із завдань, спрямованих на піднесення аграрного сектору економіки України в сучасних умовах є підбір культур, спроможних давати високу прибутковість виробникам. До даних культур належить ріпак, олія з якого завдяки унікальним біологічним і хімічним властивостям знаходить широке застосування у багатьох галузях народного господарства, а особливо цінним є те, що його використовують як сировину для виробництва альтернативного виду палива. Для формування ефективного ринку біопалива потрібно створити потужну сировинну базу, що є складним завданням, оскільки озимий ріпак входить в число ризикових культур через тяжкість перезимівлі, а врожайність ярого ріпаку є низькою. Тому є необхідним визначення правильної системи догляду за посівами та визначення потреб у поживних речовинах озимого ріпаку, для мінімізації ризику неврожаю.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Технологічні аспекти вирощування ріпаку розглядали такі вітчизняні вчені як М.І. Абрамик, О.В. Гаврилюк, М.С. Герасимчук, Н.М. Коломієць, а також зарубіжні, такі як Д. Бейлі, Л. Гітман, Р. Холта, С. Шарпа та інших науковців. Але все ж таки залишається чимало невирішених питань, що потребують подальшого дослідження та вирішення.

Постановка завдання. Метою дослідження є розглянути та визначити особливості догляду за посівами озимого ріпаку для зменшення ризику втрати урожайності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Визначення потенційної врожайності – дуже важливий крок для кожного господарства. Саме порівняння потенціалу з отриманим врожаєм допомагає краще зорієнтуватися та виправити помилки для поліпшення результату наступного разу. Багато факторів здатні завадити отриманню потенційної врожайності: погана структура ґрунту, його ущільнення, які

можуть призводити до недоотримання 30% потенційного врожаю; висока забур'яненість – 8%; недостатня забезпеченість поживними речовинами – 15%; недоліки посівного матеріалу та неоптимальний вибір сорту – 10%; поганий вибір місця для вирощування – 8%; високий тиск з боку хвороб та шкідників – 12%; під час збору і зберігання врожаю господар може втратити ще 15% від його обсягу.

Озимий ріпак є досить пластичною культурою, тому що за біологічними особливостями він здатний формувати на зріджених посівах багато бічних пагонів, а на загущених – підвищену кількість стручків у верхній частині рослини [1].

Ґрунтово-кліматичні умови України сприятливі для нормального росту та розвитку рослин ріпаку як озимого, так і ярового та відповідають його біологічним вимогам. Зокрема, достатньо висока родючість ґрунтів, їх задовільна водо- та повітропроникність, велика кількість опадів і температурний режим сприяють при застосуванні рекомендованих агротехнологічних заходів вирощування цієї культури в усіх регіонах та отримувати понад 40 ц/га насіння [2].

До основних переваг озимого ріпаку відносять його фітосанітарні властивості в сівозміні, здатність споживати поживні речовини з глибоких шарів ґрунту та можливість надзвичайно ефективно використовувати надлишок зимової вологи для формування врожаю, що особливо важливо в південних регіонах [3].

Важливим фактором у розвитку ріпаку є температурний режим. У ході свого росту ріпак проходить ряд відповідних стадій, для кожної з яких існує свій оптимальний та критичний проміжок температур. При цьому навіть значні коливання у дозволених межах мають негативні наслідки: занижкі температури призводять до уповільнення розвитку, а зависокі – до переростання рослин чи етіолоції. Оптимальні коливання температури та їх критичні межі наведені у таблиці 1.

Таблиця 1

Залежність розвитку ріпаку від температур*

Стадії розвитку ріпаку	Оптимальні температури	Критичні температури	
проростання	15- 25°C	-6°C	>30°C
розвиток молоді рослини	15- 25°C	-16°C	>25°C
диференціація бруньок	10- 18°C	-16°C	>25°C
стеблування	12- 22°C	-12°C	>25°C
бутонізація	15- 25°C	-8°C	>30°C
цвітіння	16- 25°C	+3°C	>28°C
дозрівання	18- 25°C	-2°C	>35°C

*побудовано на основі [2]

З наведеної таблиці можна виділити те, що рослини ріпаку найбільш чутливо реагують на перепад температури під час цвітіння. При цьому небезпека перегрівання посівів, коли температура перевищує максимально допустимі 35°C, зустрічається під час дозрівання доволі часто, що може значним чином погіршити врожайність.

Вагомий вплив на потенційну врожайність ріпаку має правильний вибір сортів, які можна розділити на ті, що формують бокові пагони на головному у формі «ялинки», і ті, що по типу розгалуження нагадують «розгалужений підсвічник».

Раніше більша частина сортів належала саме до першого типу, при цьому щільність таких рослин на 1 м² складала 30 - 40 штук, нижні квітки піддавалися більшому затіненню, через це рослини мали менший потенціал врожайності, менший вміст олії та характеризувалися нерівномірним досяганням. На верхню частину такої рослини припадало до 70% ймовірного врожаю, в той час як її нижня частина могла принести не більше 30%.

У другого типу сортів кількість стручків на пагонах розподіляється майже рівномірно між верхньою та нижньою частинами – 55% та 45% відповідно. При цьому на 1 м² можуть розміщуватися до 40-60 рослин. З цього випливає, що ріпак другого – розгалуженого типу, більш рівномірно використовує світло, в нього формується більша вага тисячі зерен з більшою кількістю стручків на 1 м²; такі рослини мають меншу потребу до площі зростання, але при цьому їхнє укорінення порівняно з типом головного пагона (ялинки) є гіршим.

Для формування врожайності ріпаку дуже важливе значення має щільність розміщення рослин. При цьому ідеальним інтервалом між окремими рослинами вважається 12-15 см, що відповідає 25-60 рослинам на 1 м². Якщо для компенсації можливих втрат рослин господарство приймає рішення про ущільнення посівів, то з більшою кількістю посіяного насіння може бути пов'язане погіршене проростання зерен через велику конкуренцію за необхідні ресурси, а також гірша перезимівля.

На посівах ріпаку, в яких рослини стоять занадто близько одна до одної, утворюється менше розгалужень з відповідно меншою кількістю стручків. До того ж такі посіви більш схильні до полягання. Занадто рідкі посіви також зумовлюють утворення меншої кількості стручків на 1 м². При цьому самі стручки розвиваються нерівномірно, неодноразово досягають, в результаті чого господарства отримують врожай з меншою вагою тисячі зерен та меншим вмістом олії.

Отже, під час сівби необхідно знайти той оптимум, при якому спостерігатиметься менше втрат рослин. Беручи до уваги оптимальну відстань між рослинами у 12-15 см, при міжрядді у 10 см на 1 м² повинно приходиться 40-60 рослин;

при міжрядді 12,5 см – відповідно 30-50; при 15 см – 25-40. Причому чим більш нерівномірно буде проведена сівба, тим активніше рослини самі регулюватимуть його щільність при занадто близькому проростанні одна від одної [3].

Важливим фактором високої врожайності є стадія розвитку, на якій ріпак входить у зиму. Оптимальною вважається стадія 10-12 листків. Потенційна врожайність помітно знижується, якщо перед зимівлею рослина утворює менше 8 листків, що неможливо компенсувати більш інтенсивним висівом. Занадто активний розвиток ріпаку до зими також є небажаним, бо може збільшити чутливість рослин до заморозків.

Зважаючи на те що ріпак є культурою з явно вираженим стрижневим коренем, для його успішного росту та розвитку надзвичайно важливим є правильний підготовчий обробіток ґрунту. Залежно від того, коли був зібраний попередник, обробіток ґрунту перед ріпаком може проводитися одразу ж після збору врожаю і перед сівбою або ж у кілька етапів.

Головною умовою успішного росту ріпаку є рівномірний розподіл добре подрібнених поживних решток на полі з рівномірним загортанням їх у ґрунт або ж прибирання їх з місця розташування рядка, якщо солома залишається на поверхні. Важливо не допускати утворення ущільнених шарів у ґрунті та прошарків сконцентрованої соломи на місцях безпосередньо під рядками, бо саме це найбільше заважатиме розвитку молодих рослин.

Для недопущення утворення ущільнень обробіток ґрунту повинен проводитися тим більш поверхнево, чим він вологіший. До того ж чим більше залишилося на полі соломи від попередника, тим глибше і інтенсивніше необхідно її перемішувати (на 1 тону соломи – приблизно 2 см глибини обробітку), можливо, навіть у кілька етапів, збільшуючи глибину загортання.

Глибоке розпушування ґрунтів вимагає наступного доброго зворотного ущільнення ґрунту задля недопущення втрат цінної вологи та відновлення капілярності. При чому зворотне ущільнення стає тим важливішим, чим більші утворилися грудочки ґрунту після проведеного обробітку. За гарної структури ґрунтів від глибокого розпушування можна відмовитися, але перевіряти її відповідність потребам рослин слід регулярно.

Добра структура ґрунту покращує доступність поживних речовин для рослини. Додатковою перевагою застосування для ріпаку глибокого розпушування по рядку є можливість цілеспрямовано розміщувати добрива. Сучасні моделі техніки дозволяють розміщувати добрива як на одній глибині, так і на двох рівнях, що сприятиме кращому

використанню його рослинами у різні періоди: на стадії розвитку молодшої рослини – близько 5-8 см та у більш пізні фази розвитку – до 25-30 см. Висока концентрація добрив гарантує для них кращі умови живлення і більші шанси для виживання.

Актуальним питанням є визначення потреби ріпаку у підживленні азотом. Важливими критеріями для визначення потреби у внесенні азоту під ріпак навесні є стан розвитку посівів, який залежить від кількості використаного ними азоту до зими, та об'єм поглиненого азоту до стадії стеблуння та початку цвітіння.

Дуже важливим елементом для ріпаку є бор. Нестача бору у посівах спостерігається при абсолютно низькому вмісті елементу у ґрунті, що характерно для легких та легковимивних ґрунтів, а також при великих кількостях базальтових та гранітних порід. Потреба ріпаку в інших елементах наведена у таблиці 2.

Таблиця 2

Потреба озимого ріпаку в мікроелементах*

Макроелементи	Запланована врожайність		
	35 ц/га	45 ц/га	55 ц/га
	Поглинений елемент, кг/ га		
Сірка	35	45	50
Фосфор	85	100	110
Калій	190	220	240
Магній	30	35	40
Кальцій	56	70	80

*побудовано на основі [1]

Слід відмітити, що внесення калію для ріпаку у вигляді стрічки під рядком особливо важливе при незначному забезпеченні ґрунтів цим елементом, при поганому насиченні іонообмінників та у посушливих регіонах [4].

Вчасність та висока якість виконання агротехнічних робіт – підготовка ґрунту, посів культури, догляд за ростом та розвитком рослин, гармонійне і програмоване застосування засобів захисту рослин, мінеральних добрив, у тому числі і таких, що містять мікроелементи, вчасне і якісне збирання врожаю та його доробка до кондицій – є запорукою отримання високого урожаю, що генетично закладений у насіннєвому матеріалі [5].

Висновки. Знання фізіологічних особливостей розвитку ріпаку та врахування його потреб у підготовці поля до сівби, проведення висіву, внесення добрив та догляду за посівами допомагає повністю реалізувати потенціал ріпаку по врожайності.

Підтримання здорової структури ґрунту для ріпаку та інших культур дає можливість значно економити на додаткових заходах з усунення її недоліків та краще використовувати внесені поживні елементи і утримувати вологу.

Таким чином, можна досягти програмованої врожайності озимого ріпаку, без залучення великих інвестицій у виробництво, здійснюючи при цьому регулярне навчання персоналу в підготовці та проведенні сільськогосподарських операцій, а також поліпшити екологічний стан ґрунтів, через зниження використання пестицидів та гербіцидів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Продуктивність озимого ріпаку [Електронний ресурс] .— Режим доступу. : <http://disser.com.ua>
2. Інтенсивна технологія вирощування ріпаку [Електронний ресурс] .— Режим доступу. : <http://www.agro-business.com.ua>
3. Озимий ріпак [Електронний ресурс] .— Режим доступу. : <http://www.bayercropscience.com.ua>
4. Особливості вирощування ріпаку: управління посівами та потреба у поживних речовинах [Електронний ресурс] .— Режим доступу. : <http://www.agronom.com.ua>.
5. Належне живлення озимого ріпаку – прямий шлях до отримання найвищих урожаїв та прибутку [Електронний ресурс] .— Режим доступу. : <http://www.agro-business.com.ua>

ГАЛУЗЬ БДЖІЛЬНИЦТВА ЯК СКЛАДОВА ОРГАНІЧНОГО СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

С.Ю. Харіна, магістр

Науковий керівник: к. е. н., доцент Христенко О.А.

Миколаївський національний аграрний університет

У статті проаналізовано сучасний стан і проблеми розвитку органічного бджільництва України. Оцінено основних товаровиробників продукції бджільництва і об'єми виробництва у галузі.

Ключові слова: органічне сільське господарство, екологічно чиста продукція, внутрішній і зовнішній ринки продукції бджільництва.

Постановка проблеми. Аналіз стану розвитку органічного виробництва продукції бджільництва у світі та в Україні дає можливість ствердно говорити, що на сьогоднішній день в нашій державі є всі умови для виробництва органічної продукції, проте, на жаль на законодавчому рівні не прийнятий Закон України "Про органічне виробництво". Виробництво продукції бджільництва високої якості має стати складовою державної стратегії формування конкурентоспроможного аграрного сектору на якісно новому рівні, а також забезпечення продовольчої незалежності та безпеки України.

У галузі тваринництва переважно розвивається свинарство та бджільництво і практично вся продукція реалізовується як сировина. У цих умовах важливою статтею експортного потенціалу вітчизняного аграрного сектору потенційно може стати екологічно чиста продукція бджільництва, адже Україна входить до п'ятірки найбільших виробників світу. В умовах посилення антропогенного навантаження на навколишнє середовище, з одного боку, та поглиблення процесів глобалізації економіки з одночасним зростаючим рівнем конкуренції на агропродовольчих ринках, з іншого, непересічного значення для забезпечення продовольчої безпеки України набуває стратегія екологізації сільського господарства та вихід нашої держави на світовий ринок органічної (екологічно чистої) продукції. Товарний асортимент національної органічної продукції на ринку представлений переважно продукцією рослинництва, а саме зерновими, олійними культурами, овочами та фруктами. Вирішення окремих проблем, пов'язаних із розвитком вітчизняного органічного (екологічного) сільського господарства, обумовило вибір теми дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проте важливе значення у вивченні проблем в цілому мають роботи таких науковців: Гунько С. І., Дробноход М. І., Долішній С. І., Бондар О. І. та інші науковці. У науковій літературі окремим економічним проблемам формування та функціонування галузі й ринку органічної продукції бджільництва приділена увага лише частково. Саме тому питання становлення і розвитку органічного бджільництва та ринку конкурентоспроможної продукції потребують поглиблених досліджень впливу не тільки ринкових трансформацій на галузь, але й чинників глобалізації, міжнародної та європейської нормативно-правової бази.

Постановка завдання. Є обґрунтування теоретичних основ формування органічного бджільництва і розробка науково-практичних рекомендацій щодо вдосконалення організаційно-економічного механізму функціонування галузі з метою повноцінного задоволення внутрішніх потреб країни та розширення експорту.

Виклад основного матеріалу дослідження. В третьому тисячолітті ринки агропромислової продукції мають глобальний характер, де постійно зростає попит і пропозиція на органічну продукцію, однією з якої є продукція бджільництва. Україна має всі природні умови для розвитку органічної продукції бджільництва, якість якої підтверджена в першу чергу відповідними українськими стандартами, сертифікатами та маркуванням. Органічна продукція виробляється більше ніж у 120 країнах світу. Зберігається тенденція до постійного збільшення кількості виробників цієї продукції. На сьогодні кількість господарств, які спеціалізуються на виробництві органічної продукції, нараховує 623 тис. Найбільша частина цих господарств розташована на території Австралії та Океанії - 39%, Європи - 21% та Південної Америки - 20%. За площею органічних земель Україна займає двадцяте місце серед країн-виробників екологічно чистої продукції і входить у десятку європейських лідерів за цим показником [6].

В Україні розвиток органічного сільського господарства знаходиться на початковій стадії формування, і лише розпочато створення законодавчої бази з врегулювання відносин на ринку органічної продукції. Було прийнято Проект Закону України «Про органічне виробництво» (від 25.05.07), Проект Концепції, підготовлений Федерацією органічного руху в Україні за дорученням Міністерства аграрної політики (від 05.05.08 р.), та Проект правил для виробників сертифікованої органічної тваринницької продукції.

В питаннях якості органічної продукції бджільництва, важливим є також використання досвіду інших зарубіжних країн, де присутнє поняття "органічна пасіка".

Так, наприклад, згідно законодавства Латвії для того, щоб пасіка набула статусу «органічної», необхідно виконати ряд умов, серед яких наявність органічної кормової бази (в радіусі 7 км не повинно бути господарств, що використовують хімікати) та невикористання хімічних препаратів при лікуванні бджіл. В разі необхідності лікування допускається лише рослинними препаратами та деякими кислотами. При цьому пасічник повинен подати заяву до спеціально створеної служби при Міністерстві землеробства та бути членом спілки виробників органічних продуктів і сплачувати членські внески. На ці внески утримується служба, яка контролює якість продукції, що виробляється на пасіках. При порушенні встановлених вимог щодо якості продукції пасічник виключається з членів спілки та фактично втрачає можливість туди повернутись.

Органічне виробництво, згідно з Проектом Закону України «Про органічне виробництво», - це виробництво за встановленими правилами, які дозволяють виготовляти натуральні продукти з оздоровчими властивостями, а також зберігати та відновлювати природні ресурси у процесі виробничої діяльності. Згідно з цим же законом, під органічною продукцією, розуміють продукцію, вироблену у визначених зонах для ведення органічного сільськогосподарського виробництва: натуральна продукція та сировина рослинного й тваринного походження, бджоло продукція, що вирощується, виробляється, переробляється, сертифікується, етикетується, зберігається та реалізується за правилами органічного виробництва, призначається для споживання у переробленому або не переробленому вигляді, має біологічно цінні якості та оздоровчі властивості [4].

Оцінка передумов розвитку українського ринку органічної продукції тваринництва в цілому та бджільництва зокрема, дозволяє виділити лише кілька позитивних факторів, решта на жаль є негативними.

До позитивних соціальних передумов можна віднести: наявність кваліфікованого та компетентного кадрового потенціалу; високий рівень лояльності споживачів на світовому ринку до продукції; позитивне ставлення окремих верств українського населення до продукції; до негативних: низький рівень платоспроможності більшої частини населення; низький рівень екологічної свідомості; низький рівень довіри споживачів до якості екологічно чистої продукції вітчизняних виробників; погіршення демографічної ситуації в державі.

До позитивних політичних передумов: політичне волевиявлення державного керівництва, що відображено у відповідних законодавчих актах, а до негативних: початкова стадія формування нормативно-правової бази з врегулювання відносин на

ринку органічної продукції; невідповідність стандартам якості, безпеки та технічним вимогам продукції (за винятком меду, маточного молочка, прополісу і воску);

мінливість і недосконалість нормативно-правової бази; низький рівень витрат на наукові дослідження; низький рівень допомоги порівняно з міжнародними конкурентами; недостатня поінформованість населення щодо органічної продукції; низька якість інформаційних ресурсів.

До позитивних технологічних: початкова стадія формування відповідної техніко-технологічної бази, а до негативних: відсутність потужних виробників конкурентоздатної і екологічнобезпечної техніки і технологій.

До позитивних природно-кліматичних: гарний ресурсний потенціал; можливість виробляти екологічно чисту продукцію в більшості регіонів країни; наявність земель екологічної мережі; вигідне геоекономічне положення України; до негативних: наявність радіаційно забруднених земель.

До позитивних економічних передумов: висока якість екологічно чистої продукції; високий рівень диференціації екологічно чистої продукції; низький рівень собівартості; сприятливі економічні умов та цінова політика на міжнародному ринку; країна - потенційний провідний виробник продукції на міжнародному ринку; незадоволений попит на міжнародному ринку на екологічно чисту продукцію; до негативних: нерозвиненість ринку екологічно чистої продукції; відсутність дієвих організаційно-економічних механізмів; відсутність сприятливих економічних умов на внутрішньому ринку; неорганізований та маломісткий внутрішній ринок; відсутність достатньої кількості лабораторій; неефективна маркетингова політика; низька ділова активність; недостатній рівень фінансових ресурсів; нестійке фінансово-економічне становище; низький рівень рентабельності; відсутність достовірних статистичних даних; неефективна організаційна структура; високий рівень інфляції; відсутність інвестиційних процесів; неефективна цінова політика; неефективна система мотивації та стимулювання праці.

Галузь бджільництва розвивається повільними темпами, підтвердженням цього є аналіз статистичних даних, які свідчать, що ці тенденції зумовлені: а) збитковістю і нерентабельністю галузі в цілому. Показники 1 становлять -2628,6 тис. грн і -29,2 %; б) перевагами виробництва продукції бджільництва в особистих селянських господарствах - 97,5 %, продукція яких, як правило, не потрапляє на ринок, чи потрапляє туди в незначних об'ємах; постійним зменшенням великих сільгосппідприємств, які виробляють близько 2,5 % меду і утримують лише трохи більше 4 % бджолиних сімей; в) складністю виходу дрібних виробників на ринок.

Екологічні господарства, що існують нині в Україні, проходять сертифікацію в іноземних сертифікаційних організаціях. Згідно з вимогами Міжнародної Федерації Органічного Руху для виробництва органічної продукції бджільництва мають бути забезпечені гідні умови утримання. Територія збору має бути достатньо великою та різноманітною, щоб забезпечувати потреби бджіл у харчуванні та воді.

Всі методи господарювання мають бути націлені не лише на підвищення продуктивності та темпів приросту комах, а й на піклування щодо здоров'я та благополуччя бджіл. Здоров'я бджіл базується на попередженні хвороб. Слід використовувати такі технології: адекватний підбір порід, сприятливе навколишнє середовище, збалансований раціон та відповідну тваринницьку діяльність. Вулики потрібно виготовляти з природних матеріалів, які не загрожують забрудненню навколишнього середовища або продуктів бджільництва.

Висновки. Ринок органічної продукції бджільництва є досить вузьким, і саме тому великі й ефективні виробники орієнтовані переважно на експорт. Проте ринок і виробництво товарної органічної продукції бджільництва: меду, воску, маточного молочка, трутневого гомогенату, прополісу, перги, бджолиного обніжжя, бджолиної отрути і т.п. має важливе значення для національної економіки, адже ця продукція, будучи багатою на вітаміни, мікро- і макроелементи, мінеральні сполуки, незамінна в раціоні людини і є гарним профілактичним і лікувальним засобом.

ЛІТЕРАТУРА

1. Муді Р. Створення механізму сертифікації та контролю стандартів сільськогосподарської продукції відповідно до вимог СОТ - СФС // Ричард Муді, Олександр Поліводський, Олександр Маковський // Юридичний бюлетень з питань законодавства у галузі СФС в Україні. – 2010. – № 4. – С. 11.
2. Основні економічні показники виробництва продукції сільського господарства в сільськогосподарських підприємствах за 2011 р. [Текст] : Статистичний бюлетень – К., 2008. – 75 С.
3. Про органічне виробництво [Електронний ресурс] : Проект Закону України - Режим доступу: // <http://organic.com.ua>
4. Програма розвитку галузі бджільництва в Україні до 2011 року [Електронний ресурс]: Режим доступу: // <http://beekeeping.com.ua>
5. Сільське господарство України: Статистичний збірник / За ред. Ю.М. Остапчука. - К.: Держ. комітет статистики України, 2010. – 391 С.
6. Статистичний щорічник «Сільське господарство України за 2012 рік» / Держ. комітет статистики України / За заг. кер. Ю.М. Остапчука. – К. – 2008. – 359 С.

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД УСПІШНОГО ВПРОВАДЖЕННЯ ЕКОЛОГІЧНО БЕЗПЕЧНОГО ВИРОБНИЦТВА СІЛЬСЬКОГОСПРОДУКЦІЇ

О. А. Центій студентка

Науковий керівник: к.е.н., доцент Мамалюк О. А.

Миколаївський національний аграрний університет

Розглянуто необхідність раціоналізації природокористування в Україні та досвід ефективного впровадження екологічно безпечного виробництва на прикладі Польщі.

Ключові слова: екологічно безпечне виробництво, Польська Республіка, ефективне впровадження, ринкові регулятори.

Постановка проблеми. Технологічна відсталість, велика енергоємність і матеріаломісткість, низький рівень переробки сировини, фізична зношеність виробничих потужностей на багатьох підприємствах України формують умови, за яких відбувається надмірне забруднення навколишнього природного середовища, що негативно впливає на стан здоров'я людини, природно-ресурсний потенціал країни, а підприємства при цьому не можуть забезпечити конкурентоспроможний рівень продукції через її надмірно високу собівартість [2].

Ряд науковців вважають, що ця тема є надзвичайно актуальною, а її вирішення є не менш важливим, ніж розв'язання економічних, чи політичних питань. Цьому сприяє ефективне впровадження еколого безпечного виробництва, котре насамперед потребує формування ефективної політики екологізації та законодавчої бази, механізму стимулювання суб'єктів, котрі впроваджують та дотримуються даної політики, санкцій для тих, котрі забруднюють навколишнє середовище або ж нерационально його використовують, організації підготовки висококваліфікованих кадрів та державної фінансової підтримки.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питанням екологізації аграрного виробництва та впровадженням альтернативних екологічних систем господарювання займаються такі вчені, як С. Антонець, Н. Андрєєва, М. Бабенко, Н. Грабак, О. Корніцька, Н. Макаренко, С. Харічков, Г. Шевчук, Л. Якушенко та ін. Проблеми фінансового забезпечення раціонального використання та охорони природних ресурсів висвітлені у працях таких вітчизняних науковців: О. Веклич, Л. Горбач, О. Каменко, Л. Мельник, М. Шапочка та інші.

Постановка завдання. У зв'язку з вище викладеним, основним завданням є дослідження європейського досвіду екологізації сільськогосподарського виробництва та виявлення перспектив його впровадження в Україні.

Викладення основного матеріалу дослідження. Основними причинами підвищеної уваги до екологічного господарювання у світі – це те, що: використання хімічних речовин за декілька десятиліть, починаючи із середини ХХ століття, нанесло значної шкоди навколишньому середовищу (виснаження природних ресурсів, погіршення родючості ґрунту, ерозія, тощо); висока ціна на енергію суми, використані на штучні мінеральні добрива і синтетичні пестициди, не окуповуються врожаєм; знизилися прибутки фермерів; змінився суспільний погляд щодо забруднення навколишнього середовища, розповсюджений інтенсивно у хімічному сільському господарстві, та можливості знизити цю загрозу; збільшився попит на екологічно чисті, безпечні для здоров'я продукти, тому що люди замислилися над своїм майбутнім.

Впровадження екологічно чистого виробництва і екологічних технологій потрібно реалізовувати шляхом застосування механізмів цілеспрямованої державної політики на національному, регіональному та місцевому рівнях, а також механізмів ринкової активізації, що сприятимуть фінансовій підтримці впровадженню та розвитку екологічно чистих виробництв і міжнародної співпраці.

Екологічне господарство – це господарство, яке спирається на прогресивні нешкідливі для середовища технології, що гарантують високу якість продуктів харчування, ощадливо використовуючи природні ресурси, підтримуючи природний баланс у довкіллі.

Таке господарювання в порівнянні з традиційним має такі переваги:

- природоохоронні: зберігаються від забруднення атмосферне повітря, поверхневі та підземні води, стабілізується родючість ґрунту;
- економічні: використовуються поновлювані ресурси, зменшуються виробничі витрати;
- соціальні: екопродукти не шкодять людському здоров'ю. створюються нові робочі місця, зберігаються нові господарства [5].

Вперше модель «чисте виробництво» була розроблена департаментом ООН «Технологія. Індустрія та економіка». Програма з прийняттям Міжнародної декларації «Чисте виробництво» трактується як модель використання інтегрованої стратегії попередження забруднення довкілля по відношенню до виробничих процесів, продукції, послуг, що також містить енергоспоживання та водоспоживання, з метою зниження викидів шкідливих речовин, а також відходів, мінімізації ризиків здоров'ю

людей та навколишньому природному середовищу. Однією з перших країн, що звернулась до впровадження програми «Чисте виробництво», була Польська Республіка. Активними провідниками стратегії є такі країни: Голландія, Австрія, Данія, Франція, США, Словаччина, Чехія, Литва, Китай.

Необхідність раціоналізації природокористування в Україні виникла у зв'язку з розширенням екстенсивного способу використання природних ресурсів, який призвів до суттєвих негативних наслідків пов'язаних із деградацією та забрудненням земель і водних джерел, не завжди обґрунтованим вирубуванням лісів, нераціональним використанням мінерально – сировинних ресурсів. Таке господарювання призвело до значного загострення економічної ситуації, яка в свою чергу негативно впливає на соціально – економічні процеси, що відбуваються в Україні [3].

Після роздержавлення земель більша частина території України перейшла в приватну власність, що стало об'єктивною причиною не втручання держави у виробництво продукції. Наслідком цього стало те, що процеси економічної деградації довкілля за останні десятиріччя досягли катастрофічних масштабів, стан земельних ресурсів близький до критичного. На всій території поширені процеси деградації, серед яких найбільш масштабнішим є ерозія (близько 57,5% території), забруднення (близько 20%). Внаслідок ерозії щорічно втрачається близько 11 млн т. гумусу, 0,5 млн т. азоту, 0,4 млн т. фосфору та 0,7 млн т. калію, 38% орних земель є переущільненими. Інтенсивно збільшуються площі кислих і солонцевих ґрунтів [4].

Проект «започаткування та функціонування програми екологічно чистого виробництва в Україні» був підписаний в лютому 2007 року. На жаль враховуючи досвід екологічно чистих територій, що вже запроваджені в нашій державі, Україна поки що не підписала «Міжнародну декларацію більш чистого виробництва», яка прийнята міжнародною спільнотою в 1999 році та не приєдналась до виконання її вимог [2].

Необхідність взаємодії України та ЄС в галузі екологічної політики є незаперечною, не тільки з огляду на перспективи інтеграції, а й насамперед, з огляду на необхідність збереження навколишнього середовища в цій частині планети. Досвід здійснення екологічної політики ЄС є корисним для України з міркувань доцільності та ефективності використання сучасних технологій у сфері природокористування. Прикладом ефективного використання економічних важелів у реалізації екологічної політики може бути Польща, країна, використання досвіду якої є корисним та доцільним внаслідок успішного втілення інструментів екологічної політики і схожості природних та соціальних умов.

Головними складовими елементами економічного механізму управління природокористування, який функціонує у Польщі, є: плата за спеціальне використання природних ресурсів; плата за забруднення навколишнього природного середовища та інші види шкідливого впливу на довкілля; система фінансування і кредитування природоохоронних заходів (державний і місцеві бюджети, природоохоронні фонди, банки, кошти підприємств, іноземні надходження та інвестиції тощо); екологізація податкової і цінової систем; підтримка становлення і розвитку екоіндустрії. Основні ринкові регулятори природокористування Польщі наведені в таблиці 1.

Польща дотримується основного пріоритету екологічної політики, загальновизнаного для всіх країн ЄС - недопущення забруднення природного середовища шляхом екологічної передбачливості та розважливості. Втілюється це застосуванням так званих «найкращих доступних технологій» (Best Available Technology – BAT – застосування тих методів виробництва, які на сучасному рівні науково-технічних знань надають можливість гарантувати якомога вищу екологічну безпеку). BAT був запроваджений в 1984 р. директивою 84/360 ЄЕС для боротьби з промисловими забрудненнями атмосферного повітря.

Таблиця 1

Ринкові регулятори природокористування Польщі

Регулятори	Характеристика
Екологічний податок	Польща, як і інші країни з ринковою економікою, широко використовує диференційоване оподаткування залежно від «екологічної сприятливості» продукції. У цьому випадку концепцію оподаткування розробляють з таким розрахунком, щоб окремі підприємства, виробництво яких є екологічно безпечним, не опинилися у не вигідному становищі порівняно з конкурентами внаслідок здорожчання продукції.
Податкові пільги і субсидії	Головним завданням є стимулювання більш активного застосування сучасних науково-технічних досягнень. Втрати бюджетних коштів внаслідок впровадження податкових пільг компенсують надходженнями від оподаткування підприємств, що використовують екологічно небезпечну технологію або виготовляють екологічно шкідливу продукцію.

А	1
Пільгові позики	Головним завданням є стимулювання більш активного застосування сучасних науково-технічних досягнень. Втрати бюджетних коштів внаслідок впровадження податкових пільг компенсують надходженнями від оподаткування підприємств, що використовують екологічно небезпечну технологію або виготовляють екологічно шкідливу продукцію.
Платежі за забруднення довкілля	Сучасна політика держав в галузі охорони навколишнього середовища від забруднення будується на принципі «забруднювач платить». В цьому принципі відображена політика покладення на забруднювачів відповідальності за всі дії, що спричиняють шкоду навколишньому середовищу.
Реформа ціноутворення	Як засвідчує досвід Польщі, завдяки диференціації цін на екологічно забруднену та екологічно чисту продукцію можна досягти позитивних результатів у зменшенні забруднення довкілля
Реалізацію права на забруднення.	Цей механізм є частиною плану заохочення бізнесу до безвідходних технологій та використання вискоелективних очисних систем. Вона ґрунтується на різниці між фактичним та екологічно допустимим рівнем забруднення. Якщо фактичний рівень забруднення нижчий від визначеного екологічно допустимого, суб'єкт отримує право на забруднення довкілля у вигляді сертифіката, який можна продати іншим.

Загалом, економічні інструменти, що спрямовані на використання фінансових важелів, й переваг, які виникають з альтернативної господарської поведінки, визнаються за найважливішу групу інструментів екологічної політики. Основними з них є: оплати (за емісію, такі, що надаються на продукцію, за використання інфраструктури охорони навколишнього природного середовища); депозитні і заставні системи; створення екологічного ринку (продаж прав емісії, використання ринкових механізмів, фінансова відповідальність); інструменти, що допомагають виконанню права (санкції за перевищення норм, грошова застава, що забезпечує виконання норм, податкова націнка), дотації (податкові пільги, пріоритетні позики і кредити)

Характерним є те, що екологічні оплати здійснюють всі суб'єкти господарювання і лише за діяльність, що відповідає чинним законодавчим нормам. Як підкреслюють польські дослідники, доцільним є екологічний податок, в розмірі спричиненої навколишньому середовищу і природним ресурсам екологічної шкоди, яка встановлюється екологічними стандартами. Система екологічних стандартів при цьому побудована таким чином, що містить граничні обмеження щодо використання природних ресурсів, застосування технологічних процесів, а також параметрів готової продукції, перевищення яких призводить до економічної, екологічної, соціальної шкоди. Тобто екологічні стандарти, крім свого прямого призначення, мають виконувати функцію механізмів екологічної політики, за допомогою яких розділяють екологічні податки та економічні санкції за нераціональне природокористування. У Польщі сума штрафу за викиди забруднюючих речовин у повітря в 10 разів перевищує суму плати за нормоване забруднення. Сама загроза можливого великого штрафу за екологічне порушення значно посилює його функцію як запобіжного економічного регулятора природокористування.

У Польщі сформувалася ефективна система економічних інструментів екополітики, яка вже стала надійним фундаментом раціонального природокористування. Економічні інструменти екополітики забезпечують трансформацію зовнішніх негативних екологічних ефектів у внутрішні екологічні витрати господарства і зворотне стимулювання зовнішніх позитивних екологічних ефектів [1].

Висновки. Екологічно безпечне виробництво сільськогосподарської продукції має надзвичайно важливе значення для України, адже наявні землі знаходяться у скрутному становищі, велика частина з них підлягає консервації, адже вже є еродованими, засоленими та виснаженими. Модель чистого виробництва була започаткована ООН з метою зниження викидів шкідливих речовин, відходів та зменшення негативного впливу на здоров'я людей та навколишнє середовище. Досвід здійснення екологічної політики ЄС є корисним для України, прикладом ефективної реалізації екологічної політики може бути Польща. Адже в ній сформувалась дієва система економічних інструментів екополітики, котрі забезпечують мінімізацію негативних факторів та зворотне стимулювання позитивних екологічних ефектів. Успішне впровадження екологічного виробництва сільськогосподарської продукції в Україні сприятиме удосконаленню технологічної, економічної та екологічної діяльності, удосконаленню організаційних заходів та створення систем

екологічного менеджменту, створенню постійного моніторингу проектів та мобілізації ресурсів для впровадження екологічного виробництва.

Використання позитивного досвіду європейських країн щодо втілення економічних інструментів надає змогу більш ефективно вирішувати питання екологічної політики.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрєєва Н. Економічно чисте виробництво: інституційні передумови, шляхи та механізми їх активізації в Україні/ Н. Андрєєва , С. Харічков /Економіст. — 2010. — № 10.— С 25-27.
2. Бабенко М. Д. Фінансове забезпечення раціонального природокористування в сільськогосподарському виробництві в Україні/ М.Д. Бабенко// Вісник аграрної науки Причорномор'я.— 2012 — №1. — С.— 53—58.
3. Грабак Н. Х. Екологічний напрям у землеробстві та його перспектива/ Н.Х. Грабак// [Електронний ресурс] — Режим доступу : <http://lib.chdu.edu.ua/pdf/naukpraci/ecologi/2011/152-140-3.pdf>. с-21-22.
4. Опара Т.В. Екологізація АПК як необхідний етап при виробництві екологічно безпечної продукції в регіоні/ Т.В. Опара// Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. — 2011. Випуск 163. — Ч. 1. — С. 266 — 272.
5. Якушенко Л. Аналітична записка. Аналіз досвіду Європейського співробітництва щодо формування і втілення інвестицій та інструментів екологічної політики / Л. Якушенко // [Електронний ресурс] — Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua/articles/840/>

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ МОЛОЧНОГО СКОТАРСТВА В УКРАЇНІ

О.В. Цибульська, студентка

Науковий керівник: д.е.н., доцент Котикова О.І.

Миколаївський національний аграрний університет

В статті визначено основні проблеми розвитку галузі та фактори росту економічної ефективності молочного скотарства.

Ключові слова: молоко, поголів'я корів, продуктивність корів, валовий надій молока.

Постановка проблеми. Трансформування економіки України у ринкову систему направлене на створення нової якості економічного зростання, підвищення рівня продовольчого забезпечення населення, який значною мірою залежить від розвитку молочного скотарства.

Актуальність проблеми підвищення ефективності виробництва продукції молочного скотарства обумовлюється кількома чинниками: об'єктивними потребами людей в споживанні молочних продуктів, забезпеченням харчової і легкої промисловості сировиною, важливістю розвитку галузі для сільськогосподарських підприємств як стабільного джерела надходження коштів та розширеного відтворення галузі, створенням експортного потенціалу у даному підкомплексі АПК.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Свідченням важливості вивчення зазначеної проблеми є велика кількість досліджень. У розробленні теоретично-методичних і прикладних проблем з розвитку молочного скотарства, підвищення його конкурентоспроможності й ефективності значний внесок зробили такі вчені й науковці, як В. І. Бойко, П. С. Березівський, О. А. Бугуцький, В. В. Зіновчук, В. Н. Зимовець, М. В. Зубець, М. П. Коржинський, М. Й. Л. Мостенська, Г. А. Нагорна, П. Т. Саблук, О. М. Шпичак, В. В. Юрчишин та ін. Слід відзначити високий рівень наукових розробок з теорії і практики ведення цієї галузі. Нині дослідження проблем розвитку молочного скотарства, насамперед перспектив розвитку його конкурентоспроможності, мають дещо розрізнений характер, недостатньо висвітлені технологічні, технічні, економічні аспекти та інші проблеми виробництва молока в ринкових умовах.

Постановка завдання. Визначити основні проблеми розвитку галузі та фактори росту економічної ефективності молочного скотарства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Молочне скотарство повинно щонайменше забезпечувати виробництво молока в обсягах, які відповідають нормам

державної продовольчої безпеки. Раціональною нормою споживання молока однією людиною є 380 кг, мінімальною – 341 кг на рік [1]. Проте в Україні існуючий рівень виробництва молока з розрахунку на душу населення останніми роками не забезпечує не тільки раціональної, а й навіть мінімальної норми споживання.

Аналіз сучасного стану молочного скотарства в Україні дав змогу визначити, що на сьогодні існує цілий комплекс чинників, що спричиняють кризові явища та застій у галузі: відсутність економічної зацікавленості товаровиробників, низькі закупівельні ціни, незадовільний стан кормової бази, застарілі технології, відсутність інвестицій у галузь, висока собівартість молока, низька продуктивність корів тощо. На наш погляд, усі існуючі проблеми можна систематизувати у три блоки:

1. *Проблеми ефективності.* До них належать низька продуктивність корів, незадовільна племінна робота в тваринництві, нераціональний та незбалансований раціон корів, невідповідна кормова база, застаріле обладнання, відсутність інновацій і новітніх технологій тощо;

2. *Проблеми якості.* Саме через низьку якість молоко неконкурентоспроможне на світовому ринку. Проблемами якості є низька екологічна безпека, низька жирність молока, низький ступінь очищення, відсутність відповідного обладнання для первинної обробки та охолодження молока, незадовільний санітарний стан ферм, антисанітарні умови зберігання молока та висока частка людської праці у технологічному процесі виробництва. Основною причиною низької екологічної безпеки та біологічної цінності молочної продукції в Україні є переважне її виробництво (82 %) в особистих селянських господарствах;

3. *Проблеми середовища.* Серед них варто виділити низьку державну підтримку, відсутність ринку землі, відсутність економічного інтересу у товаровиробників, низькі закупівельні ціни, що не покривають собівартість, нестабільний ринок.

Окремо слід приділити увагу проблемі значного скорочення поголів'я корів та зменшенню виробництва молока за останні роки, основними причинами якого є [2]:

- послаблення державного регулювання економіки в цілому та підтримки сільськогосподарських товаровиробників;
- зниження купівельної спроможності населення;
- диспаритет цін на продукцію сільського господарства і промисловості;
- недосконалість кредитної, податкової та інвестиційної політики;
- домінування стихійних процесів на ринку молока і молокопродуктів;
- монополізація ланцюжків просування молочної продукції від виробника до споживача з відповідним впливом на цінову ситуацію;

- відсутність підтримки інтегрування виробництва, переробки і реалізації молочної продукції, велика кількість посередників, що призводить до значного підвищення цін на кінцевий продукт споживання та несправедливого розподілу прибутків.

Аналізуючи світовий досвід, вирішити вищезазначені проблеми можливо за рахунок всебічного розвитку молочного скотарства, для чого в Україні створилися об'єктивні умови для інтенсивного формування цієї галузі. Визначальними об'єктивними факторами, які надають можливість в перспективі розвитку галузі молочного скотарства, є такі:

- *продовольчі*. Великий дефіцит виробництва молока і м'яса і їх споживання, особливо яловичини та молока свіжого. Населення далеко не повністю забезпечується цими важливими білковими продуктами харчування. Вимагає поліпшення якісний склад молочних і комбінованих порід корів.

- *соціальні*. У сільській місцевості багатьох областей України більше третини – населення пенсійного віку. В господарствах, по розведенню молочної худоби, важко вирішуються кадрові проблеми, особливо із доярками. У найближчій перспективі ці проблеми залишаться. При постійному зменшенні чисельності працездатного сільського населення, на м'ясне скотарство припадатиме все менше працівників. Виходом із цього становища може стати використання маловитратної технології утримання м'ясної худоби, що потребує в 8 - 10 разів менше трудових ресурсів.

- *енергетичні*. При існуючому дефіциті енергоносіїв, ця галузь вимагає мінімальних витрат електроенергії, механізмів і машин. Енергоємність м'ясного скотарства на 60-80 % менше, у порівнянні із молочним скотарством.

- *екологічні*. Особливої уваги заслуговує розвиток м'ясного скотарства в регіонах, які забруднені радіонуклідами. Тут дуже гостро стоїть проблема із трудовими ресурсами і одержанням екологічно чистої продукції. Ця галузь допомагає вирішити проблему зайнятості населення. Крім того, з м'ясом в організм людини попадає менше радіонуклідів, особливо стронцію, ніж з молоком.

- *ресурсні*. М'ясна худоба вимагає значно менших витрат концентрованих кормів, більш ефективно використовує пасовища. Необхідне створення високопродуктивних культурних пасовищ і луків, з яких значно дешевше корми, одночасно і раціональне використання наявних кормових ресурсів та рентабельне ведення галузі м'ясного скотарства.

- *цінові*. Ціни на продукцію м'ясного скотарства не забезпечують простого відтворення стада. Через відсутність прогнозування цінової політики, недостатньо

розвинену ринкову інфраструктуру та недосконалу систему управління ринком подолати ситуацію, що склалася в галузі м'ясо-молочного скотарства, швидко не вдасться.

- *економічні*. У раціонах харчування м'ясної худоби застосовують більш дешеві грубі та зелені корми, відходи харчової промисловості. Від них одержують високоякісне м'ясо та шкіри, цінну сировину для фармацевтичної промисловості при енерго- та ресурсозберегаючій технології його утримання.

Висновки. У сучасних умовах функціонування аграрного сектора економіки України особливої актуальності набуває виробничо-технічне й економічне обґрунтування напрямів ефективного господарювання не лише на кожному підприємстві, а й безпосередньо в кожному виробничому підрозділі. Зауважимо, що на сучасному етапі розвитку молочної галузі перспективними є наступні напрями:

- подальше поліпшення селекційно-племінної роботи і забезпечення розширеного власного відтворення шляхом вирощування племінного поголів'я з високим генетичним потенціалом племінними заводами та племрепродукторами;

- підвищення продуктивності худоби шляхом поліпшення рівня годівлі поголів'я, ліквідації білкового та вітамінного дефіциту в кормах, збільшення в раціонах тих видів кормів, які максимально сприяють виходу продукції з розрахунку на голову худоби і поліпшення її якості;

- удосконалення структури кормовиробництва, впровадження найбільш прогресивних методів збирання, зберігання і підготовки кормів до згодовування;

- подальший розвиток комбікормової промисловості, зокрема і на кооперативних засадах;

- інвестування в розвиток власної сировинної бази шляхом створення сучасних молочних ферм та здійснення комплексної реконструкції і модернізації існуючих приміщень ферм із запровадженням прогресивних технологій утримання тварин, нових систем машин і механізмів для комплексної механізації й автоматизації виробничих процесів, а також нових організаційних форм;

- забезпечення прискореного розвитку галузі за рахунок створення спеціалізованих господарств по молочному скотарству і концентрації й інтенсифікації виробництва молока на базових аграрних підприємствах;

- здійснення дійової державної підтримки молочного скотарства і залучення коштів обласного і місцевих бюджетів;

- формування прозорого, доступного й організованого ринку молока і молочної продукції;

- удосконалення ветеринарного обслуговування поголів'я тварин.

Поєднання зазначених напрямів розвитку молочного скотарства та здійснення інших організаційно-економічних заходів стане важливою складовою розбудови молочної галузі у ринкових умовах господарювання, насамперед забезпечить зростання виробництва молока шляхом підвищення продуктивності та поступового збільшення поголів'я корів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дежавна служба статистики України. Офіційний сайт. [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
2. Козак Ю. П. Стан тваринництва та його державна підтримка / Ю. П. Козак // Економіка АПК. - 2006. - №12. - С. 67-71.
3. Маслак А. Скотарство України: реалії сьогодення / А.М.Маслак //Агробізнес сьогодні. - 2012. - №3 (226). - С.9-12.
4. Окопний О. М. Відродження тваринництва в Україні та напрями його розвитку / О. М. Окопний // Економіка АПК. - 2005. - №5. - С. 8-14.
5. Пащенко О.В. Функціонування ринку молока і молочних продуктів / О.В. Пащенко // Економіка АПК. - 2010. - №8. - С. 43 - 48.
6. Скотарство. Сучасний стан та перспективи розвитку в Україні [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://aaroua.net/animals/catalog/aa-1/a-3/info/aia-75/>

РОЗВИТОК ЗЕРНОВИРОБНИЦТВА В УКРАЇНІ

С.В. Цибульська, студентка

Науковий керівник: д.е.н., доцент Котикова О.І.

Миколаївський національний аграрний університет

В статті розглянуто показники розвитку виробництва зерна в Україні та визначено основні напрями підвищення економічної ефективності зерновиробництва.

Ключові слова: зерно, зерновиробництво, зерновий ринок, продовольство.

Постановка проблеми. Реформування зернопродуктового підкомплексу, яке відбувається в Україні протягом останнього десятиліття, призвело до істотних перетворень в організаційно-правовому та господарському механізмі функціонування підприємств і галузей народного господарства, формуванні конкурентноспроможного ринкового середовища, зокрема у зерновиробництві. Ця галузь сільського господарства займає одне з провідних місць у Тернопільській області, виробництво зернових має важливе соціально-економічне значення і на світовому ринку. Однією з характерних ознак зерновиробництва є те, що один і той же продукт може використовуватись за різним призначенням. Тому дослідження сучасних тенденцій та визначення перспектив розвитку зернопродуктового підкомплексу в ринкових умовах господарювання набуває особливої актуальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання розвитку та підвищення ефективності функціонування підприємств зерновиробництва досліджувалися багатьма вченими-економістами, серед них О. Каневський, О. Сторожук, Р. Гладиш, Г. Гуляєва й інші. У сучасний період дослідженням ринку зерна займаються відомі українські вчені, зокрема П.Т. Саблук, В.Я.Месель-Веселяк, М.Я. Дем'яненко, О.М. Шпичак, В.І. Власов.

Проблема підвищення стабільності і ефективності виробництва є однією з ключових у національній аграрній політиці. Вирішення цієї проблеми має чітко виражений регіональний характер, що обумовлено зростаючою відповідальністю регіонів за забезпечення населення продуктами харчування. Головні пріоритети розвитку зернопродуктового підкомплексу Тернопільської області на найближчий період – забезпечення нарощування виробництва високоякісного зерна, стримування негативних процесів, що мають місце в сфері реалізації та просування товару до споживача, нарощування експортного потенціалу як зернової, так і зернопереробної галузей. Для цього є всі необхідні умови: родючі ґрунти, сприятливі кліматичні умови,

наявність високоврожайних сортів. Проте далеко не всі проблеми виробництва конкурентоспроможної продукції зернопродуктового підкомплексу на регіональному рівні в умовах реформування власності та формування ринкового середовища достовірною мірою вивчені. Саме це питання стало мотивацією для вибору теми даної статті.

Постановка завдання. Дослідити сучасний стан розвитку зернової галузі в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сільськогосподарських підприємствах переважну частку посівів займали зернові (58,7%) та технічні культури (34,5%), тоді як у господарствах населення під зерновими знаходилось 48,1% посівів, під картоплею та овоче-баштаними – 23,1%, під кормовими культурами – 15,0%. В динаміці за період з 1990 по 2012 роки спостерігається тенденція до зменшення в структурі посівів зернових частки озимих зернових, зокрема пшениці, та збільшення частки посівів ярих зернових та зернобобових, зокрема кукурудзи на зерно (табл. 1).

Таблиця 1

Структура посівних площ зернових культур в Україні, %

Групи зернових	1990 р.	1995 р.	2000 р.	2005 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.
Зернові – усього	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
з них:								
озимі зернові	59,1	44,6	46,3	48,6	52,5	52,4	50,8	42,3
у т.ч.:								
пшениця	51,9	37,6	38,9	41,2	41,2	40,7	41,3	35,8
жито	3,6	4,3	4,9	4,2	3	1,9	1,8	2
ячмінь	3,6	2,7	2,5	3,2	8,3	9,8	7,7	4,5
ярі зернові та зернобобові	40,9	55,4	53,7	51,4	47,5	47,6	49,2	57,7
у т.ч.:								
пшениця	0,1	1,3	2,2	3,2	2,1	2,1	1,8	1,5
ячмінь	15,1	29,2	26,7	26,8	24	20	16,4	17,6
овес	3,4	4	3,8	3,1	2,7	2,2	1,8	2
кукурудза на зерно	8,5	8,3	10	11,4	13,6	18	23	29,9
просо	1,4	1,2	3,2	0,9	0,8	0,6	1,1	1,2
гречка	2,4	3,2	4,2	2,8	1,7	1,5	2	1,9

У 2012р. виробництвом зернових і зернобобових культур займалося 35,6 тис. аграрних підприємств. Цими господарствами вироблено 36,1 млн.т зернових і

зернобобових культур, у середньому по 33,4 ц з 1 га зібраної площі. Слід зазначити, що продуктивність великотоварних підприємств значно вища за середній показник по цій категорії виробників. Так, 1,8 тис. виробників зернових і зернобобових культур з обсягом виробництва понад 5,0 тис.т кожний отримали з одного гектара на 13,6 ц (або в 1,4 р.б.) збіжжя більше, ніж у середньому по аграрних підприємствах.

За рахунок отримання у 2011р. рекордного за роки незалежності врожаю в 2012р. виробництво зернових і зернобобових культур (46,2 млн.т) зменшилось на 18,6%, що зумовлено як скороченням площі збирання (на 529 тис.га, або на 3,5%), так і зниженням урожайності зернових культур (на 5,8 ц з 1 га, або на 15,7%). Урожай зернових культур у 2012р. був одержаний переважно за рахунок виробництва зернової кукурудзи, питома вага якої у загальному валовому зборі досягла 45% (при середньому показнику за десять років 21%) (табл. 2). Виробництво продовольчих зернових культур у 2012р. скоротилось на 28,0% і становило 17,0 млн.т (37% загального обсягу), фуражних зернових – на 11,8%.

Таблиця 2

Виробництво зернових в Україні

Групи зернових	Валовий збір, тис. т		Урожайність, ц з 1 га	
	2012 р.	2012 р. у % до 2011 р.	2012 р.	2012 р. +,- до 2011 р.
Зернові та зернобобові культури	46216,2	81,4	31,2	-5,8
пшениця	15762,6	70,6	28,0	-5,5
ячмінь	6936,4	76,2	21,1	-3,6
жито	676,8	116,9	22,7	2,0
овес	629,7	124,5	20,9	2,8
гречка	238,7	84,8	8,7	-1,2
зернобобові культури	473,4	96,4	15,6	1,0
просо	157,4	56,5	10,3	-7,5
рис	159,8	94,1	62,1	4,8
кукурудза	20961,3	91,8	47,9	-16,5

За даними державної служби статистики України [1] динаміка урожайності зернових культур в Україні за 1990-2012 роки має позитивну динаміку лише відносно

кукурудзи на зерно – за цей період врожайність зросла на 9,2 ц з 1 га (рис. 1). По зерновим в цілому досягти і перевершити рівень врожайності 1990 року вдалося лише в 2011 році за рахунок значного збільшення врожайності тієї ж кукурудзи на зерно. Найгірша динаміка простежується відносно урожайності ячменю озимого, яка за вказаний період зменшилась на 17,6 ц з 1 га.

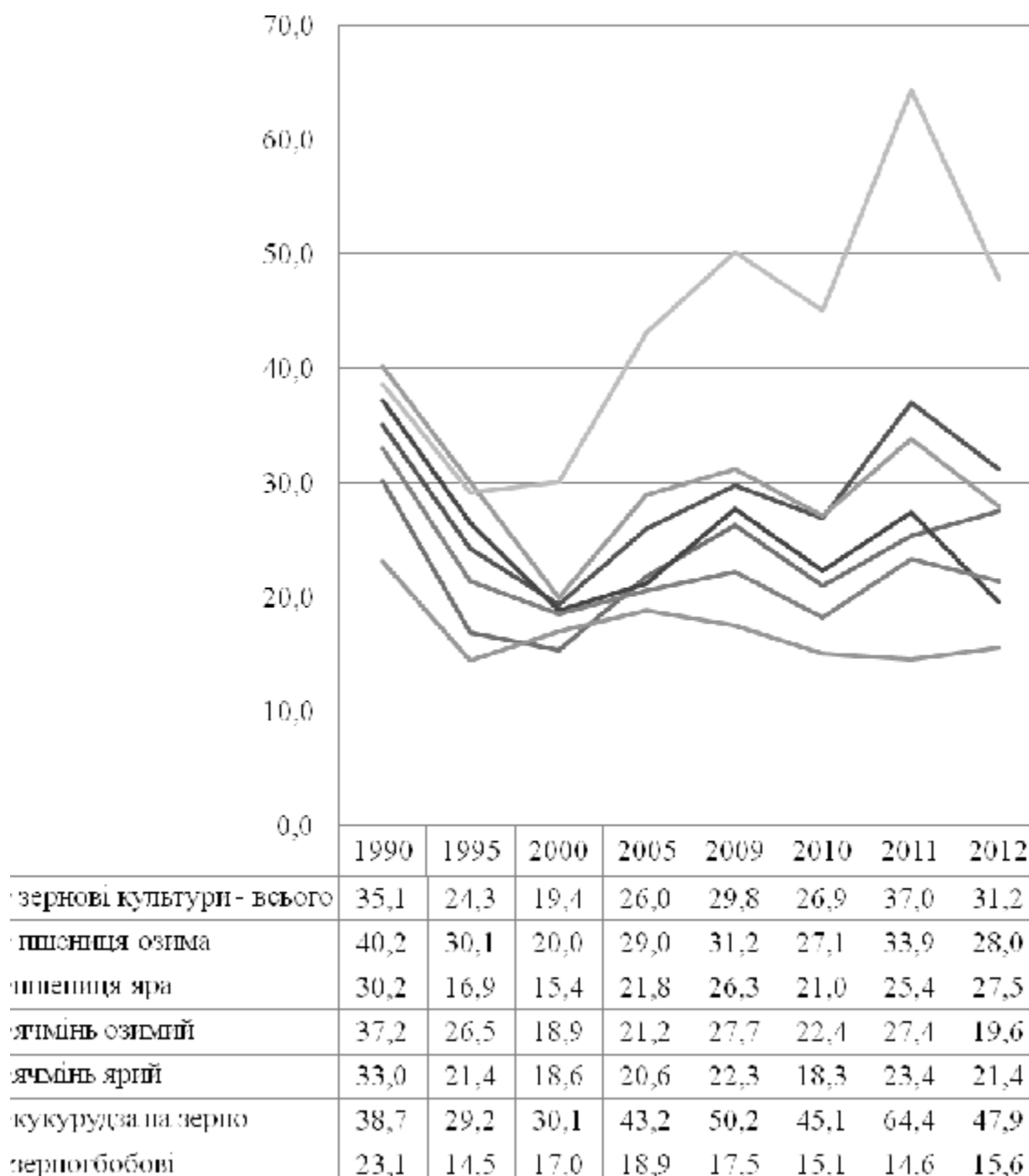

Рис. 1. Динаміка урожайності зернових культур в Україні, ц з 1 га

Одним із визначальних елементів у системі заходів щодо нарощування обсягів і підвищення врожайності сільськогосподарських культур є застосування добрив. Під урожай 2012р. сільськогосподарськими підприємствами, крім малих, на площі 14,6 млн. га (78,1% посівних площ) унесено 1,3 млн. т мінеральних добрив (у поживних

речовинах), що на 6,3% більше рівня 2011р. У середньому на 1 га загальної посівної площі внесено по 72 кг добрив проти 68 кг у 2011р. Із загальної кількості мінеральних добрив 64,6% використано під зернові культури. У структурі внесених мінеральних добрив найбільшу питому вагу займали азотні добрива (69,1%), на фосфорні та калійні припадало відповідно 16,4% та 14,5% обсягу.

Органічні добрива (9,6 млн. т, або на 2,1% менше рівня 2011р.) внесено на площі 0,4 млн. га, що складає лише 2,1% загальної площі посівів. Органіка переважно (51,6%) вносились під зернові культури (5,0 млн. т, або на 4,7% більше проти 2011р.).

Середні ціни продажу сільськогосподарськими підприємствами аграрної продукції, що склалися у 2012 р., зросли проти 2011р. на 6,8%, у т.ч. на продукцію рослинництва – на 5,6%, на продукцію тваринництва – на 8,0%. Зростання цін на продукцію рослинництва відбулося в першу чергу за рахунок збільшення (на 12,6%) цін на зернові культури, які в загальному обсязі реалізованої продукції рослинництва займають 50,1%.

Рентабельність виробництва продукції рослинництва становила 21,9% проти 32,3% у 2011р. Було зафіксовано зниження рівня рентабельності всіх основних видів продукції рослинництва, зокрема, прибутковість зернових і зернобобових культур скоротилася з 26,1% у 2011р. до 14,8% у 2012р.

У загальній вартості експорту сільськогосподарської продукції і продовольства продукція рослинного походження становила 51,5%. При цьому, 39,1% загального обсягу експорту продукції рослинництва припадало на зернові культури. Експорт зерна в натуральному вимірі за 2012р. склав 27,1 млн. т, що більше показника попереднього року на 91,6%. У вартісному вимірі експорт зернових культур збільшився на 93,5% за рахунок збільшення поставок кукурудзи та пшениці.

Висновки. Зернові культури, як і раніше займають провідне місце серед галузей рослинництва в сільському господарстві України. Однак, простежується чітка тенденція до зниження урожайності зернових культур та зменшення частки посівів озимих зернових. Слід також відмітити, що при збільшенні ціни на зернові рентабельність їх вирощування знизилась. Такі показники свідчать про необхідність застосування конкретних заходів щодо підвищення рівня врожайності та економічної ефективності вирощування зернових культур.

ЛІТЕРАТУРА

1. Статистична інформація: рослинництво / Державна служба статистики України [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>

ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОЩУВАННЯ КУКУРУДЗИ ЯК ФАКТОР ЗБІЛЬШЕННЯ ЕКСПОРТНОГО ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНИ

Ю.С. Шкурат, студентка

Науковий керівник: к.е.н., доцент Христенко О.А.

Миколаївський національний аграрний університет

У статті досліджено стан сучасного виробництва кукурудзи в Україні. Запропоновано шляхи удосконалення технологій її вирощування та розкрито основні можливості виходу українських аграріїв з даною продукцією на зовнішній ринок.

Ключові слова: зернові культури кукурудза, експорт, врожайність кукурудзи, технології вирощування.

Постановка проблеми. Потреба в кукурудзі і межі застосування не обмежуються лише споживанням як продукту харчування, як вона колись позиціонувалася. Кукурудза ґрунтовно зміцнилася як одна з основних зернових, активно використовуваних у харчовій, індустріальній, тваринницькій і медичній галузях. І тому слід ретельно досліджувати можливості продажу даної культури задля збільшення експортного потенціалу України

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню перспектив розширення ринків збуту зернової продукції, зокрема і кукурудзи, обґрунтуванню методів та шляхів виходу українських аграрних товаровиробників на світовий ринок присвячена низка робіт вітчизняних науковців. Зокрема, В.Я. Амбросова, П.С. Березівського, В.І. Бойка, В.Н. Зимовиці, М.В. Зубця, М.П. Коржиновського, В.І. Костанка, О.М. Шпичака та інших. Але дане питання не втрачає своєї актуальності, оскільки кожного року простежуються інші, інколи навіть кардинально протилежні, тенденції розвитку світового ринку аграрної продукції.

Постановка завдання. Завданням статті є дослідження потенціальних можливостей та умов розширення українськими аграріями зовнішніх ринків збуту кукурудзи.

Виклад основного матеріалу дослідження. З зернових культур кукурудза займає одне з почесних місць, будучи незамінним джерелом сировини, що використовується як у тваринницькій галузі, так і в промислово-індустріальній сфері для виробництва масла і палива. Розглянемо кукурудзу як одну із основних зернових культур, яка із перебігом історії не втратила своєї актуальності, а навіть навпаки, стає

все більш поширеною. Варто відзначити, що культура знайшла своє застосування у захисті довкілля: пришвидшуються темпи технології використання для виробництва біоетанолу. Такі тенденції, що сприяють збільшенню світового попиту на цю зернову, мотивують сільгоспвиробників нарощувати її виробництво [3, с. 235]. На зовнішньому ринку основними експортерами кукурудзи є Бразилія (43,18 % від світового ринку експорту кукурудзи) та Аргентина (14%). Проте, останніми роками Україна входить у п'ятірку світових лідерів з боку експорту кукурудзи. У період жовтня-березня 2012 року Україна експортувала в 3,5 разу більше кукурудзи, ніж торік. З потенціалом експорту на рівні 13-14 млн т, Україна займає друге місце серед країн експортерів, а в 2013-2014 роках Україна планує експортувати 16,4 мільйона тонн кукурудзи.

Це стане можливим завдяки цьогорічному високому врожаю кукурудзи, який сягає 26 мільйонів тонн, тобто на 24% більше, ніж у 2012 році [5]. Очікування великого врожаю кукурудзи в Україні пояснюється як збільшенням посівних площ на 10% до 4,8 млн га в порівнянні з 2012 роком, так й зростанням врожайності, зокрема через впровадження нових технологій вирощування. Збільшення площ посівів кукурудзи пояснюється тим, що перед основною масою фермерів останнім часом дуже гостро постає дилема вибору між соняшником, соєю і кукурудзою. Знаючи про високу рентабельність кукурудзи, обмеження на посіви соняшнику, логічним було передбачення, що велика частина площ відведена під посіви саме кукурудзи, що наочно демонструє таблиця 1.

Дані вищенаведеної таблиці свідчать про те, що наряду зі зменшенням загальної зібраної площі зернових в 2012 році порівняно з 2011 роком площа збирання кукурудзи зросла на 825,9 тис.га або на 23,31% і становила 4369,6 тис.га. При цьому урожайність становила в 2012 році 47,9 ц з 1 гектара. Але спостерігається її значне зменшення на 16,5 ц з га порівняно з 2011 роком, що становить 25,62 %. Така тенденція свідчить про екстенсивне ведення виробництва. Але все ж таки в деяких господарствах впроваджується передові технології.

Наприклад, в цьому році в Криму господарством KSG Argo здійснено проект по вирощуванню кукурудзи на крапельному зрошенні на 1200 га. Очікується врожай в обсязі 12-12,8 т/га при середній врожайності по Україні 4,79 т/га й 6,44 т/га у 2012 та 2011 роках відповідно. Причому досвід окремих країн світу показує, що врожайність кукурудзи на крапельному зрошенні може досягати 20-25 т/га [4, с.41].

Виробництво зернових в Україні

Культури	2011 рік	2012 рік	2012 р. до 2011 року	
			+, -	у %
Зібрана площа, тис. га				
Зернові і зернобобові - всього	15321,3	14789,7	-531,6	96,53%
у тому числі				
пшениця	6657,3	5629,9	-1027,4	84,57%
жито	279,1	297,6	18,5	106,63%
ячмінь	3684,2	3292,7	-391,5	89,37%
овес	279,9	301,1	21,2	107,57%
кукурудза	3543,7	4369,6	825,9	123,31%
просо	156,4	152,6	-3,8	97,57%
гречка	285,7	273,2	-12,5	95,62%
рис	29,6	25,7	-3,9	86,82%
Урожайність, ц з 1 га зібраної площі				
Зернові і зернобобові - всього	37,0	31,2	-5,8	84,32%
у тому числі				
пшениця	33,5	28	-5,5	83,58%
жито	20,7	22,7	2,0	109,66%
ячмінь	24,7	21,1	-3,6	85,43%
овес	18,1	20,9	2,8	115,47%
кукурудза	64,4	47,9	-16,5	74,38%
просо	17,8	10,3	-7,5	57,87%
гречка	9,9	8,7	-1,2	87,88%
рис	57,3	61,6	4,3	107,50%

Джерело: побудовано за даними Державного комітету статистики України

Валовий збір кукурудзи в 2013 році становив 20922,3 тис. т, що сприятиме зміцненню позицій України на світовому ринку кукурудзи, а сільгоспвиробників країни - знайдуть свої ринки збуту й отримають високі фінансові результати.

Українська продукція має великий світовий попит у зв'язку з досить вдалим географічним розташуванням відносно основних країн-імпортерів і порівняно меншими цінами [2, с.20]. Але на внутрішньому ринку рекордний врожай кукурудзи вже позначився на ціні, зокрема закупівельні ціни на фуражну кукурудзу на сьогодні на елеваторах підприємства Нібулон на півдні України складають 1230-1250 грн/т проти цьогорічних липневих цін, а також минулорічних вересневих цін, які коливались біля 2000 грн за тону (на умовах СРТ термінал Нібулон в місті Миколаїв).

Висновки. Отже, кукурудза є однією з основних зернових культур як в Україні, так і у всьому світі. Інтенсифікація технології вирощування цієї культури дає змогу отримати високі врожаї і, відповідно, прибуток. Україна входить до п'ятірки найбільших експортерів зерна кукурудзи у світі, що спричинило збільшення посівних площ цієї культури на території країни. Ринок кукурудзи знаходиться під впливом різних чинників: політичних рішень урядів країн-виробників зернових культур, кліматичних умов, позицій інвестиційних фондів, що постійно змінюються, зростаючої економіки в азіатських країнах. Безпосередньо або опосередковано вищезгадані чинники впливають на формування світових цін на кукурудзу, а ті, у свою чергу, на ціни у середині країни. І для успішної реалізації цієї зернової культури аграрним виробникам необхідно відстежувати поточні тенденції на ринку як світовому, так і внутрішньому.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрійчук В.Г. Економіка аграрних підприємств: підручник / В.Г. Андрійчук. — К. : Вид-во КНЕУ. — 2002. — 624 с.
2. Галушко В. Ефективність сільськогосподарських підприємств і зростання продуктивності в сільському господарстві / В. Галушко, С. Дем'яненко, Б. Брюмер. — К. : Ін—т екон. дослідж. та політ. консультацій в Україні. — 2003. — 26 с.
3. Лобас М. Г. Розвиток зернового господарства України / М. Г. Лобас. — К., 1997. — 447 с.
4. Пастарнак О.І. Перспективи ринку кукурудзи в Україні / О.І. Пастарнак // Агробізнес сьогодні. — 2013. — № 19. — С. 40—43.
5. Україна займе місце серед світових лідерів-експортерів кукурудзи [Електронний ресурс] / І. О. Терещенко. — Режим доступу : <http://www.zerno.org.ua>.

**ЕФЕКТИВНЕ РОСЛИННИЦТВО –
ЗАПОРУКА ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ КРАЇНИ**

К.О. Зарицька, студентка

Науковий керівник: к.е.н., доцент Домаскіна М.А.

Миколаївський національний аграрний університет

Обґрунтовано необхідність інтенсифікації рослинницької галузі та запропоновано основні напрями цього процесу.

Ключові слова: рослинництво, інтенсифікація виробництва, стабільність розвитку.

Постановка проблеми. Рослинництво – одна з найголовніших галузей народного господарства, що покликана забезпечити виробництво достатньої кількості продуктів харчування для населення, кормів для тваринництва і сировини для промисловості при високій їх якості, найменших витратах та низькій собівартості продукції. Однак не дивлячись на перехід до ринкових відносин, появи значної кількості приватних сільськогосподарських підприємств, розвиток рослинництва не набуває стрімкого темпу, який йому здатне забезпечити як географічне положення так і природно-кліматичні умови України в цілому та Миколаївської області зокрема.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розвитку рослинництва в Україні, його інтенсифікації присвячували свої роботи багато сучасних вчених-економістів. Серед них П.Т. Саблук, М.Й. Малік, І.І.Червен, О.М.Онищенко, В.Г. Андрійчук, О.А.Богущий, П.М.Коренюк, В.В.Липчук, П.М.Макаренко та багато інших.

Постановка завдання. Глибоко оцінивши внесок цих вчених в наукові дослідження проблем рослинництва, ми ставимо за мету дослідити основні сучасні методи підвищення ефективності рослинництва в сільськогосподарських підприємствах Миколаївської області.

Виклад основного матеріалу дослідження. Найважливішою особливістю рослинництва є те, що основні засоби цього виробництва – рослини здатні синтезувати в процесі фотосинтезу органічні речовини, використовуючи практично необмежені енергетичні та сировинні ресурси природного середовища (сонячну радіацію, вуглекислий газ, азот, воду і т.д.). Тільки рослини здатні поглинати енергію Сонця і запасати її в органічних речовинах в ході фотосинтезу. Фактично все життя на Землі прямо або побічно залежить від цього процесу. Досить сказати, що близько 95% сухих речовин рослин – це акумульована в процесі фотосинтезу енергія Сонця. Таким чином, саме здатність культивованих рослин «харчуватися» світлом і відкриває людині доступ

до використання необмежених ресурсів сонячної енергії. Однак, фотосинтетичні функції рослин реалізуються в умовах постійно факторів зовнішнього середовища (погода, клімат, родючість ґрунту, вологість і т.д.), що постійно змінюються. Несприятливі погодні умови, помилки в агротехніці можуть звести нанівець всю попередню працю хлібороба.

Тому, щоб забезпечити рослину необхідними умовами життя, необхідна своєчасність і висока якість польових робіт. Запізнення з виконанням будь-якої агротехнічної операції може різко знизити кількість і якість рослинницької продукції. Виправити прорахунок при обробленні сільськогосподарських рослин дуже важко, а часто і неможливо. Тому в рослинництві потрібно суворий облік всіх умов, від яких залежить кінцевий урожай.

Важливою умовою зростання економічної ефективності галузей рослинництва є підвищення урожайності всіх сільськогосподарських культур і зниження матеріально-грошових затрат на виробництво та реалізацію продукції. Можливий резерв поліпшення чинників першого порядку засвідчує досвід і значні відмінності у рівні урожайності між окремими підприємствами, що перебувають порівняно в однакових умовах. Це також підтверджує досвід наукових установ і дослідних станцій, де урожайність сільськогосподарських культур з 1 га в будь-який рік вища на 4-5 ц порівняно з урожайністю відповідних культур у навколишніх господарствах.

На рівень урожайності сільськогосподарських культур вагомий вплив, зазвичай, мають природно-кліматичні умови, забезпеченість підприємств матеріально-грошовими ресурсами і технікою.

Зростання урожайності зернових культур стримується, насамперед, недостатнім рівнем інтенсифікації галузі, нехтуванням вимог агротехніки та технології виробництва. Досвід засвідчує, що лише застосування раціональної системи землеробмеліоративних, економічних і організаційних заходів, враховує умови цієї зони та підприємства, скерована на ефективне використання землі, може забезпечити підвищення урожайності зернових культур. Важливим заходом, що може врахувати більшість елементів раціональної системи землеробства і на основі цього підвищити урожайність, є застосування інтенсивної технології вирощування зернових, яка забезпечує приріст урожаю на 10-15 ц/га за інших рівних умов.

Важливе значення має внесення необхідної кількості мінеральних добрив і в певних пропорціях. Порушення співвідношення внесення азотних, фосфорних і калійних добрив не дає змоги одержати адекватну віддачу від затрат, а надмірне

внесення азотних добрив сприяє росту стеблостою і за несприятливих погодних умов спричиняє вилягання хлібів.

Запровадження інтенсивної технології вирощування зернових неможливе без комплексної механізації виробництва. Забезпеченість підприємств надійною технікою і в достатній кількості допомагає якісно і в оптимальні агротехнічні терміни виконувати всі види робіт, що сприяє підвищенню врожайності зернових культур і значно зменшує втрати. За оцінкою вчених, приріст урожаю зернових культур за інтенсивної технології забезпечується внаслідок раціонального застосування мінеральних добрив - на 30-35%, засобів захисту рослин – на 20-25%, запровадження високоврожайних сортів – на 15-18%. Решти приросту врожаю досягають через дотримання агротехнічних термінів і високу якість технологічних процесів вирощування зернових культур.

Дослідження наукових установ підтвердили: збираючи врожай зернових культур на п'ятий день після повного дозрівання, ми втрачаємо 2-3% зерна, на десятій – до 15-20 %, а на двадцятій понад 25 %. Беручи це до уваги, більшість аграрних підприємств розробляє заходи, спрямовані на впровадження нових форм організації та стимулювання праці, щоб завершити жнива за десять днів, унаслідок чого одержати практично весь вирощений урожай. Застосування прогресивних форм організації й оплати праці за кінцевий результат сприяє значному підвищенню врожайності зернових культур і продуктивності праці в зерновому виробництві.

Підвищення врожайності та застосування комплексної механізації виявляється не лише у збільшенні валових зборів зерна, а й у підвищенні економічної ефективності його виробництва, тобто продуктивності праці, собівартості продукції, рівня рентабельності. За умов підвищення врожайності, хоча і мають місце додаткові затрати праці та засобів, проте темпи зростання останніх нижчі. Тому з підвищенням врожайності трудомісткість продукції та її собівартість знижуються.

Важливим чинником підвищення економічної ефективності зернової галузі є поліпшення якості зерна. Зерно сильних і твердих сортів пшениці з вмістом білка 15-15% та клейковини 28-43% користується великим попитом і реалізується за вищою ціною. Високий вміст білка у зерні є також важливим чинником зростання кількості перетравного протеїну в кормових раціонах тварин, сприяє збільшенню виробництва продукції тваринництва.

Ефективність вирощування будь-яких культур значною мірою залежить від раціонального розміщення посівів у зонах та підприємствах, які мають сприятливі природно-економічні умови для їх вирощування. Доцільним також є оптимальна концентрація посівів, скажімо, цукрових буряків повинно бути 11-13% в структурі

посівних площ, соняшнику – до 20% і т. ін. Освоєння правильних сівозмін дає змогу додатково підвищити урожайність.

При вирощуванні технічних культур дуже важливим є дотримання технологічних вимог. Адже технічні культури виснажують землю. Тому високі врожаї цих культур можна вирощувати лише із застосуванням у комплексі мінеральних та органічних добрив, звісно, в оптимальних дозах.

Також для підвищення урожайності культур та зниження собівартості велике значення має впровадження у виробництво інтенсивних технологій, які би передбачали комплексну механізацію вирощування та збирання врожаю, вчасне виконання всіх потрібних технологічних операцій.

Значний вплив на отримання високих врожаїв має застосування відповідного сортового складу культур. Тому сьогодні в Україні є нагальна потреба у стимулюванні селекційної роботи.

Також дуже суттєвим чинником підвищення урожайності культур є вибір гарних попередників. Так, у Миколаївській області є власні вимоги щодо технології вирощування зернових культур.

В Єланецькому районі озиму пшеницю за інтенсивної технології висівати потрібно по чорним або зайнятим парах та гороху. Для вирощування за інтенсивною технологією рекомендовано наступні сорти: Одеська, Одеська-51, Куяльник та ін.

Для отримання 50-60 ц/га озимої пшениці необхідно внести по 40-50 т/га органічних добрив. Оптимальною дозою мінеральних добрив є 100-120 кг азоту, 60-80 кг фосфору та 40-60 кг калію на гектар.

До висіву озимих у ґрунті повинно бути 2,5-3 мг азоту, 10-12 мг фосфору та 15-20 мг калію на 100 г ґрунту. Азотні добрива вносять дрібно в період підкормки, а фосфорно-калійні – під основний обробіток та при висіву в рядки малими дозами.

Строки висіву тісно пов'язані із сортовими особливостями культур та вологістю ґрунту. Для досліджуваного господарства «Надія» оптимальними є строки з 15 по 25 вересня.

Оптимальна норма висіву при посіву по чорних парах – 4,0-4,5, по зайнятих парах та гороху – 4,5-5,0 млн. зернят на гектар. Глибина посіву для напівкарликових сортів становить 4-5 см, для високорослих – 5-6 см.

Підкормку азотом проводять на основі ґрунтової та рослинної діагностики. Перша (ранньовесняна) підкормка проводиться на початку поновлення вегетації. Друга – у фазі кущування – початку виходу в трубку прикореневим способом. Доза азоту для

першої та другої підкормки становить 30-50 кг/га. Третя підкормка (позакоренева) проводиться у фазі колосіння із розрахунку 30 кг азоту на гектар.

Для захисту посівів від шкідників, хвороб та бур'янів, а також перешкоджання поляганню проводять їх обробіток отрутохімікатами, гербіцидами або ретардантами наземним способом. Збирають пшеницю вирощену за інтенсивної технології як роздільним способом, так і прямим комбайнуванням.

Для більшості фахівців агропромислового комплексу нинішній 2012 виявився надзвичайно складним, в першу чергу щодо погодних умов, які супроводжували процес вирощування сільськогосподарських культур. Найбільший спад зернового виробництва спостерігався в степовому регіоні, характерною кліматичною особливістю якого є його посушливість. Вперше за останні 9 років ми стали свідками такої жорсткої комплексної дії негативних абіотичних (погодних) чинників. Тривала посуха в осінній період не дозволила отримати своєчасні і дружні сходи, морозна і малосніжна погода у другій половині зимового періоду призвела до значного пошкодження і загибелі слабозвинених рослин озимих, а спекотна і суха погода в весняно-літній період вегетації не дозволила рослинам наростити достатню вегетативну масу, що, безумовно, позначилося на формуванні продуктивності озимих та ярих культур. Разом з тим, очевидно, що не тільки погодні умови стали причиною такого незадовільного результату. Не секрет, що в останні роки з економічних міркувань в умовах сприятливого осіннього періоду і теплої зими в багатьох господарствах з різних причин уже стало правилом порушення вимог технології вирощування сільськогосподарських культур.

Висновки. Проблема стабільного та ефективного виробництва достатньої кількості сільськогосподарської продукції набуває все більшої актуальності. При цьому першочергова роль відводиться вирощуванню зернових та олійних культур, які справді є основними в рослинницькій аграрному виробництві. Недостатня ж врожайність їх пояснюється тим, що вирощування сільськогосподарських культур відбувається без чіткого дотримання аграріями науково обґрунтованих технологічних рекомендацій, насамперед це несвоєчасні сортооновлення і сортозміна, незбалансоване мінеральне живлення, недостатнє використання засобів захисту рослин і у меншій мірі несприятливі погодні умови протягом вегетаційного періоду. Всі перераховані вище фактори є причиною великого розриву між потенційною і фактичною врожайністю сільськогосподарських культур.

СУЧАСНІ ІНТЕНСИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ ВИРОЩУВАННЯ ОВОЧЕВИХ КУЛЬТУР

О.О. Кірушов, студент

Науковий керівник: к.е.н., доцент М.А. Домаскіна

Миколаївський національний аграрний університет

Розглянуті можливості підвищення продуктивності одного із основних напрямків рослинництва – овочівництва за рахунок впровадження інтенсивних технологій вирощування продукції.

Ключові слова: овочівництво, інтенсивні технології, ефективність.

Постановка проблеми. Овочівництву в Україні приділяють багато уваги, ця сфера рослинництва характеризується розвитком, водночас як позитивних, так і негативних тенденцій, які були замовленні різними причинами. З досвіду розвинутих країн очевидно, що одержання високих врожаїв овочевих культур можливе лише за впровадженням інтенсивних технологій їх вирощування. Але сільськогосподарські виробники мають малу поінформованість про використання цих технологій.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженню ефективного виробництва овочевої продукції та шляхам його підвищення велику увагу приділяли: В.І. Благодатний, В.В. Зіновчук, О.І. Лебединська, П.Т. Саблук, І.І. Червен, та інші науковці. Проте, незважаючи на цінність проведених досліджень, виникає необхідність аналізу факторів, що зумовлюють обґрунтування шляхів підвищення ефективності виробництва овочевих культур.

Постановка завдання. Розробці теоретичних та обґрунтування рекомендацій, направлених на підвищення ефективності сфери овочівництва та сприяння впровадженню інтенсивних технологій присвячено дану статтю.

Виклад основного матеріалу досліджень. Галузь овочівництва є складовою частиною загальнонаціонального продовольчого комплексу, формуючого національну безпеку України. Багаті вітамінами, клітковиною і мінеральними речовинами овочі мають велике значення в харчуванні людини, забезпечують повноцінний розвиток здорової нації.

Глобалізація економіки і входження України у світове економічне співтовариство гостро ставить питання щодо підвищення ефективності та зменшення ризиків при виробництві овочевої продукції. Україна вважається країною, яка має високу забезпеченість сільгоспугіддями [1].

В Україні спостерігається приріст виробництва овочевої продукції. За останні десять років виробництво овочів збільшилося від 5,3 до 8,0 млн. т або на 50%. При цьому обсяги посівних площ овочевих культур зменшились на 8% при збільшенні валового виробництва овочів за рахунок інтенсифікації.

Інтенсифікація овочівництва базується на застосуванні досягнень науково-технічного прогресу, використанні спеціальних сортів, раціональних форм організації та оплати праці. В овочівництві створено чимало інтенсивних технологій.

Суть інтенсивної технології полягає в оптимізації умов вирощування овочевих культур на всіх етапах їх росту і розвитку. В інтенсивній технології передбачаються розміщення посівів після кращих попередників у системі сівозмін, впровадження високоврожайних сортів інтенсивного типу, оптимальне забезпечення рослин елементами живлення з урахуванням вмісту їх у ґрунті, інтегрована система захисту рослин від шкідників і хвороб та знищення бур'янів, своєчасне і високоякісне виконання всіх технологічних прийомів, спрямованих на підвищення врожайності овочів і підтримання родючості ґрунту.

Впровадження у виробництво нових сортів та індустріальної технології вирощування їх повинно забезпечувати одержання високоякісної продукції, яка б відповідала вимогам міждержавних, державних і галузевих стандартів. Українська селекція дуже багата власними сортами, які не поступаються зарубіжним аналогам, та навіть в деяких випадках перевершують їх. Селекція овочевих культур ведеться з 40 видів рослин. Особливості сортів і гібридів вітчизняної селекції:

- максимальна адаптивність до місцевих ґрунтово-кліматичних умов;
- стійкість до біотичних і абіотичних факторів;
- високі смакові якості;
- наявність цінних біологічно активних речовин;
- придатність до технологічної переробки або тривалого зберігання.

Ось, наприклад, сорти томата для механізованого прибирання (селекції Інституту землеробства південного регіону НААНУ) Сармат, Інгулецький, Стожари, Легінь забезпечують високу врожайність (80-120 т / га), дружність дозрівання (80-85%), хороші фізико-механічні властивості плодів. Селекція перцю солодкого спрямована на створення ранньостиглих, холодостійких, а в останні роки - і жаростійких сортів і гібридів, таких як Лада, Велетень, Данко, Валюша, Злагода F1, Донецький сувенір F1 (селекції Донецької ОС ІОБ НААНУ). Основні напрями селекції баклажана: адаптивність до біотичних і абіотичних факторів, висока продуктивність і якість м'якоти плоду. Сорти баклажана: Біла лілея, Прем'єр, Фіалка Мереф'янська, Фиалочка [1].

Як свідчить світовий і вітчизняний досвід, різкого підвищення врожайності та якості продукції овочевих культур можна досягти при переході на їх вирощування з використанням зрошення і, зокрема крапельного. Крапельне зрошення - основа сучасних агротехнологій при вирощуванні овочевих культур, яке може значно сприяти підвищенню врожаю та зниження витрат на виробництво овочів [2].

Крапельне зрошення завдяки нормованій подачі поливної води з розчиненими в ній поживними речовинами безпосередньо в місце живлення рослини дає можливість в 1,5 і більше разів збільшити врожайність овочевих культур при одночасному поліпшенні їх якості.

У порівнянні з традиційним поливом (дощування або полив по борознах) крапельне зрошення має такі головні переваги:

- економія води в 2-5 разів. Ефективність зрошення досягає 85-90%, оскільки вода надходить безпосередньо в кореневу систему рослин;
- підвищення врожайності зрошуваних культур на 30-50% і поліпшення якості продукції;
- зменшення витрат мінеральних добрив;
- скорочення засобів захисту рослин, оскільки істотно зменшується кількість бур'янів (земля між рядами залишається сухою) і ураження хворобами (у порівнянні з традиційними системами зрошення, при яких змочується поверхня листя); виключення впливу вітру на процес зрошення;
- можливість використання мінералізованих вод, непридатних для поливу іншими методами;
- зведення до мінімуму або повне виключення шкідливого впливу на навколишнє середовище;
- зниження експлуатаційних витрат у порівнянні з енерговитратами інших способів зрошення.

Широкомасштабне застосування інтенсивних технологій в першу чергу пов'язано з технічним переоснащенням галузі. У світовій практиці при обробі культур сільськогосподарських культур все ширше застосовують комбіновані агрегати, що дозволяють значно знизити трудові та матеріальні витрати. Оскільки овочівництво є високо витратною галуззю сільськогосподарського виробництва, застосування таких агрегатів представляється вкрай важливим [3].

Серед інновацій інституту овочівництва і баштанництва НААН України технологічної спрямованості - сконструйована і успішно працює гідросівалка для

відкритого ґрунту, яка знижує ризики при отриманні сходів овочевих культур і забезпечує:

- наближення польової схожості насіння до рівня лабораторної;
- зменшення норми висіву насіння в 1,5-2 рази;
- використання при сівбі рідких органічних добрив, біологічних засобів захисту рослин, мікроелементів і т. д.;
- поява сходів через 7-10 діб після сівби;
- поява сходів культурних рослин раніше засмічених;
- прибавку раннього та загального врожаю;
- вирощування двох врожаїв на рік;
- можливість вирощування традиційно розсадних культур (томат, перець солодкий, селера) без використання розсади.

Високі і стабільні врожаї можна одержувати тільки при застосуванні органічно мінеральної системи удобрення. При цьому внесення мінеральних добрив потрібно коригувати залежно від вмісту рухомих їх форм у ґрунті та запланованого рівня врожайності. Ось, наприклад, введення у систему застосування добрив декількаразових позакоренових підживлень мікроелементами та стимуляторами росту, протягом вегетації, у оптимальних співвідношеннях для окремих культур, дозволяє підвищити врожайність овочевих культур на 12-17% та значно поліпшити якість продукції. Так за використання збалансованого позакоренового добрива на картоплі спостерігається збільшення вмісту крохмалю до 2%, вітаміну С — до 3%, значне зменшення нітратів. На солодкому болгарському перці спостерігається збільшення аскорбінової кислоти, а на томатах, окрім збільшення вітаміну С спостерігається збільшення вмісту органічних кислот та цукру.

Ефективність овочівництва відкритого ґрунту в значній мірі залежить від рівня транспортного обслуговування, так як вантажно-розвантажувальні роботи займають багато часу і вимагають значних затрат праці. Транспортне забезпечення є найважливішим чинником, що визначає своєчасність виконання виробничих процесів, підвищення якості і збереження одержуваної продукції. Оскільки в структурі матеріальних витрат на виробництво сільськогосподарської продукції на транспортні та вантажно-розвантажувальні роботи припадає 40-50%, підвищення ефективності цих робіт є одним з істотних резервів зниження собівартості.

Все частіше сільськогосподарські виробники припиняють використовувати сівозміни, хоч добре підібрані попередники у системі сівозміни спрямовані на підвищення родючості ґрунту і врожайності рослин.

Переваги систем землеробства з використанням сівозмін в овочівництві зводяться до наступного:

- профілактика появи або активного прояву хвороб, шкідників і стомлення ґрунту;
- виключається одностороннє виснаження ґрунту, що пов'язане з неоднаковою будовою кореневої системи та засвоюваній здатності різних овочевих культур;
- створюються передумови для раціонального використання органічних і мінеральних добрив;
- створюються передумови для інтенсивного використання ґрунту, отримання додаткової продукції при повторних або проміжних посівах.

Висновки. Вихід овочівництва з кризового стану можливий шляхом застосування допомоги з боку держави, розвитку наукових досліджень, інформаційної та інноваційно-інвестиційної моделі розвитку галузі в умовах сприятливого зовнішнього середовища. Все це досягається за допомогою розвитку інтенсивних технологій вирощування овочів шляхом пристосування до конкретних ґрунтово-кліматичних умов господарства, сорту і вимог замовника щодо готової продукції.

Особливістю технологій в овочівництві повинно бути:

- постійне збагачення новими сортами, гетерозисними гібридами, матеріалами, способами та прийомами вирощування;
- впровадження краплинного зрошення, мікродозування, фертигації;
- використання у вирощуванні плівкових укриттів.
- будівництво сучасних овочесховищ із використанням холодильного обладнання, що дасть змогу забезпечити рівномірне постачання продукції впродовж року незалежно від сезонного вирощування овочів, максимально зберегти показники якості та забезпечити мінімальні природні втрати при зберіганні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вітанов А. Стан галузі овочівництва в Україні/ А. Вітанов // Овочівництво. - №12.-2012.- С.5.
2. Технології вирощування овочевих культур при краплинному зрошенні в умовах України / [М.І. Ромащенко, О.Г. Корюненко, В.С. Матвієць та ін.] / Під ред. академіка УААН М.І. Ромащенка. – К., 2006. – 123с.
3. Про схвалення Концепції Державної цільової програми розвитку овочівництва та переробної галузі до 2020 року [Електронний ресурс] / – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua>

РИНОК ЗЕРНОВИХ КУЛЬТУР В УКРАЇНІ

А.Е. Колобова, студентка

Науковий керівник: к.е.н. Домаскіна М.А.

Миколаївський національний аграрний університет

Проаналізовано стан виробництва продукції зернових культур в Україні за останні роки. Визначено особливості формування ринку зерна основних культур, ступеню його негативних та позитивних тенденцій і факторів, що впливають на подальший розвиток галузі.

Ключові слова: ринок зерна, тенденції, зерновиробництво, зерновий сектор, державне регулювання, ринкові відносини.

Постановка проблеми. Зерновий сектор України є стратегічною галуззю економіки держави, що визначає обсяги пропозиції та вартість основних видів продовольства для населення країни, зокрема продуктів переробки зерна і продукції тваринництва, формує істотну частку доходів сільськогосподарських виробників, визначає стан і тенденції розвитку сільських територій, формує валютні доходи держави за рахунок експорту.

Цим підтверджується особливе значення ринку зерна для послідовного зміцнення економіки сільськогосподарських підприємств, які розвивають зернову галузь. Проблема реалізації продукції в ринкових умовах обумовлена наступними причинами: недосконалістю ціноутворення, слабо розвиненою інфраструктурою, низькою ефективністю зв'язків в ланцюгу «виробник – споживач», відсутністю необхідної інформації про стан ринку, недостатньою державною підтримкою. Ринкові відносини пов'язані зі створенням інфраструктури, що базується на різноманітні форм збуту, розвитку конкуренції та комерції. Збут характеризується появою нових ринкових каналів.

Поступово відбувається переорієнтація товаровиробників на альтернативні канали. При недостатній розвиненості інфраструктури багатоканальний збут і його різноманітні форми замінюються реалізацією більшої частини продукції посередницьким структурам.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значна кількість науковців переймалася дослідженням питань державного регулювання формування та розвитку ринку зерна. Серед численних наукових розробок подібного спрямування можна виокремити праці таких учених, як П. Гайдучий, І. Кириленко, М. Лобас, Т. Лозинська, П. Саблук та ін. [1 с.272].

Постановка завдання. Метою даної статті є аналіз стану виробництва продукції зернових культур в Україні за останні роки. Проаналізовано особливості формування ринку зерна основних культур, визначення ступеню його негативних та позитивних тенденцій і факторів, що впливають на подальший розвиток галузі.

Вітчизняний зерновий ринок, як це не прикро, все ще знаходиться на етапі становлення, тому залишаються невідпрацьованими методологія фінансово-економічного регулювання, інтервенційної політики, ціноутворення, інвестування, кредитування, дотування і підтримки доходів виробників в умовах перманентних системних криз. Несформованою з точки зору цілісності залишається інфраструктура. Поки що не створені прозорі правила гри на ринку для усіх його учасників, інституціональні стимули правового, фінансового, внутрігосподарського змісту, відсутня довгострокова стабілізаційна державна політика розвитку ринку зерна, інакше кажучи – стабільні умови забезпечення економічного інтересу виробника [2, с.400].

Ринкові відносини пов'язані зі створенням інфраструктури, що базується на різноманітні форм збуту, розвитку конкуренції та комерції. Збут характеризується появою нових ринкових каналів. Поступово відбувається переорієнтація товаровиробників на альтернативні канали. При недостатній розвиненості інфраструктури багатоканальний збут і його різноманітні форми замінюються реалізацією більшої частини продукції посередницьким структурам. Незважаючи на дещо песимістичні реалії щодо стану виробництва та експорту сільськогосподарської продукції, час від часу ці показники в державі покращуються. Протягом останніх років в Україні були отримані порівняно високі врожаї зернових культур. Це є свідченням того, що на шляху надзвичайно складних процесів ринкових перетворень у сільському господарстві держави визначилися певні позитивні зрушення.

Соціально-економічна криза в Україні кінця 90-х рр. ХХ ст. вплинула як на розвиток сільського господарства в цілому, так і на виробництво зерна, зокрема. Якщо в (1986, 1991)рр. виробництво зерна в країні в середньому становило 47,4 млн т, то в (1991, 1995)рр.–38 млн т, а у 2000р. – тільки 24,5млн т. І лише в останні роки виробництво зерна динамічно зростає: у 2010р. – 39,3млн т, у 2011р. – 56,7млн т[3, с.386].

У 2011р. під зерновими культурами було зайнято 15,7млн га (56 % загальної посівної площі), що на 4,2% більше ніж у 2010р.

Частка озимих культур у зерновому кліні склала 51% (8,0млн га), з яких під пшеницею було зайнято 6,5млн га (81% площ); ярих культур – 49% (7,7млн га). У 2011р. зернові й зернобобові культури вирощували 36,5тис. аграрних підприємств. Слід

зазначити, що продуктивність великотоварних підприємств значно вища за середній показник по цій категорії виробників.

Так, 2,3тис. виробників зернових і зернобобових культур з обсягом виробництва понад 5,0тис. т кожний отримали з гектара на 10,5ц збіжжя більше, ніж у середньому по аграрних підприємствах.

Слід зазначити, що у 2011р. отримано рекордний за роки незалежності врожай зернових і зернобобових культур (у 2008р. було 53,3млн, у 1990р. – 51,0млн т) переважно за рахунок підвищення їхньої врожайності до середньосвітового рівня. Такий урожай зернових культур зумовлено, в першу чергу, значним зростанням виробництва зернової кукурудзи, питома вага якої досягла 40% у загальному валовому зборі зерна (при середньому показнику за десять років 21%). Зерна продовольчих культур зібрано 23,7млн т (42% загального обсягу), що на 34% більше, ніж у 2010р. [4].

Як наслідок, рівень самозабезпеченості України зерном у 2011р. (відношення виробництва до внутрішнього використання в Україні, %) склав 192,9% .

Завдяки цьому Україна перетворюється на потужного експортера зерна на світовому ринку.

За підсумками 2011р. експорт сільськогосподарської продукції (група 1-24 УКТ ЗЕД) склав \$12,8млрд, імпорт – \$6,3млрд, що забезпечило додаткове надходження валютної виручки в Україну у сумі \$6,5млрд при загальному від’ємному зовнішньоторгівельному сальдо країни \$14,2млрд.

Така позитивна динаміка «аграрного» зовнішньоторгівельного сальдо була досягнута значною мірою за рахунок активного нарощування експорту зерна та технічних культур (до \$5,5млрд).

Слід зазначити, що в сучасних умовах на зерновий ринок України на глобальному рівні впливають такі головні фактори:

1. Демографічний. За даними ООН, населення планети в найближчі 100 років збільшиться до 12-1млрд людей (тобто вдвічі). Нині у світі виробляється більше 600млн. т пшениці. Тобто в найближчі 100 років у світовому масштабі необхідно збільшити виробництво пшениці на 500 – 600млн т. Виконання такого завдання під силу таким країнам, як Україна, які мають відповідні земельні ресурси та нереалізований на сьогодні потенціал збільшення виробництва зерна (перш за все, за рівнем урожайності).

2. Енергетичний. Зернові культури використовуються біопаливною промисловістю при виробництві енергоресурсів, при цьому зменшується їх

використання на продовольчі цілі, що призводить до збільшення дефіциту зерна і, відповідно, скорочення світових запасів.

Так, експерти ФАО прогнозують в 2012-2013 роках зниження світового виробництва зерна на 2,7 % в порівнянні з рекордним урожаєм 2011-2012 роках що приведе до зниження світових запасів на 25млн т.

3. Транснаціональний. Ринок зерна в Україні характеризується наявністю значної кількості ТНК, які збільшують свою присутність на ньому. В країні працює біля 10 потужних транснаціональних зернотрейдерів, які уміло використовують відсутність потужних конкурентів на внутрішньому ринку. Звідси – часто не виправдано низькі закупівельні ціни на зерно, що знижує прибутки сільгоспвиробників[5].

Так, рівень рентабельності виробництва зернових та зернобобових культур в сільськогосподарських підприємствах України у 2011р. склав 26,%, що хоча і є найвищим показником за останні 3 роки (2009р. – 7,3%, 2010р. – 14,2%. Причиною зниження прибутковості зернової галузі в останні роки є нерозвиненість аграрного ринку й інфраструктури збуту зерна, відсутність дієвого механізму державного регулювання ціноутворення на зернову продукцію в умовах як надвиробництва зерна, так і неврожаю, високий рівень кредитних ставок і недосконалість бюджетної підтримки галузі.

Отже, державне регулювання ринку зерна в Україні в сучасних умовах не відіграє стимуляційної ролі щодо зерновиробництва і поки не здатне ефективно реагувати на виклики глобальної економіки. Тому на державному рівні доцільно сформувати та задіяти ефективні механізми регулювання ринку зерна.

Політика державної підтримки нарощування зерновиробництва здійснюється Міністерством аграрної політики та продовольства України за такими основними напрямками:

- збільшення обсягів фінансування державних цільових програм;
- запровадження нових механізмів кредитування;
- посилення ролі Аграрного фонду у фінансуванні виробництва через механізми заготівлі майбутнього урожаю (строкові контракти);
- стимулювання залучення коштів на вітчизняних та закордонних (ІРО) фондових ринках;
- стимулювання приватних інвестицій (акціонування);
- податкове стимулювання;
- розвиток агрострахування.

Наукові установи Національної академії аграрних наук України разом з Міністерством аграрної політики та продовольства України розробили Програму «Зерно України – 2015», в якій визначено шляхи нарощування виробництва зерна, розкрито технологічні, економічні та нормативно-правові засади вирішення зернової проблеми.

З прийняттям цієї Програми передбачається розробка і впровадження низки підзаконних актів:

про державну і регіональну програми цільового розвитку зернового господарства;

про встановлення паритетності цін на зерно та матеріально-технічні ресурси для зернового господарства;

про стимулювання якості зерна та впровадження нових прогресивних технологічних процесів у вирощуванні, зберіганні, переробці і використанні зерна [6 с.48].

Прийнято інші нормативно-правові акти з метою стимулювання розвитку ринку зерна. Так, з боку Уряду надається підтримка сільськогосподарським товаровиробникам на виплату часткової компенсації витрат із посіву озимих культур, ярої пшениці, закупівлі мінеральних добрив вітчизняного виробництва.

Однак реалізація існуючих положень вищенаведених нормативно-правових документів досить часто знаходиться не на належному рівні, а недостатня системність та неузгодженість законодавства України, а також його вибіркове виконання, має негативний вплив на зерновиробництво і потребує вдосконалення механізмів державного регулювання ринку зерна.

На наш погляд, політико-правовий та організаційно-інформаційний механізми державного регулювання ринку зерна мають реалізовуватись за такими основними напрямками:

- створення системи моніторингу та прогнозування ринку;
- пошук та просування зерна на зовнішні ринки;
- стимулювання ринкового попиту на зерно як на внутрішньому, так і зовнішньому ринку;
- формування і розвиток інфраструктури зернового ринку, включаючи інформаційно-аналітичну систему, товарні біржі й оптові ринки, сільськогосподарські заготівельно-збутові та обслуговуючі кооперативи, агроторгові доми, ф'ючерсна торгівля тощо;

- захист інтересів вітчизняних виробників зерна на внутрішньому ринку та при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності;
- науково-технічне та інноваційне забезпечення розвитку ринку зерна;
- формування необхідної законодавчої та нормативно-правової бази та її гармонізація з вимогами Світової організації торгівлі.

Економічно-фінансовий механізм державного регулювання ринку зерна має спрямовуватись на узгодження цінової, бюджетної, податкової, кредитної політики, розвиток страхування в АПК.

Для стабілізації цін зернового ринку держава має здійснювати закупівельні (фінансові) і товарні інтервенції, координувати та узгоджувати цінову політику на загальнонаціональному та світовому ринках. При цьому доцільно враховувати досвід інших країн щодо застосування гарантованих, закупівельних, інтервенційних, заставних та інших видів цін.

Тобто основною функцією держави в регулюванні ринку зерна повинно залишатися передбачення ринкової ситуації. Від своєчасного виявлення змін на ринку зерна залежить ефективне оперативне втручання держави в ринкові процеси щодо експорту та імпорту зерна, додержання цінового паритету при міжгалузевому обміні продукцією, забезпечення потреб у зерні та продуктах його переробки за оптимальними цінами.

Має зрости роль державної підтримки зернового ринку, в тому числі за рахунок посилення ролі державних агентів (Аграрний фонд, Держрезерв, ДАК “Хліб України”). Крім того, необхідно вдосконалити систему кредитування за рахунок комерційних банків, створенню умов для полегшеного доступу до кредитних ресурсів, введенню системи складських свідоцтв, які можуть використовуватись для отримання кредитів під заставу.

Адже, вітчизняним виробникам зерна важко конкурувати із закордонними через наявність значної різниці у вартості кредитних ресурсів для аграрного сектора. Так, кредити в ЄС, які надаються аграрному сектору, коштують від 2 до 4%, у США – 0 %, в Україні – до 25-30% річних [7 с.5].

Державна політика щодо створення умов для ефективного функціонування ринку зерна повинна реалізовуватись за такими напрямками:

- стимулювання пропозиції (інтенсифікація виробництва) та ринкового попиту на зерно (тваринництво, переробка, експорт);

- створення системи маркетингу зернового ринку (аналіз стану внутрішнього і зовнішніх ринків, пошук і просування зерна на зовнішні ринки, інформаційне й науково-технічне забезпечення функціонування зернового ринку);

- підготовка та вдосконалення законодавства, яке має визначати форми, методи і напрями державного регулювання ринку зерна;

- розвиток системи річкових і морських припортових елеваторів для стимулювання експорту зерна.

Висновок. Процес формування національного ринку зерна в умовах глобалізації поки що перебуває на стадії становлення, а тому цей ринок ще далеко не повною мірою забезпечує виконання покладених на нього функцій і завдань, а саме баланс попиту та пропозиції, підвищення дохідності сільгоспвиробників, вирішення соціальних і екологічних проблем галузі.

Завдання державного регулювання зернового ринку полягає у забезпеченні процесу його стійкого розвитку зі збереженням властивості еквівісальності-динамічної взаємодії його складових. Важливою умовою забезпечення стабільності ринку зерна має стати застосування дієвих механізмів державного регулювання, суть яких полягає в забезпеченні збалансованості кількісних та якісних параметрів попиту і пропозиції на продукцію, що й буде предметом подальших наукових досліджень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Лозинська Т. М. Національний продовольчий ринок в умовах глобалізації : [моногр.] / Т. М. Лозинська. – Х. : Вид-во ХарPI НАДУ “Магістр”, 2007. – 272 с.
2. Економіка виробництва зерна (з основами організації і технології виробництва) : моногр. / [Бойко В. І., Лебідь Є. М., Рибка В. С. та ін.] ; за ред. В. І. Бойка. – К. : ННЦ ІАЕ, 2011. – 400 с.
3. Сільське господарство України : Стат. щоріч. за 2011 рік / за заг. кер. Ю. М. Остапчука ; Держкомстат України. – К., 2012. – 386 с.
4. Сільське господарство України у 2011 році [Електрон. ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
5. Крупнейшие зернотрейдеры Украины [Електрон. ресурс]. – Режим доступу : http://www.agroua.net/news/news_24610.html
6. Програма “Зерно України – 2015”. – К. : ДІА, 2011. – 48 с.
7. Членство в СОТ: перспективи аграріїв // Уряд. кур’єр. – 2012 – № 223. – С. 5. – 28 листоп.

СУЧАСНИЙ СТАН ФЕРМЕРСТВА НА МИКОЛАЇВЩИНІ

К.В.Мамчур, студентка

Науковий керівник: к.е.н., доцент Домаскіна М.А.

Миколаївський національний аграрний університет

Розглянуто напрями розвитку фермерства на Миколаївщині, основні досягнення фермерського руху та його проблеми.

Ключові слова: фермерство, фермерські господарства, сталий розвиток, ефективність функціонування.

Постановка проблеми. Одним із найважливіших напрямків здійснення земельної та аграрної реформи є створення та функціонування фермерських господарств. Для розвитку цих господарств, що стали невід'ємною частиною багатокладного сільського господарства, на сьогодні розроблено відповідну законодавчу базу. Проте лише прийняттям відповідних законів неможливо вирішити всі проблеми фермерства, яке здатне створити здорову конкуренцію іншим сільськогосподарським підприємствам.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Організація виробництва у фермерських господарствах була предметом дослідження багатьох сучасних вчених-аграрників, зокрема таких як С.П. Азізов, В.Я. Амбросов, О.Ю. Єрмаков, С.І. Дем'яненко, В.К. Збарський, М.В. Зубець, П.К. Канінський, М.Г. Лобас, П.М. Макаренко, М.Й. Малік, В.Я. Месель-Веселяк, О.М. Онищенко, П.Т. Саблук та ін.

Постановка завдання. Незважаючи на ґрунтовні дослідження сучасних вчених, ряд питань залишається нерозкритими. Тому метою нашого дослідження є проведення ретельного аналізу розвитку фермерства у Миколаївському регіоні, його проблем та окреслення основних перспектив його подальшого розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. На початку розвитку фермерства у 1990 році кількість фермерських господарств в Україні становила всього 82 одиниці. Після різкого зросту чисельності господарств у 1992-1993 роках спостерігалася практично послідовна тенденція до зростання загальної їх кількості безпосередньо до 2010 року. На 1 січня цього року кількість фермерських господарств в Україні склала 40676, що перевищує показник 1990-го року у 511 разів.

За даними Миколаївського обласного управління статистики, станом на 1 січня 2013 року у Миколаївській області зареєстровано 3966 фермерських господарств, діючими є тільки 80%. Загальна площа наданих сільськогосподарських угідь фермерських господарств області 347,9 тис. га, що складає 17,3% загальної площі цих

угідь області. Середній розмір господарства 80,2 га сільгоспугідь, в тому числі 79,1 га ріллі.

Питома вага кількості фермерських господарств Миколаївської області та їх сільгоспугідь в показниках України в цілому у 2012 році проти 1995 року зменшилася і останні роки має тенденцію до зниження (табл. 1).

Таблиця 1

**Кількість фермерських господарств та
площі їх сільськогосподарських угідь (станом на кінець року)***

Показники та регіони	Роки						2012р. у % до 1995р.	2012р. у % до 1995р.
	1995	2000	2005	2010	2011	2012		
Кількість господарств								
- Миколаївська область	4981	4260	4445	4555	4520	3966	79,6	87,7
- Україна в цілому	34778	38428	42445	41524	40965	40676	117,0	99,3
Загальна площа, тис. га:								
а) сільгоспугідь								
- Миколаївська область	99,6	134,4	273,8	361,1	362,5	347,9	349,3	96,0
- Україна в цілому	786,4	2157,6	3661,2	4290,8	4345,9	4389,4	558,2	101,0
б) ріллі								
- Миколаївська область	90,6	129,0	269,3	355,7	357,4	341,8	377,3	95,6
- Україна в цілому	718,5	1994,0	3492,6	4161,9	4221,9	4260,7	593,0	100,9
Частка (%) Миколаївщини у загальноукраїнських показниках:								
а) кількості господарств	14,32	11,09	10,47	11,0	11,0	9,8	-4,6	-1,3
б) площі сільгоспугідь	12,67	6,23	7,48	8,4	8,3	7,9	-4,7	-0,4
в) ріллі	12,61	6,47	7,71	8,5	8,5	8,0	-4,6	-0,4

* за даними Головного управління статистики в Миколаївській області та власними розрахунками

Найбільші темпи зростання кількості фермерських господарств в області спостерігалися в 1992-1994 роках. Пік зростання відбувся у 1995 році. Після цього темпи приросту різко зменшилися і на протязі наступних чотирьох років чисельність господарств постійно зменшувалася.

Переломним став 2000 рік. Після виходу Указу Президента «Про невідкладні заходи щодо прискорення реформування аграрного сектора економіки» ситуація дещо змінилася. У 2001 році проти 2000 року загальна чисельність фермерських господарств по Україні збільшилася на 3171, або на 8,3%, по області – на 113 господарств (2,7%).

Частка фермерських господарств у загальній площі сільгоспугідь області невпинно зростає. В 1995 році це було лише близько 5% і така ситуація залишалася до

2000 року, а на початок 2012 року частка фермерів складала вже 17,3% площі сільгоспугідь області.

З роками частка фермерських господарств в аграрному секторі області по валовій продукції постійно зростає. Найвищого рівня цей показник досяг в 2008 році – 12,2%, в тому числі продукція рослинництва – 15,8%. У 2012 році ці показники відповідно становлять 11,9% та 15,3%. Частка тваринництва залишається досить низькою – 0,5%, що пояснюється рядом об'єктивних причин, які склалися в сільському господарстві країни.

Для більш ретельного аналізу функціонування фермерських господарств, всі адміністративні райони області були розподілені за агрокліматичними зонами: північна, центральна та південна. Проаналізувавши дані, бачимо, що близько половини кількості фермерських господарств відносяться до північної зони Миколаївської області. Співвідношення за кількістю господарств між центральною та південною зонами майже однакове. Незважаючи на те, що за кількістю фермерських господарств Миколаївщина займає другу сходинку (після Одеської), спостерігається тенденція до зменшення загального числа господарств області.

На 1.01.2013 року найбільша кількість фермерських господарств створена в Жовтневому районі – 387 (південна зона), далі у Березнегуватському (383) та Баштанському (378) районах. Найменша кількість зареєстрованих фермерських господарств у Врадіївському, Очаківському та Кривоозерському районах – 85, 114 та 124 відповідно.

За останні десять років постійно відбуваються зміни у розподілі сільськогосподарських угідь (у т.ч. ріллі) фермерських господарств по агрокліматичних зонах області. Постійно зростає питома вага сільгоспугідь фермерських господарств північної зони. І якщо в 1993 році господарства цієї зони займали лише третю частину всіх фермерських земель області (при цьому майже на 7% поступаючись фермерам південної зони), то в 2012 році ця частка складає вже понад 50% загальної площі всіх фермерських господарств області, що порівняно з 1993 більше у 1,5 рази.

З роками спостерігається тенденція до збільшення частки фермерських земель у загальній площі сільськогосподарських угідь області. Частка земель фермерів регіону перевищує загальноукраїнський показник більш як вдвічі. У 2012 році порівняно із 2000 роком частка фермерських земель збільшилася більш ніж в два рази, а порівняно із 1995 роком – більш ніж втричі.

Однак частка фермерів у вартості валової продукції сільського господарства області залишається низькою, і зросла значно менше, ніж площа угідь. Це пояснюється необґрунтованим зростанням площ фермерських земель.

В структурі земельних площ фермерських господарств області сільськогосподарські угіддя в цілому по області складають 99,8%. Ступінь розораності фермерських земель досить високий і склав в середньому по області 98,8%. Порівняно з 1991 роком частка ріллі підвищилася приблизно на 7%. При цьому значно скоротилися площі під пасовищами – більш ніж у два рази.

Аналізуючи дані за останні роки (табл. 2), можемо отримати уявлення про структуру посівних площ основних сільськогосподарських культур у фермерських господарствах області.

Таблиця 2

**Структура посівних площ основних сільськогосподарських культур
по фермерських господарствах Миколаївської області, %***

Показники	Роки					Всі категорії господарств у 2012 р.
	2000	2005	2010	2011	2012	
Вся посівна площа	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Зернові та зернобобові культури	<u>58,4</u> 100,0	<u>59,6</u> 100,0	<u>59,0</u> 100,0	<u>56,8</u> 100,0	<u>53,7</u> 100,0	<u>56,3</u> 100,0
в т.ч.						
озимі зернові	54,9	58,3	74,3	68,6	45,6	41,8
ярі зернові	45,1	41,7	25,7	31,4	54,4	58,2
Технічні культури	<u>37,8</u> 100,0	<u>38,5</u> 100,0	<u>39,8</u> 100,0	<u>41,9</u> 100,0	<u>44,7</u> 100,0	<u>36,1</u> 100,0
в т.ч.						
цукрові буряки (фабричні)	1,1	1,2	-	-	0,2	0,3
соняшник	95,6	85,4	79,5	82	86,3	88,9
соя	2,3	9,2	4,5	4,7	8,3	7,0
інше	1	4,2	16	13,3	5,2	3,8
Картопля і овоче-баштанні культури	<u>1,8</u> 100,0	<u>0,7</u> 100,0	<u>0,7</u> 100,0	<u>0,6</u> 100,0	<u>0,6</u> 100,0	<u>2,9</u> 100,0
в т.ч.						
картопля	4,6	10,8	10,4	10,4	13,3	44,9
овочі	47,2	72,6	54,7	69,3	69,5	47,7
інше	48,2	16,6	34,9	20,3	17,2	7,4
Кормові культури	<u>2,0</u> 100,0	<u>1,2</u> 100,0	<u>0,5</u> 100,0	<u>0,7</u> 100,0	<u>1,0</u> 100,0	<u>4,7</u> 100,0
в т.ч.						
кукурудза на силос і зелений корм	34,9	35,4	24,2	23,2	48,9	30,6

* за даними Головного управління статистики в Миколаївській області

Найбільшу частку займають посіви під зерновими, їх площі посівів збільшувалися до 2010 року (табл.2) – порівняно із 2000 роком в 3,9 рази. Проте рівень

посівів зернових залишається майже стабільним, на сьогодні він дещо знизився. Значну частину фермерських посівних площ займають посіви технічних культур, серед яких перевага надається вирощуванню соняшнику. У 2000 році посіви цієї культури серед технічних займали понад 95%. Однак на сьогодні спостерігається стійка тенденція до зменшення площ під соняшником.

Протягом 2012 року фермерськими господарствами регіону було вироблено валової продукції сільського господарства в постійних цінах 2010 року на суму 668,1 млн грн (табл. 3). Це складає лише 6,4% виробленого фермерами країни та 9,6% виробленого сільгосппідприємствами області. При цьому 98,2% (656,3 млн грн) отримано від виробництва продукції рослинництва і лише 1,8% від виробництва продукції тваринництва. Відбулося незначне скорочення обсягів виробництва порівняно із попереднім роком. У 2012 році спостерігається скорочення обсягів рослинницької продукції та відповідно незначне збільшення обсягів тваринницької продукції.

Таблиця 3

**Валова продукція фермерських господарств та
їх частка у загальному виробництві***

Показники	Миколаївська область					
	1995р.	2000р.	2005р.	2010р.	2011р.	2012 р.
Вартість валової продукції сільського господарства (в постійних цінах 2010 року), млн грн - всього	...	122,6	503,6	789,5	997,4	668,1
у т.ч.: рослинництва	...	121,8	496,0	780,1	987,4	656,3
тваринництва	...	0,8	7,6	9,4	10,0	11,8
Частка фермерських господарств (%) у вартості продукції:						
а) сільського господарства в цілому	1,1	2,8	8,3	10,6	11,9	9,6
б) рослинництва	1,4	4,5	11,5	14,0	15,3	13,0
в) тваринництва	0,7	0,4	0,4	0,5	0,5	0,6

* за даними Головного управління статистики в Миколаївській області

Вартість валової продукції фермерів Миколаївської області порівняно із 2000 роком збільшилася у 5,5 разів (відповідний показник в цілому по країні складає 3,9 разів). Досить незначним залишається внесок фермерів у виробництво продукції тваринництва. Однак до нинішнього року спостерігалось стійке збільшення валової продукції тваринництва.

Незважаючи на здавалося б позитивні зрушення у розвитку фермерства в області, внесок фермерських господарств в економіку регіону залишається на недостатньому рівні. Так, зернові та зернобобові було зібрано в 2012 році з площі в 181,1 тис. га, що складає 29,5% зібраної площі сільгосп підприємств. При цьому валовий збір вказаних культур становив 3992,6 тис. ц, що становить 24,6% валового збору сільгосп підприємствами (табл. 4).

У 2012 році фермерськими господарствами області було вироблено зерна (у вазі після доробки) 1828,3 тис. ц, що вдвічі менше, проте втричі більше, ніж у 2000 році. Виробок складає 7,2% виробництва зерна фермерами країни.

Таблиця 4

**Обсяги виробництва основних видів продукції
по фермерських господарствах, тис. т***

Види продукції	Роки						Довідково сільгосп- підприємства у 2012р.
	1995	2000	2005	2010	2011	2012	
Зерно, тис. ц	424,0	537,5	2368,6	3343,9	4070,6	1828,3	7512,4
Соняшник	98,1	231,5	692,0	1142,5	1498,0	1303,8	5491,4
Цукрові буряки (фабричні)	166,2	28,8	181,6	-	-	7,5	589,7
Картопля	1,1	2,9	22,2	22,1	37,9	39,3	69,8
Овочі	8,0	19,0	139,7	168,6	356,4	307,8	2817,0
М'ясо всіх видів у забійній масі, т	300	200	116	159	157	160	5212
Молоко	37	56	1080	1681	2062	2354	36078
Яйця, тис. шт.	100,0	532,0	645,0	384,0	463,0	322	418245

* за даними Головного управління статистики в Миколаївській області

Висновки. Незважаючи на значні здобутки фермерства на Миколаївщині, внесок цих господарств в економіку області залишається досить низьким. Це пов'язане в першу чергу із малоземельністю фермерських господарств, низьким рівнем забезпеченості матеріально-технічної бази, її значним зношенням та старінням. Накладає відбиток на розвиток фермерства і відсутність чітко організованої роботи асоціації фермерів, низька поінформованість фермерів стосовно сучасних технологій, їх мало активність у створенні кооперативів різних організаційних та виробничих ланок.

ЗЕМЕЛЬНІ РЕСУРСИ ТА ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЇХ ВИКОРИСТАННЯ

О. В. Нікіфоров, студент

Науковий керівник: к.е.н., доцент Домаскіна М. А.

Миколаївський національний аграрний університет

Розглянуті питання щодо використання земельних ресурсів, запропоновано першочергові шляхи підвищення ефективності використання земель сільськогосподарського призначення.

Ключові слова: земельні ресурси, ефективність використання земель, екологобезпечне використання земельних ресурсів.

Постановка проблеми. Ефективне використання земельних ресурсів має винятково важливе значення для сталого розвитку аграрного сектора України, а також вони забезпечують життєдіяльність населення держави, створюють сировину для переробної промисловості. Цьому має бути підпорядковане реформування земельних відносин, на основі якого здійснено перехід до різних форм власності на землю, запроваджено платне землекористування тощо. Проте в державі поки що не вирішено проблему забезпечення раціонального та екологобезпечного використання земельних ресурсів.

Проблема ефективного використання земель сільськогосподарського призначення в Україні дедалі більше ускладнюється. Сьогодні це має різні аспекти, головними з яких є економічний, організаційний та екологічний. Рівень використання земель в Україні нині настільки критичний, що подальша деградація потенціалу земельних ресурсів у сільському господарстві може мати катастрофічні наслідки, котрі відповідним чином, безперечно, позначатися на загальному рівні продовольчої безпеки країни, здоров'ї нації тощо.

Сучасний стан земельних відносин у сфері сільськогосподарського виробництва є наслідком земельної реформи, у результаті якої значна частина угідь внаслідок реформування сільськогосподарських підприємств на засадах приватної власності на землю, була передана у приватну власність членам цих підприємств, після чого процес реформування земельних відносин дещо призупинився.

Аналіз останніх наукових досліджень і публікацій. Проблема використання земель сільськогосподарського призначення присвячено роботи таких науковців, як Б. Данилишин, Д. Добряк, С. Дорогунцов, С. Кваша, В. Месель-Веселяк, П. Саблук, А. Третяк, М. Хвесик та ін.

Постановка завдання. В Україні ринкові перетворення земельних відносин недостатньо науково та економічно обґрунтовані. Загострюється проблема ефективного та екологобезпечного використання земель, тому метою нашого дослідження є аналіз питань, які пов'язані з використанням земельних ресурсів, та визначення першочергових шляхів підвищення ефективності використання земель сільськогосподарського призначення.

Вкладення основного матеріалу дослідження. Україна за наявності родючих земель – одна з найбагатших країн світу. Висока природна продуктивність ґрунтового покриву визначає провідну роль земельного фонду, як одного з важливих видів ресурсів економічного розвитку України, її національного багатства, головного засобу виробництва в сільському господарстві. Рівень використання земельних ресурсів характеризує Україну як державу, в якій надзвичайно широко і екологічно-незбалансовано використовуються ці ресурси.

Земельні ресурси — сукупні ресурси земельної території як просторового базису господарської діяльності людей, засобу виробництва та її біологічної продуктивності. До них належать землі, що використовуються або можуть бути використані людиною. В Україні переважають ресурси сільськогосподарського використання.

Земля є невід'ємною частиною нашого життя і нашого існування, вона:

- як природний об'єкт, що охороняється законом, існує незалежно від волі людини, земля виконує екологічну функцію;
- як місце й умова життя – соціальну;
- як територія держави, просторова межа державної влади – політичну;
- як об'єкт господарювання – економічну функцію.

Цілком іншу роль виконує земля у сільськогосподарському виробництві і лісовому господарстві, вона слугує не тільки загальною умовою праці, але і головним, основним засобом виробництва, предметом праці. Земельний фонд України характеризується наявністю високого біопродуктивного потенціалу, в його структурі переважають землі з родючими ґрунтами, основна база землеробства країни розміщується на ґрунтах чорноземного типу. Оброблюючи землю як предмет праці, людина перетворює її в засіб праці.

Велику роль у сільськогосподарському виробництві грає родючість ґрунтів. Родючість ґрунту забезпечує врожай сільськогосподарських культур, і навіть біологічну продуктивність дикої рослинності. Залучений в сільсько- господарську обробку ґрунт стає для людини найважливішим засобом виробництва. У процесі

використання природна продуктивна спроможність землі не зменшується, а збільшується при її раціональному використанні [1].

Істотною особливістю землі є її незамінність, тобто, неможливість використовувати замість неї які-небудь інші засоби виробництва. А це створює об'єктивну необхідність підвищення рівня інтенсивності використання земельних ділянок шляхом вкладання додаткових ресурсів із метою одержання більшої кількості продукції з одиниці земельної площі [2].

Серед загальних напрямів ефективного використання земельних ресурсів у будь-якому господарстві слід віднести наступні:

1. Підвищення родючості ґрунтів є основною умовою зростання врожайності сільськогосподарських культур й у кінцевому підсумку виконання завдань із реалізації продовольчої програми.

2. Величезний резерв підвищення родючості землі - внесення органічних і мінеральних добрив. Підвищення родючості ґрунту відбувається з урахуванням комплексного підходу до використання земельних ресурсів.

Основними його ланками є раціональне застосування добрив, закладення на задану глибину насіння сільськогосподарських культур, що вирощуються, системи повернення в ґрунт органічної речовини як поживних залишків, використання засобів захисту рослин, освоєння сівозмін, ведення насінництва. Реалізація такого комплексу заходів не порушує екологічних вимог та знижує видатки виробництво зерна.

3. З метою отримання додаткового доходу земель і підвищення ефективності використання, їх можна здавати у найм (наприклад, фермерам). При розрахунку величини орендної плати пропонується як базу використовувати ставку земельного податку. Розмір орендної плати змінюватиметься залежно від величини диференціальної ренти, одержуваної орендарем.

4. Важливим кроком зростання ефективності виступає технічне переозброєння і насичення сільського господарства сучасними сільськогосподарськими засобами виробництва.

5. Важливим засобом управління і виробництва є раціональна організація земельної території. Організація земельної території – це найефективніше розміщення біля господарства і всіх сільськогосподарських угідь, об'єктів основних засобів, об'єктів виробничого і невиробничого призначення, дорожньої мережі, захисних насаджень, води та інших природних ресурсів.

Підвищення економічної ефективності використання земельних угідь стає особливо важливими в умовах функціонування ринку земель та залучення земель до

економічного обігу. В умовах формування земельного ринку питання ціноутворення є досить актуальними, при цьому земля стане ціноутворюючим фактором, що буде сприяти підвищенню собівартості виробництва продукції сільського господарства, також пошук напрямів інтенсивного використання землі, вибору виробничого напрямку, оптимізація поєднання галузей виробництва [3].

Важливою умовою для поліпшення становища структури земельних угідь в сільському господарстві є необхідність посилення землевпорядного забезпечення агропромислового комплексу [4].

В умовах економічної кризи використання земельних ресурсів повинно бути тісно пов'язано з оптимальним поєднанням інших елементів ресурсного потенціалу.

На сьогодні в Україні існують такі негативні фактори у розвитку господарств: майже всі сільськогосподарські роботи, особливо у тваринництві, виконуються вручну, що значно підвищує високу трудомісткість продукції; низька організація збуту сільськогосподарської продукції; спостерігається високий ступінь розораності і деградації ґрунтів, що перешкоджає розвитку сільського господарства [5].

Отже, для організації ефективного використання та охорони земельних ресурсів сільськогосподарського призначення, відтворення і підвищення їх родючості потрібно розробити програми удосконалення землекористування, відновлення і збереження корисних властивостей земель різного цільового призначення та функціонування, створити систему спостереження за станом земельних ресурсів, збереження і відтворення земельних ресурсів від деградації і забруднення.

З метою підвищення ефективності використання земельних ресурсів в сільськогосподарських підприємствах необхідно збільшити в їх структурі такі складові елементи, як: мінеральні та органічні добрива; високо-кондиційне насіння високоврожайних сортів і гібридів сільськогосподарських культур, що забезпечить найбільший приріст продукції при зменшенні собівартості її виробництва.

Результати наукових досліджень показують, що для удосконалення земельних відносин і підвищення ефективності використання сільськогосподарських земель з метою забезпечення продовольчої безпеки країни необхідно:

- продовжити формування законодавчої та нормативної бази з питань аграрного землекористування і запровадження ринку сільськогосподарських земель;
- опрацювати механізм включення в економічний оборот вартості землі як капіталу нарівні з іншими засобами виробництва;

— провести землеустрій і землевпорядкування сільських територій новостворених сільськогосподарських підприємств відповідно до вимог концепції сталого розвитку та застосування контурно-меліоративної організації території;

— удосконалити методику нормативної грошової оцінки земель, запровадити автоматизовану систему обліку платників земельного податку та плати за землю;

— удосконалити порядок і систему ведення земельного кадастру й моніторингу земель та забезпечити землевласників і землекористувачів інформацією про якість ґрунтів;

— розробити цільову програму відтворення родючості ґрунтів та її послідовну реалізацію;

— посилити контрольно-стимулюючу функцію держави щодо раціонального використання та охорони земель сільськогосподарського призначення.

Сподіваємося, що перераховані вище шляхи підвищення ефективності використання сільськогосподарських земель будуть проведені з боку держави, а також отримують підтримку зі сторони користувачів та власників земельних ділянок.

Висновки. Результати дослідження вказують на важливість ефективного використання земель сільськогосподарського призначення. Головне полягає в тому, що ці землі є джерелом якісних продуктів харчування населення. Фінансова підтримка з боку держави, інвестиції у сільське господарство та екологічнобезпечне використання земель сільськогосподарського призначення мають стати першочергово вирішеними питаннями.

ЛІТЕРАТУРА

1. Третяк А.М. Управління земельними ресурсами: Навч. посібник / Третяк А.М., Дорош О.С. – К. : ТОВ "ЦЗРУ", 2006.– 462с.

2. Асташов А.М. Організація сільськогосподарського виробництва. -М: Академічний проект Альма Майстер. -2007. -463 з.

3. Баранчик І.І. Проблеми трансформації аграрної економіки України в ринкове середовище: Монографія. – К.: Науковий світ, 2000. – 87С.

4. Петренко Ж.А. Умови та напрямки ефективного використання сільськогосподарських угідь // Вісник Полтавської державної аграрної академії. - №4. – 2006. – С. 198-201.

5. Лактіонова Г.П. Проблема раціонального використання земельних ресурсів // Сучасні проблеми гуманізації та гармонізації управління: Матеріали 3-ї Міжнар. наук.-практ. конф. - Харків, 2002. - С.243-245.

СУТНІСТЬ ТА ЗНАЧЕННЯ МАЛИХ ФОРМ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРЮВАННЯ

М.В. Носов, студент

Науковий керівник: к. е. н., доцент Домаскина М.А.

Миколаївський національний аграрний університет

У статті розглянуто основні підходи до тлумачення поняття “малі форми сільського господарювання”; наводиться власне визначення його економічної сутності; досліджено значущість розвитку малих форм сільського господарювання для ефективної діяльності аграрного сектору України.

Ключові слова: малі форми сільського господарювання, аграрний сектор, організаційно-правова структура, ефективність.

Постановка проблеми. Розвиток малих форм сільського господарювання є одним із найважливіших напрямів економічних перетворень у країні. Концепція їх подальшого розвитку повинна передбачати як створення загальних ринкових передумов – ринкової інфраструктури, мотиваційного механізму, так і спеціальну державну систему підтримки. Ці дві ланки концепції можуть реалізуватися в комплексі. Саме тому різнобічна підтримка малих форм сільського господарювання в аграрному секторі має бути віднесена до провідних цілей державної політики, здійснюваної як на державному, так і на регіональному рівнях в умовах ринкових відносин. Однак досі недостатньо досліджено саме поняття “малі форми сільського господарювання”. Проблема полягає в тому, що за останні роки у пресі, науковій та прикладній літературі, ділових колах спеціалістів, менеджерів і серед простих людей міцно входять у вжиток такі поняття, як “мале підприємництво”, “малий бізнес”, “малі і середні підприємства”, “підприємства малого та середнього бізнесу”, “малий бізнес як сектор економіки”, “підприємці малого бізнесу”, “підприємництво і малий бізнес” тощо. Такий набір, здебільшого, синонімів призвів до витіснення з ужитку термінології “малі форми сільського господарювання”.

Тому сьогодні, на наш погляд, необхідні великомасштабні дослідження з різних аспектів розвитку малих форм сільського господарювання в аграрному секторі. Виконані дотепер дослідження мають, на жаль, достатньо фрагментарний характер. У багатьох випадках це пояснюється відсутністю єдиного підходу не тільки до визначення малих форм сільського господарювання взагалі, а й малого та середнього підприємства зокрема.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-методологічні засади дослідження проблем малих форм сільського господарювання були закладені ще у

XVIII ст. у працях таких економістів, як А. Сміт, Д. Рікардо, Ж.-Б. Сей, Р. Кантільйон, та знайшли свій подальший розвиток у численних дослідженнях М. Вебера, В. Зомбарта, Д. Кейнса, П. Самуельсона та ін. Теоретичні проблеми формування малих форм сільського господарювання в аграрному секторі України знайшли своє відображення у працях українських вчених, зокрема С. Баланюка [1], В. Збарського [2], С. Онисько [3], О. Онищенко [4], І. Свиноуса, М. Шульського та багатьох інших. Але єдиного погляду щодо трактування малих форм сільського господарювання немає. Зокрема, основна увага приділяється здебільшого малим формам господарювання, фермерським господарствам, господарствам населення, особистим селянським господарствам або розглядаються окремі аспекти їх функціонування.

Тому існуючі на сьогодні проблеми в розвитку малих форм сільського господарювання зумовлюють наявність широкого поля досліджень щодо ефективної їх діяльності.

Постановка завдання. Завданням статті є визначення сутності малих форм сільського господарювання. Поставлена мета зумовила необхідність вирішення таких завдань: проаналізувати результати досліджень зарубіжних і вітчизняних учених з трактування поняття “малі форми сільського господарювання”, виділити їх складові, дати власне визначення сутності малих форм сільського господарювання.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасних умовах господарювання зростає актуальність досліджень малих форм сільського господарювання. Вони є одним із головних чинників забезпечення продуктами харчування населення, досягнення позитивного сальдо місцевих бюджетів і державного бюджету України. Однак має місце неузгодженість змісту та неоднозначність трактування сутності малих форм сільського господарювання, що обмежує можливості виявити проблеми в їх діяльності. Враховуючи нинішню складну економічну ситуацію та недосконалість нормативно-законодавчих актів, неможливо чітко провести межу між малими формами сільського господарювання, враховуючи лише один показник – площу землекористування.

До малих форм сільського господарювання переважно зараховують особисте селянське господарство, що регулюється Законом України “Про особисте селянське господарство”. Крім того, чітко не визначено розміри особистого селянського господарства. У ст. 5 Закону України “Про особисте селянське господарство” наголошено, що “розмір земельної ділянки може бути до 2 га. Проте він може бути збільшений за рахунок паїв, які передані в користування”. Однак існують регіони, де розмір земельного паю коливається від 6 до 8 га. Отже,

максимальна площа земельної ділянки особистого селянського господарства може коливатися в межах 10 га (за умови, що це один власник паю). За західними стандартами – це вже фермерське господарство, яке оподатковується як суб’єкт підприємницької діяльності, воно працює у сфері виробництва сільськогосподарської продукції, а його власник є платником фіксованого сільськогосподарського податку, який у кілька разів більший, ніж плата за землю.

Часто в економічній літературі можна зустріти поняття “домашнє господарство”, або “домогосподарство”. Цю категорію окремі вчені ототожнюють з поняттями “особисте підсобне господарство” та “особисте селянське господарство” і зараховують до господарств населення (за визначенням Держкомстату України). Зокрема, зазначається, що домогосподарство – це сукупність осіб, які спільно проживають в одному житловому приміщенні або його частині, забезпечують себе всім необхідним для життя, ведуть спільне господарство, повністю або частково об’єднують і витрачають кошти. Ці особи можуть перебувати в родинних стосунках або стосунках свояцтва, не перебувати у будь-яких із цих стосунків, або бути і в тих, і в інших.

В “Економічній енциклопедії” домашні господарства трактуються як “господарства, які ведуть одна або кілька осіб, що мають спільне житло, з метою відтворення робочої сили та розвитку особистості на основі кінцевого споживання продуктів сфери матеріального і нематеріального виробництва”.

Відповідно до визначень органів статистики, до особистих селянських господарств належать домогосподарства, місце проживання яких зареєстровано на території сільських населених пунктів, членам яких, згідно із чинним законодавством, надані земельні ділянки цільового призначення – “для ведення особистого селянського господарства” (включно із ділянками, які були надані раніше з цільовим призначенням) та “для ведення особистого підсобного господарства”.

Домогосподарство може складатися з однієї особи (ст. 1 Закону України “Про Всеукраїнський перепис населення”). Члени домогосподарства можуть займатися будь-якими видами діяльності, у тому числі й веденням особистого селянського господарства як різновиду сільськогосподарської діяльності.

За висновком О.М. Онищенка, до господарств населення належать “домогосподарства, які тією чи іншою мірою займаються виробництвом сільськогосподарської продукції переважно для власного споживання” [4, с. 48; 10, с. 59].

Особисті селянські господарства неправомірно ототожнюють із домашнім господарством. Якщо домашнє господарство, як зазначає Х. Холай, є формою організації споживання продуктів і послуг, то особисте селянське господарство – це форма виробництва продуктів і доходу, відтворення особистої власності. Розвиваючи цю думку, І.Х. Райг зауважує, що в разі, коли на присадибній ділянці не вирощують сільськогосподарські культури, а використовують її для декоративного садівництва, ОСГ належить до домашнього господарства.

Згідно із системою національних рахунків ООН, до домогосподарств можна зарахувати також населення, яке перебуває в різних колективах: вихованців будинків дитини та інтернатів, військовослужбовців строкової служби, інвалідів у будинках інвалідів, ув'язнених та ін..

Таким чином, основні відмінності домашніх господарств від особистих селянських господарств і в цілому господарств населення, за висновком С. Баланюка, полягають у тому, що:

- по-перше, метою функціонування домогосподарств є відтворення робочої сили та розвиток особистості на основі споживання продуктів сфери матеріального і нематеріального виробництва, а господарств населення – самозабезпечення продуктами харчування;

- по-друге, домогосподарства є суб'єктом національної економіки, відображають рівень макроекономіки, а господарства населення – суб'єктом аграрного сектору економіки, які виробляють сільськогосподарську продукцію [1, с. 81].

Ми поділяємо думку С. Баланюка і вважаємо, що “господарства населення” є складовою категорії “домашні господарства” [1, с. 80].

Отже, домашні господарства – це такі, що, маючи у своєму розпорядженні певні фактори виробництва, самостійно вирішують питання про доцільність використання останніх. Як правило, такі власники прагнуть за допомогою використання наявних ресурсів (робоча сила, капітал, включаючи орендовані

землі й позиковий капітал) підвищити ефективність його ведення. Домашнє господарство охоплює головним чином сферу сім'ї, а особисте селянське господарство – сферу сільськогосподарського виробництва, домашнім господарством займаються всі члени сім'ї, тоді як в ОСГ – лише окремі члени сільської родини.

Також доцільно зауважити, що поняття “особисте підсобне господарство” та “особисте селянське господарство”, згідно з роз'ясненням Держкомзему України,

за змістом тотожні. Проте висловлюються думки щодо економічної доцільності назви господарства селянина “особисте підсобне господарство” чи “особисте селянське господарство”. Так, відповідно до ст. 1 Закону України “Про особисте селянське господарство”, “особисте селянське господарство – це господарська діяльність, яка проводиться без створення юридичної особи фізичною особою індивідуально або особами, які перебувають у сімейних чи родинних відносинах і спільно проживають, з метою задоволення особистих потреб шляхом виробництва, переробки і споживання сільськогосподарської продукції, реалізації її надлишків та надання послуг з використанням майна особистого селянського господарства, у тому числі й у сфері сільського зеленого туризму”.

Російський вчений Г.І. Шмельов критично сприймає таке трактування назви господарств селян і вважає, що воно має називатися “особисте підсобне господарство”. “Під особистим підсобним господарством розуміємо господарство, що ведеться особистою працею його власника або членів його сім’ї, як правило, в порядку вторинної зайнятості, тобто у вільний від основної роботи час (зокрема працею домогосподарок, пенсіонерів і тимчасово безробітних, для яких воно може бути єдиною сферою зайнятості) з метою виробництва сільськогосподарської продукції для задоволення своїх потреб у продовольстві і частково для продажу. Основою особистого підсобного господарства є селянська садиба (подвір’я) зі всіма господарськими спорудами, що знаходяться у дворі, і земельною ділянкою, а також худоба, що знаходиться в господарстві”.

За визначенням Великої Радянської Енциклопедії, особисте підсобне господарство при соціалізмі – це дрібне господарство на присадибній ділянці, засноване на особистій праці, слугує додатковим джерелом доходу трудящих. В “Економічному словнику” 1973 р. випуску особисте підсобне господарство трактувалося як “різновидність особистої власності за соціалізму, що являє собою в СРСР господарство колгоспників, робітників і службовців радгоспів та інших державних підприємств, установ і організацій у невеликих містах і в сільській місцевості”.

Онисько С.М. й Шматковська Т.О. стверджують, що особисті селянські господарства – це особлива багатогалузева форма забезпечення господарської діяльності, що надає можливість вдалого синтезу працівника та власника в одній особі, у більшості випадків має сільськогосподарський профіль і функціональне призначення, спрямована на виробництво, переробку, споживання та ринкову реалізацію частини виробленої продукції з використанням земельних ресурсів із

виробничою метою або у формі просторової бази розміщення господарства [3, с. 11].

Улюкаєв В.Х. вважає, що особисте господарство не може бути підсобним, оскільки воно, як і сільськогосподарські підприємства інших форм господарювання й фермерські господарства, є складовою частиною аграрного виробництва. Головні завдання особистих господарств полягає не у створенні умов для розвитку суспільного сектору, а в найбільш повному задоволенні потреб населення у продуктах харчування. На думку С. Баланюка, основа особистих підсобних господарств – праця членів сім'ї, яка базувалася на землі й власних засобах і предметах праці. Тут спостерігається поєднання особистої власності на будівлі, тварин, птицю, вироблену продукцію, а також землю, яка за суттю була державною, проте передана селянам для використання.

Ми поділяємо думку С. Баланюка щодо цього визначення і вважаємо, що воно має місце в період державної власності на землю.

Таку позицію підтримує і І.В. Свиноус. Зокрема, він вважає, що два економічні терміни не тотожні, оскільки особисте підсобне господарство базується на вторинній зайнятості, за винятком деяких категорій сільських жителів.

В економічній літературі поняття “особисті селянські господарства” ототожнюють з поняттями “приватник” і “дрібноприватне господарство”. На наш погляд, між ними існують вагомі відмінності, серед яких такі:

- особисте селянське господарство базується на використанні особистої праці, тоді як приватник використовує найману працю, тобто він пов'язаний з експлуатацією чужої праці;
- для селянина-приватника його дрібнотоварне господарство являє собою єдине джерело одержання продуктів харчування і грошових доходів, тоді як ОСГ в нормальних економічних умовах є неосновним бюджетотворювальним доходом;
- існують відмінності в оподаткуванні приватника і власника “особистого селянського господарства”.

Розглянуті форми господарювання можна віднести до “господарств населення”, за винятком домогосподарств. Однак господарства населення, зайняті самозабезпеченням та виробництвом товарної сільськогосподарської продукції, як і домашні господарства, що “займаються виробництвом продуктів та послуг (ринкових і неринкових)”, входять до складу домогосподарств та є їх органічною частиною.

Таким чином, господарства населення об'єднують:

- особисті селянські господарства;
- виробників сільськогосподарської продукції на присадибних ділянках (для будівництва та обслуговування житлового будинку та господарських будівель), на ділянках колективного та індивідуального садівництва, на ділянках колективного та індивідуального городництва, на дачних ділянках;
- фізичних осіб – підприємців, які працюють у галузі сільського господарства.

Підставою для об'єднання зазначених форм господарювання в категорію “господарств населення” є те, що вони, по-перше, займаються виробництвом сільськогосподарської продукції без створення юридичної особи; по-друге, працюють індивідуально, сім'ями чи разом із родичами і спільно проживають (виняток становлять тільки фізичні особи-підприємці).

У методологічних підходах відносно трактування поняття “господарства населення” існують відмінності між Державним комітетом статистики і Міністерством аграрної політики, яке до цієї категорії зараховує фермерські господарства, що створює ілюзію провідної ролі останніх у забезпеченні населення продуктами харчування в кризовий період.

Щодо фермерських господарств, то вони, на відміну від господарств населення, є формою підприємницької діяльності громадян із створенням юридичної особи, які виявили бажання виробляти товарну сільськогосподарську продукцію, займатися її переробкою та реалізацією з метою отримання прибутку на земельних ділянках, наданих їм для ведення фермерського господарства, відповідно Закону України “Про фермерське господарство”.

Оскільки фермерське господарство є формою підприємницької діяльності, то згідно з класифікацією Господарського кодексу України воно належить до малого підприємництва. Основними відмінностями фермерського

і особистого селянського господарювання є такі:

- фермерське господарство, на відміну від особистого селянського господарства, є формою підприємницької діяльності, метою якого є отримання прибутку. Особисте ж селянське господарство виробляє продукцію для задоволення особистих потреб, а реалізовані на ринку надлишки є трудовими доходами селян. За законом особистим селянським господарством займаються фізичні особи, оскільки цей вид діяльності не належить до підприємницької, на відміну від фермерського господарства;

– відповідно до Закону України “Про фермерське господарство” при веденні фермерського господарства створення юридичної особи є обов’язковим, на відміну від особистого селянського господарювання, де такий вид діяльності ведеться фізичними особами;

– різниця в земельних наділах. Для ведення особистого селянського господарства використовують земельні ділянки розміром не більше ніж 2 гектари. Для ведення фермерського господарства може використовуватись до 100 га землі;

– фермерське господарство створює нові робочі місця та забезпечує зайнятість сільського населення, оскільки є формою підприємницької діяльності. Ведення особистого селянського господарства є справою всієї родини і для виробництва сільськогосподарської продукції використовується тільки праця членів родини.

Саме з таких позицій більшість економістів до малих форм сільського господарювання зараховують “господарства населення” та “фермерські господарства”. Зокрема, М.Г. Шульський вважає, що до малих форм господарювання в сільському господарстві слід відносити господарську діяльність, яка ґрунтується на праці членів сім’ї з можливим залученням одного середньорічного найнятого працівника. Під такий критерій підпадають господарства населення, зокрема особисті селянські господарства та класичні фермерські господарства. За визначенням В.К. Збарського, мала форма господарювання – це така форма господарювання, якій притаманні принаймні дві з таких характеристик: а) незалежне управління і б) локальна сфера діяльності, приватний капітал, порівняно невеликий розмір у своєму сегменті діяльності, а тому для їх розвитку потрібні сприятливі політичні, економічні, правові, соціальні і природні умови [2].

В економічній літературі можна також зустріти, що до малих форм сільського господарювання належать: фермерські господарства, малі підприємства, індивідуальні підприємці, сільськогосподарські виробничі кооперативи, асоціації, кредитні спілки, екотуристичні оселі, комунальні підприємства, домашні господарства, обслуговуючі кооперативи.

Дрібні виробники сільськогосподарської продукції ративи, особисті селянські господарства, садово-городні кооперативи тощо.

На нашу думку, до малих форм сільського господарювання можна віднести домогосподарства “господарства населення” та “фермерські господарства”, що займаються лише виробництвом сільськогосподарської продукції.

Певні особливості ФГ:

- основним критерієм класифікації малих форм сільського господарювання є виробничі відносини;

- малі форми сільського господарювання можна класифікувати за організаційно-правовою формою та видами їх діяльності;

- малі форми сільського господарювання створюються на основі приватної форми власності для ведення своєї діяльності, одержання прибутку чи в споживчих цілях і мають певну самостійність.

Отже, малі форми сільського господарювання характеризуються домінуванням приватної власності на землю та засоби виробництва. Їм притаманний вільний вибір виду сільськогосподарської діяльності та повна економічна відповідальність за результати господарювання. Функціонування малих форм сільського господарювання забезпечується в основному завдяки саме сімейній діяльності. В історичному аспекті також є підстави стверджувати, що виникнення та функціонування цих господарств супроводжувалося становленням і розвитком сімейних відносин.

ЛІТЕРАТУРА

1. Баланюк С. І. Теоретичні основи розвитку господарств населення регіону / С. І. Баланюк // Вісник Прикарпатського університету. Економіка. – Івано-Франківськ : Плай, 2011. – Вип. 8. – С. 79-86.

2. Збарський В. К. Становлення та розвиток малих форм формотенціал промислового са-дівництва господарювання сільських поселень України [Електронний ресурс] / В. К. Збарський. – Режим доступу : <http://www.disslib.org/stanovlennja-ta-rozvytok-malykh-form-formotentsial-promyslovoho-sadivnytstva.html>.

3. Онисько С. М. Особисті селянські господарства: фінансово-економічні та соціальні умо-ви діяльності : наук. монографія / С. М. Онисько, Т. О. Шматковська. – Львів : Волинська об-ласна друкарня, 2009. – 172 с.

4. Онищенко О. М. Господарства населення України до і після реорганізації сільгосппідпри-ємства / О. М. Онищенко // Вісник Інституту економічного прогнозування. – 2005. – С. 48-59.

НАПРЯМИ РАЦІОНАЛЬНОГО ВИКОРИСТАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ УГІДЬ

Є.О. Попков, студент

Науковий керівник: к.е.н., доцент Домаскіна М.А.

Миколаївський національний аграрний університет

Розглянуто стан земель сільськогосподарського призначення в Миколаївській області та обґрунтовано основні шляхи поліпшення їх якості.

Ключові слова: сільськогосподарські угіддя, ефективність використання земель, якість ґрунту, інтенсифікація.

Постановка проблеми. Для отримання високих врожаїв при якомога менших втратах, і, відповідно отримання максимальних прибутків, необхідно дуже бережливо ставитися до земельних угідь. Адже тільки раціональне та ефективне використання земельних ресурсів дасть можливість досягти високих результатів виробництва.

Однак на сьогодні експлуатація земельних ресурсів в Україні не відповідає вимогам раціонального використання. В структурі сільськогосподарських угідь нині спостерігаються значні порушення екологічно допустимих співвідношень між основними категоріями земель. Рівень розораності сільгоспугідь сягає 80%, що перевищує відповідний показник розвинених країн майже вдвічі. До обробітку залучаються навіть малопродуктивні угіддя. Нераціональне використання земель веде до того, що значна частина земель піддається продуванню, перезволоженню та понад 4% земель ж солонцюватими та засоленими. Як наслідок, відбувається зниження родючості землі, неухильне зниження вмісту гумусу.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженням системи удосконалення управління земельними ресурсами, підвищення ефективності їх використання займалося достатньо багато сучасних вчених, серед яких В.Г.Андрійчук, В.А.Боклаг, В.В.Горланчук, Д.С.Добряк, С.М.Кваша, П.М.Макаренко та багато інших. Однак багато питань управління земельними ресурсами на регіональному рівні залишаються відкритими.

Постановка завдання. Дослідити стан земель сільськогосподарського призначення в аграрних підприємствах Миколаївської області та визначити основні напрями поліпшення якості ґрунту.

Виклад основного матеріалу дослідження. Одним із напрямів вирішення проблеми раціонального використання сільгоспугідь є охорона земельних угідь. Це поняття включає сукупність науково обґрунтованих заходів, які направлені на усунення

масової зміни цільового призначення земель, переведення угідь сільськогосподарського призначення в землі промисловості, для будівництва, видобутку корисних копалин та ін. Також охорона земельних угідь передбачає заходи по запобіганню підтоплення, заболочення земель, підвищення якості ґрунту, знищенню отруйних хімічних речовин, що залишаються в ґрунті після застосування добрив та засобів захисту рослин тощо.

Охорона земельних ресурсів та їх раціональне використання передбачає два основних напрями: економічний – підвищення родючості землі, захист її від виснаження та екологічний – попередження та захист від забруднення. Обидва ці напрями направлені на підвищення продуктивності земельних угідь.

Серед основних заходів спрямованих на раціоналізацію використання земельних ресурсів можна виділити наступні:

- Ў оптимальний розподіл земель між галузями народного господарства, а отже вимоги ефективного їх використання кожною галуззю у відповідності із призначенням;
- Ў оптимальна структура земельного фонду, тобто відшукування такого співвідношення між категоріями земель, що веде до підвищення якості ґрунту і сприяє екологізації у відповідності до природно-кліматичних умов окремих територій країни;
- Ў впровадження раціональної системи землеробства, яка повинна включати щадний обробіток ґрунту та внесення добрив, а також технологій вирощування сільгоспкультур, зокрема дотримання сівозмін тощо;
- Ў запобігання затопленню, підтопленню, заболоченню земель, погіршенню їх фізико-хімічних властивостей, осушення заболочених і перезволожених земель та зрошення і обводнення посушливих;
- Ў впровадження науково обґрунтованої системи луківництва;
- Ў використання ґрунтових мікроорганізмів для створення високо родючих і стійких до ерозії ґрунтів;
- Ў впровадження еколого-економічної оцінки земельних угідь;
- Ў планування розміщення та спеціалізації аграрного виробництва;
- Ў встановлення обсягу держзамовлень сільськогосподарської продукції;
- Ў підтримка розвитку тваринництва.

Забезпечити рентабельність та прибутковість аграрного виробництва на сучасному етапі розвитку ринкових відносин можна наступним чином.

Потрібно розширити асортимент продукції сільського господарства за рахунок впровадження раціональної структури посівних площ та дотримання системи сівозмін.

Також суттєвий вплив на підвищення ефективності виробництва має впровадження сучасних технологій, нових сортів, сучасної техніки. І, безумовно, важливим є відшукування нових ринків збуту виробленої продукції.

На сьогодні одним із основних і найменш затратних шляхів підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції, родючості ґрунту є якомога більш повне використання природно-кліматичних умов регіону та дотримання науково обґрунтованої системи сівозмін. Адже впровадження правильної сівозміни створює підґрунтя для впровадження передових технологій вироблення рослинницької та тваринницької продукції.

Поглиблення процесів концентрації та спеціалізації аграрного виробництва створює умови для розвитку бур'янів та хвороб у ґрунті, адже відсутність раціональної сівозміни сприяє однобічному використанню поживних речовин ґрунту. Чим більше удобрюються землі, тим більше розвиваються бур'яни і хвороби. І, відповідно, накопичуються в землі шкідники та збудники хвороб, різні токсичні речовини, знижується урожайність сільгоспкультур.

Таким чином, науково обґрунтована сівозміна – основа землеробства. Саме цей напрям веде до стабільності розвитку підприємства, запобігає руйнації ґрунту та сприяє підвищенню його біологічних та фізико-хімічних властивостей.

Сівозміна – це науково обґрунтоване чергування сільськогосподарських культур з відповідною періодичністю, яке визнається особливостями біологічної взаємодії культур та їх впливу на родючість ґрунту.

Вивчивши досвід та дослідження зарубіжних та українських вчених, ми дійшли висновку, що саме завдяки дотриманню науково обґрунтованої сівозміни та впровадженню агротехнологій можна підвищити продуктивність земель на 35-55%. При цьому забезпечується відтворення родючості ґрунту та збереження навколишнього середовища.

Розроблення сівозміни ґрунтується на принципі оптимального набору та чергуванні культур. Тобто в значній мірі урожайність сільськогосподарських залежить від того, які були попередники, скільки пройшло періодів до повернення культури на те саме місце, від того як саме культури розташовані у сівозміні.

Саме тому науково обґрунтовані сівозміни гарантують підвищення обсягів виробництва, сприяють поліпшенню фіто санітарного стану полів, внаслідок зменшення шкідників і хвороб, раціонального використання поживних речовин ґрунту. Тільки завдяки правильному розташуванню культур у сівозміні можна підвищити урожайність на 25-35%.

При складанні схеми сівозміни необхідно уникати повторення культур близьких один до одного. Тобто не рекомендовано сіяти бобові після бобових, колосові після колосових зернових, тощо. Також необхідно враховувати стан ґрунту, тобто його еродованість, ерозійність, крутизну схилу і взагалі природно-кліматичні умови району.

Багато в чому запропонована господарству структура посівних площ залежить від обраного напрямку виробництва, рівня спеціалізації. Саме це сприяє розробці різних форм і видів сівозмін. Так, скажімо, якщо господарство займається тваринництвом, структура його посівних площ буде залежати від необхідних видів кормів, тобто складу кормових культур. Ті ж господарства, що спеціалізуються на вирощуванні рослинницької продукції перевагу надають своїм провідним культурам. Однак при цьому не слід захоплюватися вирощуванням лише однієї-двох культур, оскільки це в кінцевому результаті веде до виснаження ґрунту та зниженню урожайності.

На сьогодні, в умовах розвитку ринкових відносин та нестабільності економічної ситуації, особливо для невеликих за площею угідь підприємств можна порекомендувати застосування коротко ротаційних сівозмін. Чотири або шестипільні сівозміни дають досить непоганий урожай і збереження ґрунту.

Важливим для отримання високих урожаїв є зволоження ґрунту. В сьогоднішніх умовах, коли коливання клімату є дуже значні і навіть спостерігається тенденція до загального потепління клімату, конче необхідним є збереження кожної краплини вологи. Збереження вологи у ґрунті також можна досягти запровадженням раціональної сівозміни, вибором правильних попередників.

Так, скажімо, гарний урожай озимої пшениці в умовах нестійкого вологого клімату можна отримати, посіявши пшеницю після однорічних культур на зелений корм, або після багаторічних трав на один укіс чи то гороху. Якщо ж клімат взагалі характеризується недостатнім зволоженням, то для пшениці найкращим попередником буде чорний пар. В той же час кукурудза та соняшник будуть дуже поганими попередниками для пшениці.

Головним критерієм науково обґрунтованої структури посівних площ є максимальний вихід продукції з одиниці площі при найменших витратах праці і коштів. Іншими критеріями можуть бути: прибуток з 1 га, окупність витрат, собівартість 1 ц кормо протеїнової одиниці тощо. Для визначення оптимальних розмірів посівних площ необхідно обчислити економічну оцінку сільгоспкультур.

Потужним сучасним засобом визначення науково обґрунтованої оптимальної структури посів для будь-якого господарства є використання економіко-математичного моделювання. Для відповідного господарства, його розташування, умов

господарювання та ґрунтово-кліматичних умов розробляють на основі економіко-математичну модель. Реалізації такої моделі за допомогою електронно-обчислювальної техніки дозволяє віднайти такі розміри площ та співвідношення культур, що дозволять підприємству дотримуватися вимог сівозмін та досягти вищої ефективності виробництва.

Миколаївська область розташована у межах таких зон та підзон: Лісостеп Правобережний, Степ північний Правобережний, Степ південний посушливий Правобережний та Степ сухий Причорноморський. Область поділена на сім природно-сільськогосподарських районів в залежності від природно-кліматичних та ґрунтових особливостей території.

Господарства зони Степу спеціалізуються на вирощуванні зернових, серед яких основними культурами є пшениця озима, кукурудза, ячмінь. Серед технічних культур перевага надається олійним – соняшнику, ріпаку, сої.

Враховуючи біологічні особливості та кращі попередники провідних культур зони Степу, рекомендовано у північних районах Степу вирощувати до 40-50% озимої пшениці, а у південних – до 30%. Однак допускається збільшення площ під озимою пшеницею за рахунок збільшення частини чистих та зайнятих парів як попередників для пшениці. Частка посівів ячменю не повинна перевищувати 10-15%, адже збільшення його площ посівів приводить до зниження урожайності цієї культури.

У структурі посівних площ господарств північних районів Степу чорний пар повинен становити не менше 5%, у центральних та південних до 10% та до 20% відповідно. Адже саме чорний пар сприяє накопиченню у ґрунті вологи для сіяння озимої пшениці. І тому в таких умовах частка чорного пару повинна бути не менше 20%. Це дасть змогу наступного року посіяти біля 60% озимої пшениці.

Відомо, що посіви технічних культур є дуже вигідними, оскільки дають непоганий урожай і ціна цієї продукції досить висока. Особливо придатним для вирощування таких культур, зокрема соняшнику і ріпаку, є південний регіон, в тому числі і Миколаївська область. Тому достатньо часто аграрії нашого регіону засівають значні площі технічними культурами. З одного боку це можна пояснити бажанням господарів вижити в сучасних непростих ринкових умовах, а з іншого боку це веде до значного виснаження ґрунту, і, відповідно, погіршення його якості, що в свою чергу значно зменшує урожайність культур.

З літературних джерел відомо, якщо частка технічних культур становить в структурі посівних площ більше, ніж 15%, відбувається висушування ґрунту. І в таких умовах повернення попередньої родючості ґрунту можливе лише через 3-4 роки. Тому

рекомендується по можливості замінювати, наприклад, посіви соняшнику посівами сої. Зараз господарства збільшують посіви озимого ріпаку, який також є високорентабельною культурою. Однак ріпак досить не морозостійка культура і тому збільшення площ її посівів більше ніж 5% від загальної посівної площі не є раціональним.

Міністерством аграрної політики України було розроблено методичні рекомендації щодо оптимального співвідношення посівів сільськогосподарських культур у господарствах різного напрямку виробництва певних природних зон України. Наведемо основні положення цих рекомендацій відповідно до зони розташування досліджуваного господарства.

Враховуючи біологічні особливості провідних культур, доцільно використовувати таку їх частку в сівозміні за умов забезпечення кращими попередниками пшеницю озиму – 30-40%. Можливе розширення посівів пшениці озимої за умов збільшення у складі попередників частки чистих та зайнятих парів. Ячмінь у структурі посівних площ не повинен перевищувати 10 - 15 %, оскільки збільшення його площі посіву, як правило, призводить до зниження урожайності.

Чорний пар у структурі посівних площ повинен становити 10-20%. Гарантоване накопичення вологи в ґрунті до сівби пшениці озимої, як правило, забезпечує саме чорний пар. За таких умов його частка в структурі посівних площ повинна становити 18-20 %, що дасть можливість розмістити після нього близько 60 % посівів пшениці озимої. У посушливій зоні, якою є Миколаївська область, необхідно збільшувати площі посівів сорго, питома вага якого може складати до 10 % у групі зернових культур. Технічні культури, які вирощуються в регіоні, порівняно високо рентабельні, тому їх часто висівають на необґрунтовано великих площах, особливо соняшник. Надмірна частка в структурі посівних площ (понад 15%) цієї культури призводить до висушування ґрунту, у тому числі й глибоких його шарів, що негативно відбивається на врожайності наступних за ним 2-3 культур. У зв'язку з цим у сівозмінах південного Степу, слід оптимізувати площі посівів соняшнику, замінюючи його посівами сої. Насичення нею сівозмін може становити 20-25 %.

Висновок. Для досягнення раціонального використання сільськогосподарських угідь необхідно чітко дотримуватися агротехнологічних вимог, вимог сівозміни та бережливо ставитися до землі.

ІНФОРМАЦІЙНО-КОНСУЛЬТАТИВНІ СЛУЖБИ – ВАЖЛИВИЙ ФАКТОР РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ КООПЕРАТИВІВ

А.О. Щеглова, студентка

Науковий керівник: к.е.н., доцент Домаскіна М.А.

Миколаївський національний аграрний університет

У статті розглянуто принципи функціонування консультативно-інформаційних служб, способи їх фінансування, необхідність запровадження на всій території України та недоліки, що перешкоджають їх ефективному функціонуванню.

Ключові слова: консультативно-інформаційна служба, дорадчий орган, обробка інформації, інновації.

Постановка проблеми. У сучасних умовах, коли приріст виробництва сільськогосподарської продукції пов'язаний із труднощами, коли йде жорстка конкуренція серед виробників сільськогосподарської продукції, як усередині країни, так і між країнами, коли відбувається масове руйнування сільськогосподарських підприємств, які працюють неефективно, особлива роль покладається на сільськогосподарську інформаційно-консультаційну службу. Завдання служби полягає у сприянні вирішення проблем сільських товаровиробників шляхом інтеграції освіти, аграрної науки у виробництво, забезпечити взаємодію з організаціями, що впливають на розвиток аграрного сектора. Підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва можливе на основі прийняття оптимальних управлінських рішень, впровадження нової техніки і прогресивних технологій.

Аналіз останніх наукових досліджень і публікацій. За останнє десятиліття дослідженням цього питання займалися багато теоретиків, які внесли свій вклад у розвиток теоретичних засад у вигляді публікацій, статей, результатів досліджень. Серед них можна виділити Торікова В.Е, Бражнік М.В. - російський науковець, доцент. Не зайвим буде згадано про кандидата технічних наук Михайленко І.М., а також Родина А.І., і Хаусмана І.

Постановка завдання. Метою даного дослідження є доведення необхідності існування консультативно-інформаційних служб, дорадчих органів для забезпечення полегшення роботи фермерів сільськогосподарських кооперативів на території України. Пояснення деяких принципів роботи служб та їх цільове спрямування.

Виклад основного матеріалу дослідження. В АПК багатьох країн світу теза «навчання через все життя» активно реалізується через систему інформаційно-консультаційної служби (ІКС). В Україні багато в чому ці функції виконують у

навчальних закладах системи додаткової професійної освіти і ВНЗ. Останнім часом ІКС багатьох регіонів взяли на себе ці функції. Через складності сьогоденних проблем консультативної служби необхідно спиратися на більш широке коло навчальних дисциплін, крім традиційних, а також на різні додаткові джерела інформації.

Основна роль ІКС в сільськогосподарському виробництві полягає у наданні допомоги фермерам приймати кращі рішення, які допоможуть їм найкращим способом досягти власних цілей. Для ефективного розвитку виробництва сільські товаровиробники повинні приймати оптимальні управлінські рішення. Розвиток сільськогосподарського виробництва призводить до збільшення виходу продукції на одиницю: землі, праці, капіталу, або інших ресурсів, що використовуються у виробництві.

Однією з основних функцій інформаційно-консультативних служб є ідентифікація для цілей ІКС закінчених наукових розробок. Вона починається зі складання реєстру розробок та опису їх реальної значущості. Оцінка інновацій проводиться за кількома параметрами і по завершенню складається паспорт розробки. Список, що складений за ранжуванням розробок за їх значущістю разом з паспортами заноситься у базу даних і стає доступним для сільськогосподарських виробників.

У функції ІКС входять також формування, актуалізація та доведення до фермерів комерційної інформації про ринки збуту, ціновий моніторинг, що представляє інтерес для споживачів, взаємодіючих у ринковому просторі.

Формування зворотного потоку інформації від сільськогосподарських виробників також займає важливе місце в роботі ІКС. Одним із головних завдань ІКС є процес узагальнення думок і запитів первинних товаровиробників по тих питаннях, що їх цікавлять.

Важливою функцією є надання допомоги фермерам, засновникам сільськогосподарських кооперативів з питань стратегії їх розвитку.

Велике місце в діяльності ІКЦ займає освітня функція. Це, перш за все робота з організації зустрічей, семінарів, навчальних курсів, клубів навчання, фермерських гуртків самоосвіти. У багатьох країнах консультативні центри займаються наданням послуг на комерційній основі, таких як допомога в організації поставок ресурсів, переробці сільськогосподарської продукції, осіменінні сільськогосподарських тварин, питань маркетингу, оцінці якості ґрунту, кормів, продукції.

У світовій сільськогосподарській практиці накопичений великий досвід створення та функціонування подібних організацій. Найбільший розвиток цей напрям

отримав у країнах з розвиненими економічними відносинами: США, Канаді, країнах Західної Європи [1].

Досвід цих країн може слугувати орієнтиром для українського сільського господарства за умови відповідної адаптації, використовуючи їх очевидні досягнення та враховуючи сучасні тенденції у світовій економіці.

На сьогодні в усіх областях України сформовані та функціонують сільськогосподарські дорадчі служби, працюють і надають дорадчі послуги на постійній основі 679 професійних сільськогосподарських дорадників, а також 734 експертів-дорадників, які внесені до державного Реєстру.

Діяльність їх ґрунтується на основі Закону України "Про сільськогосподарську дорадчу діяльність" прийнятого 17 червня 2004 року [2].

Практично всі дорадчі служби функціонують як недержавні організації різної організаційно-правової форми (громадські та благодійні організації, господарські товариства, приватні підприємства, обслуговуючі кооперативи). Лише в Автономній Республіці Крим дорадча служба – Кримський державний аграрний навчально-консультаційний центр – є державною установою, підпорядкованою Міністерству аграрної політики та продовольства АР Крим.

Необхідність поширення сільськогосподарських знань серед виробників сільського господарства, їх навчання та інформаційна підтримка визнано у переважній більшості країн світу.

Успішність аграрного сектора в значній мірі залежить від його динамічності щодо освоєння новітніх технологій, використання ринкової кон'юнктури, а також організаційних змін, необхідних для його поступального розвитку. Цю роль і покликана виконувати система сільськогосподарського дорадництва, головною метою якої є сприяння зростанню доходів як сільськогосподарських виробників, так і сільського населення в цілому.

Умови надання соціально спрямованих дорадчих послуг визначені в затвердженому Постановою Кабінету Міністрів України від 19 вересня 2007 р. № 1131 Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для державної підтримки сільськогосподарської дорадчої служби.

Конкретні переліки соціально спрямованих дорадчих послуг, обсяги їхнього фінансування для кожного виконавця та районів, у яких надаються послуги, передбачені в планах заходів, що затверджуються щорічно відповідними структурними підрозділами обласних державних адміністрацій.

Надання соціально спрямованих дорадчих послуг здійснюється відповідно до плану заходів та оформляється актом, який підписують суб'єкт сільськогосподарської дорадчої діяльності, голова сільської (селищної) або районної ради, начальник відповідного головного управління агропромислового розвитку обласної державної адміністрації і споживач дорадчих послуг.

Бюджетні кошти спрямовуються на оплату дорадчих послуг, які мають найбільшу ефективність: проведення навчальних семінарів, індивідуальних дорадчих послуг, випуску і розповсюдження друкованої продукції, демонстраційного показу форм і методів роботи суб'єктів господарювання. Наказом Міністерства аграрної політики України від 09.09.2009 року прийнято «департаменту фінансів (Зуб Г.І.) забезпечити фінансування надання соціально спрямованих дорадчих послуг з питань створення та діяльності сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів, передбачених регіональними планами заходів з надання соціально спрямованих дорадчих послуг, відповідно до помісячного розпису асигнувань, передбачених бюджетною програмою 2801270 "Державна підтримка сільськогосподарської дорадчої служби"».

Перелічені позитивні якості інформаційно-консультативних служб не дають повної уяви про реалії сьогодення, щодо їх існування. Існує багато недоліків, які потребують корегування для забезпечення подальшої, успішної діяльності цих служб.

Наразі у більшості районів дорадчі служби поки що відсутні. Інститут сільського розвитку наприкінці 2004 р. розпочав дослідження «Сільськогосподарські дорадчі служби в регіонах України». Дослідження передбачає опитування місцевих органів влади, тобто представників обласних та районних державних адміністрацій. Більшість респондентів на запитання: «Чи потрібні у Вашій області (районі) сільськогосподарські дорадчі служби?» відповіли: «Так». Обґрунтуванням такої відповіді є та низка проблем села, яку необхідно вирішувати. Тобто, більшість респондентів бачить дорадчу службу ефективним інструментом розвитку сільської місцевості та сільського господарства як складову ринкової економіки [3].

Хоча, один респондент (керівник відділу економіки райдержадміністрації), який відповів негативно на необхідність створення дорадчої служби в районі, мотивував таку відповідь тим, що «дорадча служба завжди буде формуватися із спеціалістів низької кваліфікації, без досвіду, і завжди буде недостатньо профінансована. Самофінансування не прогнозується, отже нема гарантій її виживання». Дійсно, майже кожне питання що вирішується на державному рівні має проблеми із питанням про фінансування того чи іншого проекту, ідеї. Проте одним із варіантів виходу із даної

ситуації є створення дорадчих служб для фермерів, на базі аграрних університетів. Так, наприклад, у Миколаївському національному аграрному університеті вже створена сільськогосподарська дорадча служба. Дорадча діяльність університету розпочалася зі створення у 2001 році інформаційно-консультаційного центру для надання організаційної, методичної та практичної допомоги в реформуванні колективних сільськогосподарських підприємств Миколаївської області, поглибилася та набула різноманітних форм із створенням у вересні 2008 року «Сільськогосподарської дорадчої служби Причорномор'я».

Основними напрямками сільськогосподарської дорадчої діяльності є сприяння розвитку і стабільному функціонуванню аграрного ринку, а саме: надання практичної допомоги в створенні та ефективному функціонуванні сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів, інформування та консультування щодо впровадження державної цільової програми розвитку сільськогосподарської обслуговуючої кооперації;

сприяння розвитку сільських територій та вирішення соціальних проблем сільського населення, а саме: надання дорадчих послуг з питань зайнятості сільського населення через розвиток несільськогосподарського підприємництва в сільській місцевості, розпорядження земельними та майновими паями, допомога в організації діяльності сільських громад, проведення зборів для вирішення соціальних, побутових та екологічних проблем.

Колектив дорадників та експертів-дорадників, який сформовано з керівників наукових шкіл і напрямів, інститутів і лабораторій, а також ті співробітники університету та його підрозділів, які мають цінний для сільськогосподарських підприємців практичний і теоретичний досвід, науково-педагогічні працівники Миколаївського національного аграрного університету. Експерти мають змогу організовувати заходи та надавати соціально спрямовані дорадчі послуги суб'єктам сільськогосподарської діяльності, які розкривають технологічні та економічні питання рослинництва, тваринництва, висвітлюють юридичні питання тощо.

Результатами спільної роботи із «Сільськогосподарською дорадчою службою Причорномор'я» є організація і проведення 27 семінарів, 4 демонстраційних показів та надання індивідуальних дорадчих послуг 192 сільськогосподарським товаровиробникам та сільському населенню в районах Миколаївської області.

Такий самий підхід до вирішення проблеми з існуванням інформаційних служб вирішив і Кримський державний агротехнологічний університет. На базі університету

створено інформаційно-консультаційний центр (ІКЦ) призначений для поліпшення наукового забезпечення агропромислового комплексу Криму.

Таким чином, такий підхід до організації інформаційно-консультаційної служби є прийнятним для нинішнього економічного становища в Україні.

Висновки. Отже, систематизувавши зазначене вище, можна дійти висновку, що існування інформаційно-консультаційних служб для фермерів, засновників сільськогосподарських кооперативів вкрай необхідна, оскільки виробники не володіють достатньою інформацією яка б допомогла їм у подальшому розвитку і економічному зростанню у сільськогосподарській діяльності. А створення розгалуженої системи дорадчих служб сприятиме подальшому розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бражник М. В. Зарубежный опыт системы информационно-консультационного обслуживания с-х товаропроизводителей / М. В. Бражник // Проблемы современной экономики. – №1(29). – 2009. – С. 3
2. Про сільськогосподарську дорадчу діяльність : Закон України // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 38. – С. 470.
3. Корінець Р. Сільськогосподарські дорадчі служби регіонів України / Р. Корінець // Інститут сільського розвитку. – №13. – 20.04.2012.

РОЗВИТОК РОСЛИННИЦЬКОЇ ГАЛУЗІ В СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ МИКОЛАЇВЩИНИ

О.Хомич, студентка

Науковий керівник: к.е.н., доцент Домаскіна М.А.

Миколаївський національний аграрний університет

Досліджено ефективність функціонування галузі рослинництва у сільгосппідприємствах Миколаївської області та окреслено основні шляхи розвитку галузі.

Ключові слова: рослинництво, сільськогосподарські підприємства, ефективність.

Постановка проблеми. Рослинницька галузь відіграє винятково важливу роль у формуванні продовольчої безпеки країни, оскільки вона забезпечує населення продуктами харчування, тваринництво - кормами, харчову, переробну і легку промисловість - сировиною, зовнішню торгівлю - експортними товарами. Рослинництво охоплює цілий ряд галузей: зернове господарство, цукрово-бурякове виробництво, вирощування олійних культур, картоплі, овочів, кормових та інших культур. Проте на сьогоднішній день багато рослинницьких галузей перебувають у досить важкому стані, є низько прибутковими, що й потребує опрацювання заходів і підвищення їх ефективності у сільськогосподарських підприємствах.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Питанням підвищення економічної ефективності виробництва продукції рослинництва присвячені праці таких науковців, як: В.Г. Андрійчук, П.М. Макаренко, П.Т. Саблук, О.Ю. Єрмаков, О.М. Онищенко, В.В. Юрчишин та ін. Ними розроблені стратегічні аспекти зміцнення сільськогосподарського виробництва в країні, структурної перебудови галузі, підвищення економічної ефективності використання земельних, матеріально-технічних і трудових ресурсів, ціноутворення, формування й функціонування ринків збуту. Однак дана проблема з огляду на трансформації, які відбуваються в аграрній сфері, потребує подальшого наукового обґрунтування і практичного вирішення.

Постановка завдання. Визначити стан розвитку рослинництва на Миколаївщині та окреслити основні шляхи підвищення його ефективності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ефективність виробництва є категорією загальноекономічною, що являє собою якісну характеристику рівня господарювання в різних галузях сільського господарства, у тому числі й рослинницьких.

Одним із найважливіших показників ефективності сільськогосподарського виробництва вважається виробництво валової продукції рослинництва, що характеризує досягнуті параметри тієї чи іншої галузі (табл. 1).

Таблиця 1

**Виробництво основних сільськогосподарських культур у Миколаївській області,
тис. т**

Культури	Роки							
	1995	2000	2005	2008	2009	2010	2011	2012
Зернові	1660	921,3	1763,4	2385,9	2465,1	2200,7	2628,2	1278,3
Цукрові буряки	582,3	130,4	145,5	14,3	8,5	18,5	22,7	59
Соняшник	218,4	250,5	426,8	517,3	553,1	586,1	632,3	692,6
Картопля	231,5	72,5	213,1	180,5	168	171	214,4	173,9
Овочі	184,6	174,1	266,7	274,4	334,2	354,1	481	521,3
Плоди та ягоди	71,3	23,7	37,1	36,9	28,6	37,7	44,2	35,5
Виноград	56,1	30,2	37,4	48,7	45,8	38,9	58,7	52,3

* За даними Головного управління статистики в Миколаївській області

Наведені дані свідчать, що в регіоні домінуючими сільськогосподарськими культурами є зернові, виробництво яких до 2011р. постійно збільшувалося. Так, у 2011 році зібрали на 968,2 тис т зерна більше, ніж у 1995 році. Проте, 2012р. виявився не дуже вдалим для зернових, тому їх урожай зменшився на 1349,9 тис т проти попереднього року. Також в регіоні вирощують досить багато соняшнику. У 2012 році його зібрали 692,6 тис т, що на 60,3 тис т більше, ніж у попередньому році та втричі більше, ніж у 1995 році.

Проаналізувавши дані таблиці, можемо зробити висновок, що показники виробництва продукції сільськогосподарських культур на Миколаївщині мають значні коливання по роках, а по деяких із них відзначається зростання. Це стосується соняшнику та овочів, на продукцію яких в останні роки спостерігається підвищений попит, у тому числі й за кордоном. Основними напрямками збільшення виробництва продукції галузі рослинництва є насамперед підвищення ефективності використання землі, удосконалення структури посівних площ та ріст урожайності, збільшення обсягів застосування органічних і мінеральних добрив, засобів захисту рослин тощо.

Невід'ємною частиною показників ефективності галузі рослинництва виступає урожайність сільськогосподарських культур, яка формує валовий збір, а також собівартість і прибуток, що впливають на рівень рентабельності (табл. 2).

Як показує аналіз ситуації щодо розвитку рослинницьких галузей, урожайність всіх культур була найбільшою у 2011 році. Урожайність майже всіх культур (крім овочів) варіює у бік зменшення. За аналізом економічних показників по роках дослідження, собівартість звітної року майже по всіх сільськогосподарських

культурах має тенденцію до збільшення. Щодо прибутковості, то протягом досліджуваного періоду всі культури, окрім картоплі у 2012 році, були прибутковими. Збиток картоплі становив 2837,2 грн. з 1 га. Це свідчить на користь того, що масово вирощувати картоплю в нашому регіоні не варто.

Таблиця 2

**Ефективність виробництва продукції рослинництва
у сільськогосподарських підприємствах Миколаївської області**

Культури	Роки		
	2010	2011	2012
Урожайність, ц/га			
Зернові	25,1	28,4	16,3
Цукрові буряки	391,2	516,1	477,1
Насіння соняшнику	14,8	16,6	14,8
Картопля	87,1	111,6	89,5
Овочі	191,1	246,7	256,4
Плоди	70,4	88	70,7
Виноград	73,2	111,8	93
Собівартість 1 ц, грн.			
Зернові	94,1	112,4	149,8
Цукрові буряки	32,6	25,2	29,4
Насіння соняшнику	132,5	199	247,5
Картопля	124,6	236,1	104,6
Овочі	62	56	57,1
Плоди	229	253,6	232,7
Виноград	99	154,8	139,9
Ціна реалізації 1 ц, грн.			
Зернові	113,1	145	174,3
Цукрові буряки	43,7	51,9	38,7
Насіння соняшнику	306,9	325	366,8
Картопля	150,8	293,4	72,9
Овочі	68,7	70,6	60
Плоди	284,3	328,1	278,8
Виноград	365,2	288,8	343,6
Прибуток з 1 га, грн			
Зернові	476,9	925,8	399,4
Цукрові буряки	4342,3	13779,9	4437,0
Насіння соняшнику	2581,1	2091,6	1765,6
Картопля	2282,0	6394,7	-2837,2
Овочі	1280,4	3601,8	743,6
Плоди	3893,1	6556,0	3259,3
Виноград	19485,8	14981,2	18944,1

* За даними Головного управління статистики в Миколаївській області

Для виявлення можливостей росту ефективності галузі необхідно розглянути структуру витрат. Так, домінуючими у структурі витрат на виробництво рослинницької продукції столичного регіону у 2012 р. стали матеріальні витрати, які становлять 65,6%. Низькими виявилися витрати на оплату праці - 12,5%.

Підсумковим показником ефективності господарювання як галузі рослинництва, так і аграрної сфери взагалі є рентабельність виробництва. Проведений аналіз ситуації вказує (табл. 3) на значні варіювання даного показника по роках дослідження. Це стосується усіх наведених видів сільськогосподарської продукції: наприклад, по зерну мало місце підвищення рівня рентабельності до 2011р., а у 2012р. значне зниження. Спостерігається тенденція до зниження рівня рентабельності по соняшнику. По винограду спостерігається підвищення рентабельності порівняно із попереднім роком, однак в цілому за досліджуваний період маємо зниження.

Таблиця 3

**Рівень рентабельності основних видів продукції рослинництва
у сільгосппідприємствах області, %**

Продукція	Роки		
	2010	2011	2012
Зерно	20,2	29,0	16,4
Цукрові буряки	34,0	106,0	31,6
Насіння соняшнику	131,6	63,3	48,2
Картопля	21,0	24,3	-30,3
Овочі	10,8	26,1	5,1
Плоди	24,1	29,4	19,8
Виноград	268,9	86,6	145,6

* За даними Головного управління статистики в Миколаївській області

Основними шляхами підвищення рівня рентабельності виробництва сільськогосподарської продукції є зниження її собівартості та підвищення реалізаційних цін (поліпшення якості товарної продукції, а по деяких її видах (овочі, фрукти тощо) - й за рахунок строків продажу.

Висновки. Узагальнюючи наведене вище, можна зробити такі висновки. В цілому ситуація в галузі рослинництва Миколаївщини видається задовільною, хоча аграрні формування опинилися в досить важких економічних умовах. Основними напрямками підвищення ефективності виробництва продукції сільського господарства є: зниження собівартості продукції, чого можна досягти за рахунок підвищення врожайності культур і продуктивності худоби через впровадження нових прогресивних ресурсозберігаючих технологій, оптимізація використання техніки, збільшення обсягів внесення мінеральних і органічних добрив.

**ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ
АГРОПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ**

О.В. Аністратенко, магістр

Науковий керівник: д.е.н, доцент Новіков О.Є.

Миколаївський національний аграрний університет

В статті досліджено основні аспекти зовнішньоекономічної діяльності агропромислових підприємств, вплив негативних явищ на їх функціонування та представлені шляхи підвищення їх конкурентоздатності на світовому ринку.

Ключові слова: зовнішньоекономічна діяльність, агропромислове підприємство, світовий ринок

Постановка проблеми. В умовах активного розвитку ринкових відносин, посилення глобалізації та диверсифікації міжнародних ринків для України альтернативним варіантом завоювання конкурентоспроможного місця на світовій арені є вдосконалення зовнішньоекономічної діяльності агропромислових підприємств. Можливим це стає завдяки сприятливим природним, кліматичним та економічним умовам для розвитку сільського господарства.

Значних темпів в розвитку досягли підприємства, які займаються виготовленням засобів виробництва, хімічних добрив, комбикормів. В нових економічних умовах господарювання вони досягли значних успіхів у ефективному здійсненні експортно-імпортних операцій.

І досі актуальними на сьогоднішній день являються проблеми пошуку обґрунтованих механізмів удосконалення зовнішньоекономічної діяльності агропромислових підприємств, підвищення конкурентоздатності продукції, дослідження нових напрямів захисту внутрішнього ринку від недобросовісної конкуренції та шляхів виходу українських підприємств на зовнішній ринок.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У науковій економічній літературі проблеми зовнішньоекономічної діяльності агропромислових підприємств розглядала чисельність вчених-економістів, серед яких слід виділити праці - В.Г. Андрійчука, Т.Ю. Богомолової, В.І. Бойка, В.П. Галушки, В.І. Губенка, О.Д. Гудзинського, О.М. Жеглова, А.М. Кандиби, І.І. Лукінова, Ю.П. Макогона, О.М. Онищенко, Б.Й. Пасхавера, А.П. Румянцева, Ю.І. Скирка, О.В. Шубравської, А.Є. Юзефовича, О.І. Яковлева та інших.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження ефективності здійснення зовнішньоекономічної діяльності агропромислових підприємств, розробка та обґрунтування рекомендацій щодо її вдосконалення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Однією з особливостей ХХІ століття є зростаюча економічна взаємозалежність усіх країн в умовах глобалізації, регіоналізації й диверсифікації товарних, фінансових, інвестиційних та інших ринків. Все це визначає специфіку та особливості зовнішньоекономічної діяльності, яка відіграє вирішальну роль у перебігу національних внутрішніх та посиленні міжнародних інтеграційних процесів, створенні передумов для нарощування темпів соціально-економічного розвитку. Нині проблема ведення зовнішньоекономічної діяльності є найскладнішою для товаровиробників як з точки зору умов торгівлі, так і постійно оновлюваних „правил гри” на світовому ринку. Особливо актуальним це питання є для агропромислових підприємств, керівники яких в першу чергу мають усвідомити необхідність активного та постійного регулювання зовнішньоекономічної діяльності АПК України, що може стати неконкурентоспроможним при набутті повноправного членства України в СОТ [4]. Недостатній рівень спрацьованості та суперечливості окремих наукових положень, а також відсутність досконалого механізму регулювання зовнішньоекономічної діяльності слід вважати основними причинами нестабільності та все ще низької ефективності цієї діяльності.

Для того, щоб підвищити показники конкурентоспроможності, вітчизняні виробники повинні приділити особливу увагу якості продукції та ефективності її виробництва. Не слід забувати, що темп розвитку зовнішнього ринку досить високий і рівень конкуренції постійно зростає, тому для завоювання своєї ніші за кордоном, українським агропромисловим підприємствам необхідно безперервно нарощувати рівень своєї конкурентоспроможності.

Зовнішньоекономічна діяльність є невід’ємною частиною господарської діяльності всіх учасників ринкових відносин. В умовах планової системи господарювання зовнішньоекономічні зв’язки здійснювалися лише на державному рівні, підприємства ж були позбавлені можливості самостійного виходу на зовнішній ринок. У нових економічних умовах господарювання агропромислові підприємства нарешті отримали право самостійного здійснення експортно-імпортних операцій. Проте з отриманням можливості експорту аграрної продукції за кордон українські виробники стикнулися з іншою проблемою – розробкою механізмів адаптації, які б сприяли достатній гнучкості в поведінці суб’єктів господарювання на зовнішньому

ринку та прийнятті ними ефективних управлінських рішень. Крім того, існують й інші негативні аспекти зовнішньоекономічної діяльності підприємств.

На зовнішньоекономічну діяльність агропромислових підприємств впливає такий ряд негативних явищ: низька ефективність функціонування чи навіть занепад цієї галузі порівняно з іншими країнами; невідповідність структури українського експорту попиту інших країн на продукцію; недотримання переважною більшістю підприємств міжнародних вимог виробництва аграрної продукції; низька якість продукції внаслідок того, що її виробляють переважно дрібні приватні підприємства, що, в свою чергу, обмежені в свої фінансових та інформаційних ресурсах; зайнятість у виробництві аграрної продукції переважно осіб без належної фахової підготовки, внаслідок чого виготовлена продукція втрачає конкурентні переваги не лише на зовнішньому, а й на внутрішньому ринку [2].

Необхідно розробити ряд заходів з поліпшення державного регулювання аграрної сфери, для того щоб позбутися негативного впливу цих явищ. Головною метою державної політики є розбудова стабільного, експортоорієнтованого та конкурентоспроможного на зовнішніх ринках сектора економіки і створення для цього відповідних організаційно-економічних умов.

Найголовнішим з питань даної політики є формування ефективного механізму державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності агропромислових підприємств.

Проблеми регулювання зовнішньоекономічної діяльності в аграрному середовищі пов'язані насамперед з особливістю галузі, як соціально-економічного та природно-біологічного комплексу, основною метою якого є не лише виробництво сільськогосподарської продукції, продуктів харчування, а й виготовлення засобів виробництва такої продукції, хімічних добрив, комбікормів.

Важливу увагу, для ефективного функціонування аграрних підприємств в Україні та підвищення конкурентоспроможності їх продукції в умовах реалізації нової державної політики в сфері розвитку АПК необхідно приділити розбудові такої інфраструктури, для того щоб вона була економічно привабливою для залучення іноземних інвестицій та значних приватних капіталовкладень.

Тобто дуже важливим буде сприяння розвитку ряду неурядових організацій, що мають змогу поряд з державою, виконувати функції надання комплексу послуг малим сільськогосподарським підприємствам у вигляді надання кредитів, виробничо-технічної допомоги, кооперування сільськогосподарської техніки та іншого інвентарю тощо.

Широкомасштабне будівництво найсучасніших, модернізованих авто-, авіа- та залізничних шляхів, ліній зв'язку та електропередач, сучасної системи телекомунікації – є найреальнішими шляхами розширення експортно-імпортних операцій.

Для підвищення конкурентоздатності українських агропромислових підприємств буде доцільно пройти такі шляхи: розробка заходів щодо забезпечення відповідності вітчизняних стандартів на аграрну продукцію вимогам стандартів Європейського Союзу, куди прагне вступити Україна на сьогодні; налагодження сучасної інфраструктури аграрного ринку; налагодження співпраці агропромислових підприємств з науко-дослідними установами; збільшення експортного потенціалу вітчизняних підприємств шляхом сприяння і впровадження систем управління якістю; покращення репутації України на міжнародному ринку як виробника екологічно чистої і безпечної продукції; організація міжнародних виставок, ярмарок, конференцій на території нашої країни та сприяння участі вітчизняних суб'єктів господарювання у таких заходах закордоном; збільшення обсягів державного фінансування наукових розробок в аграрній сфері тощо [1].

Важливим є об'єднання зусиль, як окремих суб'єктів агропромислового комплексу, так і державних органів управління, лише так Україна матиме змогу завоювання достойного місця на зовнішньому аграрному ринку.

Висновки. Отже ключовою проблемою удосконалення зовнішньоекономічної діяльності агропромислових підприємств є низька конкурентоздатність їхньої продукції на зовнішньому ринку, для того щоб зайняти конкурентоспроможне місце на світовому ринку аграрної продукції та міцно закріпити свої позиції необхідно провести ряд заходів з підвищення конкурентоспроможності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрійчук В. Г. Ефективність діяльності аграрних підприємств: теорія, методика, аналіз: Підручник. – 2-е вид., без змін / В. Г. Андрійчук. – К. : КНЕУ. – 2008. – 292 с.
2. Зінь Е.О., Дука Н.С. Основи зовнішньоекономічної діяльності / Е.О.Зінь. – К. : Кондор. – 2009. – 432 с.
3. Федорець Л.М. Вектори стратегічного розвитку зовнішньоекономічної діяльності АПК регіону / Л.М. Федорець: Економіка АПК. – 2009. – № 5. – С. 69-75.
4. Юрчишин В.В. Аграрна політика в Україні на зламах політичних епох: історико-соціально-економічні нариси / В.В. Юрчишин. – К. : Науково-виробниче підприємство “Видавництво “Наукова думка” НАН України”. – 2009. – 366 с.

ЗЕЛЕНИЙ ТУРИЗМ, ЯК ФАКТОР ПІДВИЩЕННЯ ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ СІЛЬСЬКОЇ МІСЦЕВОСТІ

А. Б. Багрій, магістр

Науковий керівник: к.е.н, доцент Тимофієва Г.С.

Миколаївський національний аграрний університет

В статті досліджено сучасний стан сільського зеленого туризму, визначені фактори його впливу на соціально – економічне піднесення сільської місцевості. Розглянуто поняття сільського зеленого туризму, наведено чинники впливу на його прибутковість та перспективність.

Ключові слова: зелений туризм, сільська місцевість, соціально – економічне піднесення.

Постановка проблеми. На сьогоднішній день сільський туризм відіграє важливе значення в економіці будь-якого суспільства. Туристична галузь є невід’ємною складовою частиною світового ринку, посідає друге місце у світовому господарстві після комп’ютерної та електронної промисловості, випередивши такі галузі, як нафтопереробна та автомобілебудівна. Сучасний досвід та наукові дослідження засвідчують, що прискорений розвиток сільського зеленого туризму може відіграти роль каталізатора структурної перебудови економіки, забезпечити демографічну стабільність та розв’язання нагальних соціально-економічних проблем у сільській місцевості. Тому, для забезпечення комплексного соціально-економічного піднесення сільської місцевості, потрібно сприяти розвитку сільського зеленого туризму.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. В Україні сільський туризм як об’єкт дослідження розглядають передусім у контексті вирішення проблем розвитку сільських територій, сільських громад, зайнятості сільського населення. Це відображено у працях українських науковців Ю. Зінька, Н. Васильєва, Н. Кудли, І. Кудінова, Л. Головка, Ю. Алексеєва, В. Євдокименко, та ін. Однак, у зв’язку з нестабільним станом економіки, як в Україні, так і у світі загалом, питання розвитку зеленого туризму, як фактору підвищення економічного потенціалу сільської місцевості, потребують постійних досліджень.

Постановка завдання. Метою дослідження є розгляд зеленого туризму як фактору економічного піднесення сільської місцевості.

Виклад основного матеріалу дослідження. За останні десятиліття кількість туристів у світі неухильно зростала і досягла третини населення земної кулі. Сьогодні найбільш динамічно зростаючим сектором світового туристичного господарства є

сфера сільського зеленого туризму [1]. Розвиток сільського зеленого туризму у Європі розпочався в середині XIX ст. Європейський Союз вбачає в сільському туризмі основний важіль економічного підйому своїх сільських територій. Для України сільський зелений туризм – нове поняття, хоча відпочинок на селі використовувався відомими українськими письменниками, художниками, артистами і політиками з давніх часів.

Сільський зелений туризм – це специфічна форма відпочинку в приватних господарствах сільської місцевості з використанням майна та трудових ресурсів особистого селянського, підсобного або фермерського господарства, природно-рекреаційних особливостей місцевості та культурної, історичної та етнографічної спадщини регіону [3]. Даний вид туризму передбачає перебування туристів у власному житловому будинку сільського господаря, окремому (гостьовому) будинку або на території особистого господарства. Зелений туризм є важливим фактором розв’язання соціально-економічних проблем сільської місцевості – це зростання зайнятості на селі, розвиток сільської інфраструктури, отримання стабільних та вагомих прибутків селян, зміцнення бюджету сільських поселень.

У світі сільський зелений туризм розглядається як альтернатива сільському господарству за розмірами отриманих прибутків. До того ж, розвиток інфраструктури сільського туризму не вимагає таких значних капіталовкладень, як інші види туризму і може здійснюватися за рахунок коштів самих селян без додаткових інвестицій. Скорочення міграції з сіл до міст надасть змогу заощадити значні фінансові й матеріальні ресурси, адже, за підрахунками експертів Європейського банку реконструкції та розвитку, облаштування в місті вихідця з сільської місцевості в 20 разів дорожче, ніж створення умов для його життя і роботи в селі [2]. Сьогодні господарі понад 600 садиб із 18 областей України запрошують на відпочинок до своїх садиб. У більшості Європейських країн сільський туризм – це воз’єднання людини і природи, а міста із селом. Основні центри сільського зеленого туризму в Україні тяжіють до рекреаційних центрів – чистих річок, лісових масивів, морського узбережжя, озер та водоймищ, а також до архітектурних комплексів міст та сіл. Туристи, які перебувають на відпочинку беруть участь у сільськогосподарських роботах – косять, збирають урожай. Це дає можливість міському жителю відчувати себе селянином і отримати задоволення від власної праці і такого виду відпочинку.

Сьогодні, туристична галузь в Україні є лише п’ятою за значенням складовою поповнення бюджету і її питома вага має значно зрости з огляду на такі об’єктивні передумови, як вигідне геополітичне розташування України в центрі Європи, наявність

значного туристично-рекреаційного потенціалу, сприятливий клімат, багаті флора і фауна, чисельні культурно-історичні пам'ятки світового рівня.

Пріоритетність розвитку сільського зеленого туризму в Україні зумовлюється нагальною необхідністю невідкладного розв'язання соціально-економічних проблем сучасного села. За роки незалежності України в сільській місцевості спостерігається зменшення населення, зростання безробіття, масова заробітчанська міграція.

Майже 60 % мешканців сільської місцевості перебувають за межею бідності [2]. За таких умов селянин змушений шукати інші сфери діяльності, які забезпечували б йому хоча б прожитковий мінімум. Розвиток сільського зеленого туризму міг би зупинити таку сумну тенденцію в українських селах, підвищити матеріальний добробут та частково вирішити проблеми зайнятості сільського населення. Отже, розглянута сфера туристичних послуг потребує державного регулювання і підтримки, в тому числі, і на регіональному рівні.

На прибутковість і перспективність розвитку сільського зеленого туризму впливають наступні чинники: у родині - професійна кваліфікація та вміння зацікавити; співпраця цілої родини; добрі стосунки з сусідами; особисті якості (комунікабельність, талант керівника); у господарстві - локалізація; відповідні будинки, приміщення та інвентар; тип сільськогосподарської продукції; здорова їжа; безпека; місця рекреації на свіжому повітрі; можливість цікавих занять; у регіоні (селі) - туристична атрактивність; інфраструктура; послуги; форми проведення вільного часу [3].

Інша позитивна сторона розвитку сільського зеленого туризму полягає в отриманні додаткових перспектив для пропаганди української культури, поширенню знань та інформації про історичні, природні, етнографічні атрибути України, що сприяє визнанню сільського туризму суспільно цінною та корисною сферою відносин, а також заслуговує на ґрунтовну підтримку з боку держави. Наша країна має багато різноманітних пам'яток природи, історії і культури, національними традиціями, можливостями отримання екологічно чистих продуктів, відпочинку в умовах красивої природи [1].

Розвиток сільського зеленого туризму змусить сільські громади приділяти більше уваги благоустрою сіл, реформуванню транспортної інфраструктури, відновленню роботи місцевих закладів культури, забезпеченню екологічної чистоти довкілля і вирішенню нагальних соціально-економічних проблем села за рахунок додаткових надходжень до бюджетів місцевих органів влади.

Сьогодні, розвиток сільського зеленого туризму в Україні обмежують і гальмують такі фактори: політико-економічна нестабільність у державі; відсутність належного правового забезпечення розвитку сільського зеленого туризму; відсутність механізму раціонального та екологічно збалансованого використання природного та історико-культурного потенціалу для потреб туризму; низький рівень інфраструктури та комунікацій; недостатній рівень кадрового та рекламно-інформаційного забезпечення.

Ці негативні фактори можна подолати за рахунок проведення виваженої політики державного регулювання розвитку сільського зеленого туризму, зокрема і на регіональному рівні, з використанням наявних важелів прямого і непрямого впливу [3].

Висновки. Таким чином можна дійти висновку, що формування галузі сільського зеленого туризму і доведення її до рівня загальноприйнятих світових стандартів має стати одним із шляхів підвищення економічного потенціалу сільської місцевості та відродження економіки країни в цілому.

ЛІТЕРАТУРА

6. Зелений туризм, як фактор підвищення конкурентоспроможності сільської місцевості [Електронний ресурс] .— Режим доступу : <http://tourlib.net>
7. Сільський зелений туризм – пріоритет розвитку туристичної галузі в Україні [Електронний ресурс] .— Режим доступу : <http://old.niss.gov.ua>
8. Удосконалення економічного механізму оцінки стану розвитку туризму в регіоні [Електронний ресурс].— Режим доступу : <http://tourlib.net>
9. Фактори розвитку міжнародного туризму [Електронний ресурс] .— Режим доступу : <http://pidruchniki.ws>
10. Туризм, як форма активізації розвитку сільських депресивних територій [Електронний ресурс].—Режим доступу. : <http://www.lnu.edu.ua>
11. Розвиток міжнародного туризму в Україні [Електронний ресурс]. — Режим доступу. : <http://www.rusnauka.com>
12. Перспективи розвитку туризму в Україні та вплив соціальних, демографічних та інших факторів на туристичний ринок [Електронний ресурс].— Режим доступу : <http://buklib.net>
13. Можливості впливу сільського зеленого туризму на функціонування соціальної інфраструктури агропромислового комплексу [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://archive.nbuv.gov.ua>

НАПРЯМКИ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ НА МІЖНАРОДНИХ РИНКАХ

А.О. Бібік, магістр

Науковий керівник: к.е.н, доцент Тимофієва Г.С.

Миколаївський національний аграрний університет

В статті досліджено напрямки підвищення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств на міжнародних ринках.

Ключові слова: конкурентоспроможність підприємства, міжнародні ринки, аграрні підприємства.

Постановка проблеми. Розвиток ринкових відносин в Україні є неможливим без ефективного та стабільного зростання економіки, а також виробництва конкурентоспроможної продукції, що відображає ефективність функціонування не лише окремого підприємства, а й економіки в цілому. Ефективна інтеграція вітчизняної економіки у світову може відбутися лише за умови досягнення високого рівня загальної конкурентоспроможності країни, конкурентоспроможності її господарюючих суб'єктів, а також конкурентоспроможності продукції та послуг, що виробляються підприємствами. На сьогодні формування конкурентоспроможності підприємства є ключовою проблемою. Як показує практика, більша частина вітчизняних підприємств є неконкурентоспроможними на світових ринках. Дані про конкурентоспроможність в міжнародних організаціях свідчать, що Україна посідає одне з останніх місць серед країн, які представлені в цих дослідженнях. Виникає необхідність в об'єктивній оцінці конкурентоспроможності підприємства і його конкурентів для прийняття рішення та визначення шляхів її підвищення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблеми конкуренції та забезпечення конкурентоспроможності економічних суб'єктів досліджували такі зарубіжні вчені, як Д. Рікардо, А. Сміт, Д. Абель, Г. Гамель, П. Друкер, К. Ендрус, Р. Ешенбах, П. Зенге, Ф. Котлер, Р. Коуз, К. Крістенсон, М. Портер, К. Прахалад, Р. Солоу, Й. Шумпетер, Ф. Хайек. Значний внесок у дослідження конкурентоспроможності та ефективності ЗЕД економічних суб'єктів, здійснили такі вітчизняні економісти, як В. Андрійчук, В. Апопій, С. Бабенко, О. Білорус, В. Будкін, І. Бураковський, З. Варналій, В. Вергун, О. Власюк, В. Воротін, А. Гальчинський, В. Геєць, Я. Гончарук, Б. Губський, М. Долішній.

Загалом конкурентоспроможність підприємства – це його спроможність досягати визначених цілей діяльності на усіх альтернативних стратегічних напрямках,

що формуються за ознаками однотипності груп наявних та потенційних потреб споживачів, які підприємство задовольняє результатами своєї діяльності, а також технології, що забезпечують необхідний рівень конкурентних переваг на ринках продукції та ресурсів [1].

Незважаючи на широке використання категорії «конкурентоспроможність підприємства» у теорії та на практиці сьогодні відсутнє системне універсальне тлумачення у цій сфері. Здебільшого конкурентоспроможність підприємства асоціюється із параметрами продукції або із ефективністю функціонування, фінансовим станом, певною позицією на ринку. Отже, відстежується переважання одностороннього вузького бачення цієї категорії, яке водночас характеризується багатовекторністю, що не сприяє однозначному та аналогічному її розумінню та сприйняттю різноманітними суб'єктами внутрішнього і зовнішнього середовища.

З метою уточнення сутності конкурентоспроможності підприємства виокремлюють ключові характеристики цієї категорії, а саме:

1. Відносність. Конкурентоспроможність підприємства визначається відносно певних конкурентів, тому стосовно одних суперників підприємство може бути конкурентоспроможним, стосовно інших – ні. Отже, під час визначення конкурентоспроможності будь-якого підприємства важливо правильно обрати базу порівняння, в межах якої повинен фігурувати найуспішніший на ринку конкурент.

2. Об'єктність. Передбачає, що конкурентоспроможність визначається для конкретного об'єкта – підприємства, параметри якого ґрунтовно досліджуються та порівнюються із конкурентами.

3. Динамічність. Параметри конкурентоспроможності підприємства періодично змінюються під впливом середовища функціонування. Остання фінансово-економічна криза засвідчила, що успішні та конкурентоспроможні підприємства у кризових умовах доволі часто банкрутували і не могли вижити на ринку у несприятливих для них умовах.

4. Інтегрованість. Не можна ототожнювати конкурентоспроможність усього підприємства лише з його окремим елементом (продукцією, фінансовим станом, часткою ринку тощо), оскільки у такому разі розуміння цього поняття буде не повним та однобоким. Адже конкурентоспроможність підприємства повинна повною мірою висвітлювати усі аспекти його функціонування, демонструючи конкурентні переваги.

5. Приналежність до конкретного конкурентного ринку. Конкурентоспроможність підприємства ідентифікується на відповідному ринку залежно від масштабів та обсягів діяльності підприємства (світовий, регіональний

(ринок країни, області, району, міста, вузько локальний)). При цьому йдеться про конкурентні ринки, оскільки якщо ринок монополізований чи олігополізований, то якими би параметрами не характеризувалось підприємство, воно найшвидше навіть не зможе увійти на такий ринок.

6. Необхідність цілеспрямованого формування. Підприємство не може бути конкурентоспроможним на відповідному ринку, не докладаючи до цього комплексу зусиль у різноманітних сферах (товарній, технологічній, виробничій, фінансовій, інноваційній, інвестиційній, маркетинговій тощо). Адже конкурентоспроможність є результатом успішно реалізованих управлінських рішень на усіх рівнях системи менеджменту.

7. Іманентність. Конкурентоспроможність підприємства є внутрішньо зумовленою характеристикою, за допомогою якої можна ідентифікувати будь-яке підприємство, що функціонує на конкурентному ринку.

8. Декомпозиційність. Коли йдеться про конкурентоспроможність підприємства, то важливо не лише визначити її рівень, але й діагностувати, за рахунок яких сфер та складових діяльності сформовані конкурентні переваги. Така необхідність виникає з огляду на те, що кожне підприємство повинно мати інформацію про власні переваги та недоліки з метою забезпечення постійного покращання параметрів власної діяльності.

9. Уніфікованість. Розуміння конкурентоспроможності повинно бути ідентичним в усіх учасників ринку та зацікавлених суб'єктів, що унеможливить різноманітне трактування певних оцінок, висновків та показників, а також запобігатиме свідомому маніпулюванню інформацією та перебільшенню параметрів конкурентоспроможності окремих підприємств.

10. Адекватність. Йдеться про те, що конкурентоспроможність повинна відображати реальний стан на ринку, а не мати формального значення [2].

Для виживання та укріплення позицій на ринку будь-яке підприємство повинно забезпечувати власну конкурентоспроможність. Як свідчать виконані дослідження, забезпечення конкурентоспроможності підприємства – це перманентний цілеспрямований процес підтримання наявних та формування нових конкурентних переваг в межах існуючих та потенційних для підприємства конкурентних ринків у динамічних умовах функціонування, котрий повинен з високою ймовірністю гарантувати очікувані результати у цій сфері.

Забезпечення конкурентоспроможності підприємства на відповідному ринку здійснюється насамперед за рахунок його управлінських систем та механізмів. Проте певне значення у цьому процесі можуть мати і зацікавлені особи – стейкхолдери, до

яких зараховують інвесторів, кредиторів, споживачів, контрагентів, представників державних органів влади тощо. Стейкхолдери можуть різноманітними способами підтримувати підприємство, розповсюджувати про нього позитивну інформацію на ринку, конкурувати за можливість взаємодіяти із ним.

З огляду на те, що конкурентоспроможність є інтегрованою характеристикою, то забезпечення її досягнення також повинен бути багатовекторним, враховуючи усі сфери функціонування підприємства. Конкурентоспроможність підприємства необхідно забезпечувати, зважаючи на таке:

- високий рівень конкурентоспроможності створює певні гарантії для підприємства щодо його успішного функціонування та розвитку на певному ринку;
- хороші параметри у сфері конкурентоспроможності є позитивним сигналом для усіх суб'єктів ринку щодо ефективності діяльності підприємства, характеристик його продукції;
- систематична робота над покращенням та створенням конкурентних переваг підприємства забезпечує йому шанси на подальший успішний розвиток тощо[3].

Отже, конкурентоспроможність підприємства – це рівень його компетенції відносно інших підприємств-конкурентів у нагромадженні та використанні виробничого потенціалу певної спрямованості, а також його окремих складових: технології, ресурсів, менеджменту (особливо – стратегічного поточного планування), навичок і знань персоналу тощо, що знаходить вираження в таких результируючих показниках, як якість продукції, прибутковість, продуктивність тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Довбенко В.І. Чинники підвищення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств за умов глобалізації // Зовнішня торгівля: право та економіка. – 2007. – № 6 (35). – С. 29-35.
2. Зборовська Ю.Л. Підвищення конкурентоспроможності продукції – важлива умова нарощування експортного потенціалу // Зовнішня торгівля: право та економіка. – 2007. – № 4(34). – С. 137-142.
3. Панасенко Д.А. Конкурентоспроможність підприємства: сутнісна та функціональна характеристики / Д.А. Панасенко // Вісник Національного університету “Львівська політехніка”. – Львів: Видавництво Львівської політехніки. – 2012. – №727. – С. 270-276.

**УПРАВЛІННЯ ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНИМИ РИЗИКАМИ
ТА ШЛЯХИ ЇХ ЗНИЖЕННЯ**

К.С. Долганюк , студентка

Науковий керівник: д.е.н., професор Гончаренко І.В.

Миколаївський національний аграрний університет

Одним з процесів, що передував настанню економічної кризи, та вплинув на економічний розвиток регіонів України було зменшення обсягів зовнішньоторговельної діяльності. Падіння попиту світових ринків основних видів промислової продукції вплинуло на обсяги господарської діяльності та мало негативні прояви як у економічній, так і соціальній сфері. Визначення факторів та характеру цього впливу дозволить сформуувати систему управління ризиками зовнішньоторговельної діяльності та дасть можливість попередити негативні прояви цих чинників і пом'якшити негативні наслідки їх прояву.

Ключові слова: ризики , зовнішньоторговельна діяльність , експорт товарів , чинники ризиків.

Постановка проблеми. Динамічний розвиток економіки України неможливий без активної зовнішньоекономічної діяльності держави й самих підприємств. Від того, наскільки успішно Україна та її суб'єкти господарювання здійснюватимуть зовнішньоекономічні операції, залежатиме їхній подальший ефективний розвиток, розширення ринків збуту, отримання нових технологій і прибутків, обмін досвідом, інтеграція у міжнародну систему виробництва, Світову організацію торгівлі та Європейський союз.

Водночас вихід підприємств на зовнішні ринки призводить до виникнення безлічі ризиків (майнових, фінансових, політичних, валютних), які важко передбачити або ж зовсім неможливо прогнозувати їхні наслідки. Але вони існують і можуть завдавати підприємствам великих збитків.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідження питання управління зовнішньоторговельними ризиками, а також інших питань, взаємозалежних з ним і розглянутих у даному дослідженні знайшли відображення в наукових працях А.П. Веселівської, А.П. Вернадського, А.В. Молочівський, В.Г. Кудлай, П.В. Кобилянської та ін.

Виклад основного матеріалу дослідження. Значна частина ризиків на великих підприємствах, які здійснюють зовнішньоекономічну діяльність, — це ризики, пов'язані, насамперед, із зовнішнім ринком. Тому актуально і доцільно розробити

концепцію управління ризиком і створити необхідні організаційно-управлінські структури, які повинні стати частиною програми зовнішньоекономічної діяльності підприємства.

Ризики — це можливі несприятливі події, що можуть відбутися, і в результаті яких можуть виникнути збитки, майнові втрати учасників ЗЕД. Робота з управління зовнішньоекономічними ризиками має включати такі основні складові:

- аналіз ситуації і визначення можливих ризиків;
- оцінка ймовірного збитку й прийняття рішення щодо управління потенційними ризиками;
- реалізація прийнятих рішень і контроль за їх виконанням.

Політика учасника ЗЕД щодо потенційних ризиків має декілька різновидів:

- виключення ризиків — це відмова від здійснення будь-яких дій, пов'язаних з можливістю появи ризиків у ЗЕД [12].

- прийняття ризиків означає, що підприємство бере на себе відповідальність за проведення зовнішньоекономічної операції та ризики, пов'язані з нею.

- зменшення ризиків — це прийняття рішень, які дають змогу знизити рівень витрат від прийнятих ризиків.

- передача ризиків означає, що підприємство передає відповідальність за ризики своєму партнеру або третій особі.

Структура ризиків у зовнішньоекономічній діяльності доволі змістовна і нараховує сотні різновидів, які можна класифікувати за певними ознаками. Ризики, зовнішні щодо контракту, поділяються на політичні, юридичні, макроекономічні, маркетингові. Політичні ризики — це можливість виникнення збитків чи скорочення розмірів прибутку внаслідок державної політики регулювання зовнішньоекономічних відносин.

Політичні ризики розподіляють на чотири групи:

- ризик націоналізації та експропріації, який на практиці тлумачиться підприємцями дуже широко - від експропріації до примусового викупу владою майна компанії або просто обмеження доступу інвесторів до управління активами. При визначенні ризику націоналізації складність полягає в тому, що в будь-якій країні влада ніколи не рекламує можливість експропріації або націоналізації. Як наслідок, у жодному документі юридично точно не визначається, чим, наприклад, відрізняється націоналізація від конфіскації;

- ризик трансферу, пов'язаний з можливими обмеженнями конвертування національної валюти, який пов'язаний з перекладами місцевої валюти в іноземну.

Прикладом може служити ситуація, коли підприємство працює рентабельно, отримуючи прибуток у національній валюті, але не в змозі перевести її у валюту інвестора, щоб розрахуватися за кредит. Причин може бути безліч - наприклад, примусово довга черга на конвертацію;

- ризик розриву контракту через діяльність влади тієї країни, де знаходиться підприємство-контрагент, який передбачає ситуації, коли не допомагають ні передбачені в договорі штрафні санкції, ні арбітраж: контракт розривається з не залежних від партнера причин, наприклад, у зв'язку зі зміною національного законодавства;

- ризик військових дій та громадських заворушень, в результаті яких підприємницькі фірми можуть понести великі втрати і навіть збанкрутувати.

При проведенні зовнішньоекономічних операцій слід врахувати фактори ризиків, пов'язані з платіжним потенціалом країни-дебітора, тому потрібно здійснювати аналіз її макроекономічних показників та ринкового потенціалу. Отже, слід розглянути:

- внутрішню економіку країни;
- економіки країн-партнерів;
- заборгованість держави (внутрішню і зовнішню).

Інформацію про ризики по конкретній країні можна отримати, використавши періодичні публікації консалтингових фірм, що спеціалізуються на оцінках ризиків. Підприємство, зазвичай, цікавить політична стабільність у країні, ризики поточної економічної ситуації, можливості для переказу капіталу та прибутків, можливості отримання прибутків.

Для зменшення ризиків за укладеними зовнішньоекономічними контрактами слід попередньо перевірити потенційного партнера. З цією метою пропонується оцінити ефективність його функціонування. Керуючись інформацією про потенційного партнера, можна зробити конкретні висновки щодо його надійності та платоспроможності. Якщо підприємство задовольняє потенційний партнер, то перед ним стоїть питання укладення зовнішньоекономічної угоди з мінімізацією можливих ризиків, використовуючи всі можливі застереження. Так, ризику невиконання партнером зобов'язань за контрактом можна уникнути за рахунок:

- укладення договору про наміри, де оговорюється строк, протягом якого сторони можуть внести зміни;
- відображення в договорі намірів щодо матеріальної відповідальності за відмову від підписання контракту;
- умови про розгляд можливих суперечок через арбітражний суд;

- відображення в контракті умови про штрафні санкції за невиконання будь-якого зобов'язання за контрактом;
- відображення в контракті умови про виникнення можливих форсмажорних обставин [5].

Для подолання загрози неплатоспроможності партнера використовують такі інструменти:

- передбачення умови про чинність контракту після надходження коштів на розрахунковий рахунок виконавця;
- передача права власності замовнику після повної сплати вартості товару (послуги);
- використання послуг банку щодо акредитивної форми розрахунків;
- укладення угоди з банком на факторингове обслуговування можливої дебіторської заборгованості.

Найбільшою групою ризиків у зовнішньоекономічній діяльності є маркетингові ризики, пов'язані з реалізацією товару на ринках збуту. До таких ризиків відносять інформаційні, інноваційні та кон'юнктурні ризики. Для проведення успішної збутової діяльності на зовнішніх ринках потрібно проводити їх ретельний ситуаційний аналіз, який ґрунтується на розробці таких експертних чи маркетингових систем, які дають змогу враховувати невизначеність інформації про ринок.

Інформаційний ризик — ризик відсутності, невизначеності чи недостовірності інформації, що стосується юридичної бази для підготовки контракту, стану справ партнера і його банку, загального стану ринку товарів (послуг), на якому функціонує підприємство.

Інноваційний ризик — можливість втрат, що виникають внаслідок вкладення підприємством коштів у виробництво нових товарів (послуг), які, можливо, не знайдуть попиту на ринку.

Кон'юнктурний ризик — можливість втрат через зміну ринкової кон'юнктури, зміну як економічного стану галузі, в якій функціонує підприємство, так і суміжних з нею галузей.

Транспортні ризики — ризики, які виникають у зовнішньоекономічній діяльності при укладенні зовнішньоекономічних угод, а саме при переміщенні товару від продавця (постачальника) до покупця. Запобігти виникненню інноваційного ризику можливо тільки шляхом проведення ретельних маркетингових досліджень, спрямованих на виявлення потреб споживачів на тому ринку, де функціонує підприємство. При запобіганні кон'юнктурному ризику слід

врахувати діяльність підприємства в цій галузі, а також суміжних галузях за певний період часу; сталість функціонування цієї галузі порівняно з економічним станом у країні в цілому; результати діяльності різних підприємств у межах однієї й тієї ж галузі.

При настанні ризиків, про які йдеться в "Інкотермс-2010", покупець зобов'язаний сплатити ціну товару навіть при отриманні товару у стані, який не відповідає умовам договору, чи при повній його втраті. У цьому полягає "ціна ризику". Якщо ж ушкодження не обумовлене транспортним ризиком, то покупець має право не тільки ухилитися від оплати товару, але і вважати продавця відповідальним за порушення умов договору.

Головна проблема управління ризиками в зовнішньоекономічній діяльності підприємства полягає в управлінні тими ризиками, настання яких не залежить від зусиль підприємств. Можна виділити такі групи методів, спрямованих на зменшення можливих збитків, що викликані цими ризиками:

- 1) страхування - використання різних видів полісів, договорів страхування;
- 2) хеджування - використання біржових ф'ючерс-них контрактів і опціонів;
- 3) застосування різних форм і методів розрахунково-кредитних відносин, що зводять до мінімуму ризик неплатежу за поставлені товари, або неотримання товарів проти їх сплати;
- 4) аналіз і прогнозування кон'юнктури (попиту, пропозиції, ціни) на зовнішньому ринку, планування і своєчасна розробка заходів з метою уникнути можливих збитків, викликаних несприятливими змінами.

Щоб захистити експортерів, імпортерів та інвесторів від ризиків, пов'язаних із міжнародними операціями, страхові компанії пропонують їм комплексне страхування зовнішньоекономічної діяльності.

Страхування зовнішньоекономічного ризику — це комплекс видів страхування, які забезпечують захист майнових інтересів підприємств під час проведення різних форм міжнародної співпраці. До зовнішньоекономічного страхування входять такі основні види:

- страхування експортних зобов'язань — невиконання закордонним контрагентом договірних зобов'язань через власну неплатоспроможність або з різних, незалежних від нього причин політичного характеру;
- страхування майнових ризиків — будівель, споруд, вантажів, транспортних засобів;
- страхування валютних ризиків — передбачення контрактом валютних застережень.

Сутність страхування експортних зобов'язань полягає у покритті збитків, завданих учаснику зовнішньоекономічної діяльності через невиконання іноземним контрагентом договірних зобов'язань внаслідок власної неплатоспроможності або у зв'язку з діями уряду, воєнними конфліктами, громадськими заворушеннями та іншими політичними подіями. Страхуванню підлягають комерційні (товарні) кредити, надані покупцеві, банківські позики постачальникові чи покупцеві, зобов'язання і поручительства за кредитом, довгострокові інвестиції тощо.

Треба зазначити, що у послугах страхування експортних кредитів зацікавлені також імпортери, якщо є ймовірність неотримання товару або отримання товару неналежної якості після проведення оплати закордонному продавцеві.

Більшість організацій держав, які відповідають за страхування експортних операцій, є, як правило, членами союзу "Кредит-Альянс" (Credit Alliance). Кожен із членів зберігає свою автономію дій, а завдяки співпраці члени союзу обмінюються досвідом та інформацією про фірми, що діють на тому чи іншому ринку, пропоновані продукти. Крім того, агенції-партнери з країни фірми-імпортера використовуються як перестраховики у програмах перестрахування, що дає змогу перерозподілити ризики між страховиками в країні фірми-експортера та фірми-імпортера. Загалом при страхуванні експортних операцій основними гравцями-страховиками є державні організації, що мають на меті підтримку зовнішньої торгівлі національних підприємств. Головними функціями цих установ є страхове обслуговування національних товаровиробників пріоритетних галузей економіки за рахунок державного бюджету.

Розглянемо детальніше функціонування деяких із них. Так, у Німеччині функціонує консорціум "Гермес". Цей консорціум від імені й за рахунок держави страхує комерційні і політичні ризики, притаманні зовнішньоекономічній діяльності. Він самостійно оцінює і приймає рішення про страхові суми до 5 мільйонів євро відповідно до умов, затверджених Міжміністерським комітетом із експортних гарантій. Щорічно парламент встановлює загальну суму покриття з експортних гарантій за рахунок бюджету. Збитки сплачуються за рахунок бюджету, до якого надходять зібрані страхові платежі та суми, отримані від реалізації прав вимоги відшкодування від винних осіб, Німецький консорціум "Гермес" надає страхове покриття тільки для національних експортерів і тільки на ту продукцію, що вироблена на території Німеччини. Крім того, вимагається достатній рівень кредитоспроможності країни-контрагента потенційного страхувальника, наявність кредитного рейтингу в іноземного покупця або його гаранта.

При страхуванні політичних ризиків європейські державні страхові установи беруть на себе до 90—95% від загального обсягу ризику, а при страхуванні комерційних ризиків (неплатоспроможність іноземного контрагента) — до 80—90% від суми контракту.

Крім державних установ зі страхування експортних кредитів, функціонують також недержавні страхові компанії зі страхування політичних ризиків. Основні позиції на цьому ринку належать північноамериканським та європейським компаніям. Серед них можна вирізнити лондонський Ллойд (Lloyd's), американську компанію АІГ (AIG) та французьку Юністрат Ассюранс (Unistrat Assurances).

Україна, як було сказано вище, залишається чи не єдиною країною у Східній Європі та СНД, яка не має належних механізмів державної підтримки страхування і фінансування експорту, частка якого в українському ВВП становить понад 60%. Для забезпечення зростання обсягу експортних операцій і мінімізації експортних ризиків вітчизняних підприємств в Україні доцільно було б створити страхову компанію і страхування експортних кредитів. Можливі, на нашу думку, такі варіанти організації діяльності такої компанії:

- створення нової державної структури при Міністерстві фінансів України або Національному банку, яка б управляла страхуванням експортних операцій (усі зовнішньоекономічні операції підприємств обов'язково мають страхуватися у цій організації). Нова державна організація повинна в повному обсязі використовувати можливості вітчизняних державних структур і міжнародного союзу "Кредит-Альянс" у процесі оцінки ризику окремої країни й окремого іноземного контрагента, а також у разі реалізації прав вимоги — забезпечити реалізацію прав регресу щодо винної сторони;

- створення за участю держави й вітчизняних страховиків нової страхової організації та надання їй повноважень здійснювати страхування експортних операцій.

До переліку завдань, які необхідно вирішити для організації державної підтримки експортно-імпортних операцій, можна віднести:

- прийняття законодавчих і нормативних актів, які мають регулювати функціонування системи страхування експортних кредитів;

- формування механізму виділення коштів із державного бюджету на покриття збитків із експортного страхування;

- організацію підготовки спеціалістів з оцінки політичних і комерційних ризиків;

— налагодження зв'язку з агенціями економічної розвідки, страховиками за кордоном, страховими брокерами в Україні та за її межами, торговельними і дипломатичними представництвами за кордоном, державними страховими установами зі страхування експортних кредитів в інших країнах.

Розв'язати проблему страхування експортних операцій можна, звичайно, і без створення нових державних страхових організацій. Цими операціями могли б займатися і великі комерційні страхові компанії в Україні (акціонерна страхова компанія "Вексель", НАСК "Оранта", "Остра-Київ", "Скайд-Вест", страхова група "ТАС", "Еталон" та інші). Але і в першому, і в другому варіантах треба, щоб: перше — цей вид страхування був обов'язковим для всіх суб'єктів зовнішньоекономічних операцій; друге — держава має розробити механізм компенсацій підприємствам коштів, які вони спрямовуватимуть на страхування (оскільки цей вид страхування досить дорогий); третє — сформувати механізм часткової участі при здійсненні страховиками виплат підприємствам страхового відшкодування за рахунок коштів державного бюджету; четверте — закріпити за окремим державним органом функції налагодження з міжнародними організаціями зв'язків зі страхування експортних кредитів тощо [6].

Створення системи страхування експортних кредитів в Україні — складне завдання, яке, безумовно, потребує досить тривалого часу, матеріальних затрат і внесення змін та доповнень до законодавчої бази. Звісно, що й тарифи на страхування зовнішньоекономічної діяльності на початковому етапі будуть високими. Але для подальшого розвитку української економіки, інтегрування країни у світовий ринок вкрай необхідно створити таку систему, а також забезпечити українських учасників міжнародної торгівлі надійним державним захистом від різних ризиків, що виникають у процесі міжнародної співпраці.

ЛІТЕРАТУРА

1. Веселівська А. П. Формування зовнішньоторговельних відносин на ринку зерна в Україні / А.П. Веселівська // Економіка АПК. — 2006. — №5.
2. Вернадський А.П. Забезпеченість сільськогосподарського підприємства транспортними засобами/ А.П. Вернадський // Економіка АПК. — 2003. — №7.
3. Вороженко С. Р. Спільна аграрна політика ЄС щодо сталого сільського розвитку: уроки для України / С.Р. Вороженко // Економіка — АПК. — 2004. — №7.

**МЕТОДИКА ОЦІНКИ ІНВЕСТИЦІЙНОГО КЛІМАТУ ТА
ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ
АГРАРНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ**

В.А. Іванова, В.С. Безрук, студенти

Науковий керівник: д.е.н, професор Гончаренко І. В.

Миколаївський національний аграрний університет

В статті розглянуто сутність інвестиційної привабливості, визначено основні фактори впливу на неї, обґрунтовано методику оцінки інвестиційної привабливості аграрних підприємств.

Ключові слова: інвестиції, інвестиційний клімат, інвестиційна привабливість.

Постановка проблеми. Інвестиції для сучасної економіки є найважливішим джерелом розвитку аграрного сектору України. Кожна інвестиція – це можливість отримати фінансові ресурси, новітні технології. Від ефективної інвестиційної політики залежить рівень виробничого оснащення підприємств, розширення відтворення АПК та економіки в цілому. Тому проблема розвитку інвестиційного процесу нині набуває великого значення для виходу сільського господарства з кризового стану та забезпечення конкурентоспроможного виробництва продуктів харчування. Активізація інвестиційної діяльності є одним із найбільш актуальних і дієвих механізмів соціально-економічного розвитку країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження питання інвестиційної привабливості підприємств аграрного сектору, а також інших питань, взаємозалежних з ним і розглянутих у даному дослідженні знайшли відображення в наукових працях Т.В. Беня, В.Н. Шевцової, А.Н. Бортника, Е.А. Якименко, Л.О. Мамуль тощо.

Виклад основного матеріалу дослідження. На наш погляд, інвестиції являють собою вкладення різних видів й у різноманітних формах, притому, що їх поєднує загальна мета – одержання ефекту, корисного для інвестора. А інвестиційна привабливість – наявність певних умов, які впливають на інвестора у виборі того або іншого об'єкта інвестування.

На мотивацію іноземного інвестора впливають політичні, економічні, виробничі, конкурентні, маркетингові, екологічні фактори. Рівень інвестиційної привабливості підвищується за швидкого досягнення консенсусу інтересів між суб'єктами інвестиційного процесу. За кордоном накопичено значний досвід щодо оцінки

підприємницького клімату. До теперішнього часу методи подібних оцінок, розроблені фірмами Rundt, ICRG, BERI, Frost & Sullivan стали вже загальноприйнятим стандартом, а результати досліджень наводяться у вигляді оцінок ризику втрати вкладених коштів за різних обставин [1].

Інвестиційна, як і будь-яка економічна діяльність, об'єктивно пов'язана з ризиками. Система чинників, що характеризують інвестиційні ризики, зрештою може бути зведена до оцінки загальних умов господарювання в економіці. Чим більше сприятлива інвестиційна привабливість, тим менше ризик і навпаки.

Для оцінки інвестиційної привабливості використовуються різноманітні методики, що дозволяють визначити її на макро-, галузевому, регіональному рівнях, а також на рівні підприємства. Більшість учених дотримуються такої точки зору, що тільки комплексна оцінка всіх складових інвестиційного клімату країни, виявлення їх специфіки, встановлення взаємозв'язку між окремими елементами, а також забезпечення узгодження політики на рівні держави, регіону, галузі та підприємства, мають бути враховані щодо створення інвестиційного привабливого економічного середовища.

Основні проблеми, що перешкоджають широкомасштабному залученню інвестицій в економіку регіону та потребують вирішення нині є:

- нестабільність законодавчої бази;
- непрогнозованість інвестиційної діяльності як однієї із складових бізнесу;
- низький рівень правового та судового захисту прав інвесторів;
- негативний інвестиційний імідж країни в цілому;
- низький рівень капіталізації прибутків підприємств;
- відсутність підготовленого менеджменту для роботи у сфері інвестиційної діяльності;
- відсутність механізмів страхування інвестиційних ризиків;
- відсутність розвиненої фінансово-інвестиційної інфраструктури;
- відсутність ефективного державного регулювання у використанні державного інвестиційного ресурсу [2].

Методика визначення інвестиційної привабливості підприємства – це інтегральна характеристика об'єктів майбутнього інвестування з урахуванням сукупності факторів зовнішнього й внутрішнього впливу, перспективності, вигідності, ефективності й прийнятного рівня ризику вкладення інвестицій у його розвиток за рахунок власних коштів і засобів інших інвесторів.

На основі аналізу існуючих методів оцінки інвестиційної привабливості ми дійшли висновку, що в цей час досить слабо розвинена методологічна база оцінки інвестиційної привабливості, що враховує особливості діяльності підприємств аграрного сектору [3].

Враховуючи основні проблеми залучення інвестицій в економіку Миколаївської області визначимо, які фактори впливають на розвиток аграрного сектора економіки. Для діагностики середовища непрямого впливу потрібно оцінити та проаналізувати економічні, технологічні, соціальні, політичні, ринкові та міжнародні фактори, які впливають на залучення інвестицій в аграрний сектор економіки України. Для цього скористаємося методом PEST – аналізом (табл. 1).

Таблиця 1

**PEST- аналіз оцінки середовища України для залучення
інвестицій в аграрний сектор економіки**

Чинники	Ступінь впливу на діяльність підприємств	Характер впливу (+;-)	Інтегральний показник ступеня важливості чинника
1	2	3	4
Політико-правові:			
— умови для економічних контактів з партнерами	3	+	+3
— нестабільність законодавчої бази	3	-	-3
— рівень правового та судового захисту прав іноземних інвесторів	3	-	-3
— негативний інвестиційний імідж	2	-	-2
— низький рівень капіталізації прибутків підприємств	3	-	-3
— відсутність менеджменту підготовленого для роботи у сфері інвестиційної діяльності	2	-	-2
— відсутність механізмів страхування інвестиційних ризиків	3	-	-3
— відсутність інформації про інвестиційне середовище	3	-	-3
— розробка та впровадження державних програм	3	+	+3
— високі податки, які стягуються з іноземних інвесторів;	2	-	-2
Усього	X	X	-18

Економічні:			
— падіння темпів виробництва	3	-	-3
— бюджетне фінансування	3	+	+3
— податкова політика	2	+	+2
— кредитна політика	3	-	-3
— цінова політика	3	-	-3
— інвестиційна політика	2	-	-2
Усього	X	X	-6
Технологічні:			
— високий науково-технічний потенціал	3	+	+3
— зменшення фінансування науково-містких галузей;	2	-	-2
— впровадження нових технологій	3	+	+3
— зношеність матеріально-технічної бази	3	-	-3
Усього	X	X	+1
Природнокліматичні:			
— природні ресурси	3	+	+3
— географічне положення	3	+	+3
Усього	6	+	6
Разом за всіма чинниками	X	X	-18

Для оцінки макросередовища на прикладі Миколаївської області ми взяли такі показники, як:

- умови для економічних контактів з іноземними партнерами; нестабільність законодавчої бази;
- рівень правового та судового захисту прав іноземних інвесторів; негативний інвестиційний імідж;
- відсутність координаційного державного центру з питань сприяння залученню іноземних інвестицій;
- відсутність інформації про інвестиційне середовище; контроль за дотриманням стандартів якості та безпеки товарів;
- розробка та впровадження державних програм; бюджетне фінансування; податкова політика;
- кредитна політика; інвестиційна політика; падіння темпів виробництва;
- високий науково-технічний потенціал;
- впровадження нових технологій; зношеність матеріально-технічної бази; природні ресурси та географічне положення.

Оцінивши політичне та правове середовище в якому діють аграрні підприємства Миколаївської області, слід зауважити, що умови для економічних контактів з

іноземними партнерами сприятливі. Цей чинник маркетингового середовища отримав +3 бали; контроль за дотриманням стандартів якості та безпеки товарів - +2; розробка та впровадження державних програм - +2.

Інтегральний показник ступеня важливості політико-правового чинника дорівнює -18. До негативних факторів політико-правового середовища можна віднести нестабільність законодавчої бази, невідповідність прийнятих законів з умовами інвестування.

Щодо економічних чинників, то високі податки в аграрному секторі економіки не приваблюють інвесторів. Недостатнє бюджетне фінансування та нестача коштів у аграрних підприємств

регіону змушує їх шукати іноземних інвесторів з “свіжими” інвестиціями. Високий ступінь інфляції також відлякує потенційних інвесторів. Інші фактори більш-менш сприятливі для залучення іноземних інвестицій.

Аграрні підприємства області мають значний науково-технічний потенціал, який, на нашу думку, не використовують в повному обсязі. Однак спостерігається поступове впровадження більш нових технологій та систем.

Природні ресурси та географічне положення – найсприятливіші для ведення сільського господарства, а саме аграрний сектор потребує значних іноземних інвестицій. Іноземні інвестори не бажають вкладати свої кошти в цей сектор економіки через великий ризик неповернення коштів, тому слід звернути увагу саме на зменшення цих ризиків.

В загальному обсязі разом за чинниками маркетингового середовища було отримано інтегральний показник ступеня важливості всіх чинників дорівнює -18. Отже, можна сказати, що середовище, в якому діють інвестори аграрного сектора в більшій мірі сприятливе.

Однак існує ряд проблем, що потребують усунення, серед яких: постійні зміни в законодавстві, високі податки, відсутність страхування ризиків, інфляція національної валюти, несприятливі погодні умови.

Оцінимо інвестиційну привабливість аграрного виробництва досліджуваної області за допомогою методу SWOT – аналіз (табл. 2).

Аналіз інвестиційної привабливості аграрного сектора економіки Миколаївської області показав, що він більш-менш стабільний, має значну кількість рентабельних товаровиробників. Інвестиції у дану галузь надходять у незначних обсягах, що пояснюється ризиком неповернення коштів.

**SWOT – аналіз інвестиційної привабливості аграрного
сектора економіки України для інвесторів**

Сильні сторони	Слабкі сторони
— помірні природно - кліматичні умови для ведення сільськогосподарського виробництва — рельєф території та ґрунти — вигідне географічне розташування області — значний виробничий досвід — різноманітні форми власності — вільна оренда землі та майна — приватизація землі — конкурентоспроможна вартість робочої сили — створення інформаційних матеріалів щодо економічного та інвестиційного потенціалу — проведення семінарів з питань залучення іноземних інвестицій — здійснення супроводжень інвестиційних проектів	— нестабільність законодавчої бази — незпрогнозованість інвестиційної діяльності як однієї із складових бізнесу — низький рівень правового та судового захисту прав інвесторів — негативний інвестиційний імідж — низький рівень капіталізації прибутків підприємств — відсутність підготовленого менеджменту для роботи у сфері інвестиційної діяльності — відсутність механізмів страхування інвестиційних ризиків — відсутність інформації про інвестиційне середовище — високі податки, які стягуються з іноземних інвесторів
Можливості	Загрози
— співпраця з новими іноземними партнерами — формування позитивного інвестиційного іміджу області — підвищення рівня підготовки інвестиційних проектів відповідно до вимог міжнародних інвестиційних фондів	— важка прогнозованість рівня інфляції через нестабільність економіки — нерівноправність іноземних та вітчизняних інвесторів — невизначеність українського законодавства

Інвестиційна привабливість аграрного сектора економіки залежить від багатьох факторів, які прямо чи обернено впливають на неї. За різними показниками нами було здійснено оцінку інвестиційної привабливості аграрного сектора Миколаївської області. Цей аналіз показав, що аграрний сектор економіки області є привабливим для залучення інвестицій.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Пеструха С. В. Наукові підходи до побудови системи стимулювання інвестування економіки України / С.В.Пеструха, М.М. Колотуша // Актуальні проблеми економіки, - 2008. – №10(65). – С.39–48.

**СТИМУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ**

О.С. Жерліцин, магістр

Науковий керівник: к.е.н, доцент Тимофієва Г.С.

Миколаївський національний аграрний університет

В статті розглянуто основні шляхи стимулювання розвитку зовнішньоекономічної діяльності аграрних підприємств. Визначені основні проблеми розвитку аграрних підприємств у сфері ЗЕД.

Ключові слова: зовнішньоекономічна діяльність, аграрний сектор, аграрні підприємства, конкурентоспроможність, стимулювання.

Постановка проблеми. Стійкий розвиток країни здебільшого залежить від її здатності інтегруватися у світове співтовариство, її участі у міжнародному поділі праці. Дослідження багатьох науковців свідчать про те, що позиція України на світовій арені зумовлюється розвитком її аграрного сектору, адже саме даний сектор є джерелом внутрішніх накопичень. Тим не менш, дослідженню специфічних галузевих питань забезпечення адаптації аграрного сектора України до системи зовнішньої торгівлі та конкурентоспроможності аграрної продукції не приділено ще достатньо уваги.

Разом з тим, зовнішньоекономічна діяльність аграрного сектору сприяє відтворенню експортного потенціалу країни, підвищенню конкурентоспроможності українських товарів на світових ринках, формуванню раціональної структури експорту й імпорту, залученню іноземних інвестицій на взаємовигідних умовах, забезпеченню економічної безпеки України.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблеми ефективного розвитку зовнішньоекономічної діяльності аграрних підприємств розглядалися у працях багатьох провідних вчених-економістів, зокрема: О. Амоші, В.Андрийчука, Л. Антоноюка, В. Бойко, П. Гайдучького, В. Геєця, А. Кандиби, С. Кваші, А. Кредісова, П. Саблука, С. Соколенка, В. Топіхи, А. Афоніна, І. Гончаренко, В. Лагодієнка та інших відомих вчених. Проте не всі аспекти проблеми є достатньо вивченими, особливо це стосується дослідження шляхів стимулювання розвитку зовнішньоекономічної діяльності аграрних підприємств.

Постановка завдання. Метою даної статті є обґрунтування перспективних напрямів стимулювання зовнішньоекономічної діяльності аграрних підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження. На сьогодні в умовах активного розвитку ринкових відносин, посилення глобалізації та диверсифікації міжнародних ринків альтернативним варіантом завоювання Україною конкурентоспроможного місця на світовій арені є удосконалення зовнішньоекономічної діяльності підприємств аграрного сектору.

Для того, щоб більш зрозуміти тему даної статі, спробуємо для початку визначити, що ж таке зовнішньоекономічна діяльність. Відповідно до Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» зовнішньоекономічна діяльність — це діяльність суб'єктів господарської діяльності України та іноземних суб'єктів господарської діяльності, побудована на взаємовідносинах між ними, що має місце як на території України, так і за її межами. [1, ст.1]

Розвиток зовнішньоекономічної діяльності — питання досить пріоритетне, та складне водночас. Адже сам розвиток зовнішньоекономічної діяльності в аграрному секторі буде можливий завдяки надзвичайно сприятливим природним умовам та умовам економічного середовища для розвитку сільського господарства.

Аграрний сектор — це не лише сукупність взаємопов'язаних підприємств, що займаються вирощуванням, зберіганням, заготівлею, транспортуванням, переробкою і реалізацією сільськогосподарської продукції, а й сукупність обслуговуючих та допоміжних підприємств та організацій. Значними темпами в останні роки розвиваються підприємства, що займаються виготовленням засобів виробництва, хімічних добрив, комбікормів. У нових економічних умовах господарювання вони мають значний потенціал ефективного здійснення експортно-імпортних операцій.

Сільськогосподарські підприємства, здійснюючи виробничу діяльність у ринковому середовищі, вимушені шукати шляхи ефективного вдосконалення своєї роботи. Основною задачею постає визначення напрямків поведінки сільськогосподарського підприємства на довготривалу перспективу, щоб в умовах конкурентної взаємодії підтримувати баланс обміну у сфері споживання. Без сумніву, ці вимоги ґрунтуються, перш за все, на внутрішньому виробничому потенціалі сільськогосподарських підприємств і ринковій реалізації виробленої продукції, необхідної для забезпечення їх життєдіяльності України та її аграрного сектору.

Усі процеси, які відбуваються на внутрішньому ринку повинні активно функціонувати в режимі досить складного світового ринку за умови досконалого

механізму адаптації зовнішньоекономічних операцій до зовнішнього економічного середовища. Проведення зовнішньоекономічну діяльність підприємством вимагає особливої уваги до якості виробленої продукції та ефективності її виробництва. Зовнішній ринок є більш конкурентним, ніж внутрішній, тому при боротьбі за закордонного споживача підприємства повинні розвиватися активніше, нарощуючи свою конкурентоспроможність.

Проблема конкурентоспроможності посідає одне з провідних місць в економічному аналізі різних суб'єктів господарської діяльності, що пояснюється об'єктивним посиленням міжнародної та внутрішньої конкуренції. Питання конкурентоспроможності вітчизняних сільськогосподарських підприємств загострилися після вступу України в СОТ та в умовах зростання цін на сільськогосподарську продукцію але продовольча криза та утвердження Україною своїх позицій на міжнародних ринках потребують більш глибокого дослідження зазначених проблем.

Конкурентоспроможність продукції на зовнішньому ринку проявляється через поточний стан конкурентоспроможності сільськогосподарських товаровиробників і визначається структурою й динамікою експорту та імпорту. В сучасних умовах сільськогосподарська продукція займає значну частку у зовнішній торгівлі України. Сільське господарство залишається єдиною галуззю, яка має позитивне сальдо зовнішньої торгівлі.

В сучасних умовах конкурентні переваги продукції аграрного сектору України підвищуються за рахунок низької собівартості, але зменшуються через низький рівень державної підтримки. За всіма видами сільськогосподарської продукції, крім м'яса, частка ціни продажу у роздрібній ціні не перевищує 40%. Частка ціни зерна пшениці в ціні борошна становить близько 20%. Звичайно такий рівень цін на сільськогосподарську продукцію не дозволяє сільськогосподарським підприємствам окупати витрати на її виробництво, і вони змушені його скорочувати. Такі умови не сприяють підвищенню конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств, тому що вони негативно позначаються на розвитку виробництва.

Проблеми якості сільськогосподарської продукції полягають не тільки у формуванні національних підходів до нових стандартів якості, але й у розумінні якості сільськогосподарської продукції в контексті генетично модифікованих культур, що тісно пов'язано з менталітетом населення. Тому важливою й необхідною є розробка нових стандартів якості продовольчих товарів для відповідності міжнародним вимогам. Вітчизняна сільськогосподарська продукція має низький клас якості (хоча в багатьох

випадках це не відповідає дійсності), внаслідок чого ціни на неї суттєво знижуються. Тому поліпшення якості є важливим для підвищення конкурентоспроможності вітчизняної продукції на зовнішніх ринках.

Необхідно наголосити на тому, що на ринок сільськогосподарської продукції впливає діяльність держави та великих монополістичних структур.

Слід зазначити, що в аграрному секторі дотепер існують певні бар'єри, які перешкоджають входженню продукції на ринок (виключні права, пільги, обмеження й інші акти, пов'язані з різними програмами соціально-економічного розвитку).

Під бар'єрами в економічній літературі розуміються будь-які чинники й обставини правового, економічного організаційного, технологічного й фінансового характеру, які перешкоджають новим господарюючим суб'єктам вступити на даний товарний ринок

Щоб зменшити вплив всіх цих негативних явищ, необхідно розробити заходи поліпшення державного регулювання аграрної сфери. Головною метою державної політики в сфері аграрного сектору повинна бути розбудова стабільного, експортно-орієнтованого та конкурентоспроможного на зовнішніх ринках сектора економіки і створення для цього відповідних організаційно-економічних умов.

Одним із першочергових завдань даної політики є формування ефективного механізму державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності в аграрному секторі. Доцільно сприяти розвитку ряду неурядових організацій, що мають змогу поряд з державою, виконувати функції надання комплексу послуг дрібним сільськогосподарським підприємствам у вигляді надання кредитів, виробничо-технічної допомоги, кооперування сільськогосподарської техніки та іншого інвентарю тощо. Для стимулювання розвитку зовнішньоекономічної діяльності аграрних підприємств в Україні доцільно створити хоча б в кількох регіонах країни аграрні кластери, що дозволили б централізувати аграрний науково-технічний потенціал, об'єднали підприємства аграрного сектору різних форм власності та науково-дослідні інститути з метою ефективного співробітництва. Таким чином, через призму зовнішньоекономічної діяльності чітко і яскраво видно всі внутрішні проблеми галузі.

Саме тому український уряд сьогодні повинен розробити таку державну політику розвитку аграрного сектору, такі економіко-правові, фінансові, адміністративні заходи, які реально забезпечили б ефективні структурні перетворення агропромислового виробництва з урахуванням як національних, так і міжнародних аспектів. Дуже важливо створити необхідні умови для захисту вітчизняних аграрних

підприємств та максимально можливого підвищення конкурентних переваг української продукції аграрного сектору на внутрішньому та зовнішньому ринках.

Зусилля держави повинні концентруватись на сприянні розвитку й збільшенні обсягів продукції аграрного виробництва, перетворенні аграрного сектору у високоефективний, конкурентоспроможний сектор економіки, в тому числі і на зовнішньому ринку. Незалежно від мотивів, якими керується компанія при розширенні своєї діяльності за межі внутрішніх ринків, вона повинна адаптувати свою конкурентну стратегію до ситуації в конкретній країні, враховуючи культурні, демографічні й ринкові умови.

Висновки. Отже, основними причинами низького розвитку та дестимулювання зовнішньоекономічної діяльності вітчизняних аграрних підприємств на зовнішньому ринку є: низька ефективність цієї галузі; невідповідність структури українського експорту попиту країн світу на агропродукцію; невелика частка підприємств, сертифікованих згідно з міжнародними стандартами; нерозвиненість інфраструктури; недостатність державного цільового фінансування науково-прикладних розробок.

Для вирішення існуючих проблем необхідна реалізація таких заходів: гармонізація вітчизняних стандартів на сільськогосподарську продукцію зі світовими стандартами; налагодження сучасної інфраструктури аграрного ринку; посилення кооперації господарств населення виробників сільськогосподарської продукції; налагодження співпраці між виробниками сільськогосподарської продукції та дослідними установами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Мельник Т.М. Міжнародна торгівля товарами в умовах глобальної конкуренції: монографія. – К. : КНТЕУ, 2007.
2. Паска І.М. Тенденції розвитку експорту сільськогосподарської продукції / І.М. Паска, В.І. Губенко // Вісник Білоцерківського державного аграрного університету – Вин. 1., 2010. – С. 153-155.
3. Рокоча В. В. Міжнародна торгівля: теорія та політика: навч. посібник. – К. : Так-сон, 2009.
4. Брикова І.В. Теоретичні основи міжнародної конкурентоспроможності регіону / І.В. Брикова // Економіка та підприємство – 2009. – №15. – С. 27–32.

ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СВІТОВОГО РИНКУ ЗЕРНА

В.Г.Киторага, магістр

Науковий керівник: к.е.н, доцент Тимофієва Г.С.

Миколаївський національний аграрний університет

В статті досліджено основні тенденції світового ринку зерна. Встановлено, що ринок зерна є інтегрованим ринком аграрного ринку, що має значний виробничий та експортний потенціал. Україна має реальні перспективи зміцнити свої позиції як найбільший світовий експортер зерна і зробити вагомий внесок у подолання світової продовольчої кризи.

Ключові слова: світовий ринок, світовий ринок зерна, ринок зерна, посівні площі, експорт, агропромисловий комплекс, криза, продовольча безпека, тенденції розвитку.

Постановка проблеми. Вагому роль у розвитку аграрного сектора економіки України займає перспективна зернова галузь. Зерно є стратегічним продуктом і барометром стану сільського господарства, важливим експортним продуктом, що має забезпечувати значні надходження валютних коштів.

Протягом останніх років Україна стала одним із провідних експортерів зерна на світовому продовольчому ринку. Експорт зернових культур виконує надзвичайно важливу функцію збереження позитивного торгового балансу країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій: Питання теорії і практики розвитку економічних відносин на вітчизняному та світовому ринках зерна досліджуються такими вченими-економістами, як В.Г. Андрійчук, В.І. Бойко, В.І. Власов, П.І. Гайдучський, В.П. Галушко, В.І. Губенко, О.В. Захарчук, В.Н. Зимовець, М.В. Калінчик, А.М. Кандиба, С.М. Кваша, І.Г. Кириленко, І.В. Кобута, М.І. Кучер, М.Г. Лобас, З.П. Ніколаєва, П.Т. Саблук, М. Дем'яненко, М. Малік, О. Шпикуляк, В. Бойко, В. Власов, В. Губенко, О. Могильний та інших науковців, проте враховуючи нестабільність розвитку світового господарства необхідними є постійне дослідження основних тенденцій розвитку світового ринку зерна.

Виклад основного матеріалу дослідження. Молчан О.А стверджує що Світовий ринок – (worldmarket) – сфера стійких товарно-грошових відносин між країнами, основою яких є міжнародний поділ праці і інші фактори виробництва[4, с.153].

Світовий ринок - це сукупність національних ринків, поєднаних між собою всесвітніми господарськими зв'язками на підставі міжнародного поділу праці, спеціалізації, кооперування, інтеграції виробництва і збуту товарів і послуг.

Структуру світового товарного ринку можна розглядати в трьох аспектах – регіональному (або географічному), товарно-галузевому та соціально-економічному [3,с.3-14].

Кваша С.М вважає що Світовий ринок характеризується наступними рисами:

- він є категорією товарного виробництва, який виходить в пошуках збуту своєї продукції за національні рамки;
- він проявляється в міждержавному переміщенні товарів, які знаходяться під впливом не тільки внутрішнього, але й зовнішнього попиту і пропозиції;
- він оптимізує використання факторів виробництва, підказуючи виробнику в яких галузях і регіонах вони можуть бути використані найбільш ефективно;
- він виконує функцію (санубальна), яка дозволяє забраковувати з міжнародного обміну товари і часто їх виробників, які не в змозі забезпечити міжнародний стандарт якості при конкурентних цінах;
- на ньому існує особлива система цін – світові ціни [3,с.3-14].

Товар, який знаходиться на світовому ринку в фазі обміну, виконує інформаційну функцію, повідомляючи усередині параметри сукупного попиту і сукупної пропозиції, через які кожний із учасників може оцінити і адаптувати параметри свого виробництва.

Головним товаром на Світовому ринку зерна є пшениця. Очевидно, немає країни у світі, де б не вирощувалася хоча б одна зернова культура, що забезпечує необхідний продукт харчування. У 2010-2013 рр. середня площа зернових у світі становила 685 млн га. Проте, за деякими показниками, в умовах загострення фінансової та економічної кризи існує тенденція до помітного скорочення площ. Так, у 2013 р. зібрані площі зернових у світі становили 694,6 млн га, що на 0,2 млн га менше показника 2012 року (694,8 млн га). Основні країни-експортери зерна утворюють досить обмежене коло, в якому лише окремі виступають з пропозицією двох-трьох видів того чи іншого зерна. Загалом до «клубу» провідних експортерів можна віднести не більше 20-25 держав, які відіграють певну роль на світовому ринку продовольчого і фуражного зерна. В той же час, більша частина світу обмежується тим, що забезпечує свої власні потреби, а не маючи такої змоги, імпортує зерно з інших країн. Такі країни є переважно покупцями того чи іншого зерна.

Основними експортерами зернових вже протягом тривалого часу виступають США, країни ЄС, Канада, Австралія, Аргентина і Китай, які забезпечують близько 90% його обігу. Тільки на США припадає більше половини світового експорту зерна. У структурі міжнародного торговельного обміну зерновими провідне місце належить

пшениці, а серед кормового зерна - кукурудзі (60%), ячменю (18%) та сорго (10%). Частка експорту рису в загальному обсязі торгівлі зерном становить лише 6%. Головними постачальниками цієї цінної зернової культури виступають США і Таїланд. Щодо урожайності зернових культур, то тут безперечним лідером в цілому є Франція, де вона вже перевищує 75 ц. Подібними показниками відзначаються господарства Англії та Німеччини. Понад 50 ц збирають США, Японія, Китай, Угорщина, Чехія. Найнижчі показники спостерігаються переважно в країнах Африки та Близького Сходу.

Світові ціни на зернові значною мірою формуються на ринку США, що вважається найбільшим постачальником цього товару і центром біржової торгівлі. Зерно - традиційно біржовий товар. Тому, котирування найбільших зернових бірж у Чикаго, Канзас-сіті, Мінеаполісі, які визначають світові ціни, відображають не тільки співвідношення попиту і пропозиції на окремі види зернових у США, а їх співвідношення на міжнародному ринку, перспективи врожаю в різних регіонах світу, торгово-політичні акції найбільших країн світу, експортерів та імпортерів зерна.

Найбільші площі під зерновими, зокрема пшеницею, зайняті в Індії (понад 26 млн га), Росії, Китаї, ЄС та США (близько 20 млн га). Врожайність в цих країнах не найкраща в світі, проте саме вони входять у п'ятірку найбільших світових виробників пшениці. Найбільшу частку у загальному виробництві пшениці в світі займає кожне п'яте господарство ЄС (20,8 %), на другому місці є Китай (16,7 %), на третьому – Індія (11,8 %), на четвертому – США (9,5 %), на п'ятому - Росія (7,2 %). Україна не увійшла у десятку найбільших виробників пшениці в світі і її частка у загальному обсязі виробництва склала 2,4 %. Що стосується споживачів зерна, то головним імпортером зернових, а насамперед це пшениці є Єгипет. Ця країна за рік завозить 6 - 8 млн тонн. Єгипет зазвичай виробляє менше, ніж ввозить, тобто в структурі споживання домінує імпортована пшениця.

Оцінка обсягу виробництва на 2013/2014 маркетингові роки складає 2224,65 млн тонн. Необхідно також відмітити, що за останні роки середній обсяг торгівлі зерном становив 269,21 млн тонн, зокрема пшениці був майже незмінним і склав 123,65 млн тонн. Що стосується використання зернових, то можна прослідкувати тенденцію до збільшення споживання над виробництвом, так пшениці у 2012/2013 маркетингових роках було використано 6,91 млн тонн або 1,13%, споживання фуражного зерна теж значно збільшується (на 1,7 % більше у 2012р. по відношенню до 2013р.). Така ситуація в свою чергу призвела до того, що з початку 2013 року світові ціни на зерно сягнули нового пікового рівня. Якщо в лютому 2012р. середня світова ціна пшениці становила близько 160\$ США, то на кінець лютого 2013 року вона

коливається в межах 480-520\$ за 1 тону. Така динаміка суттєвого зростання цін на зерно зумовлена значною мірою зростанням світових цін на нафтопродукти, витрати на які в структурі собівартості деяких сільськогосподарських культур сягають 20% і вище.

Якщо говорити про ринок зерна України то основними країнами-імпортерами зерна з України є країни СНД, Великобританія, Франція, Німеччина, Бельгія, Нідерланди, Швейцарія, Італія, Данія, Норвегія, Австрія, Швеція, Бразилія та деякі африканські країни. Найбільш залежними від імпорту пшениці є країни північної Африки, такі як Алжир, Марокко, Єгипет та країни Азії (Іран, Йорданія, Пакистан, Корея та ін.). Саме вони є найбільш перспективними ринками збуту вітчизняного зерна. Специфіка України як зернового експортера в тому, що вітчизняне зерно, як правило, невисокого класу, фуражне. Ціни на нього невисокі, особливо на початку сезону. В 2012 році майже не змінився круг найбільших компаній — експортерів українського зерна. Більше всіх його вивезли, як і в попередні роки, компанії ТОВ СП« Нібулон», «Сарна», «Луї Дрейфус Україна Лтд», «Бунге Україна», група компаній «Кернел». Оператори ринку відзначають, що в 2012-2013 маркетинговому році особливих перешкод для експорту зерна з України не було (про що, власне, свідчать його об'єми).

Загалом функціонування світового ринку зерна в сучасних умовах економічної нестабільності характеризується наступними ознаками: продовольчою кризою, що набирає обертів та фінансово-економічною кризою, що поглибила першу і вплинула на розподіл сил на світовому ринку, умови функціонування ринку та рівень цін. Ми вважаємо, що продовольча криза поглиблюється, про що свідчать наступні факти:

- зростання населення на планеті (щороку на 70 млн людей; приміром якщо в 1990 чисельність складала 5,26 млрд, то в 2013 – 6,6 млрд. людей, де 90% приросту припадає на слаборозвинуті країни);
- глобальні зміни в структурі попиту на продовольчі товари, підвищення цін на продовольчі товари;
- зміни клімату;
- скорочення прісної води (2,7% - прісної води на планеті, з яких 70% використовує Агропромисловий комплекс);
- зменшення посівних площ;
- скорочення пропозиції аграрної сировини, як результат несприятливих погодних умов та стихійних лих в країнах-виробниках

- розвиток ринку біопалива (підтримка даного напрямку урядом США, а саме надання субсидій фермерам та сільськогосподарським компаніям на виробництво пшениці, кукурудзи, ріпаку; директива ЄС 2003/30 просуває біопаливо в заміні 5,75% бензину та дизеля;

- зростання витрат аграріїв на виробництво продукції (зростання цін на нафту, транспортні тарифи, ціни добрива).

Думки експертів розходяться в тому, чи існує продовольча криза загалом, чи це є нагнітанням ситуації, роздуванням проблеми, схожої, приміром, до проблеми фармацевтичного ринку.

Висновки. Світовий ринок зерна є досить нестабільним. В зв'язку з різким коливанням обсягів виробництва та перехідних запасів попит на пшеницю тільки зростатиме. Внаслідок високого попиту не можна очікувати швидкого відновлення світових запасів, що в свою чергу призводить до постійної загрози дефіциту пшениці та нестабільності ринку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аграрний сектор економіки України (стан і перспективи розвитку) / [Присяжнюк В.М., Зубець М.В., Саблук П.Т. та ін.]; за ред. М.В.Присяжнюка, М.В.Зубця, П.Т. Саблука, В.Я.Меселя-Веселяка, М.М.Федорова. – К. : ННЦІАЕ, 2011. – 1008с.

2. Аграрний тиждень. Всеукраїнська ділова газета № 19(188) 30.05-12.06. 2011. ТОВ «АВД-АГРО». «Ринок Зерна». – С. 5–6.

3. Безуглий М.Д. Стан, основні тенденції розвитку сільського господарства України протягом 2011 року та напрями розвитку в 2012 році. / Кваша С.М. // Економіка АПК. – 2012. – № 4. – С. 3–14.

4. Молчан О.А. Аналіз мирового ринку пшеницы: 2009-2012 гг. / О.А. Молчан. – М. : Екмос. – 2012. – 153 с.

5. Лихочвор В.В. Зерновиробництво / В.В. Лихочвор, В.Ф. Петриненко, П.В. Івашук. – Львів: НВФ «Українські технології», 2008. – 624 с.

6. Саблук П.Т. Світове і регіональне виробництво аграрної продукції: [монографія] / Саблук П.Т., Калієв Г.А., Власов В.І та ін.. – К.: ННЦ ІАЕ, 2008. – 210с.

МІЖНАРОДНИЙ АГРОТУРИЗМ У РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

К.В. Коноваленко, студентка

Науковий керівник: д.е.н., професор Гончаренко І.В.

Миколаївський національний аграрний університет

В статті розглядаються особливості, етапи та проблеми розвитку міжнародного агротуризму на сільських територіях, оцінюються його шанси та перешкоди з огляду на сукупність зовнішніх чинників.

Ключові слова: туризм, міжнародний агротуризм, організація відпочинку, розвиток туризму, сільський зелений туризм.

Постановка проблеми. Структурні зміни, які відбуваються в українській економіці, поставили перед сільським населенням та створили нові можливості для розвитку підприємницької діяльності. Пов'язано це як із потребою в глибокій реструктуризації аграрного сектора економіки, так і з подоланням відставання у розвитку сільських територій.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. В Україні агротуризм як об'єкт дослідження розглядають передусім у контексті вирішення проблем розвитку сільських територій, сільських громад, зайнятості сільського населення. Це відображено у працях українських науковців Ю. Зінька, Н. Васильєва, Н. Кудли, І. Кудінова, Л. Головка, Ю. Алексєєва, В. Євдокименко, та ін. Однак, у зв'язку з нестабільним станом економіки, як в Україні, так і у світі загалом, питання розвитку агротуризму, як фактору підвищення економічного потенціалу сільської місцевості, потребують постійних досліджень.

Постановка завдання. Зумовлена якісно новими підходами до підвищення конкурентоспроможності сфери сільського туризму, розвитку агротуризму і соціального розвитку села. Розвиток туризму в нашій країні особливо актуальний, оскільки саме завдяки йому Україна може поліпшити соціально-економічну ситуацію. Зважаючи на місце і роль туризму в житті суспільства, держава проголошує його одним із пріоритетних напрямів розвитку національної культури та економіки. Сьогодні як у світі, так і в Україні спостерігається тенденція до зростання зацікавленості сільським відпочинком у формі проживання і проведення вільного часу. Актуальною на Заході є тема розвитку сільських територій, збереження культурної спадщини села, пошук додаткових джерел доходу, створення нових робочих місць. Функціонування сільського туризму повинно стати цікавим і для України, оскільки він стимулює не

тільки соціально-економічний розвиток сільської місцевості, покращення комунікаційної структури, а й можливість розвитку людської індивідуальності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Українське село має надзвичайно багату історико-архітектурну спадщину, культуру, самобутній побут, даровані природою мальовничі ландшафти, а також лікувально-рекреаційні ресурси. Водночас гострою проблемою багатьох сіл є зростаючий надлишок робочої сили. Враховуючи відсутність капіталовкладень на створення нових робочих місць у сільській місцевості України, на загальнодержавному рівні більше уваги варто приділяти тим галузям, які не потребують для свого розвитку великих коштів. До таких галузей належить сільський туризм, який давно практикується в Україні. Темпи зростання сільського туризму оцінюються від 10 – 20% до 30% на рік, а його частка в доходах від міжнародного туризму сягає 10 – 15%[1,2]. Ринок сільського туризму в країні знаходиться на стадії становлення. Господарства, які працюють на цьому ринку, їх досить не багато. На сьогоднішній день це райони, що мають для цього соціально – економічні передумови, а саме: Карпати, Слобожанщина, Полісся, Поділля. Для сільських мешканців України цей вид туризму є найкращим стимулом для започаткування й розвитку підприємницької діяльності, що дає додаткові прибутки та підвищує рівень зайнятості членів сільських родин. Крім цього, діяльність сільських громад з організації агрорекреаційного сервісу стимулює облаштування сільських осель та благоустрій сільської місцевості, створює додаткові шляхи наповнення місцевих бюджетів, перетворюється на вагомий чинник перспективного розвитку сільських територій.

Пріоритетність розвитку сільського зеленого туризму в усіх регіонах України зумовлена такими обставинами:

- розвиток сільського зеленого туризму стимулює мале підприємництво, важливе для оздоровлення економіки аграрних районів країни;
- регіони України володіють малоосвоєним рекреаційним потенціалом, що потребує пошуку альтернативних та ефективних стимулів для його раціонального використання у відпочинково-туристичних цілях;
- створення та розвиток агрорекреаційного сервісу вирішує низку напружених соціальних проблем багатьох регіонів, зокрема, масового безробіття, закордонного заробітчанства, складного соціального клімату тощо;
- збережена етнокультурна самобутність історичних країв нашої держави виступає ексклюзивною, міжнародно-туристичною, конкурентною перевагою, що дозволить Україні бути серед основних осередків розвитку сільського туризму в Європі.

Відпочинок на селі в Україні за рахунок збереження етнографічної самобутності повинен набути національного значення. Адже, він дає поштовх для відродження й розвитку традиційної культури: народної архітектури, мистецтва, промислів – усього, що складає місцевий колорит, і, що поряд із природно-рекреаційними чинниками, є не менш привабливим для відпочиваючих. Через сільський відпочинок мешканці урбанізованих територій з масовою культурою мають можливість пізнати справжні українські традиції, до того ж, етнокультура села репрезентує Україну світові й приваблює іноземних туристів. Характерно те, що серед охочих відпочити у сільській місцевості, є не тільки міські мешканці з невеликими статками, а й заможні люди. Це пояснюється не лише тим, що такий відпочинок дешевший, а й бажанням побути далі від міського гаму, позбутися стресів, спричинених бурхливою урбанізацією. Завдяки зеленому туризму, з одного боку, мешканці міст отримують здоровий відпочинок за цілком доступними цінами, а з іншого – селяни мають змогу вигідно реалізувати, безпосередньо, на місці частину виробленої продукції, розвивати власний бізнес [3].

Нажаль подальший розвиток агротуризму гальмується наступними факторами:

- відсутність цілісної системи державного управління в туристичних регіонах;
- недосконалість нормативно-правової бази;
- брак методичної, організаційної, інформаційної та матеріальної підтримки суб'єктів підприємництва туристичної галузі з боку держави;
- повільний темп зростання обсягів інвестицій у розвиток матеріальної бази туризму й агротуризму;
- відсутність відповідних об'єктів для розвитку туристичної діяльності в сільській місцевості;
- невідповідність переважної більшості туристичних закладів міжнародним стандартам;
- недосконалість туристичної інфраструктури, неефективність використання рекреаційних ресурсів;
- відсутність інноваційних проектів і наукових досліджень з питань розвитку сільського туризму;
- недостатня забезпеченість туристичної галузі висококваліфікованими спеціалістами;
- недостатність державної підтримки й комплексного підходу до рекламування національного туристичного продукту на внутрішньому й міжнародному ринках туристичних послуг;
- відсутність у сільській місцевості туристично-інформаційних центрів;

- слабкі фінансові можливості селян для започаткування агротуристичної діяльності;
- низький освітньо-кваліфікаційний рівень сільських жителів;
- зменшення частки сукупних доходів від сільськогосподарської діяльності у загальних сукупних доходах сільських домогосподарств;
- обмеження асортименту вироблюваної продукції селянськими господарствами;
- відсутність навчальних програм щодо підготовки фахівців за спеціальністю «Агротуризм» ;

Основні перешкоди розвитку агротуризму в Україні мають передусім фінансовий характер: відсутність початкового капіталу для відкриття цієї справи, недосконалість механізму кредитування селян і високі податки. Очевидно, що тут повчальним може бути досвід багатьох європейських країн. Сфера туризму підтримує майже 50 суміжних галузей, постійно створює робочі місця, причому створення одного робочого місця в 20 разів дешевше, ніж у промисловості. Один турист дає роботу 10 особам. Враховуючи іноземний досвід розвитку сільського туризму, в Україні потрібно глибоко вивчити і науково обґрунтувати сучасний етап і перспективи розвитку цього напрямку туризму, і на цій підставі виявити території для розвитку сільського туризму, розробити відповідні рекомендації як для органів місцевого самоврядування, так і для громадян, які зацікавлені у цій діяльності, створити інформаційно-рекламну мережу про туристично-рекреаційні можливості регіону.

Сьогодні для ефективного просування національного туристичного продукту на зовнішньому ринку потрібна не лише організаційна, а й фінансова підтримка з боку української держави. А створення позитивного образу нашої країни та її туристичних об'єктів має стати частиною загальної стратегії розвитку туризму в Україні. Наші гості мають отримати справжнє задоволення від живописних ландшафтів, затишної атмосфери українських містечок, гостинності українського народу і переконатися, що Україна – це європейська держава з давніми традиціями, багатими природними, історико-архітектурними та культурними цінностями.

Загалом можна сказати, що серед українців спостерігається достатньо високий попит на відпочинок на селі. Підвищення матеріального добробуту й платоспроможності населення визначатиме перспективи розвитку відпочинкового бізнесу, зокрема туризму.

Україна може стати привабливою туристичною країною, а туризм сприятиме:

- 1) відродженню національної культури та народних ремесел, формування національної свідомості;

2) збереженню та відновленню унікальних природних та історико-культурних ресурсів, історичних місць України;

3) розвитку малого та середнього підприємництва у сфері обслуговування та розширення тимчасової зайнятості в сільській місцевості;

4) підвищенню зацікавленості подорожуючих до історії рідного краю, до вивчення культурних цінностей українського народу тощо[4].

Однак, тенденції останніх років свідчать, що західні країни бачать перспективу українського сільського відпочинку і агротуризму на міжнародному туристичному ринку. Міжнародний агротуризм розвивається, все більше приваблюючи людей можливістю змінити стиль життя, отримати для себе та своєї родини більш природне та екологічно чисте середовище, максимально реалізувати свої досвід, здібності та таланти, розширити коло спілкування з гостями з різних куточків України та світу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Державна Програма розвитку туризму на 2002-2010 роки. [Електронний ресурс] - Режим доступу : tourism.gov.ua.

2. Заїкіна О.О. Основні передумови економічної ефективності туристської галузі України / О.О. Заїкіна // Туризм у ХХІ столітті: глобальні тенденції і регіональні особливості: Матеріали 11-ої Міжнародної науково-практичної конференції (10-11 жовтня, 2001р.) – К. : Знання України, 2002. – С. 349-352.

3. Котлінський В. Роль агротуризму як фактора суспільно-економічного розвитку сільських районів Польщі / В. Котлінський // Економіка : проблеми теорії та практики. – Дніпропетровськ : ДНУ, 2002. – Вип.146. – С. 23-29.

4. Лаврук М. М. Перспективи і проблеми розвитку сільського туризму в етнографічному районі (на прикладі Гуцульщини) / М.М. Лаврук // Матеріали конференції "Відпочинок у сільській місцевості в Україні в ХХІ столітті: проблеми та перспективи" – Переяслав-Хмельницький, 2000. – С. 40-43.

5. Міжгалузева програма "Пізнай свою країну" на 2007-2012 роки. [Електронний ресурс] - Режим доступу : tourism.gov.ua.

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ АГРАРНОГО СЕКТОРУ НА ВНУТРІШНЬОМУ ТА ЗОВНІШНЬОМУ РИНКУ

Н.С. Лацановська, магістр

Науковий керівник: д.е.н., професор Гончаренко І.В.

Миколаївський національний аграрний університет

В статті розглянуто стан конкурентоспроможності підприємств аграрного сектору, визначити основні шляхи підвищення конкурентоспроможності підприємств аграрного сектору.

Ключові слова: конкурентоспроможність, аграрний сектор, підвищення конкурентоспроможності

Постановка проблеми. Проблема зростання конкурентоспроможності аграрних підприємств є однією з найбільш гострих та актуальних для аграрного сектора економіки України. Динамічність зовнішнього та внутрішнього середовища зумовлюють зміни в характеристиках конкурентоспроможності підприємства. При цьому головними вимогами до неї залишаються здатність вести успішну конкурентну боротьбу, протистояти у певний період основним конкурентам. Низький рівень розвитку ринкових відносин та відсутність внутрігалузової конкуренції на аграрному ринку негативно впливає на діяльність підприємств та спонукає їх до визначення факторів, які оптимізують ринкові процеси та підвищують конкурентні переваги. Цього можливо досягти завдяки впливу внутрішніх і зовнішніх чинників. Отже, зростання конкурентоспроможності аграрних підприємств, формування та реалізації їх конкурентних переваг набуває все більшої актуальності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідження конкурентоспроможності підприємств є предметом уваги багатьох вчених-економістів – Г. Азоева, Е. Вогеля, Е. Ворнера, Р. Ербе, Д. Кісінга, П. Кругмана, М. Познера, М. Портера, Дж. Стренда, Е. Хекшера, В. Андріанова, Ю. Куренкова, В. Попова, В. Сіденка, С. Соколенка, Р. Фатхутдінова, О. Онищенко, М. Маліка, П. Макаренка, Л. Мельника, І. Червена, Л. Євчука, П. Саблука, А. Стельмашука, О. Школьного, О. Шпичака та ін. Однак чимало питань потребують подальшого дослідження, насамперед, з'ясування факторів зростання конкурентоспроможності аграрних підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження. Підвищення конкурентоспроможності аграрного сектору економіки України є стратегічною проблемою. Без

забезпечення конкурентоспроможності та стійкості конкурентних переваг аграрних підприємств і продовольчих товарів на регіональних і міжнародних ринках неможливо досягти сталого розвитку аграрного сектору. Конкуренція розкриває потенціал суб'єктів аграрного ринку й виконує важливу функцію постійного рушія розвитку сільськогосподарського виробництва.

Бондаренко С. М. стверджує, що конкурентоспроможність підприємства залежить від конкурентоспроможності товарів і комплексу економічних умов їхнього виробництва та збуту. Конкурентоспроможність товару визначається на основі ціни споживання, що складається з ціни товару та витрат, пов'язаних з його експлуатацією порівняно з конкурентами [5].

Конкурентоспроможність – багатогранна економічна категорія, яка розглядається на різних рівнях, оскільки суб'єктами конкурентної боротьби можуть виступати різні об'єкти: продукція, підприємства, корпорації, галузі, окремі країни та їх групи.

Конкурентоспроможність сільського господарства та економіки України в цілому, визначається не тільки обсягами виробництва та експорту, а, перш за все, існуванням інноваційної складової у виробництві (експорті). Від того, наскільки вагомою буде інноваційна складова економічного розвитку країни, залежить її стабільність та рівень розвитку національної економіки сьогодні та в майбутньому.[2]

Сільськогосподарський сектор має великий потенціал для розвитку, особливо в області підвищення врожайності культур і продуктивності тваринництва. Для реалізації цього потенціалу необхідно удосконалити державну аграрну, фінансову, кредитну і податкову політику, організаційно-економічний механізм державної підтримки розвитку аграрного сектору, освіти і науки; підвищити ефективність і конкурентоспроможність аграрного виробництва з переведенням його на інноваційну модель розвитку в результаті техніко-технологічного переоснащення.[3]

Виробництво конкурентоспроможних продуктів в аграрній сфері є результатом господарської діяльності конкурентоспроможного підприємства, яке має можливість, виготовити та забезпечити необхідний рівень потреб споживачів. Ефективне використання наявного виробничого потенціалу, його примноження забезпечує підприємству конкурентні переваги на аграрному ринку. При цьому слід враховувати, що в аграрній сфері конкуренція має певні особливості, до основних з яких відносяться: державне регулювання аграрного сектору економіки, без якого неможливо витримувати конкуренцію з іншими галузями народного господарства, а саме за наявності диспаритету цін на сільськогосподарську і промислову продукцію,

віддаленість сільськогосподарського виробника від кінцевого споживача тощо; наявність постійного тиску з боку потенційних конкурентів в аграрній сфері економіки.

Перспективний розвиток підприємства можливий лише за умови використання науково-технічного потенціалу, який поєднує професійний науково-практичний досвід і застосування перспективних модернізованих і сучасних технологій [1]. Рівень науково-технічних розробок та інновацій у сільськогосподарській галузі, насамперед, залежить від державної політики та підготовки кадрів управління сільськогосподарською сферою виробництва, спроможних організувати беззбиткове виробництво конкурентоспроможної продукції високої якості, її реалізацію, раціональне використання наявних ресурсів, поліпшити організацію праці на підприємстві

В умовах глобалізації економіки України стратегія розвитку аграрного сектору та сільського господарства має базуватись на:

- збільшенні експортного потенціалу вітчизняних виробників сільськогосподарської продукції;
- налагодженні сучасної інфраструктури аграрного ринку за допомогою створення інфраструктури для консалтингу, навчання та підвищення кваліфікації фермерів і сільськогосподарських спеціалістів;
- посилення кооперації виробників сільськогосподарської продукції;
- створення умов для розвитку аграрного комплексу, інтенсифікації в сільському господарстві та раціональній державній фінансовій підтримці сільського господарства;
- розвитку інфраструктури на селі;
- створенні спеціалізованих банків для кредитування на пільгових засадах сільськогосподарських підприємств [4].

Підвищення конкурентоспроможності виробництва в аграрному секторі найбільш доцільно здійснювати на інтенсивній основі - технічному і технологічному його удосконаленні, шляхом запровадження системи машин для комплексної механізації усіх технологічних процесів, що сприяє зростанню продуктивності праці, зменшенню втрат продукції і зниженню її собівартості.

Підводячи підсумки, зазначимо окремі складові підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств:

- 1) збільшення ефективності використання наявного потенціалу підприємств;
- 2) зростання рівня мотивації персоналу сільськогосподарських підприємств як запорука підвищення ефективності та результативності праці;
- 3) оновлення матеріально-технічної бази сільгосптоваровиробників у різних формах та на основі різних джерел фінансування;
- 4) впровадження ефективної підприємницької стратегії на основі удосконалення організації виробництва;
- 5) підвищення ефективності державної підтримки та державного регулювання ризикового за своєю природою і водночас стратегічно важливого сільськогосподарського виробництва. Підвищення конкурентоспроможності підприємства залежить від ефективного використання всіх вищезазначених чинників, що дасть змогу збільшити виробництво високоякісної продукції, знизити затрати праці та коштів, одержати прибутки в розмірах, необхідних для забезпечення розширеного відтворення в сільському господарстві економіки країни, сприятиме прискоренню виходу галузі з сучасної фінансової кризи, дозволить зміцнити експортний потенціал, надійність продовольчої безпеки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Беленос О.К. Конкурентные преимущества и конкурентоспособность промышленных предприятий / Беленос О.К., Долгих В.В. – Воронеж, 2004. – 325с.
2. Пащенко О.В. Конкурентоспроможність вітчизняної продукції на світовому ринку / Пащенко О.В. // Економіка АПК. – 2011. – №11. – С. 152-156.
3. Бабенко А.Г. Державне регулювання та підвищення конкурентоспроможності аграрного сектору / А.Г. Бабенко // Економіка АПК. – 2008. – №5. – С. 85 – 88.
4. Притула Н. Сучасний стан та актуальні проблеми розвитку АПК / Н.Притула // Держава та регіони. 2009. – №3. – С. 32-38.
5. Бондаренко С. М. Моделювання стратегії конкуренції промислового підприємства: Стратегія економічного розвитку України: Наук. зб. / Ред. О. П. Степанов. – К. : АСК, 2002. – Вип. 7. – С. 404-408.

УДК 339.137.2:339.9

ОСОБЛИВОСТІ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ В АГРАРНІЙ СФЕРІ

К. Ю. Поліщук, студентка

Науковий керівник: асистент Галунець Н.І.

Миколаївський національний аграрний університет

В статті розглядаються особливості міжнародної економічної діяльності України на сучасному етапі в комплексі різноманітних форм співробітництва. Проаналізовано передумови, сучасний стан і тенденції міжнародного співробітництва України в аграрній сфері, а також визначено деякі напрями його активізації.

Ключові слова: міжнародне співробітництво, аграрна сфера, зовнішньоекономічна діяльність, експорт, інвестиції

Постановка проблеми. Однією з визначальних характеристик сучасності є розвиток процесу глобалізації. Україна не стоїть осторонь від сучасних світових тенденцій, також приймає участь у глобалізаційних процесах. Однією з форм прояву участі є активне міжнародне співробітництво у різних сферах та галузях. Міжнародне співробітництво для України - це шлях демократизації політичної системи, модернізації економіки, подолання технологічної відсталості, залучення іноземних інвестицій і новітніх технологій, створення нових робочих місць, підвищення конкурентоспроможності вітчизняного товаровиробника, вихід на світові ринки. Зокрема, міжнародне співробітництво в аграрній сфері, є важливим оскільки Україна не може без нього функціонувати і бути повноцінним об'єктом міжнародних відносин, що і обумовило актуальність даного дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню проблем економічної міжнародної інтеграції України присвячені праці зарубіжних і вітчизняних вчених, таких як Р. Бетсма, А. Брадсма, Ч. Грея, Т. Едісона, В. Андрійчука, О. Булатова, В. Борщевського, О. Вауліна, О. Волович, В.Козика, В.Козменко, Г. Немирю, Л.Панкова, та ін. Крім того потребують глибшого дослідження деякі аспекти міжнародного співробітництва України в аграрній сфері, про які йдеться у статті.

Постановка завдання. Дослідити основні аспекти та напрями міжнародного співробітництва України в аграрному секторі, виявити проблеми, які виникають у цьому напрямі та запропонувати шляхи їх вирішення.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасному глобалізованому світі місце та роль України залежить від її здатності ефективно реалізувати свої об'єктивні переваги природно-ресурсного потенціалу у світовому розподілі праці та у міжнародній конкурентній боротьбі, забезпечивши участь у вирішенні світової продовольчої, енергетичної та екологічної проблем на основі взаємовигідних партнерських відносин.

Поняття «міжнародне співробітництво» можна трактувати, як процес взаємодії двох або декількох акторів, у якому виключається застосування збройного насильства і домінують спільні пошуки реалізації загальних інтересів. Традиційно відносини співробітництва містять у собі двосторонню й багатосторонню дипломатію, укладання різноманітних альянсів і угод, що передбачають взаємну координацію політичних інтересів для всіх сторін, які беруть у цьому участь.

Принцип міжнародного співробітництва зобов'язує держави співробітничати одна з одною незалежно від розходжень їх політичних, економічних і соціальних систем. Ідея міжнародного співробітництва держав, незалежно від розходжень у їх політичному, економічному і соціальному ладі, у різноманітних сферах міжнародних відносин із метою підтримки міжнародного миру і безпеки є основним положенням у системі норм, що містяться в Статуті ООН. Конкретні форми співробітництва і його обсяги залежать від самих держав, їхніх потреб і матеріальних ресурсів, внутрішнього законодавства і прийнятих на себе міжнародних зобов'язань.

Особливо велике значення міжнародне співробітництво відіграє для країн, які відстають у своєму розвитку. Тільки за допомогою світогосподарських зв'язків можна забезпечити відсутні споживчі та виробничі товари, отримати доступ до нових технологій та додаткових ринків збуту [2]. Історично першою й такою, що тривалий час домінувала за обсягами операцій, формою міжнародного співробітництва була міжнародна торгівля товарами та послугами. В сучасних умовах господарювання наступною важливою формою міжнародного співробітництва стає міжнародний рух капіталу. Головною причиною вивозу капіталу є його відносний надлишок і монополізація національного ринку, що не гарантує його прибуткового застосування. Тому капітал спрямовується за кордон у пошуках більш високого прибутку. Вивіз капіталу здійснюється в таких основних формах: прямі інвестиції, портфельні інвестиції, середньо - та довгострокові кредити позичкового капіталу.

Україна визначає свої зовнішньополітичні пріоритети і вибудовує систему міжнародного співробітництва у трьох головних вимірах – на рівні інтеграційних процесів з Європейським Союзом, на рівні країн-глобальних гравців (США, РФ, КНР)

та на регіональному рівні (Польща, Туреччина та інші). Усі ці магістральні напрями української зовнішньої політики є самодостатніми та водночас взаємодоповнювальними.

З огляду на це сучасний стан двосторонніх відносин України мають такий вигляд:

- відносини України з Королівством Бельгія характеризується високим рівнем інтенсивності, зокрема, в контексті реалізації євроінтеграційного курсу України, а також розвитку взаємодії у політичній, економічній, військовій та культурній сферах. Функціонує українсько-бельгійська міжурядова змішана комісія з торговельно-економічного та фінансового співробітництва;

- активно розвивається політичний діалог та торговельно-економічні відносини з Австрією. За підсумками проведених візитів Україна заручилась підтримкою австрійської сторони в питанні реалізації широкомасштабних інфраструктурних проектів в Україні, в т.ч. модернізації портів, будівництва терміналів для транспортування енергоресурсів з Каспійсько-Чорноморського регіону до Західної Європи та рекреаційних проектів у Криму;

- важливою складовою міжнародного співробітництва України та Великої Британії є розвиток співпраці у торгівельно-економічній сфері. За обсягом прямих іноземних інвестицій, залучених в економіку України, Велика Британія посідає сьоме місце серед 127 країн-інвесторів;

- співробітництво України та Республіки Казахстан на міжнародній арені має конструктивний характер, зумовлений, зокрема, схожими позиціями сторін з питань нової архітектури євразійської безпеки, ядерного роззброєння і нерозповсюдження, врегулювання регіональних конфліктів, боротьби з тероризмом, а також взаємною зацікавленістю країн у розбудові двосторонніх торговельно-економічних відносин;

- велике значення для розвитку економіки України та її аграрного сектору має співробітництво з Німеччиною. Договірні-правова база двосторонніх відносин нараховує 76 чинних двосторонніх документів. За обсягами зовнішньоторговельних операцій України з країнами світу Німеччина посіла друге місце;

- розвиток відносин з країнами Південної, Східної, Південно-Східної Азії та Азіатсько-Тихоокеанського регіону, Близького Сходу та Африки є одним із пріоритетів зовнішньої політики України та ін.

Починаючи з кінця XX століття весь світ почав говорити про так зване «китайське економічне диво». Суть його полягає в тому, що ця країна розвивається стабільно високими темпами незважаючи на світові кризи. На даний момент, Китай

входить у число трьох великих країн світу, які виготовляють найбільше сталі та електроенергії.

Китайська Народна Республіка (КНР) посідає перше місце серед торговельних партнерів України в Азійсько-Тихоокеанському регіоні (АТР). Китайська економіка є однією з найбільших і швидкозростаючих у світі, що робить ринок цієї країни дуже привабливим для бізнесменів з багатьох країн. Українські експортери отримають хороші можливості для диверсифікації своїх ринків збуту, щоб знизити залежність від торгівлі з Росією та іншими країнами СНД.

Обсяг зовнішньої торгівлі між Україною і Китаєм в 2012 році склав 9 млрд. 783 млн. дол США і збільшився порівняно з 2011 роком на 14,6%. При цьому експорт товарів і послуг з України в КНР склав 1 млрд. 858 млн. дол США і зменшився на 17,6%. Імпорт китайських товарів і послуг в Україну склав 7 млрд. 924 млн. дол США і збільшився на 26,1%. Негативне сальдо для України за цей період склало 6 млрд. 66 млн. дол США проти 4 млрд. 27млн. дол США в 2011 році [2].

Загальний обсяг внесених з моменту інвестування в економіку України прямих іноземних інвестицій на 1 січня 2013 року становив 54,462 млрд дол., що на 8,2% більше порівняно з обсягами інвестицій на початок 2012 року, і з розрахунку на одного українця становить 1119 дол. США. Інвестиції надходили зі 130 країн світу. Основними країнами-інвесторами України залишаються Кіпр – 17,275 млрд дол., Німеччина – 6,317 млрд дол., Нідерланди – 5,169 млрд дол. і Російська Федерація – 3,786 млрд дол. [1]. Помітне місце в інвестиційній діяльності аграрного сектору займають китайські інвестиції. Український агропромисловий комплекс є привабливим об'єктом для інвесторів з Китаю, у тому числі через високі екологічних якостей продукції.

Загалом, обсяги китайських інвестицій в загальному обсязі прямих іноземних інвестицій в економіку України займають незначну частку. Станом на 01.01.2013 в економіку України залучено 18,79 млн. дол. США китайських інвестицій, зокрема до сфери «сільське господарство, мисливство, лісове господарство» залучено 1 млн. 390 тис. дол. США [3].

Економічне співробітництво між Україною і Китаєм може розвиватися досить швидко, оскільки отримало політичну підтримку на рівні урядів обох країн. Крім того, Україна і Китай є членами Світової організації торгівлі, тому не потрібен додатковий час на реформування правил торгівлі з обох сторін. Україна готова активно взаємодіяти з Китаєм, а також ефективно реалізувати вже існуючий потенціал розвитку співробітництва, в тому числі і в агропромисловій сфері. Завдяки підтримці з боку керівництв двох країн співпраця в аграрній області розширюється, тому що Китай

потребує зерно, продукти харчування. Крім того, диверсифікація поставок продуктів для Китаю – питання продовольчої безпеки [2].

На сьогоднішній день з Китаєм укладено договір на 3 млрд доларів інвестицій в Україну - у сільському господарстві. Це для нашої економіки є ключовим сектором.

Одними з перших будуть реалізовуватися проекти по крапельному зрошенню у співпраці з холдингом KSG Агро. Зараз склалася така ситуація, що інтереси Китаю і України, інтереси бізнесу наших країн збігаються. Китаю потрібні поставки сільгосппродукції, вони готові вкладати свої інвестиції в довгострокові проекти по спільному сільськогосподарському виробництву, а Україна хоче використовувати свій аграрний потенціал. Тому ця домовленість відкриває широку програму експорту вітчизняної сільгосппродукції до Китаю.

Китайські бізнесмени готові інвестувати кошти також у розвиток і модернізацію зернової логістики, зокрема в будівництво елеваторів, зерносховищ, припортових проектів і т.д. Крім співпраці у сфері інвестицій України успішно просуває вітчизняні сільгосппродукцію на ринок Піднебесної. І на сьогоднішній день відбувається розширення ринку збуту. Україна може успішно експортувати в КНР зерно, бобові - сою та горох, олійні - насіння соняшнику та ріпаку, традиційно споживані в цій країні. Однак Україна повинна забезпечити якість цієї продукції, оскільки у Китаю дуже високі вимоги. Також важлива глибина переробки, оскільки це додана вартість товару [1]. Розбудова взаємовигідних відносин з країнами АТР, передусім з державами Східної та Південно-Східної Азії, повинна стати одним із стратегічних зовнішньополітичних пріоритетів України. Це обумовлюється як викладеними вище чинниками, так і наявністю в цьому регіоні містких ринків збуту (менш вибагливих та більш доступних, ніж північноамериканський та європейський ринки), а також технологічною сумісністю української господарської системи з системами ряду країн регіону.

Отже, економічні і політичні інтереси України на цьому напрямі можна звести до наступних аспектів:

- налагодження та розвиток взаємин з тими країнами АТР (зокрема, з Китаєм), які у своїй діяльності сприяють зміцненню регіональної та міжнародної стабільності, можуть ефективно допомагати нашій державі у реалізації модернізаційних проектів;
- залучення ресурсів фінансових центрів регіону, які мають значні валютні резерви і виступають як чисті кредитори та експортери капіталу, для інвестування аграрного секторів України;

- створення сприятливих правових та економічних умов для реалізації в Україні бізнес-проектів за участю державного, приватного та змішаного капіталу країн Східної Азії, зокрема у сферах високих технологій.

Обидві країни мають потужний потенціал, і обсяги торговельно-економічного співробітництва будуть рости, в тому числі в результаті реалізації укладених договорів щодо розвитку регіонального співробітництва. Таким чином, Китай є ідеальним партнером, тому що він має великий ринок збуту, а також це країна з новітніми технологіями.

Саме залучення китайських інвестицій дозволить українському аграрному сектору підняти свої технологічні стандарти, а також сприятиме розвитку науково-технічного прогресу, що у підсумку забезпечить приріст ВВП, збільшить зайнятість населення та покращить економічне становище країни.

Висновок. Отже Україна повинна перш за все орієнтуватись на економічне співробітництво з іншими країнами, а аграрний сектор має стати локомотивом зростання економіки України і її експортного потенціалу. Розробляючи національну стратегію розвитку України в умовах сучасного глобалізованого світу, необхідно брати до уваги вказаний «азійський» напрям глобальних зрушень, особливу увагу приділяючи в ньому китайському вектору.

ЛІТЕРАТУРА

1. Інвестиційний клімат в Україні. [Електронний ресурс] - Режим доступу : <http://mfa.gov.ua/ua/about-ukraine/economic-cooperation/invest-climat>.
2. Кобець М. Інвестиційна політика в аграрному секторі України: проблеми та заходи щодо їх вирішення // М. Кобець, М. Пугачов, Н. Сеперович та ін. – К. : Україна. – 2003. – 43 с.
3. Майорова Т.В. Інвестиційна діяльність: навчальний посібник / Т.В. Майорова. – К : «Центр навчальної літератури», 2004. – 376 с.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА НА ЗОВНІШНЬОМУ РИНКУ

С.І. Сокира, магістр

Науковий керівник: к.е.н, доцент Тимофієва Г.С.

Миколаївський національний аграрний університет

Розглянуто теоретичні засади конкурентоспроможності підприємств на зовнішньому ринку. Визначено складові елементи конкурентоспроможності підприємства, та зазначено основні рівні конкурентоспроможності.

Ключові слова: конкурентоспроможність, зовнішньоекономічна діяльність, зовнішній ринок, конкурентні переваги.

Постановка проблеми. Здатність будь-якого підприємства бути конкурентоспроможним на зовнішньому ринку є досить актуальним питанням на сьогодні, оскільки для того щоб підприємство розвивалося потрібно забезпечити: ефективність виробництва, потрібний обсяг випуску продукції, покращення якості, наявність фінансових активів. У жорсткому міжнародному конкурентному середовищі, висока конкурентоздатність підприємств є запорукою отримання високого і стабільного прибутку та основна умова розвитку і життєдіяльності підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню теоретичних проблем конкурентоспроможності підприємств у ринкових умовах присвячені праці М. Портера, І. Ансоффа, А. Курно, Ф. Еджуорт, Дж. Робінсона, Ж –Ж. Ламбена, Ф. Котлера, Д. Кемпбела, Б. Х'юстона, С. І. Савчука, Г. Л. Азоева, А. Ю. Юданова та ін. Значний внесок у дослідження конкурентоспроможності та ефективності зовнішньоекономічної діяльності економічних суб'єктів, здійснили такі вітчизняні економісти, як В. Андрійчук, В. Апо-пій, С. Бабенко, О. Білорус, В. Будкін,

І. Бураковський, З. Варналій, В. Вергун, О. Власюк, В. Воротін, А. Гальчинський, В. Ге-сць, Я. Гончарук, Б. Губський, М. Долішній. Та питання присвяченні дослідженню основних складових факторів конкурентоспроможності підприємства на зовнішньому ринку, чинників, що її знижують, потребують детальнішого дослідження.

Виклад основного матеріалу дослідження. Конкуренція — економічне змагання виробників однакових видів продукції на ринку за залучення більшої кількості покупців та одержання максимального доходу в короткостроковому або довгостроковому періодах. Основа конкурентних відносин — свобода вибору — реалізується у формі прагнення кожного одержувати для себе особисто грошовий

доход. Конкуренція означає наявність на ринку великої кількості незалежно діючих продавців і покупців. [1]

Б. Губський зазначав, що у процесі конкурентної боротьби учасники переслідують однакові цілі – максимізація прибутку за рахунок завоювання переваг споживачів. Однак способи й шляхи досягнення цієї загальної мети різні. Тому в конкурентній боротьбі перемагає той, хто раніше від інших домогся певних конкурентних переваг і захопив стійкий сегмент ринку. Але завоювання переваг — це тільки початок, набагато складніше втриматися на ринку, зберігаючи свої первісні позиції.

Конкуренція є об'єктивним економічним законом розвинутого товарного виробництва, дія якого є для товаровиробників зовнішньою примусовою силою до підвищення продуктивності праці на своїх підприємствах, збільшення масштабів виробництва, прискорення НТП, впровадження нових форм організації виробництва тощо.

Конкуренція є рушійною силою розвитку суб'єктів і об'єктів керування, суспільства в цілому [2].

Щоб глибше зрозуміти сутність конкуренції, дамо її визначення, сформульовані деякими авторами. «Конкуренція є прагнення якнайкраще задовольнити критерії доступу до рідких благ», — вважає сучасний американський економіст П. Хайне.

Ф. Найт визначає конкуренцію як ситуацію, в якій конкуруючих одиниць багато й вони незалежні. К. Р. Макконелл і С. Л. Брю вважають, що конкуренція — це наявність на ринку великої кількості незалежних покупців і продавців, можливість для покупців і продавців вільно виходити на ринок і залишати його. И. Шумпетер визначав конкуренцію як суперництво старого з новим, з інноваціями.

Нобелівський лауреат з економіки 1974 р., австрійський учений Фрідріх А. фон Хайек відзначає, що конкуренція — процес, за допомогою якого люди одержують і передають знання. На його думку, на ринку тільки завдяки конкуренції приховане стає явним. Конкуренція веде до кращого використання здатностей і знань. Як було доведено багатьма економістами, конкуренція є рушійною силою розвитку суспільства, головним інструментом економії ресурсів, підвищення якості товарів і рівня життя населення. Тому конкуренція — дуже складне поняття.

Адам Сміт, відомий шотландський економіст і засновник сучасної економічної теорії, узагальнив теорію конкуренції у праці «Дослідження про природу й причину багатства народів» (1776).

Новизна теорії конкуренції А. Сміта полягає в тому, що він уперше: - сформулював поняття конкуренції як суперництва, що підвищує ціни (при скороченні

пропозиції) і знижує ціни (при надлишку пропозиції);

- сформулював головний принцип конкуренції — принцип «невидимої руки», відповідно до якого «смикаючи» за ниточки маріонеток — підприємців, «рука» змушує їх діяти відповідно до якого-небудь «ідеального» плану розвитку економіки, безжалісно витісняти фірми, зайняті виробництвом непотрібної ринку продукції;
- відпрацював теоретично дуже тонкий і гнучкий механізм конкуренції, що об'єктивно врівноважує галузеву норму прибутку, приводить до оптимального розподілу ресурсів між галузями;
- визначив основні умови ефективної конкуренції, що включають наявність великої кількості продавців і покупців, що вичерпує інформацію, мобільність використовуваних ресурсів, неможливість кожного продавця впливати на зміну ринкової ціни товару (при збереженні його якості або якості сервісу);
- розробив модель посилення й розвитку конкуренції, довів, що в умовах ринкових відносин можливо максимальне задоволення потреб споживачів і найкраще використання ресурсів у масштабі суспільства в цілому [3].

Конкурентоспроможність підприємства – це здатність підприємства до ефективної господарської діяльності та забезпечення прибутковості за умов конкурентного ринку. Інакше кажучи, конкурентоспроможність підприємства – здатність забезпечувати випуск і реалізацію конкурентоспроможної продукції.

У вузькому значенні слова, конкурентоспроможність: товару (послуги) – це здатність товару (послуги) завдяки його властивостям, які є перевагами порівняно з аналогічними властивостями інших товарів (послуг), перемагати у ринковій боротьбі; підприємства – це потенційна змога досягати конкурентних переваг підприємством у суперництві з іншими суб'єктами господарювання; країни – це наявність кращих умов стабільного економічного зростання країни порівняно з іншими країнами.

Конкурентоспроможність підприємства означає його здатність до ефективної господарської діяльності і забезпечення прибутковості в умовах конкурентного ринку. Інакше кажучи, конкурентоспроможність підприємства – це здатність забезпечити випуск і реалізацію конкурентоспроможної продукції, тобто такої, яка має переваги в порівнянні з продукцією інших товаровиробників.

Конкурентоспроможність у широкому розумінні – це здатність певного об'єкта перемагати в конкурентній боротьбі.

В економічній літературі пропонують розрізняти чотири основні рівні конкурентоспроможності підприємства:

- перший рівень – менеджери дбають лише про випуск продукції, на споживача не зважають;
- другий рівень – менеджери прагнуть, щоб продукція підприємства повністю відповідала стандартам, встановленим конкурентами;
- третій рівень – менеджери уже не зважають на стандарти конкурентів, а вже самі потроху стають "законодавцями моди" у галузі;
- четвертий рівень – коли успіх у конкурентній боротьбі забезпечує насамперед не виробництво, а управління і підприємство повністю стає "законодавцем моди" на певному ринку [4].

Забезпечення підприємством міжнародної конкурентоспроможності є стратегічно важливим. Щоб бути конкурентоздатним на зовнішньому ринку, підприємство повинно володіти унікальними конкурентними перевагами. Фактор часу є також дуже важливим, бо конкурентоспроможність має не статичний характер, а динамічний. Потрібно пам'ятати, що неможливо забезпечити конкурентоспроможність раз і назавжди. Її потрібно постійно підтримувати. Сьогодні процес виходу вітчизняних підприємств на зарубіжні ринки ускладнюється такими проблемами управління конкурентоспроможністю підприємства: нестійка економічна ситуація в державі; недосконала політика уряду щодо підтримки міжнародної конкурентоспроможності підприємств; недостатність інформаційного забезпечення при організації управління конкурентоспроможністю; недосконалі форми фінансових розрахунків; недостатній розвиток транспортної та ринкової інфраструктури; недостатній розвиток правової бази регулювання зовнішньоекономічної діяльності (особливо митних процедур та оподаткування); впровадження результатів науково-технічних досліджень відбувається з запізненням в порівнянні з конкурентами на зарубіжних ринках.

Конкурентоспроможність підприємств на зовнішньому ринку значною мірою залежить від ресурсозабезпечення. Аналізуючи цю проблему в історичному аспекті слід відзначити, що спочатку враховувалася залежність від наявності трьох основних чинників виробництва - природних ресурсів, трудових ресурсів та капіталу. З розвитком виробництва і технічним прогресом конкурентоспроможність стали визначати чинники вищого рівня, так звані розвинуті - це, насамперед, інфраструктура, науковий потенціал, рівень освіти населення тощо. Визначальну роль у створенні конкурентних переваг відіграють спеціалізовані чинники, спеціальна інфраструктура, спеціальні знання у вигляді науково-технічних баз даних, наявності фахівців відповідного профілю знань тощо. Разом з тим світовий досвід свідчить, що наявність чинників виробництва є важливою, але недостатньою умовою успішної конкуренції.

Для цього ще потрібні певний попит на продукцію, зокрема, вимогливі споживачі, конкурентоспроможні постачальники і суміжники, сумлінне ведення конкуренції, відповідна стратегія підприємств щодо їх розвитку і підвищення конкурентоспроможності

Підтримка високої конкурентоспроможності підприємства означає, що всі ресурси підприємства використовуються настільки продуктивно, що воно стає більш прибутковим, ніж його головні конкуренти. Це одночасно передбачає, що підприємство займає стабільне місце на ринку товарів і послуг та її продукція користується постійним попитом. Однак у житті цей стан не є незмінним. Тому керівництво підприємства повинно вміти відслідковувати зміни, що відбуваються в умовах господарювання, і проводити відповідні перетворення в політиці ведення виробництва та реалізації товарів. Такими перетвореннями можуть бути: зміна товарної політики, впровадження нових технологій, диверсифікація виробництва, зміна організаційно-правового статусу підприємства, модернізація форм збуту продукції, вихід на нові ринки, створення спільних виробництв. [4]

Висновок. Отже, для того, щоб задовольнити попит споживачів краще, аніж конкуренти, підприємства, своєю чергою, повинні покращувати якість продукції та послуг, використовувати модернізовану техніку, скорочувати виробничий цикл і витрати, вдосконалювати свої організаційні системи, щоб реакція на зміну споживчих смаків була якнайшвидшою. Інакше кажучи, щоб досягнути конкурентоспроможності підприємства потрібно створювати і розвивати власні конкурентні переваги, які дають змогу використовувати фінансові ресурси в умовах макросередовища.

ЛІТЕРАТУРА

1. Довбенко В.І. Чинники підвищення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств за умов глобалізації // В.І. Довбенко Зовнішня торгівля: право та економіка. – 2009. – № 6 (35). – С. 29-35.
2. Зборовська Ю.Л. Підвищення конкурентоспроможності продукції – важлива умова нарощування експортного потенціалу // Зовнішня торгівля: право та економіка. – 2008. – № 4 (34). – С. 137-142.
3. Кузьмін О.Є. Конкурентоспроможність підприємства: планування та діагностика : [монографія] / О.Є. Кузьмін, О.Г. Мельник, О.П. Романко; за заг. ред. д.е.н., проф. Кузьміна О.Є. – Івано-Франківськ: ІФНТУНГ, 2011. – 198 с

ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЙ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

Ж.В. Сокровіщук, студентка

Науковий керівник: д.е.н., професор Гончаренко І.В.

Миколаївський національний аграрний університет

В статті розглянуто механізм формування стратегії інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств, визначені стратегічні цілі розвитку аграрного сектору, інноваційна політика підприємства та пріоритетні стратегічні напрями підприємства.

Ключові слова: стратегія, стратегія підприємства, стратегічне планування, інноваційна стратегія, інноваційна політика підприємства,

Постановка проблеми. У сучасних умовах господарювання основним способом підвищення конкурентоспроможності стає впровадження інновацій. Реформування аграрної науки України, її інтеграція в світову спільноту потребує відповідної інноваційної бази, яку має відрізняти системний науковий підхід, вона повинна базуватися на світовому досвіді, бути спрямованою на підвищення ефективності відтворювального процесу в національному агропромисловому комплексі. У зв'язку з цим особливого значення набуває стимулювання впровадження новітніх розробок у виробництво в країнах з інноваційною моделлю розвитку, стратегічне управління інноваційним розвитком підприємства також дозволяє гнучкіше реагувати та здійснювати своєчасні зміни, добиватися конкурентних переваг в довгостроковій перспективі.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У науковій економічній літературі проблеми інноваційного розвитку аграрних підприємств розглядала чисельність вчених-економістів, серед яких слід виділити праці - В.Г. Андрійчука, Т.Ю. Богомолової, В.І. Бойка, В.П. Галушки, В.І. Губенка, О.Д. Гудзинського, О.М. Жеглова, А.М. Кандиби, І.І. Лукінова, Ю.П. Макогона, О.М. Онищенко, Б.Й. Пасхавера, А.П. Румянцева, Ю.І. Скірка, О.В. Шубравської, А.Є. Юзефовича, О.І. Яковлева та інших.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розвиток будь-якого підприємства неможливий без вироблення стратегічних напрямів діяльності, які ґрунтуються на нововведеннях і мають інноваційний характер. Стратегія розвитку підприємства включає використання науково-технічних досягнень у сфері організації управління, техніки й технології та комплексний підхід до інноваційної діяльності.

Основою вибору інноваційної стратегії аграрних підприємств є обґрунтування тенденцій розвитку науки й техніки, аналізу та прогнозу оновлення продуктів і технологій в аграрному виробництві.

Стратегія — загальний, не деталізований план певної діяльності, який охоплює тривалий період, спосіб досягнення складної цілі.

Стратегія підприємства — це систематичний план його потенційної поведінки в умовах неповноти інформації про майбутній розвиток середовища та підприємництва, що включає формування місії, довгострокових цілей, а також шляхів і правил прийняття рішень для найбільш ефективного використання стратегічних ресурсів, сильних сторін і можливостей, усунення слабких сторін та захист від загроз зовнішнього середовища задля майбутньої прибутковості [1].

Стратегічні цілі розвитку аграрного сектору:

- гарантування продовольчої безпеки держави;
- забезпечення прогнозованості розвитку та довгострокової стійкості аграрного сектору на основі його багатокладності;
- сприяння розвитку сільських поселень та формування середнього класу на селі через забезпечення зайнятості сільського населення та підвищення їх доходів;
- підвищення інвестиційної привабливості галузей аграрного сектору та фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств;
- підвищення конкурентоспроможності продукції, ефективності галузей, стабільність ринків;
- розширення участі України у забезпеченні світового ринку продукцією сільського господарства та продовольства;
- раціональне використання сільськогосподарських земель та зменшення техногенного навантаження аграрного сектору на довкілля [4].

Стратегічне планування — це процес здійснення сукупності систематизованих і взаємоузгоджених робіт з визначення довгострокових цілей та напрямів діяльності підприємства.

Важливе значення має розробка стратегії для забезпечення інноваційного розвитку підприємства. Під поняттям «інноваційна стратегія» розуміємо комплекс нововведень, які змінюють традиційні, архаїчні форми мислення й діяльності. В сучасному розумінні інноваційний розвиток трактується як парадигма економічного, соціально-політичного, інформаційного розвитку країн, передумова їх інтеграції до постіндустріального, інформаційного суспільства.

Інноваційна стратегія підприємства визначається такими найвагомішими складниками, як об'єкт і набір ресурсів, які має (або планує мати) підприємство, ринковими позиціями та загальногосподарською структурою (контрольована частка ринку, доступ до джерел фінансування й сировини, стан конкурентоспроможності) [2].

При розробці інноваційної стратегії необхідно враховувати такі її особливості:

- стратегії підприємств перебувають під впливом змін у навколишньому природному середовищі. Вони можуть самі формувати ці зміни своїм активним впливом або реагувати на них. Зміни навколишнього природного середовища можуть бути такими, що вже настали, чи такими, що лише очікуються;

- стратегії дають змогу встановити, яким чином можна ввести в дію наявний потенціал з урахуванням існуючих та очікуваних у майбутньому подій, щоб можна було ефективно задіяти можливості підприємства [3].

- стратегія підприємства дає лише загальний напрям його розвитку, тому мета стратегії підприємства — це формування стійкого успіху й переваг перед конкурентами

Взаємозалежність інноваційної та інвестиційної стратегій настільки щільна й глибока, що ці процеси, направлені на єдину мету, і стають одним цілим. Дехто навіть схильний до думки, що інновація — це вкладення інвестиційного капіталу в нововведення. У всякому разі можна сказати, що інвестиційні рішення — це невідокремлювана частина інноваційної стратегії будь-якого підприємства.

Формулювання цілей інноваційної стратегії має бути пов'язане з життєвими циклами продукції, які проходять стадії: народження, дитинство, юність, рання зрілість, остаточна зрілість, старіння і відродження. І на кожній з цих стадій інноваційний розвиток підприємства має свої особливості.

Інноваційна політика підприємства (стратегія нововведень) — це об'єднання цілей технічної політики та політики капіталовкладень і спрямування їх на впровадження нових технологій та нових видів продукції. Інноваційна політика передбачає досягнення майбутніх результатів шляхом налагодження інноваційного процесу, який включає в себе стадії дослідження, запровадження нововведень у виробництво, одержання нового продукту, просування його на ринок і одержання результату.

Ринкова економіка, якій притаманна гостра конкурентна боротьба, передбачає особливий підхід до інновацій. Маючи на меті підвищення ефективності, інновації відкривають широкі перспективи для розвитку сучасного підприємництва. Успішна інноваційна діяльність дає можливість підприємству сформувати позитивний імідж, підвищити конкурентоспроможність, ефективніше використовувати обмежені ресурси,

збільшити прибуток. Розробка стратегії інноваційного розвитку забезпечує поступальний, пропорційний, ефективний розвиток підприємства, його економічну стійкість і безпеку. При цьому, як показує досвід зарубіжних країн, підприємства повинні зосереджувати свої зусилля на чотирьох пріоритетних напрямках:

1) перетворення техніко-технологічної бази, впровадження комплексної механізації та автоматизації виробництва й управління;

2) формування нового складу персоналу, зокрема, шляхом підвищення кваліфікації і творчої активності працівників, а також інноваційне оновлення всіх сфер діяльності, напрямів організації виробництва та праці, елементів систем управління;

3) посилення спрямованості діючої системи мотивації праці на підтримання інноваційної діяльності й інноваційного клімату в підприємстві [5].

Висновки. Отже, передумовою досягнення економічного успіху суб'єктами господарювання є розробка відповідної інноваційної стратегії, основою якої є новизна виробів, поліпшення технологічності виробництва, економічний ефект і соціальні результати впровадження інноваційного оновлення підприємства. При цьому першочерговим завданням постає визначення пріоритетних напрямів розвитку підприємства, забезпечення конкурентоспроможності продукції, підвищення ефективності виробництва. Побудова економічної стратегії інноваційного розвитку підприємства повинна забезпечити організаційні аспекти розробки, обґрунтування, вибору оптимального варіанта інновацій, впровадження в підприємстві й підвищення економічної ефективності, конкурентні переваги, стабільність та інтенсивний тип розвитку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бондарчук Л.О. Сутність інноваційної стратегії розвитку підприємства / Л.О. Бондарчук // Управління розвитком. – Вип. № 9(85), 2010. – С. 90-92.
2. Василенко В.А. Стратегічне управління : навч. посібник / В.А. Василенко, Т.І. Ткаченко – К. : ЦУЛ. 2003. – С. 200-396.
3. Виханский О.С. Стратегическое управление / О.С. Виханський. – Москва: «Гайдарики», 1999. – 296 с.
4. Волков О.І. Інноваційний розвиток промисловості України / О.І.Волков, М.П.Денисенко, А.П. Гречан. – К. : КНТ, 2006. – 648 с.
5. Галушка З.І. Стратегічний менеджмент: Навч. методичний посібник / З.І. Галушка, І.Ф. Комаринський. – Чернівці, 2006. – С. 101-148.

**УДОСКОНАЛЕННЯ ЕКСПОРТНО-ІМПОРТНИХ ОПЕРАЦІЙ
ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ НЕСТАБІЛЬНОСТІ
ЕКОНОМІЧНОЇ СИТУАЦІЇ В УКРАЇНІ**

Н.С. Стах, студентка

Науковий керівник: к.т.н., доцент Бурковський І.Д.

Миколаївський національний аграрний університет

В статті дослідимо можливі шляхи удосконалення експортно-імпортних операцій підприємства, з метою підвищення ефективності зовнішньоекономічної діяльності.

Ключові слова: експорт, імпорт, світовий ринок, зовнішньоекономічна діяльність.

Постановка проблеми. На сьогодні в умовах активного розвитку ринкових відносин, посилення глобалізації та диверсифікації міжнародних ринків найкращим варіантом завоювання Миколаївською областю конкурентоспроможного місця на світовій арені є удосконалення зовнішньоекономічної діяльності підприємств. Зазначена проблема є особливо актуальною. В умовах економічної нестабільності необхідно вживати всі можливі способи щодо удосконалення зовнішньоекономічної діяльності. Дуже важливо організувати цю діяльність таким чином, щоб вона була успішно та приносила прибутки. В період нестабільності економічної ситуації необхідно розуміти всю проблематику здійснення експортно-імпортних операцій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми щодо удосконалення експортно-імпортних операцій досліджувалися такими вченими-економістами, як: Янковський Е.А., Островський Л.Е., Казанцев С.К., Макогон Ю.В., Кравченко В.А., Кравцова В.В, Мамутов В.К., Чувпило О.О., Новицький В.Е. та інші вчені економісти.

Постановка завдання. Метою дослідження є здійснення аналізу проведення експортно-імпортних операцій підприємствами. Аналіз проводитиметься методом декомпозиції. Розглянемо експортно-імпортні операції, як сукупність конкретних дій, які інтегруються в єдину цілісність для досягнення результату.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ефективність організації експортно-імпортних операцій значним чином пов'язані з ефективністю функціонування підприємства в цілому.

Удосконалення організації експортних операцій необхідно починати з: правильного підбору менеджера з продаж, адже від його кваліфікації залежить правильна організація експортних операцій.

Гарний фахівець знає своїх людей, їх сильні та слабкі сторони. Він також розуміє динаміку галузі, потреби клієнтів, поточні економічні тенденції і конкуренцію. Хороший менеджер відділу продажів - це хороший HR-manager. Саме він відбирає і розвиває високоефективну команду. Вимоги до їх професійної компетенції можна умовно розділити на дві групи. Першу складають знання та вміння виконувати професійну роботу в управлінні, що вміщують:

- навички прийняття рішень в ситуаціях, для яких характерні висока динамічність і невизначеність;
- інформованість з питань розвитку галузі, в якій працює підприємство: конкурентності, динаміки попиту на продукцію;
- вміння використовувати сучасну інформаційну технологію, засоби комунікації та зв'язку.

Друга група вимог пов'язана зі здатністю менеджерів з продаж працювати з людьми. Менеджери повинні мати особисті якості, які підсилюють довіру та повагу з боку інших. До цієї групи входять:

- високе почуття обов'язку і відданість справі;
- чесність у відносинах з людьми і довіра до партнерів;
- вміння чітко висловлювати свої думки і переконувати [1].

Отже, бачимо, що від кваліфікації менеджера з продаж, в обов'язки якого буде входити організація експортних операцій може значно залежати ефективність самих операцій.

Наступним кроком для удосконалення експортних операцій є правильний вибір маркетингової політики.

При здійсненні експортних операцій потрібно чітко окреслити маркетингову політику і дотримуватися її. Головним параметром є визначення ціни. Саме ціна акумулює в собі рівень успіху підприємства, що знаходить своє вираження в обсягах продажів та розмірі прибутку від реалізації продукції.

Переорієнтація на маркетинговий підхід до процесу ціноутворення дає можливість підприємствам з об'єктивних позицій підійти до формування цін на продукцію, чітко визначитися стосовно ефективного напрямку цінової політики та забезпечити прибуткову діяльність. Такі ціни орієнтують підприємства на всебічне розкриття їхніх можливостей при реалізації продукції на вітчизняному й зарубіжному ринках [2].

Таким чином потрібно приділяти значні зусилля успішній маркетинговій політиці.

Правильний підбір агентів з пошуку ринків збуту наступний метод удосконалення експортних операцій.

Важливу роль відіграє агент, так як він є тією особою, яка допомагає в пошуку ринку збуту і може звести підприємство з іншими партнерами для співпраці. При підборі агента потрібно зважати на його професійні якості та досвід роботи в даній сфері. Сьогодні в умовах кризи більшість іноземних підприємств скорочуватимуть об'єми імпорту, тому тільки висококваліфікований фахівець зможе знайти можливості для проникнення на нові ринки збуту та досягти домовленостей.

Важливим моментом у удосконаленні експортних операцій є дослідження цін на продукцію.

Відомо, що існує суперечливість інтересів імпортера та експортера. Імпортер зацікавлений продати свій товар за якомога вищими цінами, а імпортер бажає купити за якомога нижчою ціною. Щоб підвищити ефективність експортних операцій необхідно ретельно дослідити ціни на продукцію, які пропонуються іншими експортерами та скоригувати ціну до такого рівня який би задовольнив експортера та імпортера.

Пошуку шляхів мінімізації витрат на організацію експортних операцій та їх здійснення також відіграє важливу роль у удосконаленні цих операцій.

Цей крок являється одним із основних на шляху удосконалення експортних операцій будь-якого господарського суб'єкта. Значна частка витрат відноситься до витрат на організацію експортних операцій. Існують різні шляхи щодо їх мінімізації. Перш за все підприємство може запропонувати здійснення експортних операцій на інших умовах, та зазначити це в договорі, але попередньо необхідно досягти згоди між сторонами. Тому експортер повинен наполягати на умовах які б задовольняли його інтереси та мінімізували витрати на здійснення експортних операцій.

Удосконалення ефективності імпортних операцій в умовах нестабільності економічної ситуації можна досягти шляхом пошуку більш вигідних постачальників.

Для здійснення імпортних операцій необхідно дізнатися про всіх можливих постачальників, та умови співпраці з ними. Потрібно якомога більше здобути інформації про якість послуг які вони надають. Дуже важливо отримати позитивні відгуки від інших клієнтів. Від надійності постачальників залежить ефективність діяльності підприємства. Позитивною тенденцією буде довгострокова співпраця з постачальником. В цьому випадку існуватиме впевненість в його добросовісності та надійності.

Застосування засобів страхування валютних ризиків удосконалив організацію імпортних операцій.

Під валютним ризиком розуміється ризик можливих фінансових втрат, таким чином ефективність імпорتنих операцій буде знижена, що не буде певною мірою задовольняти імпортера. Підприємство може суттєво знизити валютний ризик зовнішньоекономічних угод, використовуючи два методи:

- правильний вибір валюти;
- регулювання валютної позиції по контрактам.

Для удосконалення імпорتنих операцій потрібно також зважати на строки поставки товару. Адже в різних випадках затримка або попередня поставка може призвести до додаткових витрат. Затримка поставки може спричинити, скажімо, збоєм в системі виробництва. Попередня поставка завдасть додаткових витрат на зберігання товару. Тому необхідна чітка домовленість про дотримання строків поставки.

В залежності від того, чим займається підприємство-імпортер буде залежати необхідність організації безперервності поставок. Якщо підприємство займається безперебійним виробництвом, то для нього буде суттєво необхідною умова безперервності поставок. Адже від цього буде залежати вся його діяльність. Навіть незначний простій буде коштувати значних витрат. При невчасній поставці, можуть зірватися всі виробничі терміни, які потягнуть за собою ряд проблем. Значимість безперервності поставок полягає в тому, що цей процес на підприємствах повинен здійснюватися постійно в межах життєвих циклів проектів та товарів що виготовляються.

Організація правильного транспортного забезпечення дуже важлива при удосконаленні організації імпорتنих операцій.

Будь-яка експортно-імпортна операція не обійдеться без використання транспортного засобу. Основними причинами, що сприяють правильній організації транспортного забезпечення при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності є: невпорядкованість системи державного регулювання щодо контролю на кордоні та справляння зборів; висока вартість послуг, що надаються митними брокерами, контрольними службами й транспортними терміналами; численні бюрократичні перепони при оформленні міжнародних перевезень; низька швидкість доставки пасажирів та вантажів; несприятлива криміногенна обстановка; брак комплексного, у тому числі інформаційного, обслуговування на шляху здійснення міжнародних перевезень; недостатність, а на окремих напрямках і відсутність комплексу нормативно-правових актів, що регулюють міжнародні перевезення та їх обслуговування.

На думку Казанцева С.К. та Стровського Л.Е. найкращим способом удосконалення експортно-імпорتنих операцій є страхування від валютних ризиків,

адже саме цей фактор спричиняє значні фінансові втрати. Правильно встановлені умови страхування можуть поліпшити загальний стан проведення зовнішньоекономічних операцій [2].

Висновки: Можливі шляхи удосконалення організації та підвищення ефективності експортно-імпортних операцій підприємства характеризуються необхідністю поліпшення роботи з пошуку більш вигідних постачальників і застосування засобів страхування валютних ризиків. Необхідно укладати контракти з більш вигідними умовами постачання. Однак, терміни постачання повинні бути мінімальними, постачання повинне відбуватися без збоїв. Бажано, щоб термін сплати після реалізації продукції був щонайменший, тоді буде меншою дебіторська заборгованість й період обігу грошових коштів.

Для реалізації запропонованого комплексу заходів щодо удосконалення зовнішньоторговельного потенціалу України будуть потрібні щорічні бюджетні асигнування, об'єми котрих доцільно визначати виходячи з існуючої світової практики, відкоригувавши їх з урахуванням сучасного стану української економіки і сформованої структури українського експорту.

ЛІТЕРАТУРА

1. Корнєв В.Л. Маркетингова цінова політика: навчальний посібник. / В.Л. Корнєв, М.Х. Корецький, О.І. Даций. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 200 с.
2. Казанцев С.К. Основы страхования : Учебное пособие / С.К. Казанцев. – Екатеринбург : ИПК УГТУ, 2000. – 101 с.
3. Стровский Л.Е. Внешнеэкономическая деятельность предприятия: Учебное пособие / Л.Е. Стровский, С.К. Казанцев, Е.Г. Шаблова. – М. : Юнити, 2001. – 823 с.

**ФАКТОРИ УСПІШНОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ АГРАРНИХ
ПІДПРИЄМСТВ НА ЗОВНІШНЬОМУ РИНКУ**

К.М. Чабан, магістр

Науковий керівник: к.е.н, доцент Тимофієва Г.С.

Миколаївський національний аграрний університет

В статті дослідженні та проаналізовані основні фактори успішного функціонування аграрних підприємств на зовнішньому ринку.

Ключові слова: аграрні підприємства, зовнішній ринок, зовнішня торгівля, експортна діяльність.

Постановка проблеми. Зовнішня торгівля сільськогосподарською продукцією на сьогодні є найбільш динамічним сектором світової торгівлі. Експорт продукції – необхідна умова розвитку економіки країни та інструмент формування її позитивного іміджу, тому Україна має вийти на траєкторію своєї унікальної економічної моделі випереджального розвитку за допомогою виробництва та експорту сучасної сільськогосподарської продукції на світові галузеві ринки [1].

Жорстка конкурентна боротьба із застосуванням недобросовісних методів у галузі поставок сільськогосподарської продукції на зовнішні ринки вимагає від українських підприємств формування стратегії протидії агресивній конкуренції, ефективних механізмів підвищення їх конкурентоспроможності, утримання та закріплення конкурентних позицій.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Окремі питання щодо вирішення відміченої проблеми висвітлені в роботах як вітчизняних, так і зарубіжних авторів. Серед вітчизняних науковців, які займаються проблемою конкурентоспроможності українських підприємств, слід назвати О. І. Амошу, І. З. Грізного, О. А. Полтавську, І. Красюк, О. Костусев, В. Базилевич, Дж. Траут, А. Чендлер, В. Василенко, С. Ярошенко, Т. Гринь, Р. Фатхутдинов. Фахівці неодноразово акцентували увагу на тому, що українським аграрним підприємствам необхідно проводити таку експортну політику, яка забезпечить їх ефективне функціонування на зовнішньому ринку [2].

Рішення про здійснення експорту вимагає глибокого і всебічного обґрунтування, оскільки недостатня його продуманість може призвести до серйозних економічних втрат.

Основною причиною участі підприємств в експортній діяльності є прагнення до збільшення прибутків від продажу.

Мета експорту – збільшити збут продукції і підвищити дохідність підприємства. Проте експорт не слід розглядати як єдину альтернативу тим складнощам, що виникають у підприємства на внутрішньому ринку.

Підприємствам, що вирішили вийти на іноземний ринок, необхідно взяти до уваги існування безлічі обмежень і перешкод у міжнародній торгівлі - як у країні, на ринок якої воно збирається вийти, так і в своїй власній. Експорт на міжнародній арені є дуже складним, тому що охоплює не тільки збут, але й інші сфери діяльності підприємства, в тому числі виробництво, постачання, фінанси і т.п., крім того тут необхідне глибоке розуміння соціально-економічних та національно-культурних умов, що склалися в країні, де підприємство має намір здійснювати свою діяльність.

Однією з найважливіших передумов діяльності аграрних підприємств на зовнішньому ринку є відповідність його матеріальних ресурсів вимогам експортної діяльності з позицій їх достатності в кількісному і якісному аспектах. Скажімо, аграрне підприємство не зможе виробити якісні сільськогосподарські товари, придатні для експорту, якщо в нього буде обмаль якісного насіння кращих сортів культур, достатньої кількості добрив і нових поколінь отрутохімікатів, сучасної техніки для своєчасного і якісного догляду та збирання, коли через нестачу ресурсів не будуть дотримуватися екологічні вимоги або коли відсутнє поголів'я тварин кращих порід і ліній[3].

Важливо також знати, що якісний товар, який користується попитом в Україні, не обов'язково є таким, котрий бажають купити іноземні покупці, оскільки вони можуть мати інші звички і смаки. Крім того, в країні імпорту можуть бути інші вимоги стандартів, інші місцеві звичаї ведення торгівлі, інша система ваги тощо. Тому може виникнути потреба в пристосуванні (адаптуванні) товару підприємства до закордонного ринку збуту. Як бачимо, виникає необхідність у визначенні придатності товару до експорту. При цьому слід приділити особливу увагу таким питанням:

- чи характеризується товар високою і сталою якістю. Це особливо важливо для сільськогосподарських товарів, багато з яких швидко пошкоджуються і піддаються псуванню. Який реальний термін збереження товаром високої якості за існуючих умов його транспортування і зберігання?

- чи має товар порівняно з іншими аналогічними товарами лише йому притаманні особливості, які б поліпшували можливо стійкого збуту за кордоном в потенційних країнах імпорту? Якщо такі особливості існують, то підприємство може

розраховувати на успіх в експортній діяльності. В іншому разі можливості експорту істотно звужуються або можуть бути зведені до нуля, якщо підприємство не докладе зусиль щодо просування товару на ринок. Проте слід пам'ятати, що маркетингові зусилля вимагають значних коштів, а це ускладнює проблему цінової конкурентоспроможності товару;

- який вид транспорту може бути використаний для експорту товару, яка вірогідна величина транспортних витрат і наскільки вони підвищують собівартість продукції?

- чи не має торгових бар'єрів у потенційних країнах-покупців, які б ускладнювали доступ товару на їх ринок?

- якщо є необхідність в адаптації товару до специфічних вимог експортного ринку, то скільки для цього потрібно часу і які будуть додаткові витрати?

Кожне з перелічених питань має принципове значення для експортера, тому на них потрібно мати чіткі й аргументовані відповіді. Незадовільний для експортера висновок з будь-якого питання може стати причиною його відмови від експорту. За умови, що всі параметри придатності товару до експорту задовольняють виробника, йому слід дати відповідь на ще одне дуже важливе запитання: за якою ціною він зможе продавати товар?

Для аграрного підприємства важливо, щоб мінімальна експортна ціна на його товар була не нижчою від рівня, за якого його дохід від експорту був би не меншим від доходу, отриманого від реалізації товару на внутрішньому ринку. Якщо ж розрахована таким чином ціна перевищує конкурентну ціну на міжнародному ринку, то підприємству потрібно знайти можливості зниження витрат або ж відмовитися на даному етапі від експорту. Зрозуміло, що для виробника експорт може стати досить ефективним, якщо його мінімальна ціна нижча від конкурентної.

Важливою передумовою експортної діяльності є наявність у аграрного підприємства необхідних фінансових ресурсів. Експорт — це діяльність, яка вимагає більших витрат, ніж їх зазнає виробник, реалізуючи товар на внутрішньому ринку. Додаткових витрат аграрного підприємство починає зазнавати ще до початку експортних операцій: на вивчення міжнародного ринку, на заходи щодо просування товару на ринок тощо. Крім того, експорт вимагає значних додаткових витрат на транспортування товару, оплату митних зборів, організацію продажу товару в країні імпортера та ін. Як захід у конкурентній боротьбі підприємство може використати поступки іноземному покупцю, надаючи відстрочку платежу за товар. Стає очевидним,

що експорт вимагає більше готівки, ніж її необхідно мати при реалізації товару на внутрішньому ринку.

Успіх експортної діяльності значною мірою залежить від її кадрового забезпечення. На зовнішніх ринках значно вища конкуренція, ніж на вітчизняному ринку. Щоб за таких умов успішно продавати свій товар, потрібна висока кваліфікація в галузі міжнародної торговельної практики керівника аграрного підприємства, а також персоналу, якому доручено здійснювати експортні операції.

Якщо аграрне підприємство лише починає експортну діяльність і розглядає її не як епізодичний акт, а як самостійний і довготривалий напрям розвитку, йому заздалегідь слід подумати про комерційну підготовку власних кадрів, надавши їм можливість пройти навчання у відповідних навчальних закладах. Але оскільки послугами цих кадрів підприємство зможе скористатися пізніше, то на перших порах для зменшення ризику йому доцільно найняти консультантів з експорту. Це вимагає додаткових витрат. Однак тут слід пам'ятати, що зайва економія в найнятті консультантів для організації і планування експортної діяльності на початковій стадії може призвести до великих втрат, які не йдуть ні в яке порівняння з витратами на оплату їх послуг [5].

Чим більші масштаби експортної діяльності аграрного підприємства, тим більша існує потреба у знанні персоналом іноземних мов. Звичайно, якщо аграрне підприємство здійснює експортні операції рідко і безсистемно, то воно може найняти на певний час перекладача. Але регулярна експортна діяльність вимагає, щоб персонал, який здійснює її, добре володів насамперед англійською мовою і, крім того, бажано ще й мовою країни експорту. У міжнародній торговельній практиці панує вислів: купити товар можна будь-якою мовою, але продавати краще всього рідною мовою клієнта. Кадровий персонал повинен добре знати вітчизняне і міжнародне право, що регулює зовнішньоекономічну діяльність. Адже за порушення чинного законодавства України (свідомо чи несвідомо) до суб'єктів ЗЕД застосовуються спеціальні санкції — тимчасового призупинення ЗЕД або режиму індивідуального ліцензування.

Причому індивідуальному ліцензуванню підлягають усі без винятку види ЗЕД. Аграрному підприємству — порушнику законодавства (порушення в частині антимонопольних заходів, здійснення недобросовісної конкуренції, застосування демпінгу, порушення обмежень на реекспорт тощо) видається разова індивідуальна ліцензія, за яку потрібно сплачувати державний збір. Вона є підставою для митного оформлення вантажів підприємства, до якого застосовано режим індивідуального ліцензування[4].

При виході на зовнішні ринки необхідно опанувати інформацію щодо рівня економічного розвитку країни, яка приваблює аграрне підприємство з його товаром, систему регулювання зовнішньоекономічної діяльності в ній, політичну систему, культурні та релігійні традиції, особливості мови спілкування, географічні особливості. Аграрне підприємство має забезпечити відповідність якості товару, упаковки, дизайну, реклами міжнародним стандартам, а виробничого комплексу – сучасному науково-технічному рівню. Персонал повинен вміти налагоджувати тісні зв'язки із закордонними представниками та організовувати на високому професійному рівні міжнародні торги, виставки, ярмарки та конференції.

Отже, основними факторами розвитку експортної діяльності є наявність високоякісної продукції та здатність її конкурувати з товарами аналогами, а також висококваліфікований персонал та наявність фінансових ресурсів у підприємства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вівчар О.І. Основні аспекти підвищення ефективності зовнішньоекономічної діяльності підприємств/ О.І. Вівчар // Галицький економічний вісник. – 2009. – № 2. – с.24-30.
2. Вовк І.А. Стан і перспективи розвитку зовнішньоекономічної діяльності підприємств України / І.А. Вовк // Фінанси України.– 2009. – № 12. – С. 33-35.
3. Гребельник О.П. Основи зовнішньоекономічної діяльності. 3-тє видання перероблене та доповнене: підручник / О.П. Гребельник. — К. : Центр учбової літератури, 2008. — 432с.
4. Кваша С.М. Удосконалення аграрних зовнішньоекономічних відносин та особливості регулювання аграрного ринку в країнах ЄС / Кваша С.М. // Економіка АПК. – 2005. – № 4. – С. 18-23.
5. Пілецька С.Т. Особливості зовнішньоекономічної діяльності підприємств/ С.Т. Пілецька // Вісник Донецького університету економіки та права. – 2010. – №1. – С. 102-107.

**ПРИНЦИПИ ФОРМУВАННЯ КАДРОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ
ПІДПРИЄМСТВА ЯК ОДИН З ЕЛЕМЕНТІВ ВИБОРУ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ**

О. А. Алейнікова, студентка

Науковий керівник к.с-г.н., доцент Гречкосій В. В.

Миколаївський національний аграрний університет

Розглянуто основні принципи формування кадрового потенціалу на підприємствах. Освітлено складові процесу формування кадрового потенціалу.

Ключові слова: управління персоналом, кадровий потенціал, принципи, формування кадрового потенціалу, стратегії розвитку.

Постановка проблеми. Наявність потужного кадрового потенціалу для будь-якого підприємства є першочерговою умовою для досягнення своєї стратегічної мети. Він є тією конкурентною перевагою, яка забезпечує зниження залежності організації від факторів зовнішнього середовища і успішну роботу підприємства в умовах ринкової економіки.

Від того, як організовано управління кадровим потенціалом, що впливає на успішність діяльності кожного працівника, безпосередньо залежить ефективність діяльності підприємства. Таким чином, найважливішим завданням управління кадровим потенціалом стає закріплення і розвиток персоналу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам управління формуванням та розвитком кадрового потенціалу багато уваги приділяється в наукових працях як іноземних фахівців, так і науковців країн СНД. Серед них можна відзначити таких: Г. Десслер, Р. Марр, Е. Мейо, М. Мескон, Д. Сульє, Ф. Тейлор, А. Файоль, Г. Шмідт, В. Дятлов, А. Єгоршин, П. Журавльов, Е. Маслов, Ю. Одегов, В. Травін, С. Шекшня та ін.

Постановка завдання. У сучасних умовах існуюча система управління персоналом надає можливість для розробки нової, більш гнучкої стратегії розвитку кадрового потенціалу підприємств, яка здатна радикально змінити систему управління персоналом в цілому. На сьогодні особливої уваги потребує проблематика стратегічного управління кадровим потенціалом підприємства, як основним елементом досягнення його довгострокової конкурентної позиції. Недостатність висвітлення даної

проблеми покладена в основу дослідження виявлення передумов, тенденцій розвитку та формування наукового підґрунтя для прийняття ефективних стратегічних управлінських рішень щодо розвитку кадрового потенціалу підприємства. Цим і обумовлена актуальність обраної теми дослідження.

Виклад основного матеріалу дослідження. Процес формування кадрового потенціалу складається з двох найважливіших компонент – моделей формування й методів формування. Під моделлю формування розуміється абстрактна система формування кадрового потенціалу, яка слугує зразком в практичній роботі з персоналом. Модель формування базується на найважливіших характеристиках персоналу, цілях діяльності підприємства (організації), особливостях та провідних функціях керівників. Крім того, вона визначає діючі способи корекції діяльності персоналу. Ефективно працююча модель повинна бути гармонійною, тобто її елементи мають повністю узгоджуватись між собою.

Кадровий потенціал підприємства – це трудові можливості підприємства, здатність персоналу до генерування ідей, створення нової продукції, його освітній, кваліфікаційний рівень, психофізіологічні характеристики і мотиваційний потенціал. Довгостроковий кадровий потенціал включає в себе працівників, які можуть вирішувати завдання розвитку виробництва. При цьому можна виділити дві основні складові довгострокового кадрового потенціалу: поточний і цільовий накопичувальний. Поточний кадровий потенціал являє собою персонал, який спочатку розглядається адміністрацією виключно для виконання основних операцій виробництва. Цільовий накопичувальний кадровий потенціал призначений для вирішення завдань стратегічного розвитку, розширення виробництва, підвищення його конкурентоспроможності [1].

Головна мета розвитку кадрового потенціалу підприємства визначає цілі та принципи системи управління персоналом. Останні являють собою правила, основні положення й норми, якими повинні оперувати керівники та фахівці в процесі управління кадрами. Розвиток кадрового потенціалу передбачає реалізацію стратегічних аспектів управління підприємством, такі, наприклад, як розробка й здійснення кадрової політики, в межах якої принципи управління персоналом відображають об'єктивні тенденції, соціальні й економічні закони, враховують наукові рекомендації суспільної психології, теорії менеджменту й організації, тобто увесь арсенал наукового знання, який і визначає можливості ефективного регулювання та координацію людської діяльності .

Групу загальних (базисних) принципів формування кадрового потенціалу складають принципи: системності, рівних можливостей, поваги до людини, командної єдності, правового та соціального захисту.

Принцип системності формування кадрового потенціалу базується на сприйнятті кадрового потенціалу як цілісної, взаємозалежної динамічної системи, яка охоплює всі категорії працівників спрямована на формування й ефективне використання людського капіталу підприємства.

Принцип рівних можливостей відображає об'єктивні тенденції, які відбуваються в соціально-політичному та економічному житті держави. В останні роки в країнах з розвинутою економікою при підборі та розстановці кадрів поширюється використання цього принципу на представників всіх соціальних, класових, національних груп.

Принцип поваги до людини визначає спосіб мислення керівництва, при якому потреби та інтереси співробітників є першочерговими серед пріоритетів організації. Принцип виражається у тому, що всі співробітники підприємства (організації) мають рівні умови, несуть колективну відповідальність за результати спільної діяльності[2].

Принцип правової та соціальної захищеності полягає у чіткому дотриманні законів, правових актів, норм адміністративного, цивільного, трудового та господарського права.

Крім цих принципів, існують й інші специфічні принципи, які визначають умови формування кадрового потенціалу, зокрема: принцип оптимізації кадрового потенціалу підприємства, принцип комплементарності управлінських ролей, принцип формування унікального кадрового потенціалу [3].

Принцип оптимізації кадрового потенціалу підприємства (або принцип орієнтації на професійне ядро кадрового потенціалу) заснований на тому, що ядро утворюють сукупні здібності працівників організації, які необхідні для того, щоб вибирати, виконувати та координувати дії, які забезпечують організації стратегічні переваги на ринках товарів, послуг і знань. Ці переваги реалізуються тоді, коли конкуренти виявляються нездатними впроваджувати аналогічні за якістю продукти й послуги або запізнюються з модернізацією, і завдяки цьому підприємство займає монопольне положення на тому або іншому сегменті ринку. Таким чином, сукупні здібності працівників, як складові професійного ядра кадрового потенціалу відіграють вирішальну роль у діяльності підприємства, використовуючи свої властивості [4].

Тому доцільно виконати аналіз особливостей кадрового потенціалу підприємства в залежності від стадії життєвого циклу підприємства (табл. 1.1.).

Зокрема, наявність високопрофесійних співробітників забезпечує виживання підприємству в короткостроковій і довгостроковій перспективі. Також варто звернути увагу на те, що управління формуванням та розвитком кадрового потенціалу потребує взаємозв'язку не тільки з цілями діяльності підприємства але і з певними стадіями його життєвого циклу.

Таблиця 1

**Співвідношення стадій життєвого циклу підприємства
та особливостей кадрового потенціалу**

Стадія життєвого циклу підприємства	Цілі діяльності підприємства	Характеристика особливостей кадрового потенціалу
I- Формування Заявка на ринку товарів/ послуг	Привернути увагу до товару, знайти свого споживача, стати привабливим для нього організувати продаж та сервіс.	Працівники повинні бути новаторами, ініціативними, контактними, з довгостроковою орієнтацією, готовими ризикувати, не боятися відповідальності. Мала зміна ведучих співробітників
II-Інтенсивне зростання Розмноження систем	Зростання обсягів та якості послуг	Організаційна стабільність, тісна взаємодія між працівниками, гнучкість в умовах, що змінюються, проблемна орієнтація персоналу
III-Стабілізація Закріплення на ринку	Підтримання системи у рівновазі	Працівники, які досягають максимальних результатів при невисоких рівнях витрат та ризику
IV-Спад Припинення нерентабельного виробництва	Ліквідація частини виробництва, продаж з максимальною вигодою	Працівники готові працювати короткий час, вузько орієнтовані
V-Відродження	Зниження обсягів, пошук нового продукту та шляхів оптимізації діяльності	Гнучкість в умовах, що змінюються, орієнтація на довгострокові цілі, готовність переносити тимчасовий дискомфорт в умовах та оплаті праці

Саме концепція життєвого циклу підприємства, наголошує на тому, що управління підсистемами підприємства потрібно здійснювати у відповідності до стадій життєвого циклу на якій воно знаходиться.

Формування високого рівня кадрового потенціалу залежить від дотримання та оперування керівниками правилами, нормами й основними положеннями, що являють собою принципи системи управління кадрами. У свою чергу, принципи відображають об'єктивні тенденції, соціальні й економічні закони, враховують наукові рекомендації суспільної психології, теорії менеджменту й організації, тобто увесь арсенал наукового знання, який і визначає можливості ефективного регулювання та координацію людської діяльності в системі споживчої кооперації України. За допомогою систематизації

принципів формування та використання кадрового потенціалу підприємства та організації споживчої кооперації мають можливість визначати умови формування ефективної системи управління кадрами. Тому питання значення та використання принципів формування високого рівня кадрового потенціалу системи споживчої кооперації набувають подальшого дослідження та розвитку.

Висновки. Високий інтелектуальний рівень підприємства в будь-якій сфері приваблює талановитих людей, що надає можливість для створення унікального поєднання професійних здібностей, що власне й створює ядро кадрового потенціалу підприємства з високою конкурентоздатністю.

Принципи розвитку кадрового потенціалу, які враховують стратегічні аспекти управління сільськогосподарськими підприємствами, у поєднанні з механізмами формування кадрового потенціалу дають можливість розробити модель формування та використання кадрового потенціалу для стратегій розвитку підприємств.

Оскільки методи формування кадрового потенціалу підприємства в своїй основі спираються на принципи нормативно-правового регулювання та стандарти управління кадровими ресурсами, систематизація принципів використання кадрового потенціалу підприємства надає можливість визначати умови формування ефективної системи управління персоналом та розробити найбільш вдалий варіант стратегії розвитку сільськогосподарських підприємств.

ЛІТЕРАТУРА

1. Поняття кадрового потенціалу та його вплив на діяльність промислового підприємства. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://refs.co.ua/86116-Ponyatie_kadrovogo_potenciala_i_ego_vliyanie_na_effektivnost_deyatel_nosti_promyshlennogo_predpriyatiya.html
2. Мартин Г. Корпоративные репутации, брендинг и управление персоналом. Стратегический подход к управлению человеческими ресурсами / Г. Мартин, С. Хетрик; [пер. с англ. Е. И. Титова; науч. ред. М. А. Беликова]. — М. : ООО “Группа ИДТ”, 2008. — 336 с.
3. [Одегов Ю. Г., Никонова Т. В. Аудит и контроллинг персонала: учеб. пособ. / Ю. Г. Одегов, Т. В. Никонова. — [2-е изд., перераб. и доп.]. — М. : Изд-во «Экзамен», 2004. — 544 с.
4. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/biznes/2010_3/2010/03/100330.pdf

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ СИСТЕМНОГО ПІДХОДУ ДО УПРАВЛІННЯ

І. В. Бойченко, магістр

Науковий керівник: к.е.н., асистент Максименко А. Г.

Миколаївський національний аграрний університет

У статті досліджено поняття та значення системного підходу до управління на підприємствах. Визначено при цьому проблемні питання, пов'язані з веденням управління на підприємствах.

Ключові слова: управління, системний підхід, ефективність системного підходу.

Постановка проблеми. В дійсний час в Україні здійснюється цілеспрямована реорганізація всього народного господарства. Змінюються форми власності, методи управління підприємствами. Це потребує не тільки використання в процесі управління підприємством маркетингових досліджень, розробки бізнес-планів, використання методології стратегічного планування і інших безумовних атрибутів ринкової економіки, але й поглиблення, розвитку широкого відомих положень, закономірностей і принципів науки і практики управління, а також залучення зарубіжного досвіду.

Якщо невеликими (малими) підприємствами керівники, як правило, керують самостійно, то процес управління крупним підприємством, де в керівній системі зайнято декілька десятків або навіть сотень людей, повинен бути відповідним чином організований. Все це потребує від керівників всіх рівнів адекватної організації процесу управління, який забезпечив би ефективне управління виробництвом при мінімальних витратах на нього.

Ефективна робота сучасного підприємства неможлива без добре налагодженої системи управління. Системний підхід до управління – необхідний інструмент управління підприємством, який дає змогу підвищити якість та оперативність прийняття управлінських рішень, максимізувати очікуваний прибуток та ефективно контролювати ризики господарської діяльності, мобілізувати резерви.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Основоположниками системного підходу є: Л. фон Берталанфі, О.О. Богданов, Г. Саймон, П. Друкер, А. Чандлер. Теоретичні питання проблематики системного підходу до управління в межах загальної теорії управління ґрунтовно розроблені в працях таких зарубіжних учених: Н. Андерсона, Н. Гованні, Я. Гордона, Е. Гуммеса, Д. Джобберта, Ф. Котлера, Т. Левіна, Л. Маттесо-на та багатьох ін. Вагомий внесок у дослідження проблем

управління діяльністю зробили такі вітчизняні економісти: Г. А. Дмитренко, Г. Т. Куликов, Є. С. Сич, В. Г. Шинкаренко, В. А. Ткаченко та ін. Теоретичні підходи у працях названих учених ґрунтуються на досвіді розвинених країн із сформованою ринковою економікою, тому не містять узагальнень теорії маркетингових комунікацій в умовах трансформаційного періоду економіки, аналізу механізму управління ними з урахуванням сучасних тенденцій розвитку ринку.

Серед вітчизняних учених, що вивчають питання системного підходу – Д. М. Гвишиани, Р. Х. Попова, А. У. Попова, А. Р. Аганбегяна, Ю. П. Васильєва.

Постановка завдання. Дослідження поняття та значення системного підходу до управління на підприємствах. Визначення при цьому проблемних питань, пов'язаних з веденням управління на підприємствах.

Виклад основного матеріалу дослідження. При управлінні розвитком підприємства необхідно використовувати системний підхід. Системний підхід до управління – це логічно обґрунтований підхід до дослідження об'єктів як складних систем, які складаються з окремих елементів з численними внутрішніми і зовнішніми зв'язками. Системний підхід до управління дозволяє глибше вивчити об'єкт управління, отримати повніше уявлення про нього, виявити причинно-наслідкові зв'язки між окремими частинами об'єкту. Системний підхід є необхідною умовою використання математичних методів, проте його значення виходить за ці рамки. Він припускає усесторонній облік специфічних характеристик відповідного об'єкту, що визначають його структуру, а, отже, і організацію. Системним аналізом називають аналіз на основі усестороннього вивчення із застосуванням наукових підходів слабких і сильних сторін системи для виявлення її властивостей, можливостей і погроз, формування стратегії функціонування і розвитку [3].

На думку Мескона М. , системний аналіз дозволяє виявити доцільність створення або вдосконалення організації, визначити, до якого класу складності вона відноситься, виявити найбільш ефективні методи наукової організації праці, які застосовувалися раніше. Кінцевою метою такого дослідження є розробка і впровадження вибраної моделі системи управління розвитком [3].

Дослідження починається з уточнення або формулювання цілей конкретної системи управління розвитком і пошуку критерію ефективності, який повинен бути виражений у вигляді конкретного показника. Як правило, більшість організацій є багатоцільовими. Безліч цілей витікає з особливостей розвитку підприємства і його фактичного стану в даний період часу, а також стану навколишнього середовища (геополітичні, економічні, соціальні чинники).

Ефективність системного підходу залежить від характеру застосовуваних загальносистемних закономірностей, що встановлюють зв'язок між системними параметрами. На сучасному етапі на основі узагальнення різних варіантів системного підходу створюються умови для побудови загальної теорії про системи — системології [2].

Якушевський Є. Л. визначає такі риси системного підходу [2]:

1. Системний підхід - форма методологічного знання, пов'язана з дослідженням і створенням об'єктів як систем, і відноситься тільки до систем.

2. Ієрархічність пізнання, що вимагає багаторівневого вивчення предмета: вивчення самого предмета - «власний» рівень; вивчення цього ж предмету як елемента більш широкої системи - «вищий» рівень; вивчення цього предмета в співвідношенні зі складовими даний предмет елементами - «нижчий» рівень.

3. Системний підхід вимагає розглядати проблему не ізольовано, а в єдності зв'язків з навколишнім середовищем, досягати сутності кожної зв'язку та окремого елемента, проводити асоціації між загальними та приватними цілями.

У підручнику «Основи менеджменту» системний підхід розглядається через набір принципів з яких [3]:

- Цілісність, яка дозволяє розглядати систему одночасно і як єдине ціле, і як підсистему вищестоячих рівнів.

- Ієрархічність побудови, тобто наявність множини (принаймні двох) елементів, які розташовані на основі підпорядкування елементів нижчого рівня елементам вищого рівня. Реалізація цього принципу добре видна на прикладі будь-якої конкретної організації, яка являє собою взаємодію двох підсистем: керуючої і керованої. Одна підчиняється іншій.

- Структуризація, яка дозволяє аналізувати елементи системи і їх взаємозв'язки в рамках конкретної організаційної структури. Як правило, процес функціонування системи обумовлений не стільки властивостями її окремих елементів, скільки властивостями самої структури.

- Множинність, яка дозволяє використовувати множину кібернетичних, економічних і математичних моделей для опису окремих елементів і системи в цілому.

- Системність — властивість об'єкта володіти всіма ознаками системи.

Розгорнуте визначення системного підходу дає Чульфан Л. Воно полягає в тому, що це підхід, при якому будь-яка система (об'єкт) розглядається як сукупність взаємозв'язаних елементів (компонентів), що має вихід (ціль), вхід (ресурси), зв'язок із зовнішнім середовищем, зворотний зв'язок [1]. Це найскладніший підхід. Системний

підхід є формою накладення теорії пізнання і діалектики з дослідженням процесів, що відбуваються в природі, суспільстві, мисленні. Його суть полягає в реалізації вимог загальної теорії систем, згідно з якою кожен об'єкт у процесі його дослідження повинен розглядатися як велика і складна система і, одночасно, як елемент загальнішої системи.

Це визначення системного підходу включає також обов'язковість вивчення і практичного використання наступних восьми його аспектів:

1. системно-елементного або системно-комплексного, який полягає у виявленні елементів-складових даної систему. У всіх соціальних системах можна виявити речові компоненти (засоби виробництва і предмети споживання), процеси (економічні, соціальні, політичні, духовні і т. д.) і ідеї, науково-усвідомлені інтереси людей і їх спільнот;
2. системно-структурного, який полягає у з'ясуванні внутрішніх зв'язків і залежностей між елементами даної системи і що дозволяє отримати уявлення про внутрішню організацію (будову) досліджуваної системи;
3. системно-функціонального, який потребує виявлення функцій, для виконання яких створені і існують відповідні системи;
4. системно-цільового, який означає необхідність наукового визначення цілей і підцелей системи, їх взаємних зв'язків між собою;
5. системно-ресурсного, який полягає в ретельному виявленні ресурсів, потрібних для функціонування системи, для вирішення системою тієї або іншої проблеми;
6. системно-інтеграційного, який полягає у визначенні сукупності якісних властивостей системи, що забезпечують її цілісність і особливість;
7. системно-комунікаційного, який означає необхідність виявлення зовнішніх зв'язків даної системи з іншими, тобто, її зв'язків з навколишнім середовищем;
8. системно-історичного, який дозволяє з'ясувати умови в часі, які вплинули на виникнення досліджуваної системи, пройдені нею етапи, сучасний стан, а також можливі перспективи розвитку [1].

На сучасному етапі розвитку стає абсолютно очевидним, що в процесі перетворення, організацію потрібно розглядати як цілісну сукупність людського і технічного чинників, тобто як соціально-технічну систему. Отже, необхідний синтез двох методів: організаційного розвитку і реінжинірингу.

Розгляд організації повинен відбуватися з позиції її ідентифікації не бездушній

машині, що складається з окремих частин, а живому організму – біологічній корпорації, в якій є мозок, тіло, дух і для забезпечення здоров'я котрій потрібне не хірургічне втручання в той або інший орган, а всебічна узгоджена дія.

Висновки. Поява системного підходу до управління дозволило інтегрувати позитивні моменти всіх шкіл, які в різний час домінували в науковому менеджменті. Іншим найважливішим внеском системного підходу в теорію і практику управління стало визнання маркетингу як найважливішої функції управління. Системний підхід до управління – це не набір якихось загальновизнаних принципів управління – це спосіб мислення по відношенню до організації та управління в умовах нестабільного зовнішнього середовища. Основні висновки системного підходу до управління полягають у визначенні двох найважливіших складових виживання організації в сучасних умовах: здатність керуючих передбачати можливі зміни у зовнішньому середовищі і здатність пристосовуватися до цих змін.

Системний підхід має серйозний вплив на теорію і практику управління. Цей вплив, очевидно, буде зростати в майбутньому, оскільки на системній основі можна буде синтезувати нові знання і концепції, що будуть з'являються. Проте теорія систем сама по собі ще не дозволяє оцінити, які ж саме елементи організації як системи та елементи зовнішнього середовища важливі. Вона тільки зазначає, що організація складається з численних взаємопов'язаних і взаємозалежних елементів і є відкритою системою, на яку впливає зовнішнє середовище. Ця теорія не визначає конкретні фактори, що впливають на ефективність управління та ефективність діяльності організації в цілому.

Сучасні процеси глобалізації світової економіки спричинили посилення конкуренції як на світовому, так і на внутрішньому ринках. Конкурентоспроможність різних підприємств залежить від правильного підбору видів діяльності, встановлення пропорцій між ними, раціонального розташування компонентів, тобто від повноти і раціональності застосування системного підходу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Чульфан Л. Стратегічне управління персоналом / Л. Чульфан // Менеджер з персоналу. - 2006 . - № 5. - С. 10-17.
2. Якушевський Є. Л. Система управління персоналом як основа для створення комплексної системи управління виробництвом / Є. Л. Якушевський // Управління персоналом. - 2004 . - № 7 . - С. 25-29 .
3. Мескон М. Основи менеджменту / М. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоурі.- видавництво. – 1992р.

**УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ПРАЦІ І ПРОДУКЦІЇ ТА ШЛЯХИ ЇХ
УДОСКОНАЛЕННЯ**

О.І. Вдовиченко, студентка

Науковий керівник: к. с.-г. н., доцент Гречкосій В. В.

Миколаївський національний аграрний університет

У статті представлено методи управління якістю праці та якістю продукції та досліджено шляхи їх удосконалення.

Ключові слова: управління якістю, якість праці, якість продукції.

Постановка проблеми. Якість праці значно впливає на забезпечення високого рівня якості продукції. Саме висока якість праці персоналу на підприємстві повинна бути основою для покращення управління якістю продукції. Кваліфіковані та трудолюбиві працівники є головною складовою високоякісної праці. Якщо ж на підприємстві порушені умови організації виробництва, нечітка технологічна дисципліна внаслідок це позначається на якості продукції.

У сучасних умовах подальшого розвитку економіки покращення якості праці та забезпечення високого рівня якості продукції є актуальною проблемою. На сьогоднішній день існує проблема неякісної продукції що не задовольняє потреби споживача. Під час виготовлення продукції, її споживання, збуту на підприємстві виникає взаємодія між ланкою виробництва та управління.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанню управління якістю праці та продукції на підприємствах присвячено багато наукових праць вітчизняних і зарубіжних вчених, таких як: Є.Я. Агєєв, Д.П. Лойко, О.В. Вотченікова, О.П. Удовіченко, І.В. Сімонова, Р.І. Буряк, О.А. Грішновій, А.М. Колоту, В.Є. Швецу та іншим. Сучасний менеджмент базується на результатах досліджень виконаних великими корпораціями. Особливий вплив мали розробки авторів : У.Е. Демінг, К. Ісіакава, Ф.Б. Кросбі, А.В. Фейгенбаума[5], Дж. М. Джурана.

Постановка завдання. Головна мета роботи полягала у визначенні методів та засобів управління якістю праці і продукції на сільськогосподарських підприємствах для забезпечення ефективної діяльності підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Управління якістю - це процес оптимального поєднання взаємообумовлених категорій якості з метою досягнення найвищої продуктивності суспільної праці та найбільш ефективного виробництва [1, с.51]. Тобто під управлінням якістю продукції слід розуміти управління і якісними

змiнами, що утверджуються у сферi матерiальних сукупностей (обладнання, продукцiї, людської працi) на основi пiзнання закономірностей їх розвитку.

Управління якістю продукції як об'єкт управління активно впливає на параметри об'єкта та має на меті усунути небажані відхилення від установлених режимів роботи та підтримує стан динамічної рівноваги, плановості, впорядкованості з навколишнім середовищем, усуває певну асиметрію, при якій елементи перебувають у незбалансованому стані та забезпечує їх вдосконалення і розвиток системи.

Головним принципом управління якістю є зв'язок із загальною системою управління господарством на всіх рівнях (галузевому, міжгалузевому, об'єднання і підприємства).

Управління якістю агропромислової продукції передбачає аналіз існуючої якості, прогнозування потреб споживача і на цій основі планування якості продукції; створення і впровадження нових сортів рослин і порід тварин; прогресивних технологій виробництва; матеріально-технічного забезпечення; метрологічного забезпечення; добору, розміщення, виховання і навчання кадрів; морального і матеріального стимулювання якості продукції.

Управління якістю праці підприємства - це сукупність заходів щодо забезпечення організації, ефективного планування, мотивації працівників, контролю процесу підвищення якості праці, з метою підвищення конкурентних переваг та ефективності діяльності підприємства. Управління якістю праці є комплекс певних дій які впливають на фактори та елементи, що формують на підприємстві рівень якості та їх взаємодію з метою підвищення ефективності функціонування підприємства [2, С45-49].

Вимірювання та оцінка досягнутого рівня якості праці, розробка системи мотивації працівників, контроль за реалізацією заходів щодо підвищення якості праці, пошук резервів для її підвищення, все це можливе завдяки управлінню якістю праці.

Серед факторів, які здійснюють вплив на якість праці можна виділити [3]:

- Фактори науково-технічного рівня виробництва. Удосконалення технологій змінює зміст, характер праці та роль людини у виробничому процесі. В останній час підвищується роль «соціальних технологій», вони мають велике значення для виробництва.

- Досить значимими у підвищенні якості праці є економічні фактори від їх розвитку залежить матеріально-технічна база виробництва, однак всебічно вони не можуть визначати якість праці.

Не менш важливими є соціальні фактори підвищення якості праці, вони містять: соціальні гарантії та соціальні блага, систему профорієнтації, систему підготовки і перепідготовки кадрів, планування кар'єри.

Фактори що впливають на якість продукції можна виділити такі: технічні, економічні організаційні та суб'єктивні [4].

- До технічних факторів належать такі елементи: конструкція, експлуатація, технологія виготовлення, ремонт, технічний рівень бази проектування, схема послідовного зв'язку елементів, схемні вирішення, система резервування та ін.

- Економічні фактори. Вони включають: собівартість продукції, підвищення продуктивності суспільної праці, ціну, рівень і форму зарплати, рівень витрат на ремонт та технічне обслуговування та ін.

- Організаційні фактори. До них відносяться: розподіл праці, спеціалізація, методи і форми контролю, ритмічність виробництва, порядок пред'явлення і здачі продукції, способи і форми транспортування, зберігання, експлуатації, технічного обслуговування, ремонту, форми організації виробничих процесів та ін. Організаційні фактори менш актуальні тому добре виготовлені вироби внаслідок неякісного виробництва, експлуатації, ремонту втрачають високоякісні параметри.

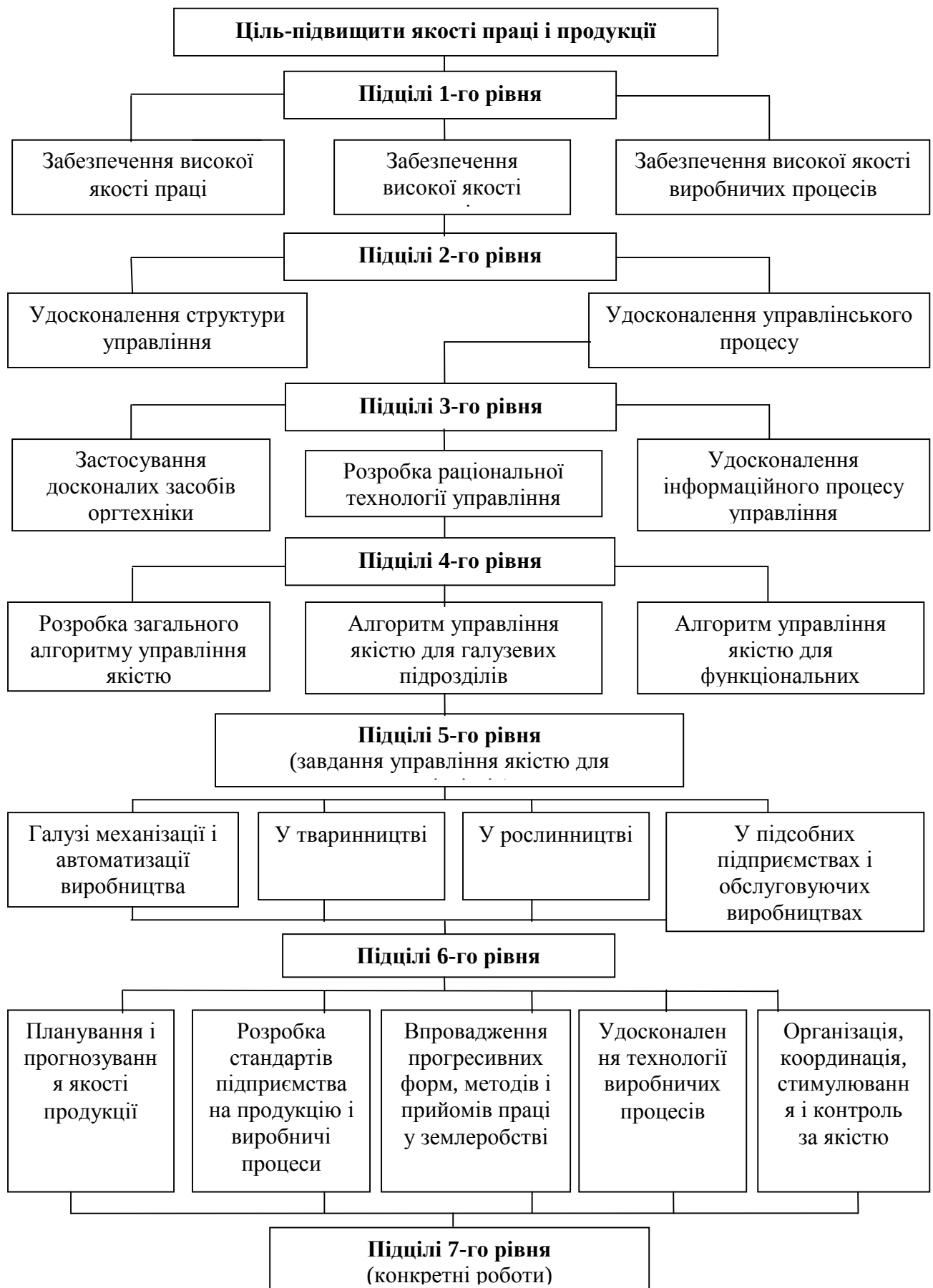
- Суб'єктивні фактори. Людина відіграє особливу роль у забезпеченні і підвищенні якості продукції. Якщо у виробництві використовується сучасна техніка то вона звільняє технологічний процес від участі людської праці. Суб'єктивний елемент відіграє вже значну роль, особливо коли мова заходить про форми і способи експлуатації виробів.

В теорії управління сільськогосподарським виробництвом у системі АПК розглядається схема дерева цілей управління якістю праці і продукції (рис. 1).

Головна ціль управління диференціюється і конкретизується в цільових підсистемах від 1-го до 7-го рівня у вигляді цільових функцій управління. Виконання функції управління тісно пов'язане з вихідними кількісними показниками підприємства, тобто реалізується політика підприємства щодо якості.

Висока якість праці та якість продукції мають важливе значення для розвитку підприємства, підвищення ефективності його діяльності, підвищення конкурентних переваг, росту попиту на продукцію через це підвищується і дохід самого підприємства, постійна фінансова стійкість.

В умовах ринкових відносин якщо якість на підприємстві не гарантується і не забезпечуються належним чином то підприємство втрачає сенс на існування.

*Розроблено автором за джерелом 1

Рис. 1 Схема дерева управління якістю праці і продукції в системі АПК

Тому для підвищення якості підприємства необхідно використовувати досвід передових господарств, впроваджувати інноваційні технології і дотримання технологічної дисципліни, забезпечення сучасних методів та форм управління та організації управління, використовувати ефективні методи мотивації персоналу підприємства, покращення технічних умов, підвищення кваліфікації кадрів.

Дослідження останніх десяти років з питань управління якістю в зарубіжних країнах (Японія, США, Швеція та ін.) показали що для довгострокового завоювання ринків збуту з урахуванням запитів споживача найголовнішою умовою є не сприятливі та низькі ціни а більш висока відносна якість [5].

Американський фахівець з проблем якості А. В. Фейгенбаум визначив що підприємство при конкуренції повинно розвиватися та застосовувати такі принципи [6]:

- якість стосується всіх функцій апарату управління та є безперервним процесом;
- якість залежить від того на скільки кожний працівники приймає участь в управлінні якістю;
- якість сприяє зниженню собівартості продукції;
- якість вимагає використання нової техніки і технології;
- якість потребує такого ж ефективного управління як і в управлінні устаткуванням, фінансами та виробництвом.

Якість є важливою частиною для споживача у виборі продукції а для підприємства це збільшує конкурентні переваги у ринкових умовах.

Основою планового управління якістю сільськогосподарської продукції є стандартизація. Вона передбачає встановлення і застосування на науковій основі обов'язкових правил, норм і вимог до якості продукції, технології її виробництва, зберігання і реалізації, які визначені в стандартах і технічних умовах.

Стандартизація за своєю суттю об'єктивно відкриває можливість організувати управління якістю сільськогосподарської продукції на державному (міжгалузевому), галузевому і господарському рівнях на всіх стадіях вирощування, збирання, транспортування, зберігання і використання сільськогосподарської продукції.

Якість сьогодні – це активний фактор, який впливає на інноваційний розвиток виробництва та підвищення його ефективності, причому щоб підприємство працювало ефективно, якість необхідно розглядати як комплексну систему, що є невід'ємним елементом управління якістю виробничого процесу підприємства.

Висновки. Таким чином управління якістю – один із найважливіших чинників, що впливає на ефективність діяльності підприємства. Для того щоб підприємства були успішними та ефективними якість праці і якість продукції повинні використовуватися

та розглядатися в комплексі як взаємозалежні між собою елементи. Якщо на підприємстві панує низька якість праці то це значною мірою відображається на якості продукції це в свою чергу спричиняє низьку конкурентоздатність та приносить невисокий дохід підприємству а випуск високоякісної продукції дозволяє отримати за більш низьких виробничих витрат більш високий дохід та збільшити частку ринку.

Для удосконалення управління якістю виробничого процесу та покращання якості вітчизняної продукції істотне значення мають організаційно-економічні чинники на чолі з людською працею, до складу яких потрібно зарахувати:

- покращення нормування праці на основі науково обґрунтованих норм праці;
- застосування сучасних методів контролю якості продукції;
- підвищення кваліфікації кадрів;
- застосування гнучких виробничих систем;
- застосування виробничих процесів з регенерацією (відновленням);
- удосконалення матеріального стимулювання та покращення умов праці робітників.

Тобто, щоб українські підприємства працювали ефективно, якість праці та якість продукції повинні розглядатися в комплексі як взаємозалежна система. І якщо на підприємстві спостерігається низька якість праці, це негативно впливає на якість продукції і потім позначається на оплаті праці та матеріальному стимулюванні промислово-виробничого персоналу підприємства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Царенко О. М., Руденко В. П. Управління якістю агропромислової продукції: Навч. Посібник / О. М. Царенко, В. П. Руденко – Київ. 2004. – 51 с.
2. Стефінін В. В. Система управління якістю праці на підприємствах // Управління персоналом. / В. В. Стефінін – 2006. – № 1. – 45-49 с.
3. Тельнов А. Розробка структури впливу факторів на якість праці // Економіст / А. Тельнов – 2007. – №3. – С. 26-28.
4. Шаповал М. І. Менеджмент якості : Навчальний посібник / М. І. Шаповал – Київ. 2007. – 471 с.
5. Майєр Дж. Міжнародне середовище бізнес. Пер. з англ. / Дж. Маєр, Д. Л. Олесневич – К.: Либідь, 2002 – 703 с.
6. Фейгенбаум А. Контроль качества продукции. Пер с англ. / А. Фейгенбаум – М.: Экономика. 1996. – 471с.

**ФІНАНСОВІ АСПЕКТИ ЗБІЛЬШЕННЯ ПРИБУТКОВОСТІ
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ ЗА ДОПОМОГОЮ
ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ**

Ю.В. Висоцька, студентка

Науковий керівник: к.е.н., в.о. доцента Шемчук Р. С.

Миколаївський національний аграрний університет

Розглянуто та узагальнено особливості формування прибутку сільськогосподарських підприємств. Визначено фактори, які впливають на його рівень та запропоновано шляхи підвищення прибутковості.

Ключові слова: прибуток, конкурентоспроможність, прибутковість, інноваційні технології.

Постановка проблеми. Основною метою комерційної діяльності підприємства є отримання прибутку, а основною метою управління формуванням прибутку є виявлення основних факторів, які визначають його розмір і шляхом впливу на нього пошук резервів максимізації його маси. Управління прибутком пов'язане з основною, операційною діяльністю, тому її аналізом і контролем треба займатися постійно і починати треба з організації інформаційного забезпечення керівників взаємозалежними аналітичними даними про процеси формування прибутків. На сьогоднішній день, підприємства користуються окремими показниками, однак вони навіть не підозрюють величину взаємозв'язку між фінансовими показниками й можливості їх використання для прогнозів й прийняття управлінських рішень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питаннями, пов'язаними з трактуванням сутності прибутку займаються багато вчених і практиків, зокрема: М. М. Павлишенко, А. М. Поддєрьогін, П. Т. Саблук, М. Ф. Огійчук, М. І. Беленкова та багато інших. В той же час, не всі питання щодо цієї проблеми досліджені, даний факт обумовив актуальність зазначеної проблеми. Необхідність науково - обґрунтованого трактування змісту поняття «прибуток» є досить суттєвою, оскільки він є чи не найважливішою економічною категорією, без вивчення якої неможливо визначити науковий підхід до вирішення концептуальних питань щодо підвищення ефективності виробництва.

Постановка завдання. Метою даного дослідження є аналіз понятійного апарату категорії прибуток та особливостей його формування в сільськогосподарських підприємствах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ріст та стабільність економіки України пов'язаний з підтримкою сталого рівня національної економічної безпеки. Цей рівень визначається ступенем розвитку певних секторів економіки. Сільське господарство є важливою складовою фінансової безпеки держави, адже це дасть можливість до подальшого економічного розвитку країни. Одним із найважливіших показників, які характеризують фінансову безпеку підприємства, є прибуток. На сьогоднішній день зниження прибутковості сільськогосподарських підприємств свідчить про неефективність політики щодо формування і розподілу прибутку.

Фінансова безпека аграрного підприємства характеризується такими показниками: рівень забезпеченості власним капіталом; наявність резервного капіталу; диверсифікація сільськогосподарського бізнесу; страхування сільськогосподарського підприємства; прибуткова діяльність.

На макрорівні рівень економічної безпеки аграрних підприємств у більшості регіонів України є низьким. Це видно із негативних показників фінансового стану, ефективності функціонування сільськогосподарських підприємств, неповного використання ресурсів, низького рівня конкурентноспроможності підприємств та їх інноваційної активності.

Найважливішим показником фінансової безпеки є прибутковість сільськогосподарської діяльності, яка обраховується за допомогою показників рентабельності. Так збільшити власний капітал, сформувати резервний фонд, застрахувати свою діяльність, започаткувати нові напрями сільськогосподарського виробництва для диверсифікації бізнесу можна за допомогою прибутку. Він являється підсумковим показником позитивних результатів господарської діяльності підприємства.

Процес формування і використання прибутку є досить складним і неоднозначним у зв'язку із специфікою галузі. Вважаємо за доцільне виділити такі особливості формування прибутку сільськогосподарських підприємств:

1. Висока ймовірність неотримання прибутку в результаті обставин, що не залежать від підприємства.
2. Частину прибутку необхідно спрямовувати на придбання та утримання основних засобів, які підвищені в ціні.
3. Формування прибутку відбувається залежно від періоду виробничого процесу, який є сезонним.
4. Застосовується різний порядок формування і розподілу прибутку, в залежності від організаційно-правові форми аграрних підприємств.

5. Значний вплив на процес формування прибутку мають природно- кліматичні умови [3].

Також на прибуток впливають дві групи різноманітних факторів: фактори, що не залежать від діяльності підприємства (зовнішні); фактори, що перебувають у компетенції підприємств (внутрішні).

Аналіз ступеня впливу цих факторів на прибуток дасть змогу знайти та використати резерви зростання прибутку сільськогосподарських підприємств і підвищити рівень їх фінансової безпеки.

У зв'язку з цим діяльність вітчизняних підприємств, незалежно від форм власності, особливо в умовах кризи в Україні, спрямовується на те, щоб забезпечити зростання прибутку або принаймні стабілізацію його на певному рівні. При цьому слід зазначити, що за рахунок прибутку підприємств відбувається формування в значному обсязі бюджетних ресурсів держави, здійснюється матеріальне стимулювання працівників та проводиться фінансування процесів вирішення проблем соціально-культурних заходів [1].

Одним із методів зростання прибутковості сільськогосподарської діяльності є впровадження підприємствами в своїй діяльності інноваційних технологій. Рациональне використання природних ресурсів на базі інноваційних технологій відповідає вимогам часу та стратегії стійкого розвитку аграрного сектора економіки України. Однією з таких технологій у галузі рослинництва, яка є стратегічною галуззю в умовах продовольчої кризи є системи паралельного водіння, які призначені для високоточного водіння сільськогосподарської техніки за заданим маршрутом в межах поля за будь-якої видимості - вночі, у туман, при сильній запиленості. Окрім того, вони дозволяють зменшити витрати робочого часу в середньому на 7%, паливно-мастильних матеріалів, добрив та засобів захисту рослин. Це забезпечує зростання прибутковості аграрного виробництва, підвищення рентабельності діяльності сільськогосподарських підприємств, сприяє соціально-економічній стабільності сільського населення та розвитку сільських територій.

Ефективність використання навігаційної системи можна розглянути на прикладі господарства Німеччини з площею 200 га, яке має можливість придбати навігаційну систему за 20 тис. євро в кредит на 5 років під 8% річних. При цьому витрати будуть складати 28 тис. євро або 5600 євро на рік, що дорівнює 28 євро/га на рік. За умови, що закупівельна ціна пшениці становить 90 євро/т (3,1 ц пшениці з гектара на рік), вартість навігаційної системи не перевищує 3,9% врожаю за середньої урожайності 80 ц/га [5].

Ми пропонуємо застосувати таку систему паралельного водіння на умовному вітчизняному підприємстві з площею ріллі 2500 га за таких же умов при цьому сплатить за навігаційну систему 2,24 євро/га на рік або 0,25 ц/га пшениці на рік, що складає 0,55 % від урожаю при урожайності 45 ц/га.

Загальна сума витрат на впровадження системи паралельного водіння буде дорівнювати 7400 євро на рік, з яких:

- 6000 євро – плата за кредит;
- 1000 євро – витрати на супутниковий сигнал;
- 400 євро – надзвичайні витрати (10% від ціни).

Якщо підприємство запланувало витрати на мінеральні добрива, засоби захисту рослин у розмірі 80 євро/га, то використання системи паралельного водіння дозволить заощадити 5% витрат. Таким чином, впровадження цієї системи на площі 2500 га для даного аграрного підприємства буде ефективною:

- зниження витрат на 5% – 10 тис. євро на рік;
- додаткові витрати – 7,4 тис. євро на рік;
- економічний ефект – 2,6 тис. євро на рік.

Однак, одним із головних факторів, які стримують інноваційну активність підприємств, поряд із недостатніми обсягами фінансових ресурсів, нерозвиненістю і слабою результативністю механізмів державної підтримки є високий ступінь ризику. Від швидкості та правильності прийняття рішення стосовно нововведень залежить подальший успіх інноваційної діяльності. На кожному інноваційному етапі через невизначеність існує багато різних ризиків, тому підприємство має уважно та ретельно проводити контроль, мати гнучку систему управління і у випадку непередбаченої ситуації швидко переорієнтуватися, запобігати виникненню ризикових ситуацій. Але уникнути ризику неможливо, тому підприємство має мінімізувати вплив ризиків на інноваційну діяльність [4].

Запорукою високого рівня розвитку вітчизняних підприємств є забезпечення загальної ефективності їх роботи. Тому треба ясно розуміти, що ефективність в економіці – це завжди відношення, а основним принципом оцінки ефективності є зіставлення ефекту (результату) і витрат.

Задовільний рівень ефективності потребує з одного боку перевищення кінцевих результатів над витратами на їх досягнення, з іншого - зіставлення одержаних при цьому результатів з результатами аналогічних об'єктів [1]. Виходячи з цього, хоча абсолютна сума прибутку, отримана підприємством і є дуже важливим показником діяльності, однак не може характеризувати рівень ефективності господарювання, це

пов'язано з тим що абсолютний розмір прибутку характеризує лише одноразовий економічний ефект. В той час як міру цієї ефективності характеризує показник прибутковості.

Прибуток є критерієм і показником ефективності діяльності підприємства. Однак підприємству потрібен не прибуток, а конкретний його розмір для забезпечення ефективної діяльності підприємства.

Висновки. Отже, прибуток – це кінцевий фінансовий результат від здійснення підприємством підприємницької діяльності, який є приростом усього фінансового потенціалу суб'єкта господарювання. Прибуток, зокрема, є видом фінансових ресурсів підприємства. На формування прибутку впливають різні фактори, тому діяльність вітчизняних підприємств спрямована на його зростання, а саме, зростання за допомогою впровадження інноваційних технологій та процесів. Оскільки за рахунок прибутку підприємств відбувається формування бюджетних ресурсів держави.

Високі показники прибутковості є серйозним стимулом для розширення підприємства, підтверджують доцільність капіталовкладень у нього. І навпаки, низький рівень прибутковості свідчить про нераціональне використання наявних ресурсів, недоліки управління, отже, відсутність перспектив у такого підприємства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Мазурок П.П. Дослідження ролі та стану наукових поглядів на трактування категорії «прибуток» підприємств / П.П. Мазурок // Держава та регіони. Серія. Економіка та підприємництво. — 2009. — №4. — С. 117—120.
2. Мельник О.Г. Інноваційний прибуток як джерело фінансування інновацій / О.Г. Мельник // Актуальні проблеми економіки. — 2009. — №8. — С.108 —115.
3. Приказок О.В. Прибуток у формуванні фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств / О.В. Приказок // Банківська справа. — 2009. — №2. — С.82-88.
4. Управління інноваційними ризиками [Электронный ресурс]. — Режим доступу : <http://www.masters.donntu.edu.ua/2011/iem/halaimova/diss/indexu.htm>. — Назва з екрану.
5. GPS навигация в сельском хозяйстве - прямой путь к экономии // Научно-практический журнал «АГРО». — 2010. — №7. — С. 34—36.

ЕКОНОМІЧНІ МЕТОДИ УПРАВЛІННЯ У СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ

Т. В. Власова, студентка

Науковий керівник: к.е.н., асистент Максименко А.Г.

Миколаївський національний аграрний університет

В статті розглянуто поняття економічних методів управління, вказано їх розподіл за способом впливу, дана характеристика складових економічних методів управління з врахуванням специфіки сільського господарства.

Ключові слова: управління, методи управління, економічні методи управління, фінансування, кредитування, цінове регулювання, стимулювання, госпрозрахунок.

Постановка проблеми. Аграрний сектор економіки в Україні є важливою та невід'ємною частиною єдиного комплексу, а тому його дестабілізація і кризовий стан мають негативний вплив і на всі інші галузі економіки. Відсутність раціональних систем і структур управління на різних рівнях, необхідних стратегій, концепцій і програм розвитку привели аграрний сектор в стан глибокої економічної кризи, в якому він перебуває до теперішнього часу. Отже, правильне та високоякісне управління процесами виробництва та переробки сільськогосподарської продукції у взаємопов'язаних галузях промисловості та сільського господарства, а також обслуговуючих їх структур буде сприяти створенню високоефективного і конкурентоздатного агропромислового комплексу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Взагалі темі управління науковцями приділяється багато уваги. Проблеми аграрної політики широко висвітлені у працях Більського В., Бодрова В., Гайдучього П., Кропивко М., Месель-Веселяка В., Онищенко О., Саблука П., Юрчишина В. та ін. Питання теорії і практики управління підприємствами і галузями агропромислового комплексу в умовах ринкових стосунків також активно оговорюються російськими економістами Анфіногентовою А., Макінім Г., Назаренко В., Пілічевим П., Петриковим А., Поповим Н., Федоткіним В. та ін. Проте дуже багато питань стосовно структури управління в аграрному секторі та специфіки її функціонування залишаються невизначеними.

Постановка завдання. Розглянути сутність економічних методів управління, визначити складові цих методів, охарактеризувати складові економічних методів управління з врахуванням специфіки сільського господарства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Економічні методи управління посідають найважливіше місце в системі методів менеджменту. Це зумовлене тим, що управлінські відносини визначаються насамперед економічними відносинами, в основу яких покладено об'єктивні потреби й інтереси людей. Визначення сукупності економічних важелів, за допомогою яких досягається ефект, що задовольняє вимоги колективу в цілому й кожного працівника зокрема є принциповим питанням для підприємств аграрного бізнесу.

Для того, щоб економічні методи управління були дієвими, слід забезпечити відповідну реакцію підприємства та його економічних важелів на економічні інтереси об'єкта управління. Без цього втрачає сенс розширення прав структурних підрозділів і самофінансування підприємства. В свою чергу, розширення самостійності веде до більшої свободи колективів щодо господарської діяльності та застосуванні економічних методів управління. В умовах обґрунтованої самостійності є доцільним реальний перехід до економічних методів менеджменту: колектив розпоряджається матеріальними фондами, отриманим доходом (прибутком), зарплатою й реалізує свої економічні інтереси. Економічні методи сприяють виявленню нових можливостей і резервів виробництва, що особливо є важливим у період становлення ринкових відносин. У період адаптації до ринку є необхідним запровадження системи матеріального стимулювання з врахуванням економічних інтересів усіх учасників трудового процесу, створення умов, при яких економічні методи були б дієвими й цілеспрямованими. Перебудова механізму економічного стимулювання й управління спрямована на забезпечення необхідних соціально-економічних передумов для реалізації програми переходу підприємств до діяльності в умовах ринку. При цьому докорінно змінюються методологія й технологія формування фондів виробничого й соціального розвитку, а також оплати праці [4].

Основне завдання змін економічних методів управління в готельно-ресторанному бізнесі полягає у тому, щоб створити такі організаційні умови, за яких підприємства виконували б усі функції на найвищому рівні.

На відміну від організаційно-адміністративних економічні методи передбачають розробку планово-економічних показників і способи їх досягнення. Вони є досить ефективним засобом економічного механізму в господарських відносинах. У результаті підвищення дієвості економічних важелів і стимулів формуються такі умови, в яких трудові колективи та їх члени спонукаються до ефективної роботи не стільки через адміністративний вплив (накази, директиви, вказівки), скільки через економічне стимулювання. На основі економічних методів управління розвиваються й стають

ефективнішими організаційно-адміністративні й соціально-психологічні методи, підвищуються професіоналізм і культура їх застосування [4].

В умовах ринку економічні методи управління мають набувати подальшого розвитку, розширюватиметься сфера їх дії, підвищуватиметься дієвість і результативність економічних стимулів, що дозволить поставити кожного працівника й кожний колектив в цілому в такі умови, за яких найповніше задовольнятимуться особисті інтереси й загальнодержавні.

Діюча система економічних методів управління ділиться на методи, передбачені державним законодавством і такі, що застосовуються безпосередньо керівництвом підприємства (рис. 1).

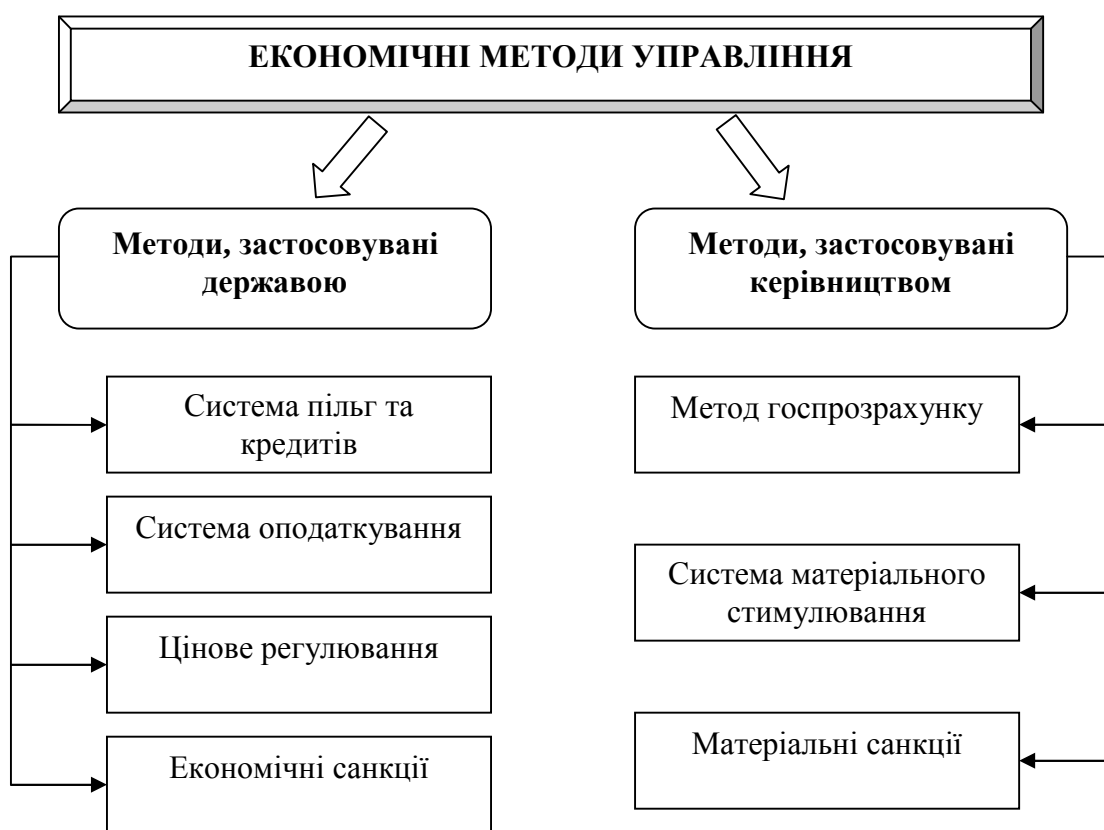

Рис. 1. Діюча система економічних методів менеджменту [2]

Конкретний набір і зміст економічних важелів визначається специфікою діяльності підприємств сільського господарства. В управлінській практиці підприємств цієї сфери економічні методи управління виступають у таких формах: планування, економічне стимулювання, фінансування, кредитування й ціноутворення. Ефективність використання економічних важелів і стимулів, що визначають зміст кожної форми, залежить від умов господарської діяльності. Планування як складова економічних методів управління необхідне для:

- визначення основних шляхів та засобів щодо зміцнення власності;

- передбачення тенденцій щодо економічного зростання;
- визначення потреб у виробничих ресурсах і шляхів найефективнішого їх використання.

Планування - це специфічна сфера економічної діяльності на науковій основі, тому управління використовує його методи та прийоми для здійснення економічного впливу на всі ланки господарського механізму [5].

Економічне стимулювання як метод управління реалізується через відповідні принципи управління. Основними його джерелами є [4]:

- фонд соціального розвитку, який колектив використовує для зміцнення матеріально-технічної бази та соціально-культурної сфери, проведення оздоровчих, культурно-масових заходів;
- фонд оплати праці та матеріального заохочення, який використовується на заробітну плату, матеріальну допомогу та інші потреби колективу підприємства.

Матеріальне заохочення сприяє удосконаленню організації та зміцненню дисципліни праці, підвищенню рівня її нормування та продуктивності, досягненню високих показників діяльності підприємств в цілому. Воно є ефективним лише тоді, коли всі категорії працюючих однаковою мірою зацікавлені в його збільшенні. Особливе значення тут має особиста зацікавленість управлінського персоналу. Від якості управлінських рішень залежить ефективність використання матеріально-сировинних та інших ресурсів, якість виготовлених послуг та продукції, тобто ефективність діяльності підприємства.

Фінансування як метод управління є самостійною економічною категорією й водночас, воно зумовлюється іншою категорією - цінами. За допомогою фінансів формуються пропорції розподілу фондів накопичення та споживання, утворюються фінансові ресурси для виробничого і соціального розвитку підприємства, забезпечення збільшення прибутку. Управлінський вплив фінансування реалізує через планування, формування фондів стимулювання та контроль за їх використанням.

Кредитування - це метод управління, який поєднує можливості централізованого управління з найгнучкішим і найоперативнішим впливом на діяльність підприємств. Надаючи кредит підприємствам, банк чітко контролює виконання ними принципів кредитування [3].

Ціноутворення в сучасних умовах є важливим методом економічного впливу на функціонування всіх ланок господарського механізму. Йому належить провідна роль в розвитку та використанні економічних методів управління. Без нього є неможливим планування виробництва, його стимулювання та фінансування. Ціна використовується

як активний засіб впливу на зростання ефективності виробництва, підвищення якості та зниження собівартості сільськогосподарської продукції.

Удосконалення економічних методів управління тісно пов'язане із удосконаленням системи нормативів, що є особливо важливим, оскільки економічні методи є основною економічною складовою механізму управління й водночас виступають базою реалізації організаційно-адміністративних методів.

Необхідною умовою ефективного функціонування ринкового механізму регулювання економіки є наявність незалежних, самостійних, володіючих свободою господарської ініціативи і підприємництва суб'єктів ринкових відносин.

В національній економіці України застосовуються дві форми комерційного розрахунку: повний і внутрішній.

Висновок. Система економічних регуляторів господарської діяльності повинна бути гнучкою, негайно реагувати на зміну економічної ситуації. Реалізація економічних методів управління здійснюється в рамках системи виробничих відносин між людьми, що входять до складу трудового колективу. Ця система взаємовідносин надзвичайно складна і включає в себе економічні, соціальні, психологічні та організаційні відносини.

Удосконалення економічних методів управління тісно пов'язане із удосконаленням системи нормативів, що є особливо важливим, оскільки економічні методи є основною економічною складовою механізму управління й водночас виступають базою реалізації організаційно-адміністративних методів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гірняк О. М. Менеджмент: теоретичні основи і практика / О. М. Гірняк, П. П. Лазановський. — К. : “Магнолія плюс”, 2003. — 336 с.
2. Менеджмент: Навчальні матеріали у схемах і формулах / Ред. А. І. Кредісов. — К. : Знання України, 2006. — 416 с.
3. Попов Н. А. Основи менеджменту в аграрному виробництві / Н. А. Попов, В. Ф. Федоренко — Москва. — 2001. — 107 с.
4. Управління в АПК / Ю. Б. Корорлев, В. З. Мазлоєв, А. В. Мефед та інших. — Колос, 2002. — 125 с.
5. Управління АПК: Навчальний посібник / під ред. У. У. Кузнєцова. — Москва, 2003 — 80 с.

МЕТОДИ УПРАВЛІННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИМИ ПІДПРИЄМСТВАМИ

М.В. Герзанич, магістр

Науковий керівник: к.е.н., доцент Колесник В.М.

Миколаївський національний аграрний університет

У статті розглянуто особливості управління сільськогосподарськими підприємствами, що здійснюється через набір відповідних методів. Визначено особливості економічних та соціально-психологічних груп методів як основних в системі управління сільськогосподарськими підприємствами. Охарактеризовано перспективні напрями системи управління сільськогосподарськими підприємствами.

Ключові слова: управління, сільськогосподарські підприємства, методи управління, важелі впливу, механізм.

Постановка проблеми. Формування ринкових відносин в аграрному секторі України передбачає вирішення важливої проблем – організації управлінського процесу з врахуванням нових умов господарювання, актуальність якої посилюється прогресивними тенденціями, що швидко змінюються в процесі розвитку структури підприємств агропромислового комплексу.

Виходячи з сучасної теорії та практики менеджменту, спеціалістам сільського господарства економічного профілю потрібні глибокі знання про управління як сукупність засобів і способів забезпечення ефективного функціонування сільськогосподарських підприємств. При цьому треба враховувати те, що виникає необхідність у застосуванні нових форм і методів управління, широкого використання засобів механізації і автоматизації процесу управління, підбору кваліфікованих кадрів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми у сфері управління і формування управлінських функцій у сільськогосподарських підприємствах – предмет дослідження багатьох зарубіжних та вітчизняних вчених, зокрема С.П.Азізова, В.Г. Глушка, П.Друкера, Й.С.Завадського, Д.М.Ковальчука, О.А.Ковтуна, П.К.Канінського, В.М.Скупого, Г.В.Хуленбрука тощо. Однак поглиблених досліджень вимагає питання використання методів управління в сільськогосподарських підприємствах.

Постановка завдання. Метою даної статті є дослідження теоретичних основ методів управління сільськогосподарськими підприємствами.

Виклад основного матеріалу дослідження. Умови ведення бізнесу, зокрема аграрного, в Україні стрімко змінюються. Підприємства сільськогосподарської галузі

активно реструктуруються, змінюють власників, залучають додаткових інвесторів та антикризових менеджерів. Натомість останні для прийняття адекватних та оперативних управлінських рішень і формування планів розвитку вимагають об'єктивної та оперативної оцінки активів, аналітично обґрунтованих даних про діяльність.

Функціонування сільськогосподарського підприємства на засадах приватної власності, не змінюючи мети його існування, а саме - отримання прибутку на основі задоволення потреб споживачів, і сутності виробничого процесу - перетворення форми залучених до цього процесу ресурсів, в значній мірі видозмінює економічні відносини, що складаються у сфері виробництва сільськогосподарської продукції.

До того ж, це стосується як внутрішньогосподарських відносин, так і відносин, що складаються між підприємством і суб'єктами його зовнішнього середовища: постачальниками, покупцями, посередниками, конкурентами, органами державної влади та місцевого самоврядування, недержавними організаціями тощо.

Забезпечення ефективного функціонування агропідприємства залежить від здатності керівника застосовувати методи управління, адекватні сучасним ринковим перетворенням. Під методами управління розуміють способи здійснення управлінської діяльності.

Формування системи управління сільськогосподарським підприємством передбачає більшу ступінь економічної свободи останнього, що корелює з розміром власності, і водночас має більшу залежність від чинників зовнішнього середовища. У загальному вигляді система управління розглядається вітчизняними вченими [4, 6] як система заходів (взаємопов'язаних і взаємозалежних) різного характеру, за допомогою яких у відповідності до встановлених принципів забезпечується належне виконання функцій підприємства і досягнення його цілей (рис. 1).

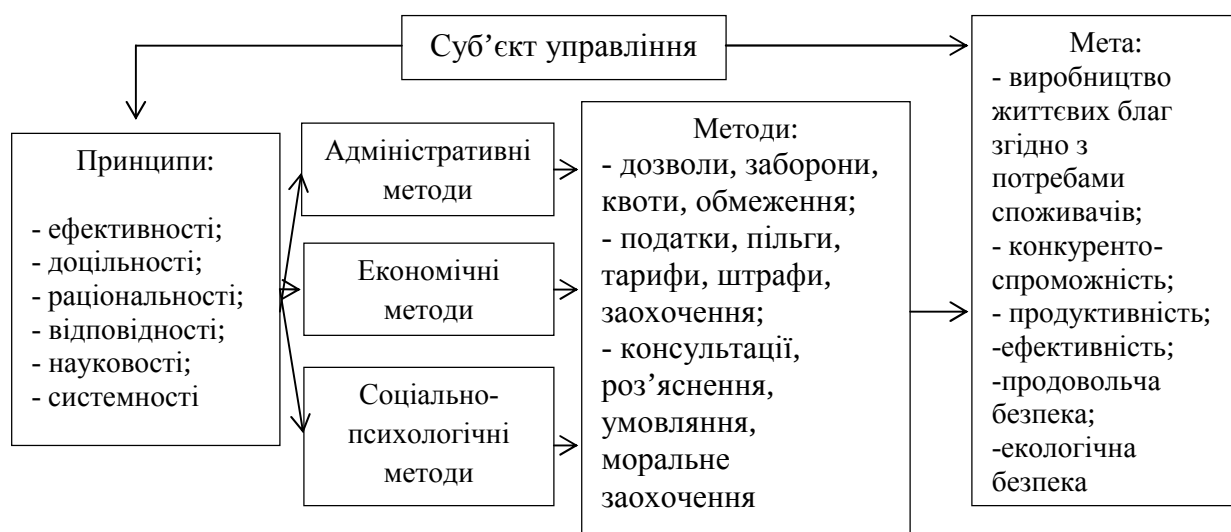

Рис. 1. Система управління сільськогосподарським підприємством

У ринкових умовах усе більшого значення набуває саме економічні методи управління, застосування яких у порівнянні з адміністративними та психологічним, не наражається на суттєвий опір об'єктів управління, залишаючи за ними свободу вибору господарських рішень.

Причиною дієвості економічних методів є більша схильність людей реагувати на економічні стимули, що обумовлено природою економічного інтересу.

Узагальнюючи підходи різних науковців [2, 3, 4], можна сказати, що економічний механізм управління сільськогосподарським підприємством – це послідовне застосування сукупності методів та важелів, що спрямовують діяльність суб'єктів господарювання у певному напрямі або спонукають їх до досягнення встановлених цілей за рахунок надання їм матеріальної (фінансової) винагороди чи позбавлення їх частки матеріального ресурсу в разі виконання суб'єктами управління небажаних дій.

Система економічних методів є складовою господарського і має специфічні, економічні методи впливу суб'єкта управління на об'єкт.

Варто також зазначити, що при цьому здебільшого складаються відносини не «суб'єкт-об'єктного», а «суб'єкт-суб'єктного» типу.

Це пояснюється тим, що управління в соціальних системах здійснюється людьми по відношенню до людей, у процесі якого виникають взаємовпливи і взаємозалежності.

Суб'єктом економічного механізму (зовнішнього по відношенню до підприємства) при цьому виступає держава в особі законодавчих і виконавчих органів, органи місцевого самоврядування, а також недержавні організації, а на рівні окремого підприємства (внутрішній рівень) – його орган управління (власник, директор, рада директорів тощо).

Загальна система економічних методів та важелів наведена на рис. 2.

Система соціально-психологічних методів управління сільськогосподарським підприємством проявляється в цілеспрямованому впливі на особистість та колектив з метою поступової зміни їх настанов, орієнтацій у трудовій діяльності та творчій активності. Дана група методів орієнтована на розширення шляхів і можливостей більш ефективно мобілізувати інтелектуальні та емоційні ресурси працівників з метою активізації трудової активності.

Вітчизняні науковці дотримуються поділу соціально-психологічних методів на соціальні та психологічні [5, 7].

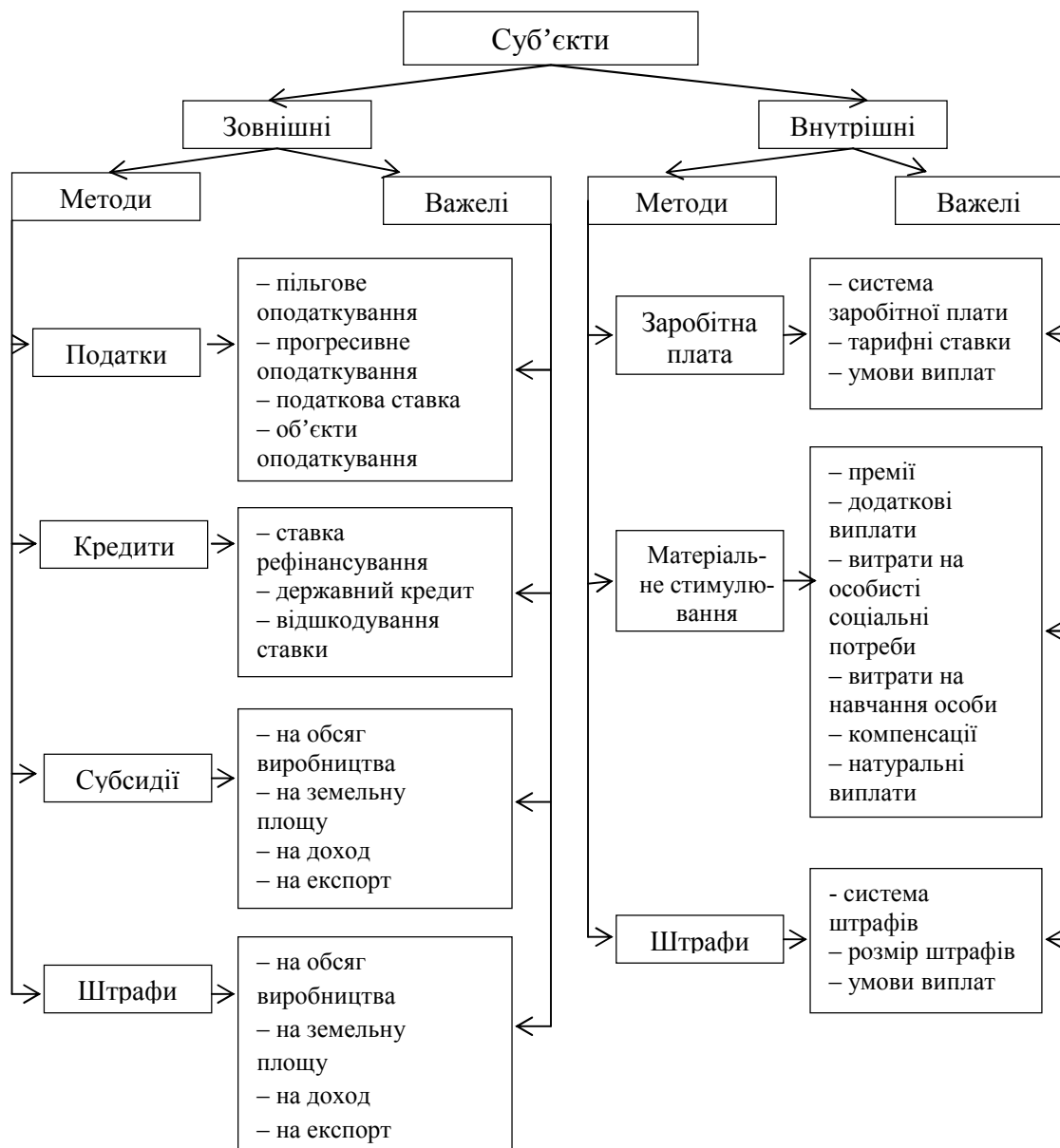

Рис. 2. Загальна система управління сільськогосподарським підприємством на основі економічних методів управління

Слід виділити в числі соціальних методів найбільш значущі – це: методи соціальної спадковості, зміни соціального статусу професії, трудова ротація; формування загальної ідеології підприємства, впевненість у новій стратегії та перевагах діяльності, відданість організаційній культурі; методи соціальної мотивації. Перераховані методи ґрунтуються на спонуканні працівників до соціально значущих інтересів та результатів колективного і індивідуального характеру.

Важливими серед психологічних методів слід виділити також: методи формування соціально-психологічних відносин; методи психологічного спонукання; методи професійного відбору і навчання; методи гуманізації праці.

За результатами аналізу сучасних спонукальних і процесуальних мотиваційних теорій необхідно відзначити актуальність для сучасного рівня розвитку українського

суспільства послідовність задоволення людських фізіологічних потреб (нижчого рівня) до психологічних (вищого) [2, 4].

Криза в аграрній сфері, що має затяжний характер, низький рівень життя диктують необхідність запровадження стабільних та дедалі сильніших економічних мотиваторів та на основі цього перехід до використання соціально-психологічних методів спонукання до високопродуктивної та високоефективної праці. За досить тісного поєднання мотивації, як важливої функції управління, відносно відособленого характеру набуває її реалізація, що стає предметом мотиваційного управління. З одного боку, мотиваційне управління, формує чинники, як внутрішні, так і зовнішні, що спонукають людину до певних дій, а з іншого – здійснює вплив на працівника, безпосередньо стимулює його до дій.

Перспективним напрямом системи управління сільськогосподарськими підприємствами, який закладає демократичні основи організаційної культури, є концепція партисипативного управління. Найбільш ефективними напрямками партисипативного управління є: залучення працівників до прийняття групового рішення в різних питаннях; створення працівникам можливості самостійно вирішувати, як краще здійснювати свою трудову діяльність; надання робітникам права формувати виробничі колективи з тих членів організації, з котрими їм хотілося б працювати разом, надання робітникам права контролю за якістю їхньої праці, фіксація відповідальності за досягнені результати.

В сучасних умовах основними засобом підтримки високих темпів розвитку й досягнення необхідного рівня прибутковості суб'єктами господарювання стає постійне впровадження ними найкращих надбань у сфері організації управління. Впровадження ефективних інноваційних методів управління є одним з наголовніших факторів виживання вітчизняних підприємств в умовах жорсткої конкурентної боротьби.

Висновки. Відродження села вимагає від керівників і спеціалістів сільського господарства новаторських підходів до управління підприємством, освоєння мистецтва управління, раціонального використання управлінських методів і одночасного вирішення трьох взаємопов'язаних проблем: макроекономічних змін у суспільстві; формування нового економічного мислення керівників і спеціалістів агропідприємств; розробки наукової бази аграрного менеджменту.

Створення ефективної системи управління сільськогосподарським виробництвом має базуватися не лише на творчому застосуванні дієвих зарубіжних методів менеджменту, а й на розробці власних методик управління та рекомендацій їх конкретного застосування. Управління виробничими колективами буде успішним лише

тоді, якщо воно буде опиратися на розуміння соціальних і психологічних процесів і явищ, які відбуваються в середовищі підпорядкованих керівнику працівників. На основі знання особливостей мікроклімату в підрозділах агропідприємства керівник зможе вміло використовувати мотиваційне управління задля підвищення загального результату, надихати працівників власним прикладом і зумовлювати до змін своїх орієнтацій та настанов.

Однак для будь-яких підприємств і на старті проекту побудови єдиної системи управління підприємством, і під час діяльності допомагати у цілеспрямованому розвитку мають фахівці-консультанти та методологічні рішення, закладені у програмне забезпечення. При цьому разом із середовищем, що змінюється (зокрема, законодавством), мають змінюватися та йти в ногу з часом й інструменти управління. Перспективи подальших досліджень полягають в оцінці сучасного стану управління та його соціально-психологічних аспектів у сільськогосподарських підприємствах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Друкер П. Эффективное управление / П. Друкер. — М.: ФАИР-Пресс, 1998. — 288 с.
2. Завадський Й. С. Управління сільськогосподарським виробництвом у системі АПК: [підручник] / Й. С. Завадський. — К. : Вища школа, 1992. — 367 с.
3. Ковальчук Д. Управління у сільськогосподарських підприємствах: теоретичний аспект та проблеми // Теоретико-методологічні і науково-практичні засади інвестиційного, фінансового та облікового забезпечення розвитку економіки. — Т., 2011. — Ч. 2. — С.46-48.
4. Лисенко Ю. В. Стратегічне управління на сільськогосподарських підприємствах: практичний аспект та проблеми // Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції «Сучасні тенденції розвитку фінансових та інноваційно-інвестиційних процесів в Україні». — Вінниця, 2013. — С. 290-293.
5. Організація виробництва і аграрного бізнесу в сільськогосподарських підприємствах: [підручник] / С. П. Азізов, П. К. Канінський, В. М. Скупий; За ред. проф. С. П. Азізова. — К. : ІАЕ, 2001. — 834 с.
6. Основи аграрної економіки: [підручник] / В. Г. Глушко, Г. В. Хуленбрук, О. А. Ковтун [та ін.] — К.: Вища освіта, 2003. — 399 с.
7. Якубів В. М. Системний і синергійний підхід у методології управління розвитком сільськогосподарських підприємств // Вісник ХНАУ. — 2009. — №12. — С.114-119.

МАТЕРІАЛЬНА МОТИВАЦІЯ ТА ЇЇ РОЛЬ У ДІЯЛЬНОСТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

К.О.Гінжул, студентка

Науковий керівник к.е.н., асистент Максименко А.Г.

Миколаївський національний аграрний університет

Розкрито сутність мотивації та її роль в менеджменті підприємств. Визначено найвживаніші методи матеріальної мотивації. Розглянуто вплив матеріальної мотивації на результати діяльності аграрних підприємств.

Ключові слова: мотивація праці, стимулювання праці, матеріальна мотивація, управління персоналом, аграрні підприємства.

Постановка проблеми. Однією з ознак успішного і конкурентоспроможного функціонування підприємства є сукупність методів і способів, які використовує керівництво для підвищення ефективності організації роботи персоналу. На сьогодні низькі показники оплати праці, непристосовані для максимальної реалізації трудового потенціалу робочі місця, неефективна законодавча система – все це стримує повну віддачу найманих працівників до високопродуктивної роботи. Людина, яка отримує мінімальну заробітну плату, не зацікавлена працювати заради добробуту й вигоди підприємства, що призводить не лише до втрат сучасного суспільного продукту, але й негативно позначається на динаміці економічного зростання країни. Саме тому, перед керівниками великих та малих фірм, підприємств стоїть гостра проблема створення єдиного науково обґрунтованого механізму, методів, способів мотивації праці персоналу, які б дали змогу зацікавити працівників виконувати роботу якісно, продуктивно та конкурентоспроможно.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням мотивації праці, поведінці людей в умовах постійних заохочень на робочих місцях, дослідження різноманітних методів і способів стимулювання роботи персоналу підприємств було присвячено велику кількість наукових робіт іноземних та українських вчених: Л. Брентано, М. Карлін, Т. Кир'ян, А. Колот, Ю. Краснов, В. Лич, О. Рудченко, О. Сологуб, А. Чухін та ін.; зарубіжні – А. Альберт, І. Белов, М. Бердяєв, Е. Капустін, Ф. Кейнс, Ф. Кен, К. Маркс, А. Маршалл, А. Маслоу, Д. Рікардо, П. Самуельсон, А. Сміт, Ф. Хайєк та ін. Але в сучасних умовах господарювання виникають нові дискусійні питання, які

потребують свого вирішення, вимагають подальших досліджень з метою пошуку оптимальних інструментів матеріальної мотивації персоналу.

Постановка завдання. Дослідити результати матеріальної мотивації та її ролі у діяльності підприємства, розробити дієві методи та механізми заохочення персоналу не просто працювати, щоб мати можливість прогодувати себе і власну сім'ю, а працювати заради задоволення, високих доходів, самореалізації, проявлення творчих і трудових потенціалів.

Виклад основного матеріалу дослідження. В умовах сьогодення матеріальному стимулюванню працівників підприємств як основній складовій частині загальної системи мотивації притаманні риси попередньої адміністративно-командної системи господарювання. Через відсутність прямої залежності розміру премії від конкретних результатів роботи працівників структурних підрозділів підприємства вона перестала виконувати свою головну – стимулювальну функцію, і перетворилась на просту надбавку до посадового окладу. Відсутність науково обгрунтованої системи планування, організації, мотивації та контролю діяльності підприємства, а також виважених критеріїв роботи працівників його структурних підрозділів призвели до «зрівняйлівки» в системі преміювання.

Отже, виникає об'єктивна необхідність створення науково обгрунтованого механізму мотивації праці персоналу підприємств, тобто можливості за допомогою дієвих важелів і стимулів підвищити зацікавленість працівників продуктивно і якісно працювати, сприяти піднесенню їх конкурентоспроможності, забезпечити якісне оновлення трудового менталітету. Необхідний і інструментарій мотиваційного механізму, здатний поєднати цілі і результати діяльності персоналу.

Кожному підприємству важливо мати кваліфікованих і професійних працівників, адже від них залежить розвиток, функціонування та процвітання фірми. Щоб людина виконувала свою роботу добре, їй потрібно надавати певні стимули, які б гарантували вищу заробітну плату, кар'єрний ріст, різноманітні матеріальні, моральні блага та ін. Дані мотивації також повинні співпадати з інтересами фірми, щоб в кінцевому результаті і організація зазнала успіху, і робітник був задоволений.

Добре спланована система мотивації дозволяє суттєво підвищувати ефективність роботи персоналу, збільшувати обсяги продажу, покращувати виробничий процес та обслуговування клієнтів, без особливо великих матеріальних затрат з боку компанії. Адже, коли працівник виконує свої посадові обов'язки з повною самовіддачею і його цілі саморозвитку включають розвиток підприємства загалом, тоді коефіцієнт корисної дії зростає в декілька разів. Як правило, відсутність мотивації - перший крок до

занепаду фірми, оскільки невдоволений працівник не виконує роботу якісно, погано ставиться до фірми та поширює негативну інформацію про компанію, внаслідок чого втрачається репутація та престиж підприємства.

Мотивація трудової діяльності – складний, відносно стійкий процес, обумовлений певними особистісними характеристиками людини, а також певною необхідністю задоволення її потреб та їх відповідності зовнішнім умовам в процесі діяльності. Вона є сукупністю внутрішніх і зовнішніх сил, що спонукають людину до праці, зумовлюють поведінку, форму діяльності, надають спрямованості, яка орієнтована на досягнення особистих цілей і цілей організації [1].

Матеріальне стимулювання праці задовольняє, насамперед, первинні (фізіологічні) потреби працівників в їжі, одязі, житлі, навчанні, а також матеріалізовані психологічні: престижне авто, дорогий курорт, концерти відомих артистів та інше. Матеріальне стимулювання має своє відображення у розмірі та складових заробітної плати [4].

При прийомі працівника на роботу дуже важливо визначити, який вид мотивації для нього пріоритетний. Людина, для якої головне – матеріальна мотивація, буде проявляти меншу ініціативу у нововведеннях, творчих розробках, навчаннях, ніж особа, для якої гроші не є основним фактором, щоб працювати професійно та якісно. Одним з найдієвіших методів матеріальної мотивації роботи персоналу є висока заробітна плата.

Заробітна плата – це винагорода, обчислена, як правило, у грошовому виразі, яку власник або уповноважений ним орган виплачує працівникові за виконану ним роботу. Розмір заробітної плати залежить від складності та умов виконуваної роботи, професійно-ділових якостей працівника, результатів його праці та господарської діяльності підприємства, установи, організації і максимальним розміром не обмежується [5].

Вважається, що висока заробітна плата дозволяє залучати кращих працівників тому, що вона розширює вибір кандидатів, роботодавець вибирає більш досвідчених, надійних і високо мотивованих спеціалістів, наче «збираючи вершки» з наявного складу претендентів. Чим вища заробітна плата щодо тієї, яка може бути отримана в іншому місці, тим менша імовірність добровільного звільнення працівника. Усвідомлюючи це, роботодавці стають більш схильними надавати своїм працівникам професійну підготовку. Працівники, у свою чергу, починають розуміти, що навіть без ретельного спостереження за добросовісністю їхньої роботи при виявленні порушення ними своїх обіцянок старанно трудитися можуть бути звільнені, а втрата робочого

місця, на якому вони одержували заробітну плату вище ринкового рівня, негативно позначиться на їхньому матеріальному становищі [6].

Наступним важливим кроком матеріальної мотивації та стимулювання праці є впровадження системи винагород та премій за певні досягнення, удосконалення виробничого процесу, підняття рейтингу підприємства в очах споживачів та інше. Загальні показники, які використовуються в аграрних підприємствах при преміюванні працівників наведені далі:

1. Поліпшення якості продукції: збільшення здавання продукції з першого подання; поліпшення га тунгу продукції; зниження браку, відсутність претензій з боку споживачів.

2. Освоєння прогресивної технології та нової техніки: скорочення термінів освоєння прогресивної технології; підвищення коефіцієнта завантаження нового устаткування; зменшення витрат на експлуатацію нових машин.

3. Зниження матеріальних витрат: зменшення технологічних витрат проти нормативного рівня; зменшення відходів на одиницю продукції проти фактично досягнутого рівня; економія окремих видів матеріальних ресурсів (сировини, матеріалів, інструменту).

4. Зростання продуктивності праці: збільшення виробітку продукції (надання послуг) у розрахунку на одного робітника; зниження трудомісткості одиниці продукції (послуг); виконання обсягів робіт з меншою кількістю робітників

Винагорода може надаватися працівнику за кількість відпрацьованих років на підприємстві, швидкість кар'єрного росту. Якщо людина буде знати, що з кожним роком заробітна плата зростатиме, тоді вона намагатиметься виконувати роботу старанно і цілеспрямовано. Така система послідовної винагороди є вигідною і для роботодавця, оскільки в нього більша впевненість в тому, що працівник не покине роботу при першій кращій можливості. Також важливим видом мотивації робітників є організація підприємством соціальних вигод: надання туристичних путівок, забезпечення медичного огляду, абонементи у фітнес-центри, боулінг клуби, інші місця, які любить відвідувати конкретний співробітник – все це підвищує повагу працівника до підприємства, мотивує його на плідну працю, яка винагородиться достойним відпочинком.

Люди надзвичайно складні, і їх можуть стимулювати найрізноманітніші фактори. Те, що змушує одного працювати з максимальною віддачею, іншого відвертає від роботи [6].

Сучасним бізнесменам, підприємцям дуже важливо створювати такі умови, в яких працівник зможе повністю відкритись, показати всі свої таланти, розвиватиметься й прикладатиме великі зусилля для власного розвитку і процвітання фірми загалом. Лише тоді, коли дане співвідношення буде знайдено, вітчизняне виробництво стане конкурентоспроможним, працівник задоволеним, Україна потужною і могутньою. За останні роки значно змінилось і ставлення до мотивації персоналу з боку власників та керівників сільськогосподарських підприємств [5].

Висновки. Система стимулювання працівників є потужним фактором розвитку трудової активності, невід'ємною основою діяльності будь-якого підприємства. Щоб цей інструмент застосовувався роботодавцями з максимальною ефективністю, необхідно мати чітке уявлення про механізми поведінки людей та формування мотивів до продуктивної праці. Для забезпечення такої мотивації необхідно знати інтереси людей та визначати їх потреби.

Мотивація трудової діяльності – це дієвий механізм в руках роботодавців, який може призвести до величезного успіху, або навпаки, до повного занепаду підприємства. Саме тому надзвичайно важливо визначити певні пріоритети ефективної та якісної праці; навчитись враховувати інтереси всіх підлеглих; акцентувати увагу на конкретних та вагомих проблемах; розробляти систему стимулів та заохочень продуктивної роботи; вислуховувати бажання та потреби співробітників; бути єдиною, цілісною командою згуртованого та задоволеного колективу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Буряк П. Ю. Економіка праці та соціально-трудові відносини: Навчальний посібник. / П. Ю. Буряк, Б. А. Карпінський, М. І. Григорєва. — К. : Центр навчальної літератури. — 2004. — 440 с.
2. Грещак М.Г. Економіка підприємства / М.Г. Грещак, В. М. Колот, С. Ф. Покривний [та ін.] — К. : КНЕУ. — 2001.— 375 с.
3. Єсінова Н.І. Економіка праці та соціально-трудові відносини: навч. посібник. / Н. І. Єсінова — К. : Кондор, 2004. — 432 с.
4. Живко З. Б. Проблематика матеріальної мотивації праці в сучасному менеджменті підприємства / Живко З. Б. // Вісник НУ «Львівська Політехніка». — 2009. — № 640. — С. 273 – 278.
5. Калина А. В. Економіка праці: навч. посібник / А. В. Калина — К. : МАУП. — 2004.— 272 с.
6. Крайник О. П. Економіка праці: навч. посібник / О. П. Крайник, Є. С. Барвінська. — Львів: «Інтелект-Захід», 2008. — 208 с.

МАРКЕТИНГОВИЙ МЕНЕДЖМЕНТ ХЛІБОПРИЙМАЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ

В.В. Гриб, студентка

Науковий керівник: к.е.н., доцент Колесник В.М.

Миколаївський національний аграрний університет

У даній статті розглянуто основи маркетингового управління у хлібоприймальних підприємствах. Досліджено сутність маркетингового менеджменту та оцінка ефективності системи управління маркетингом.

Ключові слова: маркетинг, менеджмент, маркетинговий менеджмент, маркетингова діяльність.

Постановка проблеми. У сучасній економіці перехід товаровиробників у своїй діяльності до маркетингових принципів, методів, функцій, методичних підходів означає справжній переворот в організації, управлінні і контролі процесу діяльності виробничих підприємств.

Основною причиною впровадження маркетингу стала об'єктивна потреба виробничих підприємств у створенні і підтриманні в робочому стані такого організаційно-управлінського механізму на підприємстві, який дозволив би швидко й адекватно реагувати на зміни ринкового середовища, ефективно впливати на внутрішнє середовище, максимально задовольняти потреби споживачів, створюючи і підтримуючи такі конкурентні переваги, які дозволяли б йому укріпляти ринкові позиції.

Маркетинговий менеджмент розвивається разом з організацією, залежить від рівня стратегічного мислення власників та вищого керівництва, їх здатності сформулювати чітке бачення майбутнього. Маркетинг успішний лише тоді, коли він реалізує нестандартні, незвичайні рішення [1].

Отже, питання маркетингового менеджменту набувають високої актуальності, зокрема для вітчизняних підприємств, які не мають достатнього досвіду функціонування в ринкових умовах.

Аналіз останніх публікацій і публікацій. Аспекти маркетингового менеджменту досліджуються у багатьох працях вітчизняних та зарубіжних вчених, зокрема Л.В.Балабанової, М.І.Белявцева, А.В.Войчака, А.О.Длігача, П.Г.Клівця, В.П.Косіюк, М.В.Крикунова, Ж.-Ж.Ламбена, А.О.Старостіної та ін. Однак недостатньо

висвітлена дана проблема у сфері управління хлібоприймальними підприємствами, враховуючи специфіку їх діяльності.

Постановка завдання. Метою статті є висвітлення теоретичних основ управління маркетингом на хлібоприймальних підприємствах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Щоб показати роль маркетингового менеджменту на фірмі, західні фахівці часто проводять аналогію з будовою людського тіла: «Якщо дослідження і розробки представити як людський мозок, технологічне виробництво -- як хребет, а збут -- як тіло людини, то тоді маркетинг і маркетинговий менеджмент можна порівняти з вітамінами або гормонами, які проходять через усі ці ділянки, впливаючи на них і живлячи їх енергією».

Абсолютно немає значення, як організоване підприємство і хто формально входить до відділу маркетингу, оскільки для маркетингу існує три види завдань, а саме:

- завдання виконання;
- завдання управління;
- концептуальне завдання.

До завдання виконання входить використання узгоджених один з одним інструментів маркетингу (ядра маркетингу), які ще називають «маркетинг-мікс», або 4Р від англійських слів: product (продукт); price (ціна), place (місце); promotion (просування). Термін «маркетинг-мікс» стає ключовим терміном, який означає використовувану підприємством у певний момент часу комбінацію його інструментів на оперативному рівні, що спрямовані на цільові сегменти ринку, на якому працює конкретна фірма [1]. В основі поняття «маркетинг» (англ. marketing) лежить термін «ринок» (англ. market). Це поняття в найбільш загальному виді припускає ринкову діяльність. Під маркетингом розуміється такий вид ринкової діяльності, при якому виробником використовується системний підхід і програмно-цільовий метод вирішення господарських проблем, а ринок, його вимоги і характер реакції є критерієм ефективності діяльності.

Маркетинг як теорія, як система теоретичних, методологічних і практичних знань, сформувався на початку XX століття.

З точки зору відомого німецького фахівця у галузі маркетингу Х.Нефферта маркетинг – це координація, планування і контроль на фірмі з метою утримання наявних і завоювання потенційних ринків [1].

Маркетинг як управлінська діяльність припускає прийняття рішень на базі різноманітних економічних розрахунків, передбачає створення організаційних, економічних і юридичних умов для ефективного розвитку підприємства. Тому так

важливо виробляти і приймати обґрунтовані рішення у всіх видах маркетингової діяльності (доцільність розробки, освоєння і випуск нової продукції, орієнтованої на конкретний ринок або споживача, у встановлених обсягах з урахуванням життєвого циклу продукції; доцільність самостійного проведення науково-дослідних і дослідно-конструкторських розробок або закупівель патентів і ліцензій; джерела забезпечення сировиною, матеріалами, устаткуванням; основні напрямки кадрової політики; доцільність проведення комерційних операцій зі збуту продукції і т.д.).

Маркетингове управління є таким процесом аналізу ситуацій, планування, реалізації планів і контролю, який заснований на принципах взаємовигідного для всіх учасників обміну, що приносить окрім економічної вигоди, відчуття повного задоволення кожному з них.

Управлінням маркетингом є процес дії суб'єкта управління (в якості якого виступає керівництво фірмою, збутових організацій, концернів, монополій, державних органів) на об'єкт управління, як яке виступають процеси і суб'єкти в системі маркетингу. Управління маркетингом на підприємстві потрібно розглядати як цільову підсистему управління виробництвом.

Призначення маркетингу як функції управління в забезпеченні діяльності, виходячи з вивчення та урахування ринкового попиту, потреб і вимог споживачів до продукції, і в одержанні максимального прибутку. Головним напрямком маркетингової діяльності в системі управління процесом виробництва є вивчення попиту, потреб і їхнє врахування для правильної орієнтації виробництва.

Маркетинговий менеджмент розвивається разом з організацією, залежить від рівня стратегічного мислення власників та вищого керівництва, їх здатності сформулювати чітке бачення майбутнього. Маркетинг успішний лише тоді, коли він реалізує нестандартні, незвичайні рішення.

Однією із складових маркетингу є інформація. В умовах ринкової економіки кардинальні перетворення управлінських структур, складу і вмісту виконуваних ними функцій ведуть до трансформації потоків інформації, їх перерозподілу. На всіх рівнях управління економікою різко змінюються і номенклатура, і вміст планово-економічних завдань, зростають вимоги до якості і режиму їх виконання. І багато що в подоланні цих проблем пов'язане з реалізацією процесів збору, зберігання і обробки необхідні науково-технічних, соціально-економічних, комерційних і інших відомостей [2].

Ефективність діяльності будь-яких організацій у значній мірі визначається функціонуванням маркетингової системи. Працівники цієї системи безпосередньо не створюють продукції, але, здійснюючи певну організаційну і комерційну діяльність з

виробництва товару, збереження його якості, забезпечення товарної інфраструктури, є складовою частиною виробничого персоналу.

Маркетингову діяльність підприємства можна корегувати за результатами контролю. Наприклад, якщо обсяг продажу нижче очікуваного, необхідно визначити, чим це обумовлено і що слід зробити для виправлення ситуації. Якщо він вище очікуваного, то слід визначити, чим це обумовлено. Можливо, необхідно підняти ціну на продукт. Виходячи із сказаного вище, можна сформулювати наступні визначення економічної ефективності маркетингових заходів:

1) відношення результату (ефекту) від проведення маркетингових заходів до всієї сукупності витрат, необхідних для їхнього здійснення;

2) показник ефективності комплексу маркетингу (маркетинг-міксу), який може вимірюватися у натуральних (речовинних і нематеріальних) і вартісних формах.

Достатньо актуальною є проблема визначення і аналізу ефективності зусиль фірми у сфері реклами. Реклама є одним із багатьох інструментів активізації продажів, але не найважливішим на ринку плодоовочевої продукції. З цієї причини ускладнена оцінка її ролі в збільшенні товарообігу.

Визначення ефективності реклами в цілому пов'язане з вивченням комплексу взаємовпливаючих чинників, питань і проблем, виміряти які часто практично неможливо. Економічна ефективність реклами може визначатися співвідношенням між результатом, одержаним від реклами, і величиною витрат (матеріальних, фінансових) на проведення рекламних заходів за фіксований проміжок часу.

Комунікативна (інформаційна) ефективність реклами дозволяє встановити, наскільки ефективно конкретне рекламне звернення передає цільовій аудиторії необхідні відомості або формує бажану для рекламодавця точку зору.

Економічний ефект від маркетингової діяльності може бути виражений показниками: збільшення обсягу продажу (у вартісному і натуральному виразі), збільшення прибутку від реалізації продукції, збільшення частки ринку конкретного підприємства [3].

Для приклада розглянемо маркетинговий менеджмент ПАТ „Кам'яномостівське хлібоприймальне підприємство”, що розвивається стрімкими темпами. Маркетингова діяльність хлібоприймального підприємства починається з дослідження ринку, а продовжується внесенням змін у її виробничо-збутову діяльність. Тому на ПАТ „Кам'яномостівське хлібоприймальне підприємство” було впроваджено нову посаду - комерційний директор.

Він здійснює керівництво господарсько-фінансовою діяльністю підприємства у питаннях матеріально-технічного постачання, збуту продукції, транспортного і адміністративного обслуговування, забезпечуючи ефективне використання матеріальних і фінансових ресурсів, зниження їх витрат, прискорення термінів оборотності оборотних коштів. Керує роботою зі створення дилерської мережі збуту продукції, проводить маркетингові дослідження на ринку товарів і послуг, формує базу даних товарів і послуг, що цікавлять підприємство.

А також здійснювати контроль за виконанням плану реалізації продукції, матеріально-технічного забезпечення підприємства, плану з прибутку, здійснює контроль за виконанням зобов'язань за поставками продукції (номенклатурою, кількістю, асортиментом, якістю, термінами, та іншими умовами поставки).

ПАТ „Кам'яномостівське хлібоприймальне підприємство” займається закупівлею, прийманням, зберіганням та очищенням зерна, соняшнику та ріпаку. Дана продукція підлягає технологічній обробці, тобто виконується ряд технологічних операцій, які приводять зернову масу, соняшник та ріпак у стійкий до зберігання стан, покращують їх якісні характеристики та готують їх до переробки на переробних підприємствах.

Основними технологічними операціями щодо післязбиральної обробки зерна та олійних культур, які виконуються на ПАТ „Кам'яномостівське хлібоприймальне підприємство” є:

- аналіз якості партій продукції;
- зважування партій продукції;
- розвантаження та складування продукції;
- очищення зерна та олійних культур від вегетативних частин рослин, які потрапили до зернової маси або маси олійних культур під час їх збирання;
- сушіння зерна та олійних культур з метою зниження вологості до характеристик;
- зберігання зерна та олійних культур із здійсненням лабораторного контролю;
- партій зерна та олійних культур (соняшнику, ріпаку) за розпорядженням їх власника.

Одним з важливих напрямів маркетингової діяльності ПАТ „Кам'яномостівське хлібоприймальне підприємство” є його цінова політика.

Управління маркетингом передбачає аналіз, планування, організацію та контроль за здійсненням маркетингових заходів, які спрямовані на роботу з новими клієнтами та втримання існуючих споживачів. Планування будь-якої діяльності починається з визначення цілей. На основі аналізу діяльності ПАТ „Кам'яномостівське

хлібоприймальне підприємство” Первомайського району для оцінки своїх ринкових можливостей повинно поставити перед собою такі цілі:

- виробити концепцію маркетингу та на її основі будувати своє управління;
- забезпечити ефективне використання ресурсного потенціалу для надання послуг за тарифами, які могли б забезпечити підприємству отримання прибутку.

Вдале управління маркетинговою діяльністю ПАТ „Кам'яномостівське хлібоприймальне підприємство” дає можливість утримати свої позиції на даному ринку і ефективно вести конкурентну боротьбу.

Висновки. Маркетинговий менеджмент розвивається разом з організацією, залежить від рівня стратегічного мислення власників та вищого керівництва, їх здатності сформувати чітке бачення майбутнього. Маркетинг успішний лише тоді, коли він реалізує нестандартні, незвичайні рішення.

Застосування маркетингу в умовах ринкових відносин стає об'єктивною необхідністю. Його роль визначається значимістю ринка збуту як вирішального фактора успіху товаровиробників. Отже, маркетинг є не лише однією з функцій ринку, але і основою для виробітки управлінської концепції. Однак, являючись діючим інструментом рішення ринкових проблем, маркетинг в АПК використовується на даний час недостатньо. Створення маркетингових відділів йде повільно через труднощі організаційного, фінансового та психологічного характеру.

Перспективи подальших досліджень полягають у проведенні дослідження стану управління маркетингом та його ефективності у хлібоприймальних підприємствах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Клівець П.Г. Маркетинг в управлінні підприємствами: ретроспектива поглядів / П.Г.Клівець, Д.О.Нечепуренко // Маркетинг в Україні. — 2010. — №5. — С.48-51.
2. Калетнік Г.М. Менеджмент та маркетинг: [навчальний посібник] / Г.М.Калетнік, В.М.Ціхановська, О.М.Ціхановська. — К.: Хай-Тек Прес, 2011. — 579с.
3. Ромат Е.В. Азбука медиа-планирования / Е.В.Ромат // Маркетинг и реклама. — 2011. — №2. — С. 24-30.
4. Маркетинг: [підручник] / за ред. А.О.Старостіної. — К.: Знання, 2009. — 1070с.
5. Маркетинг: бакалаврський курс: [підручник] / за ред. С.М.Ілляшенка. — Суми: Університетська книга, 2009. — 1133с.

**ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ ПІДХІД ДО УПРАВЛІННЯ:
ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ**

К.С. Грицюк, магістр

Науковий керівник: к.е.н, асистент Максименко А.Г.

Миколаївський національний аграрний університет

В статті обґрунтовано необхідність розвитку і удосконалення системи управління на сільськогосподарських підприємствах, розглянуті особливості функціонального підходу до управління підприємством, виявленні його переваги та недоліки.

Ключові слова: управління, функціональний підхід, функції управління, система управління, функціонування.

Постановка проблеми. В умовах ринкової економіки, коли в результаті жорсткої конкурентної боротьби виживає лише найсильніший, проблема підвищення ефективності управління з кожним днем стає все більш актуальною. Однією з ключових проблем в господарській діяльності підприємств стала неефективність методів управління. Управління є безперервним процесом дії на об'єкт управління для досягнення поставлених цілей, прагнучи при цьому зменшити витрати ресурсів і часу. Сучасний менеджмент підприємства повинен пред'являти високі вимоги до професійного управлінського персоналу, від якого залежить ефективність управлінської діяльності, а, отже і, ефективність діяльності всього підприємства. Через організацію менеджменту трудовими ресурсами можна досягти підвищення продуктивності праці та ефективності виробництва загалом, оскільки з усіма матеріально-технічними та земельними ресурсами працює людина і саме вона може забезпечити організацію виробничого процесу та впливати на його результативність. Необхідність вдосконалення управління сільськогосподарськими підприємствами визначається особливостями сільськогосподарського виробництва, його залежністю від природно - кліматичних та біологічних - технологічних факторів, географічною віддаленістю виробничих ділянок один від одного.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Основоположниками функціонального підходу були Ф. Тейлор та А. Файоль. Сучасну методологічну базу дослідження в сфері функціонального підходу до управління підприємством становлять роботи вітчизняних і зарубіжних учених: Андрієнко В., Виноградової О., Хміль Ф. І.,

Беккера Й., Чампі Д., Харрінгтона Д., Шеєра А. В, Філіна С.В., Скібіцька Л.І., Стерлигова А.Н., Фель А.В.

Постановка завдання. Метою статті є розкриття основних характеристик функціонального підходу до управління підприємством, зазначення його переваг і недоліків для обґрунтування необхідності впровадження й використання при управлінні підприємством.

Виклад основного матеріалу дослідження. В сучасних умовах в Україні суттєво зростає інтерес до теорії і практики управління. Складне і динамічне ринкове середовище вимагає від підприємств постійного вдосконалення своїх систем управління і інформаційних систем їх підтримки. Впровадження раціональних структур, форм і методів управління виробництвом поруч із удосконаленням організації виробництва та праці в сільськогосподарському підприємстві є найактуальнішою проблемою нині [1].

Система управління кожним підприємством може бути неповторною за своєю побудовою, оскільки в кожного підприємства специфічні мета і завдання, своєрідна передісторія розвитку, свої особливості, по-різному формується колектив і т.п. Тим більше своєрідною є робота з формуванню структури управління [2].

Одним з основних напрямків створення ефективної системи управління підприємством є використання функціонального підходу до організації управління підприємством. Функціональний підхід до управління використовується в даний час на багатьох підприємствах сільськогосподарської галузі, він будується на принципах функціонального розподілу праці в управлінні. Його сутність полягає в тому, що потреба розглядається як сукупність функцій, які потрібно виконати для задоволення потреби [3].

Теоретичні основи функціонального підходу до управління були закладені представниками класичної теорії управління – Ф. Тейлором, А. Файолем, М. Вебером та їх послідовниками. Американський науковець Ф. Тейлор в своїй праці «Принципи наукового управління», виділив використання функціональних менеджерів, які здійснюють контроль за спеціалізованими напрямками як один з принципів наукового управління [4].

У 1916 р. вийшла у світ книга французького дослідника А. Файоля «Загальне й промислове управління», в якій він зазначив, що управляти – значить вести підприємство до його мети, витягаючи максимум можливостей з усіх наявних в його розпорядженні ресурсів. Він розумів адміністрування як складову частину управління, що включає, крім адміністративної, виробничу, комерційну, фінансову, кредитну,

обліково - бухгалтерську функцію. Ці функції зумовлюють вертикальну та горизонтальну інтеграцію елементів керуючої системи як вихідної бази для розмежування її рівнів і ланок (підрозділів). Кожний працівник та кожний підрозділ менеджменту спеціалізуються на виконанні однієї або групи однорідних функцій. Але обставини зумовлюють своєрідну їхню диверсифікацію. Структурний підрозділ за функціонального підходу створюють тільки після з'ясування змісту й обсягу його функцій [4].

Теорію А. Файоля розвинув Л. Урвік. Зокрема, серед управлінських функцій поряд із плануванням, організацією, координацією і контролем він виділив добір кадрів, керівництво, складання бюджету організації [2].

А. Бикова пропонує виділяти основні та додаткові функції організації. Основні функції визначаються економічною роллю підприємства, додаткові — це ті, без яких підприємства можуть обійтися за умови відсутності спеціальної регламентації, яка зобов'язує виконувати ці функції. До основних функцій належать: виробництво; збут; закупівля; фінансування; загальне управління, в тому числі операції, пов'язані з підбором кадрів. Додаткові функції: облік; управління персоналом за винятком найму та звільнення працівників; дослідження і розробки; забезпечення безпеки; адміністративна функція в галузі роботи секретаріату [5].

Ф. Хміль виокремлює чотири функції організації: технічну, комерційну, фінансову й адміністративну, яка значно розширена і поглинає функції обліку та безпеки [4].

Загалом, управління, з позиції функціонального підходу, розглядається як цілісний процес реалізації управлінських функцій. До числа функцій управління входять планування, організація, мотивація, керівництво, координація, комунікація, контроль, прийняття рішень, аналіз, оцінка, підбір кадрів і т.д.

Система управління в рамках функціонального підходу представлена як ієрархічна структура взаємопов'язаних процесів реалізації функцій управління. Ефективність процесу управління безпосередньо залежить від відповідності будови системи управління та методів управління зовнішнім і внутрішнім умовам діяльності організації. Функціональний підхід задає принципи визначення складу управлінських функцій, вибору методів їх реалізації та побудови структури керуючої системи [6].

Основні ознаки функціонального підходу:

- робота виконується порівняно автономними функціональними підрозділами організації;

- декомпозиція організації на функціональні підрозділи здійснюється за ознаками однорідності функцій, що виконуються;
- цілі установи та окремих її підрозділів фіксуються шляхом покладання обов'язків на відповідну посадову особу;
- посадові особи установи діють на підставі своїх повноважень, що визначаються їхнім положенням в ієрархії установи. Найбільш відповідальні рішення приймаються на верхніх рівнях ієрархії. Рутинні рішення делегуються на нижні рівні ієрархії;
- повноваження на виконання рішень передаються до низу, інформація та відповідальність розповсюджується з низу до верху через взаємодіючі вузли ієрархії;
- особисті повноваження кожного співробітника обмежені рамками підрозділу й явними вказівками про передачу повноважень, відображених в документах;
- підлеглі можуть отримувати розпорядження лише від свого начальника;
- повноваження та відповідальність посадових осіб розподіляються від найвищої до найнижчої ланок. Обсяг цих повноважень і відповідальності зменшується пропорційно віддаленню посадової особи від керівника організації [6].

Перевагами цього підходу є підвищення ефективності управління, так як замість універсальних менеджерів, які повинні спеціалізуватися в виконанні всіх функцій з'являється штаб висококваліфікованих спеціалістів, які знають конкретні області виробництва й управління і ухвалюють кваліфіковані управлінські рішення.

Результатом застосування такого підходу є формування моделі установи як сукупності ієрархічно пов'язаних поміж собою структурних підрозділів. Різноманітність завдань установи визначає кількість функціональних напрямів (гілок у ієрархічній структурі), а їх складність та обсяг – кількість рівнів ієрархії [6].

Але існують певні недоліки, що властиві функціональному підходу:

- диференціація технологій виконання завдань на окремі, як правило, не пов'язані між собою фрагменти робіт, які орієнтовані на проміжний результат, веде до відсутності відповідального за кінцевий результат і контролю над технологією в цілому;
- руйнівна конкуренція між функціональними підрозділами заохочується більшою мірою, ніж боротьба із зовнішніми конкурентами;
- при оптимізації діяльності підприємства керівництво орієнтується на збільшення чисельності персоналу й ускладнення організаційної структури;

- перешкоди підтримки постійного взаємозв'язку між окремими функціональними службами;
- вузька спеціалізація окремих співробітників і підрозділів призводить до виникнення проблем на міжфункціональних стижах;
- головним споживачем результатів діяльності працівника є його керівництво, а не кінцевий споживач;
- відсутня зацікавленість персоналу в кінцевому результаті, оскільки плоди його діяльності відірвані від результатів роботи організації в цілому.

Основними недоліками функціонального підходу до управління організацією, що впливають з відсутності націленості на кінцевий результат, визнані високі накладні витрати, тривалі терміни вироблення управлінських рішень, низький рівень комунікації, ризик втрати клієнтів [7].

Загалом функціональний підхід у відмінності від інших підходів розрахований не тільки на короткострокові, а й довгострокові зміни організаційної структури управління сільськогосподарським підприємством, враховує залежність між функціями і процесами. Організаційна структура управління, модернізована на основі функціонального підходу, дозволяє більш точно зосереджувати трудові, матеріальні, інформаційні ресурси підприємства для вирішення певних завдань і функцій, є найбільш сприйнятливою до нововведень, накопиченню та збільшенню організаційних, технологічних знань, удосконаленню професійних навичок працівників. Реалізація функціонального підходу передбачає ретельне вивчення і аналіз функціональних областей діяльності підприємств. Уточнення цілей і завдань між підрозділами, меж відповідальності за виконання структурними підрозділами певних функцій забезпечує гнучкість при прийнятті управлінських рішень.

Сучасний етап розвитку економіки характеризується мінливістю зовнішнього середовища й ускладненням усієї системи суспільних відносин. Тому особливо важливими є гнучкість і здатність підприємства своєчасно реагувати на постійні зміни макро- і мікросередовищ.

Стабільне функціонування підприємства, як і будь-якої динамічної системи, створеної людиною, можна забезпечити лише через активне людське втручання, а саме через процес управління. Створення організаційно-економічних умов, які б забезпечували ефективність операційної діяльності підприємств, можливе лише за добре налагодженого менеджменту через застосування описаних вище функцій менеджменту: планування, організування, мотивування, контролювання та регулювання. Отже, і реалізація такої часткової функції менеджменту, як управління

економічною стійкістю підприємства, повинна здійснюватись через безперервне виконання загальних функцій менеджменту й об'єднувальної функції – керівництва.

Висновки. Однією з важливих умов існування сучасних підприємств є формування такої моделі управління, яка б могла забезпечити їм стабільне становище на ринку, високу ефективність діяльності, отримання додаткових прибутків, сприяла б посиленню конкурентоспроможності підприємств та їх продукції. Через процес управління можна забезпечити стабільне функціонування підприємства.

Одне із провідних місць серед підходів до управління займає функціональний підхід. Застосовуючи його підприємство отримує ряд переваг, найголовнішою з яких можна вважати можливість створення організаційно - економічних умов, які б забезпечували ефективну діяльність підприємства, через безперервне виконання загальних функцій управління та об'єднувальної функції — керівництва. Даний підхід передбачає вдосконалення змісту і розподілу функцій управління відповідно до вимог зовнішнього середовища, оперативними і стратегічними цілями діяльності сільськогосподарського підприємства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Філіна С. В. Порівняльна характеристика основних підходів до управління [Електронний ресурс] / С. В. Філіна. — режим доступу: <http://viem.edu.ua/konf2/art.php?id=1105>.
2. Фатхутдинов Р. А. Инновационный менеджмент. Учебник, 4-е изд. / Р. А. Фатхутдинов — СПб.: Питер, 2003. — 400 с.
3. Скібіцька Л. І. Менеджмент. Навчальний посібник. / Л. І. Скібіцька, О. М. Скібіцький — К.: Центр учбової літератури, 2007. - 416 с.
4. Хміль Ф. І. Основи менеджменту : підруч. / Ф. І. Хміль — К.: Академвидав, 2003. — 608 с.
5. Быкова А. Организационные структуры управления. / А. Быкова — М.: ОЛМА-ПРЕСС Инвест: Институт экономических стратегий, 2003. — 160 с
6. Семон Б. Й. Порівняльний аналіз можливості застосування функціонального та процесного підходів до управління установою [Електронний ресурс] / Б. Й. Семон, І. В. Подобєдов, Я. О. Радченко. — режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Znpcvds/2009_1/1.pdf
7. Стерлигова А. Н., Фель А. В. Операционный (производственный) менеджмент: Учеб.пособие. / А. Н. Стерлигова, А. В. Фель. — М.: ИНФРА-М., 2009. — 187 с.

ВИКОРИСТАННЯ ЕКОНОМІЧНИХ МЕТОДІВ УПРАВЛІННЯ В СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Р.М. Данис, студент

Науковий керівник: д. е. н., доцент Клочан В.В.

Миколаївський національний аграрний університет

У статті розглянуто економічні методи управління в сучасних умовах. Досліджено роль та вплив економічних методів управління на розвиток організації. Проаналізовано проблему ефективності використання економічних методів.

Ключові слова: економічні методи управління, система пільг та кредитів, цінове регулювання, економічні санкції, система матеріального стимулювання, матеріальні санкції, матеріальне заохочення.

Постановка проблеми. В умовах ринкової конкуренції, швидкого економічного і технологічного розвитку, вирішального значення для становлення бізнесу набуває менеджмент. Він формує цілі організації, забезпечує її ресурсами, планує і здійснює контроль, приймає рішення й організовує діяльність. Проте, ринкова економіка більш вимоглива до керівників, ніж планова. У зв'язку з цим необхідним є застосування ефективних методів, принципів і системи управління підприємством, яка була б життєздатна в нових господарських умовах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам управління персоналом організації присвячено велику кількість наукових досліджень вітчизняних і закордонних вчених. Значну увагу методології управління персоналом в умовах ринкової економіки приділяють у своїх роботах такі вітчизняні вчені як Богиня Д.П., Бондар М.П., Веснін В.Р., Віханський О.С., Волинський Г.С., Волкова О.В., Генкін Б.М., Данюк В.М., Дмитренко Г.А., Єгоршин О.П., Кайлюк Є.М. та інші. Серед видатних закордонних вчених фундаментально досліджена система управління персоналом підприємства в працях Каплана Р.С., Нортон Д.П., Рамперсада Х.К., Сінка Д.С. та інших.

Постановка завдання. Основним завданням написання даної статті є дослідження економічних методів управління, їхніх особливостей, аналіз значення економічних методів менеджменту в сучасних умовах виробництва, розгляд проблеми ефективності їхнього використання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Економічні методи управління — це способи впливу на економічні процеси і явища через інтереси працівників, що досягаються шляхом створення економічних умов (стимулів), які спонукають працівників і підприємства діяти в потрібному напрямі для досягнення поставлених цілей.

Економічні методи управління посідають важливе місце в системі методів менеджменту. Це зумовлене тим, що управлінські відносини визначаються насамперед економічними відносинами, в основу яких покладено об'єктивні потреби й інтереси людей. Визначення сукупності економічних важелів, за допомогою яких досягається ефект, що задовольняє вимоги колективу в цілому й кожного працівника зокрема, є принциповим питанням для підприємств [2].

Для того, щоб економічні методи управління були дієвими, слід забезпечити відповідну реакцію підприємства та його економічних важелів на економічні інтереси об'єкта управління. Без цього втрачає сенс розширення прав структурних підрозділів і самофінансування підприємства. В свою чергу, розширення самостійності веде до більшої свободи колективів щодо господарської діяльності та застосування економічних методів управління. В умовах обґрунтованої самостійності є доцільним реальний перехід до економічних методів менеджменту: колектив розпоряджається матеріальними фондами, отриманим доходом (прибутком), зарплатою й реалізує свої економічні інтереси. Економічні методи сприяють виявленню нових можливостей і резервів виробництва, що особливо є важливим у період становлення ринкових відносин. В період адаптації до ринку є необхідним запровадження системи матеріального стимулювання з врахуванням економічних інтересів усіх учасників трудового процесу, створення умов, при яких економічні методи були б дієвими й цілеспрямованими. Перебудова механізму економічного стимулювання спрямована на забезпечення соціально-економічних передумов для реалізації програми переходу підприємств до діяльності в умовах ринку[1].

На відміну від організаційно-адміністративних, економічні методи передбачають розробку планово-економічних показників і способи їх досягнення. Вони є досить ефективним засобом економічного механізму в господарських відносинах. У результаті підвищення дієвості економічних важелів і стимулів формуються такі умови, в яких трудові колективи та їх члени спонукаються до ефективної роботи не стільки через адміністративний вплив (накази, директиви, вказівки), скільки через економічне стимулювання. На основі економічних методів управління розвиваються й стають

ефективнішими організаційно-адміністративні й соціально-психологічні методи, підвищуються професіоналізм і культура їх застосування.

В умовах ринку економічні методи управління мають набувати подальшого розвитку, розширюватиметься сфера їх дії, підвищуватиметься дієвість і результативність економічних стимулів, що дозволить поставити кожного працівника й кожний колектив в цілому в такі умови, за яких найповніше задовольнятимуться особисті й загальнодержавні інтереси [5].

Діюча система економічних методів управління ділиться на методи, передбачені державним законодавством і такі, що застосовуються безпосередньо керівництвом підприємства.

До економічних методів управління, застосовуваних державою, відносять: систему пільг та кредитів, систему оподаткування, цінове регулювання та економічні санкції. До методів, застосовуваних керівництвом підприємства, відносять: систему матеріального стимулювання, метод госпрозрахунку та матеріальні санкції.

Конкретний набір і зміст економічних важелів визначається специфікою діяльності підприємств. В управлінській практиці підприємств економічні методи управління виступають у таких формах: планування, економічне стимулювання, фінансування, кредитування й ціноутворення. Ефективність використання економічних важелів і стимулів, що визначають зміст кожної форми, залежить від умов господарської діяльності.

Планування є центральною ланкою будь-якої системи управління. Планування, як складова економічних методів управління, необхідне для визначення основних шляхів та засобів щодо зміцнення власності, передбачення тенденцій щодо економічного зростання, визначення потреб у виробничих ресурсах і шляхів найефективнішого їх використання.

Економічне стимулювання як метод управління реалізується через відповідні принципи управління. Основними його джерелами є:

- фонд соціального розвитку, який колектив використовує для зміцнення матеріально-технічної бази та соціально-культурної сфери, проведення оздоровчих, культурно-масових заходів;
- фонд оплати праці та матеріального заохочення, який використовується для виплати заробітної плати, матеріальної допомоги та інших потреб колективу підприємства.

Матеріальне заохочення сприяє удосконаленню організації та зміцненню дисципліни праці, підвищенню рівня її нормування та продуктивності, досягненню

високих показників діяльності підприємств в цілому. Воно є ефективним лише тоді, коли всі категорії працюючих однаковою мірою зацікавлені в його збільшенні. Особливе значення тут має особиста зацікавленість управлінського персоналу. Від якості управлінських рішень залежить ефективність використання матеріально-сировинних та інших ресурсів, якість виготовлених послуг та продукції, тобто ефективність діяльності підприємства.

Фінансування, кредитування та ціноутворення є найважливішими важелями економічного впливу на всі напрями діяльності підприємства. Фінансування як метод управління є самостійною економічною категорією й, водночас, воно зумовлюється іншою категорією - цінами. За допомогою фінансів формуються пропорції розподілу фондів накопичення та споживання, утворюються фінансові ресурси для виробничого і соціального розвитку підприємства, забезпечення збільшення прибутку. Управлінський вплив фінансування реалізується через планування, формування фондів стимулювання та здійснення контролю за їх використанням.

Кредитування - це метод управління, який поєднує можливості централізованого управління з найгнучкішим і найоперативнішим впливом на діяльність підприємств. Надаючи кредит підприємствам, банк чітко контролює виконання ними принципів кредитування.

Ціноутворення в сучасних умовах є важливим методом економічного впливу на функціонування всіх ланок господарського механізму. Йому належить провідна роль в розвитку та використанні економічних методів управління. Без нього є неможливим планування виробництва, його стимулювання та фінансування. Ціна використовується як активний засіб впливу на зростання ефективності виробництва, підвищення якості та зниження собівартості послуг і продукції.

Удосконалення економічних методів управління тісно пов'язане із удосконаленням системи нормативів, що є особливо важливим, оскільки економічні методи є основною економічною складовою механізму управління й водночас виступають базою реалізації організаційно-адміністративних методів [3].

Висновки. Економічні методи управління відіграють важливу роль в системі наукових методів управління трудовою діяльністю людей, оскільки на їх основі встановлюється цільова програма господарського розвитку окремих підприємств і організацій, визначається такий режим і стимули роботи, які об'єктивно спонукають і зацікавлюють колективи, окремих працівників в ефективній праці. Таким чином, впливом на безпосередні інтереси об'єкта управління створюється механізм його

орієнтації на найбільш ефективний режим роботи без повсякденного і безпосереднього втручання зверху.

Застосовуючи економічні методи управління, необхідно зіставити витрати і результати: матеріальне стимулювання і санкції, фінансування і кредитування, заробітну плату, собівартість, прибуток, ціну. Зазвичай основними інструментами є заробітна плата і преміювання, які максимально пов'язуються з результатами діяльності виконавця. Для менеджера доцільною основою їх визначення є результати його діяльності у сфері відповідальності або результати діяльності всієї фірми [4].

Отже, використання й удосконалення таких економічних важелів, як комерційний розрахунок, планування, механізм ціноутворення, стійке фінансове становище і розумне оподаткування допоможуть створити надійний, міцний економічний механізм на державному рівні. На рівні підприємства реалізація економічних методів управління здійснюється в рамках системи виробничих відносин між людьми, що входять до складу трудового колективу. І хоча така система взаємовідносин є надзвичайно складна і включає в себе економічні, соціальні, психологічні та організаційні відносини, останні повинні проявлятися у формі зацікавленості працівників в організації спільної праці.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гринева В. Н. Современные подходы к системе управления персоналом предприятия / В. Н. Гринева, И. О. Буцкая // Економіка розвитку. Вип. 2 (22). – Харків: ХДЕУ, 2002.
2. Лесів Й. Сучасний менеджмент в ринковій економіці / Й. Лесів. – К. : КНЕУ, 2004 – 256 с.
3. Мельник О.Г. Методи менеджменту / О.Г. Мельник // Фінанси України. – 2007. – № 12 (97).
4. Онищенко С. В. Принципи та основні критерії побудови ефективної системи менеджменту на підприємстві / С. В. Онищенко // Економіка: проблеми теорії та практики. Збірник наукових праць. Випуск 156. - Дніпропетровськ: ДНУ, 2006. - с. 120-126.
5. Хміль Ф.І. Менеджмент: підручник / Ф.І. Хміль. – К., 2005 – 351 с.

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ФОРМИ ГОСПОДАРЮВАННЯ В УКРАЇНІ

В. С. Заверюха, студентка

Науковий керівник: д.е.н., доцент Клочан В. В.

Миколаївський національний аграрний університет

Висвітлено та проаналізовано різні підходи до визначення поняття «організаційно-правова форма», визначено в яких організаційно-правових формах створюються та діють сільськогосподарські підприємства, розглянута кількість зареєстрованих суб'єктів ЄДРПОУ за організаційно-правовими формами господарювання. Автор звертає увагу на правове становище сільськогосподарських підприємств.

Ключові слова: організаційно-правова форма господарювання, організаційно-правова форма сільськогосподарських підприємств.

Постановка проблеми. У сільському господарстві України необхідність у паралельному функціонуванні різних за організаційною та управлінською структурою виробничих форм зумовлена низкою об'єктивних обставин.

Багато проблем є малодослідженими і потребує більш глибокого дослідження окремих регіонів, де процеси реформування аграрного сектора значно різняться, так як і нові організаційно-правові структури. Проявляється значний вплив неоднакового рівня розвитку виробничого потенціалу окремих підприємств, регіонів, відмінності у природних умовах. У результаті впровадження нових реформ в аграрному секторі, змінюються і напрями дослідження. Це насамперед, стосується багатьох аспектів, які пов'язані із підвищенням аграрного сектора, вдосконалення організації виробництва, пошуком інноваційних моделей аграрних формувань, раціональних виробничих структур.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням організаційно-правових форм господарювання у юридичній літературі займалися такі вчені, як: С. Жилинський, В.Кравчук, І. Кучеренко, В. Мозолін, Н. Малеїн, А. Пилипенко, І. Севрюкова, В.Щербина та інші. У роботах В. Гайворонського, І. Труш, В.Єрмоленка, В. Семчика, Н. Титової, В.Уркевича, В. Жушмана були висвітлені особливості застосування організаційно-правових форм суб'єктів господарювання в аграрному секторі економіки. Аналіз організаційно-правових форм сільськогосподарської кооперації в Україні був здійснений Я. Гаєцькою-Колотило. Однак, предметом їхнього дослідження було правове становище деяких суб'єктів господарювання, з'ясування

окремих аспектів їх організації та діяльності. Комплексного дослідження питань стосовно організаційно-правових форм сільськогосподарських товаровиробників вітчизняною юридичною наукою не проводилось.

Постановка завдання. Метою дослідження є розгляд поняття «організаційно-правова форма господарювання», з'ясування та аналіз організаційно-правових форм сільськогосподарських підприємств товаровиробників, та відповідної законодавчої бази. Новизна роботи полягає у визначенні переліку організаційно-правових форм сільськогосподарських підприємств та аналіз їх особливостей на основі правових документів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для досягнення мети підприємницької діяльності необхідно, щоб вона здійснювалась організовано та в межах встановленого законом порядку. Такий порядок обумовлений формами власності, способами розмежування повноважень по управлінню майном суб'єкта підприємництва, метою створення, вимогами законодавства, тощо. Тому організаційно-правову форму підприємницької діяльності розглядають як поняття, яке вказує на особливості правового статусу (становища) власника майна, порядок здійснення ним повноважень по управлінню, визначає дозволені законодавством види діяльності, керівні органи, межі та порядок відповідальності за підприємницькими зобов'язаннями.

Аграрні відносини являють собою особливу систему економічних відносин, які створюються в сільському господарстві. Саме розподіл землі між соціальними класами в різних економічних системах і визначає характер аграрних відносин, породжує суперечності в суспільстві.

Значний потенціал в аграрному секторі є колективна форма, і перспективними є не малі, а середні та великі підприємства. Як показує сучасна аграрна практика, в більшості країн світу найпоширенішою формою господарювання в аграрному секторі зберігаються сімейні форми господарства. Проте не можна виявити однозначні переваги будь-якої з форм господарювання. Актуальним є запитання: які форми господарювання в аграрному секторі економіки України сьогодні мають об'єктивну економічну, організаційну основу?

Організаційно-правові форми господарювання, їхній статус, види та принципи функціонування й організаційні механізми здійснення ними господарської діяльності визначені Законами України, Постановами Кабінету Міністрів України. Значне місце належить указам Президента України, серед яких «Про заходи по реформуванню аграрних відносин», «Про невідкладні заходи по прискоренню реформування аграрного

сектора економіки», Державна цільова програма розвитку українського села на період до 2015 р.

Поняття «організаційно-правова форма» є часто вживаним в законодавстві, однак чітко не визначено, тому у науковій літературі неоднозначно подається його розуміння, що й зумовлює актуальність даного дослідження. Єдиним нормативним документом, в якому міститься визначення організаційно-правової форми господарювання є наказ Державного комітету України з питань технічного регулювання та споживчої кооперації № 97 від 28.05.2004 року. У цьому наказі затверджений Державний класифікатор України «Класифікація організаційно-правових форм господарювання» ДК 002:2004 (далі-КОПФГ), відповідно до якого організаційно-правова форма господарювання – форма здійснення господарської (зокрема підприємницької) діяльності з відповідною правовою основою, яка визначає характер відносин між засновниками (учасниками), режим майнової відповідальності по зобов'язаннях підприємства (організації), порядок створення, реорганізації, ліквідації, управління, розподілу одержаних прибутків, можливі джерела фінансування діяльності тощо.

На думку В.П. Мозоліна, організаційно-правова форма – це типова модель, яка є основою для побудови та функціонування як внутрішньої організації підприємства, так і певною мірою його зовнішніх ознак [1, с.119]. І.М. Кучеренко трактує організаційно-правову форму юридичної особи, як визначену нормами права сукупність пов'язаних між собою елементів (ознак), яка дає підставу у зовнішньому прояві відрізнити один вид юридичної особи від іншого [2, с.19]. У спеціальній літературі, зокрема аграрній, також пропонується визначення поняття «організаційно-правова форма» у комплексі зовнішніх і внутрішніх ознак. Так, на думку Я.З. Гаєцької-Колотило, організаційно-правова форма підприємництва – це «передбачений законом спосіб внутрішньої організації корпоративних відносин (майнових, організаційно-управлінських та інших), а також певною мірою зовнішнього прояву зв'язків» [5, с.8].

Логічним висновком при аналізі наведених визначень поняття «організаційно-правова форма», є той, що дана категорія стосується організації діяльності тільки юридичних, а не фізичних осіб. Відповідно до цивільного законодавства України юридичною особою є організація, створена і зареєстрована у встановленому законом порядку (ч.1 ст.80 Цивільного кодексу України).

Єдиним нормативно-правовим актом, в якому визначений перелік існуючих в Україні організаційно-правових форм суб'єктів господарювання, є КОПФГ, у якому не зазначено фізичних осіб – підприємців серед організаційно-правових форм

господарювання. Проаналізувавши КОПФГ, а також відповідні положення Цивільного та Господарського кодексів України, Законів України «Про господарські товариства», «Про акціонерні товариства», «Про кооперацію», «Про сільськогосподарську кооперацію», «Про фермерське господарство» та інших законодавчих та підзаконних нормативно-правових актів, можна стверджувати, що в Україні сільськогосподарські товаровиробники можуть створюватись у таких організаційноправових формах:

- приватне сільськогосподарське підприємство;
- державне сільськогосподарське підприємство;
- комунальне сільськогосподарське підприємство;
- сільськогосподарське підприємство змішаних форм власності;
- казенне сільськогосподарське підприємство;
- дочірнє сільськогосподарське підприємство;
- іноземне сільськогосподарське підприємство;
- виробничий сільськогосподарський кооператив;
- сільськогосподарське акціонерне товариство;
- сільськогосподарське товариство з обмеженою відповідальністю;
- сільськогосподарське товариство з додатковою відповідальністю;
- повне сільськогосподарське товариство;
- командитне сільськогосподарське товариство;
- фермерське господарство, об'єднання сільськогосподарських підприємств.

Відповідно до положень ст.63 Господарського кодексу України під загальним поняттям «підприємство» законодавець розуміє й сільськогосподарські кооперативи, господарські товариства, фермерські господарства. О.М. Пащенко вважає, що наявність в аграрному секторі економіки таких суб'єктів господарювання, як державні (комунальні) та приватні сільськогосподарські підприємства зумовлює потребу окремого визначення поняття «сільськогосподарське підприємство» [6, с.96-97], що і закріплено у Законах України «Про стимулювання розвитку сільського господарства на період 2001-2004 років», «Про фіксований сільськогосподарський податок», «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом», у Наказах Державного комітету статистики України «Про затвердження Методики проведення розрахунків основних показників обсягів виробництва продукції тваринництва в усіх категоріях господарств», «Про затвердження методик проведення розрахунків виробництва продукції рослинництва в усіх категоріях господарств», «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо проведення розрахунків витрат кормів худобі та птиці у господарствах усіх категорій».

У чинному законодавстві України немає спеціальних норм, якими би визначався порядок створення та діяльності юридичних осіб з такими організаційно-правовими формами як приватне сільськогосподарське підприємство, державне сільськогосподарське підприємство, комунальне сільськогосподарське підприємство чи сільськогосподарське підприємство змішаних форм власності. Тому такі питання регулюються загальними положеннями Цивільного та Господарського кодексів України, а також статутами підприємств та іншими їх установчими документами. Станом на 01.01.2013 р. ЄДРПОУ зареєстровано 283911 приватних підприємств, 6512 державних, 15615 комунальних підприємств по Україні.

Різновидом державних унітарних підприємств є казенні підприємства (зареєстровано 45), що створюються за рішенням Кабінету Міністрів України в галузі народного господарства. Вони можуть створюватися на базі державних підприємств, які не підлягають приватизації, за умов, передбачених у ст.76 Господарського кодексу України (наприклад, коли законом дозволено здійснення господарської діяльності лише державними підприємствами).

Відповідно до ч.1 ст.117 Господарського кодексу України, іноземне підприємство визначається як унітарне або корпоративне підприємство, створене за законодавством України, що діє виключно на основі власності іноземців або іноземних юридичних осіб, або діюче підприємство, придбане повністю у власність цих осіб. Варто погодитись із В.С.Щербиною, що таке формулювання є некоректним, адже назва «іноземне підприємство» є умовною, оскільки таке підприємство створюється і діє на території України відповідно до її законодавства [7, с.121-122]. Іноземне підприємство – це організаційно-правова форма підприємства, статутний фонд якого (іноземна інвестиція) становить 100 %. Станом на 01.01.2013 р. функціонують 2200 підприємства по Україні, проте в галузі сільського господарства не зареєстровано жодного іноземного сільськогосподарського підприємства.

Умови і порядок створення, вимоги до організації та діяльності сільськогосподарських іноземних підприємств визначаються Господарським кодексом України, Законами України «Про зовнішньоекономічну діяльність», «Про режим іноземного інвестування», «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб–підприємців» та іншими нормативно-правовими актами.

Відповідно до ч.1 ст.80 Господарського кодексу України, господарські товариства поділяються на: акціонерні товариства, товариства з обмеженою відповідальністю, товариства з додатковою відповідальністю, повні товариства, командитні товариства.

Найбільшого поширення серед агрогосподарських товариств у сучасних умовах набули сільськогосподарські товариства з обмеженою відповідальністю. Вид організаційно-правової форми сільськогосподарського товариства залежить від виду обмеження відповідальності його учасників, які несуть ризик такої відповідальності в розмірах своїх внесків до статутного фонду. У ТзОВ відповідальність за зобов'язання покладається на саме товариство і тільки в межах його майна.

У чинному законодавстві України не передбачені вимоги щодо створення певних видів сільськогосподарських товариств у формі повного чи командитного сільськогосподарського товариства.

Фермерські господарства можна вважати винятково аграрною організаційно-правовою формою господарювання. Їх понад 49014 в Україні за даними ЄДРПОУ. Порядок створення та діяльності фермерських господарств врегульований спеціальним нормативно-правовим актом аграрного права – Законом України «Про фермерські господарства».

Згідно з п.2 Прикінцевих положень Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо державної реєстрації суб'єктів підприємницької діяльності» від 21.09.2000р. № 1987-III (зі змінами та доповненнями) суб'єкти підприємницької діяльності, створені в організаційних формах, не передбачених законами України, державну реєстрацію яких проведено до набрання чинності вищезазначеним законом, зобов'язані привести організаційну форму у відповідність з вимогами законів України протягом п'яти років після набрання чинності цим законом. При цьому плата за перереєстрацію не справляється.

Однак, враховуючи те, що створення нових сільськогосподарських підприємств у вищезгаданих організаційно-правових формах заборонено і не всі діючі з них на сьогоднішній день пройшли процедуру перереєстрації, дивною є статистична інформація щодо них, відповідно до якої кількість таких суб'єктів господарювання в деяких областях України з кожним роком збільшується.

Висновки. Отже, організаційно-правова форма господарювання – це визначений законом порядок організації та діяльності юридичної особи, який характеризує особливості її суб'єктного складу, форми власності, порядок створення і припинення, спосіб формування статутного фонду, майнову відповідальність її учасників та інші організаційні та правові ознаки.

Підприємці не є організаційно-правовою формою господарювання за відсутності організаційної єдності, тому створюються та діють лише юридичні особи у певній організаційно-правовій формі.

Сільськогосподарські товаровиробники створюються не у всіх організаційно-правових формах господарювання, передбачених чинним законодавством.

Юридично некоректною є норма ст.63 Господарського кодексу України, у якій серед видів підприємств зазначені підприємства змішаної та колективної форми власності, оскільки таких легальних форм власності у цивільному законодавстві не передбачено. Таким чином, необхідно уніфікувати положення нормативно-правових актів щодо правового регулювання створення та діяльності всіх суб'єктів агрогосподарювання. Доцільно передбачити в єдиному нормативно-правовому акті основні організаційно-правові форми сільськогосподарських підприємств, виділити їх юридичні ознаки, спільні та відмінні риси. Таким загальним джерелом може стати Аграрний кодекс України або спеціальний закон «Про сільськогосподарських товаровиробників».

ЛІТЕРАТУРА

1. Малеин Н. С. Развитие советского гражданского права на современном этапе / [Малеин Н. С., Мозолин В. П. и др.] ; отв. ред. В. П. Мозолин. – М. : Наука, 1986. – 267с.
2. Кучеренко І. М. Організаційно-правові форми юридичних осіб приватного права монографія / Кучеренко І. М. – К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2004. – 328 с.
3. Севрюкова І. Про правовий статус спільних підприємств / І. Севрюкова // Право України. – 1993. – № 3. – С. 7– 9.
4. Жилинський С. Э. Правовая основа предпринимательской деятельности. Предпринимательское право : курс лекций. / С. Э. Жилинський. – М. : Норма, 2001. – 672с.
5. Воронюк О. О. Юридична особа як нормативна конструкція // Форум права. –2008. – № 1. – С. 77–85 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/FP/2008-1/08voojnk.pdf>
6. Аграрне право України : підручник / за ред. О. О. Погрібного. – К. : Істина, 2007. – 448с.
7. Щербина В. С. Господарське право :підручник / В. С. Щербина. – 3-тє вид., перероб. і допов. – К. : Юрінком Інтер, 2006. – 656 с.

АСПЕКТИ АНАЛІЗУ ВПЛИВУ СТРУКТУРИ ПЕРСОНАЛУ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

В.Е. Касарига, студентка

Науковий керівник: д.е.н., доцент Клочан В.В.

Миколаївський національний аграрний університет

У статті розглянуто основні показники та існуючі методи оцінювання ефективності управління діяльністю підприємством.

Ключові слова: ефективність, методика оцінки, внутрішня ефективність управління, оцінювання ефективності управління, продуктивність праці, результативність.

Постановка проблеми. Управління - одна з найважливіших сфер людської діяльності. Успішна робота підприємств, громадських організацій і держави найчастіше пояснюється хорошим чи ефективним управлінням. В нинішніх умовах конкуренції на внутрішньому й зовнішньому ринках великого значення набуває підвищення ефективності діяльності підприємств. Ефективність є однією з головних характеристик результативності управління діяльністю підприємства, що зумовлює необхідність її детального вивчення. Забезпечення ефективності наряду пов'язано з його оцінюванням. Достатня забезпеченість підприємств потрібними трудовими ресурсами, їхнє раціональне використання, високий рівень продуктивності праці мають велике значення для підвищення ефективності функціонування будь-якого підприємства.

Вчасно отримати інформацію про недоліки у роботі працівників, втрати робочого часу, погіршення продуктивності праці, виявити причини та визначити заходи щодо їх усунення дозволяє система аналізу. Першочергове значення має не стільки помилки персоналу чи помилки в його структурі, чисельність персоналу, скільки якість працівників, яка характеризується кваліфікаційною, освітньою, професійно-посадовою, віковою структурою. Будь-які заходи щодо підвищення ефективності підприємств неможливі без відповідного менеджменту персоналу.

Менеджмент - особливий фактор підприємницької діяльності, який пов'язує всі інші фактори між собою. Його завдання - перетворити неорганізований натовп в ефективну і цілеспрямовану групу [3]. Призначення менеджменту – передбачати кризи, організовувати роботу персоналу, розпоряджатися, координувати і контролювати [1] діяльність організації.

Аналіз досліджень і публікацій. Окремі теоретико-методологічні аспекти

ефективності використання трудових ресурсів висвітлені у роботах таких вітчизняних і зарубіжних вчених, як Д. Богиня, М. Болюх, М. Горбатов, О. Грішнова, А. Линенко, Н. Шульга, Л. Чернелевський, В. Колот, С. Пилипенко, Т. Мельник, А. Амосов, Ю. Куценко, М.Армстронг, М.Спенс та ін. Проблемам оцінювання ефективності управління діяльністю підприємства присвячені роботи багатьох вітчизняних та зарубіжних учених. Серед них найцікавішими є роботи З. П. Румянцевой, Дж. К. Лафти, А. Н. Тіщенко, Н. А. Кизіма, Я. В. Догадайло, Р. С. Каплана, Д. П. Нортон, І. І. Мазура, В. Д. Шапіро, Н. Г. Ольдерогге.

Враховуючи це та той факт, що питання підвищення ефективності та продуктивності праці тісно пов'язане з нагальною проблемою сьогодення – забезпечення сталого економічного розвитку України, управлінню продуктивністю у сфері виробництва присвячено багато робіт вітчизняних учених, таких як: П.Буряк, М.Григор'єва, О.Грішнова, А.Калина, С.Калініна, Б.Карпінський, Н.Лук'янченко, Н.Єсінова та ін.

У закордонній науковій думці (А. Томпсон, А. Стрикленд, Дж. Обер-Кріє, П. Дженстер, Д. Хассі, Р. Лонг, М. Пул та ін.) та практичній діяльності питання вдосконалення структури персоналу за різними класифікаційними ознаками розглядаються як такі, що мають велике значення в плані отримання фірмами конкурентних переваг.

Постановка завдання. Метою статті є розгляд теоретико-методичних основ аналізу ефективності використання трудових ресурсів на підприємстві. Для досягнення цієї мети необхідно вирішити наступні завдання:

- розглянути поняття сутності “структура персоналу підприємства”, визначено її роль в забезпеченні ефективності діяльності підприємства;
- визначити фактори, які визначають ступінь впливу структури персоналу на ефективність діяльності підприємства;
- проаналізувати існуючі методи оцінювання ефективності управління підприємством.

Виклад основного матеріалу дослідження. Персонал підприємства є одним з ключових факторів виробництва. Наскільки б не було механізовано та автоматизовано виробничу діяльність, але без людини функціонування будь-якої техніки не є можливим. Складно було б уявити підприємство без управлінського персоналу, навіть за умови стрімкого розвитку технологій і створення штучного інтелекту. Разом з тим, управлінська діяльність з плином часу має тенденцію до ускладнення, що пов'язано з інтеграційними процесами в економіці, високим рівнем конкуренції на ринку, швидким

розвитком науки та техніки, великими обсягами інформації тощо.

Структура персоналу підприємства характеризується співвідношенням між окремими групами персоналу відповідно до різних класифікаційних його ознак. Найважливішими класифікаційними ознаками є категорія групи робітників (основні, допоміжні), кваліфікація, вік, стать, ступінь механізації праці, стаж роботи, професія, спеціальність і т. ін.

Структура персоналу підприємства є його якісною характеристикою. Найважливішими показниками структури персоналу є співвідношення між його категоріями, між основними і допоміжними робітниками, частка висококваліфікованих і кваліфікованих робітників у загальній чисельності працівників, а також співвідношення між робітниками, зайнятими механізованою, автоматизованою і немеханізованою працею, в тому числі важкою фізичною і шкідливою працею.

Найбільшу частку (більше ніж 82%) в складі промислово-виробничого персоналу підприємств України займають робітники, інші категорії — керівники, спеціалісти і службовці займають менше ніж 18 %.

Структура персоналу підприємства не постійна. В умовах техніко-технологічного оновлення виробництва в різних галузях промисловості змінюється характер праці. Праця стає складнішою, підвищується її змістовність, у ній зростають творчі елементи. У зв'язку з цим проходять зміни в структурі персоналу, зокрема робітників:

- з'являються нові професії на основі сучасної техніки;
- із заміною застарілих технологій ліквідуються традиційні професії і формуються професії широкого профілю.

Структура персоналу підприємств потребує подальшого поліпшення. Зокрема, необхідно збільшувати частку кваліфікованих і висококваліфікованих робітників у загальній їх чисельності, зменшувати частку робітників, зайнятих на немеханізованих (ручних) операціях, на роботах з важкими і шкідливими умовами праці. Одним із основних шляхів вирішення цього завдання є скорочення чисельності робітників, зайнятих на завантажувально-розвантажувальних, складських, транспортних операціях, частка яких на багатьох підприємствах ще велика через недостатній рівень механізації цих операцій.

Найсуттєвішими факторами удосконалення структури персоналу підприємств є інноваційний характер виробництва, впровадження принципово нової техніки і технології, пріоритетність якості продукції, що збільшує попит на кваліфіковану робочу силу, потребує збільшення частки розумової праці, фахівців з вищою

освітою [1].

Ефективність праці – це співвідношення між результативністю праці та величиною витрат (у тому числі ступенем раціонального використання ресурсів), що виражається у досягненні максимального ефекту за мінімальних витрат. Ефективність праці є багатоаспектною економічною категорією, кожен з аспектів якої розкриває окремі її сутнісні сторони і виражається у менш місткій категорії. Такими категоріями є продуктивність, якість, результативність праці тощо.

Ефективність у широкому розумінні – це загальна результативність людської діяльності. Основними показниками, які характеризують ефективність використання трудових ресурсів є дані про чисельність персоналу різних категорій і професій, його кваліфікацію й освітній рівень, про витрати робочого часу, кількість виробленої продукції чи виконаних робіт, а також дані про рух особового складу підприємства [2].

Для оцінювання трудових ресурсів використовується інформація оперативної і бухгалтерської звітностей, дані табельного обліку, первинних документів, матеріали хронометражу і фотографій робочого дня, позаоблікові матеріали (протоколи виробничих нарад, документи бюро економічного аналізу тощо).

Управління продуктивністю праці як складова процесу управління охоплює планування, організацію, керівництво, контроль і регулювання, які засновані на співвідношенні кількості продукції, що випускається виробничою системою, та витрат на виготовлення цієї продукції. Цей процес такий же важливий, як і інші контрольні функції.

Управління продуктивністю вимагає ефективних контактів і розуміння ролі різних служб у створенні обсягів виробництва.

Зростання продуктивності праці має велике господарське значення, оскільки підвищення ефективності використання трудових ресурсів сприяє збільшенню обсягу випуску і реалізації продукції, зниженню собівартості продукції та її ціни, підвищенню конкурентоспроможності продукції на ринку, збільшенню прибутків і відрахувань у бюджет та фонди, зміцненню фінансового стану підприємства, забезпечує формуванню іміджу підприємства, дозволяє виявити основні фактори впливу на будь-яке суспільство для забезпечення нормального рівня своєї життєдіяльності здійснює безліч видів конкретної праці.

Якщо ефективність характеризує співвідношення результатів і витрат із кількісної сторони, то їх якісна сторона характеризується поняттям "якість праці". Якість праці, як характеристика ефективності, розглядається з точки зору двох критеріїв: результативності витрат і економічності витрат.

Під результативністю витрат розуміється ступень досягнення заданої цілі: в даному випадку — забезпечення конкурентоспроможності продукції високої якості, виконуваних робіт, послуг за всією сукупністю споживацьких властивостей (понад тих вимог, які враховані в оцінці продуктивності праці).

Економічність витрат визначається інтенсивністю праці та продуктивністю використання речових ресурсів. Інтенсивність праці — це ступень її напруженості в процесі виробництва, яка вимірюється витратами фізичної та нервової енергії людини в одиницю часу.

Для оцінки ефективності і продуктивності діяльності з управління персоналом можуть застосовуватись різні методи, а саме: використання інформаційних систем з управління людськими ресурсами, опитування думок, співставлення.

Досить поширеною можна вважати коефіцієнтну методику оцінки трудового потенціалу підприємства, яка по своїй суті є гібридом витратних та порівняльних підходів до оцінки. Всі коефіцієнти даної методики інтегруються у такі групи:

- показники професійної компетентності;
- показники творчої активності;
- показники кількості, якості та оперативності виконаних робіт;
- показники трудової дисципліни;
- показники колективної роботи тощо.

Методи визначення продуктивності праці класифікують відповідно до способів вираження виробленої продукції. Продуктивність праці визначається натуральним, трудовим і вартісним методами.

Натуральні показники відображають вироблену продукцію у штуках, метрах, кубометрах тощо або в у мовно-натуральних одиницях, що припадають на одного середньооблікового працівника за певний період. Трудовий метод найчастіше використовується на робочих місцях, у бригадах, на виробничих ділянках і в цехах. Суть його полягає у тому, що обсяг продукції оцінюють в одиницях нормованого робочого часу (нормо-годинах), після чого відносять до фактично відпрацьованого часу. Вартісні показники продуктивності праці характеризують вартість продукції, випущеної підприємством протягом певного періоду, що припадає на одного середньооблікового працівника промислово-виробничого персоналу [3].

Визначивши, що ефективність діяльності підприємства на пряму залежить від його структури персоналу (через продуктивність праці), слід зазначити, що не менш етапом використання трудових ресурсів є підрахунок виявлених резервів підвищення ефективності та розробка заходів щодо їх використання. Серед резервів ефективності

трудових ресурсів доцільно виділити екстенсивні (ліквідацію понадпланових втрат робочого часу, усунення браку та відхилень від нормальних умов праці) та інтенсивні (забезпечення виконання норм виробітку усіма робітниками-відрядниками та здійснення нереалізованих організаційно-технічних заходів).

Для виявлення внутрішніх резервів можна застосовувати комп'ютерні технології, які забезпечують швидке отримання відповідної інформації. При цьому результатна інформація може подаватися у вигляді даних про невикористані резерви та способи їх мобілізації або у вигляді даних про недоліки в роботі і відповідних винуватців. За допомогою обчислювальної техніки керівники різних рівнів можуть здійснювати власний оперативний аналіз, вести реєстрацію найважливіших процесів, операцій та розрахунків, планувати відповідні заходи щодо покращення трудових показників.

Висновки. Проаналізувавши вищезазначене, слід зауважити, що ефективність у широкому розумінні – це загальна результативність людської діяльності, а структура персоналу – це сукупність окремих груп працівників, які об'єднані за певною ознакою. Але незалежно від методів та показників, що будуть використовуватись для оцінки персоналу підприємства, основним об'єктом оцінки виступає працівник – як окрема ланка підприємства, уявлення про якого складається з кількісних, професійно-кваліфікаційних, організаційних і соціально-психологічних показників і характеристик, що дозволяють оцінити адекватність кадрового потенціалу підприємства його завданням. Основними показниками, які характеризують ефективність використання трудових ресурсів є дані про чисельність персоналу різних категорій і професій, його кваліфікацію й освітній рівень, про витрати робочого часу, кількість виробленої продукції чи виконаних робіт, а також дані про рух особового складу підприємства. Оцінка впливу структури персоналу на ефективність діяльністю підприємства визначається за натуральними, вартісними та трудовими методами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Как оценить эффективность работы компании [Электронный ресурс]. – 2011. – Режим доступа: <http://www.iteam.ru>
2. Показатели эффективности деятельности фирм [Электронный ресурс]. – 2011. – Режим доступа: <http://www.bibliotekar.ru>
3. Шульга Н. Аналіз ефективності використання трудових ресурсів у системі управління діяльністю автотранспортних підприємств [Текст] / Н. Шульга // Наукові записки: зб. наук. праць кафедри економічного аналізу ТНЕУ. – Тернопіль: Економічна думка. – 2006. – Вип.16. – С. 293-294.

ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА ФОРМУВАННЯ КАДРОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ В АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Ю. Ю. Коваленко, магістр

Науковий керівник: к.е.н., асистент Максименко А. Г.

Миколаївський національний аграрний університет

Розглянуто в статті важливість ефективного формування кадрового потенціалу в аграрних підприємствах. Цей процес є надзвичайно важливою складовою процесу вдосконалення управління в організації. Встановлено, що одним із найголовніших факторів, що впливають на формування кадрового потенціалу є те, що не на всіх українських підприємствах розуміють значущість розвитку кадрового потенціалу, але провідні світові корпорації вже визнали, що єдина стійка конкурентна перевага, яку підприємство буде мати в майбутньому – це її люди.

Ключові слова: кадровий потенціал, кадри, персонал, кількісна складова, якісна складова, формування кадрового потенціалу, трудові ресурси.

Постановка проблеми. Протягом багатьох років людському чинникові в бізнесі надавалася другорядна роль, підпорядкована фінансовим і виробничим завданням підприємства. З розвитком глобальних процесів підвищується значимість кадрового потенціалу як засобу забезпечення стратегічного розвитку аграрних підприємств.

Формування кадрового потенціалу підприємства є надзвичайно важливою складовою процесу вдосконалення управління в організації. Складність і важливість цього процесу з особливою гостротою проявляється в галузі сільського господарства, що пояснюється цілою низкою причин. По-перше, формування кадрового потенціалу є надзвичайно багатовекторним процесом, так як включає ряд складних і різних за технологією виконання дій: визначення потреби в трудових ресурсах, планування трудових ресурсів, добір і розстановка персоналу, розробка системи оплати та мотивації праці, професійна орієнтація, адаптація і навчання персоналу, оцінювання результатів трудової діяльності працівників. По-друге, значна частина складових процесу управління персоналом не мають стандартної процедури виконання, що обумовлене характером соціальної взаємодії учасників такого процесу. По-третє, соціально-економічні особливості функціонування сільського господарства в умовах становлення ринкових відносин надзвичайно ускладнюють процес управління персоналом.

Важливим напрямком досліджень щодо вдосконалення процедури формування кадрового потенціалу сільськогосподарських підприємств є пошук шляхів формалізації добору і оцінки персоналу, з одного боку, та диференціація підходів в залежності від посади та очікувань роботодавця, з іншого.

Аналіз останніх досліджень і публікацій: Проблема формування кадрового потенціалу досліджується багатьма вітчизняними і зарубіжними вченими. Результати досліджень з цього питання викладено в працях О.А. Богуцького, А.І. Кочеткової, І.С. Кравченко, О.І. Ларічева, Д.П. Мельничука, С.І. Самигіна, Б.Ю. Сербівського, Ф.І. Хмеля, М.В. Семиткіна, В.Л. Смолюк, В.О. Горбунов, Краснокутською Н.В. та інших. Проте, можна стверджувати, що це питання досліджене недостатньо, що пояснюється його відносною новизною у зв'язку із трансформацією сільського господарства до умов ринкової економіки та складністю дослідження як проблеми, що належить не лише до сфери менеджменту, а й психології.

Постановка завдання. Метою статті є розгляд важливості ефективного формування кадрового потенціалу в аграрних підприємствах. Цей процес є надзвичайно важливою складовою процесу вдосконалення управління в організації. Встановлено, що одним із найголовніших факторів, що впливають на формування кадрового потенціалу є те, що не на всіх українських підприємствах розуміють значущість розвитку кадрового потенціалу, але провідні світові корпорації вже визнали, що єдина стійка конкурентна перевага, яку підприємство буде мати в майбутньому – це її люди.

Викладення основного матеріалу дослідження. Кадровий потенціал - це кількісна та якісна характеристика персоналу як одного з видів ресурсів, його умінь і практичні навички можуть бути використані у визначений відрізок часу для підвищення ефективності за різними напрямками діяльності відповідно до покладених функцій і спрямовані на досягнення цілей перспективного розвитку [2].

Кадровий потенціал – це трудові можливості підприємства, здатність персоналу до генерування ідей, створення нової продукції, його освітній, кваліфікаційний рівень, психофізіологічні характеристики і мотиваційний потенціал [3].

Однією з проблем формування ефективного кадрового потенціалу в Україні є те, що не на всіх українських підприємствах розуміють значущість розвитку кадрового потенціалу, але провідні світові корпорації вже визнали, що єдина стійка конкурентна перевага, яку підприємство буде мати в майбутньому – це її люди.

Значні недоліки в управлінні персоналом на сучасному етапі розвитку зумовлені швидкими змінами як зовнішнього, так і внутрішнього середовища. В цьому аспекті

можна виділити використання теорії кризового менеджменту в теорії та організації управління персоналом, знання та застосування якої можуть у значній мірі сприяти розвитку людського потенціалу, державного апарату, забезпечувати швидке прийняття ефективних рішень як основи стабільного безпечного розвитку держави.

За Краснокутською Н.В. кадровий потенціал організації повністю ототожнюється з творчим і являє собою сукупність знань, здібностей, навичок, особистої майстерності, системного мислення спеціалістів, які провадять господарську діяльність, їх творчі новаторські здібності і є базою забезпечення її інноваційного лідерства і конкурентоспроможності на ринку [5, стр. 135].

Керування формуванням кадрового потенціалу реалізується через систему його оцінки, яка є одним з ключових елементів системи управління персоналом. Оцінка трудового потенціалу важлива, тому що вона дозволяє визначити відповідність характеристик людини вимогам робочого місця, встановити його професійну здатність й майбутню службову кар'єру. Вона тісно пов'язана практично з усіма основними напрямками в сфері кадрового менеджменту: при підборі й розміщенні кадрів, просуваннях працівників, навчанні й створенні резерву на керівну роботу. Об'єктивна, побудована на науковій основі оцінка являє собою певну систему, яка дозволяє виконати регулятивну і контрольну функції щодо персоналу підприємства.

Така система підвищує ефективність управління персоналом через наступні фактори:

- позитивна дія на мотивацію працівників: зворотний зв'язок благотворно впливає на мотивацію працівників, дозволяє їм скорегувати свою поведінку на робочому місці й домогтися підвищення якості й продуктивності праці;
- планування професійної освіти: оцінка потенціалу дає можливість виявити недоліки в кваліфікаційному рівні кожного працівника й передбачити міри щодо їх виправлення;
- планування професійного розвитку й кар'єри: оцінка трудового потенціалу виявляє слабкі й сильні професійні якості працівників, що дозволяє якісно підготувати індивідуальні плани розвитку й ефективно спланувати кар'єру;
- прийняття рішень щодо звільнення або просування: регулярна й систематична оцінка кадрового потенціалу дозволяє приймати обґрунтовані рішення щодо оптимального використання персоналу.

Основою кадрового потенціалу є його структура. Вихідна база щодо вибору структури – це характер виконуваних робіт й вимоги до ефективного їх виконання. Тому розгляд проблеми структури властивостей та якостей, якими має володіти

працівник, знаходяться в тісному зв'язку з встановленням особливостей його діяльності. Встановлення цих особливостей проводиться за допомогою моделювання професійної діяльності й являє собою процес синтезу аналітичних одиниць спеціальності й формування ідеальної або реальної моделі даної діяльності. Цей процес є формою описання професійних стандартів для виконавців й управлінських стандартів для керівників, в яких вказуються оптимальні вимоги щодо всіх компонентів трудового потенціалу й критерії оцінок. Тут же відображаються й вимоги до результатів трудової діяльності.

Структура кадрового потенціалу складається з двох основних складових: кількісної та якісної [1].

Під якісною складовою працівника слід розуміти психологічні, соціально-психологічні й психофізіологічні характеристики, які притаманні тільки конкретній людині й характеризують його нахили, здібності до певного виду виробничої діяльності, спрямованість особистості. Ця, на перший погляд проста, група показників пов'язана з великими проблемами при їх доборі, формулюванні й обліку. Це обумовлено широким спектром особистісних якостей, значним суб'єктивізмом при їх сприйнятті й збільшеною ймовірністю порушення правил вибору критеріїв. На практиці використовується декілька сотень особистісних якостей й ознак. В умовах виробничої діяльності використання всього спектру особистісних показників недоцільно [1].

Кількісна складова кадрового потенціалу вимірюється такими показниками як: облікова, явочна й середньооблікова чисельність працівників.

Облікова чисельність працівників підприємств - це чисельність працівників облікового складу на певну дату з урахуванням прийнятих і звільнених на цей день працівників.

Явочна чисельність - це кількість працівників облікового складу, які з'являються на роботу без урахування тих, що перебувають у відпустці, у відрядженні або хворіють.

Середньооблікова чисельність працівників визначається шляхом ділення суми значень облікового складу за місяць на кількість календарних днів, включаючи святкові й вихідні дні.

Кількісна характеристика персоналу може бути вираженою і фондом ресурсів праці (Фрп) (у людино-днях чи людино-годинах), який визначається шляхом множення середньоспискової чисельності працівників (Чсп) на середню тривалість робочого дня (ТРД) [6].

За дослідженнями вчених складові кадрового потенціалу працівника виглядають таким чином:

1. М.В. Семикіна: здоров'я, освіта, інтелектуальні здібності і нахили, рівень культури і трудовий менталітет, рівень кваліфікації, професійний досвід і навички, рівень компетенції, стан мотивації до трудової діяльності, здатність до інтенсивної трудової діяльності, організованість, трудова активність, мобільність, здатність до навчання і перенавчання, здатність до розробки і впровадження інновацій та прояву творчості ;

2. В.Л. Смолюк: потенціали фізичний (стать, вік, стан здоров'я, працездатність тощо), соціально-психологічний (тип, риси характеру, емоції, почуття, активність, комунікабельність, дисциплінованість тощо), інтелектуальний (пізнавальні здібності, аналітичне мислення тощо), кваліфікаційний (освіта, професійна підготовка тощо), культурно-моральний (моральні орієнтири, загальна культура тощо), інноваційний (креативні здібності, ініціатива, здатність до висування ідей тощо);

3. В.О. Горбунов: здібності і бажання до праці, стан здоров'я, тип нервової системи, обсяг загальних та спеціальних знань людини, її трудових навичок та вмінь, здатність до певного виду діяльності, рівень свідомості, відповідальності, інтересів, потреб.

Модель компетенції - інструмент управління людськими ресурсами.

Пітер Друкер вважає, що 3 з 10 рішень про наймання працівників є помилкові. Причини прості: при підборі важко оцінити рівень компетентності фахівця, правильно розставити пріоритети в критеріях вибору. Навіть якщо вдається вибрати кращого фахівця в даній галузі, він все ж може виявитися неефективним: не адаптуватися до умов сформованої корпоративної культури, системі мотивації, стилю керівництва. Якщо керівник прагне набрати команду під себе, у відповідності зі своїм стилем керівництва, то його підстерігає інша проблема. У такій команді йому зручно працювати, але його «двійники» повторюють не тільки його успішні рішення, але і обмеження. Щоб забезпечити єдину та об'єктивну систему підбору, просування, оцінки і мотивації фахівців, компанії використовують моделі компетенції.

Компетенції - це характеристики, завдяки яким досягається висока результативність у тій чи іншій діяльності. У них інтегровані уміння, особистісні характеристики, мотивація. Головна їх особливість - вони проявляються в поведінці, і тому легко піддаються вимірюванню [5].

Модель компетенції - це перелік компетенції з конкретними показниками їх проявів у професійній діяльності. У модель включаються компетенції, найбільш

важливі для компанії на цьому етапі її розвитку. Ефективна модель передбачає розробку профілів компетенції - наборів компетенції для різних рівнів менеджменту і напрямків діяльності (наприклад, виробництва, продажів, маркетингу, фінансів тощо). Завдяки моделі компетенції створюється чітко описані очікування від кандидата на певну посаду. Модель компетенції дозволяє довгостроково планувати і прогнозувати необхідні кадрові ресурси, швидко і ефективно формувати кадровий резерв.

Висновки. Проблема кадрового забезпечення сільськогосподарських підприємств є надзвичайно гострою. В процесі добору і оцінки управлінського персоналу аграрних підприємств важливим і перспективним напрямом є застосування моделей компетенцій. Моделі компетенцій повинні оцінювати такі ролі керівника в процесі управління соціально - економічною системою: міжособистісні ролі, інформаційні ролі, ролі, які пов'язані з прийняттям управлінських рішень. Враховуючи широкий перелік вимог, який висувається до сучасного менеджера, перелік таких вимог та критерії їх оцінки повинні бути достатньо формалізованими і, водночас, диференційованими. Це дасть можливість найбільш точно оцінити персонал, здійснити його раціональний добір і розстановку. Виконання цих завдань можливе шляхом використання моделей компетенцій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Солодов В.Е. Оценка трудового потенциала работников / В.Е. Солодов // Тематический сборник научных трудов «Проблемы управления персоналом в организациях». – М.: ГУУ, 2001. – 126 с.
2. Г.М. Басько. Структура компонентів кадрового потенціалу підприємства / Г.М. Басько // Економіка & держава – 2007 – №2, 81 – 83 с.
3. Кочеткова А.І. Основи управління персоналом / А.І. Кочеткова – М. : ТЕИС, 2000. – 88 с.
4. Мельничук Д.П. Критеріальний та інтуїтивний підходи в управління добором керівних кадрів / Д.П. Мельничук // Вісник Житомирського державного технологічного університету. Економічні науки. Ч.П. – Житомир: ЖДТУ, 2005. – №1(31). – 174–180 с.
5. Краснокутська Н.В. Інноваційний менеджмент: Навчальний посібник / Н.В. Краснокутська. – К. : КНЕУ, 2003. – 135 с.
6. Семикіна М.В. Мотиваційні умови розвитку праці в умовах конкурентного середовища / М.В. Семикіна // Регіональні перспективи. – 2002. – № 3 – 4. – 234 – 236 с.

ВПЛИВ СТИЛЮ КЕРІВНИЦТВА НА ЕФЕКТИВНІСТЬ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

О. В. Коврига , студент

Науковий керівник: д.е.н., доцент Клочан В. В.

Миколаївський національний аграрний університет

У статті досліджено вплив керівництва на персонал у системі управління підприємством. Проаналізовано роль стилю керівництва у забезпеченні ефективного функціонування організації. Особлива увага звертається на взаємовідносини керівництва та підлеглого, керівництва та колективу, оскільки керівництво є сполучною ланкою і пронизує всі управлінські процеси на підприємстві. Наводяться результати дослідження щодо чинників, які впливають на вибір стилю керівництва. Описано переваги та недоліки різних стилів управління. Розглядається проблема визначення ціннісних орієнтацій у формуванні ефективних управлінських якостей керівництва.

Ключові слова: стиль керівництва, стиль лідерства, метод керівництва, лідерство, управління.

Постановка завдання. Визначити стилі керівництва в системі управління персоналом на підприємстві та обґрунтувати їх вплив і роль на ефективність функціонування організації.

Постановка проблеми. Функціонування підприємства залежить від ефективної управлінської діяльності, тому роль керівника в організації є надзвичайно важливою. Уміння та бажання керівництва створити сприятливий соціально-психологічний клімат в колективі, застосувати потрібні управлінські методи, вирішувати конфліктні ситуації - все це залежить від обраного стилю керівництва і впливає на результативність роботи підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Широке коло питань, пов'язаних із визначенням природи керівництва та лідерства розглянуто в працях вітчизняних та зарубіжних вчених. Серед них роботи таких дослідників як Р. Блейк, В. Гладунський, А. Гончаров, О. Донченко, О. Кузьмін, К. Левін, Д. МакГрегор, В.Терещенко, в яких науковці розкривають сутність поняття «стиль керівництва», види «стилів керівництва», підходи щодо їх вибору.

Виклад основного матеріалу дослідження. У процесі розвитку менеджменту ведуться дискусії щодо визначення суті керівництва та лідерства. Американські вчені дотримуються думки, що кожен керівник вже є лідером. В українській літературі по менеджменту персоналу ці два поняття обґрунтовано розрізняють. Більшість людей не помічають відмінностей між поняттями «лідерство», «керівництво» та «влада» і вважають, що, перебуваючи на керівній посаді, менеджер автоматично має владу над підлеглими і є лідером колективу [1,с.49].

Аналіз літературних джерел свідчить про те, що у визначеннях зарубіжних вчених немає диференціації понять «лідер» і «керівник», стиль і метод керівництва існують у певній єдності. Підходи, щодо визначення поняття «стиль керівництва» наведені у табл. 1.

Таблиця 1.

Визначення поняття «стиль керівництва» різних авторів

Трактування	Автор, джерело
Відносно стійка система способів, методів і форм практичної діяльності менеджера.	Дідковська Л.Г., П.Г.Гордієнко. Менеджмент: навч.пос. – К.: Алерта, КНТ, 2007.
Прояв певних особистих якостей керівника у його стосунках із підлеглими, способах розв’язання виробничих та інших проблем.	Економічна енциклопедія, том 3 / Під ред. А.Гаврилишина та ін. – К.:Академія, 2002

Формально це так, однак на практиці співвідношення цих трьох складових частин управлінського впливу надзвичайно різноманітне, оскільки воно формується під впливом багатьох чинників, до яких належать тип організації, її масштаби, напрям діяльності, місце в ієрархії управління, особистісні риси керівника та інше. Величезний вплив на якість міжособистісних відносин в колективі працівників відіграє особистість керівника та його стиль керування.

Особливе значення має здатність розуміти своїх підлеглих, терпимість, прийняття різних цінностей, переконань і поглядів. Практика доводить, що ефективність управлінської поведінки обумовлена стилем керування, якому віддають перевагу для роботи з співробітниками. Спосіб за допомогою якого управляють людьми має велике значення на ефективність роботи підлеглих та керівництва [7, с. 67]. Слід зауважити, що ефективний менеджер це той, хто дає своїм підлеглим почуття сили, замість слабкості, дозволяє співробітникам відчувати відповідальність за свою поведінку, володарює і контролює над ними.

Стиль управління є другим важливим компонентом після мотивації для здійснення певної діяльності. Метод управління має велику мотиваційну роль. Разом з іншими

мотиваціями суттєво впливає на відносини та поведінку співробітників, і в кінцевому результаті ефективність управління. На практиці можна вирізнити потенційний і реальний стиль керування [4, с. 89].

- Потенційний стиль управління - це сукупність методів і прийомів, які, на його думку повинні використовуватися для найбільш ефективної ролі керівника;
- Фактичний стиль управління - це система методів і прийомів для впливу на підлеглих, які фактично використовуються у зв'язку з поставленою метою, а також умови, при яких бажання і цілі доходять до їх реалізації.

Автократичний стиль - це стиль, який має свої витоки в теорії «Х» МакГрегора і заснований на припущенні, що середня людина має хитке ставлення до роботи, як правило, ухиляється від обов'язків і відповідальності, прагне звести до мінімуму зусилля, не є самодостатнім і не дуже творчим [3,с.52]. Відповідно до цієї точки зору, керівник повинен бути суворий і владний, для мобілізації людей до роботи. Дослідження в галузі соціальної психології показують, що в групах під авторитарним керівництвом продуктивність праці досить висока, а також термін виконання завдань короткий. Але це тимчасовий ефект, короткостроковий. У довгостроковій перспективі групи розбиті, відбувається зниження довіри та емоційного зв'язку між її членами [5, с. 204]. В групах мало узгодженості, в результаті чого знижується командна співпраця між працівниками. Існує брак позитивної мотивації до праці, а також підвищується загроза конфлікту. Авторитарний стиль управління виправданий в цих сферах діяльності або ситуаціях, в яких існує абсолютна слухняність та необхідність виконання завдань (наприклад, національна оборона, під час стихійних лих), при яких, прийняття рішень належить кваліфікованому керівнику, який бере на себе повну відповідальність [4, с. 87].

На відміну від автократичного, демократичний стиль має свої витоки в теорії "Y" МакГрегора і заснований на припущенні, що працівник готовий посвятити свої знання й енергію для цілей, які він вважає своїми, і при відповідних умовах може відповідально і творчо вирішувати проблеми організації.

Керівник встановлює мету дії, в результаті чого працівникам надається можливість свободи дій у виборі шляхів реалізації цих завдань. Це створює сприятливі умови для вираження власної ініціативи. Крім того, розвивається почуття відповідальності за частину роботи. Керування в демократичному стилі характеризується довірою, дякуючи чому підвищується загальна задоволеність персоналу зробленою роботою, а також дух (запал) співробітників і авторитет керівника.

Керівника-демократа можна визначити за характерною поведінкою [5, с.85]:

- Пояснює робочій групі свої наміри і поведінку;
- Намагається бути схваленим групою до початку впровадження власних ідей;
- Обговорює важливі питання;
- Закликає співробітників, щоб висловили свої ідеї і думки;
- Дозволяє підлеглим працювати таким чином, який вони вважають найкращим;
- Реалізує пропозиції, висунуті співробітниками;
- Стимулює розвиток соціальних і професійних якостей підлеглих;
- Знаходить час, щоб вислухати співробітників.

Реалізація демократичного стилю роботи збільшує мотивацію, і використання певного натиску, створює єдину позитивну соціально-психологічну атмосферу і фокусується на зміцненні особистої зацікавленості в роботі та можливість взяти участь у створенні розробок та реалізації цілей організації.

Перевагами цього стилю управління є: висока ймовірність прийняття правильних рішень, інтеграція всього персоналу, груп з метою створення якісної роботи, повне використання кваліфікації, здібностей та ініціатив працівників, зменшення кількості можливих конфліктів з поточним обміном ідей та спільної оцінки накопичених проблем, задоволення сподівань робітників у боротьбі за підвищення професійного росту та особистих очікувань, підвищення почуття відповідальності індивіда за виконання завдань цілої групи.

До недоліків демократичного стилю відносяться: розтягування часу впровадження в дію мети у зв'язку із зважуванням усіх позицій і поглядів, необхідність використання і досягнення високих соціальних навичок та певних особистих якостей, наявність ризику заходження в безвихідь, або створення хаосу. На відміну від авторитарного та демократичного стилю Вайт і Ліпіт, також описали пасивний стиль (К. Левін називає його привабливим стилем) [6, с.115]. Він характеризується нездатністю керівника до виконання влади. Його реакції відбуваються тільки тоді, коли обставини змушують його робити це. Керівник дозволяє підлеглим діяти на свій розсуд, але не тому, що довіряє їм, але зі страху важливості і потреби певного рішення і його команди. Існує великий страх перед рідкісними проблемами, тим самим встановлені вимоги нижчі, ніж мали б бути.

У разі відсутності відповіді і певного рішення в той час, створюються відставання. В результаті, керівник є «фіктивною управлінською функцією», ніж реальним лідером. У сучасній організації класичний поділ стилів управління керівників автократи, демократи і пасивний не відповідає дійсності. Поведінка менеджерів може бути

зумовлена певною ситуацією, міжособистісними відносинами, або завданнями, що та ж сама людина може бути, і «самодержець», і «демократ», і «пасивним». Існують також сумніви обґрунтування тези про більшу ефективність організації, якщо домінуючий стиль це стиль управління – демократичний. До уваги потрібно взяти такі аспекти як, розмір організації, характер завдання, реакція організації на зовнішні фактори впливу [1, с. 241]. Більшість сучасних понять, у яких описаний стиль управління акцентують увагу на поведінку керівника та зв'язок його з підлеглими. Працівник по-різному буде працювати і віддаватися роботі, коли його особисті здібності та мотивація буде задоволена, а також інакше коли ситуація буде навпаки.

Висновок. На основі проведеного дослідження можна зробити висновок що керівництво є сполучною функцією менеджменту і пронизує всі управлінські процеси на підприємстві. Методи організації роботи підприємства кожного керівника мають своє поле застосування, свої слабкі і сильні сторони, які можуть проявлятися залежно від ситуації в групі працівників. Керівництво та лідерство є двома відмінними, але взаємодоповнюючими системами, кожна з яких має свої функції та специфіку діяльності, причому обидві є необхідними складовими управління будь-якої організації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кибанов А. Я. Управление персоналом: регламентация труда: Учеб. пособие – 3-е изд., перераб. и доп. / А. Я. Кибанов, Г. А. Мамед-Заде, Т.А.Родкина. – М.: Издательство «Экзамен», 2003. – 480 с.
2. Керівництво організацією: Навч. посібник / О.С.Кузьмін, Н.Т. Мала, О. Г. Мельник, І. С. Процик. – Львів: Вид-во Нац. ун-ту «Львівська політехніка», 2008. – 50 с.
3. Мазур В. А. Порівняльна характеристика систем оплати праці та мотивації за кордоном і на українських підприємствах // Вісник ТАНГ – 2001, С. 179-183.
4. Новіков Г. В. Основи адміністративного менеджменту: Навч. посіб. / Г. В. Новіков, Г. Ф. Сініок, П. В. Круш. –К: «Центр навчальної літератури», 2004. – 560 с.
5. Щекин Г. В. Практическая психология менеджмента / Г. В. Щекин. – К.: Украина, 1994. – 399 с.
6. Przybyła M., Organizacja i zarządzanie. Podstawy wiedzy menedzerskiej, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu, Wrocław, 2003, p. 443.
7. Steinmann H. Schreyogg G., Zarządzanie. Podstawy kierowania przedsiębiorstwem. Koncepcje, funkcje, przykłady, Wydanie trzecie poprawione, Oficyna Wydawnicza Politechniki Wrocławskiej, Wrocław 1998. – s. 553.

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В АГРАРНІЙ СФЕРІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

В.Л. Коляда, магістр

Науковий керівник: к.е.н., асистент Максименко А. Г.

Миколаївський національний аграрний університет

Проаналізовано роль і значення інноваційного розвитку аграрної сфери та їх державного регулювання. Досліджено стан інноваційного розвитку аграрного сектору держави, встановлені проблеми, які гальмують впровадження інновацій у виробничу діяльність та запропоновані шляхи їх вирішення.

Ключові слова: інновації, державне регулювання, аграрне виробництво, сільськогосподарські підприємства.

Постановка проблеми. В сучасних умовах розвитку сільського господарства важливий вплив на його конкурентоспроможність має інноваційний розвиток. Адже використання сучасних інноваційних технологій забезпечує виробництво продукції, що відповідає стандартам якості світових ринків і в свою чергу забезпечує конкурентне становище виробника такої продукції. Але на даний момент становище інновацій в сільському господарстві знаходиться на досить низькому рівні. Це в першу чергу проблема держави, яку необхідно негайно розв'язати. Вирішення такого питання потрібно почати перш за все з законодавчого регулювання, підтримки та контролю.

Світова економіка початку XXI ст. характеризується кардинальними змінами у визначенні напрямів економічного прогресу. Основні акценти сьогодні переміщуються на завдання прискореного інноваційного розвитку, переходу до стратегії економіки, що базується на знаннях. В її основі лежать інтелектуальний капітал, наука, процеси трансферу результатів творчої діяльності у виробництво.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В Україні питанням особливостей розвитку інноваційної діяльності та її державного регулювання останнім часом присвячується досить велика кількість досліджень. Зокрема, Л. Федулова та М. Пашута визначили стан державного регулювання інноваційних процесів та запропонували заходи державної інноваційної політики [1]. Шарко М. наводить визначення національної інноваційної системи та розглядає її структуру, особливості функціонування [2]. У роботі за редакцією О.І. Волкова, М.П. Денисенка проаналізовано сучасний інноваційний потенціал та систему управління інноваціями на

різних рівнях, зокрема - на державному рівні. Водночас у вітчизняних та зарубіжних джерелах не до кінця досліджено питання ефективного державного регулювання інноваційною діяльністю в аграрній сфері, що зумовлює актуальність цього дослідження.

Постановка завдання. Метою статті є визначення особливостей та аналіз перспектив розвитку державного управління та контролю за інноваційною діяльністю в аграрному секторі економіки відповідно до сучасного стану розвитку народного господарства України.

Виклад основного матеріалу дослідження. На сьогоднішній день сільське господарство України є провідною галуззю економіки. Досить значну частину коштів в бюджет нашої держави вносить діяльність АПК. Саме тому інноваційний розвиток аграрного сектору є досить актуальним питанням. Адже при застосуванні інновацій ми зможемо досягти відповідного рівня конкурентоздатності, наповнення бюджету, стійкого економічного зростання, підвищення виробничого та соціального розвитку суспільства, забезпечення економічної безпеки та стабільності.

Але, на жаль, сучасні досягнення України в міжнародному вимірі конкурентоздатності економіки, рівня розвитку і особливо ефективності функціонування національної інноваційної системи є недостатніми для забезпечення сталого розвитку вітчизняної економіки, гарантованої національної безпеки, виходу в найближчій перспективі за рахунок економічного зростання на європейські стандарти життя українських громадян.

Головна проблема впровадження інновацій – це їх управління. Адже успішна науково – технічна діяльність неможлива без системи ефективної державної підтримки та контролю. Необхідність державного регулювання інноваційних процесів зумовлена в першу чергу масштабами фінансових витрат на проведення досліджень і реалізацію їх результатів.

Інноваційна діяльність підприємств на сьогодні здійснюється на базі більше ніж 100 різноманітних нормативно-правових актів, ухвалених за роки незалежності, головним з яких можна виділити Закон України "Про інноваційну діяльність", відповідно до якого, основними принципами державної інноваційної політики є:

- орієнтація на інноваційний шлях розвитку економіки України;
- визначення державних пріоритетів інноваційного розвитку;
- формування нормативно-правової бази у сфері інноваційної діяльності;
- створення умов для збереження, розвитку й використання вітчизняного науково-технічного та інноваційного потенціалу;

- забезпечення взаємодії науки, освіти, виробництва, фінансово-кредитної сфери у розвитку інноваційної діяльності;
- ефективне використання ринкових механізмів для сприяння інноваційній діяльності, підтримка підприємництва у науково-виробничій сфері;
- здійснення заходів на підтримку міжнародної науково-технологічної кооперації, трансферу технологій, захисту вітчизняної продукції на внутрішньому ринку та її просування на зовнішній ринок;
- фінансова підтримка, здійснення сприятливої кредитної, податкової і митної політики у сфері інноваційної діяльності;
- сприяння розвитку інноваційної інфраструктури;
- інформаційне забезпечення суб'єктів інноваційної діяльності;
- підготовка кадрів у сфері інноваційної діяльності [3].

Даний Закон також визначає правові, економічні й організаційні засади державного регулювання інноваційної діяльності в Україні, встановлює форми стимулювання державою інноваційних процесів і спрямований на підтримку розвитку економіки України інноваційним шляхом.

У Законі України «Про пріоритетні напрямки інноваційної діяльності» визначені головні напрямки інноваційного та технологічного розвитку України [4]. Одним із стратегічних визначено біотехнології, високотехнологічний розвиток сільського господарства і переробної галузі. Із середньострокових напрямів – біодобрива, засоби захисту рослин і тварин, обладнання для глибокої переробки рослинної та тваринної продукції, сучасні технології зберігання сільськогосподарської продукції, екологічно чисті харчові продукти та продукти з високими оздоровчими властивостями.

Завдяки даному Закону пропонується розрізняти стратегічні пріоритетні і середньострокові пріоритетні напрямки інноваційної діяльності.

Стратегічні пріоритети інноваційної діяльності будуть реалізовуватися через систему загальнодержавних (національних) програм економічного, наукового, технічного, соціального, національного, культурного середовища. Реалізація середньострокових інноваційних пріоритетів відбувається на конкурсній основі через систему державних програм і державних замовлень. Важливим чинником здійснення ефективної інноваційної діяльності є податкове законодавство. Правове регулювання податкових відносин здійснюється за допомогою загального та спеціального законодавства [4].

Про необхідність та підтримку механізму реалізації інноваційної діяльності в АПК свідчить, також, ряд таких законодавчих актів: Концепція Державної цільової економічної впровадження в агропромисловому комплексі новітніх технологій

виробництва сільськогосподарської продукції на період до 2016 року, Закон України «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України», Закон України «Про основи національної безпеки України», Закон України «Про державну підтримку сільського господарства України» із змінами, Закон України «Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року» та ін.

Також однією важливою проблемою інноваційного розвитку аграрної сфери є недостатнє фінансування. Адже будь який розвиток не можливий без достатнього фінансового забезпечення. Нині ключовою є проблема залучення інвестиційних ресурсів в інноваційний розвиток та їх раціонального використання, і від розв'язання даної проблеми залежать можливості подальшого економічного розвитку аграрного виробництва.

Інвестиційний дефіцит, зумовлений згортанням державної фінансової підтримки сільськогосподарських підприємств, відсутністю розвиненої фінансово – кредитної інфраструктури, зміною домінанта державної аграрної політики, зумовленою вступом України в СОТ, перманентним збільшенням диспаритету цін на промислову та сільськогосподарську продукцію, високим рівнем зношення матеріально-технічної бази аграрного виробництва, низькою інвестиційною привабливістю окремих сегментів аграрної сфери. Все це є фактично основною перешкодою для активізації інноваційного попиту товаровиробників.

Держава створює сприятливі умови для інноваційної діяльності, формуючи єдині цивілізовані правила й механізми, що сприяють розвитку всіх суб'єктів інноваційної сфери.

До основних напрямів державного регулювання інноваційної діяльності належать такі:

- ü Акумуляування фінансових ресурсів на наукові дослідження як за рахунок бюджету, так і шляхом створення спеціальних фондів.
- ü Усебічне сприяння розвитку науки, у тому числі прикладної, і формування малого інноваційного підприємництва.
- ü Координація інноваційної діяльності.
- ü Створення правової бази інноваційних процесів — формування необхідного законодавства.
- ü Підвищення суспільного статусу інноваційної діяльності через заохочення інноваторів, забезпечення їх соціального захисту, пропаганди науково-технічних досягнень [5].

Нині, фактично 50% всіх інноваційних змін на сільськогосподарських підприємствах відбувається за рахунок внутрішнього прибутку. з бюджету держави виділяється близько 12 %, залучення іноземних інвесторів 18% кредити 10%. Відбувається поступове збільшення грошових коштів, але необхідний, все сторонній контроль за ними, відсутній. На сьогодні існує ряд державних органів, законів та постанов, які контролюють використання коштів. Проте їх вплив недостатній.

Також, однією з важливих проблем постає відсутність інформації що до інновацій. Виникає необхідність у створенні інформаційно – консультаційних служб.

З огляду на особливості України, нам представляється доцільним організація інформаційно-консультаційної служби на базі науково-дослідних і освітніх установ, а також при управліннях сільського господарства. При цьому основне фінансування на початковому етапі має бути з бюджету, з поступовим впровадженням платних послуг. Така практика використовується в розвинутих країнах та має досить позитивні результати.

Висновки. Держава як організатор і координатор структурних зрушень має створювати умови для активізації національного науково-технічного потенціалу й інноваційної діяльності, впровадження нових технологічних укладів, подолання розриву між наукою і виробництвом, забезпечення реального трансферу технологій.

Отже, для підвищення конкурентоспроможності аграрного виробництва та послуг необхідно перш за все вкладати інвестиції у впровадження нових інноваційних проектів, налагодити систему контролю за використанням виділених коштів, створити інформаційно – консультаційну службу та переглянути чинне законодавство

ЛІТЕРАТУРА

1. Федулова Л. Розвиток національної інноваційної системи України / Л. Федулова, М. Пашута // Економіка України. – 2011 – С.53-57.
2. Шарко М. Модель формування національної інноваційної системи України / М. Шарко // Економіка України. – 2010 – С. 69-74.
3. Про інноваційну діяльність : закон України : від 04. 07. 2002 № 40-IV. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/40-15>.
4. Про пріоритетні напрямки інноваційної діяльності : закон України : від 08.09.2011 № 3715-VI. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3715-17>.
5. Конспект лекцій «Інноваційний менеджмент» — 2011. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://library.if.ua/books/4.html>.

МЕТОДИ УПРАВЛІННЯ В АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

А. С. Кужельна, студентка

Науковий керівник: к.е.н., асистент Максименко А.Г.

Миколаївський національний аграрний університет

В статті розглянуто поняття управління, його особливості в аграрному секторі економіки, розглянуті методи управління, дана їх коротка характеристика.

Ключові слова: управління, методи управління, механізм управління, стимулювання.

Постановка проблеми. Протягом останніх років у аграрному секторі економіки відбуваються великі соціальні й економічні перетворення, реформуються відносини власності, створюються нові форми господарювання на селі. Водночас, освоєння ринкових відносин супроводжується кризовими процесами. Сучасний професійний керівник (менеджер) має забезпечувати найефективніше використання обмежених матеріальних, фінансових та трудових ресурсів, вести постійний пошук нових технологій, орієнтованих на випуск якісної продукції, знаходити вигідні канали реалізації продукції, щоб досягти найкращих фінансових результатів.

Висока складність вирішуваних нині завдань посилюють роль наукового управління у стабілізації соціально-економічних процесів і забезпеченні ефективності усіх видів підприємницької діяльності. Це зумовлює зміни у функціях управління, зокрема економікою АПК.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у розробку теоретико-методологічних та прикладних аспектів проблеми управління у підприємствах зробили такі українські та закордонні вчені: В.Я. Амбросов, М.А.Бражник, А.І.Гусєв, А.Д.Діброва, Й.С.Завадський, Ю.Б.Корольов, В.І.Перебийніс, А.В.Світлична, О.А.Сметанюк, О.П.Сочівець, Г.М.Чорний, О.Г.Шпикуляк, Н.В.Яшкіна та інші. Їх внесок заслуговує на увагу, але разом з тим не можна не відмітити, що залишаються невирішеними питання оцінки стану управління з використанням функціонального підходу та його ефективності у підприємствах АПК на регіональному рівні.

Постановка завдання. Метою статті є розгляд управління у аграрному секторі, дослідження методів управління у цій галузі, характеристика управлінських методів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Необхідність в управлінні існує в будь-якій спільноті — в маленькому колективі і країні в цілому, в економіці взагалі і в

окремій її галузі. Необхідність в управлінні виникає завжди, коли виникає потреба в об'єднанні дій кількох людей заради досягнення спільної мети. Для певних узгоджених дій дуже важливо, щоб були визначеними спільна мета, шляхи її реалізації, а крім того, необхідна спрямованість кожного члена, задіяного в ланцюжку, на її досягнення. Значить, управління має організуючу спрямованість. Саама правильна організація передбачає раціональний розподіл працівників за функціями, забезпечення їх місцями роботи та засобами праці, налагодження їх взаємодії в праці і соціальному житті шляхом узгодження і концентрації зусиль. Але, крім надання певному процесу цілей і організації взаємодії в ньому людей, управління покликане також регулювати поведінку і відносини учасників процесу, тобто, здійснювати й регулювання. Отже, управління має як організуючу, так і регулюючу спрямованість.

Методами управління в аграрному секторі є сукупність засобів та способів дії суб'єктів управління на об'єкти управління для досягнення максимізації прибутку в умовах ринку, забезпечення соціальної і екологічної ефективності аграрного виробництва [4]. Саме методи відображають динаміку управління. Вони рухливі, оскільки постійно змінюється і їх поєднання, і набір елементів усередині кожного методу. Наукою виділено економічні, організаційні, а також соціально – психологічні (моральні) методи управління.

Економічні методи управління в даному секторі в ринкових умовах складають сукупність економічних важелів і інструментів, які цілеспрямовано впливають на сприятливі умови роботи і розвитку формувань.

Фактори стимулювання, що лежать в основі економічних методів, діляться на: а) зовнішні – реалізаційна ціна на продукцію, ціни на предмети матеріально-технічного постачання, кредити, податки, митні платежі, кошти держави на соціальну інфраструктуру, державні субсидії, державні премії, іноземні субсидії, тарифи за послуги, штрафи; б) внутрішні – аванс, основна зарплата, додаткова оплата, премії, привілеї, майновий і земельний пай, дивіденди, внутрішньогосподарські ціни і тарифи, спецодяг [1].

Серед них значне місце займають: на рівні країни – податкова система та кредитно-фінансовий механізм; на рівні конкретних формувань (підприємств, об'єднань) – комерційний розрахунок і розрахунок усередині формування, механізми і методи підвищення якості і забезпечення конкурентоспроможності продукції і формування в цілому, цінова політика і механізми ціноутворення.

Як відомо, механізм управління аграрного сектору в ході численних перетворень останнім часом виявився зовсім зруйнованим. Втрата керованості, характерна в цілому

для всього народного господарства України, особливо негативно відбилася і на стані аграрного комплексу, який є найбільш складною економічною системою. Складність її полягає в тому, що її функціонування відбувається під впливом закономірностей не лише економічного, але також соціального, біологічного характеру, інших чинників, які визначають специфіку і унікальність аграрного виробництва.

Як свідчать світова та вітчизняна практика, однією з головних умов ефективного розвитку агропромислового комплексу являється державна підтримка цих галузей народного господарства. Успіх аграрних перетворень, що проводяться в економіці, напряму залежить від відношення до них держави, дієвості і ефективності її аграрної політики. Держава може або реально підтримувати і сприяти перетворенням, або проводити таку економічну і фінансово-кредитну політику, яка приведе до збитковості цієї галузі. Таким чином, без державної підтримки аграрному сектору не обійтися.

Перед аграрною наукою, передусім, стоять такі важливі проблеми, як обґрунтування та визначення ролі держави в регулюванні агропромислового виробництва. Сьогодні, згідно із Законом України "Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 р." від 18 жовтня 2005 р., № 2982-IV, державна аграрна політика спрямована на досягнення таких стратегічних цілей, як гарантування продовольчої безпеки держави, перетворення аграрного сектора на високоефективний, конкурентоспроможний на внутрішньому та зовнішньому ринках сектор економіки держави, комплексний розвиток сільських територій та розв'язання соціальних проблем на селі [2].

Необхідність державної підтримки аграрного сектору економіки зумовлює й специфіка відтворювального процесу в сільському господарстві. У сільському господарстві неможливий розвиток монополізму. Більшість його галузей порівняно низькорентабельні, отже - непривабливі для значних інвестицій. Приватна власність на землю не забезпечує збереження її родючості. За цих умов і виникає необхідність підтримки державою аграрного сектора. Крім того, посилення державного управління стає новою тенденцією у розвитку аграрного сектору економіки, тому що воно дає можливість усунути недоліки господарювання в умовах ринкової економіки за допомогою нової політики оподаткування, ціноутворення, кредитування. Саме використання на практиці таких важливих інструментів, як регулювання цін та валютного курсу, грошово-кредитна політика НБУ, інвестиційна політика, фіскальна політика, державні замовлення (контракти) стає найдоцільнішим в процесі ринкової трансформації економіки України взагалі і, зокрема, її аграрного сектору.

Управління – це процес, завданням якого є цілеспрямований комплексний вплив на соціально-економічні явища підприємства, а саме управління господарською діяльністю та персоналом. Результати управління впливають із дій окремих осіб-керівників, які здійснюють функцію управління в організації через прийняття рішень і сприяння їх виконанню підлеглими.

Здійснюваний спеціалістами і менеджерами різних рангів процес менеджменту складається з відособлених, але тісно взаємопов'язаних частин – функцій. В результаті опрацювання наукових джерел ми виділили групи специфічних функцій управління, які можуть використовуватись для оцінки сучасного стану менеджменту аграрних підприємств [1]: 1) стратегічне управління підприємством; 2) планування діяльності господарства; 3) оперативне управління підприємством; 4) маркетингова діяльність. Крім того, їх можна доповнити такою групою функцій: організація капітального будівництва; організація робіт із соціального розвитку села; управління персоналом; управління конфліктами (їх попередження та вирішення).

Забезпечення ефективного функціонування агропідприємства залежить також від здатності керівника застосовувати методи управління, адекватні сучасним ринковим перетворенням. Сутність соціально-психологічних методів зводиться до цілеспрямованого впливу на особистість та колектив з метою поступової зміни їх настанов, орієнтацій у трудовій діяльності та творчій активності, а також на соціальні та психологічні інтереси персоналу та підприємства загалом. Соціально-психологічні методи орієнтовані на розширення можливостей і шляхів найбільш ефективної мобілізації інтелектуальних та емоційних ресурсів працівників з метою активізації їх трудової активності.

Більшість вітчизняних науковців дотримується єдиного принципу поділу соціально-психологічних методів на соціальні та психологічні. Чільними серед психологічних методів виділено: методи психологічного спонукання; методи формування соціально-психологічних стосунків; методи гуманізації праці; методи професійного відбору і навчання. Затяжна криза в аграрній сфері і вкрай низький рівень життя вимагають у першу чергу запровадити стабільні та дедалі сильніші економічні мотиватори й на основі цього переходити на соціально-психологічні методи спонукання до високопродуктивної праці. При такому тісному поєднанні мотивація як важлива функція управління набуває відносно відособленого характеру і її реалізація стає предметом мотиваційного управління.

Успішне підприємництво, ефективність трансформаційних процесів залежать у першу чергу від успішного керівництва, від здатності керівника стати лідером

колективу і вивести агропідприємство у лідери галузі, а то й регіону. Лідерство керівника – це тип управлінської взаємодії, здійснюваний на найбільш ефективному для певної ситуації поєднанні різних джерел влади і спрямований на спонукання персоналу до досягнення загальних цілей. Таке лідерство є системною і сукупною функцією керівника, його послідовників і ситуаційних перемінних.

Відповідно до поставленого завдання і залежно від зрілості колективу лідер-керівник по-різному вибудовує вимоги до завдань і взаємовідносин персоналу в якості двох наявних вимірів стилів управління: обсяг безпосереднього керівництва і необхідна соціоемоційна підтримка. Обираючи стиль управління, керівник повинен вміло змінювати типи лідерської поведінки відповідно до рівня зрілості підлеглих. Від управлінських відносин «начальник – підлеглий» він переходить до елементів традиційного лідерства, що базується на відносинах «лідер – послідовник», динамічним результатом якого має стати ефективне лідерство на відносинах «лідер – команда лідерів».

Висновки. Створення ефективної системи управління сільськогосподарським виробництвом має базуватися не лише на творчому застосуванні дієвих зарубіжних методів менеджменту, а й на розробці власних методик управління та рекомендацій їх конкретного застосування. Управління виробничими колективами буде успішним лише тоді, якщо воно буде опиратися на розуміння соціальних і психологічних процесів і явищ, які відбуваються в середовищі підпорядкованих керівнику працівників. На основі знання особливостей мікроклімату в підрозділах агропідприємства керівник зможе вміло використовувати мотиваційне управління задля підвищення загального результату, надихати працівників власним прикладом і зумовлювати до змін своїх орієнтацій та настанов.

ЛІТЕРАТУРА

1. Завадський Й.С. Менеджмент: Підручник для студ. екон. спец. вищ. навч. закл.: У 2 т. Т. 2. – К. : Вид-во Європ. ун-ту, 2002. – 460 с.
2. Овчиннікова Т. В. Соціально-психологічні ролі спеціаліста та можливості їх реалізації у процесі управлінської діяльності / Т. В. Овчиннікова // Вісник Львів. держ. аграр. ун-ту: Економіка АПК., 2004. – №11 (2). – С. 208-211.
3. Управління АПК: Навчальний посібник / під ред. У. У. Кузнєцова. – Москва, 2003 р. – 80 с.
4. Яновский А. М. Менеджмент – технология управления деятельностью предприятия / А. Яновский // Менеджмент и кадры : психология управления, соционика. – 2004. – № 11. – С. 5 – 8.

УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ В СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ ШЛЯХОМ НЕМАТЕРІАЛЬНОЇ МОТИВАЦІЇ ПРАЦІ

Ю. А. Кузьменко, студентка

Науковий керівник к.е.н., асистент Максименко А.Г.

Миколаївський національний аграрний університет

У статті було розглянуто значення нематеріальної мотивації праці в управлінні персоналом а також її види, досліджено її вплив на продуктивність праці сільськогосподарських працівників.

Ключові слова: мотивація, форми мотивації, нематеріальні методи, продуктивність праці.

Постановка завдання. Досить високий рівень конкуренції на сучасному аграрному ринку змушує управлінців сільськогосподарських підприємств робити суттєвий акцент на людські ресурси. Однією з ключових складових процесу управління персоналом є мотивація праці, функція якої в свою чергу, з посиленням ринкових відносин, набуває все більшого значення. Особливістю нових підходів до мотивації праці є не лише її роль у підвищенні ефективності праці, а й формування настанов працівникам щодо професійного зростання, ідентифікації себе з підприємством, орієнтація на його майбутні цілі та стратегії. Це вимагає нових підходів до формування системи мотивації праці у сільському господарстві з урахуванням особливостей галузі, виробничих процесів у ній та функціонування підприємств різних форм і типів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми розробки мотиваційного механізму на підприємствах розглядали у своїх роботах такі вчені-економісти: Герцберг, Э. Лоулер, Д. Мак-Грегор, Д. Мак-Клелланд, А. Маслоу, М. Мескон, Л. Портер, Д.П. Богиня, А. Я. Кибанов, А. М. Колот, Г. Т. Куликов, Н. В. Самоукина, М. В. Семикина, В. Н. Слиньков. Недостатньо дослідженими є питання, що стосуються організації нематеріальної складової мотиваційного механізму на підприємстві.

Постановка завдання. Метою статті є розгляд значення нематеріальної мотивації праці в управлінні персоналом а також її види, дослідження її впливу на продуктивність праці сільськогосподарських працівників

Виклад основного матеріалу дослідження. Мотивація праці поєднує в собі матеріальні та нематеріальні важелі стимулювання. До нематеріальних стимулів можна

віднести: регулярний зворотній зв'язок; залучення працівників до управлінських процесів; конкурси для виявлення кращих працівників, дошки пошани, особиста подяка від керівника; кар'єрне просування; корпоративні заходи, свята тощо; стимулювання працівників наданням вільного часу; надання соціальних послуг (медична страховка, відпочинок, харчування тощо).

Сформувати нематеріальну систему факторів, що вплинуть на мотивацію працівників, нелегко. У кожної людини є свої потреби, тому мотивація праці – поняття досить індивідуальне. До останнього часу мотивація як рушійна сила поведінки, як усвідомлене прагнення до певного типу задоволення потреб до успіху не була самостійним об'єктом дослідження. З тими працівниками, діяльність яких можна оцінити кількісними показниками, укладеними угодами, зростанням продажу, обсягом виготовленої продукції, набагато легше відпрацювати систему нематеріальних заохочень. Незважаючи ні на що, технологія оцінювання роботи сільськогосподарського працівника має ґрунтуватись на чітких критеріях. Інша річ, що їх потрібно розробляти індивідуально – залежно від мети сільського підприємства, від обов'язків працівника. Це може бути: швидкість роботи, кількість нових технологій, використаних при розробці проекту, рівень задоволення клієнтів. Дієвим і необхідним важелем нематеріального впливу на персонал є можливість кар'єрного росту. Отримавши всі професійні знання та навички, людина хоче рости, розширяти повноваження, зону відповідальності. Робота на найпрестижнішому сільськогосподарському підприємстві може бути “не в радість”, якщо не має перспективи кар'єрного розвитку. Тому важливою складовою мотивації є вплив організації на статусні мотиви працівників, приведення їх у дію передусім на основі планування кар'єрного росту, планомірного просування працівників вгору. За словами В.Н. Парсяка, будь-які риси особистості, корисні для досягнення спільних цілей, мають бути помічені, належним чином оцінені та відповідно заохочені [1].

Нематеріальне стимулювання розвитку персоналу в організації, насамперед, направлене на задоволення мотиву збереження соціального статусу працівника в трудовому колективі завдяки залишенню за ним його робочого місця чи займаної посади; підвищення соціального статусу працівника в трудовому колективі в результаті одержання ним більш високої відповідальної посади, посилення зацікавленості працівника самим процесом опанування новими знаннями, вміннями та практичними навичками; поглиблення інтересу щодо професійного спілкування з професіоналами як в організації, так і поза її межами [2].

Зокрема, надання додаткового вільного часу, як засіб зовнішньої мотивації реалізується диференціацією тривалості основної та різноманітних додаткових відпусток, їхнім дробленням на певні частини (наприклад, надання влітку та взимку), наданням можливості працювати неповний робочий день або неповний робочий тиждень, скороченням робочого періоду тощо. Значний стимулюючий ефект дають додаткові відпустки за специфічні умови праці, яких у сільському господарстві є надзвичайно багато, за результати праці, що суттєво відрізняються від нормативних. Додаткові відпустки мають сприяти залученню до певних видів діяльності, створювати додаткові стимули для закріплення персоналу на конкретному підприємстві, компенсувати підвищене психологічне чи фізичне навантаження на працівника в процесі роботи [3].

Варто зазначити, що деякі методи стимулювання, які широко використовувались за попередньої системи господарювання можуть бути застосовані, звичайно з певними трансформаціями й у сучасних умовах. Достатньо ефективною буває практика нагородження працівників різного роду дипломами, призами, проведення різних тренінгів тощо. В окремих випадках навіть словесна похвала мотивує працівника до підвищеної працездатності.

Створення сприятливого психологічного клімату в колективі - це є важливий елемент управління, який достатньо складно забезпечити, оскільки він стосується відносин між людьми з різними типами характеру. Для ефективної діяльності підприємства дуже важливим є відносини між працівниками.

Використовуючи нематеріальну мотивацію в управлінні персоналом, спеціалістам також необхідно орієнтуватись в особистих пріоритетах кожного працівника, оскільки для однієї категорії робітників вагома оцінка керівництва, для іншої – суттєва лише команда, в якій здійснюється робота, деяким достатньо заохочення у вигляді грамоти. Одні й ті ж підходи до різних людей можуть мати різний ефект та ефективність. Проте існують деякі правила управління, які можна застосовувати з кожним працівником. При вмілому застосуванні, вони змусять персонал працювати значно ефективніше, кардинально змінивши поведінку співробітників.

Важливе значення грає гарна репутація працівника сільськогосподарського підприємства, вона є запорукою того, що він намагатиметься виправдати всі сподівання керівництва, яке незважаючи на незначні неточності у виконанні його обов'язків, довіряє йому та покладається на нього. Здебільшого це зумовлює зацікавленість робітника. Поряд із зацікавленням, важливим є досконале ознайомлення працівника із

ситуації, що виникла. Це, в свою чергу, приводить до відчуття його важливості, причетності та відповідальності щодо даного питання. Поряд із переліченими є ще й інші засоби нематеріальної мотивації праці робітника.

Щоб зарекомендувати себе з позитивної сторони та досягти певних успіхів, працівник повинен з першого робочого дня виявити потребу в термінових мотиваційних засобах і надалі – в перспективних. Для цього необхідно правильне мотивування зі сторони керівника. Значну роль відіграє і ділова активність працівника, яка в свою чергу активізує його до зростання професійного авторитету та підвищення кар'єрного росту. В.Н. Парсяк підкреслював, що для реалізації нематеріальної мотивації праці важливе чітке взаєморозуміння і взаємодовіра між керівництвом і найманим персоналом [1].

Для керівництва підприємства персонал є найбільш цінним ресурсом - адже саме персонал підприємства може постійно удосконалюватися. Відповідно, уміло керуючи персоналом, можна постійно удосконалювати організацію виробництва і збільшувати прибуток. Тому керівництво підприємства має добре розбиратися в персоналі, знати достоїнства і недоліки працівників, мотиви, що спонукують їх до праці. Знання мотивації персоналу підприємства - заклад створення більш досконалої системи стимулювання найманих працівників.

На трудову поведінку персоналу значний вплив справляє його участь в управлінні справами організації. Це вигідно з огляду на інтереси якнайманих працівників, так і роботодавців. Перші отримують можливість повнішого задоволення своїх нематеріальних потреб (причетності, самовираження тощо), а другі - можуть підвищити ефективність управлінських рішень і краще використати трудовий потенціал організації. Тому не випадково в більшості сучасних теорій мотивації підкреслюється необхідність щонайширшого залучення персоналу до управління виробництвом. При цьому автори теорії підкреслюють, що нині робітники здатні приймати рішення з різних питань оперативного управління, тоді як роль менеджера зводиться до вироблення стратегії, рекомендацій, переконання персоналу, створення здорового соціально-психологічного клімату.

З розвитком соціальних відносин у суспільстві змінюються й потреби персоналу підприємства. У сучасній економіці крім матеріального фактора велике значення мають моральні стимули і соціальні пільги, еволюціонують і матеріальні форми стимулювання найманих робітників, у матеріальній винагороді збільшується частка виплат за результатами господарської діяльності підприємства, більш великого

значення набуває розвиток у працівників корпоративного мислення, та розвиток системи соціальних пілг.

Висновки. Стимулювання праці - один із загальних способів соціального керування, впливу на поведження, діяльність індивідів, соціальних груп, трудових колективів. Важливо також підкреслити, що для працівника необхідна певна воля вибору тієї або іншої стратегії й тактики поведження в сфері праці. Ступінь такої волі розширюється при переході від командно-адміністративної системи керування народним господарством до ринкової.

ЛІТЕРАТУРА

1. Парсяк В.Н. Мотиваційне управління в сфері малого підприємництва / В. Н. Парсяк. Монографія. – Херсон: ОЛДІ-плюс, 2003. – 248с. 7.
2. Баєва О. Біологічні засади мотивації / О. Баєва // Персонал. – 2007 № 11. – С. 88-92.
3. Азарова А.О. Дослідження множини чинників нематеріальної мотивації на підприємстві / А.О. Азарова, О.А. Ковальчук // Економічний простір. – 2010. – № 5. – С. 53-58.
4. Данюк В. М. Менеджмент персоналу: Навч. посіб. / В. М. Данюк, В. М. Петюх, С. О. Цимбалюк та ін.; За заг. ред. В. М. Данюка, В. М. Петюха. – К. : КНЕУ, 2004. – 398 с.
5. Нестерович А. В. Нематеріальні методи мотивації працівників сільськогосподарських підприємств / А. В. Нестерович // Ефективна економіка [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://www.economy.nauka.com.ua/index.php?operation=1&iid=820>
6. Шкурін Г. Т. Мотивація аграрної праці: стан і перспективи розвитку / Г. Т. Шкурін, В. А. Юдіна // Економіка АПК. 2005. – № 9. – С. 139-145.
7. Шубик В. Стимулювання праці при переході до ринкової економіки / В. Шубик // Економіка України. – 1991. – № 12. – С. 60-68.
8. Ярецька Г. С. Використання зарубіжного досвіду мотивації праці на сучасному етапі розвитку економіки / Г. С. Ярецька // Науковий вісник Буковинського державного фінансово-економічного інституту. 2004. – № 5. – С. 332-338.
9. Маслоу А. Мотивация и личность / Маслоу А. Изд. 3-е. – СПб.: Питер., 2003. – 392 с.

ЗАСТОСУВАННЯ СИСТЕМНОГО ПІДХОДУ ДО УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

К.М. Кучер, студентка

Науковий керівник: к. с.-г. н., доцент Гречкосій В. В.

Миколаївський національний аграрний університет

В даній статті сутність системного підходу до керування підприємством та класифікація елементів системного підходу до управління підприємством.

Ключові слова: система, системний підхід, логістичний ланцюг.

Постановка проблеми. Сутність проблеми системного підходу до керування підприємством складається у наступному.

Становлення ринкових відносин в Україні потребує глибокого вивчення теоретичних положень та розробки практичних підходів до управління діяльністю підприємств. Для ефективного управління підприємством необхідно використовувати такі методи: абстрактно-логічний, балансовий, кореляційний, моделювання та інші.

Будь-яка стратегія керування будується на базі визначених представлень про імовірність подій у системі - і на перших кроках ці імовірності будуть узяті "з голови" чи в кращому випадку з досвіду керування іншими системами. Але в міру "життя" системи не можна випустити з уваги можливість "корекції" керування - використання всього досвіду, що накопичується.

Механічне застосування минулого досвіду є неможливим, у світі постійно змінюються параметри та показники зовнішнього оточення системи, у тому числі - економічної системи підприємства. Тому на перший план сучасної економіки виступає застосування системного підходу до керування підприємством.

Практичне вирішення проблеми системного підходу до керування підприємством допоможе підвищити ефективність діяльності підприємства і зберегти конкурентоздатність товарів, що випускаються ним, в умовах сучасної ринкової економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. При проведенні наукових розробок з теорії організації, з теорії управління, з менеджменту підприємств існує чотири основні підходи до управління підприємством: традиційний, процесний, системний, ситуативний, кожен з цих підходів передбачає використання певних прийомів і методів управління [4].

Саме системний підхід набуває сьогодні найбільшої популярності під час прийняття і обґрунтування управлінських рішень в галузях економіки Європи і США. Стає загальновизнаним, що системна методологія є найбільш впорядкованою надійною основою для управління складними сферами взаємозв'язаної діяльності, дозволяючи розкривати й аналізувати складові компоненти системи і послідовно поєднувати їх один з одним.

Крім того, Р. Дафт розглядає такі сучасні тенденції у менеджменті, комплексне управління якістю; перехід до організації, що навчається; управління технологічно орієнтованим робочим місцем [3]. Серед наукових підходів до управління Р. А. Фатхутдінов також, виділяє комплексний, маркетинговий, динамічний, нормативний, відтворювальний [4].

Значний внесок в розробку системного підходу як загальної методології дослідження внесли фундаментальні наукові праці російських і українських учених: В.Г. Афанасьєва, А. І. Берга, І.В. Блауберга, О.О. Богданова, С.А. Валуєва, В.Н. Волкової, Д.В. Гвішіані, С.П. Никанорова, В.Н. Садовського, Ф.Е. Темникова, В.С. Тюхтіна, А.І. Уємова, Ю. І. Черняка, Ю.А.Урманцева, Е.Г. Юдіна та ін.

Серед зарубіжних вчених, що стоять біля джерел зародження і розвитку системного руху, слід відзначити Р. Акоффа, Ч. Барнарда, Л. фон Берталанфі, Ст. Біра, Д. Діксона, Р. Джонсона, Ф. Каста, Е. Квейда і багато інших.

Постановка завдання. Системний підхід у сучасній інтерпретації є для економіки винаходом ХХ століття, що дозволяє підвищити організованість, якість і ефективність керованих об'єктів. Однак в економіці через складність він застосовується рідко.

Є за необхідність визначити корисність, теоретичне обґрунтування та аналіз застосування системного підходу до керування підприємством.

Виклад основного матеріалу дослідження. Системний підхід виник як реакція на бурхливий розвиток аналітичних підходів у науці, які все більше віддаляли творчу думку від проблеми "цілісного організму". Становлення системного підходу пов'язане з роботами О. О. Богданова (справжнє прізвище – Малиновський; 1873–1928). Він розглядав усі явища як неперервні процеси організації та дезорганізації, а рівень організації тим вищий, чим сильніше властивості цілого відрізняються від простої суми його частин [5].

Широке і багатопланове застосування в наш час понятійного апарату системного підходу вимагає вивчення еволюції наукової думки, онтологічних і гносеологічних основ системних досліджень для розуміння сутнісного змісту системного підходу як

методології справжнього дослідження. Еволюцію системного підходу слід розглядати паралельно з історією розвитку суспільства, історією філософії, епохами розвитку окремих наук природознавства (перш за все, біології, математики, фізики, хімії, психології й іншими).

Досліджуючи системний підхід в управлінні, слід розглянути такі поняття як «підхід» і «система». Термін «підхід» містить у собі напрям вивчення процесу, предмету, тобто вивчення безпосередньо управлінського процесу, що передбачає використання системи принципів, способів і методів управління, які визначаються об'єктом і принципом управління.

Системний підхід — методологія дослідження об'єктів як систем. Система складається з двох складових: первинно — зовнішнє оточення, що включає вхід і вихід системи, зв'язок із зовнішнім середовищем, зворотний зв'язок (погляд усередину), вторинно — внутрішня структура — сукупність взаємозалежних компонентів, що забезпечують процес впливу суб'єкта управління на об'єкт, переробку входу у вихід і досягнення цілей системи (погляд зсередини).

Система - цілісний комплекс взаємозалежних компонентів, що має особливу єдність із зовнішнім середовищем і являє собою підсистему системи більш високого порядку (глобальної системи). Єдність системи з зовнішнім середовищем визначає її взаємозв'язок з дією об'єктивних економічних законів.

Системний підхід - напрямок методології дослідження, в основі якого лежить розгляд об'єкта як цілісного безлічі елементів у сукупності відносин і зв'язків між ними, тобто розгляд об'єкта як системи.

Говорячи про системний підхід, можна говорити про деякі способи організації наших дій, такому, який охоплює будь-який рід діяльності, виявляючи закономірності і взаємозв'язку з метою їх більш ефективного використання. При цьому системний підхід є не стільки методом вирішення завдань, скільки методом постановки задач. Як кажуть, "Правильно поставлене питання - половина відповіді". Це якісно більш високий, ніж просто предметний, спосіб пізнання.

Системний підхід являє собою форму застосування теорії пізнання і діалектики до дослідження процесів, що відбуваються в природі, суспільстві, мисленні. Його суть полягає в реалізації вимог загальної теорії систем, згідно з якою кожен об'єкт в процесі його дослідження повинен розглядатися як велика і складна система і, одночасно, як елемент більш загальної системи.

Сутність системного підходу багато авторів, що пропагують його корисність і необхідність, зводять до наступного:

а) формулювання цілей і з'ясування їхньої ієрархії до початку будь-якої діяльності, яка пов'язана з управлінням, особливо з прийняттям рішень;

б) досягнення поставлених цілей при мінімальних витратах за допомогою порівняльного аналізу альтернативних шляхів і методів досягнення цілей і здійснення відповідного вибору;

в) кількісна оцінка цілей, методів і засобів їхнього досягнення, заснована не на часткових критеріях, а на широкій і всебічній оцінці всіх можливих і запланованих результатів діяльності.

Необхідність звернення до системного підходу спричинена:

- 1) ускладненням внутрішньої структури об'єктів управління;
- 2) розширенням і розгалуженням зв'язків;
- 3) швидким і безперервним зростанням обсягу інформації;
- 4) нестабільністю навколишнього середовища;
- 5) посиленням конкурентної боротьби.

Безперечною перевагою системного підходу є спрямування на слабо структуровані проблеми, пошук оптимального варіанта їх вирішення [1]. Такі проблеми виникають на рівні складних систем. Прикладом складних економічних систем є підприємство. Це система, що відрізняється наявністю численних різноманітних зв'язків, передусім інформаційних.

Прикладом може слугувати сільськогосподарське підприємство ТОВ «Родіна – Агро». Даному господарству потрібно звернути увагу на розвиток інформаційної системи. Використавши системний підхід, можна забезпечити швидке і безперервне зростання обсягу достовірної інформації.

Управління організацією з використанням системного підходу дає змогу здійснити аналіз різних за своєю природою і складністю об'єктів з єдиної точки зору, виявити при цьому найважливіші характерні риси функціонування системи і врахувати найбільш істотні фактори, що впливають на її розвиток. При цьому передбачається підпорядкованість цілей і результатів підсистем загальносистемній цілі [2].

Стисло сформулюємо основні етапи системного управління підприємством:

1. Визначення місця підприємства в галузі і регіоні, місії підприємства.
2. Постановка мети.
3. Розчленовування системи на складові і детальне вивчення кожної підсистеми.
4. Виявлення факторів, що впливають на підсистеми і систему загалом, їх угруповання і ранжування.
5. Пошук відхилень існуючого стану системи від заданого.

6. Визначення об'єктивних і суб'єктивних причин відхилень.
7. Встановлення основних способів, методів і засобів приведення системи в заданий стан.
8. Пошук власних ресурсів, необхідних для вирішення проблеми.
9. Придбання додаткових ресурсів.
10. Реалізація запланованих дій.
11. Контроль і аналіз результатів.

Слід зазначити, що інформаційне забезпечення також ґрунтується на системному підході. Це означає, що підприємство повинне максимально використовувати всі інформаційні канали, встановивши їх пріоритетність згідно з вартістю, оперативністю, доступністю і достовірністю.

Однак для підприємства важливо не просто отримати оперативну, доступну і достовірну інформацію, а й правильно її інтерпретувати. Підводячи підсумки, сформулюємо основні вимоги до системного інформаційного забезпечення підприємства:

- орієнтація на досягнення мети діяльності підприємства;
- можливість використання інформації всіма підрозділами підприємства;
- переважання якісної форми над кількісною;
- кумулятивний підхід до інформації.

Роль інформаційного забезпечення зовсім не знижується, якщо розглядати міжгалузевий характер діяльності підприємства. Тут теж не обійтися без системного підходу. Наприклад, функціонування підприємств громадського харчування не можна аналізувати окремо від кооперативних сільськогосподарських об'єднань (фермерських господарств); будівельних організацій — окремо від заводів із виробництва цегли, залізобетонних конструкцій тощо; аптек — окремо від лікувальних установ.

В умовах становлення ринкової економіки постійним і найважливішим завданням підприємства стає відстежування економічного стану партнерів [3]. Це вимагає значних витрат, грошей і часу. Можливо, раціональніше розробляти логістичні ланцюги, що впорядковують процес руху товару. Можна навести приклад логістичного ланцюга (рис.1) .

Постачальник ---> Виробник --> Посередник (оптовий продавець) ...
Посередник (роздрібний продавець) ---> Споживач

Рис. 1. Загальна схема логістичного ланцюга

Ці ланцюги створюються не відразу, вони поступово виробляються із логістичних каналів, де ще немає чітко встановлених зв'язків, а круг партнерів вже визначений.

Логістичний ланцюг є системою, де визначені суб'єкти руху товару і зв'язку між ними. Тому можна зазначити, що *логістичний ланцюг* — це об'єднання підприємств, кожне з яких фактично зберігає свою автономію. Звернемо увагу на той факт, що кожна з посередницьких ланок потенційно може бути продавцем товару. Тому у разі їх відокремлення виникає загроза конкуренції. Утворення логістичного ланцюга дає змогу узгоджувати дії, правильно розподілити функціональні обов'язки і одержати додатковий ефект.

Системний підхід в управлінні об'єднує важливі підсистеми управління, утворені на основі завдань управління для досягнення цілей розвитку підприємства.

Висновки. Сучасні процеси глобалізації світової економіки, зусилля України з інтеграції економіки країни у світову систему господарювання спричинили посилення конкуренції як на світовому, так і на внутрішньому ринку України. Конкурентоспроможність різних підприємств залежить від правильного підбору видів діяльності, встановлення пропорцій між ними, раціонального розташування компонентів, тобто від повноти і раціональності застосування системного підходу.

Застосування даного підходу сприятиме недопущенню розвитку кризових явищ у процесі функціонування підприємства, оскільки дана система управління спрямована на передбачення, своєчасне реагування та запобігання цим явищам.

ЛІТЕРАТУРА

1. Василенко В. О. Антикризове управління підприємством: Навчальний посібник / В. О. Василенко — К., 2002. — 504 с.
2. Єфімова О. Системний підхід — основа управління діяльністю підприємств / О.Єфімова // Персонал. — 2007. — № 2. — С. 67–72.
3. Райзберг Б. А. Управління економікою / Б. А. Райзберг Р. А. Фатхутдінов — М., 1999. — 256 с.
4. Фатхутдінов Р. А. Система менеджменту: Уч.-практ. посібник - 2. вид.-М. : ЗАТ "Бізнес - школа" Інтел Синтез " / Р. А. Фатхутдінов — 1997р. — 352 с.
5. Черноруцкий І.Г. Методи оптимізації в теорії управління / І.Г. Черноруцкий. — Пітер, 2004 р. — 277 с.

КЛАСИФІКАЦІЯ ПРАЦІВНИКІВ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПІДПРИЄМСТВА

А.О. Лазаренко, магістр

Науковий керівник: к.е.н., в.о. доцента Шемчук Р.С.

Миколаївський національний аграрний університет

Розглянуто такі поняття як: наймані працівники і персонал підприємства та визначено його значення у сільськогосподарському виробництві. Досліджено класифікацію працівників сільськогосподарського підприємства за різними ознаками.

Ключові слова: працівники, персонал, класифікація працівників, кваліфікація, сільськогосподарське підприємство.

Постановка проблеми. Трудові ресурси – найважливіша складова діяльності будь-якого підприємства. Однією з головних функцій менеджменту є підвищення продуктивності трудових ресурсів. Саме трудові ресурси підприємства є невичерпним резервом підвищення ефективності діяльності підприємства, важливим стратегічним потенціалом, впливають на його конкурентоспроможність, визначають напрями подальшого розвитку.

Кожне підприємство, в тому числі аграрне, може ефективно працювати за умови, коли воно має необхідний професійний і кваліфікаційний склад працівників, доцільну кадрову структуру.

Певна класифікація працівників у сільськогосподарському підприємстві дозволяє керівникам отримати об'єктивні відомості про наявність трудових ресурсів, про якісний стан і професійний склад кадрів підприємства, про ефективність їх використання, а також дає можливість вести облік відповідно до норм, встановлених законодавством України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Висвітленню питання класифікації працівників підприємства, в тому числі сільськогосподарського, приділено багато уваги у працях таких вчених, як В.Г. Андрійчук, І. Баланюк, В.М. Данюк, В.О. Лук'янихін, М.Х. Мескон, М.І. Мурашко, Л. Сак, Л.С. Федорняк, Ф.І. Хміль, С.В. Шекшня та ін.

Постановка завдання. Метою статті є розглянути поняття персоналу та його значення для ефективного функціонування підприємства у галузі сільського господарства. Завдання даної роботи полягає у дослідженні класифікації працівників

сільськогосподарського підприємства та причини які зумовлюють необхідність її проведення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Найбільш важливим елементом продуктивних сил і головним джерелом розвитку економіки є люди, а саме рівень їх майстерності, освіти, підготовки та мотивації до господарської діяльності.

Наймані працівники – це фізичні особи, які відповідно до законодавства уклали письмовий або усний трудовий договір (контракт) на підприємстві, в установі та організації або у фізичної особи про умови праці та її оплату й отримують гарантовану винагороду за працю згідно з цим договором. Для характеристики усієї сукупності працівників підприємства застосовується термін — персонал.

Персонал (кадри) підприємства – це сукупність постійних працівників, що отримали необхідну професійну підготовку і забезпечують господарську діяльність, який формується та змінюється під впливом внутрішніх (характер продукції, технології та організації виробництва) і зовнішніх (демографічні процеси, юридичні та моральні норми суспільства, характер ринку праці тощо) факторів.

Праця в сільському господарстві, як і в інших галузях економіки, — це цілеспрямована діяльність людини, спрямована на видозміну і пристосування предметів природи для задоволення своїх потреб. Люди, їх майстерність, освіта є найбільш важливим складовим елементом продуктивних сил, що визначально впливає на стан економічного розвитку підприємств та конкурентоспроможність їх продукції.

Кожне аграрне підприємство функціонує за певної чисельності персоналу — сукупності працівників, які мають необхідний фізичний розвиток, знання, практичні навички для управління виробництвом, якісного і своєчасного виконання передбачених технологією робіт у сфері агропромислового виробництва [1].

Згідно з характером функцій, що виконуються, персонал сільськогосподарського підприємства поділяється здебільшого на чотири категорії: керівники, спеціалісти, службовці, робітники.

Керівники — це працівники, що займають посади керівників підприємств та їхніх структурних підрозділів. До них належать директори, начальники, завідувачі, керуючі, майстри на підприємствах, у структурних одиницях та підрозділах; головні спеціалісти, а також заступники перелічених керівників.

Спеціалістами вважаються працівники, що виконують спеціальні інженерно-технічні, економічні та інші роботи: інженери, економісти, бухгалтери, нормувальники, адміністратори тощо.

До службовців належать працівники, що здійснюють підготовку та оформлення документації, облік та контроль, господарське обслуговування, зокрема діловоди, обліковці, агенти, секретарі-друкарки, тощо.

Робітники — це персонал, безпосередньо зайнятий у процесі створення матеріальних цінностей, а також зайнятий ремонтом, переміщенням вантажів, перевезенням пасажирів, наданням матеріальних послуг та ін. [2].

Професія — це вид трудової діяльності, що вимагає для її здійснення відповідної суми спеціальних знань (оператор машинного доїння, тракторист-машиніст, оператор тваринницького комплексу тощо). У межах професії можуть виділятися спеціальності — її різновиди з вузьким характером трудової діяльності (в ремонтній майстерні, наприклад, можуть бути токарі (професія) різних спеціальностей — токар-розточувальник, токар-револьверник тощо).

Аграрні підприємства можуть істотно відрізнятися за професійним складом своїх працівників, що зумовлено їх різною спеціалізацією та неоднаковим ступенем диверсифікації виробництва. Результати діяльності аграрного підприємства значно залежать від кваліфікації персоналу.

Класифікація працівників за кваліфікаційним рівнем базується на їх можливостях виконувати роботи тієї чи іншої складності.

Кваліфікація — це сукупність спеціальних знань та практичних навичок, що визначають ступінь підготовленості працівника до виконання професійних функцій обумовленої складності. Рівень кваліфікації керівників, спеціалістів та службовців характеризується рівнем освіти, досвідом роботи на тій або іншій посаді. Відрізняють спеціалістів найвищої кваліфікації (працівники, що мають наукові ступені та звання), спеціалістів вищої кваліфікації (працівники з вищою спеціальною освітою та значним практичним досвідом), спеціалістів середньої кваліфікації (працівники з середньою освітою та деяким практичним досвідом), спеціалістів-практиків (працівники, що займають відповідні посади — інженерні, економічні, але не мають спеціальної освіти).

За рівнем кваліфікації робітники поділяються на чотири групи: висококваліфіковані, кваліфіковані, малокваліфіковані і некваліфіковані. Вони виконують різні за складністю роботи і мають неоднакову професійну підготовку [3].

Залежно від умов найму працівників (без визначення або з визначенням строку їх зарахування до складу трудового колективу) їх класифікують за такими категоріями:

1. **Постійні працівники** — ті, які є членами підприємства або прийняті на роботу по найму на тривалий термін без його точного визначення. Засновники (учасники) приватних підприємств — сільськогосподарських виробничих кооперативів,

ТОВ, СФГ, командитних товариств, товариств з додатковою відповідальністю виступають членами цих підприємств, а тому їх правомірно відносити до даної категорії працівників.

2. **Тимчасові працівники** — ті, яких зараховують до складу трудового колективу тимчасово на термін до двох місяців.

3. **Сезонні працівники** — ті, яких зараховують до складу трудового колективу на термін від двох до шести місяців для виконання сезонних робіт.

Загальна кількість працівників, яка є в списках підприємства, називається обліковим (списковим) складом, до якого включають усі категорії постійних, тимчасових і сезонних працівників, прийнятих на роботу на один і більше днів незалежно від того, знаходяться вони на роботі чи перебувають у відпустці, відрядженні, на лікарняному або тимчасово не працюють з інших причин [1].

Персонал сільськогосподарських підприємств залежно від сфери трудової діяльності його членів класифікують на такі групи:

- персонал, зайнятий у сільськогосподарському виробництві (персонал основної діяльності);
- персонал, зайнятий у підсобних промислових виробництвах;
- персонал, зайнятий в обслуговуючих виробництвах.

До персоналу, зайнятого в сільськогосподарському виробництві належать працівники:

- які працюють у рослинництві (рільництві, овочівництві, садівництві, на закладанні садів і вирощуванні багаторічних насаджень, докорінному поліпшенні луків та ін.) та тваринництві (скотарстві, свинарстві, вівчарстві, птахівництві, рибництві, звірівництві, кролівництві та інших галузях тваринництва);
- зайняті поточним ремонтом будівель та споруд виробничого сільськогосподарського призначення (сховищ, ферм, складів тощо);
- транспорту, що переважно обслуговує сільськогосподарське виробництво.

До персоналу, зайнятого в підсобних виробництвах, належать працівники промислових підприємств, виробництв і ремонтних майстерень, що перебувають на балансі господарств (млини, круподерні та просодерні, виноробні та консервні заводи, підприємства з виробництва масла, сиру, молочної продукції, скотобійні майданчики і птахозабійні цехи, лісопильні, столярно-теслярські і деревообробні майстерні, цегельні заводи та інші підприємства з виробництва будівельних матеріалів, лісозаготівлі і заготівлі дров та інші промислові виробництва, електростанції, майстерні з ремонту тракторів, сільгоспмашин та інших машин і устаткування тощо), а також працівники

транспорту, що обслуговують підсобні промислові підприємства, виробництва і ремонтні майстерні.

До складу персоналу, зайнятого в обслуговуючих виробництвах, належать працівники складів, матеріально-технічного постачання, працівники:

- транспорту, що перебуває на балансі промислового підприємства, який повністю обслуговує непромислові організації (житлового господарства, комунальні підприємства, підсобні сільськогосподарські підприємства та інші організації неосновної діяльності, а також лісосплав);
- транспорту (контор, баз, гаражів) будівельних підприємств, включаючи працівників транспорту, зайнятих експлуатацією, обслуговуванням та ремонтом транспортних засобів БУ, БМУ, РБУ тощо;
- контор, баз і складів матеріально-технічного постачання, а також працівники, зайняті на вантажно-розвантажувальних роботах у складському та інших господарствах, включаючи розвантаження матеріалів із транспортних засобів на при об'єктних складах;
- персонал, зайнятий розміщенням замовлень на устаткування та інші [4].

Приватні аграрні підприємства можуть використовувати дану класифікацію для аналізу свого персоналу за сферами діяльності й оцінки якості роботи.

Необхідно зазначити, що зі зростанням механізації та автоматизації виробництва спостерігається певна тенденція зниження чисельності основних робітників і зростання допоміжних. Значні резерви підвищення ефективності робочої сили є в галузі вантажно-розвантажувальних, транспортних робіт, що веде до зниження чисельності допоміжних робітників.

У зв'язку з цим велике значення має групування робітників за ступенем автоматизації та механізації праці. Одночасний облік професійного складу робітників передбачає виділення наступних п'яти груп:

- Робітники, що виконують роботу за допомогою апаратів, установок.
- Робітники, що виконують роботу за допомогою машин, станків, механізмів, приборів та ін.
- Робітники, що обслуговують машини, механізми, апарати тощо, але виконують роботу вручну (зайняті навантаженням і розвантаженням машин, механізмів, заправкою машин).
- Робітники, що виконують роботу без застосування машин і механізмів і не пов'язані з обслуговуванням машин і механізмів.
- Робітники, що вручну ремонтують і налагоджують машини і механізми.

На основі цього групування можна визначити зміни в складі робітників під впливом науково-технічного прогресу, виявити частку ручної праці та визначити шляхи її механізації, виявити ступінь виконання завдань зі скорочення використання ручної праці [3].

Велике господарське значення має вивчення складу робітників за рівнем кваліфікаційного чинника зростання продуктивності праці. Під кваліфікацією робітника розуміють ступінь його підготовленості до виконання робіт. Мірою кваліфікації окремого робітника найчастіше є відповідний розряд за встановленою тарифною сіткою. Узагальнюючою мірою рівня кваліфікації робітників є середній тарифний розряд.

Не менш важливе значення має групування робітників і за іншими ознаками: тривалості стажу роботи, віком, статтю, освітою та ін. Ці групування базуються на даних одноразових обліків та спеціальних обстежень.

Висновки. Трудові ресурси є одним із найважливіших чинників будь-якого виробництва в тому числі сільськогосподарського. Їх стан та ефективне використання безпосередньо впливає на кінцеві результати господарської діяльності підприємств. Причинами, які зумовлюють необхідність класифікації працівників аграрного підприємства є аналіз трудових ресурсів з метою дослідження складу кадрів для виявлення забезпеченості ними і причин плінності трудових ресурсів та підвищення ефективності їх використання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрійчук В.Г. Економіка аграрних підприємств: Підручник. — 2-ге вид., доп. і перероблене. / В.Г. Андрійчук. — К.: КНЕУ, 2002. — 624 с.
2. Статистика складу робочої сили // Бібліотека економіста, 2008. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://library.if.ua/book/77/5524.html>.
3. Федорняк Л.С. Формування персоналу сільськогосподарських підприємств / Л.С. Федорняк // Актуальні проблеми розвитку економіки регіону: Науковий збірник за ред. І.Г.Ткачук. — Івано-Франківськ: ВДВ ЦІТ Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника, 2008. — Вип. IV. — Т. 1. — 285 с.
4. Баланюк І. Забезпечення аграрних підприємств персоналом / І. Баланюк, Л. Сак // Аграрна економіка, 2012. — Т.5 — № 1-2. — С. 53—59.

**ЕКОНОМІЧНІ МЕТОДИ УПРАВЛІННЯ У СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ
ПІДПРИЄМСТВАХ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ**

М.А. Ляшенко, магістр

Науковий керівник: к.е.н., доцент Колесник В.М.

Миколаївський національний аграрний університет

У статті розглянуто теоретичні аспекти економічних методів управління та підходи до їх класифікації. Визначено ефективність їх впровадження у сільськогосподарських підприємствах.

Ключові слова: управління, методи управління, економічні методи управління.

Постановка проблеми. З моменту прийняття Україною незалежності спостерігається спад виробництва у всіх галузях економіки, не є виключенням і сільське господарство, яке відіграє визначальну роль у досягненні продовольчої безпеки суспільства, що є однією з основних умов стійкості і незалежності держави. Враховуючи, що Україна відноситься до країн з найнижчим рівнем державної підтримки умов відтворення у сільському господарстві, перспективним при вирішенні даних проблем є використання внутрішніх факторів збільшення виробництва сільськогосподарської продукції, що є важливою умовою створення економічних резервів для сталого економічного розвитку агропромислового комплексу в майбутньому, та передбачає широко та ефективно використання методів управління сільськогосподарським підприємством.

Одними із головних методів управління є економічні. Саме за допомогою них керівники підприємств мають змогу впливати на трудові колективи, координувати їхню діяльність, спрямовувати на виконання робіт, стимулювати працівників, підвищувати рівень їхнього матеріального та морального задоволення від роботи. Від економічних методів управління залежить ефективність функціонування структури підрозділів і підприємства в цілому як складної соціально-економічної системи.

А тому дослідження економічних методів, що використовуються сучасними сільськогосподарськими підприємствами, та пошук шляхів удосконалення їх використання є надзвичайно важливою проблемою сучасного управління аграрним виробництвом. Все викладене і обумовило актуальність теми даного дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження економічних методів

управління у сільськогосподарських підприємствах знайшли належне відображення у наукових працях багатьох зарубіжних вчених: А.О. Толкунова, В. Гешеля, М. Мескона, Н. Лукашев, А. Файоля, А.Н. Лобкова та вітчизняних – П.І. Юхименко, О.В. Олійник, М.М. Кулаєць, О.Є. Гудзь, Й.С. Завадський, Г.В. Осовська, Л.І. Нечаюк та Н.О. Телеш, І.О. Охріменко, С.В. Козловський, А.Д. Діброва, В.І. Бойко та інших, проте деякі аспекти залишаються недослідженими і потребують подальшого розгляду.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження теоретичних аспектів використання економічних методів управління та перспектив їх впровадження у сільськогосподарських підприємствах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Головним завданням агропромислового комплексу, як провідного сектору економіки України, є забезпечення продовольчої безпеки держави на рівні, що забезпечує потреби населення в продуктах харчування не менше 80% від раціональних норм споживання за рахунок власного виробництва та ефективного використання експортних можливостей збуту залишків продовольства.

Визначальним є соціальне значення галузі як економічної бази для забезпечення життєдіяльності третини населення країни та незамінного виробника продуктів харчування і сировини для промисловості. За підрахунками науковців, одне робоче місце у сільському господарстві дає змогу організувати близько 10 робочих місць, а вироблена 1 гривня – одержувати понад 12 гривень продукції в інших галузях [1]. Проте останнім часом спостерігається скорочення виробництва та працівників сільськогосподарських підприємств до 30%. Одним з головних шляхів вирішення цих питань є впровадження ефективних методів управління аграрними підприємствами, адже в сьогоденні умовах розвитку економіки поряд з трьома іншими основними виробничими ресурсами — землею, працею і капіталом — менеджмент стає ключовим елементом економічної системи підприємства.

Управління — складний і динамічний процес, керований і здійснюваний людьми для досягнення поставленої мети. Після того як встановлено цілі управління, необхідно знайти найбільш ефективні шляхи та методи досягнення їх. Інакше кажучи, якщо при визначенні цілей потрібно відповісти на запитання «чого потрібно досягти?», то слідом за цим виникає запитання: «як найбільш раціонально досягти мети?». Отже, виникає потреба у застосуванні арсеналу засобів, що забезпечують досягнення цілей управління, тобто методів управління [2].

Методи управління – це способи впливу керуючих систем на керовані об'єкти з метою реалізації завдань управлінської діяльності. Вони визначають (з урахуванням

змін у розвитку систем) конкретні способи, прийоми досягнення мети управління і визначають вибір способів управлінської діяльності. Оскільки управління як цілеспрямований вид діяльності спирається на систему об'єктивних законів розвитку керуючих і керованих об'єктів, то методи управління є складовою частиною механізму їхнього свідомого використання.

У вітчизняній літературі методи управління найчастіше об'єднуються в три групи (рис.1).

Рис. 1. Загальна класифікація методів управління

В управлінні важлива роль належить економічним методам управління, адже саме вони визначають економічні інтереси і матеріальну зацікавленість працівників.

Економічні методи менеджменту – це система економічних важелів і заходів, за допомогою яких здійснюється вплив на керовані об'єкти з метою реалізації матеріальних інтересів участі людини у виробничих процесах. Ці методи, по-перше, дають змогу впливати на поведінку об'єктів управління на різних рівнях — від індивіда до держави; по-друге, шляхом матеріальної зацікавленості стимулюють ініціативу та відповідальність працівників за наслідки прийнятих рішень; по-третє, є методами непрямої дії, їх використання не завжди сприяє отриманню очікуваного результату; по-четверте, передбачають розроблення планово-економічних показників і механізмів їх досягнення.

На сьогоднішній день єдиного поділу економічних методів управління не існує, а тому розглянемо запропоновані науковцями класифікації.

Бойчик І.М. виділяє такі методи: стимулювання; податки; матеріальна відповідальність; ціноутворення; державне регулювання.

Осовська Г.В. пропонує наступний склад: комерційний розрахунок; планування; ціни та ціноутворення; розробка та здійснення єдиної фінансової політики; податки [3].

Скібіцька Л.І. виділяє такі економічні методи впливу на організацію: господарський (комерційний) розрахунок, фінансування; кредитування; оподаткування; регулювання цін; матеріальне стимулювання праці персоналу [4].

Але такі автори як Завадський Й.С., Нечаюк Л.І., Телеш Н.О. запропонували більш детальний поділ економічних методів менеджменту. Зокрема, Завадський Й.С. надає поділ економічних методів на внутрішні та зовнішні.

Внутрішні — аванс, основна заробітна плата, додаткова заробітна плата, премії, привілеї, майновий і земельний пай, дивіденди, внутрішньогосподарські ціни і тарифи, спецодяг, службовий транспорт, тощо.

Економічні методи управління зовнішнього впливу, в свою чергу, поділяються на методи впливу з боку держави та методи динамічного впливу з боку ринків — реалізаційна ціна на продукцію, ціни на предмети матеріально-технічного постачання, кредити, податки, митні платежі, кошти держави на соціальну інфраструктуру, державні субсидії, державні премії, іноземні субсидії, тарифи за послуги, штрафи [5,6].

Суть економічних методів полягає у здійсненні непрямого впливу на виконавців і створенні таких економічних передумов, за яких вибір напряму своєї діяльності здійснює саме підприємство, його господарські підрозділи і окремі виконавці під впливом економічних стимулів, що діють як перспективи матеріальної вигоди або втрати.

До числа умов успішного застосування економічних методів управління слід внести дотримання господарсько-оперативної самостійності підприємств і господарських підрозділів, надання їм достатніх прав у виборі шляхів та засобів досягнення поставлених цілей.

Завдання полягає в тому, щоб створити такі економічні умови, які дозволяють виконувати програму головним чином не шляхом адміністративного тиску, а в результаті економічної зацікавленості всіх учасників виробництва. У зв'язку з цим вимагається забезпечити широке залучення працівників до активної участі в складанні перспективних та поточних планів, підвищити зацікавленість і відповідальність підприємств і об'єднань в розробці оптимальних планів, максимально враховуючи можливість раціонального використання землі та інших засобів виробництва, покращення організації праці, виробництва і управління. Якщо вміло застосовуються економічні методи, то створюються передумови для ефективного функціонування

системи зворотного зв'язку, розширюються можливості для протікання виробничих процесів на основі саморегулювання.

Домінуванню економічних методів управління буде сприяти розвиток бізнесу і підприємництва, створення конкурентного середовища, розширення експортних можливостей товаровиробників, посилення впливу на економіку фінансово-кредитних важелів, удосконалення системи ціноутворення, збалансування запиту і пропозицій на ринку товарів та послуг для населення. Мають розвиватися ринковий механізм, створюватися ринкова інфраструктура і відпрацьовуватися механізм їх функціонування на основі саморегуляції економічних процесів. Конкретним відображенням економічних методів управління є планування, комерційний (господарський) розрахунок, матеріальне стимулювання, економічний аналіз та ін.

Щодо економічних важелів внутрішнього впливу, то тут необхідно відмітити, що вони встановлюються та регулюються колективним договором господарства, відповідно до нього працівники господарства регулярно отримують аванс та основну заробітну плату.

Заробітна плата є винагородою, яку за трудовим договором власник, або уповноважений ним орган виплачує працівникові залежно від складності та умов виконання роботи, професійно-ділових якостей працівника, результатів його праці та господарської діяльності підприємства. Вибір форм оплати праці, способів формування основної заробітної плати і системи стимулювання здійснюється відповідно до закону України «Про оплату праці». Цей закон визначає економічні, правові та організаційні засади праці робітників, які перебувають у трудових відносинах, на підставі трудового договору з підприємствами, установами, організаціями усіх форм власності і господарювання, а також з окремими громадянами та сферами державного й договірною регулювання оплати праці [7].

Проте слід звернути увагу на те, що визначення сучасних економічних методів менеджменту є непростю проблемою, оскільки за багатуукладної економіки застосування їх залежить від організаційно-правових форм підприємств. Наприклад, на підприємствах державної форми власності економічний вплив держави має прямий директивний характер, а щодо приватних підприємств чи підприємств змішаної форми власності — регулюючий. За цих умов один і той самий економічний метод управління може бути задіяний у прямій директивній формі й у формі непрямого, побічного впливу.

До методів прямого економічного впливу на працівників належать організаційно-виробниче планування, цільові комплексні програми організацій, бізнес-планування, комерційний розрахунок, система внутрішніх економічних регуляторів.

Підгрупу методів побічного економічного регулювання діяльності організацій представляють загальнодержавні (галузеві) комплексні цільові програми, а також система загальнодержавних, місцевих і внутрішніх економічних регуляторів господарської діяльності.

Висновки. Отже, економічні методи ґрунтуються на використанні економічних інтересів і засобів, які стимулюють матеріальну зацікавленість колективу й окремих працівників у досягненні найкращих результатів. Тому їх використання й удосконалення підприємством допоможуть створити надійний, міцний економічний механізм розвитку вітчизняних сільськогосподарських товаровиробників. Проте для того, щоб економічні методи управління були дієвими, слід забезпечити відповідну реакцію підприємства та його економічних важелів на економічні інтереси об'єкта управління. Без цього втрачає сенс розширення прав структурних підрозділів і самофінансування підприємства. Перспективи подальших досліджень полягають у аналізі використання економічних методів управління зовнішнього та внутрішнього впливу у сільськогосподарських підприємствах Миколаївської області.

ЛІТЕРАТУРА

1. Болдуєв М.В. Підвищення ефективності фінансово-кредитних важелів регулювання розвитку регіонального АПК / М.В.Болдуєв // Держава та регіони. — 2009. — №5. — с.26-30.
2. Герчикова Й.Н. Менеджмент: [учебник] / Й.Н. Герчикова. — М.: ЮНИТИ, 1995. — 480с.
3. Осовська Г.В. Основи менеджменту: [навчальний посібник] / Г.В.Осовська, О.А.Осовський. — К.: "Кондор", 2006. — 664с.
4. Скібіцька Л.І., Скібіцький О.М. Менеджмент: [навчальний посібник] / Л. І. Скібіцька, О. М. Скібіцький — К.: Центр учбової літератури, 2007. — 416 с.
5. Нечаюк Л.І. Готельно-ресторанний бізнес: менеджмент: [навчальний посібник] / Л.І.Нечаюк, Н.О.Телеш. — К.: Центр навчальної літератури, 2003. — 348с.
6. Завадський Й.С. Менеджмент: [підручник] / Й.С. Завадський — К.:УФІМБ, 2002 — 511 с.
7. Закон України “Про оплату праці”:[електронний ресурс] // Режим доступу: www.zakon.rada.gov.ua

ЕКОНОМІЧНІ МЕТОДИ МЕНЕДЖМЕНТУ, ЇХ ЗНАЧЕННЯ І ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ

В. В. Малютіна, студентка

Науковий керівник: к.е.н., асистент Владечак А.В.

Миколаївський національний аграрний університет

У статті розглянуто економічні методи управління в сучасних умовах. Досліджено роль та вплив економічних методів управління на розвиток організації. Проаналізовано проблему ефективності використання економічних методів.

Ключові слова: економічні методи управління, система пільг та кредитів, цінове регулювання, економічні санкції, система матеріального стимулювання, матеріальні санкції, матеріальне заохочення.

Постановка проблеми. В умовах ринкової конкуренції, швидкого економічного і технологічного розвитку вирішального значення для становлення бізнесу набуває менеджер. Він формує цілі організації, забезпечує її ресурсами, планує і здійснює контроль, приймає рішення й організовує діяльність. Проте, ринкова економіка більш вимоглива до керівників, ніж планова. У зв'язку з цим необхідним є застосування ефективних методів, принципів і системи управління підприємством, яка була б життєздатна в нових господарських умовах.

Недосконалість управління підприємствами, невідповідність його вимогам ринкової економіки та різке зниження потенціалу управління викликають необхідність пошуку нових методів менеджменту, які б дозволяли здійснювати ефективне управління бізнес-процесами.

Особлива роль методів управління полягає у тому, щоб створити умови для чіткої організації процесу управління, використання сучасної техніки і прогресивної технології організації праці і виробництва, забезпечити їх максимальну ефективність при досягненні поставленої мети.

Звідси витікає дуже важлива вимога до методів управління: методи управління повинні мати свою мотиваційну характеристику, що визначає напрям дії їх. Таким чином, ця характеристика показує мотиви, які визначають поведінку людей і на які орієнтована відповідна група методів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам управління персоналом організації присвячено велику кількість наукових досліджень вітчизняних і

закордонних вчених. Значну увагу методології управління персоналом в умовах ринкової економіки приділяють у своїх роботах такі вітчизняні вчені як Богиня Д.П., Бондар М.П.,

Веснін В.Р., Віханський О.С., Волинський Г.С., Волкова О.В., Генкін Б.М., Данюк В.М., Дмитренко Г.А., Єгоршин О.П., Кайлюк Є.М. та інші. Серед видатних закордонних вчених фундаментально досліджена система управління персоналом підприємства в працях Каплана Р.С., Нортон Д.П., Рамперсада Х.К., Сінка Д.С. та інших.

Незважаючи на те, що тема методів управління персоналом досліджена досить глибоко, існує цілий ряд сучасних аспектів цього напрямку, які поки що не знайшли ефективного вирішення.

Постановка завдання. Основним завданням написання даної статті є дослідження економічних методів управління, їхніх особливостей, аналіз значення економічних методів менеджменту в сучасних умовах виробництва, розгляд проблеми ефективності їхнього використання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Економічні методи управління — це способи впливу на економічні процеси і явища через інтереси працівників, що досягаються шляхом створення економічних умов (стимулів), які спонукають працівників і підприємства діяти в потрібному напрямі для досягнення поставлених цілей.

Економічні методи управління посідають найважливіше місце в системі методів менеджменту. Це зумовлене тим, що управлінські відносини визначаються насамперед економічними відносинами, в основу яких покладено об'єктивні потреби й інтереси людей. Визначення сукупності економічних важелів, за допомогою яких досягається ефект, що задовольняє вимоги колективу в цілому й кожного працівника зокрема, є принциповим питанням для підприємств [2].

Для того, щоб економічні методи управління були дієвими, слід забезпечити відповідну реакцію підприємства та його економічних важелів на економічні інтереси об'єкта управління. Без цього втрачає сенс розширення прав структурних підрозділів і самофінансування підприємства. В свою чергу, розширення самостійності веде до більшої свободи колективів щодо господарської діяльності та застосування економічних методів управління. В умовах обґрунтованої самостійності є доцільним реальний перехід до економічних методів менеджменту: колектив розпоряджається матеріальними фондами, отриманим доходом (прибутком), зарплатою й реалізує свої економічні інтереси. Економічні методи сприяють виявленню нових можливостей і

резервів виробництва, що особливо є важливим у період становлення ринкових відносин. В період адаптації до ринку є необхідним запровадження системи матеріального стимулювання з врахуванням економічних інтересів усіх учасників трудового процесу, створення умов, при яких економічні методи були б дієвими й цілеспрямованими. Перебудова механізму економічного стимулювання спрямована на забезпечення соціально-економічних передумов для реалізації програми переходу підприємств до діяльності в умовах ринку. При цьому докорінно змінюються методологія й технологія формування фондів виробничого й соціального розвитку, а також оплати праці [1].

На відміну від організаційно-адміністративних, економічні методи передбачають розробку планово-економічних показників і способи їх досягнення. Вони є досить ефективним засобом економічного механізму в господарських відносинах. У результаті підвищення дієвості економічних важелів і стимулів формуються такі умови, в яких трудові колективи та їх члени спонукаються до ефективної роботи не стільки через адміністративний вплив (накази, директиви, вказівки), скільки через економічне стимулювання. На основі економічних методів управління розвиваються й стають ефективнішими організаційно-адміністративні й соціально-психологічні методи, підвищуються професіоналізм і культура їх застосування.

В умовах ринку економічні методи управління мають набувати подальшого розвитку, розширюватиметься сфера їх дії, підвищуватиметься дієвість і результативність економічних стимулів, що дозволить поставити кожного працівника й кожний колектив в цілому в такі умови, за яких найповніше задовольнятимуться особисті й загальнодержавні інтереси [5].

Діюча система економічних методів управління ділиться на методи, передбачені державним законодавством і такі, що застосовуються безпосередньо керівництвом підприємства.

До економічних методів управління, застосовуваних державою, відносять: систему пільг та кредитів, систему оподаткування, цінове регулювання та економічні санкції. До методів, застосовуваних керівництвом підприємства, відносять: систему матеріального стимулювання, метод госпрозрахунку та матеріальні санкції.

Конкретний набір і зміст економічних важелів визначається специфікою діяльності підприємств. В управлінській практиці підприємств економічні методи управління виступають у таких формах: планування, економічне стимулювання, фінансування, кредитування й ціноутворення. Ефективність використання економічних

важелів і стимулів, що визначають зміст кожної форми, залежить від умов господарської діяльності.

Планування є центральною ланкою будь-якої системи управління. Планування як складова економічних методів управління необхідне для визначення основних шляхів та засобів щодо зміцнення власності, передбачення тенденцій щодо економічного зростання, визначення потреб у виробничих ресурсах і шляхів найефективнішого їх використання.

Сутність цього методу виявляється у завчасному обліку всіх внутрішніх і зовнішніх факторів, які забезпечують сприятливі умови для успішного функціонування і розвитку фірми. При цьому конкретизуються цілі розвитку підприємства і кожного його підрозділу, визначаються господарські завдання, засоби їх вирішення, строки реалізації; визначаються матеріальні, трудові і фінансові ресурси, необхідні для вирішення поставлених завдань. Планування як метод управління характеризується рядом специфічних ознак:

- 1) цільовою визначеністю, оскільки кожен показник вказує виконавцям, які результати діяльності бажано досягти;
- 2) конкретно адресною спрямованістю, оскільки планове завдання завжди конкретно адресоване певному виконавцю (працівнику, групі працівників, колективу в цілому);
- 3) часовим інтервалом дії (рік, квартал, місяць, декада чи інший проміжок часу).

Економічне стимулювання як метод управління реалізується через відповідні принципи управління. Основними його джерелами є:

- фонд соціального розвитку, який колектив використовує для зміцнення матеріально-технічної бази та соціально-культурної сфери, проведення оздоровчих, культурно-масових заходів;
- фонд оплати праці та матеріального заохочення, який використовується для виплати заробітної плати, матеріальної допомоги та інших потреб колективу підприємства.

Матеріальне заохочення сприяє удосконаленню організації та зміцненню дисципліни праці, підвищенню рівня її нормування та продуктивності, досягненню високих показників діяльності підприємств в цілому. Воно є ефективним лише тоді, коли всі категорії працюючих однаковою мірою зацікавлені в його збільшенні. Особливе значення тут має особиста зацікавленість управлінського персоналу. Від якості управлінських рішень залежить ефективність використання матеріально-

сировинних та інших ресурсів, якість виготовлених послуг та продукції, тобто ефективність діяльності підприємства.

Фінансування, кредитування та ціноутворення є найважливішими важелями економічного впливу на всі напрями діяльності підприємства.

Фінансування як метод управління є самостійною економічною категорією й, водночас, воно зумовлюється іншою категорією - цінами. За допомогою фінансів формуються пропорції розподілу фондів накопичення та споживання, утворюються фінансові ресурси для виробничого і соціального розвитку підприємства, забезпечення збільшення прибутку. Управлінський вплив фінансування реалізується через планування, формування фондів стимулювання та здійснення контролю за їх використанням.

Кредитування - це метод управління, який поєднує можливості централізованого управління з найгнучкішим і найоперативнішим впливом на діяльність підприємств. Надаючи кредит підприємствам, банк чітко контролює виконання ними принципів кредитування.

Ціноутворення в сучасних умовах є важливим методом економічного впливу на функціонування всіх ланок господарського механізму. Йому належить провідна роль в розвитку та використанні економічних методів управління. Без нього є неможливим планування виробництва, його стимулювання та фінансування. Ціна використовується як активний засіб впливу на зростання ефективності виробництва, підвищення якості та зниження собівартості послуг і продукції.

Ефективність застосування методів управління в основному залежить від рівня кваліфікації керівних кадрів, що зумовлює потребу систематичної і цілеспрямованої підготовки та повсякденного використання всіх зазначених напрямів впливу на колектив і окремих людей.

Удосконалення економічних методів управління тісно пов'язане із удосконаленням системи нормативів, що є особливо важливим, оскільки економічні методи є основною економічною складовою механізму управління й водночас виступають базою реалізації організаційно-адміністративних методів [3].

Висновки. Економічні методи управління відіграють важливу роль в системі наукових методів управління трудовою діяльністю людей, оскільки на їх основі встановлюється цільова програма господарського розвитку окремих підприємств і організацій, визначається такий режим і стимули роботи, які об'єктивно спонукають і зацікавлюють колективи, окремих працівників в ефективній праці. Таким чином, впливом на безпосередні інтереси об'єкта управління створюється механізм його

орієнтації на найбільш ефективний режим роботи без повсякденного і безпосереднього втручання зверху.

Застосовуючи економічні методи управління, необхідно зіставити витрати і результати: матеріальне стимулювання і санкції, фінансування і кредитування, заробітну плату, собівартість, прибуток, ціну. Зазвичай основними інструментами є заробітна плата і преміювання, які максимально пов'язуються з результатами діяльності виконавця. Для менеджера доцільною основою їх визначення є результати його діяльності у сфері відповідальності або результати діяльності всієї фірми [4].

Отже, використання й удосконалення таких економічних важелів, як комерційний розрахунок, планування, механізм ціноутворення, стійке фінансове становище і розумне оподаткування допоможуть створити надійний, міцний економічний механізм на державному рівні. На рівні підприємства реалізація економічних методів управління здійснюється в рамках системи виробничих відносин між людьми, що входять до складу трудового колективу. І хоча така система взаємовідносин є надзвичайно складна і включає в себе економічні, соціальні, психологічні та організаційні відносини, останні повинні проявлятися у формі зацікавленості працівників в організації спільної праці.

ЛІТЕРАТУРА

- 1.Гринева В. Н. Современные подходы к системе управления персоналом предприятия / В. Н. Гринева, И. О. Буцкая // Економіка розвитку. Вип. 2 (22). – Харків: ХДЕУ, 2002. – С. 31-36.
2. Лесів Й. Сучасний менеджмент в ринковій економіці. / Й. Лесів – К. : КНЕУ, 2004 – 256 с.
3. Мельник О. Г. Методи менеджменту / О. Г. Мельник // Фінанси України. – 2007. – №12 (97). – С. 37-44.
4. Онищенко С. В. Принципи та основні критерії побудови ефективної системи менеджменту на підприємстві / С. В. Онищенко // Економіка: проблеми теорії та практики. Збірник наукових праць. Випуск 156. - Дніпропетровськ: ДНУ, 2006. - с. 120-126.
5. Хміль Ф.І. Менеджмент: підручник. / Ф.І. Хміль – К., 2005 – 351 с.

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Т. С. Мельниченко, магістр

Науковий керівник: к.е.н., асистент Максименко А.Г.

Миколаївський національний аграрний університет

У стаття розглянуто поняття організаційного розвитку, виявлено проблеми організаційного розвитку підприємств та шляхи їх вирішення, розглянуто організаційний розвиток аграрних підприємств через їх форми власності.

Ключові слова: розвиток, організаційний розвиток, організаційна структура, організаційно-правова форма, управління організаційним розвитком.

Постановка проблеми. Під час здійснення аграрної реформи в Україні відбулися докорінні зміни в системі соціально – економічних відносин на селі та в організації сільськогосподарського виробництва. Було проведено реформування майнових відносин власності, земельну реформу, відбулися організаційно – правові перетворення колективних сільськогосподарських підприємств в агроформуваннях ринкового типу, одержали розвиток орендні відносини, започатковано розвиток фермерства.

Ринкові перетворення поставили сільськогосподарських товаровиробників перед необхідністю самостійно забезпечувати конкурентоспроможність та здатність своєчасно адаптуватись до динамічного ринкового середовища. Однією з основних проблем розбудови ринкових відносин в аграрному секторі економіки України є формування ефективного механізму управління розвитком сільськогосподарських підприємств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сьогодні більшість наукових досліджень пов'язані з питаннями реформування сільськогосподарських підприємств, які вказують на те, що процес реструктуризації є складовою частиною організаційного розвитку господарюючого суб'єкта, здійснюється пошук можливостей підвищення їх економічної ефективності, яка є необхідною умовою виживання в реаліях ринкової економіки, інтеграції України у світову економічну систему. Дане питання досліджуються в різних аспектах у наукових працях В. Г. Андрійчука, П. С. Березівського, В. Г. Галанця, І. Г. Кириленка, С. М. Онисько, М. Я. Дем'яненка, С. І. Кручка, П. Т. Саблука, М. Й. Маліка, Б. Й. Пасхавера, В. В. Юрчишина, О. М. Шпичака, В. П. Ситника та інших. Однак, як свідчить огляд літературних джерел з

даної проблематики, ще недостатньо вивчені питання розвитку аграрних підприємств та управління цим процесом.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження поняття «організаційний розвиток», виявити проблеми організаційного розвитку та шляхи їх вирішення, розглянути організаційний розвиток аграрних підприємств через їх форми власності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поняття "розвиток"- процес, який забезпечує соціальну справедливість, гуманізацію суспільства. Розвиток розглядається як цілісний процес, який включає в себе економічне, соціальне, політичне та культурне середовище.

Організаційний розвиток має сприяти підвищенню роботи підприємства він є однією з основних рис організації як системи. Концепція організаційного розвитку виникла в середині 60 – х років XX століття, в основу її було покладено ставлення до людей як до особистостей, лідерів і членів команди, співробітників організації.

В.Г. Герасимчук виділяє два основні методи організаційного розвитку. Це "тренування чуттєвості" об'єднання людей, взаємодію яких треба гармонізувати у групу і як наслідок виникають емоційні реакції та здатність до самовираження.

"Дослідження дією" : 1. діагностика системи управління та ознайомлення з результатами діагностики працівників; 2. прийняття та реалізація рішень; 3. оцінка планів; 4. участь робочих груп та безпосередньо кадрової служби у організаційному розвитку; 5. подальше вдосконалення системи організаційного розвитку.

За концепцією організаційного розвитку лідер може реалізувати свої функції тільки за умови активності членів груп та команд. Поведінка і відносини в організації залежать від стилю лідерства й психологічного клімату на рівні топ – менеджменту.

Проблеми організаційного розвитку вирішуються за допомогою плану організаційного розвитку який повинен містити такі етапи [1]:

- здійснення діагностичних заходів;
- організація використання результатів діагностичних досліджень;
- навчання та підвищення кваліфікації працівників;
- зміни організаційної структури управління;
- здійснення впливу на неформальні групи в колективі;
- розроблення пропозиції щодо подолання можливих конфліктів внаслідок організаційних змін;
- залучення ключових фігур в організацію для діагностики стану організаційної зміни;
- оцінювання результатів;

- перерозподіл повноважень та відповідальності.

Здійснення організаційних змін з метою організаційного розвитку є тривалим трудомістким процесом який містить у собі багато стрес-факторів для персоналу та організаційної системи.

Особливість сучасного типу розвитку визначається тим, що починаючи з мінімального рівня інституціональної складності організації замість того, щоб руйнуватись під дією непередбачуваних факторів, вона виявляє здатність адекватно реагувати на них. Ця здатність є результат постійної інноваційної активності в технічній інституціональній і культурній сферах, що дозволяє компенсувати старі вичерпні ресурси цілеспрямованою заміною на нові.

На сьогодні проблема управління підприємства полягає в тому, що більшість з них не звертають уваги на організаційний розвиток як основну складову подальшого розвитку підприємств. Основна мета підприємства- це отримання прибутку. При орієнтації підприємства лише на таку ціль, його діяльність буде полягати в тому, щоб ефективно функціонувати, але не стратегічно розвиватись. Від рівня сформованості та розвитку організаційного потенціалу залежить результативність діяльності сільськогосподарських підприємств. При цьому слід врахувати, що найбільшою проблемою на яку натрапляє організація є необхідність визначення об'єкту зміни. Можна сказати, що об'єкт зміни залежить від стратегії та цілей, які поставила перед собою організація.

Розробка і вибір типу стратегічного розвитку підприємства спонукає керівників постійно перспективно мислити. Перспективне мислення – головна складова організаційної культури. Дослідження стану організаційної структури управління, організаційної поведінки, організаційної культури та стилю керівництва дасть можливість визначити, яка форма господарювання найбільш ефективно буде розвиватись в умовах ринкової економіки.

Для забезпечення дієздатних форм господарювання у сфері агровиробництва трансформація сільськогосподарських підприємств повинна передбачити досягнення таких завдань:

- удосконалення системи управління підприємством;
- удосконалення внутрішньогосподарських виробничих відносин;
- підвищення рівня соціальної захищеності працівників підприємства;
- створення умов для впровадження нових інноваційних технологій.

Ринкове середовище ставить високі вимоги до системи управління підприємством, яка функціонуватиме ефективно, якщо будуть наявні певні умови.

1. Висока мотивація керівника підприємства спрямована на стратегічний розвиток.

2. Здатність керівництва приймати оптимальні управлінські рішення і добиватись їх виконання.

Різноманіття форм власності й господарювання зумовлене різними причинами і в свою чергу породжує "ефект різноманіття". Кожна форма господарювання знаходить своє місце в системі аграрних відносин. Вибір та пошук оптимальної форми власності можливий через вдосконалення та реорганізацію організаційної структури підприємства та налагоджену систему організаційного розвитку.

Організаційно-правова форма аграрного виробництва – це економічно відокремлений і господарський самостійний юридично визнаний вид організації виробничої діяльності, характерний зміст використання певної форми власності та відповідними економічними взаємовідносинами, способами здійснення виробництва та його структурою [3].

В аграрному секторі економіки України діють підприємства на приватній, колективній, господарській, комунальній, державній основах господарювання. Всі вони виступають в різних організаційно – правових формах і їх різновидах.

Організаційно – правова форма сільськогосподарських підприємств є чинником, що впливає на визначення шляхів підвищення їхньої економічної ефективності. Висока зацікавленість працівників у результатах своєї праці є необхідною умовою підвищення діяльності сільськогосподарських підприємств та отримання позитивних результатів.

Розвиток сільськогосподарських підприємств сприяє зростанню доходів працівників підприємств і всього сільського населення шляхом підвищення рівня зайнятості на селі та розвитку підприємств переробної промисловості. Грошові надходження сільськогосподарських підприємств залежать від асортименту продукції, що реалізується. Доходи і прибутки є важливим індикатором економічного стану самого підприємства.

Дана організаційно – правова форма забезпечує концентрацію в одних руках функцій власника землі, працівника на ній та менеджера і якнайбільше відповідає специфіці сільського господарства, в якому тісно переплітаються природно кліматичні, біологічні й економічні закони [6].

Також в аграрному секторі здійснювалася перебудова управління підприємствами відповідно до нових умов і перед усім перебудова економічного управління, яке в Україні має назву планово – економічної роботи. Вона включає аналіз

і прогноз зовнішнього середовища, організацію матеріального стимулювання працівників, планування та аналіз діяльності підприємства та його підрозділів.

Нині реальний стан планово – економічної роботи в більшості підприємств вкрай незадовільний: дуже повільно здійснюється перехід від виробничої до маркетингової концепції побудови менеджменту, неусвідомлена провідна роль планування й економічного аналізу в управлінні підприємством, розміри трудової винагороди працівникам слабо пов'язуються з кінцевим результатом їхньої роботи, недостатньо використовується комп'ютерна техніка для прискорення й поліпшення якості планових та аналітичних рахунків [6].

Висновки. Проведений аналіз сільськогосподарської діяльності в пореформений період показує, що зміни, які відбувалися в аграрному секторі економіки позитивно позначилися на розвитку сільськогосподарських підприємств як нових організаційно – правових форм господарювання. Подальша діяльність сільськогосподарських підприємств у сучасних умовах господарювання вимагає підвищення ефективності їх бізнесу та перегляду основних функцій управління.

ЛІТЕРАТУРА

1. Малік М. Й. Державне регулювання аграрного сектора економіки в дослідженнях вітчизняних вчених / М. Й. Малік, Ю. О. Лупенко // Економіка АПК. – 2009. – № 10. – С. 153.
2. Дорош М. М. Роль аграрної науки та інноваційних впроваджень у подоланні світової економічної кризи та формуванні нової ефективної економіки Західного регіону та країни в цілому / М. М. Дорош // Науковий Вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С. З. Гжицького – 2010. – Том 12, № 2 (44) частина 5.
3. Бучко І. Є. Ефективність господарювання аграрних підприємств різних організаційно – правових форм: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук / І. Є. Бучко. – Львів, 2008. – 20 с.
4. Саблук П. Т. Посібник по реформуванню сільськогосподарських та переробних підприємств / П. Т. Саблук, В. Я. Месель – Веселяк / ІАЕ УААН. – К., 2000. – 660 с. – (друге доповнене видання).
5. Молдаван Л. В. Форми господарювання в аграрному секторі України в умовах глобалізації / Молдаван Л. В. // Економіка АПК. – 2010. – № 1. – С. 13.
6. Охріменко І. В. Основні змістовні пріоритети в планово – економічній роботі сільськогосподарських підприємств / Охріменко І. В. // Економіка АПК. – 2010. – № 11. – С. 109.

ЕФЕКТИВНІСТЬ КАДРОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

Н.С. Морощук, студентка

Науковий керівник: к.е.н., асистент Владечак А. В.

Миколаївський національний аграрний університет

У статті проведений аналіз поняття кадрового потенціалу підприємства як сукупність якісних і кількісних характеристик персоналу. Розглянуто етапи формування кадрового потенціалу підприємства та досліджено його ефективність.

Ключові слова: кадровий потенціал, ефективність, персонал.

Постановка проблеми. Кадровий потенціал є одним із основних елементів управління підприємством. Ефективна діяльність підприємства залежить як і від організаційних та економічних заходів, так і від наявної робочої сили, створених умов її функціонування, розвитку потенціалу кожного працівника. Ефективне використання кадрового потенціалу являється головним стратегічним ресурсом, що може забезпечити зростання будь-якої організації.

На сьогоднішній день існує проблема нестачі кваліфікованого персоналу, що задовольняв би потреби підприємства. Важливе значення кадрового потенціалу у промисловості, сфері послуг, торгівлі, сільському господарстві відоме, проте тільки нещодавно теоретичні та практичні досягнення менеджменту кадрового потенціалу більш чи менш успішно почали вводитись в дію в нашій країні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанню формування, оцінки та ефективності кадрового потенціалу підприємства присвячено багато наукових праць вітчизняних і зарубіжних вчених, таких як: Е.А. Борисова, О.В. Вартанова, Л.С. Головова [6], Н.В. Даций, С.У. Бектуров, Н.С. Краснокутська [8], Г.В. Осовська [1], О.В. Крушельницька [1], Є.П. Качан[2], Р.П. Колосова та ін. Більшістю вчених та науковців головна увага приділяється аналізу особистісно-психологічним характеристикам персоналу, так як саме від цього залежить ефективність їх роботи, а тому і підприємства в цілому. Саме це зумовило актуальність обраної теми дослідження.

Постановка завдання. Головна мета роботи полягала у проведенні аналізу кадрового потенціалу підприємства, визначенні показників, що використовують для оцінки ефективності кадрового потенціалу.

Виклад основного матеріалу дослідження. На даному етапі організаційного розвитку кадровий потенціал являється основною умовою забезпечення конкурентоспроможності підприємства. На завоювання високих позицій підприємства на ринку безпосередньо впливає ефективність трудових ресурсів. За таких умов трудовий потенціал являється стратегічним ресурсом підприємства.

В економічній літературі сніє велика кількість підходів до визначення поняття «трудовий потенціал», але на нашу думку можна виділити декілька зних. Одна частина науковців тлумачать поняття «трудовий потенціал» як узагальнюючу характеристику міри та якості сукупних здібностей до праці окремого працівника, підприємства, суспільства [1], а друга частина зводить трудовий потенціал до потенціалу самої праці [2].

Кадровий потенціал – це трудовий потенціал підприємства, можливість персоналу генерувати ідеї, створювати нову продукцію, його освітній, кваліфікаційний рівень, мотивація та психофізіологічні якості. Краснокутська Н.В. визначає поняття кадрового потенціалу підприємства як сукупність знань, здібностей, навичок, особистої майстерності, системного мислення спеціалістів, які провадять інноваційну діяльність, їх творчі новаторські здібності і є базою забезпечення її інноваційного лідерства і конкурентоспроможності на ринку [3, с.401].

Ефективність трудового потенціалу виходячи з поставлених цілей визначається як функція досягнутих результатів і витрачених на це ресурсів. Від забезпеченості підприємства необхідною кількістю кваліфікованих працівників з достатнім рівнем досвіду, залежить рівень продуктивності діяльності підприємства, його прибуток, обсяг виробництва, собівартість, ефективність використання основних засобів.

Велике значення у підвищенні ефективності кадрів займає економічний аналіз. До факторів впливу трудових ресурсів на ефективність діяльності підприємства передовсім відносяться наступні: спад продуктивності праці, плинність кадрів на підприємстві, неефективне використання робочого часу, приховане безробіття тощо.

Для визначення забезпеченості підприємства трудовими ресурсами та ефективності їх використання необхідно проводити аналіз кадрового потенціалу. Метою цього аналізу є якісна оцінка трудових ресурсів та визначення ефективності їх використання, підвищення продуктивності праці та соціального захисту працівників, виявлення внутрішньовиробничих резервів, визначення рівня матеріального стимулювання працівників.

Для оцінки стану та ефективності кадрового потенціалу використовують показники, що наведені у таблиці 1 [1, с. 85-89].

**Показники стану і ефективності
використання кадрового потенціалу на підприємстві***

Показники	Формули для розрахунку	Умовні позначення
1. Показники стану трудового потенціалу		
1.1. Середньооблікова чисельність	$Ч_{ср} = \frac{Ч_{поч} + Д_{відпр} - Ч_{зв} + (Д_n - Д_{відпр})}{Д_n}$	Чпоч – чисельність робітників на початок періоду, осіб. Чпр – чисельність прийнятих робітників, осіб. Двідпр – кількість відпрацьованих днів, днів. Дк – кількість календарних днів, днів.
1.2. Коефіцієнт плинності кадрів	$K_{пл} = \frac{(Ч_{пр} - Ч_{виб})}{Ч_{поч}}$ $K_{пл} = \frac{Ч_{виб}}{Ч_{ср}}$	Чзв – чисельність робітників у звітному періоді, осіб. Чвиб – кількість вибувщих працівників, осіб. Чсп-середня чисельність персоналу за період; Чмин – чисельність робітників у минулому році, осіб. Чк – чисельність робітників на кінець періоду, осіб. Чзвіл – чисельність звільнених робітників, осіб.
1.3. Коефіцієнт обороту по прийому	$K_{пр} = \frac{Ч_{пр}}{Ч_{к}}$	Кпр – коефіцієнт приросту.
1.4. Коефіцієнт обороту по вибуттю	$K_{зв} = \frac{Ч_{звіл}}{Ч_{н}}$	Квиб – коефіцієнт вибуття.
1.5. Коефіцієнт загального обороту	$K_{заг} = K_{пр} + K_{виб}$	Чоп – чисельність основного персоналу, осіб.
1.6. Коефіцієнт постійності кадрів	$K_{пос} = \frac{Ч_{к}}{Ч_{ср}}$	Чдопп – чисельність допоміжного персоналу, осіб.
1.7. Коефіцієнт співвідношення основного і допоміжного персоналу	$K_{осн-доп} = \frac{Ч_{осн}}{Ч_{допп}}$	Ормк, Ормпоч – кількість робочих місць на кінець та на початок періоду відповідно.
1.8. Коефіцієнт співвідношення висококваліфікованих і кваліфікованих працівників	$K_{кккв} = \frac{Ч_{срккв}}{Ч_{срп}}$	Чмин – чисельність робітників у минулому році, осіб.
1.9. Зміна робочих місць	$\Delta QPM = QPM_{к} - QPM_{поч}$	Тзв, Тмин – товарообіг у звітному і минулому періоді відповідно, тис. грн.
1.10. Коефіцієнт еластичності робітників в залежності від товарообігу	$K_{ел} = \frac{(Ч_{зв} - Ч_{мин}) \div Ч_{мин}}{(Т_{зв} - Т_{мин}) \div Т_{мин}}$	
2. Показники ефективності використання трудового потенціалу		
2.1. Продуктивність праці	$ПП = \frac{T}{Ч_{ср}}$	Т – товарообіг підприємства, тис. грн.
2.2. Трудомісткість товарів	$ТМ = \frac{1}{ПП}$	ПП – продуктивність праці, тис.грн./особ.
2.3. Індекс продуктивності праці	$Іпп = \frac{(100 \pm \Delta ПП)}{100}$	ΔПП – темп зміни продуктивності праці, %.
2.4. Індекс трудомісткості продукції	$Імм = \frac{(100 \pm \Delta ТМ)}{100}$	ΔТМ – темп зміни трудомісткості праці, %.
2.5. Приріст продуктивності праці за рахунок впливу економічної чисельності	$\Delta ПП = \frac{(\Delta Ч \times 100)}{(Чб - \Delta Ч)}$	

* Побудовано автором за джерелом 1.

Отже, можна визначити, що ефективність кадрового потенціалу підприємства – це рівень можливої участі працівників у виробництві із врахуванням психологічних заходів щодо збалансованого розвитку підприємства, особливостей, кваліфікаційного рівня та набутого досвіду.

Дослідження проблеми ефективності кадрового потенціалу показує, що вагомим аспектом є врахування чинників, що комплексно впливають на нього та проявляються через кількісно-якісні показники. До якісних в основному відносять: освітньо-професійний рівень персоналу, психофізіологічні, соціально-мотиваційні, соціально-економічні показники. Кількісні виражені фінансовими та трудовими показниками.

Заречний А.Н. до кількісних показників відносить такі: чисельність працівників; статевий і віковий склад; загальний стаж роботи на підприємстві та окремо по займаних посадах; професійно-кваліфікаційний склад кадрів; рівень ротації (руху) кадрів; середній вік працівників; укомплектованість підприємства кадрами тощо [4, с. 45-47].

Кудря Я.В. у своїй науковій праці до якісних показників відніс: кваліфікаційний потенціал кожного працівника та його професійні характеристики; соціально-психологічний клімат, організаційну культуру підприємства тощо [5, с. 21-26].

Провівши аналіз робіт зарубіжних та вітчизняних науковців ми визначили, що вказані ними показники були розкриті не в повному обсязі, тому ми розширили перелік кількісних та якісних показників і впровадити інтегральні показники, що являють собою визначення характеристик, які одержують на основі багатьох інших, притаманних людині різноманітних індивідуальних якостей, здібностей і можливостей.

Підприємствам, які мають високий кадровий потенціал характерні такі особливості як динамічність, конкурентоздатність, невелика чисельність управлінського персоналу, постійне підвищення кваліфікаційного рівня працівників і т.д.. Ефективність роботи залежить від добре підготовленого, мотивованого персоналу не менше ніж від нового обладнання та технології. А тому підприємствам слід велику увагу приділяти навчанню робітників, підвищенню їх кваліфікаційного рівня, задоволенню їх потреб, створювати сприятливий клімат у колективі.

Для підвищення ефективності кадрового потенціалу підприємства необхідно впроваджувати зміни у розробці й реалізації кадрової політики на всіх рівнях і, на цій основі, пошуку резервів і факторів економії праці, обґрунтування реальних шляхів активізації людського фактору тощо.

Низький рівень кадрового потенціалу призводить до зменшення продуктивності праці, збільшення матеріального та морального старіння основних фондів, призводить

до підвищення собівартості та матеріалоємності продукції і зниження ефективності виробництва.

Висновки. Таким чином, кадровий потенціал - один із найважливіших чинників, що впливає на ефективність діяльності підприємства. Ефективний кадровий потенціал це результат роботи підприємства. Для досягнення більш стійкого конкурентного становища підприємство повинне постійно розробляти програми розвитку персоналу, розробляти стратегії управління персоналом з урахуванням світового досвіду, залучати персонал до рішення усіх питань, щодо функціонування підприємства; варто знаходити свіжі і ефективні підходи для поліпшення функціонування організації. Підприємства, що приділяють належну увагу підвищенню кадрового потенціалу характерні такі особливості як конкурентоздатність, невелика чисельність управлінського персоналу, постійне підвищення кваліфікаційного рівня працівників і т.д.. Тому кадровий потенціал являється основною умовою забезпечення конкурентоспроможності підприємства та займання ним лідируючих позицій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Осовська Г. В. Управління трудовими ресурсами: Навч. посібник. / Г. В. Осовська, О. В. Крушельницька. — К. : Кондор, 2008. — 224 с.
2. Качан Є. П. Управління трудовими ресурсами / Є. П. Качан, Д. Г. Шушпанов. — К.: Юрид. кн., 2005. — 358 с.
3. Краснокутська Н.В. Інноваційний менеджмент: Навч. посібник. / Н. В. Краснокутська. — К. : КНЕУ, 2003. — 504 с.
4. Заречнев А. Н. Кадровая политика в системе управления / А.Н. Заречнев, О.В. Шкуренко // Вісник економічної науки України. — 2007. — № 1. — С. 45-47.
5. Кудря Я. В. Нові підходи до кадрової політики в управлінні персоналом / Я. В. Кудря // Проблеми науки. — 2006. — № 7. — С. 21-26.
6. Головкова Л. С. Методи оцінки ефективності використання кадрового потенціалу підприємства / Л. С. Головкова, О. О. Лукашов // Науково-виробничий журнал «Держава та регіони». — Серія: Економіка та підприємництво. — 2008. — №6. — С. 76-79.
7. Дацій Н. В. Економічна ефективність використання трудових ресурсів у сільському господарстві / Н. В. Дацій // Вісник СНАУ, Серія Фін. та кредит. Вип.2. — Суми. — 2003. — С. 215-221.
8. Краснокутська Н. С. Потенціал підприємства: формування та оцінка: Навчальний посібник. — К. : Центр навчальної літератури, 2007. — 352 с.

ПРОБЛЕМИ ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

А. П. Негруца., студентка

Науковий керівник: к.е.н., асистент Владечак А.В.

Миколаївський національний аграрний університет

В статті розглянуто основні проблеми оцінки ефективності системи управління персоналом та представлено методи оцінки управлінської праці. Запропоновано підходи щодо реалізації представлених методів у різних організаційних структурах.

Ключові слова: персонал, управління персоналом, система роботи з персоналом, ефективність, оцінка ефективності управління персоналом, методи оцінки персоналу.

Постановка проблеми. Проблеми наукового управління персоналу актуальні для всіх організацій, однак у великих організаційних структурах вони виявляються найбільше, оскільки в управлінні кадрами їм доводиться долати значні організаційні, соціальні, психологічні перешкоди, що характеризуються складною побудовою, функціонуванням організації, децентралізацією влади, координацією дій і контролю результатів за роботою працівників даної організації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми управління персоналом розглядаються вченими на протязі багатьох десятиріч. Значний внесок щодо вирішення кола проблем було здійснено вітчизняними та зарубіжними науковцями, серед яких слід виділити праці Р.А. Герасименко, Н.М. Давиденко, Ю.А. Дайновського, М.Л. Котляр, О.В. Крушельницької, А.І. Панченко. Проте, дослідження з проблем оцінки ефективності управління персоналом містить цілу низку нерозкритих питань, що зумовлюють актуальність даної статті.

Постановка завдання. Метою статті є розглянути основні проблеми оцінки ефективності системи управління персоналом та представити методи оцінки управлінської праці. Запропонувати підходи щодо реалізації представлених методів у різних організаційних структурах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Управління персоналом є важливою структурною одиницею в системі загального менеджменту підприємства, а тому власне від якості управління персоналом буде залежати успішність підприємства на ринку. Оцінка персоналу, як головний показник ефективного управління і ключовий момент сертифікації кадрів, представляє собою процес визначення ефективності

виконання працівниками організації своїх посадових обов'язків та реалізації організаційних цілей. До того ж, вона є одним з найважливіших засобів оцінки ефективності витрат на персонал. Управління персоналом орієнтується на визначення стратегічно важливих функцій щодо планування персоналу, його відбору, маркетингу і розвитку. Оцінка персоналу розглядається як елемент управління і як система атестації кадрів, що застосовується в організації в тій чи іншій модифікації. В той же час це необхідний засіб вивчення якісного складу кадрового потенціалу організації, його сильних і слабких сторін, а також основа для удосконалення індивідуальних трудових здібностей працівника і підвищення його кваліфікації. Оскільки результати оцінки визначають положення працівника на виробництві і перспективу його переміщення, то вони є важливим мотиваційним фактором покращення трудової діяльності і відношення до праці.

Основними цілями оцінки персоналу є:

- адміністративна, яка полягає в прийнятті кадрових рішень на об'єктивній і регулярній основі (розміщення кадрів, їх переміщення та оплата праці);
- інформативна — забезпечення керівників необхідними даними про кількісний та якісний склад персоналу;
- мотиваційна — орієнтація працівників на покращення трудової діяльності в потрібному для організації напрямку.

При управлінні персоналом в будь-якій організаційній структурі необхідно чітко уявити собі вимоги до перспективних вакантних посад і кадрового складу, що залучається застосовувати сучасні гнучкі системи аудиту. З урахуванням цього положення в сучасних умовах необхідною є розгорнута система кадрової роботи, яка спирається не стільки на організаційні методи, скільки на досягнення сучасної управлінської психології і проектування методики оцінки персоналу [3].

Оцінка ефективності управління персоналом – це систематичний, чітко формалізований процес, спрямований на визначення витрат: вигоди, пов'язаної з виконанням заходів і планів кадрової діяльності для порівняння їх результатів з підсумками роботи та цілями підприємства у минулому, а також підсумками інших підприємств. Оцінка ефективності управління персоналом заснована, насамперед, на інформації про працівників: просування по службі, їх професійні, кваліфікаційні, віково-статеві характеристики, медичні і психологічні параметри, продуктивність і новаторська активність. Оцінка ефективності управління дозволяє не тільки виявити причини незадовільного стану підприємства та внутрішніх взаємозв'язків, а й виявити напрямки вдосконалення цієї сфери [1].

В таблиці 1 представлено систему методів, що слід використовувати з метою управління персоналом на підприємстві при формуванні структур і робочих штатів, підборі та розвитку персоналу, проведенні оцінки і розстановки кадрів та їх раціональному використанню [5].

Таблиця 1

Система методів управління персоналом

Завдання управління персоналом	Що потрібно визначити	Методи дослідження
Формування структур і штатів	1.Психологічно обґрунтовані норми керованості і оптимальний розмір виробничих колективів. 2.Професійно-кваліфікаційні вимоги до працівників 3.Соціально-психологічні моделі виробничих колективів.	Аналіз змісту трудової діяльності, відповідності професійним вимогам робочого місця. Моделювання, експертні оцінки.
Підбір кадрів	1. Рівень розвитку загальних і спеціальних здібностей особистості. 2. Індивідуально-психологічні особливості людини, її спрямованість.	Спостереження, бесіда, вивчення документів, тести інтересів, інтелектуальні тести, тести спеціальних здібностей, експеримент
Розвиток персоналу	1. Рівень професійних знань, умінь, навиків і бажань працівника. 2. Найбільш ефективні форми професійного навчання. 3. Ефективні міри впливу на тих, що навчаються.	Опитування, експертні оцінки, бесіда, ділові ігри, ситуаційні завдання, експеримент, тренінг
Оцінка і розстановка кадрів	1.Відповідність працівника його робочому місцю. 2.Можливість подальшого співробітництва. 3.Результати трудової діяльності. 4.Місце працівника в системі колективу.	Опитування (анкетування, інтерв'ю), групова оцінка особистості, експертна оцінка, спостереження
Раціональне використання персоналу	1.Причини порушення дисципліни. 2.Стан соціально-психологічного клімату в колективі. 3.Ефективність кадрової роботи.	Аналіз документів, тести, анкетування, метод опитування, аналіз дисциплінарної влади, бесіда,аналіз результатів роботи колективу та стилю керівництва.

Система роботи з персоналом являє собою сукупність принципів і методів управління робочими кадрами і службовцями на підприємстві. Вихідними даними для розробки системи роботи з персоналом є загальна Декларація прав людини, Конституція, Цивільний кодекс, Кодекс законів про працю. Основними напрямками управлінської праці є набір і збереження персоналу, його професійне навчання і розвиток, оцінка діяльності кожного працівника з точки зору реалізації цілей організації, що дає можливість скорегувати його поведінку.

Основною метою управління чисельністю і складом персоналу є оптимізація витрат живої праці на виконання основних робіт, пов'язаних з діяльністю підприємства, і забезпечення заповнення необхідних робочих місць працівниками відповідних професій, спеціальностей і рівнів кваліфікації. Управління чисельністю і складом персоналу охоплює ряд послідовно виконуваних етапів робіт до яких відноситься проектування трудових процесів на підприємстві; нормування витрат праці на виконання окремих видів робіт; планування чисельності працівників окремих посад, професій і рівнів кваліфікації; формування персоналу підприємства.

Отже, аналітична робота з оцінки управлінської праці може бути організована різними способами. Зрозуміло, представляється можливим використання комбінації перерахованих форм оцінки: оцінка контролера може бути підтверджена самооцінкою, а результати оцінки начальником можуть порівнюватися з оцінкою підлеглих або колег.

Для ефективного використання персоналу розроблені системи управління персоналом. Вони включають розгалужену низку функціональних систем, покликані вирішувати широке коло завдань з формування трудового колективу, його розвитку, вдосконалення трудових відносин, стимулювання праці, вироблення стратегії управління персоналом, забезпечення сприятливих умов для досягнення високих виробничих результатів. До передумов підвищення ефективності використання персоналу в системі управління підприємством необхідно відносити ефективне застосування інтелектуального, організаторського, творчого потенціалу персоналу за допомогою покращення змісту праці, її гуманізації, виключення монотонності та беззмістовності праці; забезпечення безпеки та надійності виробничих процесів; забезпечення нормальних умов праці, раціональних режимів праці та відпочинку; визначення здібностей працівника, встановлення характеристик, які безпосередньо або опосередковано впливають на ефективність праці [2].

Кажучи про оцінку ефективності управління персоналом, не можна не сказати про оцінку власне служби управління персоналом. Дуже багато залежить від кваліфікації працівників даної служби, що повинна відповідати вимогам економічної реформи, а саме: мати відповідну освіту і відмінні знання, гнучкий розум і практичну кмітливість, передовий вітчизняний і зарубіжний досвід підприємництва і комерційної діяльності, знати форми і технології виробництва.

Висновки. Дослідження показали, що існуючі підходи до оцінювання ефективності управління персоналом не дозволяють розглядати ефективність як

комплексну характеристику управління діяльністю. Це пов'язано з тим, що кожен з розглянутих підходів не враховує впливу всіх чинників функціональних підсистем.

Вибір конкретного методу для оцінювання ефективності управління персоналом визначається наступними критеріями: інтерпретація результатів, виявлення слабких сторін, різноманітність показників, кількість аналітиків, витрати часу, фінансові витрати, рівень об'єктивності, доступність використання, оперативність застосування, поширеність застосування, доступність програмного продукту, достовірність результатів. Запропонована послідовність оцінювання ефективності управління персоналом дозволить об'єктивно та комплексно проаналізувати ефективність з урахуванням специфіки діяльності організаційної структури та виявити резерви її удосконалення.

Ефективне управління і розвиток організації багато в чому визначаються особовими і професійними якостями працівників, а також самого керівника підприємства, ступенем усвідомлення ним необхідності вчитися самому і сприяти навчанню інших, щоб відповідати соціально-економічному середовищу, яке постійно змінюється [4]. Ці та інші критерії, на наш погляд, повинні бути покладені в основу при дослідженні ефективності управління персоналом. Оцінка ефективності, як система процедур, є засобом, що допомагає керівнику побачити і оцінити в достатньо конкретному значенні якість системи управління персоналом в цілому і свої професійні здібності зокрема, виявити ті недоліки в підготовці, які відповідно можна визначити як потребу в навчанні, з метою підвищення результативності роботи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Альохіна О. Є. Стимулювання розвитку працівників організації / О. Є. Альохіна // Управління персоналом. — 2011. — № 6.- С. 32-34.
2. Бавикін В. І. Новий менеджмент: управління підприємством на рівні вищих стандартів; теорія і практика ефективного управління // В. І. Бавикін. — М. : Економіка, 2012. — 368 с.
3. Бачурін А. М. Підвищення ролі економічних методів управління / А. М. Бачурін // Економіст. — 2010. — № 4. — С. 28.
4. Белявцев М. І. Стратегічне маркетингове управління збутом підприємств / М. І. Белявцев, М. М. Беспята // Маркетинг в Україні. — 2010. — №1. - С.24-26.
5. Петюх В. М. Управління персоналом: Навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц. — К. : КНЕУ, 2000. — 124 с.

РОЗВИТОК КАДРОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДПРИЄМСТВА

Д.І. Нема, студент

Науковий керівник: к.е.н., асистент Максименко А.Г.

Миколаївський національний аграрний університет

В статті розглянуто сутність кадрового забезпечення, фактори впливу на розвиток кадрового забезпечення, кадрові проблеми аграрних підприємств.

Ключові слова: кадрове забезпечення, державне регулювання, суспільно-політичні фактори, морально-культурні фактори.

Постановка проблеми. У період заміни старих методів управління методами ринкового регулювання система економічних відносин, що включає й відносини, пов'язані з управлінням кадрами, випробовувала на собі вплив, з одного боку, колишніх умов і традицій, а з іншого боку - нових процесів. Система управління персоналом на підприємстві змінюється, на рівні кадрового забезпечення.

Сучасна система управління кадрами в умовах ринкової економіки представляє можливості розробки нової, більш гнучкої стратегії розвитку кадрового потенціалу підприємств, що приводить до радикальних змін у системі управління кадрами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наявний цілий ряд робіт вчених (В.А. Архипов, Л.О. Кості, Е.В. Маслов та ін.), у яких досліджувалася сутність поняття – „кадрове забезпечення підприємств”. Дослідженню проблем кадрового забезпечення підприємств присвячені праці Щёкіна Г.В., Богині Д. П., Рудченка О. та ін.

Постановка завдання. В умовах переходу до ринку сутність раціонального використання кадрів аграрного підприємства, на нашу думку, вкладається в більш повному виявленні й реалізації здатностей кожного працівника підприємства, посиленні творчого й змістовного характеру праці, піднятті професійно-кваліфікаційного рівня працівників з врахуванням його всебічного стимулювання й відповідної оцінки внеску кожного працівника в кінцеві результати діяльності підприємства. Навіть якщо підприємство має досконалу матеріально-технічну базу виробництва, має в розпорядженні новітню техніку й технологію, виробничий процес не може здійснюватися нормально у випадку нераціонального використання кваліфікаційних і інших здатностей працівників.

Виклад основного матеріалу дослідження. Формування кадрового потенціалу розглядається вітчизняними авторами як у кількісному відношенні, так і в якісному. З

кількісної точки зору наявність (достатність) кадрів по кожному структурному підрозділу й підприємству в цілому визначається виходячи з обсягів виробничих завдань і потенційних можливостей, якими розташовують кадри, а з якісної – рівнем відповідності професійно-кваліфікаційного рівня працівників складності виконуваних робіт [1]. В умовах гострої конкуренції підприємств-виробників на ринку товарів і послуг наслідками невідповідності в першому й у другому випадках є наступні небажані явища: брак з вини працівника, невиконання договірних зобов'язань, незадовільне обслуговування устаткування й неповна зайнятість наявного парку устаткування, висока плинність кадрів та ін. Для запобігання таких негативних явищ необхідно проводити на підприємстві регулярний аналіз порівняння розряду робіт і рівня кваліфікації працівників. Це дозволяє оцінити використання працівників з врахуванням їхніх потенційних можливостей і забезпечити раціональне розміщення працівників по конкретних робочих місцях і структурних підрозділах, по періодах зайнятості протягом зміни або року.

З метою ефективного кадрового забезпечення підприємство повинне [5]:

- встановлювати науково обґрунтовані норми праці й у міру поліпшення організаційно-технічних умов виробництва переглядати їх;
- проводити атестацію й раціоналізацію робочих місць, визначати їх необхідну кількість і скасовувати зайві робочі місця;
- встановлювати формули організації праці працівників і розрядів робіт, присвоювати розряди робітникам, організовувати впровадження передових прийомів і методів праці;
- встановлювати режими роботи підприємства, вводити гнучкі графіки, дозволяти роботу з неповним робочим днем, організовувати надомну працю тощо.

Таким чином, на кадрове забезпечення підприємства впливає ціла система зовнішніх і внутрішніх (стосовно самого підприємства) факторів. Фактори кадрового забезпечення підприємства - це зовнішні й внутрішні умови середовища, у яких здійснюються процеси формування й використання кадрів підприємства. Під зовнішніми факторами нами розуміються умови, які підприємство не може змінити, але повинне враховувати при формуванні власних кадрів. Внутрішні ж фактори представляють умови, які в значній мірі піддаються керуючому впливу з боку підприємства [2].

Фактори формування діляться на зовнішні й внутрішні стосовно аграрного підприємства. Розглянемо тільки зовнішні фактори:

Суспільно-політичні фактори. Тривалий час проведений в нашій країні, політиці,

зайнятості, були властиві екстенсивні тенденції (спрямованість на максимальне збільшення попиту на робочу силу, розширення суспільного фонду робочого часу й ін.), які найчастіше заважали підприємствам правильно підбирати працівників на робочі місця. При цьому, на наш погляд, не враховувалися інтереси, як підприємства, так і його працівників. Зміцнення ж позиції приватної форми власності в 1990-і рр. в Україні, інтенсивність руху працівників на зовнішньому ринку праці, надання державної підтримки незайнятому населенню створюють об'єктивні передумови для якісного кадрового забезпечення підприємств.

Державне регулювання. При переході до ринку не слід забувати, що, незважаючи на загальне визнання ринку як, до системи, що самоорганізується, його ефективне функціонування неможливо без державного втручання. Державне регулювання кадрового забезпечення підприємств на сьогоднішній день здійснюється трьома основними групами методів [4]:

- Законодавчі, що закладають загальну інституціональну основу розвитку будь-якого соціально-економічного процесу (при вирішенні питань кадрового забезпечення підприємства варто враховувати питання трудового законодавства, його можливості зміни в доступному для огляду майбутньому, особливості законодавства в галузі охорони праці, зайнятості й т.д.);
- Адміністративні, за допомогою яких затверджуються та вводяться в дію будь-які адміністративні норми й нормативи, положення, інструкції, рекомендації і т.д.;
- Економічні методи, за допомогою яких держава стабілізує ситуацію на ринку (ціноутворення, оподаткування, встановлення соціально-економічних норм і нормативів, а також мінімальних соціальних гарантій і т.п.).

Ринкова ситуація як мережа рівноправних відносин, заснована на купівлі-продажу продукції й послуг, відносинах власності, рівновазі інтересів продавця й покупця, власника й найманого робітника. При переході до ринку на підприємствах спостерігається поступовий відхід від твердої системи адміністративного впливу на кадри до ринкових взаємин, відносин власності, що базується на економічних методах.

Тому необхідна розробка принципово нових підходів до кадрового забезпечення на основі зміни пріоритетів. У сучасних умовах головне в середині підприємства - це кадри, а за його межами - споживачі продукції, що випускається (або послуг, що надаються). Через ефективно діючу систему управління кадрами необхідно повернути свідомість кожного найманого робітника до споживача, а не до начальника; до кінцевого результату діяльності підприємства, а не до марнотратства; до ініціативного висококваліфікованого продуктивного працівника, а не до бездумно-безликого

виконавця. Будь-які зміни на ринку товарів або робочої сили повинні знаходити негайне відбиття в процесах формування кадрів підприємства і їх використань.

Соціально-демографічна обстановка характеризує склад і структуру, а також форми й інтенсивність руху кадрів підприємства як в середині нього, так і за його межами. В умовах переходу до ринку для підприємства стає досить актуальним збереження, розвиток і максимально ефективне використання вже наявних кадрів і забезпечення припливу молодих, ініціативних і високо кваліфікованих "свіжих" сил з наявних трудових ресурсів.

Досягнення науково-технічного прогресу (НТП). Введення нових технологій і нового обладнання, освоєння нових видів продукції в умовах гострої конкурентної боротьби обумовлюють постійне відновлення теоретичних і особливо практичних знань працівників підприємства у зв'язку зі зміною обсягу й змісту виконуваних функцій. Це враховується при наборі нових співробітників на роботу або при розробці систем стимулювання праці, а також просування по службовим сходам на основі росту професійної майстерності, знань, досвіду роботи кадрів підприємства.

Стан національної системи освіти. Доступність державних і недержавних освітніх установ, утримання професійних освітніх програм, переваги й недоліки форм професійного навчання в країні, вартість професійного навчання, - з одного боку, а також моделі службової кар'єри, положення про навчання кадрів, плани підвищення кваліфікації кадрів, зміст контрактів про найм, модель робочих місць (посад), прийнятність умов прийому й навчання в коледжах і вузах, - з іншого боку, впливають на рішення керівництва підприємства про наймання нових, тих хто відповідають всім пропонованим вимогам співробітників або про вкладення коштів підприємства в розвиток кадрового потенціалу постійних кадрів.

Морально-культурні фактори. Вироблювані суспільством, групою людей спільні цінності, соціальні норми, установки поведінки, які регламентують дії працівника й змушують його поводитися так, а не інакше, без якого-небудь видимого примусу, спричиняються в нових умовах перехід до соціальних норм, що базується на здоровому економічному змісті, не забуваючи про моральну сторону в управлінні кадрами й процесами кадрового забезпечення підприємства [3].

Престиж галузі. Ні для кого не секрет, що в сучасних умовах в окремих галузях національної економіки практично відсутні проблеми, пов'язані з кадровим забезпеченням, через досить стабільний кадровий склад працівників даних галузей, а також через вигідні умови праці на підприємствах цих галузей (наприклад, у добувних галузях, електроенергетиці, телекомунікаціях й ін.).

Кадрове забезпечення, інтегруючись у кадрову політику, охоплює низку її найважливіших складових, а отже спричиняє активний вплив на систему управління підприємством та на підприємство в цілому, бо надає підприємству основну умову його сучасного функціонування – конкурентоздатний кадровий потенціал з високим рівнем професіоналізму та компетентності, особистісних якостей, працівників з інноваційним та мотиваційним механізмом.

Висновки. Отже, виділимо основні кадрові проблеми аграрного підприємства.

Складності з підбором професіоналів з гарною освітою і високою кваліфікацією, здатних освоїти найсучасніші технології й здатних швидко застосовувати все нове в бізнесі, а також управляти сучасним устаткуванням.

З іншого боку, спостерігається дефіцит некваліфікованих кадрів, що виконують чорнову роботу.

Незадоволеність персоналу соціальним пакетом і умовами праці, оскільки соціальний пакет вимагає значних фінансових вкладень. На більшості сільськогосподарських підприємствах надають перевагу вкладенню коштів в розвиток виробництва й у нові проекти, ніж у соціальні програми.

Необхідність підтримки заробітної плати на досить високому рівні, з урахуванням її індексації, а також росту інфляції, і підвищення рівня життя в суспільстві. Роста рівень інфляції, а зарплата залишається колишньою. У зв'язку із цим, персонал починає підшукувати краще оплачувану роботу, що могла б забезпечити зростаючі потреби. До того ж, іде постійне порівняння, скільки за ту саму роботу платять в одній компанії, і скільки в іншій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Богиня Д. П. Управління потенціалом підприємства / Д.П. Богиня. — К., 2002. — 258 с.
2. Кириллов Л. Как заставит сотрудников "гореть" на работе / Л. Кириллов // Управление персоналом. — 2000. — № 6. — С. 26 - 31.
3. Колпаков В.М. Управление развитием персонала: Учебное пособие для студентов вузов / В.М. Колпаков. — К. : МАУП, 2006. — 712 с.
4. Рудченко О. Підвищення ефективності використання трудового потенціалу на підприємствах різних форм власності в умовах роздержавлення / О. Рудченко, О. Пономарьова // Україна: аспекти праці — 2003. — № 1. — С. 35 – 40.
5. Табахарнюк М. До оцінки стану і досвіду використання сучасних мотиваційних технологій керівниками українських підприємств та організацій / М. Табахарнюк, В. Петренко // Регіон. економіка. — 2001. — № 3. — С. 100 - 107.

УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ УПРАВЛІННЯ В СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Ю. І. Омеляненко, магістр

Науковий керівник: к.е.н, асистент Владечак А. В.

Миколаївський національний аграрний університет

У статті обґрунтовано удосконалення організації управління в сільськогосподарських підприємствах, запропоновано основні підходи щодо вирішення проблемних питань.

Ключові слова: організація управління, удосконалення управління, управління в сільськогосподарських підприємствах.

Постановка проблеми. Один з найважливіших напрямів програми реформ, що проводяться в нашій країні, є перебудова систем управління підприємствами. Особливе значення ця проблема має на рівні тих підприємств, положення яких в ринковій економіці міняється корінним чином. Стаючи об'єктом товарно-грошових відносин, що володіє економічною самостійністю й що повністю відповідає за результати своєї господарської діяльності, підприємство повинне сформулювати у себе систему управління (менеджменту), яка забезпечила б йому високу ефективність роботи, конкурентоспроможність і стійкість положення на ринку. В порівнянні з тією системою управління, що дотепер діє на багатьох підприємствах, в нових умовах з'являються нові функції, які раніше були не потрібні. У зв'язку з цим, менеджмент підприємства, працює в ринковому середовищі пред'являє високі вимоги до професійного управлінського персоналу, від якого залежить ефективність управлінської діяльності, а, отже і, ефективність діяльності всього підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні, методологічні, практичні питання побудови і функціонування організаційної структури та структури управління відображені у роботах Вершигора Е.Е., Єгоршин А.П., Блинова А. В., Бондар М.П., Віханського О.С. Проте існує цілий ряд актуальних питань, що не розкриті в повній мірі та потребують подальшого дослідження, серед яких значне місце посідає питання удосконалення організації управління в сільськогосподарських підприємствах

Постановка завдання. Метою статті є обґрунтування методичних підходів до побудови організаційної структури та структури управління сільськогосподарського підприємства в ринкових умовах.

Виклад основного матеріалу досліджень. Корінні зміни, що відбуваються в системі функціонування вітчизняних підприємств та всього народного господарства України в цілому, створюють велику потребу в нових управлінських знаннях, посилюють інтерес до системи формування персоналу з високими професійно-кваліфікаційними характеристиками, орієнтованими на досягнення кінцевої мети. Підготовка компетентного персоналу, здатного до продуктивної роботи в ринкових умовах, його раціональне структурне і просторове розміщення, зміна культури управління підприємства, врешті-решт, залежать від ефективності функціонування служби управління персоналом і є запорукою досягнення успіху підприємством. Без мотивованих і кваліфікованих співробітників жодна організація не в змозі створити добре працюючі системи маркетингу, продажу, фінансів або бухгалтерського обліку. Управління персоналом особливо важлива сфера діяльності у сучасних умовах глобальної конкуренції і стрімкого науково-технічного прогресу, коли продукти, технології, операційні методи і, навіть, організаційні структури старіють з нечуваною швидкістю, а знання та навички співробітників стають головним джерелом тривалого розквіту будь-якої організації.

Вершигора Е.Е. зазначив, що функція менеджменту відображає зміст процесу управління, вид управлінської діяльності, команди, наказу, направлених на досягнення поставленої мети. Один працівник може виконувати декілька функцій, декілька працівників можуть виконувати одну функцію. Кожна функція менеджменту є сферою дії певного процесу управління, а система управління конкретним об'єктом або видом діяльності - це сукупність функцій, пов'язаних управлінським циклом. [1].

Єгоршин А.П. в своїй роботі визначає, що реалізація функцій і принципів управління здійснюється шляхом застосування різних методів [2, С.84-86]. Необхідність вдосконалення управління сільськогосподарськими підприємствами визначається особливостями сільськогосподарського виробництва, його залежністю від природно-кліматичних та біолого-технологічних факторів, географічною віддаленістю виробничих ділянок один від одного.

Управління передбачає юридичну, організаційну, соціальну і іншу діяльність суб'єктів управління, спрямовану на створення умов сталого розвитку підприємств і організацій для одержання великих доходів і прибутку (підприємницькі цілі), великих доходів у вигляді заробітної плати (цілі менеджменту і співробітників), поліпшення соціальних і екологічних умов життя і праці (всіх працівників), для продовольчої безпеки України, підвищення суспільного добробуту (цілі держави). Також існують і загальні принципи управління виробничою організацією,

забезпечують основу сталого її розвитку.

Прийнятий підхід, заснований на об'єднанні в процес управління наступних етапів: передбачення, ціле покладання, планування, організація, контроль та облік, регулювання, аналіз, вдосконалення та розвиток.

В даний час існують два підходи до формування та вдосконалення системи управління сучасним підприємством: функціональний і процесний. Традиційний функціональний підхід до управління, що використовується в даний час на багатьох підприємствах сільськогосподарської галузі, будується на принципах функціонального поділу праці в управлінні.

Процесний підхід закладає ідеологію постійних поліпшень, у тому числі скорочення тимчасових витрат, створює прозорість усіх операцій бізнесу, дозволяє аналізувати можливі наслідки збоїв на тому чи іншому етапі виконання робіт, під час знайти і виправити помилку.

Ще однією перевагою технології є управління операційними витратами. Нова концепція організаційної структури, визначається як:

- 1) комплекс формальних завдань, призначуваних співробітникам і підрозділам;
- 2) взаємини формальної звітності, включаючи лінії владних повноважень, відповідальність за прийняті рішення, число рівнів ієрархії і норму керованості;
- 3) розробка систем, що забезпечують ефективну координацію працівників.

При цьому комплекс формальних завдань, призначуваних співробітників і підрозділів, визначає структуру вертикального контролю (за схемою рівнів ієрархії організації). Також формалізація передбачає закріплення в офіційних документах правил, інструкцій, процедур, опис робіт, у тому числі технологій. Системи, що забезпечують ефективну координацію працівників, визначаються регламентами взаємодії, графіками робіт.

Узагальнено вимоги до організаційної структури підприємства:

- 1) відповідність організаційного пристрою господарства; зосередження на кожному рівні та в кожній ланці необхідних функцій, недопущення дублювання управлінських робіт;
- 2) ефективне поєднання лінійних, функціональних зв'язків співпідпорядкування, централізації і децентралізації функцій управління, що забезпечує можливість адаптації до змін зовнішнього середовища;
- 3) поєднання єдиначальності та колегіальності, що забезпечує можливості адаптації до змін внутрішнього та зовнішнього середовища організації;

4) швидкий рух і збереження якості інформації, яка не порушує норми керованості;

5) економічність, оперативність і надійність функціонування апарату управління і виконання технологічних процесів.

Удосконалення управління визначено станом галузі і низькою ефективністю сільськогосподарського виробництва, що багато в чому обумовлено не тільки минулим розвитком, але і помилками проведених реформ сільськогосподарського комплексу, аморфністю поточної регіональної політики, втратою керованості економіки в цілому. До недоліків слід віднести: відсутність концепції, стратегії і програми розвитку продовольчого ринку з реально досяжними цілями; перманентне відставання в розробці, безсистемність і недосконалість нормативно-правового забезпечення регулювання економіки; руйнування системи відтворення виробничого потенціалу (в першу чергу, його активної частини) унаслідок низької інвестиційної активності; зростання інфляції та відсутність нормального інвестиційного клімату в реальному секторі економіки; перевагу поточних витрат у збиток капітальним; неефективну і несправедливу приватизацію державної власності, загальнонародного надбання; ослаблення регулюючої ролі держави в ціновій політиці; низьку правову дисципліну, недолік або повна відсутність економічної етики на всіх рівнях менеджменту.

У системі сучасного управління сільськогосподарського підприємства повинен бути створений чіткий формат опису перспективної діяльності організації за допомогою набору показників (фінансових і нефінансових) для кожної з чотирьох стратегічних ліній:

1. Вдосконалення конкурентоспроможного технологічного процесу виробництва.
2. Підвищення прибутковості, фінансової стійкості діяльності підприємства в цілому.
3. Задоволеність споживачів, нова клієнтська база.
4. Задоволення співробітників працею в організації агробізнесу (соціальне стимулювання, можливості кар'єрного зростання, навчання і придбання нових навичок).

Організаційна структура управління ТОВ "Альянс" є лінійно-функціональною в основі якої лежать звичайні типові відносини керівник – підлеглий. Пропоную ввести в дію службу персоналу і на основі результатів роботи даного відділу провести реорганізацію організаційної структури управління підприємства.

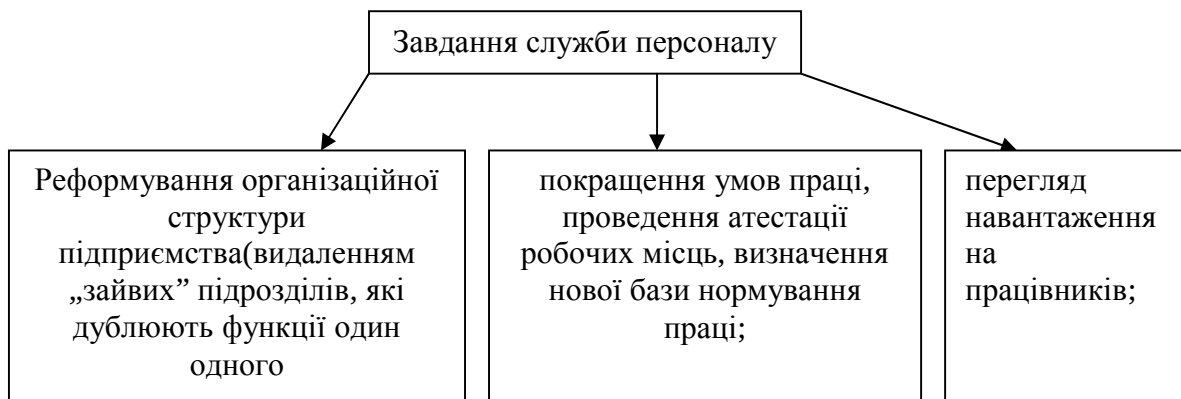

Рис. 1. Завдання служби персоналу

Молоде покоління більш прагматично ставиться до результатів трудової діяльності. Його вже не втримаєш на підприємстві лише високою оплатою праці, тому необхідно впровадити на підприємстві систему ротації кадрів.

Застосування в кадровій роботі соціологічних досліджень дозволить здійснити початкову діагностику індивідуально-психологічних особливостей людини, ефективності її професійної діяльності і рівня самоорганізації, що дасть можливість рекомендувати по самовдосконаленню, плануванню ділової кар'єри, розвитку професійної майстерності і формуванню ефективних виробничих колективів.

- розробка ефективної системи управління підприємством;
- забезпечення підприємства висококваліфікованими кадрами;
- розробка заходів по мотивації та закріпленню працівників на підприємстві;
- визначення психологічних особливостей кожного працівника підприємства;
- створення бази даних та визначення психологічних портретів працівників з отриманих матеріалів;
- розробка комплексних систем мотивації, відповідно до груп, що були виділенні в дослідженні, які включають в себе три основні напрямки заохочення, які дозволять повністю охопити всі потреби людини:
- матеріальне стимулювання;

- моральне стимулювання;
- соціальне стимулювання;

Можна запровадити систему створення системи навчання без відриву від виробництва. Для цього працівники кадрової служби (психологи та соціологи) можуть розробити систему тренінгів для персоналу, проведення яких носитиме систематичний характер, що дозволить навчити керівників сучасним методам управління.

Запропоновані заходи не можуть вирішити всі проблеми організаційної структури управління, але вони дозволять поступово змінювати та винайти оптимальну її форму, із застосуванням принципів управління.

Висновки. В сучасних ринкових умовах, які характеризуються посиленням конкуренції за ключові ресурси сільськогосподарського виробництва, різким збільшенням провідних регіональних та загальноукраїнських компаній, їх географічної розташованістю, різко збільшуються ризики прийняття управлінських рішень. У зв'язку з цим сільськогосподарські підприємства змушені шукати нові підходи до управління компанією, підвищують їх стійкість функціонування.

В результаті аналізу управлінської дисципліни на сільськогосподарському підприємстві розроблені необхідні заходи, спрямовані на підвищення ефективності діяльності, які дозволяють побудувати інформаційне забезпечення прийняття рішень щодо досягнення шуканих результатів якості продукції і послуг, технологічної чистоти виконання виробничих процесів, стимулювання праці та мотиваційних механізмів трудового колективу, пов'язані в єдиний управлінський алгоритм. Він включає в себе послідовне виконання таких етапів: структуризація видів діяльності, їх складових процесів, створення інформаційного забезпечення процесу прийняття управлінських рішень; вдосконалення системи управління; впровадження системи бюджетування розробка системи мотивації персоналу, заснована на положеннях системі збалансованих показників.

ЛІТЕРАТУРА

1. Блинов А. В. Реинжиниринг в сельском хозяйстве / А. В. Блинов // Вестник Тамбовского университета. Вып. 2 (70), Тамбов. — 2009. — С. 44-48.
2. Вершигора Е. Е. Менеджмент. Учебное пособие. / Е. Е. Вершигора. — М. : ИНФРА. — 2003. — 250 с.
3. Егошин А. П. Управление персоналом. / А. П. Егошин. — Н. : Новгород. — 2003. — 699 с.
4. Ямпольская Д. О. Менеджмент / Д. О. Ямпольская, М. М. Зонис. — М. : ОЛМА-ПРЕСС, 2003. — 427 с.

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ УПРАВЛІННЯ В СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОМУ ПІДПРИЄМСТВІ

А.О. Павлова, студентка

Науковий керівник: к. с- г. н., доцент Гречкосій В.В.

Миколаївський національний аграрний університет

У статті представлено актуальні проблеми удосконалення системи управління персоналом, досліджено суть і необхідність удосконалення системи управління персоналом, наведені шляхи ефективного удосконалення системи управління підприємством.

Ключові слова: управління, підприємство, ефективність.

Постановка проблеми. Постійне удосконалення та вибір підходящої організаційної структури управління сільськогосподарським підприємством є одним з найважливіших елементів загальної системи управління. Це є досить важливим і актуальним питанням для ефективного функціонування сільськогосподарських підприємств. Оскільки в зв'язку з переходом до ринкових відносин змінюється форма власності, а отже, і підхід як до побудови організації і системи управління нею, так і до повноважень, функцій, обов'язків працівників, особливо керівництва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Велика кількість як українських так і зарубіжних вчених працюють над питанням удосконалення організації управління сільськогосподарським підприємством, а саме такі як: О.Д. Гудзинський, С.І. Дем'яненко, Й.С. Завадський, М.Й. Малік, О.О. Мороз, О.В. Олійник, В.В. Юрчишин, І. Ансофф, І. Адізес, М. Армстронг, Р. Бекхард, Дж. Л. Гібсон, та інші.

Постановка завдання. Метою даної роботи є визначення методів, засобів і шляхів підвищення ефективності управління підприємством для забезпечення його ефективної діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сільськогосподарські підприємства посідають особливе місце серед інших підприємств. Це зумовлено важливістю їхньої економічної ролі в Агропромисловому комплексі та інших галузях народного господарства. Оскільки на сучасному етапі розвитку економіки є глибокі зміни в усіх її сферах. Управлінську систему сільськогосподарських підприємств необхідно розглядати як динамічний процес, бо її форми, методи і функції перебувають під впливом багатьох факторів: масштабу підприємства, рівня прибутковості і конкурентоспроможності та інших.

Основоположником управління вважається американський інженер і дослідник Ф. Тейлор (1856—1915). Запропонована ним раціоналізація праці і відносин на виробництві дозволила корінним чином змінити організацію і управління, а значить і ефективність виробництва. Ф. Тейлор розглядав управління так:

«Управління — це мистецтво знати точно, — що слід зробити і як це зробити найкращим і найдешевшим способом»

Усі дослідники, науковці та практики сходяться на думці, що основою правильного управління підприємством в аграрній сфері, є ефективне управління. Для того щоб покращувати організацію управління, потрібно на належному рівні не лише володіти знаннями та навиками у сфері ефективного управління, а й враховувати вплив багатьох незалежних від підприємця чинників (погодних умов, родючості ґрунту тощо).

Управління на будь-якому рівні — це, безумовно, складний процес. За межами підприємства керівник має передбачати зміну ринкової ситуації, виробляти продукцію вищої якості, забезпечувати поставку, визначати ціни з урахуванням умов конкуренції та, головне, навчитися формувати канали збуту виготовленої продукції. У внутрішній політиці управління підприємством будь-який керівник має прагнути до збільшення продуктивності праці шляхом поліпшення планування, більш ефективної організації та автоматизації виробничих процесів.

Управління підприємством відображає сукупність взаємопов'язаних процесів планування, організації, мотивації та контролю, які забезпечують формування та досягнення цілей підприємства.

Практична реалізація функцій управління здійснюється за допомогою системи методів управління. Привести в дію організовану систему, щоб одержати потрібний результат, можна лише через вплив на неї керуючого органу чи особи. При цьому необхідні певні інструменти погодженого впливу, які й забезпечують досягнення поставлених цілей. Такі інструменти заведено називати методами управління.

Методи управління — це способи впливу на окремих працівників і трудові колективи в цілому, які необхідні для досягнення цілей підприємства.

Сучасне управління — це особлива сфера економічних відносин, що має свою логіку розвитку. У прямому розумінні, — це вплив на працівників з метою досягнення цілей, що стоять перед підприємством і його працівниками. Воно базується, з одного боку, на багатьох галузях знань, таких, як економіка і політологія, соціологія і психологія, інженерні дисципліни, статистика, а з іншого боку — на узагальненні досвіду управління різними підприємствами, організаціями і компаніями на протязі

тривалої історії розвитку людської діяльності. Та обставина, що управління виробничо-господарськими процесами зводиться до управління людьми, передбачає свідоме регулювання діяльності колективу - форм його організації, мотивації дій і характеру взаємовідносин між його членами. У зв'язку з цим і виникає потреба виявлення механізму міжособистісних відносин та вивчення закономірностей формування у працівників ціннісних орієнтацій. Однак колектив не тільки об'єкт, а одночасно і суб'єкт управління, оскільки працівники мають брати активну участь у здійсненні управлінської діяльності. Тому важливо правильно розуміти процес формування управлінських впливів і способи взаємодії людей у цьому процесі.

Удосконалення системи управління підприємством може відбуватися за такими основними напрямками:

- удосконалення організаційної структури управління підприємством;
- оптимізація організації менеджменту і бізнес-процесів через поліпшення системи планування, обліку і контролю за основними показниками діяльності підприємства;
- удосконалення управління виробничими ресурсами і запасами;
- підвищення ефективності управління інноваційними процесами на підприємстві, поліпшення якості вироблюваної продукції.

Удосконалення організаційної структури підприємства означає перш за все необхідність встановлення оптимальної чисельності та структури управлінського апарату підприємства, а також чисельності працівників виробничих відділів та підрозділів згідно з діючими нормами, нормативами та реальними потребами підприємства з урахуванням сучасних ринкових умов.

Поліпшити систему планування, обліку і контролю за основними показниками діяльності підприємства можна за допомогою впровадження ефективної системи внутрішнього контролю, широкого і всебічного впровадження обчислювальної техніки, розвитку комп'ютерних мереж зв'язку, застосування сучасних програмних засобів: технологій управління та інформаційних технологій. Насамперед це стосується системи організації фінансового менеджменту, бюджетування, управління фінансовими потоками та витратами.

Удосконалення управління виробничими ресурсами і запасами означає раціональне використання всіх видів матеріальних ресурсів, застосування енергозберігаючих технологій, регулювання використання виробничих запасів згідно з прогресивними нормами.

Одним з напрямків удосконалення системи управління є об'єктно-цільовий підхід із закінченим циклом управління при визначенні організаційної структури, нових прав і обов'язків працівників, а також міри відповідальності за свої посадові функції керівників і фахівців різних рівнів. Цільова об'єктно-функціональна структура апарату управління дозволить компетентно, комплексно, компактно і своєчасно здійснювати процеси управління, як це і потрібно при ринковій економіці. Цільовими об'єктами управління є ресурси: матеріальні, трудові, фінансові, а також основні засоби виробництва, готова продукція та інші активи. Увесь процес управління тим чи іншим ресурсом розглядається як одне ціле, в рамках якого діють взаємозалежні інформаційні потоки, що проходять через усі функції управління (планування, облік, контроль тощо).

Організація автоматизованої системи збирання і обробки економічної інформації також є одним із напрямків удосконалення системи управління, що сприяє побудові раціональної структури апарату управління підприємством і більш ефективному його використанню для виробничих цілей.

Особливої актуальності набуває оцінка ефективності підготовки персоналу, обґрунтування витрат на підвищення кваліфікації з урахуванням оновлення технічного забезпечення, надання необхідних умов для ефективної підготовки персоналу на базі сучасних інформаційних технологій і нових форм організації навчальних процесів.

Функціонування зазначеної системи створює умови для підвищення культури управління, а також звільняє керівників і фахівців різних рівнів від ручної праці по збиранню і обробці інформації, скорочує строки прийняття управлінських рішень, поліпшує їх якість тощо.

Удосконалення системи управління зосереджується на:

- цілях розвитку і порядку удосконалення комплексної системи управління підприємством і його складовими частинами для забезпечення ефективних рішень і взаємного погодження інформаційних потоків і процесів прийняття рішень, а також організаційних, кадрових і технічних рішень;
- впровадження сучасних засобів і методів керування в межах вибраної комплексної концепції системи керування (інтегроване керування автоматизованим процесом виробництва);
- удосконалення організаційних структур керування підприємством головним чином шляхом використання сучасних гнучких форм (адаптивні, програмно-цільові та інші структури);

- покращення інформаційної системи для керування підприємством з метою покращення якості інформаційного масиву і розширення можливостей його швидкого використання;
- використання засобів автоматизації і обчислювальної техніки для вдосконалення техніко-економічного рівня і якості виробництва;
- використання світового досвіду, а також співпраця всередині країни з іноземними партнерами для забезпечення необхідного рівня якості розвитку системи управління на підприємстві.

Проаналізувавши всі ці дані, можна сказати що для покращення управління на підприємстві необхідно

1) Покращувати організаційну структуру управління, долати недоліки та зміцнювати переваги структури що використовує підприємство.

2) Формувати інтелектуальний капітал, створювати програми для залучення вітчизняних науковців для розробки нових технологій. Призначення організаційно-економічного механізму управління інтелектуальним капіталом повинне полягати у:

- формуванні системи управління інтелектуальним капіталом підприємства і забезпеченні її адекватності існуючим зовнішнім і внутрішнім умовам діяльності підприємства;
- забезпеченні ефективного функціонування інтелектуального капіталу;
- відтворенні інтелектуального капіталу;
- раціональному використанні всіх видів інтелектуального капіталу;
- реалізації стимулів, спрямованих на ефективне використання і відтворення інтелектуального капіталу;
- створенні нормативної бази управління інтелектуальним капіталом з метою обґрунтування управлінських рішень, які приймаються;
- розподілі обов'язків між суб'єктами управління інтелектуальним капіталом.

3) Створювати та впроваджувати новітні системи автоматизованого управління.

Висновки. Отже, кожна організація представляє собою досить складну техніко-економічну і соціальну систему, що відображає її індивідуальність і специфіку. Удосконалити цю систему можливо, якщо навчитися ефективно використовувати кожен з її елементів. Налагодити взаємодію кожного з підрозділів і надавати необхідні умови працівникам. Основна маса існуючих працівників управління - це дуже цінний потенціал людей, які знають реальність, мають чималу професійну підготовку, привчених до дисципліни, наполегливо і цілеспрямовано працюють, володіють почуттям відповідальності.

З огляду на все вище необхідно покращувати організаційну структуру управління, долати недоліки та зміцнювати переваги структури, що використовує підприємство. Приділяти більшу увагу сфері управління персоналом. Створювати та впроваджувати новітні інформаційні технології, що дозволяють автоматизувати керування підприємством, та полегшати контроль.

Удосконалення управління вітчизняними виробничо-господарськими організаціями в контексті врахування специфіки сучасного ринку повинне концентруватися на таких напрямках:

- розвиток у працівників і особливо у менеджерів здатності до стратегічного бачення;
- розвиток маркетингу і стратегічного управління;
- використання виробничих і технологічних інновацій;
- активне формування наступальної господарської і промислової політики, реструктуризація економічних і управлінських відносин;
- розвиток ринку продуктів і послуг у сфері управління.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрійчук В. Г. Ефективність діяльності аграрних підприємств : теорія, методологія, аналіз / В. Г. Андрійчук. — К. : КНЕУ, 2006. — 292 с.
2. Гудзинський О. Д. Управління результативністю діяльності підприємств (теоретико-методологічний аспект) / О. Д. Гудзинський, Н. В. Гайдамак, С. М. Судомир. — К. : Аграр Медіа Груп, 2011. — 175 с.
3. Завадський Й. С. Управління сільськогосподарським виробництвом в системі АПК / Й. С. Завадський. — К. : Вища шк., 1992. — 367 с.
4. Макаренко М. В. Формування механізму управління ефективним функціонуванням підприємства / М.В. Макаренко // Актуальні проблеми економіки. - 2005. — №1. — С. 126-135.
5. Обліково-аналітичний механізм менеджменту підприємств (теоретико-методологічний аспект) / [О. Д. Гудзинський, Г. Г. Кірейцев, Т. М. Пахомова, В. К. Савчук] ; за заг. ред. О. Д. Гудзинського. — К. : ІПК ДСЗУ, 2009. — 226 с.

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ КАТЕГОРІЙ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

І.В. Пелипканич, студентка

Науковий керівник: к.е.н., доцент Р.С. Шемчук

Миколаївський національний аграрний університет

Розглянуто теоретичних положення категорій фінансових результатів діяльності виробництва.

Ключові слова: фінансові результати, прибуток, збиток, доходи, витрати

Постановка проблеми. Однією з головних загальноекономічних і бухгалтерських наукових і практичних проблем, яка особливо загострилася в ринкових умовах, є визначення фінансового результату діяльності підприємств.

Максимальний розмір прибутку є основним джерелом фінансування господарської діяльності підприємств. Адже саме від величини цього показника залежить рівень платоспроможності, результативності та прибутковості господарської діяльності, можливості економічного розвитку підприємства, підвищення рівня його конкурентоспроможності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню теоретичної сутності категорії «фінансові результати» присвячено праці багатьох вчених. Значний внесок у розвиток цього поняття, особливо його облікового аспекту, зробили такі вчені: І.О. Бланк, Ф.Ф. Бутинець, З.В. Гуцайлюк, А.М. Герасимович, М.Я. Дем'яненко, Г.Г. Кірейцев, М.В. Кужельний, В.Г. Лінник, Н.М. Малюга, М.Ф. Огійчук, П.Т. Саблук, В.К. Савчук, Я.В. Соколов, В.В. Сопко, Л.К. Сук, Н.М. Ткаченко, М.Г. Чумаченко та інші [2].

Постановка завдання. Метою статті є обґрунтування теоретичних положень щодо відображення фінансових результатів діяльності сільськогосподарського виробництва.

Аналіз фінансових результатів та фінансового стану підприємства є важливим елементом для прийняття конкретних рішень, спрямованих на подальше збільшення прибутковості, виявлення причин збитковості, а також забезпечення стабільності фінансового стану. Саме це і зумовило актуальність вибраної теми.

Виклад основного матеріалу дослідження. Тенденція до виявлення фінансових результатів в бухгалтерському обліку бере свій початок з італійської факторної

бухгалтерії. З XIV ст. бухгалтерський облік почали розглядати як інструмент для визначення результатів діяльності підприємства. Протягом століть вчені намагались визначити роль та значення фінансових результатів в діяльності окремого підприємства, і, відповідно, їх відображення в бухгалтерському обліку. Аналіз ключових моментів щодо передумов формування та визначення фінансових результатів діяльності дозволяє припустити, що показником результатів діяльності суб'єкта господарювання може бути прибуток або збиток. Прибуток є важливим показником ефективної діяльності підприємств. Проте якість роботи підприємства не можна оцінювати за масою прибутку. Для того щоб точно обчислити прибутковість підприємства, потрібно зіставити прибуток з витратами підприємства або з обсягом виробничих фондів підприємств. Таке зіставлення характеризує показник рентабельності, який в свою чергу показує прибутковість, доходність підприємства [1].

Крім цих абсолютних показників для оцінки фінансового стану застосовують ряд відносних показників і коефіцієнтів. Прибуток служить джерелом сплати податків та є основним фінансовим джерелом розвитку підприємства, науково-технічного удосконалення його матеріальної бази і продукції, всіх форм інвестування. На кожному підприємстві формуються чотири показники прибутку, які істотно розрізняються по величині, економічному змісту і функціональному призначенню.

Згідно прийнятої класифікації, доходи за відношенням до балансу поділяються на капіталізовані і некапіталізовані; за еластичністю – змінні, постійні; за звітним періодом — минулі, поточні, майбутні; за визнанням – нараховані, отримані тощо [2].

Поняття доходу від сільськогосподарської діяльності, як облікової категорії, потребує уточнення, адже при цьому має враховуватися збільшення економічних вигод у вигляді надходження активів, одержаних у результаті відокремлення від біологічного активу, призначених для продажу і зменшення зобов'язань, які призводять до збільшення власного капіталу (крім збільшення капіталу за рахунок внесків власників) за звітний період, а також створюють економічну основу для покриття всіх видів витрат. Суттєвий вплив на ці вигоди мають природно-кліматичні умови.

Таким чином, призначення поняття «доходи» полягає у вартісному вимірюванні знаходження матеріальних і фінансових ресурсів на підприємстві і коригуванні їх оцінки.

Рівень конкурентоспроможності продукції та загальні результати господарської діяльності підприємства багато в чому залежать від рівня витрат. Облік витрат займає центральне місце в бухгалтерському обліку, який відіграє значну роль в системі управління підприємством. Використовуючи дані про розмір та види витрат,

управлінський персонал підприємства має можливість регулювати фінансово-господарську діяльність, приймати виваженіта економічно обгрунтовані управлінські рішення. Отже, вміння планомірно і раціонально керувати витратами в періоди погіршення кон'юнктури ринку підвищує шанси підприємства на виживання [7].

Немає єдності в понятійному апараті відносно вказаних понять і в зарубіжній довідковій літературі. Так, в одному із словників термін «cost» перекладається як грошовий вираз (вартісна міра) величини ресурсів (засобів), фактично витрачених або потенційно необхідних для досягнення певної мети (виробництва одиниці продукції, виконання замовлення, реалізації проекту, контролю діяльності підрозділу і т.д.); в іншому — як «собівартість», «вартість», «затрати», а терміни «charges», «expenses», що в перекладі трактуються як «витрати», «затрати», а в російській мові ще й як «издержки» [6].

Поширення поняття «витрати організації» зумовлене, на наш погляд, використанням його як у міжнародних стандартах фінансової звітності, так і в багатьох національних стандартах, зокрема в українських П(С)БО і в інших нормативних документах різного рівня регулювання. У Принципах підготовки і складання фінансової звітності за МСФЗ, які діють з 1989 р., відмічається, що витрати — це зменшення економічних вигод протягом звітного періоду, які відбувається у формі відтоку чи зменшення активів або збільшення зобов'язань, які ведуть до зменшення капіталу, не пов'язаних з його розподілом між учасниками акціонерного капіталу» [5].

Наведене визначення характеризує витрати як зменшення ресурсів з метою одержання прибутку. Однак воно не уточнює критерії визначення прибутку та інші аспекти економічної природи витрат.

Зміст витрат коментують по-різному і зарубіжні вчені, у західному обліку, так само як і зміст доходів, визначається з використанням трьох концепцій: концепції продукту, концепції вибуття і концепції приросту. На думку деяких авторів, все викладене з приводу доходів у рівній мірі має відношення і до витрат. Наприклад, витрати подібно доходам, не повинні розглядатися тільки з позиції їх впливу на акціонерний капітал. Аналогічно доходам визначення витрат не варто змішувати з їх оцінкою.

Вітчизняні автори також критикують концепцію вибуття, прийняту за основу при визначенні витрат на рівні МСФЗ, згідно з якою витратами визнаються вибуття чи інше використання активів або утворення кредиторської заборгованості (або поєднання і того, і іншого) в результаті поставки або виробництва товарів, надання послуг або виконання інших видів діяльності підприємства [7].

Отже, витрати організації як об'єкт вартісного виміру в бухгалтерському обліку руху капіталу являють собою зменшення економічних вигод протягом звітного періоду в результаті вибуття активів і (або) зниження їх вартості (наприклад, у результаті переоцінки), і (або) збільшення зобов'язань, які призводять до зменшення капіталу організації за виключенням зменшення внесків за рішенням учасників (власників) [3].

Витрати трансформуються у відкладені (авансовані) витрати, якщо вони відносяться до двох і більше звітних періодів. Ці види витрат є особливим об'єктом бухгалтерського обліку, відмінним від активів, оскільки вказані витрати не придатні для обміну і не можуть бути відчужені й перетворені в інший актив. Тому у Балансі вони відображаються окремим розділом — «Витрати майбутніх періодів».

Витрати трансформуються в активи або капіталізуються, якщо передбачається тривалий термін використання цих активів, як правило, протягом одного року і одержання від їх використання доходів за цей термін. Так, при придбанні або створенні необоротних активів витрати, понесені організацією, при цьому не відносяться до витрат поточного періоду, а капіталізуються для включення в подальшому у первісну вартість цих видів довгострокових активів і списуються на витрати через амортизаційні відрахування.

Завершення періоду накопичення витрат визнається при дотриманні умови — зменшення економічних вигод у зв'язку з утворенням витрат (поточного чи майбутнього періоду) або прийняттям на облік активів, а також їх подальше зіставлення в обліку з доходами поточного або майбутнього періодів.

Визнання витрат у бухгалтерському обліку означає включення їх у вартість виробленої продукції різного рівня готовності і капіталізації в активи.

Провідне місце у фінансовому забезпеченні їх діяльності належить прибутку. Він найповніше характеризує ефективність господарської діяльності підприємств, їх фінансові можливості й у кінцевому підсумку визначає рівень фінансової стабільності в державі та є джерелом підвищення рівня суспільного добробуту населення [4].

Прибуток — це певний гарант соціально-економічного прогресу, а його відсутність — найяскравіший доказ регресу та соціальної напруги.

Слід підкреслити, що більшість вчених до основних джерел економічного прибутку відносять: прийняття ризику в умовах невизначеності ситуацій в процесі господарювання. Одним з видів прибутку є нормальний прибуток. Останній слід розуміти, як мінімальний стимул підприємця за використання своїх знань, навичок, таланту при виконанні покладених на нього функцій управління. Однак, підприємець очікує не на отримання мінімального доходу, який дозволяє утримувати його на даному

виробництві, а на економічний прибуток, що являє собою дохід, отриманий понад величину нормального прибутку і пов'язаний з підприємницькими здібностями.

В сучасних умовах прибуток є власністю підприємницьких структур (крім державних підприємств, де він є власністю держави) джерелом добробуту власників та найманих працівників підприємств.

Одночасно прибуток впливає на зміцнення комерційного розрахунку, інтенсифікацію виробництва при будь-якій формі власності. Він є не лише джерелом забезпечення внутрішньогосподарських потреб підприємств, а й джерелом формування бюджетних ресурсів держави.

При опрацюванні наукової літератури та й в практичній діяльності бухгалтерів та економістів часто можна спостерігати ототожнення понять фінансового результату та прибутку підприємства. Така проблема є менш значною, коли під поняттям фінансового результату розуміють прибуток, за умов прибуткового ведення господарської діяльності суб'єктом господарювання. Проте, коли поняття прибуток вважають ширшим за своїм змістом, ніж категорію фінансових результатів — такі факти викликають сумнів на предмет їх достовірності та відповідності науковим теоріям і методичним положенням бухгалтерського обліку [6].

Категорія фінансового результату є ширшою порівняно з категорією прибутку. Це перш за все пояснюється тим, що показник прибутку є однією із форм відображення фінансового результату господарської діяльності підприємства. Прибуток характеризує позитивне (додатне) значення фінансового результату (фінансовий результат із знаком «+»), що свідчить про високу результативність господарської діяльності, ефективне використання капіталу, а також виступає в якості своєрідної винагороди за ризик та непередбачуваність (невизначеність) комерційної діяльності підприємства [5].

Зауважимо, що негативне (від'ємне) значення категорії фінансового результату (фінансовий результат зі знаком «-») знаходить своє відображення у показнику збитку, який свідчать про низький рівень або відсутність результативності господарської діяльності, неефективне управління ресурсним, виробничим та економічним потенціалами підприємства, невміле використання наявного капіталу, низьку якість роботи менеджменту підприємства тощо.

Категорія фінансового результату, в зв'язку зі своєю економічною природою, ні за яких можливих обставин не може бути інструментом управління або контролю. Адже правильне розуміння сутності поняття фінансового результату спонукає до висновку, що дана категорія може виступати лише об'єктом при здійсненні процесів планування, прогнозування, аналізу, управління та контролю на промисловому

підприємстві. Тобто, цілком реальним є застосування показника фінансового результату, у якості об'єкта в економічних процесах (наприклад, управління, контролю), які можуть носити тактичний, оперативний та стратегічний характер [7].

Таким чином, категорія фінансового результату (прибуток, збиток) виступає в якості об'єкта процесів планування, прогнозування, моделювання, аналітичного дослідження, управління та контролю, незалежно від характеру їх часової тривалості, яка визначає цілі зазначених процесів.

Висновки. Аналіз літературних джерел з теми дослідження дозволяє визначити, що категорія фінансового результату (прибуток, збиток) виступає в якості об'єкта процесів планування, прогнозування, моделювання, аналітичного дослідження, управління та контролю, незалежно від характеру їх часової тривалості, яка визначає цілі зазначених процесів, а величина фінансового результату є базисом, який забезпечує не тільки життєздатність суб'єкта господарювання, а й відображає рівень результативності, прибутковості господарської діяльності, можливості кількісного зростання основних економічних показників (обсягу виробництва й реалізації, продуктивності праці) та характеризує потенціал стійкого розвитку підприємства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Білуха М. Т. Теорія бухгалтерського обліку [підруч.] / М. Т. Білуха. — К.: 2008. — 692 с.
2. Бланк И. А. Управление прибылью / И. А. Бланк – [3-е изд.]. – К.: Ника-Центр, 2007. – 768 с.
3. Богацька Н. М. Фінансові результати діяльності підприємства / Н. М. Богацька, М. М. Темченко. [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://www.rusnauka.com/>
4. Боднар О. В. Особливості визначення фінансових результатів та розподілу прибутку / О. В. Боднар // Фінансово-кредитна політика. — 2010. — № 7. — С. 230-233.
5. Гладких Т. В. Фінансовий облік: [навч. посіб.] / Т. В. Гладких. — К.: Центр навчальної літератури, 2007. — 480 с.
6. Лень В. С. Бухгалтерський облік в Україні: основи та практика / В. С. Лень, В. В. Гливенко. — К.: Центр навчальної літератури, 2007. — 556 с. 21
7. Поддєрьогін А. М. Фінанси підприємств / А. М. Поддєрьогін, Л. Д. Буряк, Г. Г. Нам та ін. / За ред. А. М. Поддєрьогіна. — К.: КНЕУ, 2005. — 421 с. 35

УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ НА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

К.В. Прокопенко, студентка

Науковий керівник: д.е.н., доцент Клочан В.В.

Миколаївський національний аграрний університет

В статті розкрито управління персоналом на сільськогосподарському підприємстві, а також обґрунтовано необхідність розвитку і удосконалення системи управління персоналом на сільськогосподарському підприємстві.

Ключові слова: персонал, управління персоналом, сільськогосподарські підприємства, добір і розстановка кадрів.

Постановка проблеми. Сучасні сільськогосподарські підприємства знаходяться на низькому рівні розвитку в порівнянні із зарубіжними конкурентами та окремими спільними підприємствами з іноземними інвестиціями в Україні. Поширення створення таких спільних сільськогосподарських підприємств, агрохолдингів, які є високо конкурентоспроможними на внутрішньому ринку України, змушує більшість сільськогосподарських підприємств терміново змінювати орієнтири своєї виробничо-господарської діяльності з метою виживання. Так, якщо до 2010 р. практично усі підприємства перебували в однакових (як правило, незадовільних) економічних умовах, то за останні роки стрімко розвиваються великі агрохолдинги, спільні підприємства тощо. Це створює певні загрози у функціонуванні і розвитку дрібних і середніх агроформувань нашої країни. Тому проблема виживання наявних сільськогосподарських підприємств на фоні інтеграційних тенденцій потребує нагального вирішення. І одним з перспективних напрямів розв'язання наявних проблем сільськогосподарських виробників є підвищення ефективності управління ними. Саме, починаючи від зміни в орієнтаціях управлінських функцій, можна переформатувати усю виробничо-господарську діяльність сільськогосподарських підприємств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанню удосконалення управління персоналом присвячено багато праць різних вчених, а саме: І. Баланюк, О. Грішнова, Е. Лібанова, М. Малік, а також А.М. Колот, А.І. Кочеткова, Н. Лук'яненко, О. Дороніна, Т. Пір'ян, В. Мазур, Д. Богиня, Г. Завиновська, А. Єгоршин та інші.

Постановка завдання. Метою даної статті є комплексна оцінка процесу управління персоналу та підвищення ефективності управління персоналом.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасні агровиробники вважають, що мають актуальні фінансові, технічні та інші виробничо-господарські проблеми, а питання удосконалення управлінських аспектів не є актуальними. Саме з цього починаються усі проблеми функціонування сільськогосподарських підприємств, тому що організація усієї діяльності підприємства залежить від раціональності прийнятих управлінських рішень. Особливо недостатньо приділяється уваги управлінню персоналом. Проте, враховуючи те, що основними складовими виробничого потенціалу є земля, матеріально-технічні ресурси та персонал, то досягти підвищення ефективності його використання можна лише через управління трудовими ресурсами. Згідно з вище сказаним у загальній системі менеджменту на сільськогосподарському підприємстві визначальним елементом є управління персоналом.

Через вдале управління персоналом можна досягти підвищення продуктивності праці, а також підвищити ефективність всього виробництва, так як з усіма матеріально-технічними та земельними ресурсами працює саме людина і саме вона може забезпечити організацію виробничого процесу та впливати на його результативність.

Отже, управління персоналом – це система впливів на організаційну поведінку працівників, що полягає у проведенні управлінських заходів, спрямованих на активізацію потенційних професійних і духовних можливостей персоналу [1].

Не мало важливу роль в ефективності управлінні персоналом займає добір і розстановка кадрів. Добір кадрів повинен ґрунтуватися на таких принципах:

1. Принцип відповідності – означає відповідність ділових властивостей претендентів вимогам посад, що заміщаються.
2. Принцип перспективності – ґрунтується на врахуванні таких умов, як:
 - установлення вікового цензу для різних категорій посад;
 - визначення тривалості періоду роботи на одній посаді;
 - стан здоров'я.
3. Принцип змінюваності – полягає в тому, що кращому використанню персоналу зобов'язані сприяти внутрішньоорганізаційні трудові переміщення, тобто конфігурація місць працівників у системі розподілу праці [2].

Отже, сільськогосподарським підприємствам слід звернути в першу чергу увагу на те, щоб підбирати висококваліфікований персонал. Адже без нього неможливо закріпитись на ринку, а тим паче досягти завоювання більшої частки ринку.

Підприємствам слід звертати увагу і докладати не малих зусиль у таких напрямках роботи з персоналом, як:

- Кадрове планування. Відбиває політику і стратегію організації, визначає якісну і кількісну потребу в персоналі. Кадрове планування задає чіткі орієнтири, що стосуються професійної приналежності, кваліфікації і чисельності організації працівників, що вимагається.
- Аналіз роботи, нормування праці й оцінка виконання. Дозволяють виробити вимоги і критерії, відповідно до яких будуть відбиратися кандидати на конкретні вакантні посади. З іншого боку, оцінка робочих показників нових працівників після деякого періоду їхньої роботи в організації дозволяє визначити ефективність самого процесу добору.
- Система стимулювання. Дає можливість виробити політику стимулювання праці і набір стимулів, спрямованих на залучення кандидатів, що відповідають усім необхідним вимогам, а також сприяє утриманню вже найнятих працівників.
- Організаційна культура. Порядки, норми поведження і трудові цінності, які культивуються в організації, враховуються при встановленні критеріїв, використовуваних при пошуку і доборі нових працівників. Укомплектувати організацію працівниками, здатними прийняти діючі в ній норми, цінності, правила, не менш важливо, чим знайти професіоналів, що володіють необхідними знаннями, досвідом, навичками і діловими якостями. Досвід багатьох всесвітньо відомих фірм, що домоглися видатних успіхів у своїй сфері бізнесу, показує, що успіх організації залежить від уміння знайти людей з потрібним складом розуму, з потрібним відношенням до справи, готових з повною віддачею сил працювати для досягнення організаційних цілей.
- Система заходів для адаптації нових працівників до роботи в організації і до трудового колективу. Є прямим продовженням процесу пошуку і добору кадрів. Важливо не тільки відібрати кращих працівників, але і забезпечити їхнє м'яке входження в організацію і швидкий вихід на необхідний рівень робочих показників.
- Навчання - це продовження процесу добору й адаптації нових працівників. Воно направлено як на освоєння новачками необхідних для успішної роботи знань і навичок, так і на передачу їм установок і пріоритетів, що складають ядро організаційної культури.

Але, щоб зв'язок між основними функціональними напрямками процесу управління персоналом і роботою по пошуку і добору персоналу для заповнення вакансій, що мають в організації, не була декларована лише на папері, необхідна визначена структура служби управління персоналом. Гарні результати дає досвід багатьох українських підприємств, коли в єдину службу управління персоналом

поєднуються відділ кадрів, відділ праці, відділ навчання і психологічна служба. Ефективність діяльності по пошуку і добору нових працівників підвищується, якщо цей напрямок роботи здійснюється під єдиним керівництвом і координується з іншими сферами діяльності, пов'язаними з управлінням персоналом, починаючи від ведення кадрової документації і кінчаючи питаннями нормування і соціального захисту. Це дозволяє не тільки дотримуватися більш чітких критеріїв і процедур при пошуку і доборі кадрів, але і забезпечує високі результати в професійній і соціальній адаптації нових працівників.

Практика показує, що в управлінні персоналом як складової частини менеджменту в організації є два крайні підходи – технократичний і гуманістичний підхід.

При технократичному підході управлінські рішення підпорядковані перш за все інтересам виробництва; чисельність та склад працівників визначається виходячи із застосовуваної техніки, технології, розподілу та кооперації праці, ритму виробничого процесу та інше. Тобто, завдання управління персоналом підпорядковується процесу управління виробництвом та зводиться до підбору кадрів визначеної кількості та певних кваліфікаційних характеристик.

Гуманістичний підхід в управлінні персоналом передбачає створення таких умов та змісту праці, які б забезпечували зниження рівня відчуження працівника від його трудової діяльності та інших працівників. Відповідно цієї концепції, результативність організації залежить не стільки від відповідності кількісного та якісного складу працівників потребам технології виробництва, а і від рівня мотивації працівників до праці, формування єдиної команди, «корпоративного духу», єдності цінностей та особистих уподобань членів колективу, їх уявленню про місце роботи у системі життєвих цілей та інше.[3]

В управлінні персоналом не останню роль займає стимулювання персоналу. Так як стимулювання спрямоване на мотивацію працівника до ефективного і якісної праці, який не тільки покриває витрати роботодавця на організацію процесу виробництва, оплату праці, а й дозволяє отримати певний прибуток. У сучасних умовах управління не може бути по-справжньому результативним без дотримання такого принципу, як максимально широке залучення виконавців у процес підготовки рішень, причому вже на самих ранніх його стадіях. Отже, щоб удосконалити управління персоналом без стимулювання не обійтись.

Також підприємствам слід не забувати і про як планування кар'єри робітника. Планування кар'єри - один з напрямків кадрової роботи в організації, орієнтоване на визначення стратегії й етапів розвитку і просування фахівців.

Це процес зіставлення потенційних можливостей, здібностей і цілей людини, з вимогами організації, стратегією і планами її розвитку, що виражається в складанні програми професійного і посадового росту. Перелік професійних і посадових позицій в організації (і поза нею), що фіксує оптимальний розвиток професіонала для заняття їм визначеної позиції в організації, являє собою кар'єрограму, формалізоване представлення про те, який шлях повинний пройти фахівець для того, щоб одержати необхідні знання й опанувати потрібними навичками для ефективної роботи на конкретному місці.

Плануванням кар'єри можуть займатися менеджер по персоналі, або безпосередній керівник (лінійний менеджер) робітника.

Просування по службі повинне визначатися не тільки особистими якостями працівника (освіта, кваліфікація, відношення до роботи, система внутрішніх мотивацій), але й об'єктивними.

Серед об'єктивних умов кар'єри можна виділити:

- вища крапка кар'єри - вища посада, що існує в організації;
- довжина кар'єри - кількість позицій на шляху від першої позиції, займаної індивідумом в організації, до вищої крапки;
- показник рівня позиції - відношення числа осіб, зайнятих на наступному ієрархічному рівні, до числа осіб, зайнятих на тім ієрархічному рівні, де знаходиться індивідум у даний момент своєї кар'єри;
- показник потенційної мобільності - відношення (у деякий визначений період часу) числа вакансій на наступному ієрархічному рівні до числа осіб, зайнятих на тім ієрархічному рівні, де знаходиться індивідум [4].

Отже, перш за все для розробки ефективної системи управління персоналом необхідними є впровадження наступних заходів для стабілізації та нормального функціонування ринку робочої сили:

1. Розвиток гнучкого ринку робочої сили, який необхідно спрямувати на роботу центрів зайнятості та удосконалення системи підвищення кваліфікації робочої сили.
2. Сприяння піднесенню економічної активності населення шляхом удосконалення інфраструктури національного ринку праці.
3. Захист національних інтересів України шляхом розробки політики регулювання міграції щодо експорту та імпорту праці.

4. Забезпечення гнучкості оплати праці на підприємстві з доцільністю застосовування стратегічного підходу, що полягає в розробці стратегії формування системи оплати праці, тобто на пряму дій, спрямованих на забезпечення підприємства персоналом, його збереження та мотивування відповідно до стратегічних завдань і ресурсних можливостей підприємства.

5. Формування ефективної системи оплати праці, необхідність застосування зарубіжного досвіду з урахуванням особливостей українського ринку праці [5].

Висновки. Основними задачами, що вирішують структури по управлінню персоналом, є: планування потреби підприємства в трудових ресурсах, пошук і добір потрібних працівників, навчання і підвищення їхньої кваліфікації, управління трудовою мотивацією, створення умов для підвищення продуктивності праці, контроль за зміною статусу працівників, правові питання трудових відносин.

Таким чином для виходу нинішніх сільськогосподарських підприємств на якісно вищий рівень функціонування необхідним є переосмислення і зміна орієнтації в процесі управління підприємством загалом та персоналом зокрема. Удосконалення управління персоналом – це один з найдоступніших засобів досягнення підвищення ефективності використання наявного ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств. Досліджені функціональні можливості процесу управління персоналом показують основні аспекти, що потребують першочергового удосконалення, а саме це процеси: планування, організації, мотивації, аналізу і контролю.

ЛІТЕРАТУРА

1. Братченко В. Ф. Управління персоналом організації в сучасних умовах / Братченко В. Ф. / Персонал. — 2006. — № 3. — С. 18-25.
2. Дієсперов В. С. Сільськогосподарська праця в нових умовах / В. С. Дієсперов. — К. : Інститут аграрної економіки УААН. — 2000. — 36 с.
3. Кибанов А. Я. Управление персоналом : регламентация труда : Учеб. пособие – 3-е изд., перераб. и доп. / А. Я. Кибанов, Г. А. Мамед-Заде, Т. А. Родкина. — М. : Издательство «Экзамен», 2003. — 480 с.
4. Стецюк Н. Теоретичні аспекти управління персоналом / Н. Стецюк // Вісник академії державного управління при Президентові України. — 2005. — № 4. — С. 69-77.
5. Федорова Н. В. Управление персоналом организации : учеб. пособие для вузов / Н. В. Федорова, О. Ю. Минченкова. — М. : КноРус, 2005. — 416 с.

УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

А. В. Прутян, магістр

Науковий керівник д.е.н., доцент Клочан В. В.

Миколаївський національний аграрний університет

В статті розглядаються питання особливостей процесу управління персоналом сільськогосподарських підприємств в умовах сезонності виробництва. Запропоновано класифікація кадрів сільськогосподарського підприємства та обслуговуючих структур. Проаналізовано чинники сучасної кадрової політики агропідприємств.

Ключові слова: сільськогосподарські підприємства, кадри, система управління, персонал, кадрова політика.

Постановка проблеми. Становлення економіки України на ринкові відносини здійснюється не в ідеальних умовах. В цих умовах відчутно вплив зовнішніх і внутрішніх факторів, серед яких важливе значення має нестабільна пропозиція сільськогосподарської продукцію, викликаний об'єктивними причинами, такими як сезонність або нестабільна доставка її споживачам, кризовий стан в галузях споживачах тощо.

Характерним прикладом є стан сільськогосподарського виробництва, пропозиція яких має яскраво виражену сезонність. Становище ускладнюється тим, що підприємства агропромислового комплексу України знаходяться в кризовому стані, а деякі з них є неплатоспроможними.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Лише в останні роки у зв'язку з переходом економіки на ринкові відносини в працях вчених, що займаються цими проблемами, йдеться про важливість кадрового питання. Так, В.І. Черноіванов зазначає, що у зв'язку з важкою ситуацією в економіці країни в цілому і в сфері сільського господарства зокрема, існуюча база агропромислового комплексу втрачає свої кадри. Але при цьому про персонал говориться мимохіть [5].

В останні роки в дослідженнях вчених багато уваги приділяється антикризовому управлінню підприємством та управління кадрами в кризових ситуаціях і формулюється проблема з точки зору того, що сучасне підприємство приречене на кризи, які призводять до аномалії, зачіпають основи підтримки нормальних трудових відносин [2, 3, 5]. Характерно, що заходи з управління персоналом в кризових

ситуаціях зводяться до варіантів ліквідації підприємства, скорочення чисельності персоналу або штату підприємства.

Багато дослідників (В. А. Співак [3], Г.В. Слущкий, Н.А. Волгін [4], Ю.Ф. Гордієнко [2] та інші) у своїх працях звертають увагу лише на особливості розрахунку потреби, чисельності персоналу та оплати праці.

При всій важливості перерахованих напрямів управління персоналом сільськогосподарських підприємств до теперішнього часу досліджувався невеликий комплекс питань і практично не порушувалося питання сучасної кадрової політики, вчені зупинялися лише на окремих її фрагментах або роботі кадрових служб.

Постановка завдання. Розрахунок потреби в персоналі (перший етап управління персоналом) і питання заробітної плати — її стимулюючої ролі — є дуже важливими, але не менш важливими є й інші аспекти теорії та практики управління персоналом. Однією з найбільш важливих в даний час проблем в питаннях управління персоналом є оптимізація чисельності персоналу, без вирішення якої неможливо забезпечити ефективну роботу підприємства і його конкурентоспроможність на ринку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Відомо, що умови ринку припускають у діяльності всіх господарських суб'єктів наявність ефективного менеджменту і відводять йому далеко не останнє значення. Бо саме менеджмент є інструментом, що організує функціонування виробництва і досягнення головної мети підприємства, отримання прибутку шляхом вмілого та раціонального використання ресурсів (персоналу, сировини, матеріалів, технологічного та іншого устаткування, фінансів та інших). Важливо відзначити, що формування і використання виробничого (економічного) потенціалу підприємства, організація та оптимізація його руху становлять сферу прямиї діяльності персоналу.

В умовах науково-технічного прогресу, спеціалізації та концентрації виробництва змінюється характер і зміст праці, вимоги до професійного і кваліфікаційного складу працівників. Розробка і впровадження нових сільськогосподарських машин, що застосовуються в агропромисловому комплексі, приведуть до появи на сільськогосподарських підприємствах нових спеціальностей, що вимагають високого рівня спеціальних знань. Давно назріла необхідність організації якісного технічного обслуговування і ремонту сільськогосподарської техніки, а отже, і наявності у персоналу знань агротехніки, механізації тваринницьких процесів та інших сільськогосподарських технологій.

Для більш глибокого вивчення процесів управління персоналом сільськогосподарських підприємств необхідно виділити з поняття «кадри підприємства» виробничий (основний) і обслуговуючий управлінський персонал.

Співак В.А. характеризує наступні групи персоналу підприємства:

- виробничий персонал — це представники основного виробництва, що займаються виробництвом продукції підприємства;
- управлінський персонал — це представники однієї з професійних груп підприємства, що мають професійну підготовку в сільськогосподарській галузі, техніці, економіці та управління виробництвом. Крім працівників апарату управління до них можна віднести інженерно-технічних працівників і працівників функціональних підрозділів підприємства [4].

Допоміжний персонал дослідник пропонує поділити на дві групи:

- персонал для обслуговування АПК;
- персонал, зайнятий на допоміжному виробництві [4].

Обслуговуючий персонал — це представники однієї з професійних груп підприємства, що мають глибоку спеціальну підготовку та (або) володіють спеціальними знаннями та навичками для здійснення технічного обслуговування і ремонту сільськогосподарської техніки. Це не тільки наладчики, а й слюсарі — ремонтники, токарі, механіки, зварювальники та представники інших професій [4].

Персонал підприємства можна класифікувати за складністю та відповідності праці (кваліфікаційний поділ праці) і за рівнем освіти. Необхідно відзначити, що на сільськогосподарських підприємствах працю допоміжного персоналу першої групи досить зладжений і володіє певною специфікою: періодичність роботи за термінами ремонту і технічного обслуговування, сезонність, важкість праці, пов'язана з низьким рівнем механізації і автоматизації робіт, погані санітарно-гігієнічні умови роботи тощо.

Таке виділення персоналу в окремі групи дозволить оптимізувати ефективність його використання, тому що у підприємства з'являються можливість маневрувати зайнятістю обслуговуючого персоналу шляхом перерозподілу виконуваних робіт з виробництва основної продукції, більше того, це сприятиме формуванню позитивного іміджу підприємства, що в свою чергу послужить припливу нових клієнтів і замовників.

У підвищенні якості обслуговування та ремонту і, як наслідок, ефективності роботи підприємства велику увагу слід приділяти питанням формування персоналу підприємства: виробничого, що виконує основний обсяг робіт; обслуговуючого, що виконує роботи з ремонту та обслуговування; управлінського, який, розробляє і

приймаю оптимальні управлінські рішення, форми і методи керівництва, забезпечує координацію діяльності персоналу. Від ступеня підготовки, досвіду і кваліфікації персоналу, ефективної кадрової політики залежить успішний розвиток будь-якого господарюючого суб'єкта.

Дослідження персоналу як об'єкта управління не буде повним, якщо не обґрунтувати завдання дослідження процесу управління персоналом на сільськогосподарських підприємствах. Відомо, що переважна кількість цих підприємств працює в умовах нестабільного виробництва, пов'язаного в основному з зовнішніми чинниками: залежність від погодних умов, відсутність інвестицій на розвиток виробництва, плинність кадрів тощо.

В даний час сільськогосподарські підприємства не мають сформованої кадрової політики, а на багатьох немає і системи управління персоналом, яка відповідала б їх специфіці, пов'язаної з сезонністю виробництва. У цьому зв'язку актуальною і перспективною є можливість формування кадрової політики та застосування всередині неї нових концепцій, що відповідають сучасним вимогам. Це важливо тому, що поняття «управління персоналом», має ряд відмінностей у порівнянні з традиційною практикою управління персоналом на підприємствах.

При формуванні кадрової політики і системи управління персоналом необхідно розглядати людей як інтелектуальне багатство підприємства, здатне в сучасних умовах найбільшою мірою забезпечити успішну діяльність підприємств, підвищити їх конкурентоспроможність на ринку.

У той час як у країнах з високим рівнем життя та ефективності про-виробництва значно зросла роль управління персоналом і сам менеджмент став більш складним, на вітчизняних підприємствах фахівці відділів кадрів займаються лише рішенням рутинних завдань, більшою мірою пов'язаних з прийомом, звільненням і оформленням переміщення персоналу на підприємстві, і практично не займаються перспективним управлінням з урахуванням майбутньої діяльності підприємства на ринку.

На більшості сільськогосподарських підприємств персонал позбавлений дієвих прийомів стимулювання до якісної праці (низька заробітна плата, її несвоєчасна виплата, відсутність соціальних пільг і гарантій, правова незахищеність), які знижують інтенсивність і результативність праці. Практично всі служби управління персоналом займаються або намагаються займатися пасивними, захисними функціями: протидіяти безробіттю, соціальним захистом, пом'якшенням трудових конфліктів і не ведуть активну роботу з підвищення якості та продуктивності праці, застосування на практиці

сучасних теорій і моделей управління персоналом, правовим регулюванням трудових і виробничих відносин на основі чинного Трудового кодексу.

Зі сказаного випливає, що поняття «управління персоналом» сільськогосподарських підприємств підкреслює двоїтий характер ролі працівника, який, з одного боку, стає об'єктом керівного впливу, а з іншого — сам вибирає напрямок такого впливу шляхом формулювання певних вимог, що пред'являються своєму підприємству при прийомі на роботу і в процесі роботи. Таке поняття підкреслює діяльність, властиву сучасним успішно функціонуючим підприємствам, що прагнуть до високої консолідації колективу і, як наслідок, до успішної виробничої господарської діяльності підприємства.

В сучасних умовах сільськогосподарським підприємствам необхідна надійна система управління персоналом на всіх стадіях виробничої діяльності, діюча з урахуванням сучасних тенденцій розвитку теорії та практики управління, у створенні якої основна роль відводиться не тільки підприємству, але й органам державного регулювання економіки.

Справедливо зазначити, що раціональні теоретичні та практичні підходи до управління персоналом в нашій країні в певній мірі вже склалися, але їх впровадження в практику сільськогосподарських підприємств проходить складно. Основними перешкодами є не тільки складна економічна ситуація і дефіцит кваліфікованих кадрів, які мають достатній теоретичний і практичний досвід в області управління персоналом, а й відсутність розумної цільової політики сільськогосподарських підприємств, а також непродуманою кредитною політики і дотацій підприємствам агропромислового комплексу, коли кредити (або дотації), як і результати роботи підприємств, мають сезонний характер.

Визначення напрямків удосконалення управління та розвитку підприємства і, головне, його персоналу передбачає аналіз всіх зовнішніх і внутрішніх умов його діяльності. Важливо відзначити, що відмінна особливість управління персоналом проявляється в двоїстості сутності — економічного та соціального. Найчастіше важко або практично неможливо розмежувати, де починається економічний аспект управління і кінчається соціальний, та навпаки. Складність виникає і в оцінці ефекту від проведених управлінських заходів та впливів при об'єднанні економічного ефекту з суб'єктивним, не завжди кількісно вираженим соціальним ефектом. Це вкрай важливо враховувати не тільки при оптимізації системи управління персоналом, але і при формуванні кадрової політики.

При стабільному виробництві управління персоналом полягає в раціональному використанні розумових і фізичних здібностей працівників усіх категорій. Тому у всіх сферах діяльності сільськогосподарських підприємств повинна діяти комплексна система управління персоналом і пристосована до умов нестабільного виробництва кадрова стратегія, що дозволяють найбільш ефективно розподіляти обмежені матеріальні та фінансові ресурси і ефективно використовувати персонал.

На підприємствах розвинених країн існують системи, які виконують весь комплекс функцій з забезпечення персоналом, розробці кадрової політики, планування його чисельності, організації трудових процесів. Ці системи сформовані для функціонування в певній сфері діяльності, кожна з яких має свою специфіку, дозволяє подібним підприємствам досягати успіху на ринку.

В даний час у сільськогосподарських підприємств немає подібної системи, яка в умовах ринкових відносин була б надійною на всіх стадіях виробничої діяльності та розробленої з урахуванням не тільки сучасних тенденцій розвитку теорії та практики управління персоналом, а й відбиває кадрову політику підприємства, її стратегічні аспекти.

Виходячи з цих положень, нами пропонується розглядати персонал підприємства як основну (головну) складову виробничого потенціалу підприємства, яка вимагає створення адекватної комплексної системи управління персоналом і формування ефективної кадрової політики на сільськогосподарських підприємствах, яка на основі загальних рекомендацій може бути адаптована до будь-яких умов виробництва, в тому числі і в умовах нестабільної пропозиції продукції.

Насамперед ця система повинна передбачати вдосконалення її інформаційного забезпечення, впровадження інформаційних технологій управління та впровадження електронно-обчислювальної техніки. Використання ЕОМ сприяє не тільки зниженню чисельності працівників відділу кадрів, але і дозволяє інтенсифікувати процес управління персоналом, забезпечуючи менеджерів необхідною інформацією для розробки управлінських рішень.

Очевидно, що ринкові відносини пред'являють все зростаючі вимоги до якості персоналу та ефективності його діяльності і вимагають іншого підходу до кадрової роботи на підприємствах аграрного сектору. Формування системи управління персоналом має розпочатися з визначення основних напрямів діяльності кадрових служб: забезпечення виробництва кваліфікованим персоналом і ефективного його використання; підтримку необхідного рівня компетенції кадрової служби; науково-

методичне забезпечення роботи з персоналом, створення підсистеми підготовки і перепідготовки персоналу підприємства.

Така система управління персоналом повинна відповідати основним положенням кадрової політики, сприяти поліпшенню взаємозв'язку всіх виробничих напрямків діяльності підприємства з управління персоналом, враховувати можливе самовдосконалення системи і застосування сучасних технологій управління.

Висновки. Узагальнюючи вищерозглянуті питання пропонуємо впроваджувати таку концепцію кадрової політики підприємства, яка передбачає наявність і взаємодію трьох складових процесу управління персоналом: економічного, організаційного та соціального. Економічна складова може знайти своє відображення в напрямках стабілізації виробництва на сільськогосподарських підприємствах.

Організаційна складова розглядається з точки зору розділення компетенції з кадрових питань між функціональними відділами і службами, взаємовідносин служби з управління персоналом з іншими відділами, керівниками та фахівцями, а також оцінки організаційного потенціалу підприємства.

Соціальна складова розглядається на основі оцінки соціальної напруженості і реалізації соціального партнерства між працівниками і керівництвом на підприємствах на основі системи оплати та мотивації праці, яка може бути використана не тільки для врегулювання спірних і конфліктних ситуацій, а й сприяти зростанню продуктивності праці, що особливо важливо для підприємств з нестабільним виробництвом.

ЛІТЕРАТУРА

1. Волгін Н. А. Управління людськими ресурсами. Досвід індустріально розвинених країн / Н. А. Волгін, Ю. Г. Одегов, Н. В. Журавльов // Власний бізнес + франчайзинг: [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.management.com.ua>
2. Гордиенко Ю. Ф. Управление персоналом кризисного предприятия / Ю. Ф. Гордиенко и др. — Ростов-на-Дону: Феникс, 2010. — 352 с.
3. Демін Ю. Управління кадрами в кризових ситуаціях / Ю. Демін. Харків, 2012. — 219 с.
4. Спивак В. А. Планирование потребности в персонале // В. А. Спивак. — СПб., 2010. — 213-220 с.
5. Черноиванов В. И. Состояние и перспективы сервиса в АПК / В. И. Черноиванов. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.bsau.ru>

ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ СИСТЕМ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА

К. В. Путієнко, магістр

Науковий керівник: д.е.н., доцент Клочан В.В.

Миколаївський національний аграрний університет

В статті розкрито історичні аспекти становлення та розвитку систем управління персоналом підприємства. Проаналізовано основні напрями розвитку та розкрито еволюцію шкіл та методик управління персоналом.

Ключові слова: управління персоналом, система управління, ефективність, персонал, кадри, управлінські рішення.

Постановка проблеми. Історичним аспектом становлення та розвитку систем управління персоналом підприємства є основною стратегічною функцією діяльності господарюючого суб'єкта, що сформувалася під дією великої кількості факторів в самостійний напрям функціонування підприємства. Тож актуальним є аналіз управління персоналом, історичний процес виникнення, становлення та еволюції концепції управління.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема історичних аспектів, методології і практики управління персоналом присвятили велику кількість наукових праць закордонні і вітчизняні економісти: Амоша О.І., Блэк Дж., Браверман А., Дзюба С.Г., Журавльов П.В., Іванцевич Дж. М., Колпаков В.М., Лобанов А.А., Пагрушев В.Д., Поклонський Ф.Ю., Рак М.Г., Синк Д.С., Скударь Г.М., Томпсон А.А., Шекшня С.В. та ін. Однак внаслідок складності й багатоаспектності цієї проблеми в сучасних умовах існують питання, розглянуті не цілком.

Постановка завдання. Метою даної статті є аналіз історичних аспектів становлення систем управління персоналом. Обґрунтування необхідності розвитку даної системи дає поштовх для застосування на сучасних підприємствах побудови нових підходів та методів використання трудових ресурсів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ефективна організація виробництва потребує специфічних форм управління і нагляду за працівниками підприємств. Викликано це тим, що в процесі розвитку суспільного виробництва відбувається поступове розмежування працівників від засобів праці, яка набула свою закінчену форму у вигляді відносин найманої праці і капіталу. Руйнуючи особисту залежність

між людьми, капіталізм ставить на їх місце формальну особисту свободу індивіди, необхідну для здійснення ринкової угоди, що включає акт продажу робочої сили власникові засобів виробництва.

При капіталізмі у порівнянні з попередніми епохами роль особистої свободи, ініціативи та відповідальності істотно зростає. К. Маркс звертав увагу на те, що найманий робітник краще раба, так як він, продаючи робочу силу як товар, відповідальний за його якість, в іншому випадку найманий робітник буде витіснений з ринку продавцями аналогічного товару. Анрі де Сен-Симон вважав, що промислове суспільство майбутнього найменше потребує управління людьми. Місце управління людьми займе адміністрація, система управління речами [5].

Індустріальне суспільство — це суспільство, що призвело до насичення ринку товарами, і його головний організаційний принцип полягає у збільшенні влади людини над речами, а функцією є виробництво корисних речей. Для індустріального суспільства характерним є технократичний підхід в управлінні, який запозичив модель політичного управління з практики управління великими індустріальними концернами. У ті часи капіталісти-власники та управляючі, що представляли їх інтереси приймали всі рішення, що зачіпають як технологічний стан виробництва, так і його соціальну організацію.

Епоха перших фабричних підприємств характеризується жорсткою по суті військовою дисципліною і майже військовим устроєм організації. Перші управляючі широко використовували методи військової дисципліни і залякування для забезпечення безумовного покори працівників, проте з часом прийшло розуміння того, що у низькій продуктивності праці винні неефективні системи управління. Засновники школи наукового менеджменту (Р. Оуен, Ф. Тейлор, Ф. Д. Мілберт і Г. Емерсон) вважали, що на відміну від старих систем управління, коли працівники були мало ініціативними, в науковому менеджменті вона досягається регулярно. Ф. Тейлор писав, що «Турбота кожного підприємця полягає в тому, щоб домогтися справжньої ініціативи від своїх робітників», що «основним завданням менеджменту повинно бути забезпечення найбільшого процвітання підприємця, укупі з максимумом добробуту кожного працівника» [4].

Однак при всьому цьому акцент робився не на колективних якостях людей, а на індивідуальних. Вважалося, що нагляд за робітниками повинен носити функціональний характер і здійснюватися на кожній фазі виробництва. Таким чином, на зміну влади одного управляючого прийшла функціональна адміністрація, що стало новим кроком у

справі управління індустріальними організаціями. Система Тейлора була розрахована тільки на висококваліфікованих робітників.

Праці іншого вченого того часу, Г. Ганта, характеризують усвідомлення ролі людського фактору на виробництві та переконання в тому, що робітникам повинна бути надана можливість набути в своїй праці не тільки джерело матеріального забезпечення, а й стан задоволеності. У своїх працях він писав: «Все, що ми робили, має перебувати у злагоді з людською природою, ми не повинні підганяти людьми, ми зобов'язані направляти їх розвиток» [2]. Передбачалося, що цей ідеал може бути досягнутий шляхом постановки перед працівниками конкретної виробничої задачі і матеріальної мотивації.

Епоха примусу до праці поступилася місцем епосі знань. Політикою майбутнього стало прагнення роботодавця навчати і вести людей до спільної вигоди. У міру того як працівники стають все більш кваліфікованими і опановують кращими навичками праці, вони втрачають значно менше часу і набувають велику соціальну відповідальність за якість праці.

Більшість сучасних економістів-науковців вважають, що організації тих років можна порівняти з армією. Дійсно, військовий тип організації вніс чимало цінного в інші типи організацій своїм прикладом дисципліни, визначених статутів, ефективністю у визначенні відповідальності. Але він же з'явився причиною помилок при побудові організацій іншого типу, заснованих на принципах саморозвитку і внутрішньої мотивації, де насильницьке нав'язування специфічних рис військової організації вело до зниження ефективності праці.

Таким чином, головний недолік наукового управління, що базується на раціональності скрізь і в усьому, полягає у створенні жорсткої по суті статичної системи управління, яка, по суті, відкидає будь-які нововведення в організації і технології виробництва продукції, позбавляючи його динамізму і пристосування до умов зовнішнього середовища.

Подібні недоліки притаманні і теорії бюрократії, основоположником якої вважається М. Вебер. Велике виробництво не може нормально функціонувати без розгалуженого бюрократичного апарату. Відповідно до цієї теорії, капіталізм є найбільш раціональною основою діяльності бюрократичної адміністрації. Вважалося, що бюрократичний тип організації здатний досягти вищого ступеня ефективності і є найбільш раціональним зі всіх форм існування влади над людьми. Він перевершує їх і ґрунтується на принципах:

– створення сфер компетенції шляхом розподілу посад і посад між службовцями;

- посадова особа наділена правами і забезпечується роботою лише в тій мірі, в якій воно виконує свій обов'язок;
- система ієрархічна, тобто кожне вищестояще особа володіє владою над нижчестоящим і в свою чергу підпорядковане вищестоящому;
- будь-який чиновник має право регулювати діяльність працівників, що йому підпорядковані [1].

А. Файоль створив аналогічну школу раціональної бюрократії, що отримала назву адміністративної школи менеджменту, що представляє деперсоналізацію влади, при якій повноваження керівника визначаються за посадовими функціями, а не за особистими якостями. Ефективність такого управління залежить не тільки від конкретних людей, а й від сукупності адміністративних принципів і повноважень менеджера. Бюрократичні моделі організації мали серйозні недоліки соціального характеру. Головний їхній недолік полягав у тому, що робітникам не потрібно займатися вирішенням виникаючих виробничих проблем, нема чого вдаватися до творчих пошуків, оскільки рішення з усіх питань функціонування підприємства приймаються в керуючому «центрі» і доводяться до працівників зверху згідно ієрархії підлеглих.

На становлення теорії та практики управління великий вплив зробили праці Д. Мак-Грегора. У них він піддав критиці основні положення теорії наукового управління. У своїй книзі «Людська сторона підприємства» Д. Мак-Грегор писав, що теорія ієрархії призводить до акценту на тактиці контролю, на процедурах і методах, розпорядчих, що належить робити персоналу, оскільки вона заснована на тому, що людей потрібно змушувати робити те, що необхідно для успіху підприємства» [3].

Великий внесок у розвиток теорії управління внесла школа «людських відносин», становлення якої пов'язане з теорією мотивації Е. Мейо. Він стверджував, що колишні управлінські методи «цілком спрямовані на досягнення матеріальної ефективності, а не на затвердження співробітництва» [6]. У рамках цієї теорії людина перестала розглядатися як суто економічний суб'єкт. Вважалося, що будь-яка організація володіє єдиною і інтегрованою соціальною структурою і економічний чинник у виробничих відносинах не менш значущий, ніж емоційний, а з різноманіття причин, що впливають на продуктивність праці працівників, найбільш вагомими формуються в процесі їх участі в діяльності соціальних груп. І завдання менеджменту полягає в тому, щоб на додаток до формальних залежностей між членами організації були розвинути плідні неформальні контакти, які, як показали проведені Е. Мейо «хотторнські експерименти», суттєво впливають на результати її діяльності.

Багато поправок у минулі концепції управління внесли такі великі дослідники людських відносин, як М.П. Фоллет, А. Маслоу. Вони звертають увагу на соціальні потреби людини, відмова від пріоритету ієрархічності влади, визнання неформальної сторони організації і умонастроїв працівників, розвиток методик і засобів взаємодії формальних і неформальних організацій у комунікаційних процесах.

Подальший розвиток школи людських відносин фокусувалася в основному на проблемах міжособистісних відносин і пов'язане з розвитком поведінчеських наук. Таку назву цілком відповідало завданням, які в сфері управління вирішувалися за допомогою таких наук, як соціологія та психологія. Істотний внесок у розвиток поведінкових наук внесли К. Арджирис, Р. Лайкерт, Ф. Герцберг. Значну роль у їх становленні відіграли пропозиція Д. Мак-Грегора теорії Х і Y. Сенс першої полягає в тому, що люди зазвичай ухиляються від роботи і їх треба примушувати, а сенс другий — людина здатна прагнути до поставлених цілей і зацікавлений у результатах своєї праці.

У подальшому набув поширення так званий системний підхід, основи якого розробив Л. фон Берталанфі. К. Болдінг, Ф.Е. Емері доповнили його теоретичні розробки, а Ф.Е. Каст і Дж. Е. Розенцвейг обґрунтували можливість застосування системного підходу в управлінні. Його використання поклало початок інтеграції багатьох наукових шкіл і концепцій у сфері управління, у тому числі і менеджменту персоналу. Важливе доповнення в теорію і практику управління внесли представники класичної школи менеджменту Муні, Рейлі, Урвік, Гьютік; мотиваційної школи — А. Маслоу, Ф. Херіберг, В. Врум, Адамс, У. Джемс, Д. Маклелланд; школи організаційної поведінки — К. Арджирис, Р. Лайкерт, А. Етціоні, Б. Басс, Р. Блейк, Дж. Моутон і інші видатні вчені Заходу.

Не можна не звернути увагу на праці теоретика ринкового соціалізму Дж. Мілля, який в 1848 р. у своїй книзі «Принципи політичної економії» писав, що «якщо людство буде і далі вдосконалюватися у виробництві, зрештою візьмуть гору асоціації, які будуть організовані самими робітниками на принципах рівності і спільного володіння капіталом. Ці асоціації будуть управлятися менеджерами, яких будуть обирати та змінювати самі працівники».

Значний внесок у розробку цієї теорії внесли видні західні економісти Я. Ванек і Е. Домар (США), Д. Мід і А. Ноув (Англія), Б. Хорват (Югославія), які участь персоналу в управлінні організацією, як правило, розглядали з точки зору його практичних організаційних форм (виробничих рад, комісій, рад довірених осіб та інших).

Висновки. Проведений аналіз показує, що еволюція системи управління, що склалася на перших етапах економічної реформи, продовжує відбуватися в специфічних умовах перехідного періоду і характеризується широким спектром підходів, пов'язаних з реалізацією управлінських дій на персонал. У цілому можна зробити висновок, що в сучасних умовах реалізується концепція, в якій переважають риси американської, європейської та радянської шкіл управління.

Доводиться констатувати, що багато важливих для розвитку економіки країни дослідження залишаються незатребуваними і не впроваджуються в практику управління. Серед основних проблем можна виділити: вкрай низька питома вага інвестицій у розвиток людського капіталу і науково-технічного прогресу; відсутність чітко виражених пріоритетів економічного розвитку, отже, і яскраво вираженого об'єкта управління та інші.

Управлінська практика показує, що успіх досягається в результаті поєднання різних чинників, але він практично завжди є наслідком правильно прийнятих управлінських рішень з безлічі альтернатив. У діяльності самого керівника як головного суб'єкта управління зустрічаються різні протиріччя, пов'язані з небажаними тенденціями в поведінці людей, що може призвести до неправильних управлінським діям.

У цьому зв'язку корисно звернення як до історичного, так і сучасного досвіду інших країн, вивчення та узагальнення досягнень зарубіжної наукової думки та господарської практики. Для сучасних керівників важливо узагальнити досвід західних компаній в галузі управління персоналом, забезпечити вітчизняним менеджерам умови для отримання ними управлінських знань високого рівня. Не менш важливо позбутися спроб механічного копіювання зарубіжного досвіду.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вебер Макс. Избранные произведения / Макс Вебер. — М. : Прогресс, 1991. — 195 с.
2. Гант Г. Организация труда. / Г. Гант. — М. : Наука, 1923.
3. Макгрегор Д. Курс для высшего управленческого персонала. Пер. с англ. — М. Экономика, 1970. — 250 с.
4. Подвойский «А.Файоль, Г. Эмерсон, Ф. Тейлор, Г. Форд Управление - это наука и искусство» / Подводский. — М. : «Республика», 1992. — 65 с.
5. Сен-Симон Анри. Утопический социализм. Хрестоматия. [Под ред. А.И. Володина]. — М. : Политиздат, 1982. — 124 с.
6. Mayo E. The Social Problem of an Industrial Civilization. London. 1949.

ІНВЕСТИЦІЙНИЙ КЛІМАТ, ЯК ПЕРЕДУМОВА ФОРМУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ

Ю. М. Ракова, магістр

Науковий керівник: д.е.н., доцент Клочан В. В.

Миколаївський національний аграрний університет

У статті розглянуто поняття інвестиційної привабливості та інвестиційного клімату, узагальнено їх суть, запропоновано класифікацію факторів, які впливають на інвестиційний клімат.

Ключові слова: інвестиції, інвестиційний клімат, інвестиційна привабливість

Постановка проблеми. Інвестиції відіграють важливу роль не тільки у розвитку окремого підприємства, а й держави в цілому. В сучасних умовах дуже гостро стоїть проблема недостатнього залучення інвестиціями підприємств. Створення сприятливого інвестиційного клімату та забезпечення інвестиційної привабливості – першочергове завдання сьогодення, адже завдяки цьому економіка країни отримує важливі поштовхи для подальшого розвитку. Важливим етапом формування інвестиційної привабливості держави, регіону, галузі, підприємства є більш детальне визначення сутності інвестиційного клімату, як її передумови.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням питань стосовно визначення понять інвестиційного клімату та інвестиційної привабливості займалися О. Бутенко, О. Загорянська, В. Машкін, А. Мозгоєв, Н. Савчук та інші. Однак на сьогодні не існує єдиного підходу щодо трактування сутності інвестиційного клімату, як передумови формування інвестиційної привабливості країни, галузі, регіону або підприємства і тому це питання потребує подальшого дослідження.

Постановка завдання. Визначення сутності інвестиційного клімату, як передумови формування інвестиційної привабливості підприємств і дослідження факторів, що впливають на нього.

Виклад основного матеріалу дослідження. Формування сприятливого інвестиційного клімату є питанням стратегічної важливості кожної країни, від реалізації якого залежать соціально-економічна динаміка, ефективність залучення в світовий поділ праці, можливості модернізації на цій основі національної економіки. Поняття «інвестиційний клімат» в умовах глобалізації світової економіки не можливе

без поняття «інвестиційна привабливість», так як вони є основними факторами підвищення економічного розвитку кожної країни.

В економічній літературі на сьогоднішній день не вироблений єдиний підхід до визначення сутності понять «інвестиційна привабливість» та «інвестиційний клімат». Більшість науковців вважають ці поняття тотожними, але їх слід розмежовувати.

Так, Бутенко О. визначає інвестиційну привабливість як узагальнену характеристику переваг та недоліків окремих суб'єктів інвестування з точки зору конкретного інвестора згідно зі сформованими ним критеріями [1, с.146]. Машкін В. стверджує, що інвестиційна привабливість – це наявність таких умов інвестування, які впливають на переваги інвестора у виборі того або іншого об'єкта інвестування [3]. Мозгоєв А. дає таке визначення інвестиційної привабливості – сукупність властивостей зовнішнього та внутрішнього середовища об'єкта інвестування, що визначають можливість граничного переходу інвестиційних ресурсів [4, с.48]. Савчук Н. стверджує, що інвестиційна привабливість – це сукупність характеристик, що дозволяє потенційному інвестору оцінити, наскільки той або інший об'єкт інвестицій привабливіше за інші для вкладення коштів [5, с.112].

Погоджуючись та узагальнюючи твердження наведені вище слід зазначити, що під інвестиційною привабливістю необхідно розуміти модель кількісних та якісних показників, які характеризують не тільки фінансово-економічний стан держави, регіону, підприємства, а й рівень маркетингового, кадрового, інфраструктурного, правового забезпечення та ефективність використання сучасних інформаційних технологій для налагодження контактів з інвесторами.

Одним з визначальних факторів інвестиційної привабливості країни є інвестиційний клімат. Бутенко О. визначає інвестиційний клімат як комплексну економічну категорію, яка проявляється на якісному рівні сукупністю політичних, макро- і мікроекономічних, соціальних, соціально-психологічних, а також інших факторів, які характеризують доцільність і надійність, визначають схильність до інвестування економічних суб'єктів [1, с.146]. Загорянська О. стверджує, що інвестиційний клімат держави – це сукупність політичних, правових, економічних та соціальних умов, що забезпечують та сприяють інвестиційній діяльності вітчизняних та закордонних інвесторів [2, с.124]. Савчук Н. визначає інвестиційний клімат як узагальнену характеристику сукупності соціальних, економічних, організаційних, правових, політичних, соціокультурних передумов, що визначають привабливість держави для інвестування [5, с.113].

Проаналізувавши основні підходи до визначення даної економічної категорії можна узагальнити, що інвестиційний клімат – це сукупність політичних, соціально-економічних, фінансових, соціально-культурних, організаційно-правових і географічних факторів, які притаманні певній країні і визначають привабливість її для іноземного інвестора. З цього терміну випливає, що інвестиційний клімат є передумовою формування інвестиційної привабливості.

Бутенко О., Загорянська О., Савчук Н. розглядають інвестиційний клімат на рівні держави, регіону, галузі, підприємства. На кожному з цих рівнів діють відповідні чинники, за сукупністю яких оцінюють сприятливість інвестиційного клімату, а в результаті цього інвестиційну привабливість. Бутенко О. виділяє п'ять груп чинників, під впливом яких формується інвестиційний клімат:

1. Рівень розвитку продуктивних сил та стан інвестиційного ринку.

2. Політична воля влади та правове поле держави (створення відповідної законодавчої та нормативної бази; досягнення стабільності національної грошової одиниці; рівень розвитку валютного регулювання; забезпечення привабливості об'єктів інвестування).

3. Стан фінансово-кредитної системи та діяльність фінансових посередників (рівень інвестиційної діяльності банків; рівень розвитку та функціонування парабанківської системи; інвестиційна політика Національного банку України).

4. Статус іноземного інвестора (режим іноземного інвестування; діяльність міжнародних фінансово-кредитних інституцій; наявність вільних економічних та офшорних зон).

5. Інвестиційна активність населення (відносини власності в державі; стан ринку нерухомості; виконання державної програми приватизації) [1, с.147].

Слід зазначити, що серед сукупності класифікаційних ознак, які виділяють економісти для систематизації чинників, що впливають на інвестиційний клімат, доцільно назвати чотири класифікаційні ознаки: за походженням; за змістом; за рівнем дії; за характером. Наведена класифікація включає всі без винятку види чинників, які впливають на інвестиційний клімат, а виділені класифікаційні ознаки всебічно розкривають зміст цього поняття [2, с.125].

Поняття інвестиційного клімату необхідно розглядати враховуючи інтереси суспільства і держави загалом. Н. Савчук говорить, що до основних чинників, що формують інвестиційний клімат держави належать економічні, політично-правові, соціальні, статус іноземного інвестора, інвестиційна інфраструктура та географічне розташування, природно-ресурсний потенціал (табл.1).

Чинники, що формують інвестиційний клімат країни *

Чинники	Ознаки
Економічні	Стабільність національної грошової одиниці
	Купівельна спроможність населення
	Стан та структура виробництва
	Відносини власності у держави
	Стан ринку нерухомості
	Валовий внутрішній продукт
	Стан розвитку грошово-кредитної, фінансової податкової систем
	Розмір безробіття та заробітної плати
Політично-правові	Політична ситуація
	Стабільна законодавчо-нормативна база з питань інвестиційної та підприємницької діяльності
	Правовий механізм гарантій і захисту інвестицій
	Відсутність бюрократичних бар'єрів корупції
Статус іноземного інвестора, інвестиційна інфраструктура	Наявність вільних економічних та офшорних зон
	Банківські установи, аудиторські, страхові компанії, кредитні спілки, фондовий ринок
	Стан ринку інвестицій та інвестиційних товарів
Соціальні	Демографічна ситуація та стан робочої сили
	Злочинність
Географічне розташування, природно-ресурсний потенціал	Близкість до світових ринків, митних переходів
	Наявність розвинутих транспортних комунікацій
	Природні ресурси, частка чорноземів, забезпеченість лісами, водозабезпеченість.

* Побудовано за матеріалами [5, ст.113].

Бутенко О. також виділяє такі фактори, що впливають на інвестиційний клімат: макроекономічні (динаміка ВВП, рівень інфляції та відсоткових ставок, частка заощаджень у ВВП); нормативно-правові (якість і стабільність законодавчої бази, захист прав власності, захист інтересів інвесторів, рівень монополізації в економіці, відкритість економіки, рівень дотримання законності та правопорядку, адміністративні бар'єри входу на інвестиційний ринок, рівень корпоративного управління); оподаткування (якість податкової системи та рівень податкового тягара); інформаційне забезпечення (формування системи інформаційного забезпечення, повнота і

доступність інформації про інвестиційні можливості країни в цілому, актуальність інформації, довіра до джерела інформації, проведення рекламно-інформаційних кампаній у ЗМІ, організація інвестиційних виставок, презентацій, семінарів, інвестиційних місій); непередбачуваність, непрозорість країни для інвесторів (непрозорість країни для інвесторів розуміється як відсутність чітких, загальноприйнятих правил ведення діяльності на світових і національних ринках капіталу) [1, ст.148].

Висновки. Проаналізувавши різні підходи щодо визначення сутності інвестиційної привабливості та інвестиційного клімату, вважаємо, що поняття інвестиційного клімату можна узагальнити як сукупність політичних, соціально-економічних, фінансових, соціально-культурних, організаційно-правових і географічних факторів, які притаманні певній країні і визначають привабливість її для іноземного інвестора. Інвестиційний клімат є передумовою формування інвестиційної привабливості країни.

Поняття "інвестиційний клімат" доцільно розглядати на рівні держави, регіону, галузі і підприємства. Доведено, що інвестиційний клімат - це сукупність умов реалізації інвестицій, які історично склались у певній країні. Ці умови формуються під впливом економічних, правових, соціальних і політичних чинників, які діють на національному, регіональному, місцевому і галузевому рівні, а також на рівні окремого підприємства. Незалежно від того, на якому рівні розглядається інвестиційний клімат, на нього впливає низка чинників, які класифіковано за певними ознаками.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бутенко О. Інвестиційний клімат: сутність значення / О. Бутенко // Сучасна міжнародна економіка. — 2010. — №6. — 175 с.
2. Загорянська О. Інвестиційний клімат і чинники, що його формують / О. Загорянська // Вісник КДПУ імені Михайла Остроградського. — 2010. — №. — 158 с.
3. Машкін В. Управління інвестиційною привабливістю реального сектору економіки регіону [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum%20/fkd/2012_2/part1/17.pdf.
4. Мозгоев А. Про деякі терміни, які використовуються в інвестиційних процесах / А. Мозгоев // Інвестиції в Україні. — 2012. — №6. — С. 78.
5. Савчук Н. Стан інвестиційного клімату України та напрями його покращення / Н. Савчук // Науковий вісник «Демократичне врядування». — 2011. — №8. — 145 с.

ФОРМУВАННЯ ПОРТФЕЛЯ СТРАТЕГІЙ: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНИЙ АСПЕКТ

Р.О.Русаков, магістр

Науковий керівник: к.е.н., доцент Колесник В.М.

Миколаївський національний аграрний університет

У статті розглянуто різні точки зору до визначення сутності портфеля стратегій підприємства. Досліджено теоретичні та методичні підходи щодо процесу його формування. Розглянуто види стратегій у рамках різних класифікаційних ознак.

Ключові слова: стратегія, портфель стратегій, методика формування портфеля стратегій, оцінка стратегій.

Постановка проблеми. Тенденції сучасного розвитку економічної ситуації в Україні характеризуються високим динамізмом, активізацією структурних зрушень на користь сфери послуг, загостренням конкурентної боротьби. Набувають ознак комплексності, взаємодоповнюваності та взаємопричинності процеси у зовнішньому середовищі. Ці явища обумовлюють необхідність наукового пошуку нових механізмів і методів стратегічного управління, стрижнем якого є стратегія розвитку підприємства. На теперішній час воно потребує виваженого підходу до формування портфеля стратегій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням теорії та практики формування стратегії присвячені праці провідних вітчизняних та закордонних вчених, а саме: І. Ансоффа, І.О. Бланка, В.О.Василенка, Х. Віссеми, В.М. Геєця, П. Друкера, М.М. Єрмошенка, В.Г. Герасимчука, У. Кінга, Д. Кліланда, М.І. Круглова, Ф. Котлера, А.А. Мазаракі, Г. Мінцберга, Н.К. Моїсєєвої, А.П. Наливайка, В.В. Пастухової, М. Портера, А.А. Томпсона, Дж. Стрікланда, Н.М. Ушакової, А. Чендлера, А.В. Шегди, З.Є. Шершньової та інших. Однак подальшого дослідження потребує проблема формування портфеля стратегій аграрних підприємств.

Постановка завдання. Метою даної статті є узагальнення та критичний аналіз базових теоретичних положень щодо сутності портфеля стратегій підприємств та методики його формування.

Виклад основного матеріалу дослідження. Оскільки більшість підприємств у своїй діяльності багатопланові, це передбачає наявність сукупності взаємопов'язаних стратегій, які за суттю є «стратегічним набором» (портфелем стратегій) суб'єкта

господарювання. Тому портфель стратегій – це система стратегій різного типу, яка формується та розробляється для підприємства на визначений період часу з урахуванням його специфіки функціонування і розвитку для досягнення поставлених цілей. Даний портфель створюється на всіх рівнях ієрархії підприємства. Відповідно до досліджень Н.Хрущ, «стратегічний набір» будь-якого суб'єкта господарювання складається з таких стратегій: загальнокорпоративної, яка формується в цілому для всього підприємства, загальних конкурентних стратегій за окремими бізнес-напрямами (сферами діяльності), для кожної з функціональних підсистем підприємства, ресурсних, які спрямовані на досягнення стратегічних цілей підприємства [1].

Як зазначають Гриценко М. та Борисова О., стратегії підприємства розроблюються на трьох рівнях: корпоративному, функціональному та інструментальному. На рівні вищого керівництва розроблюються та впроваджуються корпоративні стратегії, які визначають спосіб взаємодії підприємства з ринком на основі ефективного використання ресурсів підприємства для задоволення потреб ринку. Вони затверджуються керівництвом та включають у себе портфельні стратегії, стратегії зростання та конкурентні стратегії. Портфельні стратегії спрямовані на управління господарськими підрозділами та застосовуються, в основному, великими диверсифікованими компаніями. Стратегії зростання дозволяють визначити напрями розвитку підприємства у конкретній ринковій ситуації з урахуванням особливостей власних ресурсів та використовуються практично всіма підприємствами великого та середнього бізнесу. Конкурентні стратегії спрямовані на забезпечення підприємству конкурентних переваг на конкретному товарному ринку та використовуються всіма підприємствами, незалежно від видів ринків та продукції, що виробляється [2].

На відміну від інших науковців, відповідно до думки Гриценко М. та Борисової О. на функціональному рівні розроблюються стратегії, які дозволяють вибрати цільові ринки і розробити комплекс маркетингу на цільовому ринку та включають у себе сегментацію ринку, позиціонування та комплекс маркетингу. Інструментальні стратегії дозволяють підприємству вибрати способи найкращого використання окремих складових комплексу маркетингу для підвищення маркетингових зусиль на цільовому ринку та включають у себе товарні, цінові стратегії, стратегії розподілу та просування продукції.

Зуб А.Т. виділяє наступні групи стратегій: стратегії корпоративного росту (залишити все без змін, зосередження на внутрішньому зростанні, забезпечення зовнішнього зростання, вилучення активів, вихід на міжнародний ринок); стратегії

злиття та поглинання компаній; стратегії міжнародного розвитку компаній; антикризові стратегії фірми [3].

На думку Усик С.П., стратегії підприємств можна систематизувати залежно від їх розміру та ступеня їх готовності до стратегічних змін. Вона виділяє три групи стратегій: залежно від альтернатив розвитку (стратегія підтримки, обмеженого зростання та зростання); залежно від можливостей підприємства (стратегія, заснована на звичайних, додаткових та фундаментальних можливостях); залежно від активності ринкової позиції підприємства (стратегія пристосування, збереження за собою права діяти та стратегія активного формування ринку) [4]. Стратегії, засновані на звичайних можливостях, передбачають більш повне використання наявних ресурсів (збільшення обсягів виробництва, краще завантаження виробничих потужностей, глибоке проникнення на існуючі ринки збуту тощо). Стратегії, засновані на додаткових можливостях, пов'язані із створенням інновацій. Створення фундаментальних можливостей потребує значних зусиль, витрат і найкращих ресурсів. Дана стратегія змінює показники економічної характеристики та потенціал підприємства. Вона більш придатна для стабільних умов. Стратегія пристосування полягає у тому, що підприємство аналізує зовнішні умови та планує дії, які відповідають цим умовам. Поведінка фірми передбачає використовувати відомі можливості та реагувати на відомі ризики. Стратегія активного формування ринку означає прагнення суб'єкта господарювання змінити оточення, орієнтуючись на власні інтереси. Однак, підприємства, які обирають дану стратегію, повинні мати сильний вплив на бізнес-середовище, тому їм не обов'язково аналізувати оточення. Вона забезпечує найбільший вигащ, проте має високий ступінь ризику. Стратегія збереження за собою права діяти займає проміжне місце між двома зазначеними стратегіями.

Відповідно до точки зору Бровкової О.Г. існує чотири класифікаційних ознаки стратегій. Перша – за рівнем управління: корпоративна, ділова, функціональна (маркетингової діяльності, інноваційна, виробнича, фінансова, соціальна, екологічна стратегії та стратегія структурних перетворень), ресурсна та оперативна. Друга ознака – за стадією життєвого циклу організації: стратегія зростання, стабілізації, скорочення та реструктуризації. За третьою ознакою – характер поведінки на ринку – виділяють дві стратегії: активну й пасивну. Четверта – позиція у конкурентному середовищі [5].

Більш ширший перелік ознак класифікації стратегій надає Воронкова В.Г. Вона пропонує здійснювати поділ за шістьма ознаками, причому три з них також пропонуються Бровковою О.Г.: за ієрархією у системі управління, за стадіями життєвого циклу бізнесу (стратегії зростання, утримання, скорочення), за

конкурентною позицією на ринку (стратегії лідера, претендента, послідовника та новачка), за способом досягнення конкурентних переваг (стратегії мінімальних витрат, диференціації та зосередження, аналогічно базовим стратегіям за М.Портером), за рівнем глобалізації бізнесу (стратегії вузької спеціалізації та диверсифікації) та за функціональним критерієм [6]. Однак, на нашу думку, останню ознаку недоцільно використовувати, оскільки стратегії, що входять до неї (маркетингова, виробнича, фінансова та організаційна) одночасно є функціональними стратегіями. У свою чергу, функціональні стратегії входять до першої класифікаційної ознаки – за ієрархією у системі управління. До даної групи Воронкова В.Г. пропонує також включити корпоративну, ділову та операційну стратегії, тобто всього чотири різновиди, а не п'ять, як у попереднього дослідника.

За дослідженнями літературних джерел ми можемо зазначити, що єдиної методики формування портфеля стратегій підприємства не має, але можна виділити наступні. Так, Зуб А.Т. вважає, що процес стратегічного вибору будь-якого суб'єкта господарювання складається з трьох компонентів: перший – виробіток стратегічних варіантів (кожна стратегічна альтернатива може являти собою можливі напрями дій, у даному компоненті необхідно визначитися, які напрями стратегічного розвитку будуть найбільш прийнятними); другий – оцінка стратегічних варіантів (тобто який варіант із запропонованих забезпечить найкраще досягнення організаційних цілей); третій – вибір стратегії, стратегічні лінії поведінки та плани [3].

На думку Лисенко Н.О., процес формування портфеля стратегічних альтернатив (комплексу обґрунтованих самостійних стратегій) складається з п'яти підсистем: визначення альтернатив використання можливостей; визначення альтернатив усунення загроз зовнішнього середовища; визначення альтернатив збереження та використання сильних сторін підприємства; визначення альтернатив подолання слабких сторін підприємства; якісний аналіз портфеля стратегічних альтернатив [7]. Таким чином, даний процес включає як безпосередньо розробку портфеля стратегій (перші чотири підсистеми), так і його оцінювання (п'ята підсистема). Формування альтернативних стратегій ґрунтується на результатах попереднього етапу і відбувається паралельно за кожним напрямом. На нього впливають тільки фактори внутрішнього середовища підприємства, зокрема знання, досвід керівництва та співробітників. Чим нижчий рівень зазначених чинників, тим нижча якість портфеля стратегій.

Відповідно до точки зору Воронкової В.Г. формування портфеля стратегій здійснюється за такими етапами: вибір загальнокорпоративної стратегії (концентрованого зростання, інтегрованого зростання, диверсифікованого зростання та

«негативного» зростання); розробка сукупності приватних (функціональних) стратегій, які повинні підтримувати реалізацію загальнокорпоративної стратегії (продуктово-ринкової, маркетингової, цінової стратегії).

На нашу думку, більш практичний підхід до формування портфеля стратегій, який включає поєднання поточної та довгострокової стратегії, показує точка зору російського вченого Сухарєва О.С. Процес вибору стратегії складається з таких основних кроків: визначення тактики (поточної стратегії); проведення аналізу портфеля продукції; оцінка та вибір довгострокової стратегії фірми [8].

Як вважають Баринов В.А. та Харченко В.Л., критеріями правильності вибору стратегії є: відповідність внутрішньому та зовнішньому стану підприємства, спрямування підприємства до стійкої конкурентоспроможності, зростання продуктивності та покращення роботи підприємства [4]. Додатковими критеріями оцінки стратегії можуть бути ясність, внутрішня узгодженість її компонентів, своєчасність, ступінь ризику та гнучкість.

Зуб А.Т. виділяє два найбільш значущих аспекти оцінки стратегій: перший – чи підходить дана стратегія для того, щоб ґрунтуватись на перевагах підприємства та долати його слабкі сторони, використовувати можливості та при цьому зводити до мінімального рівня загрози; другий – прийнятність даної стратегії, особливо для учасників, робітників підприємства. Відповідно до зазначених аспектів існує п'ять головних критеріїв оцінки стратегій: послідовність здійснення стратегії; узгодженість з вимогами середовища; реальність втілення стратегії у життя за рахунок наявних технологічних, трудових та фінансових ресурсів; прийнятність; переваги по відношенню до основних конкурентів [3].

За дослідженнями Сухарєва О.С. оцінку обраної стратегії доцільно проводити за такими напрямками: відповідність обраної стратегії стану та вимогам зовнішнього оточення, відповідність потенціалу та можливостям фірми, а також прийнятність ризику, закладеного у стратегії [8]. На нашу думку, зазначені напрями не є повними, оскільки не передбачають економічну оцінку пропонованої стратегії.

Заслужують на увагу критерії потенційної результативності розробленої стратегії, що пропонуються Белошапкою В.А. Вони об'єднані у три групи і є узагальнюючими серед тих, які розглядалися нами вище: конкретність стратегії; обґрунтованість стратегії; реалізованість стратегії [10].

Отже, можна зазначити, що процес розробки стратегії, формування портфеля стратегій неповторний, оскільки залежить від багатьох факторів, зокрема, ринкової позиції підприємства на ринку, динаміки його розвитку, його потенціалу, поведінки

конкурентів, характеристик продукції, що виробляється ними, культурного, економічного, політико-правового середовища тощо. Даний процес вимагає проведення ґрунтовного стратегічного аналізу.

Висновки. Формування портфеля стратегій підприємств є одним із найважливіших інструментів стратегічного управління. Він розкриває взаємозалежність окремих частин бізнесу і дає уявлення про те, що портфель, як ціле, істотно відрізняється від простої суми його частин і набагато важливіший для фірми, ніж стан її окремих частин. За допомогою формування портфеля можуть бути збалансовані такі найважливіші фактори бізнесу, як ризик, надходження грошей, відновлення і відмирання окремих видів діяльності організації

ЛІТЕРАТУРА

1. Баринов В. А. Стратегический менеджмент: [учебное пособие] / В. А.Баринов, В. Л.Харченко. — М.: ИНФРА-М, 2011. — 284с.
2. Белошапка В. А. Результативное управление стратегическим процессом в компании / В. А.Белошапка // Актуальні проблеми економіки. — 2012. — №9. — С.107-114.
3. Бровкова О. Г. Стратегічний менеджмент: [навчальний посібник] / О. Г.Бровкова. — К. : «Видавництво «Центр учбової літератури», 2012. — 224 с.
4. Гриценко М. Развитие стратегического управления на предприятиях АПК / М. Гриценко, О. Борисова // АПК: экономика, управление. — 2009. — №11. — С.199-201.
5. Зуб А. Т. Стратегический менеджмент: [учебник] / А. Т.Зуб. — М. : Проспект, 2008. — 432 с.
6. Лисенко Н. О. Застосування методів прогнозування при формуванні стратегічних альтернатив / Н. О.Лисенко // Актуальні проблеми економіки. — 2008. — №4. — С.163-170.
7. Планування та прогнозування в умовах ринку: [навчальний посібник] / за ред.. В. Г.Воронкової. — К. : ВД «Професіонал», 2006. — 608 с.
8. Сухарев О. С. Стратегия эффективного развития фирмы: [учебник] / О. С. Сухарев. — М. : Экзамен, 2008. — 287 с.
9. Усик С. П. Вибір стратегії розвитку з урахуванням ступеня готовності підприємства до стратегічних змін / С. П.Усик // Актуальні проблеми економіки. — 2009. — №6. — С.142-150.
10. Хрущ Н. Концепція розвитку стратегії компанії в сучасному динамічному середовищі / Н.Хрущ // Економіст. — 2008. — №9. — С. 62-65.

**ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ПРОГРАМНО - ЦІЛЬОВОГО УПРАВЛІННЯ
В СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ**

В. К. Серьогін, магістр

Науковий керівник к.е.н., асистент Владечак А.В.

Миколаївський національний аграрний університет

У статті представлено особливості застосування програмно-цільового управління в сільськогосподарських підприємствах та обґрунтовано пропозиції щодо вдосконалення програмно-цільового управління в умовах посилення конкуренції.

Ключові слова: управлінська діяльність, конкуренція, ринкові процеси, виробництво, технологія, галузь, продукція, ресурси.

Постановка проблеми. Формування нових конкурентоспроможних підприємницьких структур в аграрному секторі економіки України відбувається зі значними труднощами, викликаними низкою об'єктивних та суб'єктивних причин макро - та мікроекономічного характеру. До основних з них можна віднести як відсутність системного підходу при проведенні аграрної реформи, так і наявний низький рівень матеріально-технічного забезпечення й брак фінансових ресурсів в сільськогосподарських товаровиробників, відтік кваліфікованих трудових ресурсів, пов'язаний із погіршенням соціально-економічних умов проживання на селі. Проте однією з найбільш вагомих причин слабкої пристосованості нових підприємницьких структур до жорстких умов ринкової конкуренції є недостатнє їх забезпечення керівниками та спеціалістами з належною управлінською підготовкою. Як свідчить практика, управлінська діяльність переважно більшої частини керівників та спеціалістів аграрних формувань значним чином ґрунтується на теорії та практичному досвіді, що склалися протягом останніх десятиліть функціонування командно-адміністративної системи. Рівень теоретичної управлінської підготовки сучасних аграрних менеджерів, ступінь володіння ними раціональними прийомами та інструментами розробки і прийняття управлінських рішень зводиться в основному до проблеми організації управлінських процесів.

У зазначених умовах актуальним є пошук нових підходів до вирішення проблеми організації управлінських процесів в сільськогосподарських підприємствах. Враховуючи сучасні тенденції розвитку аграрного сектору, на наш погляд, запровадження програмно-цільового управління в сільськогосподарських

підприємствах сприятиме розробці практичних рекомендацій щодо оцінки можливостей підвищення ефективності діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Методологія використання програмно-цільового управління привертає увагу науковців і практиків. Її дослідженню присвячували праці такі українські й зарубіжні вчені, як В.А. Василенко, В.А. Вишневська, О.С. Віханський, В.П. Галушко, Є.П. Голубков, А.Д. Діброва, Г.М. Добров, Л.Є. Довгань, Й.С. Завадський, В.А. Іріков, У. Кінг, Д.Кліланд, А.А. Коренной, А.Р. Лейбкінд, А.Г. Лобко, Б.З. Мільнер, М.І. Молдованов, В.Д. Немцов, Г.Х. Попов та інші науковці. В роботах вчених вирішене широке коло проблем теорії і практики програмно-цільового управління. Разом з тим ряд питань цього важливого наукового напрямку залишається невирішеним або вирішеним частково.

Постановка завдання. Розглянути особливості застосування програмно-цільового управління в сільськогосподарських підприємствах та обґрунтувати пропозиції щодо вдосконалення програмно-цільового управління в умовах посилення конкуренції.

Виклад основного матеріалу дослідження. Забезпечення нарощування обсягів виробництва сільськогосподарської продукції та підвищення її конкурентоспроможності є одними з головних завдань аграрних підприємств в умовах зростання попиту на агропродовольство. Із цією метою виникає необхідність удосконалення планування та управління в аграрних підприємствах з використанням програмно-цільового підходу. Програмно-цільове управління – це один із видів управління, в основі якого лежать орієнтація на досягнення відповідної мети, визначення шляхів і способів її реалізації, розробка програми прийняття рішення щодо певної реальної ситуації (задачі), управління окремими елементами програми, що дозволяє контролювати взаємодію всіх ланок та елементів організаційно-економічного механізму діяльності підприємства. Особливість програмно-цільового управління в аграрній сфері полягає в поєднанні економіко-математичного моделювання та сітьового управління, що передбачає застосування таких кількісних методів, як лінійне програмування, теорія ймовірності, теорія статистичних рішень, теорія ігор, методи сітьового управління та ін., що зумовлює складність і багатоваріантність організації та планування виробництва.

Вітчизняними й іноземними вченими-економістами розроблено математичні моделі розв'язання багатьох проблем сільського господарського виробництва. Серед них: розміщення і спеціалізація сільського господарства, раціональне поєднання галузей в аграрних підприємствах, організація кормової бази та використання кормових

ресурсів, економіка й організація тваринницьких господарств, визначення потреби у фінансово-кредитному забезпеченні.

Управління аграрно-промисловим комплексом з використанням сучасних методів має сприяти адаптації всіх галузей і ланок до конкретних умов ринкового середовища, що дасть змогу своєчасно впливати на ту чи іншу ситуацію і в разі необхідності адекватно реагувати на зміни. Це потребує підвищення мобільності та гнучкості організаційних структур агропромислового комплексу, посилення інтеграційних функцій, спрощення та адаптованості до конкретних умов структур галузевого і територіального управління, синтезу управлінських структур, створення нових типів агропромислових формувань, об'єднання різних сфер діяльності та виробництв з урахуванням ринкових змін [2].

Запровадження ринкових умов господарювання, розвиток підприємницьких структур у вітчизняному аграрному секторі економіки, потребують ефективного управління. Раціональність господарювання, його результативність у період адаптації суб'єктів господарювання до умов конкурентного ринку залежить від управлінських рішень. Процеси, що відбуваються в сільському господарстві, а саме: поглиблення спеціалізації та концентрації, створення нових агропромислових формувань ускладнюють управління сільськогосподарським виробництвом [5]. При прийнятті рішень виникає необхідність обробки великої кількості інформації у стислі строки, що не завжди можливо здійснити традиційними методами. Підвищення ефективності управління можливе при широкому використанні програмно-цільового управління, яке передбачає застосування кількісних методів і комп'ютерних технологій, що дозволить не лише скоротити строки обробки інформації, але й дасть можливість оптимізувати управлінські рішення.

При моделюванні виробництва сільськогосподарської продукції слід враховувати умови виробництва, ефективне використання ресурсів, фінансово-кредитне забезпечення, ринки збуту. Особливу увагу потрібно звернути на те, що результати діяльності в рослинництві отримують один раз на рік, хоча певна частина обігових коштів витрачається протягом всього вегетаційного періоду. Тому сільськогосподарські підприємства, які не мають власних обігових коштів у достатніх обсягах, повинні брати кредити або забезпечувати кошти за рахунок попередньої оплати за майбутній врожай [1].

Виробництво продукції сільського господарства пов'язане з дією великої кількості природних та економічних факторів. Масштаби виробництва і значне різноманіття ґрунтових, кліматичних та економічних умов обумовлюють певні

труднощі в плануванні й управлінні сільськогосподарським виробництвом. Забезпечення зростання обсягів виробництва, підвищення продуктивності праці, зниження собівартості аграрної продукції, підвищення її конкурентоспроможності є одними із головних завдань сільського господарства в сучасних умовах господарювання [3]. З метою їх реалізації виникає необхідність удосконалення планування та управління з використанням програмно-цільового підходу.

В умовах прийняття оперативних рішень сільськогосподарським підприємствам рекомендовано розробляти сітьові графіки, що відображають технологічну послідовність та взаємозв'язки виконання комплексних робіт у заданий період з нанесенням графіка на шкалу часу, що враховує реальний поточний фінансовий стан підприємства та критичні строки виконання [4].

Цільовий сітьовий графік проведення збиральних робіт розроблено на прикладі діяльності ПСП «Корона» Баштанського району Миколаївської області, що наведено на рис. 1.

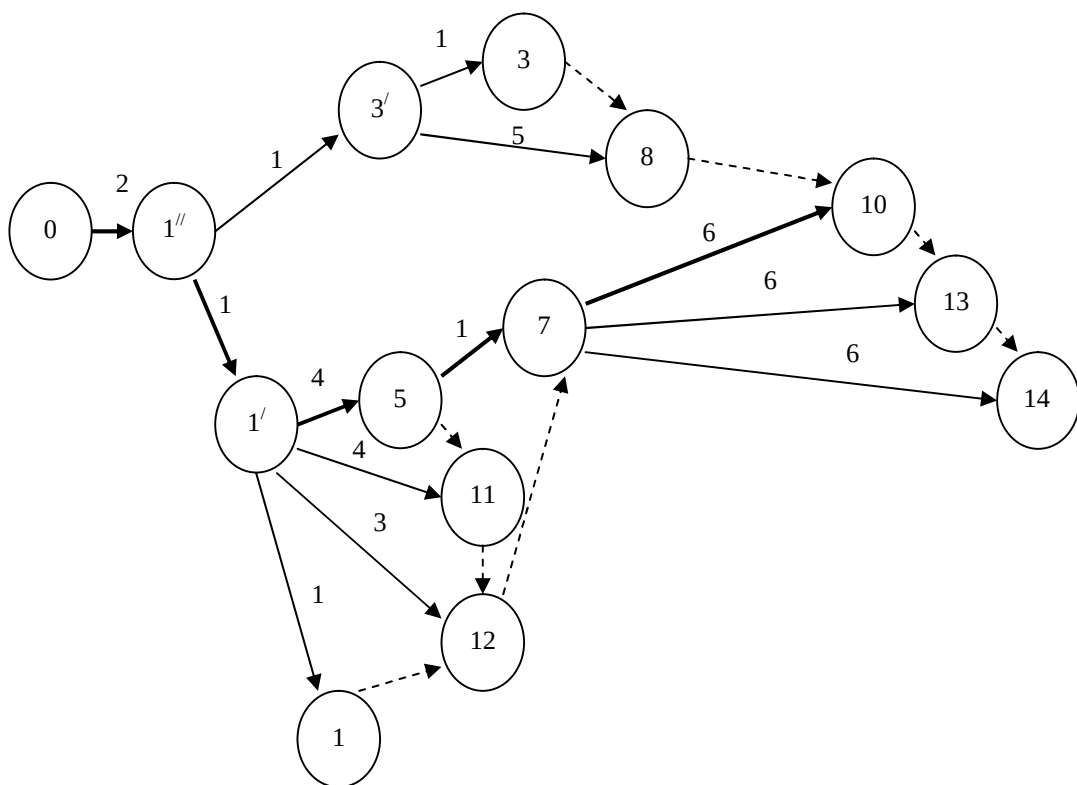

Рис.1. Цільовий сітьовий графік проведення збиральних робіт у ПСП «Корона» Баштанського району Миколаївської області.

0, 1 – скошування зернобобових; 1'', 3 – обкошування полів; 1', 5 – підбір та обмолот валків зернобобових; 1', 11 – транспортування соломи; 1', 12 – скиртування соломи; 3', 8 – скошування зернових колосових; 5, 7 – перебудова агрегатів на обмолот зернових колосових; 7, 10 – підбір та обмолот зернових колосових; 7, 13 – транспортування соломи; 7, 14 – скиртування соломи ($T_{кр}=14$ днів)

Висновки. Програмно-цільовий підхід у плануванні та управлінні різними соціально-економічними об'єктами та процесами протягом останніх десятиріч набув поширення у всьому світі.

Застосування цільових програм виробничої діяльності сільськогосподарського підприємства в поєднанні із сітьовими графіками дозволить розв'язати ряд завдань щодо обґрунтування перспективних технологій виробництва продукції сільського господарства, визначення необхідного для виробничої діяльності ресурсного потенціалу, потреби підприємства у фінансово-кредитному забезпеченні, раціонального використання техніки, планування виробничих витрат тощо.

Для багатогалузевих сільськогосподарських підприємств економічно вигідне виробництво продукції рослинництва і тваринництва. За допомогою програмно-цільового підходу до управління можна розроблювати програми пріоритетів вирощування товарних культур.

Процес розробки стратегічних, тактичних та оперативних рішень на основі цільових програм і сітьових графіків в умовах невизначеності й ризику дасть можливість визначити та розробити програми прийняття управлінських рішень із застосуванням програмно-цільового управління, що дозволить сільськогосподарським товаровиробникам підвищити ефективність діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрійчук В.Г. Ефективність діяльності аграрних підприємств: теорія, методика, аналіз / В.Г. Андрійчук. — К.: КНЕУ, 2005. — 202 с.
2. Андрійчук В.Г. Сучасна аграрна політика: проблемні аспекти / В.Г. Андрійчук, М.В. Зубець, В.В. Юрчишин. — К.: Аграрна наука, 2005. — 140 с.
3. Амосов О.Ю. Суть теоретичних підходів до моделювання підприємництва / О.Ю. Амосов, А.В. Амосова // Вісник Білоцерківського державного аграрного університету. — 2008. - № 3(2). — С. 105-108.
4. Баланюк І.Ф. Аграрні відносини: соціально-економічна суть і місце в системі суспільних відносин / І.Ф. Баланюк // Економіка АПК. — 2000. - №8. — С. 68-72.
5. Мармуль Л.О. Державне управління сільським господарством в умовах вступу України до СОТ // Вісник аграрної науки Причорномор'я Миколаївського державного аграрного університету. Редкол: В.С. Шебанін (гол. ред..) та ін / Л.О. Мармуль. — Миколаїв, 2007. Спеціальний випуск 3 (42), Т. 1, — 2007. — С. 10-16.

ВПЛИВ УПРАВЛІННЯ НА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ГОСПОДАРЮВАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Д. М. Сідень, студент

Науковий керівник: к.с.-г.н, доцент Гречкосій В.В.

Миколаївський національний аграрний університет

У статті досліджено аспекти впливу на ефективність господарювання сільськогосподарських підприємств. Проаналізовано рентабельність сільськогосподарських підприємств. Виявлено особливості й недоліки в управлінні підприємствами. Запропоновано шляхи їх усунення з метою вдосконалення методів управління.

Ключові слова: менеджмент, організаційна структура, сільськогосподарська продукція, економічний механізм господарювання

Постановка проблеми. Управління є основою фундаменту ефективності діяльності будь-якого підприємства, адже саме правильне управління підприємства забезпечує розвиток і спрямування до більших результатів діяльності організаційної структури.

Найголовнішим чинником розвитку сільськогосподарських підприємств є створення ефективної системи управління. Ця потреба, насамперед, пов'язана з недосконалістю організації діяльності підприємств, з їх неможливістю швидко адаптуватись до змін, які відбуваються в світі, з витратністю й низькою капіталовіддачею виробництва. Тому в сучасному світі необхідно мати не лише нові технології, але й вміти раціонально й з найбільшою вигодою їх використовувати. Тому освічений керівник, кваліфіковані працівники з потенціалом й відповідна система управління є основою для розвитку будь-якого підприємства, яке буде мати можливість не лише виживати, але й отримувати прибутки

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми удосконалення організації управління в Україні вивчали багато науковців, але найбільш вагомий внесок зробили: Д. Богиня, Й. Завадський, О. Гудзинський, М. Малік, Ф. Хміль, А. Шегда, П. Саблук, та інші. Проте методологія удосконалення механізм організації управління потребує більш детального дослідження.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження механізму організації управління в Україні, визначення проблем і причини їх виникнення, а також запропонування методів уникнення недоліків в організації управління.

Виклад основного матеріалу дослідження. Створенню нових підприємств з різноманітною структурою сприяли перетворення на ринку, особливо це торкнулось підприємств в аграрному секторі виробництва. Були створені об'єднання фізичних осіб, так звані виробничі кооперативи, приватні підприємства та господарські товариства. Але сьогоднішній стан сільськогосподарського виробництва, вказує на те, що зміна форми власності не призвела до позитивних зрушень.

На нашу думку, головним недоліком є некваліфіковані працівники й недієвий менеджмент, що не лише не дає підприємству розвиватися, але й тягне його до банкрутства. Тому сільськогосподарські підприємства потребують значного покращення системи управління.

В умовах економічних реформ в Україні для впровадження основних напрямків агропромислової політики потрібна розробка нових підходів, яка буде сприяти вирішенню питань ефективного менеджменту у сільськогосподарських підприємствах. Менеджмент для аграрних підприємств відіграє важливе значення, так як саме з його допомогою змінюється система управління підприємствами в аграрному секторі. Навіть маючи новітні технології виробництва продукції, достатній або високий рівень матеріально-технічного і фінансового забезпечення, підприємство без належного менеджменту приречене на зазнання економічних втрат через низьку ефективність організації та управління господарською діяльністю [1].

Оптимізація виробництва сільгосппродукції й організація формування виробничих витрат можуть забезпечити ефективне використання ресурсів й одержати продукцію високої якості, що в недалекому майбутньому принесе чималі прибутки. Зокрема, найважливішу роль в ефективному функціонуванні підприємства відіграє стимулювання працівників, тобто створюються такі умови праці за яких будуть досягатися максимальні результати при мінімальних витратах праці.

Негативно впливає на ефективність управління на підприємстві недосконалість механізму управління персоналом. Тому, на нашу думку, керівникам підприємства треба заохочувати працівників, мотивувати їх як матеріальними так і не матеріальними засобами та методами, що дали б максимально позитивний результат тих завдань, які поставило за ціль підприємство. Управління персоналом на сільськогосподарських підприємствах через матеріальне стимулювання здійснюється в таких формах, як грошові виплати, передання матеріальних благ і надання певних пільг [4]. В сучасних умовах для працівників найважливішими матеріальними стимулами до праці є грошова винагорода. Важливу роль у стимулюванні праці мають також додаткові й

заохочувальні виплати, які повинні складати вагому частку у фонді оплати праці, що буде заохочувати працівників до підвищення результатів діяльності.

Тому що, від управління персоналом буде залежати ефективність господарської діяльності підприємства.

Розглянемо рентабельність основних видів продукції сільського господарства у сільськогосподарських підприємств (табл. 1), адже саме рентабельність визначає прибутковість підприємництва від основної діяльності.

Таблиця 1

Рентабельність основних видів продукції сільського господарства у сільськогосподарських підприємствах Миколаївської області (%)*

	1995	2000	2005	2008	2009	2010	2011	2012
Зернові культури	100,3	42,4	1,8	21,6	10,8	20,2	29	16,4
Насіння соняшнику	166	48,1	27,2	21	48,4	79,6	63,3	48,2
Цукрові буряки (фабричні)	15,7	-14,1	15,2	-44,8	-2,9	33,9	106,4	31,5
Овочі відкритого ґрунту	14,2	-7,2	40,7	-3,9	11	15,5	26,3	7,3
Картопля	-14,9	-13,3	119,7	26,3	20,9	13,8	24,3	-30,3
Плоди	57,6	-8,8	31	32,1	16,9	24,4	29,4	19,8
Виноград	102,1	45,7	28,5	285,4	293	269,4	86,6	145,7
Молоко і молочні продукти	-24,8	-25,6	-0,2	-3,8	-7,4	5,2	13,2	-10,1
великої рогатої худоби	-31,1	-53,0	-35,8	-32,0	-38,8	-46,0	-43,6	-46,7
свиней	-29,5	-56,5	-6,3	-3,5	2,2	-27,6	-30,8	-27,2
овець та кіз	-20,0	-53,7	-18,4	-46,4	-32,8	-54,2	-50,4	-58,6
птиці	-30,6	-53,2	-1,8	-26,7	-19,3	-41,7	-76,9	-65,6
Яйця курячі	22,6	-6,0	26,7	29,5	23,2	23,3	19,9	27,6
Вовна	-69,2	-83,5	-54,0	-33,3	-13,3	-68,4	-37,7	-45,7
В середньому	34,2	9,7	20,8	29,7	30,5	34,7	28,5	21,2

* Побудовано за даними [2]

Аналізуючи дані таблиці зазначимо, що рентабельність сільгосппродукції має тенденцію до нестабільності. Так у 2012 році в порівнянні з 2011 роком підвищилась рентабельність винограда на 59,1 в.п., м'ясо свиней на 3,6 в.п., й яйця курячі на 7,7 в.п., вся інша продукція сільського господарства являється менш рентабельною у 2012 році в порівнянні з 2011 роком. Зокрема загальна ситуація, яка склалася на ринку у 2012

році порівняно з 1995 роком покращилась у галузі виноградарства, у виробництві молока і молочних продуктів, м'яса свиней та курячих яєць. Тому коли на підприємстві розробляється аналіз стану виробництва, його проблеми, то менеджерам значно простіше приймати рішення з питань механізму управління персоналом.

На сільськогосподарських підприємствах управління максимально ефективно лише за умов подолання відчуженості працівника від засобів виробництва і результатів праці. Механізм управління має розроблятися, враховуючи ступінь відчуженості працівника. Необхідність застосування стимулюючих чинників залежить від освітнього рівня і культурного розвитку персоналу, що характеризує силу внутрішніх мотивів до праці [3, с.31].

Суттєвим чинником становлення ефективних сільськогосподарських підприємств є формування ефективної системи управління розвитком. Така потреба обумовлена недосконалою організацією діяльності сільськогосподарських підприємств, їх не адаптованістю до змін у зовнішньому середовищі, невідповідністю якості продукції світовим стандартам, високими витратами виробництва. Лише ті підприємства, у яких система управління розвитком побудована відповідно до сучасних вимог, мають можливість вижити та ефективно працювати.

Висновки. Отже, дослідження особливостей організації управління на сільськогосподарських підприємствах виявило необхідність застосування заходів для підвищення ефективності трудової діяльності на підприємстві. Адже вдосконалення механізму організації управління забезпечить підприємству високорентабельність й максимальну прибутковість. Це можливо за допомогою застосування стимулюючих методів. Лише поєднання цілей підприємства із зацікавленням працівників може забезпечити виконання плану й отримання позитивних результатів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дем'яненко С. І. Менеджмент аграрних підприємств: навч. посіб. / С. І. Дем'яненко — К. : КНЕУ, 2005. — 347 с.
2. Статистичний щорічник Миколаївської області за 2012 рік
3. Малік М. Й. Кадровий потенціал аграрних підприємств: управлінський аспект / М. Й. Малік, О. Г. Шпикуляк. — К. : ННЦ "ІАЕ", 2005. — 370 с.
4. Грещак М. Г. Внутрішній економічний механізм підприємства [Електронний ресурс] / М.Грещак. — Режим доступу: [http:// library.if.ua/book/114/7690.html](http://library.if.ua/book/114/7690.html).

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

В.О. Скоробагата, магістр

Науковий керівник: к.е.н., доцент Колесник В.М.

Миколаївський національний аграрний університет

Розкрито поняття конкурентоспроможності підприємства. Досліджено конкуренцію і конкурентоспроможність аграрного виробництва у сучасних умовах. Виділено механізми забезпечення конкурентоспроможності аграрних підприємств. Запропоновано шляхи збільшення конкурентних можливостей в аграрному секторі України.

Ключові слова: конкуренція, конкурентоспроможність, конкурентоспроможність аграрних підприємств, конкурентоспроможність продукції.

Постановка проблеми. Формування та підвищення конкурентоспроможності аграрного виробництва в Україні належать до пріоритетних завдань національного економічного розвитку. Це визначається винятковим значенням аграрного підприємства у забезпеченні сталого розвитку аграрного ринку, здійсненні зовнішньоекономічних зв'язків, створення продовольчої безпеки держави. Актуальність вирішення проблеми конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств посилюється фактором вступу України до Світової організації торгівлі. Тільки конкурентоспроможні підприємства можуть виробляти продовольчу продукцію відповідно до вимог міжнародних стандартів, та зможуть використати переваги міжнародного співробітництва у інвестуванні, кредитуванні, сертифікації, страхуванні, науково-технічному забезпеченні сільськогосподарського виробництва та реалізації продовольчих товарів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема конкурентоспроможності за своїм змістом є фундаментальною, тому пошук шляхів її вирішення розкривається у працях багатьох видатних дослідників. Серед українських учених-аграрників дослідженню питань формування та підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств присвячені праці: В. Я. Амбросова, В. Г. Андрійчука, О. Д. Гудзинського, І.З. Должанського, О.В. Копистка, М. Й. Маліка, О. В. Олійника, І.І. Червена, Г.Р. Чупика, О.О. Школьного та інші.

Водночас недостатньо опрацьованими залишаються питання щодо розробки механізмів формування конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств,

залежності її від рівня ресурсозабезпеченості й ефективності державної підтримки, методики оцінки конкурентоспроможності підприємств та обґрунтування основних напрямів її підвищення.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження та узагальнення теоретичних аспектів управління конкурентоспроможністю аграрних підприємств, спрямованих на забезпечення їх ефективного розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Результатом прогресуючого розвитку людського суспільства стало виникнення і формування явища конкуренції, яка, в свою чергу, є динамічною силою його розвитку. Конкуренція змушує суб'єкти діяльності не зупинятися на досягнутому, а постійно рухатися і самовдосконалюватися [1]. Як економічна категорія, конкуренція – це економічна боротьба, суперництво між відокремленими виробниками продукції, робіт, послуг щодо задоволення своїх інтересів, пов'язаних з продажем цієї продукції, виконаних робіт, наданням послуг одним і тим же споживачам.

Серед вчених економістів відсутня одностайна думка щодо поняття конкуренції, а тому пропонуються різні його визначення і, зокрема, у праці Мочерного С.В. конкуренцію трактують як «боротьбу між учасниками ринкового господарства за найвигідніші умови виробництва, купівлі продажу товарів та послуг, а також за привласнення найбільших прибутків». У той же час автор Фатхутдінов Р.А. розглядає конкуренцію як «процес управління суб'єктом своїми конкурентними перевагами для отримання перемоги чи досягнення інших цілей у боротьбі з конкурентами за задоволення об'єктивних чи суб'єктивних потреб в межах законодавства чи у природних умовах» [1].

Разом з тим, Копистко О.В. відмічає, що основою конкуренції є конкурентоспроможність продукції, як система економічних, організаційних, технологічних, технічних, нормативно-правових, збутових і екологічних параметрів, які в свою чергу в процесі взаємодії забезпечують високу якість продукції та попит на ринку, але мають різну природу [2].

Відповідно до точки зору Чупика Г.Р., конкурентоспроможність у широкому розумінні – це здатність певного об'єкта перемагати у конкурентній боротьбі. У вузькому значенні слова, конкурентоспроможність:

Ø товару (послуги) – це здатність товару (послуги) завдяки його властивостям, які є перевагами порівняно з аналогічними властивостями інших товарів (послуг), перемагати у ринковій боротьбі;

Ø підприємства – це потенційна змога досягати конкурентних переваг підприємством у суперництві з іншими суб'єктами господарювання;

Ø країни – це наявність кращих умов стабільного економічного зростання країни порівняно з іншими країнами [3].

Аналіз літературних джерел дає змогу виділити декілька наукових підходів до визначення поняття «конкурентоспроможності», яке має два формати розуміння її суті: як економічної категорії та як характеристики ринкового положення суб'єкта господарювання.

Конкурентоспроможність як економічна категорія відображає економічні відносини з приводу створення та реалізації комплексу конкурентних переваг. Її об'єктивність виявляється в незалежності складових, що формуються відповідно до дії економічних законів і не можуть бути об'єктом суб'єктивного впливу. Конкурентоспроможність як характеристика конкурентного положення господарюючого суб'єкта має реальні порівняльні ознаки прояву, оцінка яких формується на основі суб'єктивних уявлень щодо його конкурентних можливостей на конкретному ринку у визначений час [4].

Ми погоджуємося з думкою Школьного О.О., що конкурентоспроможність аграрного підприємства визначається, перш за все, продуктивністю наявних ресурсів, рівнем витрат та цін, чинниками економічного середовища (кредитно-грошова та фіскальна політика, обмінний курс національної валюти, циклічність коливання економіки, макроекономічна стабільність, інвестиційний клімат), можливістю участі у вітчизняному та світовому ринках, ефективністю людських ресурсів, а також науково-технологічним потенціалом [5]. Поряд з цим, її можна визначити як здатність аграрних формувань підтримувати та розширювати ринкову частку на національному та міжнародному ринках, що визначається застосуванням інноваційного менеджменту, ефективним використанням наявних ресурсів, масштабами виробництва, а також його диверсифікацією.

Взагалі, існують різні точки зору відносно поняття «конкурентоспроможність». А тому, у сучасних умовах досить важливо дати відповідь аналізу причини недостатньої конкурентоспроможності конкретних підприємств та галузей; виявити фактори, які впливають на конкурентоспроможність залежно від ринкової ситуації.

На сучасному етапі спостерігається певна відірваність сільськогосподарських виробників від ринків інформації, кредитів, інвестиційних фондів та збуту продукції. Неспроможність ринку як економічного механізму досягти ефективного розподілу факторів виробництва та готової продукції зумовлює необхідність урядового

втручання. Доцільність державного регулювання аграрних ринків пояснюється тим, що орієнтація виключно на ринкові та цінові сигнали не сприяє оптимальному розміщенню ресурсів з точки зору інтересів окремих споживачів та суспільства в цілому [5]. Важливою умовою забезпечення конкурентоспроможності аграрних підприємств є можливість використання економічних механізмів господарських відносин підприємств галузі. Система цих економічних механізмів охоплює три основні напрямки господарських відносин сільськогосподарських підприємств:

- Ø з державою, в особі центральної та місцевої влади;
- Ø з суб'єктами фінансової, підприємницької та іншої господарської діяльності;
- Ø з фізичними особами, в тому числі з орендодавцями землі та майна, власними працівниками [4].

У системі цих відносин діють економічні механізми, які тією чи іншою мірою можуть сприяти підвищенню конкурентоспроможності аграрних підприємств (рис.1).

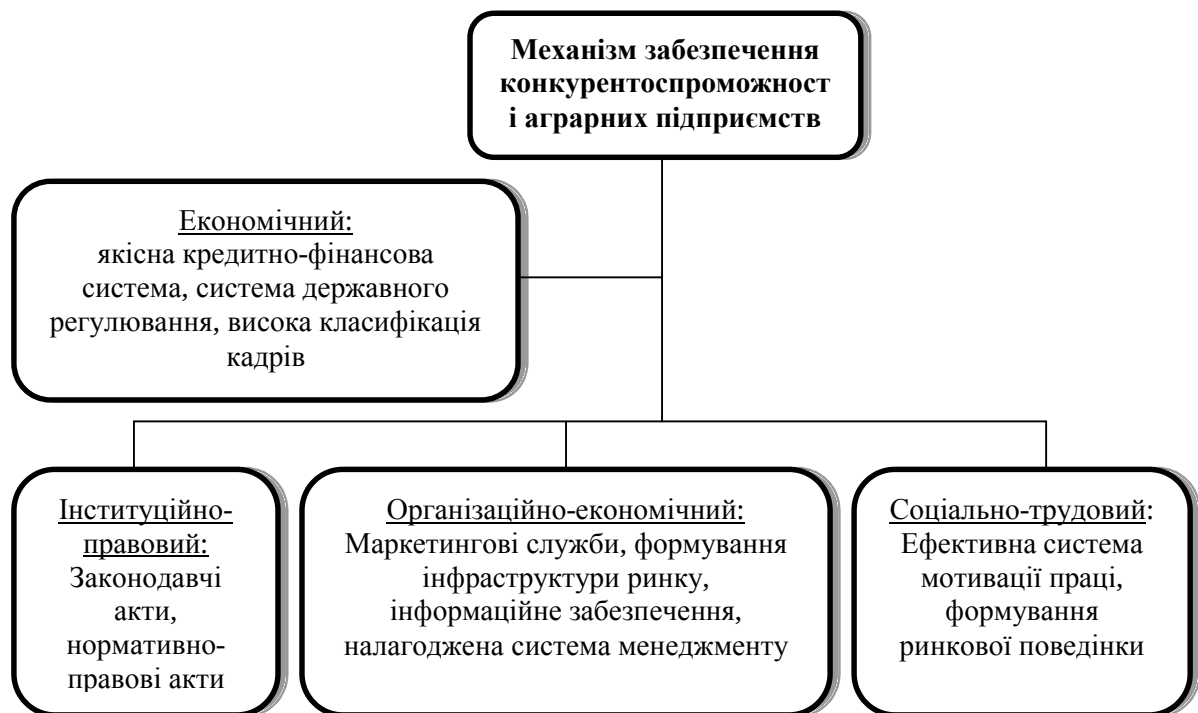

Рис. 1. Система механізмів забезпечення конкурентоспроможності аграрних підприємств

Актуальним є виділення конкурентоспроможності продукції, як головної складової конкурентного середовища. Більшість наявних в економічній літературі визначень даного поняття ґрунтуються на двох методичних підходах. Перший визначає конкурентоспроможність продукції, як систему взаємопов'язаних його характеристик, що відповідають вимогам ринку і конкурентного середовища. Другий характеризує це

поняття як її здатність бути більш привабливою для споживача (покупця) у порівнянні з іншими виробами аналогічного виду і призначення [6]. Часто поняття конкурентоспроможності ототожнюють із терміном якість, а у більшості джерел – із співвідношенням ціна-якість.

Конкурентоспроможність продукції — це сукупність взаємопов'язаних характеристик продукції, які визначають її відповідність вимогам ринку.

В останній час в Україні в результаті тривалої економічної кризи, що призвела до різкого зниження обсягів виробництва всіх видів сільськогосподарської продукції і стрімким зростанням цін на неї, значно скоротилося споживання населенням м'ясних і молочних продуктів, овочів, цукру, олії, хлібоборошняних виробів та інших продуктів. У даний час в агропромисловому виробництві нашої країни відсутня внутрішньогалузева конкуренція, не дивлячись на те, що тут діють десятки тисяч товаровиробників з різними формами власності і господарювання, що цілком достатньо для функціонування конкуренції. Вона може з'явитися лише при умові рівноваги між попитом і пропозицією, яка на сьогодні порушена через відсутність організованого ринку кормів, засобів виробництва, будівельних матеріалів необхідних для розвитку товаровиробництва, а держава поки що стоїть осторонь вирішення цих питань.

Отже, щоб зробити конкуренцію дійсно рушійною силою розвитку сільськогосподарського виробництва, необхідна не лише наявність на ринку великої кількості незалежних товаровиробників, але, насамперед, досягнення оптимальних співвідношень між попитом і пропозицією на продукцію сільського господарства, що може бути забезпечено лише при умові різкого зростання обсягів її виробництва. Крім того, для успішного функціонування конкуренції в сільському господарстві слід встановити державний контроль за дотриманням паритету цін, покінчити з необґрунтованим накручуванням цін внаслідок багатьох існуючих посередників у товарообігу [6].

Висновки. Таким чином, для посилення конкурентоспроможності вітчизняної аграрної продукції необхідно здійснити наступні заходи: забезпечити гарантування пріоритетного розвитку агропромислового виробництва з визначенням сільського господарства базовою галуззю економіки, створення умов для стабілізації та нарощування виробництва сільськогосподарської продукції; кошти, які в даний час використовуються для закупівлі продовольства та матеріально-технічних ресурсів у інших країнах спрямувати на інвестування власного товаровиробника; встановити суворий контроль за регулюванням економічного механізму господарювання в агропромисловому комплексі; встановити ціни на сільськогосподарську продукцію, які

б не лише відшкодовували понесені на її виробництво затрати, а й забезпечували певну масу прибутку для ведення розширеного відтворення; запровадити державну підтримку всіх суб'єктів виробництва незалежно від форм господарювання. Вона повинна бути спрямована на досягнення паритету доходів сільських товаровиробників з доходами працівників інших галузей народного господарства; встановити систему пільг, стимулюючі закупівельні ціни, дотації для окремих видів сільськогосподарської продукції, зменшити податковий тиск на аграріїв; відновити інтеграційні процеси сільського господарства з переробними, торговими і сервісними організаціями, забезпечити паритетні умови їх функціонування. Перспективи подальших досліджень полягають у методичних аспектах оцінки конкурентоспроможності аграрних підприємств.

ЛІТЕРАТУРА

1. Червен І. І. Забезпечення конкурентоспроможності і економічного зростання регіонального АПК: {монографія} / І. І. Червен, Л. А. Євчук. – Миколаїв: МДАУ, 2005. — 440 с.
2. Копистко О. В. Теоретичні основи конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції / О. В. Копистко // Економіка АПК . — 2010. — №1. — С. 61- 63.
3. Чупик Г.Р. Наукові підходи до визначення категорій "конкуренція" та "конкурентоспроможність" // Вісник Львівської КА.— 2006. — № 22. — С. 55-58.
4. Должанський І. З. Конкурентоспроможність підприємства: [навчальний посібник] / І. З. Должанський, Т. О. Загорна. — К. : Центр навчальної літератури, 2008. — 384 с.
5. Школьний О. О. Формування механізмів управління конкурентоспроможністю аграрних підприємств: автореф. дис. на здобуття наукового ступеня доктора економ. наук: спец. 08.00.04 – економіка та управління підприємствами / О. О. Школьний. – М., 2008. – 40с.
6. Малік М. Й. Конкурентоспроможність аграрних підприємств: методологія і механізми: [монографія] / М. Й. Малік, О. А. Нужна. — К: ННЦ ІАЕ, 2007. — 270 с.

**ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ВИРОБНИЦТВОМ В
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ НОВООДЕСЬКОГО
РАЙОНУ**

О. В. Спасенко, магістр

Науковий керівник к.е.н., доцент Шемчук Р.С.

Миколаївський національний аграрний університет

В статті розглянуто аналіз проблем оцінки ефективності системи управління працівниками, методи оцінки управлінської праці. Зроблено висновок щодо розвитку роботи з оцінки управлінської праці.

Ключові слова: персонал, управління персоналом, оцінка ефективності

Постановка проблеми. Зміна принципів функціонування національної економіки, створення підприємств, що базуються на різних формах власності, конкуренція, яка вимагає впровадження нових технологій і перебудови організаційних структур, істотно змінили соціально-економічну роль підприємства як основної ланки господарського комплексу. Ці зміни відбуваються за рядом напрямків. Глобальні структурні й технологічні зміни у виробництві, його інформатизація обумовили істотну зміну ролі персоналу підприємства. Тому виникає необхідність у підвищенні ефективності системи управління персоналом з урахуванням вимог ринкової економіки. Управління персоналом це складний процес, який має свої специфічні властивості і закономірності та повинне придбати системний характер і завершеність на основі комплексного рішення кадрових проблем, впровадження нових і удосконалювання існуючих форм і методів роботи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам теорії, методології і практики управління персоналом присвятили велику кількість наукових праць закордонні і вітчизняні економісти: Амоша О.І., Блэк Дж., Браверман А., Дзюба С.Г., Журавльов П.В., Іванцевич Дж.М., Колпаков В.М., Лобанов А.А., Пагрушев В.Д., Поклонський Ф.Ю., Рак М.Г., Синк Д.С., Скударь Г.М., Томпсон А.А., Шекшня С.В. та ін. Однак внаслідок складності й багатоаспектності цієї проблеми в сучасних умовах існують питання, розроблені не цілком.

Постановка завдання полягає в аналізі проблем оцінки ефективності системи управління персоналом та обґрунтування необхідності розвитку аналітичної роботи з оцінки управлінської праці.

Виклад основного матеріалу дослідження. Оцінка ефективності управління виробництвом, будучи основним інструментом контролю, висновків про результативність управлінської діяльності, в сучасних умовах набуває великого суспільного, морально-емоційного та стимулюючого значення. Вона є тим "імпульсом зворотного зв'язку", на підставі якого суттєво визначаються зміст стратегії і тактики розвитку виробництва на майбутній період. Оцінка дозволяє дослідити механізм процесу управління виробництвом, допомагає встановити рівень відповідності системи управління зовнішньому середовищу та об'єкту, який вона обслуговує, а також сприяє виявленню відхилень у функціонуванні самої системи.

Оцінка ефективності управління виробництвом в практичній управлінській діяльності виступає об'єктивною вимогою, а сучасні умови формують потребу у її здійсненні не тільки на емпіричному рівні, як це часто робиться, а й на науковому підґрунті. Це вимагає, в першу чергу, розробки методології оцінки ефективності управління виробництвом, яка повинна ґрунтуватися на її якісно-кількісній визначеності та враховувати найбільш важливі фактори детермінації. Крім того, вона повинна бути придатною для використання різними за специфікою та рівнями ієрархії соціально-економічними системами. Також оцінка ефективності управління виробництвом повинна мати програмне забезпечення і бути економічно доцільною та доступною у користуванні для суб'єкта оцінки.

Управлінська праця є одним з особливих видів суспільної діяльності, основною метою якої є забезпечення цілеспрямованої, скоординованої діяльності, як окремих учасників суспільного трудового процесу, так і трудових колективів в цілому. З розвитком ринкових відносин і поглибленням процесів поділу й кооперування праці, управлінська праця відокремлюється як відносно самостійна сфера і набуває визначених організаційних форм які створюють самостійну систему управління підприємством. Основна особливість управлінської праці полягає в тому, що завдання розвитку й вдосконалення діяльності підприємства керівник вирішує в організаційному аспекті, впливаючи на працівників, які вирішують ці завдання. Управлінська праця знаходить своє відображення в реальній взаємодії, як об'єктивних так і суб'єктивних факторів суспільної діяльності людей. Враховуючи те, що управлінська праця не займається безпосереднім створенням певних споживчих вартостей, однак вона здійснює вплив на сам процес виробництва, і саме так створює необхідні умови для його розвитку. У зв'язку з тим, що процес оцінки ефективності управлінської праці є досить складним і особливим його специфіка проявляється в тому, що він пов'язаний з перетворенням інформації, як специфічного предмета праці [1, с.75-81].

Оцінка ефективності управлінської праці всебічно впливає на систему виробництва і відображається в його кінцевих результатах. Тому для того, щоб максимально наблизитись до запланованої цілі необхідно чітко спланувати управлінську працю

На думку авторів [2], оцінка ефективності управління персоналом - це систематичний, чітко формалізований процес, спрямований на вимір витрат і вигод, пов'язаних із програмами діяльності управління персоналом і для співвіднесення їхніх результатів з підсумками базового періоду, з показниками конкурентів і цілями підприємства.

Персонал, як носій товарно-грошових відносин, що складаються в процесі формування, розподілу і використання людських ресурсів, є головною продуктивною силою при вирішенні питань конкурентоздатності, економічного зростання і забезпечення ефективної роботи.

Визначити ефективність діяльності кожного робітника апарату управління досить-таки складно, так як необхідно враховувати не лише фактичні результати діяльності і рівень організації праці, але і можливість економічного і соціального ефекту в майбутньому.

Показниками організаційного потенціалу є: комунікабельність, компетентність, оперативність у повсякденній роботі, правильність і своєчасність вироблення і реалізації управлінських рішень та ін. [3].

Соціально-економічний ефект виражається в поліпшенні умов праці та відпочинку працівників, посилення інтересу і привабливості до їх праці, поліпшення психологічного клімату в колективі.

Зазвичай показниками соціально-економічної ефективності оцінюється праця керівників підприємства, а ефективність роботи фахівців-технологів показниками виробничо-технологічної ефективності.

Оскільки результати виробництва в сільськогосподарському господарстві формуються під впливом різноманітних факторів керованих і не піддаються управлінню (природно-кліматичний фактор), то оцінку економічної ефективності управління необхідно проводити за ряд років [4].

В такому випадку доцільним є розгляд впливу заробітної плати, середньорічної чисельності працюючих на підприємствах району, а також прибуток та рівень рентабельності на продуктивність праці персоналу (табл.1).

Таблиця 1

Вихідні дані для економічної ефективності управління в аграрних формуваннях Новоодеського району

Показники	ТДВ «Південний колос»			СЗАТ «Україна»			СЗАТ «Гур'івка»		
	2010р.	2011р.	2012р.	2010р.	2011р.	2012р.	2010р.	2011р.	2012р.
Площа сільськогосподарських угідь, га	3826	4436	4289	1734	1414	1414	5987	5463	5482
Середньорічна чисельність працюючих, чол.	76	76	74	82	60	52	96	96	87
Заробітна плата, тис.грн.	622,8	735,3	860,4	572	531	715,6	1548	1890	1623
Повна собівартість, тис.грн.	11682,7	12852,6	10694,8	4426,6	4244	3905,5	9771	12119	9243
Прибуток (збиток) від реалізації с/г продукції, тис.грн.	-1189,4	-68,9	-135,27	-96,6	129	100,8	-1337	1304	948
Основні засоби, тис.грн.	4995	4702	5218	1794	1720	2834	10477	10044	8579
Рівень рентабельності продукції, %	-10,18	-0,54	-12,65	-2,18	3,04	2,58	13,68	10,76	10,26
Фондоозброєність	65,72	61,87	70,51	21,88	28,67	54,5	109,14	104,63	98,61
Фондомісткість	1,76	1,39	1,81	1,28	1,18	1,62	1,84	1,55	1,91
Навантаження на одного працівника, га	50,34	58,37	57,96	21,15	23,57	27,19	62,36	56,91	63,01
Припадає заробітної плати на одного працівника, грн	682,89	806,25	968,92	581,3	737,5	1146,79	1343,75	160,63	1554,6
Припадає прибутку (збитку), грн:									
- на 1 га	-310,87	-15,53	-31,54	-55,71	91,23	71,29	-223,32	238,7	172,93
- на одного працівника	-15650	-906,58	-1827,97	-1178,05	2150	1938,46	-13927,1	13583,3	10896,5

Аналізуючи вище наведені показники, можна зробити висновок, що підприємство СЗАТ «Гур'ївка» є найбільш успішним порівняно з іншими.

Завдяки рентабельності продукції, маємо достатню кількість основних виробничих фондів, які виражаються даними фондоозброєності та достатньо високі показники основних виробничих фондів, що припадають на одиницю вартості валової (товарної) продукції, що зафіксовано як показник фондомісткості, також достатню заробітну плату на одного працівника і значний прибуток. Таку залежність факторів можна представити у вигляді рівняння:

$$y = 12,66 + 0x_1 + 0x_2 - 0,00061x_3 - 0,00013x_4 \quad (1)$$

Найбільш нерентабельним є підприємство ТДВ «Південний колос», його дані свідчать про низьку продуктивність праці, адже при нерентабельній продукції отримуємо значні збитки підприємства із року в рік, а таким чином і низьку заробітну плату, яка на звітний рік складає лише 968,92 грн. на одного працівника, а це в 1,6 рази менше ніж у СЗАТ «Гур'ївка».

Висновки. Ці та інші критерії, на наш погляд, повинні бути покладені в основу при дослідженні ефективності управління персоналом. Оцінка ефективності, як система процедур, є засобом, що допомагає керівнику побачити і оцінити в достатньо конкретному значенні якість системи управління персоналом в цілому і свої професійні здібності зокрема, і ті недоліки в підготовці, які відповідно можна визначити як потребу в навчанні, з метою підвищення результативності роботи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Иванцевич Дж. М. Человеческий ресурс и управление / Дж. М. Иванцевич, А. А. Лобанов. — М.: Дело, 1993. — 288 с.
2. Нагаєв В. М. Аграрний менеджмент (модульний підхід): Навчальний посібник. — Харків: Вид-во ХНАУ, 2004. — 299 с.
3. Родлер К. Управление в организациях / К. Родлер, Э. Кирхлер // Психология труда и организационная психология; Т.2 / пер снем. — Х.: Изд-во Гуманитарный центр, 2003. — 128 с.
4. Савченко В.А. Управление развитием персонала: навчальний посібник [Текст] / В.А. Савченко. — К.: КНЕУ, 2002. — 351 с.
5. Технологии управления персоналом. Настольная книга менеджера. / П. В. Журавлев, С. А. Карташов, Н. К. Маусов, Ю. Г. Одегов. — М.: Экзамен, 1999. — 576 с.

СТРАТЕГІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ ХЛІБОПРИЙМАЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ

А. В. Тирсенко, студентка

Науковий керівник: к. е. н., доцент Колесник В. М.

Миколаївський національний аграрний університет

Визначено роль, сутність та зміст стратегічного управління. Досліджено стан впровадження стратегічного управління на підприємствах галузі переробки і зберігання сільськогосподарської продукції. Розглянуто теоретичні аспекти стратегічного управління персоналом на хлібоприймальних підприємствах.

Ключові слова: хлібоприймальні підприємства (ХПП), стратегія, стратегічне управління, персонал, SWOT-аналіз.

Постановка проблеми. Процес впровадження підходу до управління на хлібоприймальних підприємствах України з врахуванням економічних реалій відбувається досить повільно. Неефективність існуючих методів управління економічними процесами вимагають нових підходів до формування шляхів відновлення економічного потенціалу галузі; підвищення ефективності господарювання хлібоприймальних підприємств; формування нового типу мислення у керівників, орієнтованого на розв'язання не лише поточних проблем, але й на формування середовища для успішної перспективної діяльності.

Утвердження ринкових відносин створює передумови для застосування в підприємствах методів стратегічного управління, основна ідея якого ґрунтується на розробці стратегій виживання підприємства в довгостроковій перспективі в умовах жорсткої конкуренції в динамічному середовищі.

Особливо актуальними є ці питання для хлібоприймальних підприємств, діяльність яких пов'язана з тривалими виробничими процесами, розрахованих на кілька років і характеризується значним ступенем ризику.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання стратегічного управління досліджено у працях зарубіжних і вітчизняних авторів: І. Ансоффа, О. Віханського, Ф. Котлера, М. Мескона, М. Мінцберга, А. Наливайко, М. Портера, Т. А. Примака, А. Стрикленда, А. Томпсона, Ф. Хедоурі, А. Чандлера, З. Шершньової й інших.

Однак зважаючи на велику кількість теоретичних розробок з даної проблематики практична реалізація стратегічного підходу в управлінні хлібоприймальними

підприємствами, практично не здійснюється. Що пояснюється, передусім, відсутністю єдиного підходу щодо розуміння управління аграрними підприємствами.

Постановка завдання. Метою статті є визначення концептуальних підходів до формування стратегії ефективного використання трудових ресурсів на хлібоприймальних підприємствах, а також обґрунтування ролі стратегічного управління в діяльності даних підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження. Будь-які соціальні перетворення, що впливають на всі економічні процеси, пов'язані з людським фактором, тому в полі зору основний ресурс кожного підприємства – персонал. Стан управління персоналом на підприємстві визначає загальні результати його діяльності. Як відомо, уміння управляти персоналом будь-якої підприємницької структури – це одночасно наука і мистецтво, що приходить з досвідом і підтримується знаннями. Механізм управління персоналом зумовлюється змінами, що відбуваються на макро- і мікрорівнях, у зовнішньому та внутрішньому середовищах підприємства.

В сучасних умовах впровадження стратегічного управління персоналом підприємства є нагальною необхідністю, яка обумовлена посиленням конкурентної боротьби. Розробка стратегії ефективного управління використанням трудових ресурсів на сільськогосподарських підприємствах потребує оцінювання зовнішнього та внутрішнього середовища підприємства у взаємозв'язку та залежності. Така оцінка здійснюється на основі SWOT-аналізу. При цьому ідентифікувати соціально-економічні проблеми розвитку і використання трудових ресурсів аграрних підприємств можна шляхом поєднання чинників, які негативно і позитивно впливають на діяльність підприємства (загроз і можливостей). Вони об'єктивно існують у зовнішньому оточенні підприємства та суб'єктивно оцінені керівниками, з відносно сильними і слабкими сторонами у функціонуванні підприємства. Таке поєднання проводять за допомогою стратегічного балансу.

Однак треба мати на увазі, що аналіз середовища здійснюють певні особи, які можуть по-різному оцінювати явища і події, розробляти різні заходи щодо поведінки підприємства в певних умовах. Тому аналізувати зовнішнє (загрози і можливості) та внутрішнє (слабкі і сильні сторони) середовище підприємства слід у взаємозалежності та взаємозв'язку [1].

Аналіз матриці SWOT-аналізу аграрного підприємства свідчить, що на перетинах окремих складових груп чинників формуються поля з характерними сполученнями, які треба враховувати надалі в процесі розробки сценаріїв стратегії розвитку підприємства.

Отримані в матриці SWOT-аналізу дані можуть бути підставою для вибору стратегії ефективного використання трудових ресурсів на аграрних підприємствах. Однак для розробки такої стратегії лише констатувати вплив тих чи інших чинників недостатньо, потрібно спрогнозувати тенденції розвитку шансів і загроз. Саме тому в стратегічному управлінні набули поширення розробки сценаріїв розвитку подій, де підґрунтям вибору варіантів сценарію є дослідження співвідношення сильних і слабких сторін (потенціалу, загроз і можливостей) розвитку підприємства.

Сценарій стратегії розвитку як опис послідовності подій від теперішнього до майбутнього стану аграрного підприємства, ґрунтується на припущеннях комбінацій слабких і сильних сторін, загроз і можливостей. Водночас при розробці стратегії слід мати на увазі, що можливості і загрози можуть переходити в свою протилежність: нереалізована можливість може стати загрозою (якщо її використає конкурент) або, навпаки, заздалегідь помічена загроза може створити для підприємства додаткову перевагу (якщо конкуренти її не усунули).

За оцінками опитаних керівників і спеціалістів аграрних підприємств, ймовірність сценаріїв наступна: сценарій шансів (25 %), сценарій реалій (50 %), сценарій загроз (25 %). Отже, зазначені оцінки дають підставу вважати базовим сценарій реалій.

Сценарій реалій ґрунтується на припущенні різного ступеня використання можливостей та сильних сторін, а також неповного впливу слабких сторін і загроз сільсько-господарського підприємства. Цей сценарій високоймовірний за умов:

- удосконалення системи мотивації та стимулювання працівників;
- розвиток соціальної інфраструктури підприємства;
- жорстка конкуренція на ринку праці за робочі місця та за вищеоплачувану роботу, що стимулює селян до підвищення освітньо-кваліфікаційного рівня;
- залучення інвестицій в людський капітал;
- інтенсивний розвиток обслуговуючих кооперативів, що сприяє підвищенню конкурентоздатності підприємств і створенню нових робочих місць.

Отже, аналіз внутрішнього середовища підприємства повинен здійснюватися з урахуванням тенденцій, що склалися в зовнішньому середовищі. Запропоновані нами концептуальні підходи до формування стратегії ефективного використання трудових ресурсів сільськогосподарських підприємств дозволили обґрунтувати ймовірність можливих варіантів сценаріїв розвитку цих підприємств (сценарій реалій, шансів і загроз), які різняться переліком припущень і взаємодією досліджуваних чинників. Базовим варіантом сценарію вважаємо сценарій реалій, що ґрунтується на припущенні

різного ступеня використання можливостей і сильних сторін, а також неповного впливу слабких сторін і загроз підприємства щодо використання трудових ресурсів на сільськогосподарських підприємствах [2].

В широкому розумінні розглянемо управління, як цілеспрямовану діяльність управлінського апарату в соціально-економічній системі, пов'язана з виконанням специфічних функцій (планування, організація, регулювання, координація, мотивація, контроль) на основі пізнання і використання об'єктивних законів та закономірностей виробництва, в інтересах постійного підвищення його ефективності. Управління охоплює сукупність взаємозв'язаних технічних, організаційних, економічних, соціально-психологічних факторів.

Технічні фактори – це рівень механізації і автоматизації виробничих процесів, забезпеченість основними виробничими фондами та структура їх, розвиток комунікацій. Організаційні фактори включають територіальне розміщення виробництва, організаційну структуру підприємства, форми організації праці і виробництва, чисельність і склад працівників. До економічних факторів належать розміри підприємств та спеціалізація, їх рівень економічного розвитку і використання виробничого потенціалу, рентабельність виробництва. Соціально-психологічні фактори включають розвиток соціальної інфраструктури на селі, потреби працівників, ціннісні установки, згуртованість колективу.

Оскільки діяльність підприємства направлена на отримання і постійне збільшення прибутку, управлінські органи мають займатися виконанням таких основних завдань:

- розробкою та обґрунтуванням ефективного стратегічного курсу на довготривалу перспективу;
- конкретизацією загальних стратегічних і поточних завдань підприємства і доведенням їх до рівня щоденних функцій виконавців і всього персоналу підприємства;
- набором, підготовкою і розстановкою кадрів, регулюванням чисельності професійного складу;
- організацією, контролем і виконанням одержаних персоналом підприємства завдань; оперативним щоденним регулюванням діяльності підприємства і його структурних підрозділів, ліквідацією диспропорцій у виробничому процесі, збоїв та причин, що порушують нормальний режим роботи підприємства;
- підвищенням загальної ефективності діяльності підприємства за рахунок збільшення обсягів випуску і реалізації продукції, зменшенням затрат на виробництво, впровадженням досягнень науки і техніки.

На сьогодні ефективність виробництва сільськогосподарських підприємств значно залежить від результативності і економічності роботи управлінських кадрів. Тому є необхідність в аналізі рівня загальної ефективності системи менеджменту персоналу.

Аналізуючи ефективність системи управління персоналом на ПрАТ «Підгороднянський елеватор» Первомайського р-ну, можна сказати, що у 2012 році середньорічна чисельність працівників зменшилась в порівнянні 2010 роком на 16 осіб, а з 2011 роком чисельність не змінилася. Проте працівники апарату управління становлять 10%, в основному це керівники підрозділів господарства. Фонд оплати праці працівників апарату управління в середньому за 3 роки складає 462 тис. грн, або 30% від загального фонду оплати праці. У 2012 році в порівнянні з 2011 одержано виручки від реалізації послуг на 1 працівника управління на 10,6% або 12,16 тис. грн менше, на 1 грн управлінських витрат – на 5,0%, на 1 люд-год затрачену на управління – 4,5%, на 1 грн. заробітної плати управлінських кадрів – 28,1 грн менше. В середньому за досліджуваний період питома вага управлінських працівників складає 13,8% від загальної кількості працюючих, а витрати на управління займають 40,7% від собівартості продукції.

Основними показниками використання трудових ресурсів є дані про чисельність персоналу різних категорій і професій, його кваліфікацію та освітній рівень, (який ми в попередньому розділі розглянули), про витрати робочого часу, а також відомості про рух особового складу підприємства. Проаналізувавши ефективність використання трудових ресурсів у ПрАТ «Підгороднянський елеватор» Первомайського району можна сказати, що забезпеченість по групах персоналом і категоріям робітників нерівномірна. Так, у 2012 році група загальногосподарського виробництва становить 5 чоловік або 6,3%; керівники виробничих підрозділів – 7 чоловік, 8,9%; найбільше працівників задіяні у виконавчій та інженерно – технічній службі, майже 50 чоловік або 64,5%; бухгалтерська служба складається з 5 осіб та 1 економіста, організацією постачання та збуту займається 2 працівники та 8 або 10,2% чоловік зайняті в будівництві та ремонті.

Для 14% підприємств Миколаївської області менш важливими є проблеми: стимулювання продуктивної роботи підлеглих, нераціональний розподіл функцій між підрозділами та посадовими особами, мотивації робітників, відсутність визначеної стратегії щодо кадрової політики підприємства, нестача часу для розробки стратегічних питань, труднощі із створенням та підтримкою сприятливого середовища у колективі.

Різноманітність підходів до визначення результату праці на підприємстві та

оцінки розмірів використаних трудових ресурсів обумовила формування системи показників продуктивності праці. Найбільш розповсюдженим показником продуктивності праці працівників елеватора є обсяг реалізації послуг, який визначається середнім розміром виручки на одного працівника підприємства [5]. В загальному розумінні продуктивність праці характеризує її результативність (плідність), тобто оцінює результат праці, отриманий на одиницю витрат, пов'язаних з використанням трудових ресурсів підприємства. У ПрАТ «Підгороднянський елеватор» продуктивність праці невисока, а головний чинник її зменшення є об'єму наданих послуг. На зниження продуктивності праці впливає багато факторів, основними з них є:

- технологія надання послуг знаходиться в застійному стані; комплексна механізація визначення якості, розвантаження і вивантаження при прийомі зерна знаходиться не на належному рівні;
- моральна та матеріальна незацікавленість у зростанні продуктивності праці;
- форми організації та оплати праці знаходяться в застарілому стані; не прогресують нові методи господарювання.

Висновки. Отже, налагодження стратегічного та оперативного управління у сільськогосподарських підприємствах, раціональний розподіл функцій управління між керівниками та спеціалістами у досліджуваних підприємствах сприятиме ефективному здійсненню управління та підвищення конкурентоспроможності цих підприємств у майбутньому. Перспективи подальших досліджень полягають в оцінці рівня розвитку стратегічного управління у хлібоприймальних підприємствах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Василенко В. О. Ситуаційний менеджмент: [навчальний посібник] / В.О.Василенко, В.І.Шостка, О.М.Клейменов. — К.: Центр навчальної літератури, 2009. — 372 с.
2. Лігоненко Л. О. Антикризове управління підприємством: [підручник] / Л.О.Лігоненко. — К.: КНТЕУ, 2008. — 824 с.
3. Міщенко А. П. Стратегічне управління: [навчальний посібник] / А.П.Міщенко. — К.: Центр навчальної літератури, 2008. — 336 с.
4. Осовська Г. В. Управління трудовими ресурсами: [навчальний посібник] / Г.В.Осовська, О.В.Крушельницька. — К.: Кондор, 2010. — 224 с.
5. Перебийніс В. І., Житник Т. П. Управління використанням трудових ресурсів на підприємствах: [монографія] / В. І.Перебийніс, Т. П.Житник. — Полтава: РВЦ ПУСКУ, 2008. — 332 с.

**ВИКОРИСТАННЯ ЕКОНОМІЧНИХ МЕТОДІВ УПРАВЛІННЯ У
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ**

Т.В.Трутеня, студентка

Науковий керівник: к.е.н., доцент Колесник В.М.

Миколаївський національний аграрний університет

Визначено поняття економічних методів управління. Визначено сутність поняття економічних методів управління та їх використання. Виявлено вплив економічних методів управління на господарську діяльність підприємстві.

Ключові слова: економічні методи управління, управління, сільське господарство, управління в економіці.

Постановка проблеми. Виникає потреба у застосуванні арсеналу засобів, що забезпечують досягнення цілей управління, тобто економічних методів управління. Одним із головних методів управління є економічні. Саме за допомогою них керівники підприємств мають змогу впливати на трудові колективи, координувати їхню діяльність, спрямовувати на виконання робіт, стимулювати працівників, підвищувати рівень їхнього матеріального та морального задоволення від роботи. Від економічних методів управління залежить ефективність функціонування структури підрозділів і підприємства в цілому як складної соціально-економічної системи.

Сільське господарство – галузь народного господарства направлена на забезпечення населення продовольством і отримання сировини для цілого ряду галузей промисловості. Галузь є однією з найважливіших, представлена практично у всіх країнах. Управління — складний і динамічний процес, керований і здійснюваний людьми для досягнення поставленої мети. Після того як встановлено цілі управління, необхідно знайти найбільш ефективні шляхи та методи досягнення їх. Управління в економіці - це свідоме спрямування економічних і соціальних процесів для досягнення збалансованості, пропорційності й оптимальності. При цьому визначальними є такі фактори: дія об'єктивних економічних законів; вплив державних, колективних, приватних інтересів та необхідність їх поєднання; потреби суспільства.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Важелі економічного механізму відповідають соціально-економічній природі підприємства і є одним із факторів розвитку виробництва та обміну на ринковій основі. В зв'язку з цим особливого значення набуває вивчення того нового, що внесено практикою у зміст комерційного

розрахунку як важливого методу господарювання. За визначенням Чумаченка Н.Г., він синтезує у собі як функції управління, так і економічні важелі та інструменти, які спрямовані на порівняння витрат і результатів та забезпечення прибутковості виробництва.

Постановка завдання. Метою статті є визначення сутності економічних методів та розробка шляхів удосконалення їх використання у сільськогосподарському пайовому товаристві «Урожай» Братського району.

Виклад основного матеріалу дослідження. Економічні методи управління – це сукупність засобів та інструментів, які цілеспрямовано впливають на створення умов для функціонування й розвитку підприємництва.

Економічний механізм функціонування та розвитку підприємств припускає використання методу комерційного розрахунку, виходячи із глобальної господарської політики і цілей підприємства, зокрема в галузі забезпечення рентабельності виробництва та збуту, розподілу капіталовкладень і розташування виробництва; фінансування й кредитування; розвитку технології, кадрової політики, політики придбання нових підприємств і структури капіталу тощо[2,3].

Фактори стимулювання, що лежать в основі економічних методів, діляться на внутрішні та зовнішні [4].

Внутрішні — аванс, основна заробітна плата, додаткова заробітна плата, премії, привілеї, майновий і земельний пай, дивіденди, внутрішньогосподарські ціни і тарифи, спецодяг, службовий транспорт.

Економічні методи управління зовнішнього впливу також поділяються на методи впливу з боку держави та методи динамічного впливу з боку ринків — реалізаційна ціна на продукцію, ціни на предмети матеріально-технічного постачання, кредити, податки, митні платежі, кошти держави на соціальну інфраструктуру, державні субсидії, державні премії, іноземні субсидії, тарифи за послуги, штрафи.

Економічні методи управління посідають центральне місце в системі наукових методів управління трудовою діяльністю людей, оскільки на їх основі встановлюється цільова програма господарського розвитку окремих підприємств і організацій і визначається такий режим роботи і такі стимули, які об'єктивно спонукають і зацікавлюють колективи і окремих працівників в ефективній праці.

Важливим регулятором господарської діяльності господарства є кредит. Кредитування господарської діяльності в Україні здійснюється нині системою комерційних банків за рахунок власних коштів та одержаних кредитних ресурсів від

Національного банку України. За власними переконаннями керівництва підприємство СПТ «Урожай» не використовує кредитування у своїй діяльності.

Розглянемо використання економічних методів управління зовнішнього впливу на прикладі СПТ «Урожай» Братського району Миколаївської області.

Таблиця 1

**Державна підтримка СПТ «Урожай» Братського району за рахунок
бюджетних дотацій у розрізі видів діяльності, тис.грн**

Показники	2010 р.	2011р.	2012р.	2012 р. у % до	
				2010р.	2011р.
Отримано коштів за звітний рік – всього:	560,0	750,0	445,3	79,5	59,4
у т.ч. для підтримки продукції рослинництва - всього:	560,0	750,0	445,3	79,5	59,4
озимих зернових культур	560,0	230,0	125,0	22,3	54,3
з них на озиму пшеницю	560,0	150,0	80,3	14,3	53,5
Ярих зернових та зернобобових культур	-	370,0	240,0	-	64,9
Для розвитку тваринництва - всього:	-	-	-	-	-
за свиней	-	-	-	-	-
За іншими видами (напрямами) державної підтримки	-	-	-	-	-

Сільськогосподарський виробник, СПТ «Урожай» отримує від держави дотації на розвиток виробництва. У табл. 1 вказано обсяги та напрями використання державних дотацій в СПТ «Урожай» Братського району Миколаївської області.

Аналізуючи дані табл. 1, можна сказати, що найбільшу підтримку з боку держави підприємство отримало у 2011 році, найприбутковішому за досліджуваний період. В 2010 та 2012 роках основна частина дотацій була направлена на підтримку галузі рослинництва підприємства, а саме – вирощування озимих зернових культур. В 2012 році надійшла найменша за період 2010-2012 років сума дотацій, що була повністю направлена на підтримку галузі рослинництва.

В основному кошти отримані за 2010-2012 роки розподілялися на підтримку виробництва продукції рослинництва, але більшу їх частину завжди використовували на вирощування зернових та зернобобових, так як підприємство спеціалізується на вирощуванні зернових та соняшнику.

Що стосується економічних важелів внутрішнього впливу, то тут необхідно відмітити, що вони встановлюються та регулюються колективним договором

господарства, відповідно до нього працівники господарства регулярно отримують аванс та основну заробітну плату.

Заробітна плата є винагородою, яку за трудовим договором власник, або уповноважений ним орган виплачує працівникові залежно від складності та умов виконання роботи, професійно-ділових якостей працівника, результатів його праці та господарської діяльності підприємства [5]. Вибір форм оплати праці, способів формування основної заробітної плати і системи стимулювання здійснюється відповідно до закону України «Про оплату праці». Цей закон визначає економічні, правові та організаційні засади праці робітників, які перебувають у трудових відносинах, на підставі трудового договору з підприємствами, установами, організаціями усіх форм власності і господарювання, а також з окремими громадянами та сферами державного й договірної регулювання оплати праці.

Більш детальні дослідження фонду оплати праці проведено в подальших розрахунках, зокрема у таблиці 2.

Таблиця 2

**Склад фонду оплати праці усіх працівників підприємства СПТ “Урожай”
Братського району, тис. грн**

Складові	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2012 у % до	
				2010р.	2011р.
Фонд оплати праці штатних працівників – всього	657,2	675,4	690,4	105,1	102,2
у т.ч. фонд основної заробітної плати	484,2	563,5	586,7	121,2	104,1
Фонд додаткової заробітної плати:	173,0	111,9	103,7	59,9	92,7
у т.ч. : премії	20,8	19,3	-	-	-
- оплата основної та додаткової відпустки	98,5	78,6	83,2	84,5	105,8
- надбавки (за стаж, класність тощо)	53,7	14,0	20,5	38,2	146,4
- матеріальна допомога	-	-	-	-	-
- інші виплати	-	-	-	-	-

Виходячи з даних табл. 2 можна сказати, що фонд заробітної праці штатних працівників за період 2010-2012 років збільшився на 7,3%, що спричинено зменшенням кількості працюючих на 26 чоловік. З кожним роком мінімальна заробітна плата збільшується відповідно до законодавства, тому фонд основної заробітної плати в господарстві за 2010-2012 роки збільшився на 25,3%. Фонд додаткової заробітної плати у 2012 році порівняно з 2010 та 2011 роками зменшився на 40,1% та 7,3% відповідно. Премії за 2010-2012 роки зменшились, а в 2012 році їх не було взагалі. На рівні підприємства першочерговими проблемами є: пом'якшення сезонності трудової

діяльності аграрних працівників, а також дотримання трудової дисципліни та якісна праця.

Висновки. Отже, економічні методи управління посідають найважливіше місце в системі методів менеджменту. Це зумовлене тим, що управлінські відносини визначаються насамперед економічними відносинами, в основу яких покладено об'єктивні потреби й інтереси людей. Визначення сукупності економічних важелів, за допомогою яких досягається ефект, що задовольняє вимоги колективу в цілому й кожного працівника зокрема є принциповим питанням для підприємств.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про оплату праці : закон України [Електронний ресурс] – Режим доступу : www.zakon.rada.gov.ua.
2. Булат М. А. Напрями державної бюджетної підтримки сільського господарства / М. А. Булат // Економіка АПК. — 2010. — №3. — С. 46-50.
3. Безкровний А. В. Вплив державного регулювання на ефективність сільськогосподарського виробництва / А. В.Безкровний // Економіка АПК. — 2013. — №6. — С. 89-91.
4. Осовська Г. В. Основи менеджменту : [навчальний посібник] / Г. В.Осовська, О. А.Осовський. — К. : Кондор, 2006.— 664 с.
5. Шлійко А. В. Удосконалення мотиваційного механізму ефективності праці на підприємствах аграрної сфери економіки / А. В.Шлійко // Актуальні проблеми економіки. — 2011. — №6. — С. 124-130.
5. Василенка Н. І. Матеріальний добробут сільського населення: трудові виміри та особливості регулювання / Н. І. Василенка // Економіка АПК. — 2013. — №7. — С. 105-112.

СУТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ СИСТЕМИ МАРКЕТИНГУ В СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

В. В. Черних, студент

Науковий керівник – к.е.н., асистент Владечак А.В.

Миколаївський національний аграрний університет

В статті розглянуто роль маркетингу, особливості його використання в сільськогосподарських підприємствах, визначено специфіку маркетингу в АПК та запропоновано напрями використання агромаркетингу на підприємствах.

Ключові слова: агромаркетинг, канали розподілу, цінова політика, попит, пропозиція, збут, кон'юнктура ринку.

Постановка проблеми. Поглиблення ринкових процесів в економіці України визначає необхідність переорієнтації виробничо-комерційної діяльності господарюючих суб'єктів щодо задоволення потреб споживачів на основі концепції маркетингу. В зв'язку з цим перед сільськогосподарськими підприємствами постають нові задачі, розв'язання яких вимагає комплексного дослідження ринку та вивчення його поточної кон'юнктури, прогнозування розвитку зовнішньоекономічних зв'язків, формування та задоволення попиту, аналізу економічної ефективності ринкової діяльності в цілому. Через мінливість попиту на агропродовольчому ринку здійснюються постійні пошуки більш ефективних напрямів товарної і цінової політики, каналів розподілу продукції, методів формування попиту і стимулювання збуту, активізуючи цим в підприємствах аграрного сектора маркетингову діяльність.

Аграрний маркетинг формується на об'єктивних особливостях сільськогосподарського виробництва, обумовлених комплексом природно-кліматичних, соціально-економічних, політико-правових, історико-етнографічних чинників, що дає підставу стверджувати про відсутність у світовій практиці апробованих моделей маркетингової діяльності, які можуть без змін прийматися вітчизняними сільськогосподарськими підприємствами. Звідси витікає потреба у творчому використанні теоретико-прикладних маркетингових здобутків інших країн.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у дослідження маркетингової діяльності зробили вітчизняні та зарубіжні вчені, зокрема, А.В.Войчак, А.О.Длігач, Т.Г.Дудар, О.О.Єранкін, В.Клюкач, Г.І.Макін, Л.А.Мороз, І.О.Соловійов,

А.О.Старостіна, Н.С.Тульська, Т.М.Панченко. Проте дослідження з проблем взаємозв'язку безпосередньо маркетингової діяльності і ефективності функціонування містить цілу низку нерозкритих питань, що зумовлюють актуальність даної статті.

Виклад основного матеріалу дослідження. Маркетинг – це комплексна система організації виробництва й збуту продукції, орієнтована на задоволення потреб конкретних споживачів і одержання прибутку на основі досліджень і прогнозування ринку, розробки стратегії й тактики поведінки на ринку за допомогою маркетингових програм. У цих програмах закладені заходи щодо поліпшення товару і його асортиментів, вивченню покупців, конкурентів і конкуренції, по забезпеченню цінової політики, формуванню попиту, стимулюванню збуту й рекламі, оптимізації каналів руху товарів і організації збуту, організації технічного сервісу й розширення асортиментів сервісних послуг, що представляють.

На думку вчених більш глибоке розуміння суті маркетингу передбачає розгляд його з економічної, господарської і комерційної сторін [1, 2].

Економічна сторона маркетингу полягає у застосуванні фірмою наступних умов:

- наявність фізичних і юридичних осіб;
- можливості комунікативних зв'язків, які базуються на порядності,
- чесності і добросовісності партнерів;
- вільний вибір альтернативних рішень і, відповідно, прийняття або відхилення пропозицій;

- можливості реально впливати на покращення економічного становища власної фірми, партнерів і конкурентів на ринку товарів.

Господарська сторона маркетингу зводиться до розподілу виробничо-технологічних і збутових функцій з метою пріоритету на ринку і успішного задоволення потреб споживачів. Воно охоплює:

- підготовку виробництва;
- процес виготовлення товарної продукції;
- забезпечення відповідних функцій служб і відділів;
- систему фінансово-економічних заходів фірми [3].

Комерційна сторона маркетингу означає формування особливого способу мислення, спрямованого на задоволення початкового попиту, тобто зацікавленості у купівлі і споживанні товарів. Комерція підпорядковує і скеровує виробника виробляти тільки те, що можна продати, не забуваючи про постійно зростаючі потреби і вимоги покупців на ринку. Дана функція маркетингу включає:

- виявлення потреб і різних груп покупців, розробку і виготовлення товарів;

- встановлення ціни та інших стимулюючих факторів;
- виявлення раціональних шляхів доставки товарів у потрібній кількості, упаковці та з відповідним інформативним супроводженням [4].

В узагальненому виді маркетинг – це система організації і збуту товарів, спрямована на задоволення потреб конкретних споживачів і користувачів та на одержання прибутку фірмою на основі дослідження і прогнозування ринку.

Специфіка маркетингу в АПК полягає в таких основних факторах:

1. Особливості виробничих сил і виробничих відносин в агропромисловому комплексі в цілому і конкретно на споживчому ринку продовольства.
2. Специфіка сільськогосподарських продуктів в порівнянні з іншими ринковими товарами.
3. Роль маркетингу в забезпеченні продовольчої безпеки регіону.
4. Особливості маркетингових стратегій на споживчому ринку продовольчих товарів.

Проблеми формування в Україні системи агромаркетингу зумовлюються низьким рівнем кваліфікації та підприємницької підготовки менеджерів вітчизняного АПК. Адже минула система перетворила українського селянина на пасивного суб'єкта економічних відносин, якого не хвилювали питання збуту продукції, матеріально-технічного постачання. Це яскраво простежується в зовнішній торгівлі продовольчими товарами, де домінують торговельні посередники, не пов'язані ні організаційно, ні фінансово із сільськогосподарськими виробниками, широко використовуються бартерні схеми й операції з давальницькою сировиною.

Ефективна система агромаркетингу виступає важливим фактором конкурентоспроможності на міжнародних ринках щодо імпорту і стимулювання експорту сільгосппродукції. Спираючись на фінансову і організаційну підтримку держави, агромаркетинг, включаючи його інформаційну, дослідницьку, збутову, комунікаційну складові, тощо, - інтегрує більшою чи меншою мірою відособлених сільськогосподарських виробників, опосередковано забезпечує конкуренцію виробництва, переробку продукції, і, таким чином, підсилює конкурентні позиції на світових товарних ринках. Тому формування системи агромаркетингу в Україні слід розглядати як один з основних напрямків економічної політики держави [5].

Маркетинг – це соціально-управлінський процес, за допомогою якого індивідууми й групи людей шляхом створення продуктів і їхнього обміну одержують те, чого вони потребують. На нашу думку, сутність агромаркетингу полягає в організації і управлінні виробничо-збутовою діяльністю сільськогосподарських

підприємств на основі комплексного вивчення ринку аграрної продукції з метою отримання прибутку через всебічне задоволення попиту споживачів. З цього випливає, що суб'єктами агромаркетингу є сільськогосподарські підприємства різних форм власності; організації агротехнічного обслуговування; оптові та роздрібні торговельні посередники; постачальники сировини та матеріально-технічних засобів; консультативні центри; споживачі сільськогосподарської продукції. Маркетинг аграрної галузі економіки має свої особливості, які визначаються специфікою сільськогосподарської продукції, на відміну від підприємств промисловості, для яких більшість вчених розроблювали методики оцінки здійснення маркетингової діяльності та її ефективності.

Агромаркетинг являє собою складну систему, якій необхідно регулювання і управління. Сільськогосподарське підприємство не є самозабезпеченим, тому між ним і навколишнім маркетинговим середовищем відбувається постійний обмін ресурсами та інформацією. Сам факт його існування і подальше виживання залежать від впливу навколишнього середовища. Щоб продовжити своє функціонування, сільськогосподарське підприємство змушене, з одного боку, пристосовуватись до змін у зовнішньому маркетинговому середовищі, а з іншого - впливати на нього в силу своїх можливостей.

Агромаркетингова діяльність включає в себе комплекс найбільш істотних ринкових відносин і інформаційних потоків, які зв'язують аграрне підприємство з ринками збуту його товарів (рис. 1).

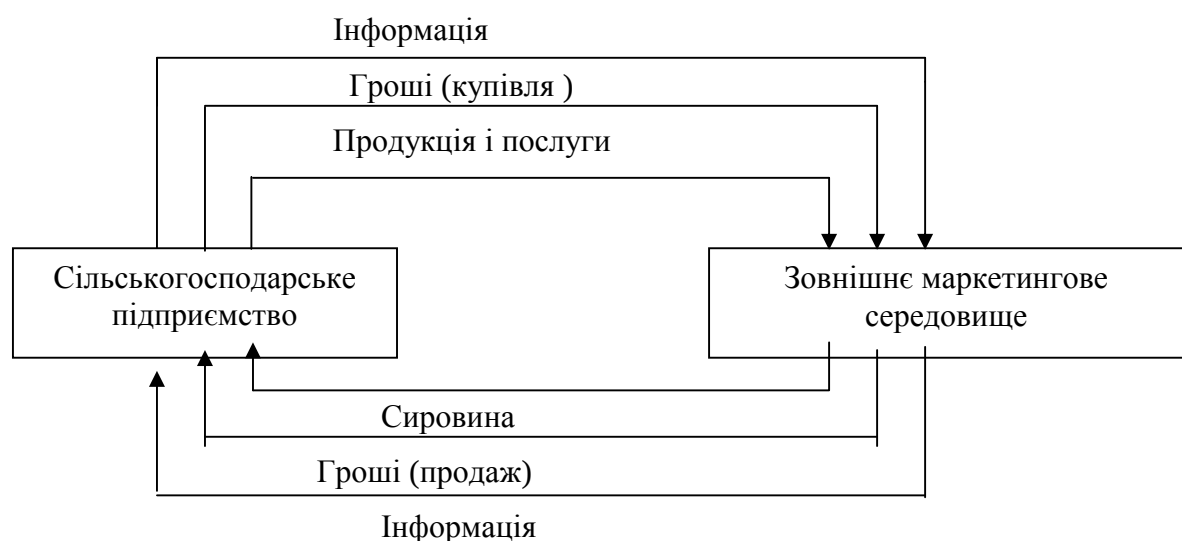

Рис. 1. Схема взаємодії сільськогосподарського підприємства із зовнішнім маркетинговим середовищем.

Ці дві системи (зовнішня і внутрішня) з'єднані декількома потоками. Підприємство налагоджує зв'язки з ринком і елементами його маркетингового середовища, спрямовує на нього інформацію, продукцію сільськогосподарського виробництва та послуги, а в обмін отримує гроші і інформацію, сировину, послуги. Система взаємодії підприємства з зовнішнім маркетинговим середовищем може бути розповсюджена і на некомерційну діяльність.

Таким чином, основна мета управління агромаркетингом - підтримка відповідності між станом маркетингового середовища та адекватною їй агромаркетинговою діяльністю сільськогосподарського підприємства.

Для ефективної діяльності на ринку сільськогосподарської продукції необхідно знати функції агромаркетингу, щоб приймати науково обґрунтовані і оптимальні рішення. Всі функції маркетингу в АПК слід класифікувати за двома критеріями: змістом і об'єктом впливу. Перші можна назвати загальними, а другі - конкретними.

Загальні функції маркетингу - це управління, організація, планування, прогнозування, аналіз, оцінка, облік і контроль, а конкретні - дослідження ринку, вивчення споживача і його попиту, аналіз навколишнього середовища, здійснення товарної політики, підтримка життєвого циклу товару, ціноутворення та цінова політика, рух товару і збут продукції, формування попиту та стимулювання збуту продукції, обліково-фінансова діяльність, управління маркетингом [6].

У процесі маркетингової діяльності загальні та конкретні функції взаємопов'язані. При здійсненні будь-якої конкретної функції виконуються спільні. А тепер докладніше розглянемо загальні функції агромаркетингу.

Управління являє собою види діяльності з підтримання дії системи маркетингу в заданому напрямку або з перекладу в нову. Воно носить оперативний характер, тому включає оперативну координацію та регулювання.

Організація покликана створити цілісність, єдність, упорядкованість роботи служби маркетингу. Всі окремі системи маркетингу, об'єднуючись, створюють оптимально організоване ціле. Так, повинна зберігатися цілісність економічної, організаційної, технічної та інших підсистем і при цьому забезпечується спеціалізація, ритмічність, синхронність і безперервність маркетингового дії.

У сільськогосподарських підприємствах маркетингова діяльність може бути ефективною за умови, якщо нею займаються всі працівники апарату управління, а сприяють їй всі працівники сфери виробництва.

Таким чином, управління агромаркетингом на підприємстві означає:

- правильно поставити цілі маркетингу, щоб оптимально уявити можливості ринкової ситуації з науково-виробничим, збутовим і сервісним, потенціалом підприємства;

- правильно спланувати всі заходи маркетингу та ефективно організувати їх для досягнення зазначених цілей;

- розробити найбільш оптимальну систему маркетингу, що забезпечує повне задоволення споживачів та досягнення цілей агропромислового підприємства;

- своєчасно проводити оперативне втручання в хід агромаркетингових процесів у зв'язку із мінливим зовнішнім середовищем.

Висновки. Маркетингова діяльність допоможе об'єднати зусилля сільськогосподарських товаровиробників, підприємств переробної промисловості і торгівлі не тільки на стадії реалізації, але й на стадії визначення характеру та масштабів її виробництва, шляхів рентабельного використання виробничих потужностей підприємств, визначення взаємовигідних умов просування продукції з урахуванням максимального задоволення потреб кінцевих споживачів.

Безперечно, розвиток маркетингової діяльності в агропромислових формуваннях є багатоаспектною проблемою, яка в значній мірі залежить від зовнішнього середовища, перш за все від темпів НТП та практичної реалізації нової аграрної політики в Україні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Антипцева О.Ю. Управління маркетингом : [навч. посібник] / — Упоряд. Антипцева О.Ю. — Харків : УПА, 2008. — 90 с.
2. Белявцев М.І. Стратегічне маркетингове управління збутом підприємств / М.І.Белявцев, М.М.Беспята // Маркетинг в Україні. — 2010. — №1. — С. 24-26.
3. Войчак А.В. Дослідження сучасних концепцій маркетингу та маркетингового менеджменту / А.В. Войчак, В.М. Шумейко // Маркетинг в Україні. — 2009. — №4. — С. 52-55.
4. Дудар Т.Г. Організаційно-економічні засади формування і розвитку системи агромаркетингу // Економіка АПК. — 2005. — №10. — С. 89-96.
5. Іванова О.Б. Методичні підходи до формування внутрішньої ціни підприємств / О.Б. Іванова, А.В. Кравець // Актуальні проблеми економіки. — 2008. — № 2. — С. 74-81.
6. Литовченко І.Л. Інформаційна концепція маркетингу / І.Л.Литовченко // Маркетинг в Україні. — 2010. — №2. — С. 64-67.

НЕОБХІДНІСТЬ ПЛАНУВАННЯ У СУЧАСНОМУ СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ

Т.В. Шевцова, студентка

Науковий керівник: к.е.н., асистент Максименко А.Г.

Миколаївський національний аграрний університет

У стаття розглянуто чинники планування у сільському господарстві, визначено показники ефективності планування, проаналізовано досвід впливу планування на результати господарської діяльності в історичному і зарубіжному контексті, визначено плюси і мінуси планування у сільському господарстві.

Ключові слова: планування, чинники планування, сільське господарство, облік, контроль.

Постановка проблеми. В умовах реформування аграрного сектора України перед підприємствами постають нові проблеми, зміст яких істотно відрізняється від господарської ситуації минулого. Нині для відродження сільськогосподарського виробництва постає основне завдання – обґрунтувати наукові і практичні заходи з формування ефективної системи планування та прогнозування розвитку сільського господарства в умовах ринку.

Центральною ланкою будь-якої системи управління підприємствами та їх підрозділами має стати планування виробничо-господарської діяльності агроформувань. У процесі розроблення й удосконалення системи планів сільськогосподарського підприємства необхідно враховувати вплив чинників, які мають відношення до реальної економічної ситуації діяльності сільськогосподарських підприємств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Загальноекономічні принципи планування у сільському господарстві розглянуті в працях учених-економістів, серед яких: В. М. Нелеп, М. І. Бухалков, Л. Е. Басовський, М. М. Алексєєва, М. Т. Пашута, А. М. Ковалевський, С. Ф. Покропивний та ін. Проте слід зазначити, що ціла низка пов'язаних з цією проблемою питань поки що залишається не вирішеною.

Постановка завдання. Розглянути чинники планування у сільському господарстві, визначити показники ефективності планування, проаналізувати досвід впливу планування на результати господарської діяльності в історичному і

зарубіжному контексті, визначити плюси і мінуси планування у сільському господарстві.

Виклад основного матеріалу дослідження. Обране завдання визначило необхідність розглянути ряд чинників, які в першу чергу впливають на специфічність планування у сільському господарстві (рисунк 1).

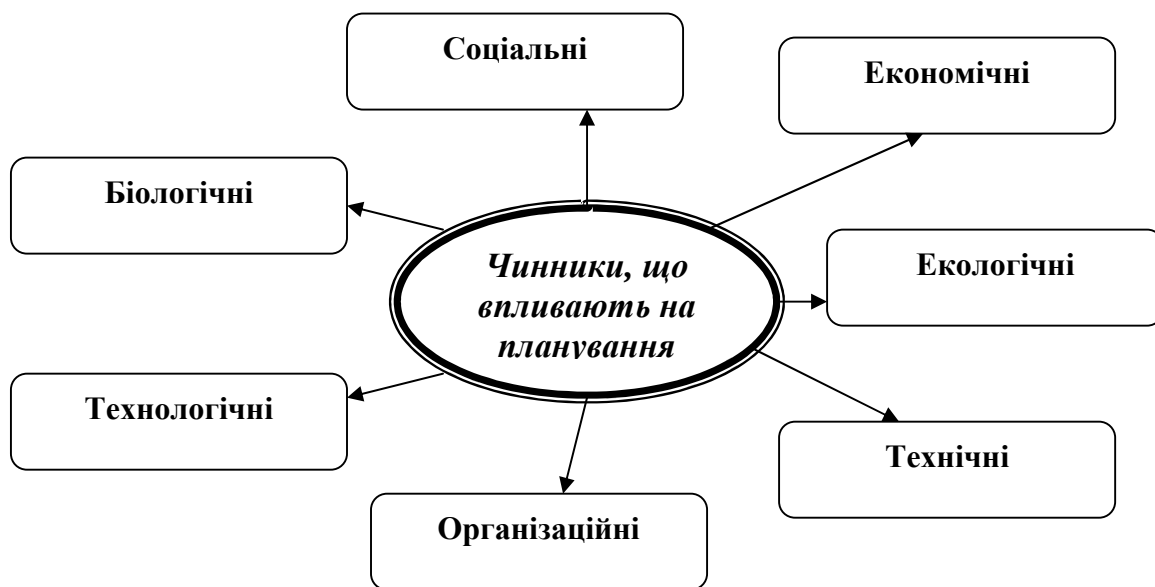

Рис. 1. Чинники сільськогосподарського планування [3]

Планування економічної діяльності сільськогосподарських підприємств і організацій – важливий поштовх вільного виробництва і підприємництва, розподілу і споживання ресурсів і товарів.

Визнання людського капіталу ключовим чинником економічного зростання у сільському господарстві закладає основи реального висування на перший план проблем соціального прогресу суспільства і самого селянина як кінцевої і головної мети розширеного відтворення, творчого, найефективнішого ресурсу, що постійно зростає.

Основними показниками, що визначають планування у сільському господарстві та ефективність виробництва є [3]:

- земля як особливий ресурс, без якого неможливе існування сільського господарства, що виступає головним і незамінним засобом виробництва, важливим економічним ресурсом;
- сезонний характер сільськогосподарського виробництва;
- виконання робіт у певний період вегетаційного розвитку культури;
- різна тривалість виробничого циклу;
- організація обліку витрат на виробництво продукції по культурах, окремих групах і процесах та видах робіт;

- жорстка прив'язаність сільського господарства до місцевості;
- дотримання правил екологічної безпеки.

Роль планування полягає не в розв'язанні конкретних проблем, тобто поєднанні знань з діями, що є функцією планування, а лише у виявленні найважливіших проблем, з якими зіткнеться суспільство в перспективі, імовірнісних методів, строків і результатів їх вирішення різними способами, оцінка ефективності того чи іншого варіанта. Його роль також у тому, щоб значно скоротити ділянку невизначеності, окреслити межі реалістичних завдань і цілей плану. За періодом часу відповідно з класифікацією планів прогнози поділяють на довгострокові (більше ніж на 10 років), середньострокові (на 5—10 років) і короткострокові (до 5 років).

Новий підхід до планування діяльності учасників агробізнесу полягає в тому, що його система знаходиться у тісному зв'язку із системою планування, бухгалтерського обліку і контролю інших учасників “продуктового ланцюга”. Ці плановоекономічні заходи посилюють взаємозв'язки і партнерство між учасниками агробізнесу для досягнення головної мети – участі у виробництві готових продуктів, доведення їх до споживача і одержання прибутку на паритетних засадах.

Історичний вітчизняний та сучасний зарубіжний досвід ринкової організації сільськогосподарського виробництва дозволяє зробити висновок, що планування виробничо-фінансової діяльності сільськогосподарських виробничих об'єктів не може розглядатись як притаманне виключно суспільним формам власності та централізованому управлінню економікою. Про це свідчать:

- історичний досвід планування діяльності економік поміщицьких цукробурякових маєтків, яких було багато на території України. Воно мало систематичний характер і здійснювалось у формі складання річних планів їхньої діяльності (детально розроблялись виробничі програми з рослинництва, тваринництва, переробних цехів, а також кошториси витрат і надходжень) [6];

- досвід бюджетного планування на фермах США і країн ЄС [5]. Фермер складає щорічно так званий фінансовий бюджет (загальний чи частковий), де детально представлено план з рослинництва і тваринництва, визначено потребу в трудових і матеріальних ресурсах, баланс доходів і витрат. Такі плани складають або самі фермери, або ж за їхнім замовленням спеціальні фірми аграрного менеджменту, що існують, наприклад, у США з 50—60-х років;

- запровадження у США державно-приватних програм комп'ютерної розробки для ферм оптимальних структур провідних елементів витрат (кормів, добрив) або

повного розрахунку оптимальної структури основних фондів та поточної господарської діяльності всього фермерського господарства;

- використання в країнах з ринковою економікою за вертикальної агропромислової інтеграції контрактної форми узгодження роботи окремих її ланок. Це застосовується в разі, коли в інтеграції задіяно багато власників. Наприклад, у межах вертикальної агропромислової інтеграції фірма-інтегратор з виробництва бройлерів, яєць тощо (комбікормовий завод чи м'ясокомбінат) об'єднує фермерів, які виробляють зерно кукурудзи, сорго, сої і т. д., яйця чи бройлери; а також інкубатор, комбікормовий і переробний заводи, транспорт, торгівлю. Фермери працюють на основі контракту, який одночасно виконує функцію планового документа. Згідно з ним фірма бере на себе постачання ресурсів (добовий молодняк чи кури-молодки, корми тощо), ветеринарний нагляд та зоотехнічне обслуговування, транспортування, переробку та реалізацію продукції. У контракті особлива увага приділяється нормативам витрат кормів і собівартості продукції. Форма оплати праці фермерів відрядна з урахуванням результатів виробництва: кількості і якості продукції та оплати корму продукцією;

- обов'язковість розробки регіональних планів розвитку сільськогосподарських кооперативів Японії, що у свою чергу формуються із загального регіонального плану заходів щодо вдосконалення керівництва розвитком сільського господарства, планів розвитку господарств — членів кооперативу, регіонального плану виробництва, плану розвитку ділової активності кооперативу. Ферми в Японії — найменші у світі за розмірами виробництва, проте вони обов'язково розробляють змістовні плани поточної діяльності. І справа не змінюється від того, що обов'язковість є не державною, а кооперативною [4].

Звичайно, планування — не всемогутній інструмент, не золотий ключик, що здатний відкрити будь-які двері. Однак серйозний підхід до планування створює основу для стабільної та ефективної роботи підприємства. Адже відсутність планування ставить підприємства в таке становище, коли вони [4]:

- не розуміють майбутніх задач;
- не вміють розглядати господарювання як безперервний процес, коли поточні дії організації органічно пов'язані з майбутнім;
- утрачають орієнтацію в господарському світі, бо керуються тільки короткостроковими інтересами і не розуміють загального змісту подій, що відбуваються;
- неспроможні визначити основні потреби ринку;

- опиняються в слабкішій позиції порівняно з іншими учасниками ринкової діяльності.

В остаточному підсумку все це може стати причиною незадовільного стану справ на підприємствах або навіть їхнього краху.

І навпаки, застосування планування діяльності підприємств та їхніх ділових відносин створює важливі переваги [1]:

- прояснює проблеми, що виникають;
- робить можливою підготовку до використання майбутніх сприятливих умов;
- готує підприємство до раптових змін у зовнішньому середовищі;
- поліпшує координацію дій і контроль в організації;
- створює передумови для підвищення кваліфікації менеджерів;
- сприяє раціональнішому розподілу і використанню ресурсів, підвищенню ефективності господарювання.

Сучасний ринок висуває чимраз вищі вимоги до планування. Основними факторами зростання ролі планування в нинішніх умовах є:

1. Зростання рухомості зовнішнього середовища. Вимоги з боку попиту, що постійно змінюються, зумовлюють зрушення інших факторів зовнішнього середовища, технологій і засобів зв'язку — комунікацій, соціальних відносин тощо. Такі ж самі швидкі та глибокі зміни змушений здійснювати бізнес. В українській економіці підвищена рухомість обумовлена перш за все перехідним характером вітчизняного господарства і, як наслідок, нестабільністю соціально-політичної сфери [5];

2. Посилення відцентрових сил в економічних організаціях, унаслідок чого останні надають високий ступінь автономії і самостійності окремим підрозділам і менеджерам фірм. Поряд з позитивними результатами (підвищення гнучкості й підприємницької активності підрозділів) така практика створює ряд проблем і негативних ефектів (втрата центром контролю за роботою підрозділів; подрібнення фундаментальних цілей фірми на множину часткових, більша частина яких не може бути виконана, або ж повне розмивання загальних цілей). Існує ряд апробованих на практиці способів регулювання процесу переборювання негативних наслідків відцентрових тенденцій; одним із найефективніших є планування, вироблення єдиної корпоративної стратегії і механізму її реалізації [4];

3. Новий стиль керівництва персоналом, який дає працівникові значно більшу свободу дій, сприяє розвитку його ініціативи і творчих можливостей [1].

Отже, планування є тією найважливішою функцією управління, яка разом з обліком, аналізом і контролем забезпечує всім учасникам агробізнесу нормальне функціонування на ринку та паритетний прибуток.

На перспективу ця проблема потребує поглиблення досліджень та напрацювання заходів щодо прозорості планування і обліку не тільки на рівні постачальників сировини, але і виробників продуктів споживання, реалізаторів для забезпечення об'єктивного і паритетного поділу прибутку між учасниками агробізнесу.

Висновки. Планування є важливою частиною сільськогосподарської діяльності. Досвідчені керівники розуміють, що всі великі бої спочатку виграють на папері – на плані, а лише після цього у реальному житті. Успішно діючи сільськогосподарські підприємства здійснюють розроблення планів по кожному підрозділу, кожному робочому місцю.

У сучасних ринкових умовах планування економічної діяльності сільськогосподарських підприємств і організацій є важливим поштовхом вільного виробництва і підприємництва, розподілу і споживання ресурсів і товарів. Що ж до питання про сумісність планування з ринковою економікою, то досвід розвинутих країн світу свідчить, що план і ринок взаємозалежні і доповнюють одне одного. Кожний із них має свою сферу впливу на економіку і свої методи її регулювання. Г. С. Лисичкин з цього приводу писав: “Окремо ні план, ні ринок, діючий без планового регулювання”, не здатний сформувати раціональну структуру економіки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Губені Ю. Е. Агробізнес у системі організації сільського господарства / Ю. Е. Губені // Економіка АПК. – 2009. – №7. – С. 34.
2. Губені Ю. Е. Основи підприємництва і агробізнесу : [навч. посіб.] / Ю. Е. Губені. – Л. : Українські технології, 2004. – 56 с.
3. Нелеп В. М. Планування на аграрному підприємстві : підручник / В. М. Нелеп. – К. : КНЕУ, 2004. – 496 с.
4. Підприємницька діяльність та агробізнес : [підручник] / за ред. М. М. Ільчука, Т. Д. Іщенко. – К. : Вища освіта, 2006. – 543 с.
5. Саблук П. Т. Обґрунтування та проект концепції адаптації управління аграрним підприємством до ринкових умов / П. Т. Саблук, Ю. С. Коваленко – К. : ІАЕ, 2003. – 22 с.
6. Семенов В. Ф. Загальний курс агробізнесу / В. Ф. Семенов, І. Ю. Савченко, В. П. Федоряка – К. : Знання, 2000. – 113 с.

МЕТОДИ ВИЗНАЧЕННЯ МОТИВОВАНОСТІ ПРАЦІВНИКІВ У СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ

Ю.О. Юськів, магістр

Науковий керівник: к.е.н., асистент Максименко А.Г.

Миколаївський національний аграрний університет

Розглянуто сучасні методи визначення мотивованості працівників у сільському господарстві, виявлено їх переваги та недоліки.

Ключові слова: метод опитування експертів, спостереження, анкетування, опитування, вмотивованість працівників.

Постановка проблеми. За сучасних умов українське село характеризується послабленням трудової мотивації працівників, деформацією трудових цінностей, зниженням трудової дисципліни, незацікавленістю працівників у підвищенні професійного рівня, наростанням трудової апатії. За таких умов важливого значення набуває пошук факторів, що сприяли б збільшенню чисельності зайнятого в аграрній сфері населення та спонукали б тих, хто вже працює, продовжувати працювати на своєму підприємстві. Слід зауважити, що на даному етапі головними причинами гальмування такого розвитку, є неефективна система мотивації праці: низька заробітна плата, несвоєчасна її виплата, слабкий зв'язок з результатами праці, відсутність дійових моральних та матеріальних стимулів до праці, соціальних пільг та гарантій, а також значні недоліки управління: недосконала організація праці, слабкий контроль за працею підлеглих, негнучка політика стимулювання. На думку М. Маліка, О. Шпикуляк, низький рівень мотивації працівників на селі, нерозуміння значення кадрового потенціалу з боку роботодавців, зменшення чисельності зайнятих у молодому віці та з вищою освітою, разом із несприятливим підприємницьким середовищем гальмує як позитивні процеси розвитку існуючих підприємницьких структур, так і становлення нових [1].

Слід розробити такий інструментарій мотиваційного механізму, який дозволив би поєднати в єдине ціле, мету і результати, щоб на практиці реалізувати цілеорієнтовану мотивацію високопродуктивної праці персоналу. Головною пружиною цього мотиваційного механізму є оцінка праці та вмотивованості працівників, у відповідності з якою організовується система стимулювання [2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У наукових працях, присвячених мотивації сільськогосподарської праці, слід відмітити дослідження ряду вітчизняних вчених. Так, вагомий внесок у розвиток теорії та методології мотивації праці в агропромисловому комплексі зробили відомі українські вчені економісти-аграрники: О. Бугуцький, П. Гайдучий, В. Дієсперов, Й. Завадський, А. Здравомислов, В. Нелеп, В. Малес, М. Малік, М. Нижній, П. Поліщук, П. Саблук, Є. Ходаківський, Л. Червінська.

Широке коло питань, присвячених мотивації праці, знайшло своє відображення у працях вітчизняних і зарубіжних економістів, зокрема, В.М. Абрамова, А.С. Афоніна, Д.П. Богині, Гришової, А.М. Гриненка, А.М. Колота, В.І. Куценка, К. Адельфера, Ф. Герцберга, МакКінсі, А. Маслоу, Ю.П. Морозова, У. Оучи, С. Пакуліна та ін.

Постановка завдання. Метою даної статті є розгляд методів визначення мотивованості працівників до сільськогосподарської праці.

Виклад основного матеріалу дослідження. В умовах економічної кризи особливо гостро постала потреба у формуванні ефективної системи мотивації праці в такій багатогалузевій сфері господарювання як аграрне виробництво. Недостатня мотивація в сучасних умовах не дає змоги аграрним підприємствам реалізувати свої потенційні можливості. Спонування людей до праці - об'єктивно необхідна умова розвитку будь - якого підприємства, тому мотивація праці вважається вирішальним чинником забезпечення досягнення відповідних цілей як на макро -, так і на мікрорівні.

Мотивація персоналу – це процес використання внутрішніх та зовнішніх стимулів, за допомогою яких працівників спонукають до активної діяльності, щоб досягнути тих чи інших власних та організаційних цілей. Мотиви – це внутрішні рушійні сили людини, які впливають на спосіб та результати її діяльності. Варто зауважити, що максимального мотивуючого ефекту можна досягти лише тоді, коли є оптимальна система мотивації, що поєднує як матеріальні, так і нематеріальні важелі

Одна з найважливіших частин пізнавального процесу – це вимірювання. Саме воно дозволяє проаналізувати явище: виміряти його властивості та виявити існуючі взаємозв'язки. Однак існують показники, які важко, а іноді, навіть неможливо оцінити в грошовому вимірі. До такого типу показників можна віднести й мотивацію працівників [3].

Для вирішення задачі оцінювання рівня мотивації персоналу необхідно визначити оптимальну множину кількісних та якісних оцінювальних параметрів, що буде відповідати умовам повноти, дієвості та мінімальності. Необхідно сформулювати

таку кількість параметрів, яка б у повному обсязі характеризувала рівень вмотивованості персоналу на підприємстві, тобто охоплювала три основні складові мотивації працівника: працівник повинен хотіти бути «частиною підприємства», виконувати свою роботу і намагатись виконувати її краще.

Надзвичайно важливим етапом оцінювання результативності механізму мотивації персоналу є підготовчий. Від правильної постановки мети, вибраних методів оцінки, інструментарію, технології збору та обробки інформації залежить достовірність даних, на основі яких приймаються рішення. Особливістю етапу оцінювання результативності механізму мотивації персоналу є поєднання інформаційної, аналітичної та практичної складових. Інформаційна складова забезпечує збір та обробку даних щодо задоволення потреб, досягнення цілей управлінського персоналу та підприємства; аналітична – оцінювання результатів та порівняння за певними критеріями; практична – прийняття рішення за результатами оцінювання щодо необхідності внесення коректив у існуючий механізм [3].

Метою оцінки є отримання інформації щодо соціально-економічної результативності механізму мотивації персоналу підприємства. Механізм спрямований на задоволення потреб, інтересів, цілей підприємства і персоналу, їх гармонізацію. Результативним він буде лише у випадку досягнення гармонії потреб, інтересів, цілей зацікавлених сторін.

Існує значна кількість методів, за допомогою яких можна отримати інформацію про рівень досягнення цілей підприємства та працівників. Кожен з яких має свої переваги та недоліки. Однак найбільш прийнятним для цілей дослідження є метод опитування експертів [4]. Експертами виступають працівники системи управління, які володіють інформацією не лише про рівень досягнення власних цілей, задоволення власних потреб, а й про рівень досягнення цілей підприємства. До позитиву цієї методики слід віднести те, що оцінки експертів ураховують ставлення самих працівників до цінності тих чи інших чинників стимулювання праці. Але, не зважаючи на те, що експертні оцінки відіграють важливу роль у системному аналізі, і що експерти значною мірою зменшують брак кількісної інформації щодо елементів системи, оцінювання пріоритетів за допомогою таких оцінок, як „краще”, „гірше” та ін. є, на нашу думку, скоріше якісним, ніж кількісним.

Опитування – метод збору соціальної інформації про досліджуваний об’єкт під час безпосереднього (інтерв’ю) чи опосередкованого (анкетування) соціально-психологічного спілкування соціолога та респондента через реєстрацію відповідей респондентів на сформульовані запитання [3].

Методи опитування поділяються, в свою чергу, на: анкетування й інтерв'ювання.

Анкетування – це збирання кримінологічної інформації письмовим заповненням заздалегідь розроблених анкет [4].

Анкетування має суттєву перевагу: опитування максимально формалізується, й таким чином забезпечується висока порівняльність відомостей та їх машинне опрацювання; анкетування забирає часу менше, ніж інтерв'ю, не потребує залучення великої кількості осіб, які його здійснюють, анкети можна роздавати через представників адміністрації чи вислати поштою; витримується вимога анонімності відповідей, що підвищує їхню достовірність. Анкетування – найбільш поширений і ефективний метод збору первинної інформації [5].

Анкетування та інтерв'ю використовуються при аналізі ефективності використання людського капіталу, а саме для визначення рівня вмотивованості працівників. Саме аналітиком може бути розроблена відповідна анкета для заповнення працівниками сільського підприємства, щоб визначити їх рівень віддачі людського капіталу. Адже на етапі аналізу людського капіталу важливого значення набуває людина з її розумово-пізнавальними властивостями. Проте, ефективність даного методу вимагає ґрунтовних знань з психології людини, адже він повинен гарантувати правдивість відображення істини [6].

Спостереження – метод наукового дослідження, що полягає в активному, систематичному, планомірному навмисному сприйнятті об'єкта, в ході якого отримується знання про зовнішні сторони, властивості і відносини досліджуваного об'єкта. Спостереження включає в себе в якості елементів: спостерігача, об'єкт і засоби спостереження. В якості останніх у розвинених формах спостереження використовуються різні спеціально створені прилади, що виступають як продовження і посилення органів чуття людини, а також використовувані як знаряддя впливу на об'єкт [5].

Збільшення об'єктів аналітичного дослідження та функцій управління, а саме мотивації, вимагає удосконалення економічного аналізу на основі застосування економіко-математичних методів (визначення рентабельності основного виробництва, рух робочої сили, коефіцієнт плинності кадрів). Більшість з даних методів вимагають використання програмних продуктів з відповідними аналітичними властивостями. Тому вважаємо, що їх застосування при економічному аналізі виплат працівникам є недоцільним. Адже даний аналітичний процес не є настільки громіздким у розрахунках [6].

Однією із систем мотивованого управління організацією, що ґрунтується на урахуванні людського чинника і потреб працівників, є „мотиваційна драбинка” Mc Kinsey, яка є свого роду програмою для керівників з мотиваційного управління працею на підприємстві. Вирішальним чинником успіху в реалізації програми мотиваційного управління є розуміння того, що процес виникнення мотивованості є багатоступінчастим, у зв’язку з чим ізольоване використання окремих його компонентів не призводить до успіху [7].

Висновки. Мотиваційне управління на підприємствах і в організаціях повинне здійснюватися з урахуванням поглядів і мотивованості їх працівників. Основними методами визначення мотивованості працівників є метод опитування експертів, анкетування, спостереження, економіко-математичні методи. За допомогою цих методів розробляють і запроваджують ефективні мотиваційні моделі, які сприяють підвищенню конкурентоспроможності, продуктивності і, в кінцевому результаті, прибутковості підприємства. Та найголовніше, використання ефективної мотиваційної моделі на підприємстві свідчить про уважне і дбайливе ставлення керівництва до власних працівників, а отже, і про піклування про їх матеріальне і соціальне становище.

ЛІТЕРАТУРА

1. Малік М.Й. Кадровий потенціал аграрних підприємств: управлінський аспект / М. Й. Малік, О. Г. Шпикуляк — К. : ІАЕ, 2005. — 370 с.
2. Бакуліна О. С. Методи оцінки мотивації персоналу сільськогосподарських підприємств [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/e-journals/eui/2009_2/09bosuge.pdf.
3. Гриньова В. М. Проблеми мотивації праці персоналу підприємства: Монографія / В. М. Гриньова, І. А. Грузіна. — Харків : ІНЖЕК, 2010. — 184 с.
4. Пономаренко О. П. Визначення рейтингу чинників мотивації праці за допомогою модифікованої матриці / О.П. Пономаренко // Механізм регулювання економіки. — 2007. — №1.— С.171-181.
5. Шоляк О. Ю. Методика проведення економічного аналізу виплат працівникам / О. Ю.Шоляк // Вісник Хмельницького національного університету. — 2008. — №6. — С. 157-164.
6. Опитування, анкетування, спостереження [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://books.br.com.ua/26528>.
7. Чекорський А. Оцінювання результативності механізму мотивації працівників підприємства [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http:// Big4e@icloud.com](http://Big4e@icloud.com).

**СТРАТЕГІЧНЕ УПРАВЛІННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИМИ
ПІДПРИЄМСТВА: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ**

О.О. Якименко, магістр

Науковий керівник: к.е.н., доцент Колесник В.М

Миколаївський національний аграрний університет

У статті розглянуто основні аспекти стратегічного управління на підприємстві, а також необхідність та можливості його здійснення. Висвітлено актуальні теоретичні і практичні питання стратегічного управління підприємством. Досліджено теоретичні положення стратегічного управління як окремого, перспективного предмету дослідження .

Ключові слова: стратегія, стратегічне управління, система стратегічного управління, стратегічний контроль, стратегічне планування, стратегічний план.

Постановка проблеми. Ринкові відносини в аграрному секторі економіки України несуть за собою організацію управлінського процесу. Для успішної реалізації стратегій підприємства необхідно впроваджувати стратегічне управління. Стратегічне управління розробляється враховуючи мету організації та зміни навколишнього середовища. Стратегічне управління сукупність якісних характеристик фірми, що стосуються майбутнього стану, її положення в конкурентному середовищі, потенціалу необхідного для виживання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Процес стратегічного управління підприємством досліджувало багато вітчизняних і зарубіжних вчених-економістів, зокрема: Ансофф І., Скібіцький О.М., Василенко В.О., Шершньова З.Є., Немцов В.Д., Забродська Л.Д., Міщенко А.П., Мізюк Б.М., Пономаренко В.С. та інші. Особливий інтерес теоретиків і практиків до поняття і змісту стратегій, а також процесів їх здійснення виник на початку 60-х рр. XX ст. Саме тоді з'явилася відома праця А. Д. Чандлера "Стратегія і структура". Дана проблема потребує подальших досліджень, особливо для підприємств аграрного сектору економіки.

Постановка завдання. Метою статті є розкриття сутності стратегічного управління підприємством, а також поняття стратегії та процесу його здійснення.

Виклад основного матеріалу дослідження. За Альфредом Чандлером стратегія - це визначення основних довготривалих цілей разом з відповідним планом дій та розподілом ресурсів для досягнення цих цілей.

За Ігорем Ансоффом, стратегія є набором правил для прийняття рішень, якими організація керується у своїй діяльності [5].

Дослідження підходів до визначення стратегії вказує на ототожнення понять “стратегія” і “стратегічне управління”. Стратегію визначають як комплексний план, правила, прийоми, процедури, що є основою реалізації стратегії, тобто процесом управління з досягнення стратегічних цілей у будь-якій сфері діяльності господарюючого суб’єкта. У більшості випадків термін “стратегія” ототожнюється з планом перспективних дій, спрямованих на досягнення якісно нових цілей і дій [1].

Проведення етапів контролю процесу стратегічного управління входить до обов’язків керівників середньої ланки, а узгодження результатів та коригувальних заходів — до обов’язків директора підприємства.

За визначенням О. С. Віханського, стратегічне управління — «... це таке управління організацією, що спирається на людський потенціал як основу організації, орієнтує виробничу діяльність на запити споживачів, здійснює гнучке регулювання та своєчасні зміни в організації, які відповідають виклику з боку оточення та дають можливість конкурентних переваг, завдяки чому організація виживає та досягає своєї мети в довгостроковій перспективі»[2].

У стратегічному управлінні розробляють стратегії розвитку підприємства на далеку перспективу, при цьому слід зазначити, що її переглядають залежно від його поточних цілей і завдань.

Стратегічні управлінські рішення характеризуються такими ознаками:

- орієнтація на майбутнє (довгостроковий аспект);
- високий рівень невизначеності;
- глобальний характер і важливість наслідків стратегічних рішень для підприємства.

Відповідно до класичних уявлень стратегічний процес розробки і реалізації стратегії включає такі кроки:

- після аналізу господарських тенденцій, проблем, інвентаризації можливостей і оцінки компетенції з підвищення вартості підприємства, а також аналізу зовнішнього середовища і формулювання місії і цілей визначаються стратегічна проблема і потреба у стратегічних діях;
- аналізуються стратегічні альтернативи, на основі яких можна вирішити стратегічну проблему, визначається їхня ефективність;
- аналіз стратегічних альтернатив дозволяє вибрати одну (або декілька) стратегію, відповідну цільовим настановам підприємства;

- формується стратегічний план, що звичайно складається з програм, проектів, бюджетів і організаційно-технологічних і контрольних заходів;
- проводиться оцінка відповідності обраної стратегії до структури управління організацією й організаційної культури;
- обрана стратегія є основною для подальших оперативних заходів щодо її реалізації [3].

При стратегічному управлінні трудовими ресурсами за мету може бути обране створення працездатного, кваліфікованого, добре вмотивованого колективу. Для реалізації цієї мети необхідно використовувати:

- 1) реорганізацію структури власності;
- 2) розвиток соціальної сфери;
- 3) удосконалення системи управління підприємством;
- 4) зміну акцентів при матеріальному стимулюванні робітників;
- 5) навчання персоналу.

Стратегічний потенціал сільськогосподарського підприємства визначається наступним комплексом факторів:

- 1) наявністю (обсягом) стратегічних ресурсів, до яких відносяться ті види ресурсів, обсяги та структура яких можуть бути істотно змінені лише шляхом прийняття та реалізації відповідних стратегічних рішень;
- 2) складом і якістю кожного виду використовуваних ресурсів, пропорціями поєднання їх між собою;
- 3) ступенем використання ресурсів, що, у свою чергу, залежить від форми організації виробництва і управління, характеру виробничих відносин, господарського механізму та природних [4].

Необхідно зазначити, що головними перевагами стратегічного управління є:

- 1) зв'язок поточних рішень з майбутніми результатами, організоване осмислення рішень (усупереч спонтанному прийняттю) з прогнозуванням їхніх наслідків;
- 2) орієнтація на пошук альтернативних варіантів досягнення цілей, тобто допустимих цілей у межах визначених цілей та наявних обмежень;
- 3) визначення можливостей і загроз, сильних та слабких сторін діяльності підприємства, врахування їх при встановленні цілей і формулюванні стратегій для забезпечення впливу на ці аспекти вже сьогодні;
- 4) свідома підготовка майбутнього і до майбутнього;

5) розподіл відповідальності не лише між напрямками діяльності, а й між поточною та майбутньою діяльністю.

Серед недоліків стратегічного управління можна виділити наступне:

- підміну змісту стратегічної діяльності формою, забюрократизованість процедур розробки стратегій і планів;
- надвитрати часу для розробки стратегічних планів, що проявляється в запізненні реакцій на зміни в середовищі;
- розрив між стратегічною та поточною діяльністю, сподівання, що наявність стратегії вже забезпечує її здійснення;
- завищення очікувань, розробка нереалістичних планів, які не враховують специфіки об'єкта планування та можливостей (у тому числі – швидкості) здійснення змін;

Відповідно до думки Пастухової В.В., необхідність прогнозування майбутнього стану господарської діяльності будь-якого підприємства обумовила виникнення окремого напрямку аналізу – перспективного. Він, у свою чергу, за формою поділяється на два види: стратегічний аналіз та SWOT-аналіз. Стратегічний аналіз – це аналіз зовнішнього та внутрішнього середовища підприємства з метою визначення його стратегічного потенціалу, стратегічної позиції та перспектив розвитку стратегічних зон господарювання (певних видів діяльності). SWOT-аналіз – це аналіз факторів зовнішнього оточення та внутрішнього середовища підприємства, який спрямовано на виявлення можливостей, загроз, сильних та слабких сторін його діяльності [5]. Він носить діагностичний характер, оскільки відбувається оцінка поточного стану суб'єкта господарювання. Натомість, стратегічний аналіз передбачає оцінку перспективного стану потенціалу підприємства і ринкових сегментів з метою виявлення стратегічної позиції і відповідного використання ресурсів для найкращого освоєння перспективних сегментів.

Пастухова В.В. виділяє три етапи здійснення стратегічного аналізу:

- 1) проведення ідентифікації та оцінки стратегічного потенціалу підприємства, визначення стратегічного потенціалу успіху, використовуючи результати аналізу стану підприємства у конкурентному середовищі;
- 2) стратегічна сегментація, оцінка привабливості стратегічних зон господарювання та вибір перспективних сфер діяльності підприємства.
- 3) оцінка стратегічної позиції підприємства у стратегічних зонах господарювання: за поточний період, відхилення від прогнозованої стратегічної позиції

та дії, які необхідні для збереження або покращення власних позицій в умовах зовнішніх змін [5].

Стратегічне управління повинне супроводжуватись контролем. Одним з видів контролю на підприємстві є стратегічний контроль. Стратегічний контроль — це особливий вид управлінської діяльності на підприємстві, що полягає в спостереженні та оцінюванні проходження процесу стратегічного управління, який забезпечує досягнення поставлених цілей та виконання обраних стратегій через установаження стійкого зворотного зв'язку [2].

Кожна зі стратегій, що складають стратегічний набір, має свої стандарти. Виконання функціональних і ресурсних стратегій здійснюється на середньому та нижньому рівнях управління, тому необхідно, щоб стандарти відображали не тільки результати діяльності певного підрозділу, а й устанавлювалися з урахуванням вимог вибраних базової та конкурентної стратегій. Для підвищення продуктивності сільськогосподарського підприємства та покращення рівня управління доцільним буде створювати відділ стратегічного управління (табл.1).

Таблиця 1

Функції та завдання стратегічного управління на підприємстві

Функції підприємства	Завдання	Де проводитиметься діяльність
Операційна	Оперативне планування діяльності підприємства Розробка і реалізація стратегії Контроль ефективного використання ресурсів Контроль якості продукції Контроль над дотриманням правил безпеки, охорона праці, забезпечення соціальних гарантій.	Рослинницька галузь Тваринницька галузь Механізація і електрифікація
Маркетингова	Дослідження ринку Планування асортименту товару Збут продукції	Відділ маркетингу і збуту
Фінансова	Управління та контроль витрат на підприємстві Контроль прибутку підприємства та його розподіл Бухгалтерський облік на підприємстві Розрахунки з поставачальниками та кредиторами	Відділ бухгалтерського обліку

Розробка стратегії допускає з'ясування поточної стратегії й аналіз портфеля продукції. Вибір стратегії пов'язаний зі станом ключових факторів, до яких відносяться

сильні сторони галузі і підприємства, мета підприємства, її місія, інтереси вищого керівництва, фінансові ресурси підприємства, кваліфікація працівників, зобов'язання підприємства, ступінь залежності від зовнішнього середовища, фактор часу.

Стратегія підприємства є основою стратегічного управління, за допомогою якої на підприємстві зважується комплекс проблем, пов'язаних з цілеспрямованою переорієнтацією випуску продукції нової номенклатури й асортименту, впровадженням і використанням нових технологій, розвитком маркетингу, удосконалюванням структури управління підприємством, своєчасною і якісною підготовкою і перепідготовкою кадрів.

Висновки. Для успішного стратегічного управління сільськогосподарським підприємством необхідно враховувати дію всіх факторів, а також здійснювати контроль над діяльністю та вдосконаленням роботи всіх підрозділів підприємства. Для цього на кожному підприємстві повинен створюватись стратегічний відділ з спеціально кваліфікованими працівниками. Стратегічне управління здійснюється у контексті місії організації, і його фундаментальна задача полягає в тому, щоб забезпечити взаємозв'язок місії з основними цілями організації в умовах змінного економічного середовища.

ЛІТЕРАТУРА

1. Мізюк Б. М. Стратегічне управління підприємством / Б. М. Мізюк. — Львів : Коопосвіта ЛКА, 1999. — 388 с.
2. Виханский О. С. Стратегическое управление : [учебник] / О. С. Виханский. — М.: Экономист, 2008. — 293 с.
3. Мак-Дональд М. Стратегическое планирование маркетинга / М. Мак-Дональд. — СПб : Питер, 2000. — 320 с.
4. Міщенко А. П. Стратегічне управління : [навчальний посібник] / А. П. Міщенко. — К.: ЦУЛ, 2004. — 336с.
5. Пастухова В. В. Стратегічне управління підприємством: філософія, політика, ефективність: [монографія] / В. В. Пастухова. — К.: КНТЕУ, 2002. — 302 с.
6. Єфименко А. Портфельний інвестор: покладаючись лише на іноземні інвестиції, Україна не зможе здійснити модернізацію промисловості / А. Єфименко // Дзеркало тижня. — 2011. — 17-23 верес. — №33. — С. 10.
7. Юрій Е. О. Теоретичні засади стратегічного планування діяльності підприємств / Е. О. Юрій // Науковий вісник Буковинської державної фінансової академії. Економічні науки. — 2005. — Вип. 6. — С. 191-196.

ФОРМУВАННЯ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ ІНФРАСТРУКТУРИ ТА НАПРЯМКИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ АГРАРНОГО РИНКУ

О.К. Яровенко, студентка

Науковий керівник: к.с-г.н, доцент Гречкосій В.В.

Миколаївський національний аграрний університет

В даній статті визначено теоретичні засади функціонування інфраструктури аграрного ринку та розглянуто динаміку формування та розвитку інфраструктури аграрного ринку в Україні.

Ключові слова: інфраструктура, аграрний ринок, біржова торгівля, державне регулювання, ринкова інфраструктура.

Постановка проблеми. Практика аграрних реформ в Україні довела необхідність докорінної перебудови всієї системи економічних відносин, яка охоплює одночасно виробництво, розподіл, обіг і споживання сільськогосподарської продукції. Ефективне використання приватної власності неможливе без формування дієвого аграрного ринку. Для цього необхідна розбудова системи ринкових інституцій, які б виконували адекватні функції на ринку, зокрема забезпечували відповідне його насичення, просування продукції, збалансування попиту та пропозиції. Цим процесам на сьогодні бракує системності та послідовності. Це пов'язано зокрема, із відсутністю достатніх методологічних та організаційно-економічних засад формування інфраструктурних інституцій, розробка яких є нагальною потребою ринкової трансформації сільського господарства України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сучасному етапі розвитку аграрної науки приділяється багато уваги як теоретичним проблемам розвитку інфраструктури аграрного ринку, так і практичним аспектам її функціонування. Питання розвитку інфраструктури досліджували: Б. Губський, Д. Карич, Ю. Коваленко, П. Саблук, О. Шпичак та ін. Науковці визначають аграрну інфраструктуру як комплекс галузей та сфер економіки, які обслуговують сільське господарство.

Постановка завдання. Метою статті є теоретико-методологічне обґрунтування найбільш перспективних напрямів формування та функціонування інфраструктури аграрного ринку на рівні регіону та розробка пропозицій щодо шляхів удосконалення механізмів взаємовідносин між її елементами.

Виклад основного матеріалу дослідження. Формування інфраструктури аграрного ринку включає створення комплексної багаторівневої системи, метою якої є задоволення потреб споживачів та інтересів товаровиробників. Інфраструктура аграрного ринку повинна виконувати функції розподілу, нагромадження, маркетингову, комунікаційну та ін.

Особливостями розвитку елементів ринкової інфраструктури є те, що деякі з них почали відроджуватися тільки кілька років тому. Це, насамперед, стосується товарних бірж, сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів, кредитних спілок тощо. Інші елементи, які існували за адміністративно-командної системи, нині зазнають серйозних трансформацій, пристосовуючись до виконання функцій, притаманних інфраструктурі аграрного ринку. Запроваджуються також такі елементи, які взагалі не існували за часів колишньої економічної системи.

З ліквідацією державної системи контрактації сільськогосподарської продукції наявна інфраструктура збуту продукції виявилася неспроможною забезпечити ефективне функціонування аграрного ринку. З'явилося багато комерційних посередницьких структур, які не мали відповідної матеріально-технічної бази і купували продукцію за непрозорими схемами, що спричинило значну тонізацію аграрного ринку. Потрібна була спеціальна ринкова інфраструктура для здійснення прозорих процедур продажу продукції виробникам безпосередньо споживачам, а також розгалужена заготівельно-збутова мережа, зорієнтована на велику кількість продавців і покупців та різних товарних партій продукції.

Для вирішення цієї проблеми в червні 2000 р. Президент України видав Указ «Про першочергові заходи щодо формування і функціонування аграрного ринку». В Указі було визначено два основні завдання:

- створення ринкової інфраструктури, форм і механізмів організованої оптової торгівлі;
- спрямування товаропотоків сільськогосподарської продукції через прозорі процедури аграрного ринку.

Поняттям «інфраструктура» науковці тлумачать по-різному. Так, на думку С. Мочерного, поняття «інфраструктура» - відображає сукупність різних установ та інститутів, певних видів діяльності, які забезпечують рух об'єктів власності: банки, фондові й товарні біржі, біржі робочої сили, валютні біржі, інформаційні центри. П. Саблук вважає, що ринкова інфраструктура АПК – це система підприємств, організацій, закладів виробничої та невиробничої сфер, які покликані обслуговувати товаровиробників, створювати умови для своєчасного і безперервного нарощування

обсягів пропозиції продукції на ринку. Вона представлена підприємствами й організаціями, які виконують такі функції: оптової торгівлі, транспортування, зберігання, комунікаційного зв'язку, стандартизації, сертифікації, цінового моніторингу, інформаційної служби.

Основою ефективного функціонування сільськогосподарського ринку є всебічний розвиток і постійне удосконалення його інфраструктурних елементів – системи підприємств, організацій, закладів виробничої та невиробничої сфери, які покликані обслуговувати рух продукції від виробника до споживача. Зазначена інфраструктура виконує функції виявлення ринкових цін як цін реального попиту та реальної пропозиції, будучи системо утворюючим елементом ринкової економічної системи аграрного комплексу.

Маркетинговий сектор інфраструктури сільськогосподарського ринку формують аграрні товарні біржі, оптові сільськогосподарські ринки, аукціони, ярмарки, торгові дома, міські ринки, споживчі кооперативні ринки, супермаркети, оптові фірмові магазини та інші структури, що забезпечують обмін чинниками виробництва і товарами. Нині для маркетингового сектора інфраструктури характерні такі недоліки: невиконання біржами своїх функцій по визначенню індикативних цін. Вони діють не в інтересах товаровиробників, не завжди формують великооптові партії продукції, які більш конкурентноспроможні й вигідні для продажу, в них недостатньо використовуються фінансові інструменти для страхування цін, що й зменшує товаропотік через біржі. Обсяги реалізації товаровиробниками сільськогосподарської продукції на біржах за останні роки не перевищували 2-3 % від загального обсягу продаж.

В умовах домінування спотової торгівлі стабілізуючим фактором є розширення участі держави у біржовій торгівлі. Така участь вбачається через:

- закупівлю сільгосппродукції для державних потреб і її реалізація з державних ресурсів і державного резерву тільки через біржу;
- закупівлю й продаж сільськогосподарської продукції в регіональний резерв й поставку з нього матеріально-технічних ресурсів тільки через біржі;
- продаж через біржовий ринок сільськогосподарської продукції й продовольства, що надходять у рахунок погашення податкової заборгованості.

Найважливішим елементом інфраструктури аграрного ринку, особливо щодо забезпечення стабільності та державного впливу, є біржова торгівля.

Домінуюча частка біржових угод в Україні укладається на Українській міжбанківській та валютній біржі – 38,2%, Київській агропромисловій біржі – 14,8%,

Українській універсальній біржі – 9,2%, ВАТ «Фондова біржа «Перспектива» - 6,7% та ТБ «Українська ф'ючерсна біржа» - 5,5%.

Таблиця 1

Кількість бірж України

Станом на 01.01	Всього бірж	У тому числі:									
		універсальні		товарні та товарно-сировинні		агропромислові		фондові біржі та їх філії		інші	
		кількість	питома вага, %	кількість	питома вага, %	кількість	питома вага, %	кількість	питома вага, %	кількість	питома вага, %
1995 р.	91	23	25,3	24	26,4	8	8,8	14	15,4	22	24,1
2000 р.	365	88	24,1	145	40,0	28	7,7	26	7,1	77	21,1
2005 р.	458	115	25,1	244	53,3	30	6,6	19	4,2	50	10,8
2006 р.	467	114	24,4	258	53,3	29	6,2	19	4,1	47	10,0
2007 р.	479	114	23,8	272	56,8	30	6,3	18	3,8	45	9,3
2008 р.	499	118	23,7	293	58,7	30	6,0	17	3,4	41	8,2
2009 р.	503	103	20,5	318	63,2	26	5,2	19	3,8	37	7,37,3
Відхилення 2008 р. до 1995 р.	412	80	-12,9	294	29,8	18	-0,9	5	0,8	15	-16,8

*Розраховано на основні джерела

Майже всі біржові угоди укладаються з негайним терміном поставки (спот), тоді як для сільськогосподарських товаровиробників більш доцільним є форвардні угоди, що розширює кредитування аграрного сектора. У 2005 р. спотові угоди складали 89 % загального обсягу продаж. Така ситуація нівелює основного призначення біржової торгівлі – страхування ризиків агровиробника, пов'язаних зі зміною цін на ринку (хеджування), який забезпечує торгівля ф'ючерсними контрактами, практично відсутніми на вітчизняному ринку.

Важливу роль у формуванні ринкового середовища, розвитку товарно-грошових відносин, більш вигідної реалізації виробленої продукції та поліпшення матеріально-технічного постачання сільськогосподарських товаровиробників відіграють агроторгові дома, якими охоплені 89 % адміністративних райони України.

Наводяться результати вивчення інфраструктури аграрного ринку в зарубіжних країнах, ключовим елементом якої є біржовий оборот, світовий обсяг якого оцінюється в 3,5-5,0 трлн. дол. США. Майже увесь він (98%) сконцентрований на 50 найбільших біржах. Найбільше біржового обороту припадає на ф'ючерсні контракти (76%), тоді як угоди з реальним товаром складають всього 2%.

На цих ринках важливу роль відіграють такі елементи, як оптові продовольчі ринки, а також обслуговуючі кооперативи. Нині в світі діє майже 800 тис. кооперативних організацій більш ніж 120 видів, членами яких є понад 700 млн. чол. Ці елементи вже тривалий час доводять свою ефективність і універсальність, а тому їх доцільно використовувати в Україні.

Висновки. Для успішного функціонування ринкової інфраструктури збут сільськогосподарської продукції необхідно на державному рівні створити умови для формування та розвитку інфраструктури аграрного ринку, захисту інтересів сільськогосподарського виробника та споживача, але при цьому ні в якому разі не обмежувати вплив суб'єктів інфраструктури на аграрний ринок.

ЛІТЕРАТУРА

1. Березовик В. Кредитні відносини банків з агропромисловим комплексом України / Березовик В. // Економіка України. — 2003. — № 1. — С. 18-23.
2. Берлач А. І. Система кредитування сільськогосподарських виробників / А. І. Берлач, Н. М. Феценко // Фінанси України. — 2004. — № 3. — С. 14-18.
3. Белявцев М.І. Інфраструктура товарного ринку / М. І. Белявцев, Л. В. Шестопалова. — К. : Центр навчальної літератури, 2005. — 416 с.
4. Бондар О. С. Економічні умови функціонування регіонального ринку / О. С. Бондар // Економіка АПК. — 2003. — № 8. — С. 133-137.
5. Бралатан В. П. Розвиток інфраструктури аграрного ринку Вінницької області / В. П. Бралатан // Агроінком. — 2005. — № 9-10. — С. 81-83.
6. Бралатан В. П. Розвиток біржового ринку в Україні / В. П. Бралатан // Економіка АПК — 2006 — № 2 — С. 126-129.
7. Бралатан В. П. Формування агроторгових домів у системі сільськогосподарського ринку на Вінниччині / В. П. Бралатан // Економіка АПК. — 2006 . — № 6. — С. 122-124.
8. Вакуленко П. П. Основні аспекти державної підтримки сільського господарства / П. П. Вакуленко // Таврійський наук. вісн.: Зб. наук. пр. — Херсон : Айлант, 2007. — Вип. 51. — С. 325-329.
9. Солодкий М. О. Біржовий ринок : навч. посіб. / М. О. Солодкий — К. : Джерела-М, 2001. — 336 с.

ЗМІСТ

**Кафедра управління виробництвом та інноваційною діяльністю
підприємств**

НАПРЯМКИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Бакалова В.І. 3

ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ ПДВ В УКРАЇНІ

Баранова Т.Ю......8

СТАНОВЛЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ СПІВПРАЦІ УКРАЇНИ З МВФ

Баришник Л.С...... 13

ЕФЕКТИВНІСТЬ ПЕРЕРОБКИ ТА ЗБЕРІГАННЯ САДІВНИЦЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ В УКРАЇНІ

Богдан Ю.В...... 18

УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ЯК ОСНОВА ЯКІСНИХ ЗРУШЕНЬ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Бунзяк Н.Я...... 25

РЕСУРСНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПІДПРИЄМСТВА: СТРУКТУРА ТА СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ

Ганжа В.В...... 31

СУЧАСНИЙ СТАН ВИРОБНИЦТВА СОНЯШНИКУ В УКРАЇНІ ТА ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЙОГО ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ

Гондель Т.В...... 36

ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНО БЕЗПЕЧНОГО ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ МИКОЛАЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ НА ІННОВАЦІЙНІЙ ОСНОВІ

Гринішина А. К...... 40

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РОСЛИННИЦТВА В МИКОЛАЇВСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Дашко О.С......45

ОРГАНІЗАЦІЯ ЕФЕКТИВНОГО ЗЕМЛЕРОБСТВА НА ОСНОВІ ТЕХНОЛОГІЇ NO-TILL

Єременко Ю.В......51

ВИЗНАЧЕННЯ ТА ОЦІНКА ІННОВАЦІЙНИХ РИЗИКІВ З МЕТОЮ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Жигильов О.О......56

ЕФЕКТИВНІСТЬ ІНТЕНСИФІКАЦІЇ ВИРОБНИЦТВА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ В УКРАЇНІ НА ОСНОВІ NO – TILL ТЕХНОЛОГІЇ

Житник Є.І......60

СИСТЕМА ТЕХНОЛОГІЙ ТА ПРОБЛЕМИ ВИРОЩУВАННЯ ТЕХНІЧНИХ КУЛЬТУР	
<i>Заблоцька А. Д.</i>	66
ТРУДОВІ РЕСУРСИ ЯК ОСНОВА ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ АГРАРНОГО ПІДПРИЄМСТВА	
<i>Зайцева М.О.</i>	72
ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ІНТЕНСИФІКАЦІЇ ВИРОБНИЦТВА В АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ	
<i>Залюбовська К.О.</i>	76
МЕХАНІЗМ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ ВИНОГРАДАРСТВА ТА ВИНОРОБСТВА УКРАЇНИ	
<i>Кабанова О.С.</i>	82
ІНТЕНСИФІКАЦІЯ ВИРОБНИЦТВА ПРОДУКЦІЇ РОСЛИННИЦТВА ТЗДВ ІМ.Т.Г.ШЕВЧЕНКА НОВООДЕСЬКОГО РАЙОНУ	
<i>Казакуца І.О.</i>	87
СУТНІСТЬ І ОСОБЛИВОСТІ ІНТЕНСИФІКАЦІЇ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА НА ІННОВАЦІЙНІЙ ОСНОВІ	
<i>Казімір Т.В.</i>	91
СОБЛИВОСТІ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ГАЛУЗІ САДІВНИЦТВА	
<i>Карташева Т. В.</i>	96
ДОСВІД СТРАХУВАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ КУЛЬТУР У ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ	
<i>Козаченко А.Ю.</i>	101
ПІДВИЩЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЦТВА ПРОДУКЦІЇ РОСЛИННИЦТВА	
<i>Колесник В.О.</i>	106
ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ТА ЇЇ МІСЦЕ В ЗАГАЛЬНІЙ СТРАТЕГІЇ ПІДПРИЄМСТВА	
<i>Кондратьєва І. О.</i>	111
ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ЯК ОСНОВА ВІДТВОРЕННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ВИРОБНИЦТВА	
<i>Коніченко А.О.</i>	117
ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ВИРОБНИЦТВА СОНЯШНИКУ	
<i>Коханевич Л.Г.</i>	122
ПРОБЛЕМИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ	
<i>Кривонюк О.І.</i>	128

ІНТЕНСИФІКАЦІЯ ВИРОБНИЦТВА ПРОДУКЦІЇ РОСЛИННИЦТВА В СВК «УРОЖАЙНИЙ» МИКОЛАЇВСЬКОГО РАЙОНУ <i>Кудрявцева А.Б.</i>	134
АНАЛІЗ ТА ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ <i>Кустова А.А.</i>	140
СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ ІНТЕНСИФІКАЦІЇ РОЗВИТКУ ЗЕРНОВОГО ГОСПОДАРСТВА З УРАХУВАННЯМ ІННОВАЦІЙ <i>Кучер Р. Г.</i>	145
ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ <i>Лоцман А.В.</i>	151
СУЧАСНИЙ СТАН ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ РИНКУ ЗЕРНА У ЖОВТНЕВОМУ РАЙОНІ МИКОЛАЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ <i>Мартиненко Я. О.</i>	157
ВИКОРИСТАННЯ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ, ЩОДО ВДОСКОНАЛЕННЯ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ <i>Масєєва О.О.</i>	162
ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ <i>Москвичова М.І.</i>	168
ШЛЯХИ ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙ <i>Нєвєжина М.М.</i>	173
ПОСИЛЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ЗЕРНОВОГО ПІДКОМПЛЕКСУ ПІВДЕННОГО РЕГІОНУ <i>Нєдов О.В.</i>	178
СУЧАСНИЙ СТАН ЗАСТОСУВАННЯ ІННОВАЦІЙ У ВИРОБНИЧІЙ ДІЯЛЬНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ МИКОЛАЇВСЬКОГО РАЙОНУ <i>Пилип Ю.П.</i>	185
ІННОВАЦІЙНА СКЛАДОВА СУЧАСНОЇ АГРАРНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ <i>Поворозник І.А.</i>	190
ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ТРУДОВИХ РЕСУРСІВ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ <i>Подубна К.І.</i>	196
ШЛЯХИ ЗНИЖЕННЯ СОБІВАРТОСТІ ПРОДУКЦІЇ РОСЛИННИЦТВА В СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ МИКОЛАЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ <i>Рибка І.С.</i>	201
ОСОБЛИВОСТІ СТРАХУВАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ	

КУЛЬТУР ЗА КОРДОНОМ <i>Розульська Ю.Ю.</i>	207
ОСНОВНІ НАПРЯМИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПРОМИСЛОВОГО САДІВНИЦТВА <i>Рудакова О.П.</i>	212
РОЛЬ І МІСЦЕ ІННОВАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ У СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ <i>Сєдов А.О.</i>	216
УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ ЯК ЗАСІБ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА <i>Скорозінська А.В.</i>	221
ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ НА ІННОВАЦІЙНІЙ ОСНОВІ <i>Сліпченко Ю.В.</i>	225
ІННОВАЦІЙНІ ІНТЕНСИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ ВИРОЩУВАННЯ ЗЕРНОВИХ КУЛЬТУР <i>Старосельська Ю.С.</i>	230
НЕОБХІДНІСТЬ ЗМІН У ГАЛУЗІ ЗЕРНОВИРОБНИЦТВА <i>Стремська А. І.</i>	236
ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЦТВА ПРОДУКЦІЇ РОСЛИННИЦТВА В СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ <i>Сідоров Д.О.</i>	241
ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ ЗАСАДИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ВИРОБНИЦТВА ПРОДУКЦІЇ РОСЛИННИЦТВА <i>Тимощук А.С.</i>	246
ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ NO-TILL <i>Тимощук О.В.</i>	252
СПІВПРАЦЯ, ЩО ПРИНОСИТЬ РЕЗУЛЬТАТ <i>Тортіка Ю.В.</i>	258
ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВИРОБНИЦТВА І РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОДУКЦІЇ ОЛІЙНИХ КУЛЬТУР В УКРАЇНІ <i>Фоміна Н.</i>	262
СУЧАСНИЙ СТАН ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ МОЛОЧНОГО СКОТАРСТВА РЕГІОНУ <i>Хохонік Ю.А.</i>	268
ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ РИНКУ МОЛОКА ТА МОЛОЧНИХ ПРОДУКТІВ В РЕГІОНІ <i>Хромець А. В.</i>	272

ОСОБЛИВОСТІ ІНТЕНСИФІКАЦІЇ І ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ЗЕРНОВИРОБНИЦТВІ <i>Чернозуб Т.О.</i>	277
СУТНІСТЬ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ВИРОБНИЦТВА І МЕТОДИКА ЙОГО ОЦІНКИ У МОЛОЧНОМУ СКОТАРСТВІ <i>Шишка І.Б.</i>	283
ОСОБЛИВОСТІ ФІНАНСОВОЇ ТА ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ АКЦІОНЕРНИХ ТОВАРИСТВ <i>Януш М. В.</i>	289
Кафедра економіки підприємств	
ЕКОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ ГЕНЕТИЧНО МОДИФІКОВАНОЇ ПРОДУКЦІЇ <i>Вовк О.С.</i>	294
ОСНОВНІ НАПРЯМКИ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ РОЗВИТКУ ЗЕРНОВИРОБНИЦТВА В ТОВ «АГРОФІРМА «ЛИМАНСЬКИЙ» ОЧАКІВСЬКОГО РАЙОНУ <i>Горбатюк Т. В.</i>	298
ПРИНЦИПИ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ <i>Данченко Н.Г.</i>	302
ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ У СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ <i>Долгачова А. Ч.</i>	307
ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ЕКОЛОГІЧНО БЕЗПЕЧНОГО ВИРОБНИЦТВА ПРОДУКЦІЇ ТВАРИННИЦТВА <i>Дячук А.В.</i>	312
ПІДХОДИ ДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕНЕРГОЗБЕРЕЖЕННЯ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ <i>Задунайський С.О.</i>	318
ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЗЕРНОВОГО ГОСПОДАРСТВА ПЕРВОМАЙСЬКОГО РАЙОНУ <i>Зварич Р. О.</i>	322
НЕОБХІДНІСТЬ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВИРОБНИЦТВА ОРГАНІЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ <i>Зубенко О. О.</i>	327
ЕКОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕНСИВНОГО ОБРОБІТКУ ҐРУНТУ ТА АЛЬТЕРНАТИВНИХ СИСТЕМ ЗЕМЛЕРОБСТВА <i>Кінаш Г.С.</i>	332
АНАЛІЗ РІВНЯ СОБІВАРТОСТІ ПРОДУКЦІЇ РОСЛИННИЦТВА	

ЯК ОСНОВА ДЛЯ ПРИЙНЯТТЯ ЕФЕКТИВНИХ РІШЕНЬ <i>Кручених І.В.</i>	337
ЕКОЛОГІЧНО БЕЗПЕЧНЕ ВИРОБНИЦТВО ПРОДУКЦІЇ В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ <i>Кшевзінська Ю.А.</i>	341
ПРОДОВОЛЬЧА ПРОБЛЕМА І РОЛЬ КОРМОВИРОБНИЦТВА В РОЗВИТКУ АПК МИКОЛАЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ <i>Левкова О.С.</i>	346
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ МОЛОЧНОЇ СИРОВИНИ В СУЧАСНИХ ЕКОНОМІЧНИХ УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ <i>Луценко С.О.</i>	350
ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ АЛЬТЕРНАТИВНИХ СИСТЕМ АГРАРНОГО ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ <i>Мількат Ю. С.</i>	353
ЕКОЛОГІЧНИЙ ТУРИЗМ:СУТНІСТЬ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ В МИКОЛАЇВСЬКІЙ ОБЛАСТІ <i>Мельник Л.Г.</i>	358
ІНВЕСТИЦІЙНА СТРАТЕГІЯ – ОСНОВА ЕФЕКТИВНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА <i>Осадча Я.Ю.</i>	365
МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ <i>Погоріла Ю.В.</i>	370
ДОЦІЛЬНІСТЬ ЗАПРОВАДЖЕННЯ СИСТЕМИ ЕКОЛОГІЧНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ У СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ <i>Ратуш А. М.</i>	375
РЕЗЕРВИ ПІДВИЩЕННЯ ПРОДУКТИВНОСТІ ПРАЦІ <i>Савченко Т.В.</i>	379
ОСОБЛИВОСТІ ВИРОНИЦТВА ТЕХНІЧНИХ КУЛЬТУР <i>Сайтгарєєва Ю.Ю.</i>	384
РОЛЬ МОРСЬКИХ ТОРГОВЕЛЬНИХ ПОРТІВ УКРАЇНИ У РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ПРОЦЕСІВ <i>Слободяник Е.С.</i>	389
СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ СВІТОВОГО РИКУ СОНЯШНИКУ <i>Стецюк О.О.</i>	394
СУЧАСНИЙ СТАН ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ В ГОСПОДАРСТВАХ ЖОВТНЕВОГО РАЙОНУ <i>Тарабрін В.В.</i>	398
НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ	

ЕКОНОМІКИ МИКОЛАЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ <i>Ткачук П. В.</i>	402
ВСІ ЗА І ПРОТИ ВИРОЩУВАННЯ СОНЯШНИКУ <i>Торгашев І.В.</i>	408
ОБГРУНТУВАННЯ МЕТОДІВ ЕКОНОМІЧНОГО СТИМУЛЮВАННЯ ЕКОЛОГІЗАЦІЇ ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ <i>Тофан М. С.</i>	412
УПРАВЛІННЯ ЕКОЛОГІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ МІСТ <i>Тофанюк Н.О.</i>	417
УМОВИ ДОСЯГНЕННЯ ПРОГРАМОВАНОЇ УРОЖАЙНОСТІ ОЗИМОГО РІПАКА <i>Фісюн А.М.</i>	421
ГАЛУЗЬ БДЖІЛЬНИЦТВА ЯК СКЛАДОВА ОРГАНІЧНОГО СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА <i>Харіна С.Ю.</i>	427
ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД УСПІШНОГО ВПРОВАДЖЕННЯ ЕКОЛОГІЧНО БЕЗПЕЧНОГО ВИРОБНИЦТВА СІЛЬСЬКОГОСППРОДУКЦІЇ <i>Центій О. А.</i>	434
ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ МОЛОЧНОГО СКОТАРСТВА В УКРАЇНІ <i>Цибульська О.В.</i>	439
РОЗВИТОК ЗЕРНОВИРОБНИЦТВА В УКРАЇНІ <i>Цибульська С.В.</i>	444
ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОЩУВАННЯ КУКУРУДЗИ ЯК ФАКТОР ЗБІЛЬШЕННЯ ЕКСПОРТНОГО ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНИ <i>Шкурят Ю.С.</i>	449
Кафедра економічної кібернетики та математичного моделювання	
ЕФЕКТИВНЕ РОСЛИННИЦТВО – ЗАПОРУКА ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ КРАЇНИ <i>Зарицька К.О.</i>	453
СУЧАСНІ ІНТЕНСИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ ВИРОЩУВАННЯ ОВОЧЕВИХ КУЛЬТУР <i>Кірушов О.О.</i>	458
РИНОК ЗЕРНОВИХ КУЛЬТУР В УКРАЇНІ <i>Колобова А.Е.</i>	463
СУЧАСНИЙ СТАН ФЕРМЕРСТВА НА МИКОЛАЇВЩИНІ <i>Мамчур К.В.</i>	470
ЗЕМЕЛЬНІ РЕСУРСИ ТА ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЇХ ВИКОРИСТАННЯ <i>Нікіфоров О. В.</i>	476

СУТНІСТЬ ТА ЗНАЧЕННЯ МАЛИХ ФОРМ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРЮВАННЯ	
<i>Носов М.В.</i>	481
НАПРЯМИ РАЦІОНАЛЬНОГО ВИКОРИСТАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ УГІДЬ	
<i>Попков Є.О.</i>	490
РОЗВИТОК РОСЛИННИЦЬКОЇ ГАЛУЗІ В СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ МИКОЛАЇВЩИНИ	
<i>Хомич О.</i>	496
ІНФОРМАЦІЙНО-КОНСУЛЬТАТИВНІ СЛУЖБИ – ВАЖЛИВИЙ ФАКТОР РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ КООПЕРАТИВІВ	
<i>Щеглова А.О.</i>	502
Кафедра світового сільського господарства та ЗЕД	
ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ АГРОПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ	
<i>Аністратенко О.В.</i>	506
ЗЕЛЕНИЙ ТУРИЗМ, ЯК ФАКТОР ПІДВИЩЕННЯ ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ СІЛЬСЬКОЇ МІСЦЕВОСТІ	
<i>Багрій А. Б.</i>	510
НАПРЯМКИ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ НА МІЖНАРОДНИХ РИНКАХ	
<i>Бібік А.О.</i>	514
УПРАВЛІННЯ ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНИМИ РИЗИКАМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ЗНИЖЕННЯ	
<i>Долганюк К.С.</i>	518
МЕТОДИКА ОЦІНКИ ІНВЕСТИЦІЙНОГО КЛІМАТУ ТА ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ АГРАРНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ	
<i>Іванова В.А., Безрук В.С.</i>	526
СТИМУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ	
<i>Жерліцин О.С.</i>	532
ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СВІТОВОГО РИНКУ ЗЕРНА	
<i>Киторара В.Г.</i>	537
МІЖНАРОДНИЙ АГРОТУРИЗМ У РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ	
<i>Коноваленко К.В.</i>	542

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ АГРАРНОГО СЕКТОРУ НА ВНУТРІШНЬОМУ ТА ЗОВНІШНЬОМУ РИНКУ <i>Лацановська Н.С.</i>	547
ОСОБЛИВОСТІ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ В АГРАРНІЙ СФЕРІ <i>Поліщук К. Ю.</i>	551
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА НА ЗОВНІШНЬОМУ РИНКУ <i>Сокира С.І.</i>	557
ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЙ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ <i>Сокровіщук Ж.В.</i>	562
УДОСКОНАЛЕННЯ ЕКСПОРТНО-ІМПОРТНИХ ОПЕРАЦІЙ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ НЕСТАБІЛЬНОСТІ ЕКОНОМІЧНОЇ СИТУАЦІЇ В УКРАЇНІ <i>Стах Н.С.</i>	566
ФАКТОРИ УСПІШНОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ НА ЗОВНІШНЬОМУ РИНКУ <i>Чабан К.М.</i>	571
Кафедра менеджменту організацій та права	
ПРИНЦИПИ ФОРМУВАННЯ КАДРОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА ЯК ОДИН З ЕЛЕМЕНТІВ ВИБОРУ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ <i>Алейнікова О.А.</i>	576
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ СИСТЕМНОГО ПІДХОДУ ДО УПРАВЛІННЯ <i>Бойченко І.В.</i>	581
УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ПРАЦІ І ПРОДУКЦІЇ ТА ШЛЯХИ ЇХ УДОСКОНАЛЕННЯ <i>Вдовиченко О.І.</i>	586
ФІНАНСОВІ АСПЕКТИ ЗБІЛЬШЕННЯ ПРИБУТКОВОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ ЗА ДОПОМОГОЮ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ <i>Висоцька Ю.В.</i>	592
ЕКОНОМІЧНІ МЕТОДИ УПРАВЛІННЯ У СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ <i>Власова Т.В.</i>	597

МЕТОДИ УПРАВЛІННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИМИ ПІДПРИЄМСТВАМИ <i>Герзанич М.В.</i>	602
МЕТОДИ УПРАВЛІННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИМИ ПІДПРИЄМСТВАМИ <i>Гінжул К.О.</i>	608
МАРКЕТИНГОВИЙ МЕНЕДЖМЕНТ ХЛІБОПРИЙМАЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ <i>Гриб В.В.</i>	613
ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ ПІДХІД ДО УПРАВЛІННЯ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ <i>Грицюк К.С.</i>	619
ВИКОРИСТАННЯ ЕКОНОМІЧНИХ МЕТОДІВ УПРАВЛІННЯ В СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ <i>Данис Р.М.</i>	625
ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ФОРМИ ГОСПОДАРЮВАННЯ В УКРАЇНІ <i>Заверюха В.С.</i>	630
АСПЕКТИ АНАЛІЗУ ВПЛИВУ СТРУКТУРИ ПЕРСОНАЛУ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА <i>Касарига В.Е.</i>	637
ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА ФОРМУВАННЯ КАДРОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ В АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ <i>Коваленко Ю.Ю.</i>	643
ВПЛИВ СТИЛЮ КЕРІВНИЦТВА НА ЕФЕКТИВНІСТЬ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ <i>Коврига О.В.</i>	649
ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В АГРАРНІЙ СФЕРІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ <i>Коляда В.Л.</i>	654
МЕТОДИ УПРАВЛІННЯ В АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ <i>Кужельна А.С.</i>	659
УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ В СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ ЧЕРЕЗ НЕМАТЕРІАЛЬНУ МОТИВАЦІЮ ПРАЦІ <i>Кузьменко Ю.А.</i>	664
ЗАСТОСУВАННЯ СИСТЕМНОГО ПІДХОДУ ДО УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ <i>Кучер К.М.</i>	669
КЛАСИФІКАЦІЯ ПРАЦІВНИКІВ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПІДПРИЄМСТВА <i>Лазаренко А.О.</i>	675

ЕКОНОМІЧНІ МЕТОДИ УПРАВЛІННЯ У СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ <i>Ляшенко М.А.</i>	681
ЕКОНОМІЧНІ МЕТОДИ МЕНЕДЖМЕНТУ, ЇХ ЗНАЧЕННЯ І ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ <i>Малютіна В.В.</i>	687
ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ <i>Мельниченко Т.С.</i>	693
ЕФЕКТИВНІСТЬ КАДРОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА <i>Морошук Н.С.</i>	698
ПРОБЛЕМИ ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ <i>Негруца А.П.</i>	703
РОЗВИТОК КАДРОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДПРИЄМСТВА <i>Нема Д.І.</i>	708
УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ УПРАВЛІННЯ В СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ <i>Омельяненко Ю.І.</i>	713
ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ УПРАВЛІННЯ В СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОМУ ПІДПРИЄМСТВІ <i>Павлова А.О.</i>	719
ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ КАТЕГОРІЇ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ <i>Пелипканич І.В.</i>	725
УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ НА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ <i>Прокопенко К.В.</i>	731
УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ В СУЧАСНИХ УМОВАХ <i>Прутян А.В.</i>	737
ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ СИСТЕМ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА <i>Путієнко К.В.</i>	744
ІНВЕСТИЦІЙНИЙ КЛІМАТ, ЯК ПЕРЕДУМОВА ФОРМУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ <i>Ракова Ю.М.</i>	750
ФОРМУВАННЯ ПОРТФЕЛЯ СТРАТЕГІЙ: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНИЙ АСПЕКТ <i>Русаков Р.О.</i>	755

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ПРОГРАМНО – ЦІЛЬОВОГО УПРАВЛІННЯ В СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ <i>Серьогін В.К.</i>	761
ВПЛИВ УПРАВЛІННЯ НА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ГОСПОДАРЮВАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ <i>Сідень Д.М.</i>	766
ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ <i>Скоробагата В.О.</i>	770
ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ВИРОБНИЦТВОМ В СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ НОВООДЕСЬКОГО РАЙОНУ <i>Спасенко О.В.</i>	776
СТРАТЕГІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ ХЛІБОПРИЙМАЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ <i>Тирсенко А.В.</i>	781
ВИКОРИСТАННЯ ЕКОНОМІЧНИХ МЕТОДІВ УПРАВЛІННЯ У СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ <i>Трутеня Т.В.</i>	787
СУТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ СИСТЕМИ МАРКЕТИНГУ В СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ <i>Черних В.В.</i>	792
НЕОБХІДНІСТЬ ПЛАНУВАННЯ У СУЧАСНОМУ СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ <i>Шевцова Т.В.</i>	798
МЕТОДИ ВИЗНАЧЕННЯ МОТИВОВАНОСТІ ПРАЦІВНИКІВ У СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ <i>Юськів Ю.О.</i>	804
СТРАТЕГІЧНЕ УПРАВЛІННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИМИ ПІДПРИЄМСТВА: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ <i>Якименко О.О.</i>	809
ФОРМУВАННЯ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ ІНФРАСТРУКТУРИ ТА НАПРЯМКИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ АГРАРНОГО РИНКУ <i>Яровенко О.К.</i>	815

Наукове видання

СТУДЕНТСЬКИЙ НАУКОВИЙ ВІСНИК
ВИПУСК 2 (9). Частина 2
Економічні науки

Технічний редактор: *Т.Я. Іваненко*
Комп'ютерна верстка: *Ю.В. Антонович*

Підписано до друку 20.12.2013 Формат 60 x 84 1/16.
Папір друк. Друк офсетний. Ум.друк.арк. 52
Тираж 100 прим. Зак. № _____. Ціна договірна.

Надруковано у видавничому відділі
Миколаївського національного аграрного університету
54020, м.Миколаїв, вул.Паризької комуни, 9

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 4490 від 20.02.2013 р.